Cam e 676

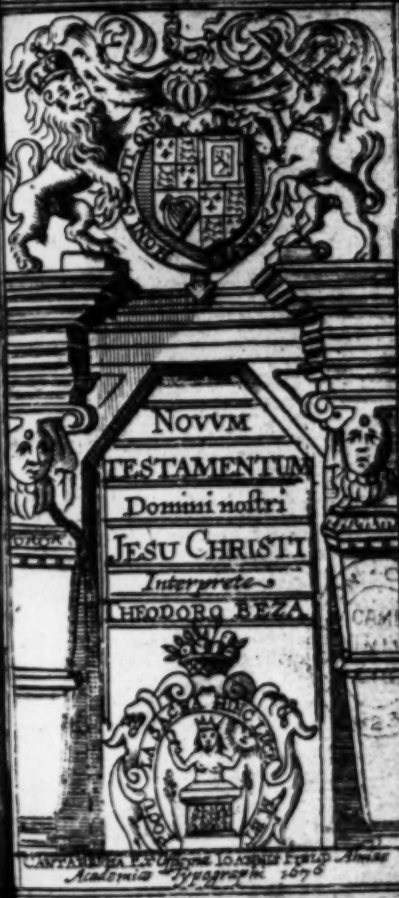
NOVVM
TESTAMENTUM
Domini nostri
JESU CHRISTI
Interprete
THEODORO BEZA

CANTABRIGIA P. Ex Officina IOANNIS FIELD Almae
Academiae Typographi 1676

COLLECTION
CAM

24=252

41-574

EVANGELIUM SECUNDUM MATTHÆUM.

CAPUT I.

Genealogia & nativitas Christi.

Liber generationis Jesu Christi filii Davidis, filii Abrahamæ.

2 Abrahamus genuit Isaacum, Isaacus autem genuit Jacobum, Jacobus autem genuit Judam & fratres ejus.

3 Judas autem genuit Phares & Zaram ex Thamar, Phares autem genuit Esrom, Esrom autem genuit Aram.

4 Aram autem genuit Aminadab, Aminadab autem genuit Naasson, Naasson vero genuit Salmonem.

5 Salmo vero genuit Boozum ex Rachaba, Booz autem genuit Obed ex Ruth, Obed autem genuit Jessen.

6 Jesse vero genuit Davidem regem, David autem rex ille genuit Solomonem ex ea quæ *fuerat uxor* Uriæ.

7 Solomon vero genuit Roboam, Roboam autem genuit Abiam, Abias autem genuit Asam.

8 Asa autem genuit Josaphat, Josaphat autem genuit Joram, Joram autem genuit Oziam.

9 Ozias autem genuit Joatham, Joatham autem genuit Achaz, Achaz autem genuit Ezechiam.

10 Ezechias autem genuit Manassen, Manasses autem genuit Amon, Amon autem genuit Josiam.

11 Josias autem genuit Jechoniam & fratres ejus, in transportatione illa Babylonica.

12 Post transportationem *autem* illam Babylonicam, Jechonias genuit Salathiel, Salathiel autem genuit Zorobabel.

13 Zorobabel autem genuit Abiud, Abiud autem genuit Eliacim, Eliacim autem genuit Azor.

14 Azor autem genuit Sadoc, Sadoc autem genuit Achim, Achim autem genuit Eliud.

15 Eliud autem genuit Eleazar, Eleazar autem genuit Matthan, Matthan autem genuit Jacobum.

16 Jacob autem genuit Joseph, virum Mariæ, ex qua genitus est JESUS ille qui dicitur Christus.

17 Universæ igitur progenies ab Abraham usque ad Davidem, progenies quatuordecim: & a David usque

usque ad transportationem Babylonicam, progenies quatuordecim: & a transportatione Babylonica usque ad Christum, progenies quatuordecim.

18 Jesu vero Christi nativitas ita fuit. Cum enim mater ejus Maria desponsata esset Joseph, priusquam ipsi convenissent, comperta est prægnans esse e Spiritu sancto.

19 Porro Josephus vir ejus, cum esset justus, & nollet eam ignominiæ exponere, voluit clam eam dimittere.

20 Hæc autem cum in animum induxisset, ecce angelus Domini in somno apparuit ei, dicens, Joseph, fili Davidis, ne metue accipere Mariam uxorem tuam. Nam quod in ea genitum est, ex Spiritu sancto est.

21 Pariet autem filium, & vocabis nomen ejus Jesum. Ipse enim liberabit populum suum ex peccatis ipsius.

22 Totum hoc autem factum est, ut impleretur quod ait Dominus per Prophetam, dicentem,

23 Ecce, virgo illa prægnans erit, & pariet filium, & vocabis nomen ejus Emmanuel: quod est, si interpreteris, Nobiscum Deus.

24 Experrectus autem Josephus ex somno fecit ut ei imperarat angelus Domini, & accepit uxorem suam.

25 Sed non cognovit eam, quoadusque peperisset filium illum suum primogenitum: vocavitque nomen ejus Jesum.

CAP. II.

Magi Christum adorant. Josephus Angeli monitu fugit cum Jesu & matre in Ægyptum. Infanticidium.

CUm ergo natus esset Jesus in *ea* Bethleema *quæ est* Judææ, temporibus Herodis regis, ecce, magi ab Oriente advenerunt Hierosolymam,

2 Dicentes, Ubi est ille rex Judæorum qui natus est? vidimus enim ejus stellam in Oriente, & venimus ut adoremus eum.

3 His autem auditis Herodes rex turbatus est, & tota Hierosolyma cum eo.

4 Et congregatis omnibus primariis sacerdotibus, & scribis populi; percontatus est ab eis ubi Christus ille nasciturus esset.

5 At illi dixerunt ei, In *ea* Bethleema *quæ est* Judææ. Sic enim scriptum est per prophetam,

6 Et tu Bethleema terra Judæ, nequaquam minima es inter duces Judæ: ex te enim exibit dux qui pascet populum illum meum Israelem.

7 Tum Herodes clam vocatis magis exquisivit ab eis quo tempore stella apparuisset.

8 Et eis Bethleemam dimissis, dixit, Proficiscimini, perquirite de puerulo illo: postquam autem *illum* inve-

Inveneritis, renunciate mihi, ut & ego veniam & adorem eum.

9 Ipsi vero, audito rege, profecti sunt, & ecce, stella quam viderant in Oriente, præibat eis, donec veniet stetitque supra *locum in* quo erat puerulus ille.

10 Visa autem stella gavisi sunt gaudio magno valde:

11 Et ingressi domum, invenerunt puerulum cum Maria matre ipsius, & procidentes adoraverunt eum: apertisque thesauris suis, obtulerunt ei munera, aurum, & thus, & myrrham.

12 Et divinitus admoniti in somnis ne reverterentur ad Herodem, per aliam viam regressi sunt in regionem suam.

13 Ipsis autem regressis, ecce, Angelus Domini apparet in somnis Joseph, dicens, Exsurge, & accipe puerulum & matrem ejus, & fuge in Ægyptum: & esto illic usquedum dixero tibi. Futurum est enim ut Herodes quærat puerulum, ad eum perdendum.

14 Ille vero exsurgens accepit puerulum & matrem ejus nocte, & secessit in Ægyptum.

15 Et fuit illic usque ad obitum Herodis: ut impleretur quod ait Dominus per prophetam, dicentem, Ex Ægypto vocavi filium meum.

16 Tum Herodes, cum vidisset *se* illusum esse *à* magis, exarsit valde: & missis *carnificibus* interemit omnes pueros qui erant in Bethleem, & in omni confinio ejus, *a* bimulis & infra, secundum tempus quod exquisierat ex magis.

17 Tunc impletum fuit quod ait Dominus per Heremiam prophetam, dicentem,

18 Vox in Rama audita est, lamentatio & fletus & ejulatus multus, Rachel plorans filios suos, & noluit consolationem admittere, *da eo* quod non sint.

19 Quum autem obiisset Herodes, ecce angelus Domini in somnis apparet Joseph in Ægypto,

20 Dicens, Exsurgens accipe puerulum & matrem ejus, & proficiscere in regionem Israelis. Mortui sunt enim qui petebant animam puerili.

21 Ille vero exsurgens accepit puerulum & matrem ipsius, & venit in regionem Israelis.

22 Quum autem audisset Archelaum regnare in Judæa pro Herode patre suo, timuit illuc abire: verum Divinitus admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ.

23 Et quum eo venisset, habitavit in urbe quæ dicitur Nazareth: ut impleretur quod dictum est per prophetas, fore ut Nazarenus vocaretur.

CAP. III.

Doctrina & vita Johannis, à quo Christus baptizabatur.

IN illis autem temporibus adfuit Johannes Baptista prædicans in deserto Judææ,

2 Dicensque, Resipiscite; appropinquavit enim regnum cœlorum.

3 Nam hic est ille de quo dictum est per Esaiam prophetam, dicentem. Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, complanate semitas ejus.

4 Ipse vero Johannes habebat vestimentum suum è pilis camelinis, & zonam coriaceam circum lumbos suos: alimentum autem ejus erat locustæ & mel agreste.

5 Tunc exivit ad eum Hierosolyma, & tota Judæa, totaque regio circum jacens Jordani:

6 Et baptizabantur ab eo in Jordane, confitentes peccata sua.

7 Quum vidisset autem multos ex Pharisæis & Sadducæis venientes ad baptismum suum, dixit eis, Progenies viperarum, quis vobis præmonstravit ut fugeretis à futura ira?

8 Ferte igitur fructus convenientes resipiscentiæ:

9 Et ne putate *vobis* dicendum apud vos ipsos, Patrem habemus Abrahamum. Dico enim vobis, Deum posse etiam ex lapidibus istis excitare liberos Abrahamo.

10 Jam vero etiam securis ad radicem arborum posita est. Omnis igitur arbor non ferens fructum bonum, exciditur, & in ignem abjicitur.

11 Ego quidem baptizo vos aqua ad resipiscentiam: is vero qui pone me venit validior me est, cujus non sum dignus qui soleas portem: ipse vos baptizabit Spiritu sancto & igne.

12 Cujus ventilabrum *est* in manu sua, & *qui* perpurgabit aream suam: & coget triticum suum in horreum, paleam autem exuret igni inexstincto.

13 Tunc advenit Jesus à Galilæa ad Jordanem ad Johannem, ut baptizaretur ab eo.

14 At Johannes obnixe prohibebat eum, dicens, Mihi opus est ut à te baptizer, & tu venis ad me?

15 Respondens autem Jesus dixit ad eum, Omitte *me* nunc: ita enim decet nos implere omnem justitiam. Tunc omittit eum.

16 Et baptizatus Jesus ascendit statim ex aqua: & ecce, aperti sunt ei cœli, & vidit Spiritum Dei descendentem quasi columbam, & venientem super ipsum.

17 Et ecce vox *adfuit* è cœlis, dicens, Hic est filius ille meus, dilectus ille, in quo acquiesco.

CAP. IV.

Christus jejunans tentatur à diabolo, quo victo inchoat suum ministerium.

TUnc Jesus subductus fuit in desertum à Spiritu, ut tentaretur à diabolo.

2 Et cum jejunasset dies quadraginta & noctes quadraginta, postea esuriit.

3 Et

3 Et cum venisset ad eum tentator, dixit. Si filius es Dei, dic ut isti lapides panes fiant.
4 At ille respondens dixit, Scriptum est, Non solo pane vivet homo, sed ex quovis verbo prodeunte per os Dei.
5 Tunc assumit eum diabolus in Sanctam urbem & statuit eum super pinnas templi:
6 Dixitque ei, Si filius es Dei, dejice teipsum deorsum: nam scriptum est, Angelis suis mandabit de te, & *ipsi* attollent te in manus, ne quando offendas ad lapidem pedem tuum.
7 Dixit ei Jesus, Vicissim scriptum est, Non tentabis Dominum Deum tuum.
8 Rursum assumit eum diabolus in montem sublimem valde, & ostendit ei omnia regna mundi & gloriam eorum.
9 Dixitque ei, Hæc omnia tibi dabo, si prostratus adoraveris me.
10 Tunc dicit ei Jesus. Abi Satana: scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis, & ei soli servies.
11 Tunc omittit eum diabolus: & ecce, angeli accesserunt, ac ministrabant ei.
12 Cum audisset autem Jesus Johannem traditum esse *in custodiam*, rediit in Galilæam:
13 Et relicta Nazareth, venit & habitavit in Capernaumo *urbe* maritima, in finibus Zabulon & Nephthalim:
14 Ut impleretur quod dictum est per Esaiam prophetam, dicentem,
15 Terra Zabulon & terra Nephthalim; *ad viam* maris secus Jordanem, Galilæa Gentium:
16 Populus politus in tenebris videt lucem magnam: & politis in regione & umbra mortis lux exorta est.
17 Ex eo tempore cœpit Jesus prædicare, & dicere, Resipiscite: appropinquavit enim regnum cœlorum.
18 Ambulans autem Jesus ad mare Galilææ, vidit duos fratres, Simonem, qui dictus est Petrus, & Andream frattem ejus, jacientes rete in mare, (erant enim piscatores.)
19 Et dicit eis, Sequimini me, & faciam vos piscatores hominum.
20 Illi vero statim omissis retibus secuti sunt eum.
21 Tunc progressus illinc, vidit alios duos fratres, Jacobum filium Zebedæi, & Johannem fratrem ejus, in navigio cum Zebedæo patre suo, sarcientes retia sua: & vocavit eos.
22 Illi autem statim omisso navigio & patre suo secuti sunt eum.
23 Et obivit totam Galilæam Jesus, docens in synagogis ipsorum, & prædicans evangelium regni, &

sanans quemvis morbum & quemvis languorem in populo.

24 Tunc emanavit fama ipsius in totam Syriam & obtulerunt ei omnes male affectos, variis morbis & cruciatibus detentos, & dæmoniacos, & lunaticos, & paralyticos: sanavitque eos.

25 Et secuta est eam turba multa à Galilæa ac Decapoli & Hierosolymis & Judæa & *regionibus* trans Jordanem *sitis*.

CAP. V.

Consio Christi in monte, complexa octo beatitudines & explicationem legis.

CUm vidisset autem turbam, ascendit in montem: & cum consedisset, adierunt eum discipuli ejus,

2 Tunc aperto ore suo docebat eos, dicens,

3 Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

4 Beati qui lugent: quoniam ipsi solamen recipient.

5 Beati qui sunt mites: quoniam ipsi terram hæreditario jure obtinebunt.

6 Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam: quoniam ipsi saturabuntur.

7 Beati qui sunt misericordes: quoniam ipsis misericordia tribuetur.

8 Beati qui sunt mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt.

9 Beati qui sunt pacifici: quoniam filii Dei vocabuntur.

10 Beati quos persequuntur *homines* justitiæ causa: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

11 Beati eritis cum vos convitiis affecerint, & persecuti fuerint, & mentientes dixerint quidvis mali adversus vos, propter me.

12 Gaudete & exultate: quoniam merces vestra multa est in cœlis: ita enim persecuti fuerunt prophetas qui *fuerunt* ante vos.

13 Vos estis sal terræ, quod si sal infatuatus fuerit, quo salietur? ad nihil valet amplius nisi ut abjiciatur foras, & conculcetur à quibusvis.

14 Vos estis lux mundi. Non potest urbs occultari supra montem posita.

15 Neque accendunt lucernam, & ponunt eam subter modium, sed in candelabrum: & splendet omnibus qui sunt in domo.

16 Ita splendeat lux vestra coram hominibus, ut videant vestra bona opera, glorificentque Patrem illum vestrum qui *est* in cœlis.

17 Ne existimate me venisse ut dissolvam Legem, aut Prophetas: non veni ut *eam* dissolvam, sed ut *eam* implea̅m.

18 Amen quippe dico vobis, usquedum præterierit cœlum

cœlum & terra, iota unum aut unus apex nequaquam præterierit ex Lege, usquedum omnia facta fuerint.

19 Quisquis igitur solverit unum ex mandatis istis minimis, & ita docuerit homines, minimus vocabitur in regno cœlorum: quisquis autem fecerit & docuerit, iste magnus vocabitur in regno cœlorum.

20 Dico enim vobis, nisi abundaverit vestra justitia plus quam illa Scribarum & Pharisæorum, vos nequaquam ingressuros in regnum cœlorum.

21 Audistis dictum fuisse à veteribus, Non occides: quisquis autem occiderit, tenebitur judicio.

22 Ego vero dico vobis, Quicunque iratscitur fratri suo temere, tenebitur judicio: quicunque vero dixerit fratri suo, Raca, tenebitur concessu: quisquis autem dixerit, Fatue, tenebitur gehenna ignis.

23 Igitur si munus tuum attuleris ad altare, & illic memineris fratrem tuum habere aliquid contra te,

24 Omitte illic munus tuum coram altari, & abi, primum reconciliator fratri tuo, & tunc ubi veneris offer munus tuum.

25 Esto amicus adversario tuo cito dum es in via cum eo; nequando te tradat adversarius judici, & judex te tradat ministro, & in custodiam conjiciaris.

26 Amen dico tibi, Nequaquam exibis illinc usquedum reddideris ultimum quadrantem.

27 Audistis dictum fuisse à veteribus, Non mœchaberis.

28 Ego vero dico vobis, Quicunque aspicit mulierem ut eam concupiscat, jam adulteravit eam in corde suo.

29 Quod si oculus tuus dexter facit ut tu offendas, erue eum & abjice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum ex membris tuis, ac non totum corpus tuum conjiciatur in gehennam.

30 Et si dextera tua manus facit ut tu offendas, excinde eam, & abjice abs te: expedit enim tibi ut pereat unum ex membris tuis, ac non totum corpus tuum conjiciatur in gehennam.

31 Dictum est autem, Quisquis dimiserit uxorem suam, det ei libellum abscessionis.

32 Ego vero dico vobis, Quisquis dimiserit uxorem suam, extra rationem fornicationis, facit ut ea mœchetur: & quisquis dimissam duxerit, mœchatur.

33 Rursus audistis dictum fuisse veteribus, Non perjerabis, sed reddes Domino quæ tu juraveris.

34 Ego vero dico vobis, Ne jurate omnino: neque per cœlum, quia thronus Dei est:

35 Neque per terram; quia scabellum est pedum ejus: neque per Hierosolymam, quia urbs est magni regis.

36 Neque per caput tuum jures, quia non potes unum capillum album aut nigrum facere.

37 Esto autem sermo vester, Etiam etiam, Non non,

quod autem supra hæc redundat, à malo est.

38 Audistis dictum fuisse, Oculum pro oculo, & dentem pro dente.

39 Ego vero dico vobis, Nè obsistite improbo: sed qui te cædet in dexteram tuam maxillam, obverte ei & alteram:

40 Et ei qui velit tecum contendere, ac tunicam tuam capere, dimitte illi etiam pallium.

41 Et quisquis te angarisabit ad milliare unum, abi cum eo duo.

42 Petenti abs te dato: & volentem mutuare abs te nè avertere.

43 Audivistis dictum fuisse, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum.

44 Ego vero dico vobis, Diligite inimicos vestros, benedicite iis qui devovent vos, benefacite iis qui oderunt vos, & precamini pro iis qui vobis infesti sunt & persequuntur vos:

45 Ut sitis filii Patris illius vestri qui est in cœlis: facit enim ut sol suus exoriatur super malos ac bonos, & pluit super justos & injustos.

46 Nam si dilexeritis eos qui diligunt vos, quam mercedem habebitis? nonne & publicani idem faciunt?

47 Et si complexi fueritis fratres vestros solum, quid amplius facitis? nonne & publicani ita faciunt?

48 Estote igitur vos perfecti, ut Pater vester qui est in cœlis perfectus est.

CAP. VI.

De eleemosyna, oratione Dominica, jejunio, mammona, & regno Dei.

ATtendite nè justitiam vestram exerceatis coram hominibus, ut spectemini ab eis: alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui est in cœlis.

2 Itaque quum præstabis eleemosynam, nè curato buccina cani coram te, sicut hypocritæ faciunt in synagogis & in plateis, ut gloriam consequantur ab hominibus. Amen dico vobis, retulerunt mercedem suam.

3 Cum vero tu das eleemosynam, nè noverit sinistra tua quid faciat dextera tua:

4 Ut sit tua eleemosyna in occulto: Pater autem tuus qui *te* aspicit in occulto, reddet tibi in propatulo.

5 Et cum precaberis, nè esto ut hypocritæ: amant enim in conventibus & in angulis platearum stantes precari, ut appareant hominibus. Amen dico vobis, retulerunt mercedem suam.

6 Tu vero cum precaris, introito in conclave tuum, & clauso ostio tuo precare Patrem tuum in occulto: & Pater tuus qui *te* aspicit in occulto, reddet tibi in propatulo.

7 Pre-

7 Precantes autem nè eadem blaterate ut Ethnici: putant enim fore ut sua illa loquacitate exaudiantur.
8 Nè igitur ipsis assimilamini: novit enim Pater ille vester quibus sit vobis opus antequam vos petatis ab eo.
9 Vos igitur ita precamini, PATER noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum.
10 Veniat regnum tuum: fiat voluntas tua, sicut in cœlo, ita etiam in terra.
11 Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.
12 Et remitte nobis debita nostra, sicut & remittimus debitoribus nostris.
13 Et nè nos inducas in tentationem, sed libera nos ab illo malo. Quia tuum est regnum, & potentia, & gloria in secula. Amen.
14 Nam si remiseritis hominibus suos lapsus, remittet etiam vobis Pater ille vester cœlestis:
15 Sin autem non remiseritis hominibus ipsorum lapsus, nec Pater vester remittet vobis offensas vestras.
16 Cum autem jejunatis, nè estote ut hypocritæ tetrico vultu: deformant enim facies suas, ut appareant hominibus jejunare. Amen dico vobis, retulerunt mercedem suam.
17 Tu vero, cum jejunas, unge caput tuum, & faciem tuam lava:
18 Ut nè appareas hominibus jejunare, sed Patri tuo qui est in occulto: & Pater tuus, qui aspicit in occulto, reddet tibi in propatulo.
19 Nè thesauros recondite in terra, ubi tinea & erosio corrumpit, & ubi fures perfodiunt ac furantur.
20 Sed recondite vobis thesauros in cœlo, ubi neq; tinea neque erosio corrumpit, & ubi fures non perfodiunt, neque furantur.
21 Nam ubi est thesaurus vester, illic erit etiam cor vestrum.
22 Lucerna corporis est oculus. Itaque si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit:
23 Sin autem oculus tuus malus fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Ergo si lumen quod est in te, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ?
24 Nemo potest duobus dominis servire: aut enim unum habebit odio, & alterum diliget: aut uni adhærebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo servire & mammonæ.
25 Propterea dico vobis, nè estote soliciti de anima vestra, quid esuri sitis, aut quid bibituri; neq; de corpore vestro, qua ré sitis induendi. Nonne anima plus est quam alimentum, & corpus quam vestitus?
26 Intuemini in volucres cœli: non enim serunt, neque metunt, neque cogunt in horrea, sed Pater ille vester cœlestis alit eas: nonne vos multo præstatis eis?

27 Quis autem ex vobis solicite cogitando potest apponere ad staturam suam cubitum unum?

28 Ac de vestitu quid soliciti estis? discite quomodo lilia agrorum augescant: non fatigantur, neq; nent.

29 Sed dico vobis, nè Solomonem quidem cum universa gloria sua sic amictum fuisse ut unum ex istis.

30 Quod si herbam agri, quæ hodie exstat, & cras in clibanum conjicitur, Deus ita circumvestit, nonne vos multo magis, O exigua fide præditi?

31 Nè igitur estote soliciti, dicentes, Quid edemus, aut quid bibemus, aut quo amiciemur?

32 (Nam omnia ista gentes requirunt) novit enim Pater ille vester cœlestis vos indigere his omnibus.

33 Sed quærite primo regnum Dei & justitiam ejus, & ista omnia adjicientur vobis.

34 Nè igitur estote soliciti de crastino: nam crastinus *dies* solicitus erit de *rebus* suis: sufficit diei sua vexatio.

CAP. VII.

Non judicandum de proximo. Sanctum canibus non dandum. Via lata & arcta. Prophetæ ex fructu discernendi. Domus quæ bene & quæ malefundata.

NE judicate, ut nè judicemini.

2 Quo enim judicio judicatis, judicabimini: & qua mensura metimini, *eadem* contra metietur vobis.

3 Quid autem spectas festucam quæ est in oculo fratris tui, trabem vero quæ est in oculo tuo non animadvertis?

4 Aut quomodo dicis fratri tuo, Sine ejiciam festucam ex oculo tuo; & ecce trabes in oculo tuo?

5 Hypocrita, ejice primum trabem illam ex oculo tuo, & tum dispicies ut ejicias festucam ex oculo fratris tui.

6 Nè date *quod* sanctum *est* canibus, nec projicite margaritas vestras coram porcis: nequando conculcent eas pedibus suis, & conversi lacerent vos.

7 Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis.

8 Quisquis enim petit, accipit: & qui quærit, invenit: & ei qui pulsat, aperietur.

9 Nam quis est ex vobis homo, qui si filius ejus petierit ab eo panem, det ei lapidem?

10 Et si piscem petierit, num serpentem dabit ei?

11 Si vos igitur, qui mali estis, nostis dona bona dare liberis vestris, quanto magis Pater ille vester, qui est in cœlis, dabit bona iis qui petierint ab ipso.

12 Quæcunque igitur volueritis ut faciant vobis homines, ita & vos facite eis: ista enim est Lex & Prophetæ.

13 Introite per angustam portam: quoniam lata est

est porta & spatiosa via quæ abducit in exitium, multique sunt qui introeunt per eam.

14 Quia angusta est porta, & stricta quæ ducit ad vitam. & pauci sunt qui inveniant eam.

15 Cavete vero vobis pseudoprophetis, qui veniunt ad vos cum vestimentis ovium, sed intrinsecus sunt lupi rapaces.

16 A fructibus eorum agnoscetis eos. Num colligunt ex spinis uvam, aut ex tribulis ficus?

17 Ita omnis arbor bona fert fructus bonos: putris autem arbor fert fructus putres.

18 Non potest arbor bona fructus malos ferre, neq; arbor mala fructus bonos ferre.

19 Quæcunque arbor non fert fructum bonum, excinditur, & in ignem conjicitur.

20 Nempe igitur ex fructibus ipsorum agnoscetis eos.

21 Non quisquis dicit mihi, Domine, Domine, introibit in regnum cœlorum, sed qui facit quod vult Pater meus qui in cœlis est.

22 Multi dicent mihi die illo, Domine, Domine, nonne *per* nomen tuum prophetavimus, & in nomine tuo dæmonia ejicimus, & *per* nomen tuum multas virtutes edidimus.

23 Tunc autem profitebor eis, Certe nunquam novi vos, discedite à me qui operam datis transgressioni legis.

24 Quisquis igitur audit ex me sermones istos, & eos præstat, assimilabo eum viro prudenti, qui ædificavit domum suam super petram:

25 Decidit autem nimbus, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & inciderunt domui illi: sed non cecidit: fundata enim fuerat super petram.

26 Et quisquis audit ex me hos sermones, & eos non præstat, assimilabitur viro fatuo, qui ædificavit domum suam super arenam:

27 Descendit autem pluvia, & venerunt flumina, & flaverunt venti, & impegerunt in domum illam: & cecidit, & fuit casus ejus magnus.

28 Factum est autem, cum finisset Jesus sermones istos, ut percelleretur turba super doctrina ipsius.

29 Docebat enim eos ut habens autoritatem, non autem ut Scribæ.

CAP. VIII.

Leprosus. Centurionis puer & socrus Petri sanantur. Sedatur tempestas à Christo, & dæmones ex hominibus ejecti in porcos ruunt.

DEscendentem autem eum è monte, sequuta est turba multa,

2 Et ecce, leprosus cum venisset adoravit eum, dicens, Domine, si velis, potes me purgare.

3 Extensaque manu tetigit eum Jesus, dicens, Volo, purgator,

purgator, Statim igitur purgata fuit ejus lepra.

4 Tunc dicit ei Jesus, Vide *ut* nulli dixeris: sed abi, ostende te sacerdoti, & offer donum illud quod imperavit Moles, *ut hoc sit* eis testimonio.

5 Ingressum autem Jesum Capernaum adiit Centurio, precans eum,

6 Et dicens, Domine, puer meus projectus est domi paralyticus. & vehementer torquetur.

7 Tunc dicit ei Jesus, Ego, cum venero, sanabo eum.

8 Et respondens Centurio dixit, Domine, non sum dignus ut sub tectum meum ingrediaris: sed solum loquere, & sanabitur puer meus.

9 Etenim ego sum homo sub potestate *constitutus*, habens sub me milites: & dico huic, Proficiscere, & proficiscitur: & alteri, Veni, & venit: & servo meo, Fac hoc, & facit.

10 *Hæc* autem cum audisset Jesus, miratus est; & dixit iis qui sequebantur. Amen dico vobis, nè in Israele quidem tantam fidem inveni.

11 Dico autem vobis, multos ab Oriente & Occidente venturos: & accubituros cum Abrahamo & Isaaco & Jacobo in regno cœlorum.

12 Filios vero regni ejectum iri in tenebras illas exteras; illic erit fletus & stridor dentium.

13 Et dixit Jesus Centurioni, Abi, & ut credidisti, fiat tibi. Sanatusque est puer ejus eo ipso momento.

14 Et cum venisset Jesus domum Petri, vidit socrum ejus in lecto projectam, & febricitantem;

15 Tetigitque manum ejus, & dimisit eam febris; & surrexit, ac ministravit eis.

16 Cum autem serum *diei* esset, obtulerunt ei dæmoniacos multos, & ejecit spiritus verbo, omnesque male habentes sanavit:

17 Ut impleretur quod dictum est per Esaiam prophetam, dicentem, Ipse invalitudines nostras accepit, & morbos portavit.

18 Cum vidisset autem Jesus turbam multam circum se, jussit ut abiretur in ulteriorem *ripam*.

19 Et cum accessisset quidam Scriba, dixit ei, Magister, sequar te quocunque abieris.

20 Tunc dicit ei Jesus, Vulpes habent lustra, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.

21 Alius autem ex discipulis ejus dixit ei, Domine, permitte mihi primum abire, & sepelire patrem meum.

22 Jesus autem dixit ei, Sequere me, & sine ut mortui sepeliant mortuos suos.

23 Ipsum autem ingressum in navigium, secuti sunt eum discipuli ejus.

24 Et ecce concussio magna facta est in mari, adeo

ei navis operiretur fluctibus: ipse vero dormiebat.

25 Et accedentes discipuli excitaverunt eum, dicentes, Domine, salva nos, perimus.

26 *Ipse* vero dixit eis, Quid timidi estis, O exiguæ fidei? Tunc experrectus objurgavit ventos & mare: & facta est tranquillitas magna.

27 Homines autem illi mirati sunt, dicentes, Qualis est iste, quod venti quoque & mare auscultant ei?

28 Et cum venisset ipse ad ulteriorem ripam, in regionem Gergesenorum, occurrerunt ei duo dæmoniaci, è monumentis prodeuntes, sævi valde, adeo ut non valeret quisquam præterire per viam illam.

29 Et ecce clamarunt, dicentes, Quid nobis tecum Jesu fili Dei? venisti huc vexatum nos ante constitutum tempus?

30 Erat autem longe ab eis grex porcorum multorum pascens.

31 Dæmones vero precabantur eum, dicentes, Si ejicis nos, permitte nobis abire in gregem porcorum illorum.

32 Et ait eis, Abite. Illi vero egressi abierunt in illum gregem porcorum: & ecce, ruit totus ille grex porcorum è præcipitio in mare, & mortui sunt in aquis.

33 Pastores autem fugerunt: & cum abiissent in urbem, renunciarunt omnia, & quæ dæmoniacis facta fuerant.

34 Et ecce, tota urbs illa exivit in occursum Jesu: & cum vidissent eum, rogarunt ut digrederetur a finibus suis.

CAP. IX.

Christus peccata & paralysin solvit, Matthæum vocat, quinque edit miracula, & in multa messe operarios jubet petere.

INgressus igitur navigium, trajecit, & venit in suam urbem.

2 Et ecce, obtulerunt ei paralyticum in lecto projectum: cumque vidisset Jesus fidem eorum, dixit paralytico, Confide fili; remissa sunt tibi peccata tua.

3 Et ecce, quidam è Scribis dicebant apud se, Iste blasphemat.

4 Et cum vidisset Jesus cogitationes eorum, dixit, Quid cogitatis mala in cordibus vestris?

5 Utrum enim est facilius, dicere, Remissa sunt tibi peccata, an dicere, Surge & ambula?

6 Ut autem sciatis potestatem habere Filium hominis in terra remittendi peccata (tunc dixit paralytico) Surge, attolle tuum lectum, & abi domum tuam.

7 Tunc *ille* surrexit, abiitque domum suam.

8 Turba vero cum *hoc* vidisset, mirata est, & glorificavit Deum, qui dedisset talem potestatem hominibus.

9 Et

9 Et cum digrederetur Jesus illinc, vidit quendam sedentem ad telonium, qui Matthæus dicebatur, & dixit ei, Sequere me. Atque is surgens secutus est eum.

10 Et ecce factum est cum Jesus accumberet domi illius, ecce, multi publicani & peccatores qui venerant, simul accubuerunt cum Jesu & discipulis ejus.

11 Quum autem id vidissent Pharisæi, dixerunt discipulis ejus, Quare cum publicanis & peccatoribus edit doctor ille vester?

12 Jesus autem cum hoc audisset, dixit eis, Iis qui valent non est opus medico, sed iis qui male se habent.

13 Ite vero & dicite quid sit: Misericordiam volo, & non sacrificium: non enim venit vocatum justos, sed peccatores ad resipiscentiam.

14 Tunc adeunt eum discipuli Johannis, dicentes, Quare nos & Pharisæi multum jejunamus, discipuli vero tui non jejunant?

15 Et dixit eis Jesus, Num possunt filii thalami lugere quamdiu cum eis est sponsus? aderunt autem dies cum tolletur ab eis sponsus, & tunc jejunabunt.

16 Nullus autem indit panniculum novum in vestimentum vetus: illud enim ipsius supplementum tollit aliquid ex illo vestimento, & fit pejor fissura.

17 Neq; injiciunt vinum novum in utres veteres: alioqui rumpuntur utres, & *tum* vinum effunditur, tum utres pereunt: sed injiciunt vinum novum in utres recentes, & utraque conservantur.

18 Hæc eo loquente ipsis, ecce, quidam præfectus *synagogæ* venit, & adoravit eum, dicens, Filia mea modo defuncta est: sed veni & impone manum tuam super eam, & vivet.

19 Tunc surgens Jesus secutus est eum, & discipuli ejus.

20 Et ecce, mulier sanguinis profluvio laborans à duodecim annis, accedens a tergo, tetigit fimbriam vestimenti illius.

21 Dicebat enim apud se, Si solum tetigero vestimentum ejus, liberabor.

22 Jesus vero conversus & intuitus eam, dixit, Confide filia: fides tua te liberavit. Et liberata fuit mulier ab eo momento.

23 Et cum venisset Jesus domum præfecti *synagogæ*, vidissetque tibicines & turbam tumultuantem,

24 Dicit eis, Recedite: non enim mortua est puella, sed dormit, & deridebant eum.

25 Cum autem fuisset ejecta turba, ingressus prehendit manum ejus: & surrexit adolescentula.

26 Et exiit hæc fama in totam illam regionem.

27 Cumque digrederetur illinc Jesus, secuti sunt eum duo cæci, clamantes, & dicentes, Miserere nostri, fili David.

28 Cum autem venisset domum, adierunt eum cæci illi

illi. & dicit eis Jesus, Creditis me hoc posse facere? Dicunt ei, Etiam, Domine.

29 Tunc tetigit oculos eorum, dicens, Secundum fidem vestram fiat vobis.

30 Et aperti sunt oculi eorum: & graviter interminatus est eis Jesus, dicens, Videte nemo sciat.

31 At illi egressi spargerunt ejus famam in tota illa regione.

32 Ipsis autem egredientibus, ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmoniacum.

33 Et ejecto dæmonio locutus est mutus: & mirata est turba, dicens, Nunquam apparuit tale quidpiam in Israele.

34 Pharisæi vero dicebant, Per principem dæmoniorum ejicit dæmonia.

35 Et obibat Jesus urbes omnes ac vicos, docens in synagogis eorum, & prædicans Evangelium regni & sanans quemvis morbum & quemvis languorem in populo.

36 Cum vidisset autem turbam commiseratione intima commotus est super eis, quod essent dissipati & disjecti quasi oves non habentes pastorem.

37 Tunc dicit discipulis suis, Ipsa quidem messis multa, operarii autem pauci.

38 Rogate igitur Dominum messis ut emittat operarios in messem suam.

CAP. X.

Vocatio duodecim Apostolorum, illorumq; persecutio, consolatio, & summaria institutio.

TUnc advocatis duodecim discipulis suis, dedit eis potestatem adversus spiritus impuros, ut ejicerent eos, & sanarent omnem morbum & omnem languorem.

2 Porro duodecim Apostolorum nomina sunt hæc: Primus, Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater ejus; Jacobus filius Zebedæi, & Johannes frater ejus;

3 Philippus, & Bartholomæus; Thomas, & Matthæus ille publicanus: Jacobus *filius* Alphæi, & Lebbæus cognominatus Thaddæus:

4 Simon Cananites, & Judas Iscariotes, qui etiam prodidit eum.

5 Hos duodecim misit Jesus, & addidit eis mandata, dicens, In viam Gentium ne abeatis, & in urbem Samaritanorum ne ingrediamini:

6 Sed proficiscimini potius ad oves perditas domus Israelis.

7 Iter facientes vero proclamate, dicentes, Appropinquavit regnum cœlorum.

8 Ægrotos sanate, leprosos purgate, mortuos suscitate, dæmonia ejicite: dono accepistis, dono date.

9 Ne comparate aurum, neque argentum, neque æs in zonis vestris:

10 Neque

10 Neque peram ad iter, neq; binas tunicas, neq; soleas, neque baculum: nam dignus est operarius alimento suo.

11 In quamcunque vero urbem aut vicum introieritis, exquirite quis in ea sit dignus: & illic maneto usquedum exeatis.

12 Introeuntes autem domum, salutate eam.

13 Et si quidem fuerit domus digna, veniat pax vestra super eam: sin autem non fuerit digna: pax vestra ad vos revertitor.

14 Et quicunque non exceperit vos, neque audierit sermones vestros, exeuntes domo aut ex urbe illa, excutite pulverem pedum vestrorum.

15 Amen dico vobis, Tolerabilior erit conditio terræ Sodomitarum & Gomorrhæorum in die judicii quam urbis illius.

16 Ecce, ego mitto vos ut oves in medium luporum: estote igitur prudentes ut serpentes, & simplices ut columbæ.

17 Cavete vero ab hominibus: tradent enim vos in consessus, & in conventibus suis flagellabunt vos.

18 Sed & ad præsides ac reges ducemini mea causa, *ut hoc sit* eis & Gentibus testimonium.

19 Sed cum tradent vos, ne estote soliciti quomodo aut quid loquamini: dabitur enim vobis illo momento quid loquamini.

20 Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus Patris vestri *is est* qui loquitur in vobis.

21 Tradet autem frater fratrem ad mortem, & pater filium, & insurgent liberi in parentes, & morte multandos eos curabunt.

22 Et eritis exosi omnibus propter nomen meum: verum qui sustinuerit ad finem usque, is servabitur.

23 Cum autem persequentur vos in ea urbe, fugite in aliam. Amen enim dico vobis, Nequaquam obieritis urbis Israelis, quin venerit Filius hominis.

24 Non est discipulus supra doctorem, neque servus supra dominum suum.

25 Sufficiat discipulo ut sit sicut doctor ipsius: & ut servus sit sicut dominus ipsius. Si ipsum patremfamilias Beelzebulem vocarunt, quanto magis domesticos ejus?

26 Itaque ne eos timete: nihil enim est opertum, quod non sit retegendum; & nihil occultum, quod non sit cognoscendum.

27 Quod dico vobis in tenebris, dicite in luce: & quod in aurem auditis, prædicate in solariis.

28 Et ne timete *vobis* ab iis qui trucidant corpus, animam autem non possunt trucidare: sed timete potius eum qui potest & animam & corpus perdere in gehenna.

29 Nonne duo passerculi assario venciunt, & unus ex

ex eis non cadet in terram sine Patre vestro?
30 Vestri vero etiam capilli capitis omnes numerati sunt.
31 Ne igitur timete: vos multis passerculis præstatis.
32 Quisquis igitur agnoscet me coram hominibus, agnoscam & ego eum coram Patre meo qui est in cœlis.
33 Quisquis autem abnegaverit me coram hominibus, abnegabo eum & ego coram Patre meo qui est in cœlis.
34 Ne existimate me venisse immissurum pacem in terram: non veni immissurus pacem, sed gladium.
35 Non veni *facturus* ut dissideat filius a patre suo, & filia a matre sua, & nurus a socru sua.
36 Et inimici hominis *erunt qui sunt* domestici ipsius.
37 Qui amat patrem aut matrem supra me, non est me dignus: & qui amat filium aut filiam supra me, non est me dignus.
38 Et qui non accipit crucem suam, ac pone me sequitur, non est me dignus.
39 Qui invenerit animam suam, perdet eam: & qui perdiderit animam suam mea causa, inveniet eam.
40 Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui misit me.
41 Qui recipit Prophetam nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui recipit justum nomine justi, mercedem justi accipiet.
42 Et quicunque potum dederit uni ex his parvis poculum frigidæ solum, nomine discipuli, Amen dico vobis, non perdiderit mercedem suam.

CAP. XI.

Legatio Johannis ad Christum, Christique sonsio legalis & evangelica.

ET factum est, cum finem fecisset Jesus præcipiendi duodecim discipulis suis, ut digressus illinc duceret, & prædicaret in urbibus eorum.
2 Johannes autem cum audisset in vinculis opera Christi, missis duobus ex discipulis suis,
3 Dixit ei, Tune is es qui venturus erat, an alium expectabimus?
4 Et respondens Jesus dixit eis, Ite & renunciate Johanni quæ auditis & videtis:
5 Cæci visum recipiunt, & claudi ambulant, leprosi mundantur, & surdi audiunt, mortui suscitantur, & pauperibus evangelizatur.
6 Et beatus est qui non fuerit offensus in me.
7 Illis autem abeuntibus, cœpit Jesus dicere turbæ de Johanne: Quid existitis in desertum spectaturi? arundinem qui agitetur a vento?
8 Sed quid existitis visuri? hominem mollibus ve-

stibus

filius amictum? ecce qui gerunt molles vestes, in domibus regum sunt.

9 Sed quid existis videre? prophetam? certe dico vobis etiam amplius quam prophetam.

10 Iste enim est de quo scriptum est, Ecce, ego mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam coram te.

11 Amen dico vobis, Non est suscitatus inter genitos è mulieribus quisquam major Johanne Baptista: sed qui est minimus in regno cœlorum, major eo est.

12 Porro à diebus Johannis Baptistæ usq; nunc regno cœlorum vis affertur, & violenti rapiunt illud.

13 Nam omnes Prophetæ & ipsa Lex usque ad Johannem prophetarunt.

14 Et, si vult *hoc* recipere, ipse est Elias ille qui venturus erat.

15 Qui habet aures ad audiendum, audiat.

16 Sed cui assimilabo gentem istam? Similis est puerulis qui sedent in foris, & acclamant sodalibus suis,

17 Ac dicunt, Tibiis cecinimus vobis, & non saltastis: lamentati sumus vobis, & non planxistis.

18 Venit enim Johannes nec edens nec bibens, & aiunt, Dæmonium habet.

19 Venit Filius hominis edens ac bibens, & dicunt, Ecce homo edax & vini potor, publicanorum amicus & peccatorum. Sed justificata est sapientia à filiis suis.

20 Tunc cœpit cum probris increpare civitates in quibus editæ fuerant plurimæ virtutes ipsius, quod non resipuissent, *dicens*,

21 Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethsaida: nam si Tyri & Sidone editæ fuissent virtutes quæ editæ sunt apud vos: olim cum sacco & cinere *sedentes* resipuissent:

22 Quinetiam dico vobis, Tyro & Sidoni tolerabilior erit conditio in die judicii quam vestra.

23 Et tu Capernaum, quæ es usq; ad cœlum sublata, usque ad inferos deprimeris: nam si Sodomis editæ fuissent virtutes quæ editæ sunt apud te, mansissent usque ad hodiernum diem.

24 Quinetiam dico vobis, terræ Sodomorum tolerabilior erit conditio in die judicii quam tua.

25 In illo tempore respondens Jesus dixit, Glorior tibi tribuo, Pater, Domine cœli & terræ, quod hæc occultaveris à sapientibus & intelligentibus: & ea retexeris infantibus.

26 Etiam Pater, quia ita placuit tibi.

27 Omnia mihi tradita sunt à Patre meo: & nemo novit Filium nisi Pater, neq; Patrem quisquam novit nisi Filius, & cuicunque voluerit Filius retegere.

28 Venite ad me omnes qui fatigati estis & onerati, & ego faciam ut requiescatis.

29 Attollite jugum meum in vos, & discite à me quod

quod mitis sim & humilis corde: & invenietis requiem animabus vestris.

30 Jugum enim meum facile est, & onus meum leve est.

CAP. XII.

Quid Sabbato & Sacrificio præstantius. Diabolum non posse ejici nisi digito Dei: & bonum esse debere qui benè agit. Jonas typus Christi.

1 In illo tempore ibat Jesus sabbato per sata: discipuli vero ipius esuriebant, cœperuntque vellere spicas, & edere.

2 Pharisæi vero, cum hoc vidissent, dixerunt ei: Ecce, discipuli tui faciunt quod non licet facere sabbato.

3 Ipse autem dixit eis, Non legistis quid fecerit David, cum esuriret ipse, & qui erant cum eo?

4 Quomodo introierit domum Dei, & panes propositionis ederit, quibus vesci non erat ipsi licitum, neque iis qui cum eo erant, sed Sacerdotibus solis?

5 Aut non legistis in Lege, sabbatis Sacerdotes in templo sabbatum profanare, & inculpabiles esse?

6 Dico autem vobis, *quendam* templo majorem hic esse.

7 Quod si nossetis quid sit, Misericordiam volo, & non sacrificium, non condemnassetis inculpabiles.

8 Nam Dominus est etiam sabbati Filius hominis.

9 Et digressus illinc, venit in synagogam eorum.

10 Et ecce, quidam *illis* erat manum habens aridam: & interrogarunt eum, dicentes, Licetne sabbatis *quempiam* sanare? ut accusarunt eum.

11 Ipse vero dixit eis, Quis erit ex vobis qui habeat ovem unam, &, si ea inciderit sabbato in foveam, non apprehendat eam & erigat?

12 Quantum autem homo præstat ovi? Itaque licet sabbatis benefacere.

13 Tunc dixit homini illi, Protende manum tuam. Et *is* extendit: estque restituta sana ut altera.

14 Pharisæi vero egressi ceperunt consilium adversus eum, ut eum perderent.

15 Jesus autem cum *hoc* nosset, secessit illinc, secutaque est eum turba multa, sanavitq; eos omnes.

16 Et interminatus est eis nè se manifestum facerent:

17 Ut impleretur quod dictum erat per Esaiam prophetam, dicentem,

18 Ecce servus ille meus, quem elegi: dilectus ille meus, in quo acquievit anima mea: ponam Spiritum meum super eum, & judicium Gentibus annunciabit.

19 Non litigabit, neque clamitabit, neque audiet quisquam in plateis vocem ejus.

20 Arundinem quassatam non confringet, & linum fumi-

fumigans non extinguet, usquedum protulerit ad victoriam judicium.

21 Et in ejus nomine Gentes sperabunt.

22 Tunc oblatus est ei dæmoniacus cæcus & mutus: & sanavit eum, adeo ut qui cæcus ac mutus *fuerat*, & loqueretur & videret.

23 Et obstupuit tota turba, dicebatque, Nonne iste est filius ille Davidis?

24 Pharisæi vero, cum hæc audissent, dicebant, Iste non ejicit dæmonia nisi per Beelzebulem principem dæmoniorum.

25 Jesus autem, cum sciret cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnum dissidens adversus sese vastatur: & omnis urbs aut domus dissidens adversus seipsam, non stabit.

26 Sed si Satanas Satanam ejicit, adversus seipsum dissidet: quomodo ergo stabit regnum ejus?

27 Et, si ego per Beelzebulem ejicio dæmonia, filii vestri per quem *eo* ejiciunt? propterea ipsi erunt vestri judices.

28 Sin autem per Spiritum Dei ego ejicio dæmonia, nempe pervenit ad vos regnum Dei.

29 Nam quomodo potest aliquis ingredi domum potentis *alicujus*, & vasa ejus diripere, nisi primo vinxerit potentem illum, & tunc domum illius diripiet?

30 Qui non est mecum, adversum me est: & qui non cogit mecum, spargit.

31 Propterea dico vobis, Quodvis peccatum & blasphemia emittetur hominibus: blasphemia vero in Spiritum non remittetur hominibus.

32 Et quisquis locutus fuerit adversus Filium hominis, remittetur ei: quisquis autem fuerit locutus adversus Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo neque in futuro.

33 Aut facite arborem bonam, & fructum ejus bonum, aut facite arborem putrem, & fructum ejus putrem, nam è fructu arbor cognoscitur.

34 Progenies viperarum, quomodo possitis bona loqui, cum sitis mali? Nam ex redundantia cordis os loquitur.

35 Bonus homo è bono thesauro cordis profert bona: & malus homo ex malo thesauro profert mala.

36 Sed dico vobis, Quodcunque verbum otiosum locuti fuerint homines, de eo reddituros rationem in die judicii.

37 Ex sermonibus enim tuis justificaberis, & ex sermonibus tuis condemnaberis.

38 Tunc responderunt quidam è Scribis ac Pharisæis, dicentes, Præceptor, velimus ex te signum videre.

39 Ipse vero respondens, dixit eis, Gens mala & adulterina signum requirit, sed signum non dabitur ei nisi

nisi signum illud Jonæ prophetæ.

40 Sicut enim fuit Jonas in ventre ceti tres dies & tres noctes, ita erit Filius hominis in corde terræ tres dies & tres noctes.

41 Ninevitæ resurgent in judicio cum gente ista, & condemnabunt eam: quod ipsi resipuerint ad prædicationem Jonæ: & ecce, plus quam Jonas *est* in hoc loco.

42 Regina Austri surget in judicio cum gente ista, & condemnabit eam: quod venerit à terminis terræ ut audiret sapientiam Salomonis: & ecce, plus quam Salomon *est* in hoc loco.

43 Cæterum, cum impurus spiritus exierit à quopiam, ambulat per arida loca, quærens requiem, & non invenit.

44 Tunc dicit, Revertar domum meam, unde exivi. Et cum venit, invenit *eam* vacantem, versam & ornatam.

45 Tunc abit & accipit secum septem alios spiritus pejores quam ipse *sit*, & ingressi habitant illic, fitque ultima conditio hominis illius deterior priore: ita etiam erit genti isti malæ.

46 Cum autem adhuc loqueretur turbæ, ecce, mater & fratres ejus adstiterunt foris, quærentes ejus colloquium.

47 Dixit autem ei quidam, Ecce, mater tua & fratres tui foris adstant, quærentes tuum colloquium.

48 Ipse vero respondens dixit illi qui *hoc* ei dixerat, Quæ est mater mea? & qui sunt fratres mei?

49 Et protensa manu sua in discipulos suos, dixit, Ecce, mater mea, & fratres mei?

50 Quisquis enim fecerit quod vult Pater ille meus qui est in cœlis, is est meus frater, & soror, & mater.

CAP. XIII.

Consio Christi complexa parabolam de semine, & septem alias. Dispsitur Jesus à cognatis.

ILlo vero die egressus Jesus domo sedit apud mare.

2 Et coacta est ad eum turba multa, adeo ut navigium ingressus sederet: tota autem turba in littore adstabat.

3 Et locutus est eis multa per parabolas, dicens, Ecce *quidam* satur exiit ad serendum.

4 Et cum is seminaret, alia quidem ceciderunt secundum viam: & venerunt volucres, & devoraverunt ea.

5 Alia vero ceciderunt in petrosa, ubi non habebant terram multam: & statim exorta sunt, propterea quod non habebant profundam terram.

6 Sole autem exorto, ardore tacta sunt, & propterea quod non habebant radicem, exaruerunt.

7 Alia vero ceciderunt in spinas: & ascenderunt spinæ, & suffocarunt ea.

8 Alia vero ceciderunt in terram bonam, & edide-

runt

runt fructum, aliud quidem centena, aliud vero sexagena, aliud vero tricena.

9 Qui habet aures ad audiendum, audiat.

10 Tunc accedentes discipuli, dixerunt ei, Quare per parabolas loqueris eis?

11 Ipse vero respondens, dixit eis, Quia vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum, illis autem non est datum.

12 Quisquis enim habet, dabitur ei, & amplius habebit: quisquis autem non habet, etiam quod habet tolletur ab eo.

13 Propterea per parabolas loquor eis, quia videntes non vident, & audientes non audiunt, nec intelligunt.

14 Itaque completur in ipsis prophetia Esaiæ, quæ dicit, Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non cernetis.

15 Crassum factum est enim Cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculis suis connivérunt: ne quando cernant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & se convertant, & sanem eos.

16 Vestri vero beati sunt oculi, quod videant: & aures vestræ, quod audiant.

17 Amen enim dico vobis, multi prophetæ & justi desiderarunt videre quæ videtis, & non viderunt; & audire quæ auditis, & non audierunt.

18 Vos igitur audite parabolam ejus qui seminat.

19 Quoties quispiam audit sermonem de regno illo, & non attendit, venit ille Malus, & rapit quod satum est in corde ipsius: is est qui secundum viam semen excepit.

20 Qui vero in petrosa semen excepit, is est qui sermonem audit, & eum statim cum gaudio excipit:

21 Non habet autem radicem in se, sed temporarius est: ortaque compressione vel persecutione propter sermonem, statim offenditur.

22 Qui vero in spinas semen excepit, is est qui sermonem audit: sed sollicitudo seculi hujus, & fallacia divitiarum suffocat sermonem, qui fit fructus expers.

23 Qui vero in terram bonam excepit semen, is est qui sermonem audit & intelligentiam intendit, qui videlicet fructum fert: editque alius quidem centena, alius sexagena, alius vero tricena.

24 Aliam parabolam propoluit eis, dicens, Simile est regnum cœlorum homini serenti bonum semen in agro suo.

25 Cum autem dormirent homines, venit ejus inimicus, & sevit zizania inter triticum: & abiit.

26 Cum vero geminasset herba, & fructum edidisset, tunc apparuerunt etiam zizania.

27 Accedentes autem servi patris-familias, dixerunt ei, Domine, nonne bonum semen sevisti in tuo agro? unde ergo habet zizania?

28 Ille

28 Ille vero dixit eis, Inimicus quispiam hoc fecit. Servi autem dixerunt ei, Vis igitur abeamus & colligamus ea?

29 At ille dixit, Non: ne colligendo zizania, eradicetis simul cum eis triticum.

30 Sinite utraque simul crescere usque ad messem: & tempore messis dicam messoribus, Colligite primum zizania, & ligate ea in fasciculos, ad exurendum ea, triticum vero cogite in horreum meum.

31 Aliam parabolam proposuit eis, dicens, Simile est regnum cœlorum grano sinapis, quod acceptum quispiam sevit in agro suo:

32 Quod minimum quidem est omnium seminum: cum autem excreverit, maximum est olerum, & arborescit: adeo ut veniant volucres cœli & nidulentur in ramis ejus.

33 Aliam parabolam locutus est eis, *dicens*, Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier indidit in farinæ satis tribus, usquequo fermentaretur tota.

34 Hæc omnia locutus est Jesus per parabolas ad turbam: & absque parabola nihil locutus est eis:

35 Ut compleretur quod dictum fuit per Prophetam, dicentem, Aperiam per parabolas os meum: eructabo occultata a jacto mundi fundamento.

36 Tunc dimissa turba venit domum Jesus, & adierunt eum discipuli ejus, dicentes, Edissere nobis parabolam zizaniorum agri illius.

37 Ipse vero respondens dixit eis, Qui seminat bonum semen, est Filius hominis:

38 Ager autem, est mundus: bonum vero semen, sunt filii regni: zizania vero, sunt filii illius Mali.

39 Inimicus autem qui seminavit ea, est diabolus: messis vero, consummatio seculi est: messores autem, Angeli sunt.

40 Sicut ergo colliguntur zizania & igni exuruntur: ita erit in consummatione seculi hujus.

41 Mittet Filius hominis Angelos suos, qui colligent ex ipsius regno omnia offendicula, & eos qui dant operam transgressioni legis.

42 Projicientque eos in fornacem ignis: illic erit fletus stridorque dentium.

43 Tunc justi effulgebunt ut sol in regno Patris sui. Qui habet aures ad audiendum, audiat.

44 Rursus simile est regnum cœlorum thesauro occultato in agro quem nactus quispiam occuluit, & præ gaudio quod accepit ex eo, subducit *sese*, & omnia quæ habet vendit, emitq; agrum illum.

45 Rursus simile est regnum cœlorum cuipiam negotiatori, quærenti pulchras margaritas.

46 Qui nactus quandam magni pretii margaritam, abiit & venundedit omnia quæ habebat, & emit eam.

47 Rursum

47 Rursum simile est regnum cœlorum sagenæ jactæ in mare, & quæ ex cujusvis generis congregat.

48 Quam impletam piscatores subduxerunt in littus: & sedentes quæ bona erant in vasa collegerunt, quæ vero putria extra abjecerunt.

49 Ita erit in consummatione seculi: prodibunt Angeli, & segregabunt malos è medio justorum:

50 Projicientque eos in caminum ignis: illic erit fletus & stridor dentium.

51 Dicit eis Jesus, Intellexistis hæc omnia? Dicunt ei, Etiam, Domine.

52 Ipse vero dixit eis, Propterea omnis Scriba edoctus in regno cœlorum similis est cuipiam patri-familias qui profert è thesauro suo nova & vetera.

53 Et factum est cum finisset Jesus parabolas istas, ut solveret illinc.

54 Et cum venisset in patriam suam, docuit eos in Synagoga eorum: adeo ut percellerentur ac dicerent, Unde huic sapientia ista & virtutes?

55 Nonne iste est ille fabri filius? Nonne mater ejus dicitur Maria, & fratres ejus Jacobus & Joses & Simon & Judas?

56 Et sorores ejus nonne omnes apud nos sunt? unde igitur isti hæc omnia?

57 Et offendebantur in eo. Jesus autem dixit eis, Non est Propheta inhonoratus nisi in patria sua & domo sua.

58 Neque edidit illic virtutes multas, propter incredulitatem eorum.

CAP. XIV.

Herodis de Jesu judicium: quare Johannes vinctus & decollatus fuit: miraculum quinque panum: fides firmantur fluctus.

1 In tempore audivit Herodes Tetrarcha famam de Jesu.

2 Et dixit pueris suis, Iste est Johannes ille Baptista: Ipse suscitatus est ex mortuis, & propterea virtutes agunt in eo.

3 Nam Herodes prehensum Johannem vinxerat, & conjecerat in carcerem, propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui.

4 Dicebat enim ei Johannes, Non licet tibi eam habere.

5 Et cum cuperet eum occidere, timuerat turbam, quod eum haberent ut prophetam.

6 Cum autem agerentur natalitia Herodis, saltaverat filia Herodiadis in medio: & placuerat Herodi.

7 Unde cum jurejurando spopondisset *se* daturum ei quicquid petisset,

8 Illa vero prædocta à matre sua, Da mihi, inquit, hic in patina caput Johannis Baptistæ.

9 Et contristatus fuerat rex; sed propter jusjuran-

um, & eos qui simul accumbebant, jusserat dari.
10 Et missio carnifice decollaverat Johannem in carcere.
11 Et allatum fuerat caput ejus in patina, datumque puellæ, & ipsa obtulerat illud matri suæ.
12 Et cum accessissent discipuli ejus, sustulerant corpus illius, illudque sepelierant: venerantque & enunciaverant Jesu.
13 Hoc igitur cum audisset Jesus, secessit illinc è navigio in desertum locum privatim: & cum hoc audissent turbæ, pedibus secutæ eum ab urbibus.
14 Et egressus Jesus vidit multam turbam: & compassione intima commotus est erga eos, sanavitque eorum ægrotos.
15 Cum autem serum diei esset, adierunt eum discipuli ejus, dicentes, Desertus est locus, & tempus jam præteriit: dimitte turbam, ut abeuntes in vicos emant sibi escas.
16 Jesus autem dixit eis, Non habent necesse abire: date eis vos quo vescantur.
17 Ipsi vero dicunt ei, Non habemus hic nisi quinque panes, & duos pisces.
18 Ipse autem dixit, Asserte mihi eos huc.
19 Et jussa turba per herbas discumbere, acceptis quinque illis panibus ac duobus piscibus, suspiciens in cœlum benedixit: & cum fregisset, dedit discipulis panes, discipuli vero turbæ.
20 Et comederunt omnes & satiati sunt: sustulerunt quod superfuerat fragmentorum duodecim cophinos plenos.
21 Qui autem ederant fuere viri quasi quinquies mille, absq; mulieribus ac pueruliis.
22 Et statim adegit Jesus discipulos suos inscendere in navigium, & præire sibi in ripam alteram, dum dimitteret turbam.
23 Dimissa igitur turba ascendit in montem privatim ad orandum. Cum autem serum diei esset, solus erat illic.
24 Navigium vero jam in medio maris erat, vexatum à fluctibus. Nam ventus erat contrarius.
25 Quarta autem noctis vigilia abiit ad eos Jesus, ambulans super mare.
26 Et eo viso super mare ambulante, discipuli turbati sunt, dicentes, Spectrum est: & præ metu clamarunt.
27 Sed statim locutus est eis Jesus, dicens, Confidite: ego sum, nè timete.
28 Respondens autem ei Petrus dixit, Domine, si tu es, jube me ad te venire super aquas.
29 Ipse vero dixit, Veni. Et cum descendisset è navigio Petrus, ambulavit super aquas ut veniret ad Jesum.

30 Videns autem ventum validum, timuit: & cum cœpisset demergi, clamavit, dicens, Domine, serva me.
31 Statim vero Jesus, extenta manu, apprehendit eum, dicitque ei, Exigua fide prædite, quid dubitasti?
32 Et cum ipsi essent ingressi navigium, pacatus fuit ventus.
33 Qui autem erant in navigio, venientes adoraverunt eum, dicentes, Vere Dei filius es.
34 Et cum trajecissent, venerunt in terram Gennesaret.
35 Et cum agnovissent eum viri loci illius, miserunt in totam circumjacentem illam regionem & obtulerunt ei omnes male affectos.
36 Et precabantur eum ut solum tangeret fimbriam pallii ipsius, & quotquot tetigerunt liberati sunt.

CAP. XV.

Insultantur Apostoli de non-lavatis manibus. Quid polluat hominem. Historia Chananæa; septem panum cum piscibus.

TUnc quidam *qui* Hierosolymis *advenerant* Scribæ & Pharisæi adierunt Jesum, dicentes,
2 Quare discipuli tui transgrediuntur traditionem Seniorum? non enim lavant manus suas cum edunt panem.
3 At ille respondens dixit eis, Quare & vos transgredimini mandatum Dei per traditionem vestram?
4 Nam Deus mandavit, dicens, Honora patrem tuum & matrem, &, Qui maledixerit patri aut matri morte moriatur.
5 Vos autem dicitis, Quicunque dixerit patri aut matri, Donum *est*, quocunque à me juvari posses, *insons erit*; & nequaquam honoraverit patrem suum aut matrem suam.
6 Et irritum fecistis mandatum Dei per traditionem vestram.
7 Hypocritæ, bene de vobis prophetavit Esaias, dicens,
8 Appropinquat mihi populus hic ore suo, & labiis me honorat: cor autem eorum procul abest à me.
9 Sed frustra me colunt, docentes doctrinas *quæ sunt* mandata hominum.
10 Et advocata turba dixit eis, Audite & intelligite.
11 Non quod ingreditur in os, hoc polluit hominem, sed quod egreditur ex ore, hoc polluit hominem.
12 Tunc accedentes discipuli ejus dixerunt ei, Novisti Pharisæos audito isto sermone offensos fuisse?
13 Ipse vero respondens dixit, Omnis planta quam non plantavit Pater ille meus cœlestis, eradicabitur.
14 Omittite illos: duces sunt cæci cæcorum, quod si cæcus cæcum per viam duxerit, ambo in foveam

15 Re-

15 Respondens autem Petrus dixit ei, Edissere nobis parabolam istam.
16 Jesus autem dixit, Adhuc & vos intelligentia caretis?
17 Nondum intelligitis, quicquid ingreditur in os, in ventrem cedere, & in latrinam ejici?
18 Quæ autem proficiscuntur ex ore, ex ipso corde egrediuntur, & illa polluunt hominem.
19 Nam ex corde egrediuntur cogitationes malæ, cædes, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, maledicta.
20 Hæc sunt quæ polluunt hominem: illotis autem manibus vesci, non polluit hominem.
21 Et egressus illinc Jesus secessit in partes Tyri & Sidonis.
22 Et ecce, mulier Chananæa à finibus illis egressa, clamitavit dicens ei, Miserere mei, Domine, fili David: Filia mea male à dæmonio vexatur.
23 Ille vero non respondit ei quicquam. Tunc accedentes discipuli ejus rogarunt eum, dicentes, Dimitte eam: nam clamat post nos.
24 Ipse vero respondens dixit, Non sum missus nisi ad oves perditas domus Israelis.
25 Illa autem venit & adoravit eum, dicens, Domine, succurre mihi.
26 Ipse vero respondens dixit, non est bonum accipere panem liberorum, & objicere catellis.
27 Ipsa autem dixit, Etiam Domine: etenim catelli vescuntur micis quæ cadunt è mensa dominorum suorum.
28 Tunc respondens Jesus dixit ei, O mulier, magna *est* fides tua: fiat tibi ut vis. Et sanata fuit filia ejus ab eo momento.
29 Et digressus illinc Jesus venit juxta mare Galilææ: & cum ascendisset in montem, sedit illic.
30 Tunc adiit eum multa turba, habens secum claudos, cæcos, mutos, mancos, & alios multos: & abjecerunt eos ad pedes Jesu, & sanavit eos:
31 *Adeo* ut turba mirata sit, cum videret mutos loquentes, mancos sanos, claudos ambulantes, cæcos videntes: & glorificarunt Deum Israelis.
32 Jesus autem, advocatis discipulis suis, dixit Commoveor misericordia erga turbam: quia jam triduum permanent apud me, & non habent quo vescantur: & dimittere eos jejunos nolo, ne viribus deficiant in via.
33 Tunc dicunt ei discipuli ejus, Unde nobis in deserto tot panes ut saturemus turbam tantam?
34 Dicit igitur eis Jesus, Quot panes habetis? Illi autem dixerunt, Septem, & paucos piscsiculos.
35 Tunc jussit turbam discumbere humi.
36 Et acceptis septem illis panibus ac piscibus, cũ gratias egisset, fregit, dedit q; discipulis suis; discipuli vero turbæ.

37 Comederuntque omnes & saturati sunt: & sustulerunt quod superfuerat fragmentorum, septem sportas plenas.

38 Erant autem qui comederant, quater mille viri, absque mulieribus & pueruliis.

39 Tunc dimissa turba, ascendit in navigium, venitque in fines Magdala.

CAP. XVI.

Cavendum à fermento Pharisæorum. Confessio Petri. Petra & claves Ecclesiæ. Abnegatio sui, & crux, quam necessaria.

ET cum accessissent Pharisæi & Sadducæi, tentantes rogarunt eum ut signum e cœlo sibi ostenderet.

2 Ipse vero respondens dixit eis, Quando serum est dici, dicitis, Serenitas *erit*: rubet enim cœlum.

3 Et mane, Hodie *erit* tempestas: rubet enim cœlum triste. Hypocritæ, faciem quidem cœli nostis discernere, signa vero temporum illorum non potestis?

4 Gens mala & adulterina signum requirit: sed signum non dabitur ei, nisi signum illud Jonæ Prophetæ. Et relictis ipsis abiit.

5 Et cum venissent discipuli ejus in ulteriorem tipam, obliti fuerant sumere panes.

6 Jesus autem dixit eis, Videte & cavete à fermento Pharisæorum & Sadducæorum.

7 Ipsi vero disceptabant inter se, dicentes, Panes non sumimus.

8 *Id* autem cum nosset Jesus, dixit eis, Quid disceptatis inter vos, exigua fide præditi, quod panes non sumsistis?

9 Non animadvertitis, neque meministis quinque illos panes *hominum* quinquies mille, & quot cophinos acceperitis?

10 Neq; septem illos panes quater mille *hominum*, & quot sportas acceperitis.

11 Quomodo non animadvertitis me non dixisse vobis de pane, ut caveretis a fermento Pharisæorum & Sadducæorum.

12 Tunc intellexerunt eum non dixisse ut caverent à fermento panis, sed à fermento doctrinæ Pharisæorum & Sadducæorum.

13 Cum venisset autem Jesus in partes Cæsareæ *quæ dicitur* Philippi, interrogavit discipulos suos, dicens, Quemnam esse dicunt homines, Filium hominis?

14 Illi vero dixerunt, Alii quidem Johannem Baptistam, alii vero Eliam, alii vero Jeremiam, aut unum ex Prophetis.

15 Dicit eis, Vos autem quem me dicitis esse?

16 Respondens vero Simon Petrus dixit, Tu es Christus, Filius illc Dei viventis.

17 Tunc

17 Tunc respondens Jesus dixit ei, Beatus es Simon Bar Jona: quia caro & sanguis *hoc* non retexit tibi, sed Pater meus qui est in cœlis.

18 Sed & ego tibi dico, Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo meam ecclesiam: & portæ inferorum non superabunt eam.

19 Et tibi dabo claves regni cœlorum: & quicquid ligaveris in terra, erit ligatum in cœlis: & quicquid solveris in terra, erit solutum in cœlis.

20 Tunc interdixit discipulis suis ut nemini dicerent se esse Jesum illum Christum.

21 Ex eo tempore cœpit Jesus indicare discipulis suis oportere se abire Hierosolymam, & multa pati a Senioribus & primariis Sacerdotibus, & Scribis, & occidi, & tertio die suscitari.

22 Et prehensum eum Petrus cœpit objurgare, dicens, Propitius tibi esto, Domine: nequaquam erit tibi hoc.

23 At ille sese convertens dixit Petro, Abi cede à me Satana, offendiculo es mihi; nam non sapis quæ *sunt* Dei, sed quæ *sunt* hominum.

24 Tunc Jesus dixit discipulis suis, Si quis vult pone me venire, abdicet semetipsum, & attollat crucem suam, ac sequatur me.

25 Quisquis enim voluerit animam suam servare, perdet eam: quisquis autem perdiderit animam suam mea causa, inveniet eam.

26 Quid enim prodest cuipiam si totum mundum lucratus fuerit, anima vero sua mulctetur? aut quam dabit quispiam compensationem animæ suæ?

27 Futurum est enim ut filius hominis veniat cum gloria Patris sui cum Angelis suis: & tunc reddet unicuique secundum facta ipsius.

28 Amen dico vobis, sunt quidem ex his qui hic adstant, qui nequaquam gustabunt mortem, usquedum viderint Filium hominis venientem in regnum suum.

CAP. XVII.

Transformatio Christi. Elias quis. Quæ vis fidei. Christus tradicit passionem suam, & tributum solvit.

SExta vero post die assumit Jesus Petrum ac Jacobum & Johannem fratrem ejus, & subducit eos privatim in montem sublimem:

2 Transformatusque est coram eis, & fulsit facies ejus ut sol: vestimenta autem ejus facta sunt alba ut lux.

3 Et ecce, conspecti sunt eis Moses & Elias, cum eo colloquentes.

4 Respondens autem Petrus dixit Jesu, Domine, bonum est nos hic esse: si vis faciamus hic tria tabernacula, tibi unum, & Mosi unum, & Eliæ unum.

5 Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida inumbravit eos: & ecce vox e nube, dicens, Hic est filius ille meus,

meus, dilectus ille in quo acquievi: ipsum audite.
6 Et cum *hæc* audissent discipuli, ceciderunt in faciem suam, & timuerunt vehementer.
7 Tunc accedens Jesus tetigit eos, dixitque, Surgite & nè timete.
8 Sublatis autem oculis suis neminem viderunt, nisi Jesum solum.
9 Et dum descenderent de monte, mandavit eis Jesus, dicens, Nemini dixeritis quod vidistis, usquequo Filius hominis à mortuis resurgat.
10 Tunc interrogaverunt eum discipuli sui, dicentes, Quid igitur Scribæ dicunt, oportere ut Elias primum veniat?
11 Jesus autem respondens dixit eis, Elias quidem veniet primum & restituet omnia:
12 Sed dico vobis, Eliam jam venisse, quem non agnoverunt, sed fecerunt ei quæcunque voluerunt, ita futurum est ut & Filius hominis patiatur ab eis.
13 Tunc intellexerunt discipuli *eum* de Johanne Baptista *hæc* ipsis dixisse.
14 Et cum venisset ad turbam, adiit eum quidam procidens ei ad genua,
15 Et dicens, Domine, mi serere filii mei, quoniam lunaticus est, & male afficitur: nam sæpe cadit in ignem & sæpe in aquam.
16 Et obtuli eum discipulis tuis, nec potuerunt eum sanare.
17 Respondens autem Jesus dixit, O natio incredula & perversa, quou que tandem ero vobiscum? quousque tandem tolerabo vos? adducite mihi eum huc.
18 Et increpavit dæmonium Jesus; exiitque illud ab eo, & sanatus est puer ab illo momento.
19 Tunc adeuntes discipuli Jesum privatim, dixerunt, Quare nos non potuimus illud ejicere?
20 Jesus autem dixit eis, Propter incredulitatem vestram: amen quippe dico vobis, si habeatis fidem quantulum *est* granum sinapis, dicetis huic monti, Transfer te hinc illuc; & demigrabit: & nihil impossibile vobis erit.
21 Hoc vero genus *dæmoniorum* non egreditur nisi per precationem & jejunium.
22 Versantibus autem ipsis in Galilæa, dixit eis Jesus, Futurum est ut Filius hominis tradatur in manus hominum.
23 Et trucidabunt eum, sed tertio die suscitabitur. Et contristati sunt vehementer.
24 Cum autem venissent Capernaumum, venerunt ad Petrum qui didrachma accipiunt: dixeruntque Præceptor vester non solvit didrachma?
25 Dicit, Etiam. Et cum ingressus fuisset domum, prævenit eum Jesus, dicens, Quid tibi videtur, Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributa sive censum? à filiis suis an ab alienis?

26 Dicit ei Petrus, Ab alienis, Ait el Jesus, Nempe igitur liberi sunt filii.

27 Sed ne offendiculo simus eis, profectus ad mare, mitte hamum; & eum piscem qui ascenderit primus, tolle: & aperto ore ejus invenies staterem: accepeum illum da eis pro me & pro te.

CAP. XVIII.

Pueruli imitandi proponuntur: institutur disciplina Ecclesiastica.

IN ipso tempore adierunt Jesum discipuli, dicentes, Quinam maximus est in regno cœlorum?

2 Et cum advocasset puerulum Jesus, statuit eum in medio eorum,

3 Et dixit, Amen dico vobis, nisi vos converteritis, & fiatis ut pueruli, nequaquam ingrediemini in regnum cœlorum.

4 Quisquis igitur summiserit sese sicut *est* puerulus iste, is est maximus illic in regno cœlorum.

5 Et quisquis acceperit aliquem puerulum talem nomine meo, me excipit.

6 Quisquis autem offendiculo fuerit uni ex parvis istis, qui in me credunt, præstiterit ei ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, ac demergatur in profundo maris.

7 Væ mundo ab offendiculis: necesse est enim ut eveniant offendicula, veruntamen væ homini illi per quem offendiculum evenit.

8 Si vero manus tua vel pes tuus facit ut tu offendas, excinde ea, & abjice abs te: bonum est tibi ad vitam ingredi claudum aut mancum *potius* quam duas manus vel duos pedes habentem conjici in ignem illum æternum.

9 Et si oculus tuus facit ut tu offendas, erue eum, & abjice abs te: bonum est tibi luscum ingredi in vitam *potius* quam duos oculos habentem conjici in gehennam ignis.

10 Videte ne contemnatis aliquem ex parvis istis: dico enim vobis, Angelos eorum in cœlis per omne *tempus* intueri faciem Patris mei qui in cœlis est.

11 Venit enim Filius hominis, ut servet quod perierat.

12 Quid vobis videtur? si fuerint alicui hominí centum oves, & erraverit una ex iis, nonne relictis ipsis nonaginta novem, profectus in montes, quærit eam quæ aberraverat?

13 Quod si acciderit ut inveniet eam, amen dico vobis, gaudet super ea magis quam super illis nonaginta novem quæ non aberrarant.

14 Ita non vult Pater veiter qui in cœlis est ut pereat ullus ex parvis istis.

15 Si vero peccaverit in te frater tuus, ito, & ar-

que eum inter te & ipsum solum: si te audierit, lucratus es fratrem tuum.

16 Sin vero te non audierit, assume tecum adhuc unum aut duos: ut ex ore duorum aut trium testium stet omne verbum.

17 Quod si neglexerit eos audire, dic Ecclesiæ: quod si Ecclesiam audire neglexerit, sit tibi velut Ethnicus & publicanus quispiam.

18 Amen dico vobis, Quæcunque ligaveritis in terra, erunt ligata in cœlo: & quæcunque solveritis in terra, erunt soluta in cœlo.

19 Rursum dico vobis, Si duo ex vobis consenserint in terra de omni re quam petierint, fiet eis a Patre meo qui in cœlis est.

20 Ubi enim sunt duo vel tres coacti in nomine meo, illic sum in medio eorum.

21 Tunc audiens eum Petrus dixit, Domine, quoties peccabit in me frater meus, & remittam ei? *an* usque septies?

22 Dicit ei Jesus, Non dico tibi, Usque septies; sed Usque septuagies septies.

23 Propterea simile est regnum cœlorum regi qui voluit conferre rationem cum servis suis.

24 Et cum cœpisset conferre, oblatus est ei quidam debitor decies millia talentorum.

25 Cum autem is non posset *eas* reddere jussit eum Dominus ejus venundari, & uxorem ejus, & liberos, & omnia quæ habebat, & reddi *debitum*.

26 Procidens ergo servus ille adorabat eum, dicens, Domine, cohibe iram adversum me, & omnia tibi reddam.

27 Commotus autem intima commiseratione Dominus servi illius, dimisit eum, & mutuum remisit ei.

28 Egressus vero servus ille invenit unum ex conservis suis, qui debebat ei centum denarios: & prehensum eum suffocabat, dicens, Redde quod debes.

29 Procidens ergo conservus ejus ad ejus pedes, precabatur eum, dicens, Cohibe iram adversum me, & omnia reddam tibi.

30 Ille vero noluit: sed abiens conjecit eum in carcerem, quousque redderet debitum.

31 Cum autem vidissent conservi ejus quæ facta fuerant, doluerunt vehementer, & cum venissent declararunt domino suo quæ facta fuerant.

32 Tunc eo advocato dominus ipsius dixit ei, Serve male, totum debitum illud remisi tibi quia precatus es me:

33 Nonne oportuit & te misereri conservi tui, ut & ego tui misertus sum?

34 Et iratus dominus ejus tradidit eum tortoribus, usquequo redderet id omne quod sibi debebatur.

35 Ita

25 Ita & Pater ille meus cœlestis faciet vobis, nisi remiseritis suo quisque fratri ex cordibus vestris lapsus eorum.

CAP. XIX.

Jus divortii: distinguuntur Eunuchi: assumuntur parvuli: quid ad vitam promovet, & quid impedit.

ET factum est, cum finisset Jesus sermones istos, ut solveret e Galilæa, & venit in fines Judææ, trans Jordanem.

2 Et secuta est eum turba multa, sanavitque eos illic.

3 Tunc adierunt eum Pharisæi, tentantes eum, & dicentes ei, Licetne homini dimittere uxorem suam quavis ex causa?

4 Ille vero respondens dixit eis, Non legistis Opificem ab initio fecisse masculum & fœminam?

5 Et dixisse, Propterea derelinquet homo patrem & matrem, & agglutinabitur uxori suæ: & qui duo *sunt*, erunt una caro.

6 Itaque non amplius sunt duo, sed una caro: quod ergo Deus conjunxit, homo ne sejungat.

7 Dicunt ei, Cur ergo Moses mandavit dare libellum discessionis, & eam dimittere?

8 Dicit eis, Moses pro duritia cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras: cæterum à principio non fuit ita.

9 Dico autem vobis, Quicunque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur: & qui dimissam duxerit, mœchatur.

10 Dicunt ei discipuli ejus, Si tale est negotium hominis cum uxore, non expedit uxorem ducere.

11 Ipse vero dixit eis, Non omnes sunt capaces hujus sermonis, sed *hi* quibus datum.

12 Sunt enim eunuchi qui ex matris utero nati sunt ita: & sunt eunuchi qui castrati sunt ab hominibus: & sunt eunuchi qui seipsos castrarunt propter regnum cœlorum. Qui potest capax esse *hujus rei* capiat.

13 Tunc oblati sunt ei pueruli, ut manus eis imponeret, & precaretur: discipuli autem objurgarunt eos.

14 Jesus autem ait, Omitte istos pueruulos, & ne prohibite eos ad me venire: talium est enim regnum cœlorum.

15 Et cum imposuisset eis manus, profectus est illinc.

16 Et ecce, quidam accedens dixit ei, Doctor bone, quid boni faciam ut habeam vitam æternam?

17 Ipse vero dixit ei, Cur me dicis bonum? nullus est bonus, nisi unus, *nempe* Deus. Si vis autem ad vitam ingredi, serva mandata.

18 Dicit ei, Quæ? Jesus autem dixit, Non occides, Non mœchaberis, Non furaberis, Non dices falsum testimonium,

19 Honora patrem & matrem, & Diliges proximum tuum ut teipsum.

20 Dicit ei adolescens ille, Omnia hæc observavi à juventute mea: quoad huc deficior?

21 Ait ei Jesus, si vis perfectus esse, abi, vende quæ tibi suppetunt, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & adesdum sequere me.

22 Cum audisset autem adolescens ille hunc sermonem, abiit tristitia affectus: habebat enim bona multa.

23 Jesus autem dixit discipulis suis, Amen dico vobis, dives difficulter introibit in regnum cœlorum.

24 Rursum vero dico vobis, Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem in regnum Dei introire.

25 *His* autem auditis discipuli ejus perculsi sunt valde, dicentes, Quis ergo potest servari?

26 Intuitus autem *eos* Jesus dixit eis, Apud homines hoc impossibile est: apud Deum autem omnia possibilia sunt.

27 Tunc respondens Petrus, dixit ei, Ecce, nos reliquimus omnia, & secuti sumus te: quid ergo erit nobis?

28 Jesus autem dixit eis, Amen dico vobis, vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit Filius hominis in throno gloriæ suæ, sedebitis vos etiam *in quam*, in thronis duodecim: judicantes duodecim tribus Israel.

29 Et quisquis reliquerit domos, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros, causa nominis mei, centuplicia accipiet, & vitam æternam hæreditatis jure possidebit.

30 Multi autem primi, erunt ultimi; & ultimi, primi.

CAP. XX.

Ecclesia est vinea. Zebedæorum petitio enodatur, & cæci duo sanantur.

SImile enim est regnum cœlorum patri familias, qui exiit cum prima luce ad conducendos operarius *quos mitteret* in vineam suam.

2 Pactus autem cum operariis denario in diem misit eos in vineam suam.

3 Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro otiosos:

4 Et illis dixit, Abite & vos in vineam, & quodcunque justum fuerit dabo vobis.

5 Illi autem abierunt. Rursum egressus circa sextam & nonam horam, fecit itidem.

6 Circa horam autem undecimam egressus, invenit alios stantes otiosos; ac dicit eis, Cur hic statis totum diem otiosi?

7 Dicunt ei, Quia nemo nos conduxit. Dicit eis, Abite

ibite & vos in vineam: & quicquid fuerit justum accipietis.

8 Cum autem serum diei esset, dicit dominus vineæ procuratori suo, Voca operarios, & redde eis mercedem, exorsus ab ultimis, usque ad primos.

9 Et cum venissent qui circa undecimam horam *conducti fuerant*, acceperunt singuli denarium.

10 Cum venissent autem primi, existimarunt se plus esse accepturos: sed acceperunt ipsi quoque singuli denarium.

11 Sed cum accepissent murmurabant adversus patremfamilias.

12 Dicentes, Isti ultimi unam horam *opus* fecerunt, & eos æquales nobis fecisti, qui portavimus pondus diei, & æstum.

13 Ipse vero respondens dixit uni eorum, Amice, non facio tibi injuriam: nonne denario pactus es mecum?

14 Tolle quod tuum est, & abi. Volo autem huic ultimo dare ut & tibi.

15 Annon licet mihi quod volo facere in meis *rebus*? an oculus tuus malus est, quia ego bonus sum?

16 Sic ultimi erunt primi; & primi ultimi: multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

17 Et ascendens Jesus Hierosolymam, assumsit duodecim discipulos suos privatim in via, & dixit eis.

18 Ecce ascendimus Hierosolymam, & filius hominis tradetur primariis Sacerdotibus ac Scribis, & condemnabunt eum morte;

19 Tradentque eum gentibus, ut illudant, & flagellent, & crucifigant: sed tertia die resurget.

20 Tunc venit ad eum mater filiorum Zebedæi cum filiis suis, adorans & petens aliquid ab eo.

21 Ipse vero dicit ei, Quid vis? Ait ei, Dic ut sedeant isti duo filii mei, unus ad dexteram tuam, & alter ad sinistram, in regno tuo.

22 Respondens autem Jesus dixit, Nescitis quid petatis: potestis bibere poculum quod ego bibiturus sum, & baptismate quo ego baptizor baptizari? Dicunt ei, Possumus.

23 Tunc dicit eis, Poculum quidem meum bibetis & baptismate quo ego baptizor baptizabimini: sedere autem ad dexteram meam & sinistram meam non est meum dare, sed *dabitur* quibus paratum est a Patre meo.

24 Et cum *hæc* audissent *alii* decem, indignati sunt de duobus fratribus.

25 Jesus autem cum eos advocasset, ait, Scitis Principes Gentium in eas dominari, & magnates potestatem exercere in eas.

26 Verum non ita erit inter vos: sed quicunq; voluerit inter vos magnus fieri, esto vester minister.

27 Et quicunque voluerit inter vos primus esse, sit vester servus.

28 Sicut filius hominis non venit ut sibi ministretur, sed ut ministret, detque animam suam *in* redemptionis pretium pro multis.

29 Egredientibus autem ipsis *urbe* Jericho, secuta est eum multa turba.

30 Et ecce, duo cæci sedentes apud viam, cum audissent Jesum præterire, clamarunt, dicentes, Miserere nostri, Domine, Fili David.

31 Turba autem objurgabat eos ut silerent: illi vero magis clamabant, dicentes, Miserere nostri, Domine, Fili David.

32 Et cum substitisset Jesus, vocavit eos, & ait, Quid vultis faciam vobis?

33 Dicunt ei, Domine, ut aperiantur oculi nostri.

34 Commiseratione autem intima commotus Jesus tetigit oculos eorum: & statim visum receperunt oculi eorum, & *ipsi* secuti sunt eum.

CAP. XXI.

Pompa regalis Christi asina vecti & læto Hosanna excepti. Quia vere dicendus Pastor quod pater vult.

ET cum appropinquassent Hierosolymis, & venissent Bethphagen ad montem Olearum, tunc Jesus misit duos discipulos,

2 Dicens eis, Ite in vicum qui vobis est ex adverso, & statim invenietis asinam ligatam & pullum cum ea: solventes *eos* adducite mihi.

3 Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite, Domino his opus est: statim autem mittet eos.

4 Hoc autem totum factum est ut impleretur quod dictum est per Prophetam, dicentem,

5 Dicite filiæ Sion, Ecce, rex tuus venit tibi mitis, & insidens asinæ, ac pullo fœtui subjugis *asinæ*.

6 Profecti autem sunt discipuli, fecerunque sicut imperarat eis Jesus.

7 Et adduxerunt asinam & pullum, & eis imposuerunt vestimenta sua, & collocarunt *ipsum* super ea.

8 Plurima autem turba straverunt vestimenta sua in via: alii vero cædebant ramos ex arboribus, & sternebant in via.

9 Porro turba, quæ præibat, & quæ sequebatur, clamabat, dicens, Hosanna filio David: benedictus qui venit in nomine Domini: Hosanna *O qui es in excelsis* altissimis.

10 Et cum introisset Hierosolymam, commota est universa urbs, dicens, Quis est hic?

11 Turba autem dicebat, Hic est Jesus ille Propheta, ortus Nazaretha *urbe* Galilææ.

12 Et introivit Jesus in templum Dei, & ejicit omnes qui vendebant & qui emebant in templo mensasque

ſaſque nummulariorum, & cathedras vendentium columbas ſubvertit:

13 Et dixit eis, Scriptum eſt, Domus mea, domus precationis vocabitur: at vos fecistis eam ſpeluncam latronum.

14 Tunc venerunt ad eum cœci & claudi in templo, & ſanavit eos.

15 Tunt venerunt ad eum primarii Sacerdotes & Scribæ miranda illa quæ fecerat, & pueros clamantes in templo, & dicentes, Hoſanna filio David, indignati ſunt.

16 Et dixerunt ei, Audis quid iſti dicant? Jeſus autem dixit eis, Etiam: nunquam legiſtis, Ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem?

17 Et eis relictis abiit Bethaniam extra urbem, & diverſatus eſt illic.

18 Mane autem rediens in urbem, eſuriit.

19 Et cum vidiſſet ficum quandam apud viam, venit ad eam, & nihil invenit in ea niſi folia ſolum: tunc dicit ei, Ne amplius ex te fructus naſcatur in æternum. Et exaruit illico ficus.

20 Cum igitur hoc vidiſſent diſcipuli, mirati ſunt, dicentes, Quomodo illico exaruit ficus?

21 Reſpondens autem Jeſus ait eis, Amen dico vobis, ſi habueritis fidem nec; addubitaveritis, non ſolum hoc *quod factum eſt* ficui facietis, verum etiam ſi monti iſti dixeritis, Tollitor, & projicitor in mare, fiet.

22 Et quæcunque precando peteritis, ſi crediderit is, accipietis.

23 Cum autem veniſſet in templum, primarii Sacerdotes & ſeniores populi eum docentem adierunt, dicentes, Qua authoritate facis iſta? & quis tibi dedit iſtam authoritatem?

24 Reſpondens vero Jeſus dixit eis, Interrogabo vos & ego rem quandam: quam ſi dixeritis mihi, dicam & ego vobis qua authoritate iſta faciam.

25 Baptiſma Johannis unde erat? e cœlo, an ex hominibus? At illi ratiocinabantur apud ſe, dicentes, Si dixerimus, e cœlo: dicet nobis, Quare ergo non credidiſtis ei?

26 Sin autem dixerimus, Ex hominibus, timemus turbam: omnes enim habent Johannem ut Prophetam.

27 Et reſpondentes Jeſu dixerunt, Neſcimus. Ait eis & ipſe, Nec ego vobis dicam qua authoritate iſta faciam.

28 Quid autem vobis videtur? Quidam habebat duos filios: & accedens ad priorem, dixit, Fili abi, hodie operare in vinea mea.

29 Ille vero reſpondens ait, Nolo: ſed poſtea cum reſipuiſſet abiit.

30 Et

30 Et accedens ille ad secundum, dixit itidem. Is vero respondens ait, Ego *abeo*, domine. Sed non abiit.

31 Uter e duobus fecit quod voluit *ejus* pater? Dicunt ei, Prior. Dicit eis Jesus, Amen dico vobis, publicani & meretrices præcunt vobis in regnum Dei.

32 Venit enim ad vos Johannes via justitiæ, & non credidistis ei: publicani vero & meretrices crediderunt ei. Vos autem qui *hoc* viditis non respuistis postea ut ei crederetis.

33 Aliam parabolam audite. Fuit quidem pater familias qui plantavit vineam, & sepem circumpu suit ei, foditque in ea torcular, ædificavit terram, & elocavit eam agricolis: ac peregre profectus est.

34 Cum autem tempus fructuum appropinquasset, misit servos suos ad agricolas, ut ejus fructus perciperent.

35 Agricolæ vero, captis ejus servis, alium quidem ceciderunt, alium vero trucidarunt, alium autem lapidarunt.

36 Rursum misit alios servos plures prioribus, & fecerunt eis itidem.

37 Postremo autem misit ad eos filium suum, dicens, Reverebuntur filium meum.

38 Agricolæ vero viso filio dixerunt inter se, Iste est hæres, adeste, trucidemus eum, & obtineamus hæreditatem ejus.

39 Et captum eum ejecerunt extra vineam, & trucidarunt.

40 Cum igitur venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?

41 Dicunt ei, Malos ipsos male perdet: & vineam suam elocabit aliis agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis.

42 Dicit eis Jesus, Nunquam legistis in Scripturis, Quem lapidem reprobarunt ædificantes, is factus est caput anguli: à Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris?

43 Propterea dico vobis, Tolletur à vobis regnum Dei, & dabitur genti quæ ferat ejus fructus.

44 Porro qui ceciderit ad lapidem istum, confringetur: super quem vero ceciderit, dissipabit eum.

45 Et cum audissent primarii Sacerdotes ac Pharisæi parabolas ejus, cognoverunt *hæc* de se dici.

46 Et cum studerent eum prehendere, timuerunt turbam, quoniam ut prophetam eum habebat.

CAP. XXII.

Nuptiarum parabola. Gentium vocatio. Quæstiones de censu Cæsaris, de resurrectione, & mandato maximo. Messias quis.

TUnc respondens Jesus, rursum locutus est eis per parabolas dicens,

9 Simile

2 Simile est regnum cœlorum cuidam regi qui fecit nuptias filio suo:

3 Et misit servos suos qui vocarent vocatos ad nuptias: sed noluerunt venire.

4 Rursus misit alios servos, dicens, Dicite vocatis, Ecce, prandium meum paravi, tauri mei & altilia mactata sunt, & omnia parata: adeste ad nuptias.

5 Illi autem cum *hos* neglexissent, abierunt, alius quidem in agrum suum, alius vero ad mercaturam suam.

6 Reliqui vero prehensos servos ejus contumeliis affecerunt & trucidarunt.

7 Rex autem cum *hos* audisset, iratus est: & missis copiis suis, perdidit homicidas illos, & urbem eorum incendit.

8 Tunc dicit servis suis, Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui vocati fuerant, non erant digni.

9 Ite ergo ad compita viarum, & quotcunque inveneritis, vocate ad nuptias.

10 Et egressi illi servi in vias, congregarunt omnes quos invenerunt, malos pariter ac bonos: & impletæ sunt nuptiæ convivis.

11 Ingressus autem rex ut spectaret convivas, vidit illic quendam non indutum veste nuptiali.

12 Tunc dicit ei, Amice, quomodo huc introisti non habens vestem nuptialem? At illi os occlusum est.

13 Tunc dicit rex ministris, Ligatis pedibus ac manibus ejus, tollite eum, & ejicite in tenebras extimas: illic erit fletus & stridor dentium.

14 Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.

15 Tunc profecti Pharisæi consilium ceperunt ut illaquearent eum in sermone.

16 Itaque mittunt ad eum discipulos suos cum Herodianis, dicentes, Præceptor, scimus te verace esse, & viam Dei in veritate docere, nec quenquam curare: non enim respicis ad personam hominum.

17 Dic ergo nobis, quid tibi videtur? licet censum dare Cæsari, an non?

18 Cognita autem Jesus malitia eorum, ait, Quid me tentatis hypocritæ?

19 Ostendite mihi numisma census. Ipsi vero obtulerunt ei denarium.

20 Tunc dicit eis, Cujus est imago ista & inscriptio?

21 Dicunt ei, Cæsaris. Tunc dicit eis, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei, Deo.

22 Cum igitur *hos* audissent, mirati sunt: & omisso eo abierunt.

23 In illo die adierunt eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem, & interrogarunt eum,

24 Dicentes, Præceptor, Moses dixit, Si quis mortuus

tuus fuerit non habens filios, ejus frater ducet affinitatis jure uxorem ejus, & suscitabit sobolem fratri suo.

25 Fuerunt autem apud nos septem fratres: & primus uxore ducta obiit: & cum non haberet semen, reliquit uxorem suam fratri suo.

26 Similiter etiam secundus, & tertius, usque ad illos septem.

27 Post omnes autem mortua est & mulier.

28 In resurrectione ergo cujus ex illis septem erit uxor? omnes enim habuerunt eam.

29 Respondens autem Jesus dixit eis, Erratis, nescientes Scripturas, neque potentiam Dei.

30 Nam in resurrectione neque uxores ducunt, neque nuptum dantur: sed sunt ut Angeli Dei in cœlo.

31 De resurrectione vero mortuorum non legistis quod vobis dictum est a Deo, dicente,

32 Ego sum Deus Abrahami, & Deus Isaaci, & Deus Jacobi? Deus non est mortuorum, sed viventium.

33 Et cum audisset turba, percussa est super doctrina ejus.

34 Pharisæi vero, cum audissent os obtusisse Sadducæis, coacti sunt in unum:

35 Et interrogavit unus quidam ex ipsis Legis interpres, tentans eum & dicens,

36 Præceptor, quod est mandatum magnum in Lege?

37 Jesus autem dixit ei, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua.

38 Istud est primum & magnum mandatum.

39 Secundum autem simile est huic, Diliges proximum tuum ut teipsum.

40 Ab istis duobus mandatis tota Lex & Prophetæ pendent.

41 Congregatis autem Pharisæis, interrogavit eos Jesus,

42 Dicens, Quid vobis videtur de Christo illo? cujus filius est? Dicunt ei, Davidis.

43 Dicit eis, Quomodo ergo David per Spiritum vocat eum Dominum, dicens,

44 Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dexteram meam, usquedum ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum?

45 Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?

46 Et nemo poterat ei respondere quicquam: neque ausus fuit quisquam ab illo die amplius illum interrogare.

CAP.

CAP. XXIII.

Doctrina & vita Phariſæorum graphice à Chriſto deſcripta.

1 TUnc Jeſus locutus eſt turbæ & diſcipulis ſuis,
2 Dicens, In cathedra Moſis ſedent Scribæ & Phariſæi:
3 Omnia ergo quæ dixerint vobis ut ſervetis, ſervate & facite: ſed ſecundum opera eorum nè facite: dicunt enim, & non faciunt.
4 Ligant enim onera gravia & difficiliaq, portatu, & imponunt in humeros hominum: digito autem ſuo nolunt ea movere.
5 Omnia vero opera ſua faciunt ut ſpectentur ab hominibus: dilatant enim phylacteria ſua, & producunt fimbrias palliorum ſuorum,
6 Amantque primos accubitus in cœnis, & primos conſeſſus in conventibus;
7 Et in foris ſalutationes, & vocari ab hominibus, Rabbi, Rabbi.
8 Vos autem nè vocemini Rabbi: unus eſt enim Doctor veſter, *nempe* Chriſtus: Omnes autem vos fratres eſtis.
9 Et patrem veſtrum nè *quemquam* vocate in terra: unus eſt enim Pater veſter qui in cœlis eſt.
10 Nec vocemini doctores: unus enim veſter eſt Doctor, *nempe* Chriſtus.
11 Sed qui maximus eſt veſtrum, ſit miniſter veſter.
12 Porrò qui ſeſe extollet, deprimetur: & qui ſeſe deprimit, extolletur.
13 Sed væ vobis, Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam præcluditis regnum cœlorum hominibus: vos enim non introitis, nec introeuntes finitis introire.
14 Væ vobis, Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam exeditis domos viduarum idq; in ſpeciem utentes longis precibus: propterea auferetis graviorem condemnationem.
15 Væ vobis Scribæ & Phariſæi hypocritæ, quoniam circumitis mare & terram, ut faciatis unum proſelytum: & cum fuerit factus facitis eum filium gehennæ duplo magis quam vos eſtis.
16 Væ vobis, duces cœci, qui dicitis, Quiſquis juraverit per templum, nihil eſt: quicunque autem juraverit per aurum templi, reus eſt.
17 Stulti & cœci, utrum enim majus eſt aurum, an templum quod ſanctificat aurum?
18 Et, Quiſquis juraverit per altare, nihil eſt: quicunque autem juraverit per donum quod eſt ſuper ipſum, reus eſt.
19 Fatui ac cœci, utrum enim majus eſt, munus, an altare quod ſanctificat munus?

20 Qui

20 Qui ergo juraverit per altare, jurat per ipsum & per omnia quæ super illud sunt.

21 Et qui juraverit per templum, jurat per ipsum & per eum qui habitat in eo.

22 Et qui juraverit per cœlum, jurat per thronum Dei & per eum qui edet super ipsum.

23 Væ vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui decimatis menthum & anethum & cuminum, & omittitis quæ graviora sunt Legis, judicium & misericordiam ac fidem: hæc oportuit facere, & illa non omittere.

24 Duces cœci, qui percolatis culicem: camelum autem diglutitis.

25 Væ vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui purgatis exteriorem poculi patinæque partem, intus autem *illa* plena sunt rapina & intemperantia.

26 Pharisæe cœce, purga primum quod est intra poculum & patinam, ut id quoque quod extra est purum fiat.

27 Væ vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ extra quidem apparent speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum omnique immunditie.

28 Ita & vos extra quidem apparetis hominibus justi, intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate.

29 Væ vobis Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui ædificatis sepulchra prophetarum, & ornatis monumenta justorum,

30 Et dicitis, Si fuissemus temporibus patrum nostrorum, non fuissemus eorum socii in cæde prophetarum.

31 Itaque testamini adversus vosmet ipsos, vos esse filios eorum qui Prophetas occiderunt.

32 Vos quoque complete mensuram patrum vestrorum.

33 Serpentes, progenies viperarum, quomodo effugere possitis condemnationem gehennæ?

34 Propterea ecce, ego mitto ad vos Prophetas, & Sapientes, & Scribas, & ex ipsis *nonnullos* trucidabitis & crucifigetis; & ex ipsis nonnullos flagellabitis in conventibus vestris, & persequemini oppidatim:

35 Ut veniat super vos omnis sanguis justus effusus super terram a sanguine Abel justi usque ad sanguinem Zachariæ filii Barachiæ, quem occidistis inter templum & altare.

36 Amen dico vobis, Venient hæc omnia super ætatem istam.

37 Jerusalem, Jerusalem, trucidatrix prophetarum, & lapidatrix eorum qui ad te missi sunt, quoties volui congregare liberos tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti?

38 Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.

39 Dico

39 Dico enim vobis, Nequaquam me videbitis ab hoc tempore, usquedum dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAP. XXIV.

Signa excidii Hierosolymorum pariter & finis hujus seculi.

1 ET egressus Jesus è templo, abibat: & accesserunt discipuli ejus, ut ostenderent ei ædificia templi.
2 Jesus autem dixit eis, Nonne videtis hæc omnia? Amen dico vobis, Non relinquetur hic lapis super lapidem, qui non dissolvatur.
3 Sedente autem eo in monte Olearum, adierunt eum discipuli privatim, dicentes, Dic nobis, quando hæc erunt, & quod *erit* signum adventus tui, & consummationis seculi?
4 Et respondens Jesus dixit eis, Videte nè quis vos seducat.
5 Multi enim venient sub nomine meo, dicentes, Ego sum Christus ille, multosque seducent.
6 Futurum est autem ut audiatis bella & rumores bellorum: videte nè turbemini; oportet enim omnia *hæc* fieri, sed nondum erit finis.
7 Insurget enim gens in gentem, & regnum in regnum: & erunt fames, & pestilentiæ, & terræ motus singulis locis.
8 Hæc autem omnia principium *erunt* dolorum *partus*.
9 Tunc tradent vos afflictioni, & trucidabunt vos: & eritis exosi omnibus gentibus propter nomen meum.
10 Et tunc offendentur multi: & alius alium prodet, & odio habebit alius alium.
11 Et multi pseudoprophetæ exurgent, ac seducent multos.
12 Et quoniam multiplicata erit iniquitas, refrigescet charitas multorum.
13 Sed qui sustinuerit ad finem usque, is servabitur.
14 Et prædicabitur istud Evangelium regni in toto terrarum orbe, ut sit testimonio omnibus gentibus: & tunc veniet finis.
15 Cum ergo videritis abominationem illam vastatricem, quæ dicta est per Danielem prophetam, positam in loco sancto: (qui legit, animadvertat)
16 Tunc qui in Judæa *fuerint*, fugiant in montes.
17 Qui in solario, non descendat ut tumat quicquam è domo sua.
18 Et qui in agro, no revertatur retro ut sumat vestimenta sua.
19 Væ autem prægnantibus & lactantibus per illos dies.
20 Orate vero nè fiat fuga vestra hyeme, neque sabbato.

21 Erit

21 Erit enim tunc afflictio magna, qualis facta non fuit a principio mundi ad hoc usque tempus: neque unquam fiet.

22 Et nisi decurtati fuissent dies illi, periret omnis caro: sed propter electos decurtabuntur dies illi.

23 Tunc si quis vobis dixerit, Ecce, hic Christus, aut hic, ne credite.

24 Excitabuntur enim pseudochristi & pseudoprophetæ, & edent signa magna & miracula; ita ut seducant (si fieri possint) etiam electos.

25 Ecce, prædixi vobis.

26 Itaque si dixerint vobis, Ecce, in deserto est, ne egredemini: Ecce, in conclavibus, ne credite.

27 Sicut enim fulgur exit ab oriente, & apparet usque in occidentem, ita etiam erit adventus Filii hominis.

28 Ubicunque enim fuerit cadaver, illuc congregabuntur aquilæ.

29 Statim autem post compressionem dierum illorum sol obscurabitur, nec dabit luna splendorem suum, & stellæ cadent e cœlo, & potestates cœlorum concutientur.

30 Tunc apparebit signum Filii hominis in cœlo, & tunc omnes tribus terræ plangent, & videbunt Filium hominis venientem in nubibus cœli cum potentia & gloria multa.

31 Is vero mittet Angelos suos cum tubæ voce magna, & cogent electos ejus a quatuor ventis, a cœlorum extremo ad eorum extremum.

32 A ficu autem discite parabolam: Cum jam ramus ejus tener sit, & folia germinant, nostis prope esse æstatem,

33 Ita & vos, cum videritis hæc omnia, scitote illum prope esse & ad fores.

34 Amen dico vobis, nequaquam præterierit ætas hæc, usquedum omnia ista facta sint.

35 Cœlum & terra præteribunt: sermones autem mei nequaquam præteribunt.

36 De die autem illo & hora nemo scit, nec Angeli quidem cœlorum: sed pater meus solus.

37 Sicut autem erant dies Noe, ita erit & adventus Filii hominis.

38 Sicut enim in diebus qui præcesserunt diluvium edebant & bibebant, uxores ducebant, & nuptum dabant, ad eum usque diem quo ingressus est Noe in arcam;

39 Nec agnoverunt diluvium usquedum venisset & sustulisset omnes: ita erit & adventus Filii hominis.

40 Tunc duo erunt in agro: unus accipietur, & altera relinquetur.

41 Duæ molentes in pistrino: una accipietur, & altera relinquetur.

42 Vigilate ergo ; nescitis enim qua hora Dominus vester venturus sit.

43 Illud autem scitote, si sciret paterfamilias qua vigilia fur venturus sit, vigilaret, nec sineret perfodi domum suam.

44 Propterea & vos estote parati: quia qua hora non putatis Filius hominis venturus est.

45 Quis igitur est fidelis servus & prudens, quem præfecit dominus familitio suo, ut det illis alimentum in tempore ?

46 Beatus servus ille quem, cum venerit dominus ejus, invenerit ita facientem.

47 Amen dico vobis, omnibus quæ sibi suppetunt præficiet eum.

48 Quod si dixerit servus ille malus in corde suo, Differt Dominus meus adventum ;

49 Cœperitque verberare conservos, quinetiam edere & bibere cum ebriis :

50 Veniet dominus servi illius die quo non exspectat, & qua hora non novit.

51 Et leparabit eum, ac partem ei assignabit cum hypocritis: ille erit fletus ac stridor dentium.

CAP. XXV.

Decem virgines; talenta, & professio ultimi judicii.

TUnc erit similè regnum cœlorum decem virginibus, quæ sumptis lampadibus suis exierunt in occursum sponsi.

2 Quinque autem ex eis erant prudentes. & quinque fatuæ.

3 Quæ erant fatuæ, sumptis lampadibus suis non ceperant oleum secum :

4 Prudentes vero ceperant oleum in vasis suis una cum suis lampadibus.

5 Morante autem sponso, nictarunt omnes, ac dormierunt.

6 Media vero nocte clamor ortus est, *dicentium*, Ecce, sponsus venit, exite in occursum ejus.

7 Tunc surrexerunt omnes illæ virgines, & adornarunt lampades suas.

8 Fatuæ vero prudentibus dixerunt, Date nobis ex oleo vestro : quia lampades nostræ exstinguuntur.

9 Respunderunt autem prudentes illæ, dicentes, *Nequaquam*, ne non sufficiat nobis & vobis : ite verò potius ad eos qui vendunt, & ipsi vobis emite,

10 Cum autem abirent emptum, venit sponsus : & quæ paratæ erant, introiverunt cum eo ad nuptias : claususque est janua.

11 Postea vero veniunt & reliquæ virgines, dicentes, Domine, domine, aperi nobis.

12 Ipse vero respondens ait, Amen dico vobis, non novi vos.

13 Vigilate itaque ; quia neque illum diem neque illam

illam horam scitis, qua Filius hominis veniet.

14 *Ita* enim *est* ut *unus* quispiam peregre proficiscens vocavit servos suos & tradidit eis quæ sibi suppetebant:

15 Et huic quidem dedit quinque talenta, alii autem duo, alii vero unum; unicuique secundum ipsius facultatem: & peregre profectus est statim.

16 Profectus autem qui quinque talenta acceperat, negotiatus est ex iis, & fecit altera quinq; talenta.

17 Itidem & qui duo acceperat, lucratus est & ipse altera duo.

18 Qui autem unum acceperat, ablit & defodit *illud* in terram, & occultavit pecuniam domini sui.

19 Post multum vero tempus venit dominus servorum illorum, & confert rationem cum eis.

20 Tunc accedens is qui quinque talenta acceperat, attulit altera quinque talenta, dicens, Domine, quinque talenta tradidisti mihi: ecce, altera quinque talenta lucratus sum ex iis.

21 Dixit autem ei dominus ejus, Bene *est*, serve bone & fidelis: in exiguo fuisti fidelis, super multa te constituam: ingredere in gaudium domini tui.

22 Accedens autem & qui duo talenta acceperat, ait, Domine, duo talenta tradidisti mihi: ecce, alia duo lucratus sum ex iis.

23 Ait ei dominus ejus, Bene *est*, serve bone & fidelis: in exiguo fuisti fidelis, super multa te constituam: ingredere in gaudium domini tui.

24 Accedens autem & qui unum talentum acceperat, ait, Domine, noveram te hominem durum esse, qui metas ubi non sevisti, & inde cogas ubi non sparsisti:

25 Itaque timens abii & occultavi talentum tuum in terra; ecce, habes quod tuum est.

26 Respondens autem Dominus ejus dixit ei, Serve male & ignave, sciebas me metere ubi non sevi, & inde cogere ubi non sparsi.

27 Oportuit ergo te tradere pecuniam meam mensariis: & ego cum venissem recepissem meum cum fœnore.

28 Tollite ergo ab eo talentum, & date ei qui habet decem talenta.

29 (Omni enim qui habet dabitur, & *is* exuberabit: qui vero non habet, etiam quod habet, tolletur ab eo.)

30 Et inutilem servum ejicite in tenebras illas exteimas: illic erit fletus & stridor dentium.

31 Cum autem venerit filius hominis cum gloria sua, & omnes sancti Angeli cum eo, tunc sedebit in throno gloriæ suæ.

32 Et cogentur coram eo omnes gentes, & separabit eos, alterus ab alteris, ut pastor separat oves ab hœdis.

33 Et statuet oves quidem ad dexteram suam, hœdos autem ad sinistram.

34 Tunc

34 Tunc dicet Rex iis qui ad dexteram ipsius erunt: Adeste, benedicti Patris mei, possidete regnum paratum vobis a jacto mundi fundamento.

35 Esurivi enim, & dedistis mihi quo vescerer: sitivi, & dedistis mihi potum: hospes eram, & collegistis me:

36 Nudus, & amicivistis me: ægrotavi, & invisistis me: in carcere eram, & venistis ad me.

37 Tunc respondebunt ei justi, dicentes, Domine quando te vidimus esurientem, & aluimus? aut sitientem, & dedimus tibi potum?

38 Quando autem te vidimus hospitem, & collegimus te? aut nudum, & amicivimus?

39 Aut quando te vidimus ægrotum, aut in carcere, & venimus ad te?

40 Et respondens Rex dicit eis, Amen dico vobis, quatenus id fecistis uni ex istis fratribus meis minimis, mihi fecistis.

41 Tunc dicit etiam iis qui ad sinistram erunt, Execrati, abite a me in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis ejus.

42 Esurivi enim, & non dedistis mihi quo vescerer: sitivi, & non dedistis mihi potum:

43 Hospes eram, & non collegistis me: nudus, & non amicivistis me: ægrotus, & in carcere eram, & non invisistis me.

44 Tunc ipsi quoq; respondebunt ei, dicentes, Domine, quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut ægrotum, aut in carcere, & non ministravimus tibi?

45 Tunc respondebit eis dicens, Amen dico vobis, quatenus id non fecistis uni ex istis minimis, nec mihi fecistis.

46 Et abibunt isti ad supplicium æternum: justi vero ad vitam æternam.

CAP. XXVI.

Proditio Christi & institutio S. Cœnæ.

ET factum est cum finisset Jesus omnes istos sermones, dixit discipulis suis,

2 Scitis post biduum Pascha fore, & Filius hominis prodetur ut crucifigatur.

3 Tunc congregati sunt primarii Sacerdotes & Scribæ & Seniores populi in aulam Pontificis maximi qui dicebatur Caiaphas.

4 Et simul consultarunt ut Jesum dolo prehenderent, & trucidarent.

5 Dicebant autem, Non in festo, nè tumultus fiat in populo.

6 Cum autem Jesus esset in Bethania in domo Simonis leprosi,

7 Venerat ad eum mulier habens alabastrum unguenti

guenti gravis pretii, & effuderat in caput ipsius accumbentis.

8 *Hoc* autem videntes discipuli ejus indignati sunt, dicentes, Quorsum perditio hæc?

9 Potuit enim istud unguentum venire magno, & dari pauperibus.

10 Cum autem hoc cognovisset Jesus, ait eis, Quid molestiam exhibetis isti mulieri? opus enim bonum operata est erga me.

11 Semper enim pauperes habebitis vobiscum: me vero non semper habebitis.

12 Quod enim hæc unguentum hoc injecit, corpori meo, ad funerandum me fecit.

13 Amen dico vobis, ubicunq; prædicatum fuerit hoc Evangelium in toto mundo, etiam quod hæc fecit dicetur ad memoriam ipsius.

14 Tunc profectus unus ex duodecim, qui dicebatur Judas Iscariotes, ad primarios Sacerdotes,

15 Ait eis, Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? Ipsi vero appenderunt ei triginta argenteos *nummos*.

16 Et ex eo tempore quærebat opportunitatem ad eum prodendum.

17 Prima autem *die azymorum* accesserunt discipuli ad Jesum, dicentes ei, Ubi vis paremus tibi ad edendum Pascha?

18 Ipse vero dixit, Abite in urbem ad quendam, & dicite ei, Præceptor dicit, Tempus meum prope est; apud te faciam Pascha cum discipulis meis.

19 Et fecerunt discipuli sicut præceperat eis Jesus, & paraverunt Pascha.

20 Cum autem serum diei esset, discubuit cum duodecim.

21 Et edentibus ipsis, dixit, Amen dico vobis, unus vestrum me prodet.

22 Tunc contristati vehementer, cœperunt singuli eorum ipsi dicere, Num ego is sum, Domine?

23 Ipse vero respondens ait, Qui intingit mecum manum in catino; is me prodet.

24 Filius quidem hominis abit, sicut scriptum est de eo: væ autem homini illi per quem Filius hominis proditur: bonum erat homini illi si natus non fuisset.

25 Respondens autem Judas, qui prodebat eum, dixit, Num ego sum, Rabbi? Dicit ei, Tu dixisti.

26 Edentibus autem eis, Jesus cum accepisset panem, & benedixisset, fregit *eum* deditq; discipulis, & ait, Accipite, comedite: hoc est corpus meum.

27 Et accepto poculo, ac gratiis actis, dedit eis, dicens, Bibite ex eo omnes.

28 Hoc est enim sanguis meus Novi fœderis qui pro multis effunditur in remissionem peccatorum.

29 Dico

29 Dico autem vobis, Non bibam ab hoc tempore ex hoc fructu vitis, usque ad diem illum cum ipsum bibam vobiscum novum in regno Patris mei.

30 Et cum hymnum cecinissent, exierunt in montem Oliarum.

31 Tunc dicit eis Jesus, Omnes vos ista nocte offendemini in me: scriptum est enim, Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis.

32 Postquam autem suscitatus fuero, præibo vobis in Galilæam.

33 Respondens vero Petrus dixit ei, Etiamsi omnes offendantur in te, ego nunquam offendar.

34 Dixit ei Jesus, Amen dico tibi, ista nocte antequam gallus vocem mittat, ter me abnegabis.

35 Dicit ei Petrus, Etiamsi oportuerit me mori tecum, non te abnegabo. Similiter & omnes discipuli dixerunt.

36 Tunc venit Jesus cum eis in locum qui dicitur Gethsemane: & dicit discipulis, Sedete hic usquequo profectus precatus fuero illic.

37 Et assumpto Petro & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari, & gravissime angi.

38 Tunc dicit eis Jesus, Undequaque tristis est anima mea usq; ad mortem: manete hic, & vigilate mecum.

39 Et progressus paululum, procidit in faciem suam, precans & dicens, Pater mi, si possibile est, abeat a me poculum istud: verumtamen non ut ego volo, sed ut tu.

40 Tunc venit ad discipulos, & reperit eos dormientes: & dicit Petro, Itane non potuistis unam horam vigilare mecum?

41 Vigilate & orate, ne introeatis in tentationem: spiritus quidem est promptus, sed caro infirma.

42 Rursum secundo abiit, & precatus est dicens, Pater mi, si non potest hoc poculum abire a me quin bibam ipsum, fiat voluntas tua.

43 Et cum venisset reperit eos rursum dormientes: erant enim oculi eorum gravati.

44 Et relictis eis, rursum abiit: & precatus est tertio, eundem sermonem locutus.

45 Tunc venit ad discipulos suos, & dicit eis, Dormite quod superest, & requiescite: ecce, appropinquavit hora illa, & Filius hominis proditur in manus peccatorum.

46 Surgite, eamus: ecce, appropinquavit qui me prodit.

47 Et adhuc eo loquente, ecce, Judas unus ex duodecim venit, & cum ea turba multa cum gladiis & fustibus, a primariis Sacerdotibus & Senioribus populi.

48 Is vero qui prodebat eum, dederat eis signum, dicens, Quem osculatus fuero is est, prehendite eum.

49 Itaque statim cum venisset ad Jesum, dixit, Ave, Rabbi, Et deosculatus est eum.

50 At Jesus dixit ei, Amice, quorsum ades? Tunc accesserunt, & manus injecerunt in Jesum, & prehenderunt eum.

51 Et ecce, unus ex iis qui *erant* cum Jesu, extensa manu distrinxit gladium suum: & percutiò servo Pontificis maximi, abstulit auriculam ejus.

52 Tunc ait ei Jesus, Converte gladium tuum in locum suum: quicunque enim acceperint gladium, gladio peribunt.

53 An putes me non posse nunc precari Patrem meum, qui huc sistat mihi plures quam duodecim legiones Angelorum?

54 Quomodo ergo implerentur Scripturæ, *quæ dicunt* sic oportere fieri?

55 In illa hora dixit Jesus turbæ: Ut adversus latronem existitis cum gladiis & fustibus, ut comprehenderetis me? quotidie apud vos sedebam docens in templo, nec prehendistis me.

56 Hoc autem totum factum est ut implerentur Scripturæ Prophetarum. Tunc discipuli omnes relicto eo fugerunt.

57 Illi vero prehensum Jesum abduxerunt ad Caiphan Pontificem maximum, ubi Scribæ & Seniores congregati erant.

58 Petrus autem sequebatur eum è longinquo usque in aulam Pontificis maximi, & ingressus intro, sedebat cum ministris, ut videret finem.

59 Primarii vero Sacerdotes & Seniores & totus consessus quærebant falsum testimonium contra Jesum ut eum morte afficerent;

60 Et non invenerunt: etiam cum multi falsi testes accessissent, non invenerunt. Postremo vero advenientes duo falsi testes,

61 Dixerunt, Iste dixit. possum destruere templum Dei, & triduo ipsum ædificare.

62 Et cum exurrexisset Pontifex maximus dixit ei, Nihil respondes? quid *est quod* isti adversum te testificantur?

63 Jesus autem silebat. Et respondens Pontifex maximus dixit ei, Adjuro te per Deum viventem, ut dicas nobis an tu sis Christus ille Filius Dei.

64 Dicit ei Jesus, Tu dixisti; quinetiam dico vobis, Ab hoc tempore videbitis Filium hominis sedentem ad dexteram potentiæ *Dei*, & venientem in nubibus cœli.

65 Tunc Pontifex maximus dirupit vestimenta sua, dicens, Blasphemavit: quid amplius egemus testibus? ecce, nunc audistis blasphemiam ejus.

66 Quid vobis videtur? ipsi vero respondentes dixerunt, Tenetur mortis pœna.

67 Tunc inspuerunt in faciem ejus, & colaphos ei infixerunt; alii vero bacillis cum cecidissent.

68 Dicentes, Vaticinare nobis, Christe, quis est qui te percussit.

69 Petrus autem sedebat extra in aula: & accessit ad eum quædam ancillula, dicens, Et tu cum Jesu Galilæo eras.

70 Ipse vero negavit coram omnibus, dicens, Nescio quid dicas.

71 Eum autem egredientem in vestibulum vidit alia *ancilla*: & dixit iis qui *erant* illic, Et iste erat cum Jesu Nazareno.

72 Tunc rursus negavit cum jurejurando, *dicens*, Non novi hominem.

73 Paulo post autem accesserunt qui adstabant, & dixerunt Petro, Vere & tu ex ipsis es: nam & loquitio tua te manifestum facit.

74 Tunc cœpit seipsum devovere & jurare, *dicens*, Non novi hominem. Et statim gallus misit vocem.

75 Et recordatus est Petrus verborum Jesu, qui dixerat ei, Priusquam gallus vocem mittat, ter me abnegabis. Et egressus extra, flevit amare.

CAP. XXVII.

Historia passionis, mortis & sepulturæ Christi.

MAne autem cum esset, consilium cœperunt omnes primarii Sacerdotes & Seniores populi adversus Jesum, ut eum morte afficerent.

2 Et vinctum eum abduxerunt, ac tradiderunt Pontio Pilato præsidi.

3 Tunc Judas, qui eum prodiderat, cum vidisset eum damnatum esse, pœnitens retulit triginta argenteos *nummos*, ad primarios Sacerdotes & Seniores.

4 Dicens, Peccavi, proditus sanguine innoxio. At illi dixerunt, Quid ad nos? tu videris.

5 Ipse vero projectis *illis nummis* argenteis in templum, secessit: & profectus strangulavit *se*.

6 Primarii autem Sacerdotes acceptis *nummis* illis argenteis, dixerunt, Non licet eos immittere in corbanan; quoniam pretium sanguinis est.

7 Consilio autem capto, emerunt ex eis agrum illum figuli, ad sepulturam hospitum.

8 Quapropter vocatus est ager ille, ager sanguinis, usque in hodiernum diem.

9 (Tunc impletum est quod dictum est per Jeremiam Propheram, dicentem, Et acceperunt triginta *nummos* argenteos, pretium æstimati, qui æstimatus fuit à filiis Israel,

10 Et dederunt eos ad *emendum* illum agrum figuli, sicut junxit mihi Dominus.)

11 Jesus autem stetit coram præside; & interrogavit eum præses, dicens, Tune es rex ille Judæorum? Dixit autem ei Jesus, Tu dicis.

12 Et cum ipse accusaretur à primariis Sacerdotibus & Senioribus, nihil respondit.

13 Tunc dicit ei Pilatus, Non audis quam multa adversum te testificentur?

14 Et non respondit ei ad ullum verbum: ita ut miraretur præses valde.

15 Præses autem singulis festis consueverat turbæ dimittere unum vinctum, quem voluissent.

16 Habebant vero tunc vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas.

17 Ipsis igitur congregatis, dixit eis Pilatus, Utrum vultis dimittam vobis? Barabbam, an Jesum qui dicitur Christus?

18 Sciebat enim quod per invidiam tradidissent eum.

19 Sedente autem eo in tribunali, misit ad eum uxor ejus, dicens, Nihil tibi rei sit cum justo illo: multa enim passa sum hodie in somnio propter eum.

20 Primarii vero Sacerdotes & Seniores persuaserunt turbæ ut peteret Barabbam, Jesum vero perderet.

21 Respondens autem præses dixit eis, Utrum e duobus illis vultis ut vobis dimittam? Ipsi vero dixerunt, Barabbam.

22 Dixit eis, Pilatus, Quid igitur faciam Jesu qui dicitur Christus? Dicunt ei omnes, Crucifigatur.

23 Præses autem ait, At enim quid mali fecit? At illi amplius clamabant, dicentes, Crucifigatur.

24 Videns autem Pilatus se nihil proficere, sed majorem tumultum fieri, accepta aqua abluit manus coram turba, dicens, Innocuus ego sum à sanguine hujus justi: vos videritis.

25 Et respondens universus populus dixit, Sanguis ejus super nos & super filios nostros.

26 Tunc dimisit eis Barabbam: Jesum autem cum flagellasset, tradidit ut crucifigeretur.

27 Tunc milites præsidis, cum abduxissent Jesum in prætorium, coegerunt ad eum universam cohortem.

28 Et cum exuissent eum circumposuerunt ei chlamydem coccineam.

29 Et coronam è spinis contextam imposuerunt ejus capiti, & arundinem in dextram ejus: & genu ante eum summisso, illudebant ei, dicentes, Ave, rex Judæorum.

30 Et cum inspuissent in eum, ceperunt arundinem illam, & verberabant caput ejus.

31 Et postquam illusissent ei, exuerunt eum chlamyde, induerunt que vestimentis suis: & abduxerunt eum ut crucifigerent.

32 Exeuntes autem invenerunt quendam Cyrenæum, nomine Simonem: hunc angariaverunt ut attolleret crucem ejus.

33 Et cum venissent in locum qui dicitur Golgotha, quod est calvariæ locus,

34 Dede-

34 Dederunt ei acetum bibendum cum felle mistum: & cum gustasset noluit bibere.

35 Postquam autem crucifixerunt eum, partiti sunt ejus vestimenta, sortem jacientes: ut impleretur quod dictum est a Propheta, Partiti sunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam jecerunt sortem.

36 Et sedentes servabant eum illic.

37 Et imposuerunt super caput ejus crimen ipsius scriptum, HIC EST JESUS REX ILLE JUDÆORUM.

38 Tunc crucifiguntur cum eo duo latrones: unus ad dexteram, & alter ad sinistram.

39 Qui vero prætereibant conviciabantur ei, moventes capita sua.

40 Et dicentes, Tu, qui destruis templum, & triduo ædificas, serva temetipsum: Si filius Dei es, descendito a cruce.

41 Similiter autem etiam primarii Sacerdotes illudentes cum Scribis & Senioribus dicebant,

42 Alios servavit, seipsum non potest servare: si rex Israelis est, descendat nunc è cruce, & credemus ei.

43 Confidit in Deo; eruat ipsum nunc, si placet ei: dixit enim, filius Dei sum.

44 Id ipsum autem etiam latrones qui crucifixi erant cum eo, exprobrabant ei.

45 A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super universam regionem, usque ad horam nonam.

46 Circiter vero horam nonam exclamavit Jesus voce magna, dicens, Eli, Eli, lama sabachthani? Hoc est, Deus mi, Deus mi, cur deseruisti me?

47 Quidam autem illic stantium cum *hoc* audissent dicebant, Etiam vocat iste.

48 Et statim currens quidam ex eis, cum acceptam spongiam implevisset aceto, & circumposuisset calamo, dedit ei ut biberet.

49 Reliqui vero dicebant, Sine, videamus an veniat Elias servaturus eum.

50 Jesus autem cum rursum clamasset voce magna, emisit spiritum.

51 Et ecce, velum templi fissum est in duas partes a summo usque ad imum: & terra mota est, & petræ fissæ sunt.

52 Et monumenta aperta sunt: & multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerunt.

53 Qui egressi è monumentis post resurrectionem ejus introierunt in sanctam urbem, & apparuerant multis.

54 Centurio vero & qui cum eo servabant Jesum, visa terræ motu & iis quæ facta fuerant, timuerunt vehementer, dicentes, Vere filius Dei erat iste.

55 Erant autem illic mulieres multæ è longinquo spe-

Ipsa autem, quæ secutæ fuerant Jesum à Galilæa, ministrantes ei.

56 Inter quas erat Maria Magdalene, & Maria mater Jacobi & Joſe, & mater filiorum Zebedæi.

57 Cum autem ſerum diei eſſet, venit homo dives Aramathiæa, nomine Joſephus, qui & ipſe diſcipulus fuerat Jeſu:

58 Is adiit Pilatum, & petiit corpus Jeſu. Tunc Pilatus juſſit reddi corpus.

59 Et Joſephus, cum accepiſſet corpus, involvit illud ſindone pura;

60 Poſuitque in monumento ſuo novo quod excíderat in petra: & advoluto ſaxo magno ad oſtium monumenti, abiit.

61 Erat autem illic Maria Magdalene & altera illa Maria, ſedentes contra ſepulchrum.

62 Poſtero autem die, qui eſt poſt Paraſceuen, cum fuerunt primarii Sacerdotes & Phariſæi ad Pilatum,

63 Dicentes, Domine, meminimus planum illum dixiſſe cum adhuc viveret, Tertio poſt die ſuſcitabor.

64 Jube ergo munire ſepulcrum uſque in diem tertium: nequando veniant diſcipuli ejus nocte, & furentur eum, dicantque populo, Suſcitatus eſt à mortuis: & erit ultimus error pejor priore.

65 Dixit eis Pilatus, Habetis cuſtodiam: abite, munite ſicut ſcitis.

66 Ipſi autem profecti munierunt ſepulcrum, obſignato lapide, cum cuſtodia.

CAP. XXVIII.

Chriſti reſurrectio, apparitio, baptiſmi catholici inſtitutio, & Apoſtolatus inauguratio.

EXtremo autem Sabbato, cum lucèſceret in primam *diem* hebdomadis, venit Maria Magdalene & altera illa Maria, ut ſpectarent ſepulcrum.

2 Et ecce, terræ motus factus eſt magnus. Angelus enim domini cum deſcendiſſet è cœlo, acceſſit & advolvit ſaxum ab oſtio, ſedebatque ſuper illud.

3 Erat autem viſus ejus ut fulgur, & veſtimentum ejus album ſicut nix.

4 Cuſtodes autem perculſi ſunt præ ipſius timore, & facti ſunt ſicut mortui.

5 Reſpondens autem Angelus dixit mulieribus, Vos vero nè timete; ſcio enim vos Jeſum crucifixum quærere.

6 Non eſt hic; reſurrexit enim, prout dixit. Adeſte, videte locum ubi jacebat Dominus.

7 Et cito profectæ dicite diſcipulis ejus eum reſurrexiſſe à mortuis. Et ecce præit vobis in Galilæam: illic eum videbitis: ecce dixi vobis.

8 Tunc egreſſæ cito à monumento cum timore & gau-

gaudio magno, currebant, ut renunciarent discipulis ejus.

9 Ut autem proficiscebantur ut *eos* renunciarent discipulis ejus, ecce, Jesus occurrit eis, dicens, Avete. Illæ vero accesserunt, & prehenderunt pedes ejus, & adoraverunt eum.

10 Tunc ait eis Jesus, Nè timete: abite, renunciate fratribus meis ut abeant in Galilæam, illic me videbunt.

11 Euntibus autem ipsis, ecce quidam è custodia venerunt in urbem, & renunciarunt primariis Sacerdotibus omnia quæ facta fuerant.

12 Ipsi vero congregati cum Senioribus, consilioq; capto, nummos multos dederunt militibus,

13 Dicentes, Discite, Discipuli ejus nocte venerunt, & eum furati sunt, nobis dormientibus.

14 Quod si hoc auditum fuerit apud præsidem, nos persuademus ei, & securos vos præstabimus.

15 Ipsi vero accepta pecunia fecerunt sicut erant edocti: & divulgatus est ille sermo apud Judæos usq; ad hodiernum diem.

16 Undecim autem illi discipuli profecti sunt in Galilæam, in montem ubi constituerat eis Jesus.

17 Et cum vidissent eum, adoraverunt eum: quidam autem dubitaverunt.

18 Et cum accessisset *ad eos* Jesus, locutus est eis dicens, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra.

19 Profecti ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris Filii & Spiritus sancti.

20 Docentes eos servare omnia quæ mandavi vobis: & ecce, ego vobiscum sum omnibus diebus usq; ad consummationem seculi. Amen.

EVANGELIUM SECUNDUM MARCUM.

CAPUT I.

Johannis ministerium, victus & vestitus; Christiq; investitura per baptismum & probat per tentationem. Evangelii prædicatio, Discipulorum vocatio & miracula.

PRincipium Evangelii Jesu Christi Filii Dei.

2 Ut scriptum est in prophetis, ecce, ego mitto nuntium illum meum ante faciem tuam, qui parabit viam tuam coram te.

3 Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, complanate semitas ejus.

4 Baptizabat Johannes in deserto, & prædicabat baptismum resipiscentiæ ad remissionem peccatorum.

5 Et exibat ad eum omnis Judæa regio ac Hierosolymitæ, & baptizabantur omnes ab eo in Jordane flumine confitentes peccata sua.

6 Indutus autem erat Johannes pilis camelorum, & zona coriacea circa lumbos suos: & edebat locustas & mel sylvestre:

7 Et prædicabat, dicens, Venit post me qui validior me est, cujus non sum dignus qui incurvatus solvam corrigiam solearum.

8 Ego quidem baptizavi vos aqua, ipse vero baptizabit vos Spiritu sancto.

9 Et factum est diebus illis, ut Jesus, cum venisset Nazaretha *urbe* Galilææ, baptizatus sit in Jordane a Johanne.

10 Et *a* statim ascendens ex aqua vidit findi cœlos & Spiritum quasi columbam descendere super eum.

11 Et vox exstitit è cœlis, Tu es filius ille meus dilectus, in quo acquiesco.

12 Statimque Spiritus eum expellit in desertum.

13 Et fuit illic in deserto dies quadraginta, tentante eum Satana: eratque cum feris: & angeli ministrabant ei.

14 Postquam autem traditus fuit Johannes in custodiam, venit Jesus in Galilæam, prædicans Evangelium regni Dei.

15 Et dicens, Expletum est tempus, & appropinquavit regnum Dei, resipiscite, & credite Evangelio.

16 Ambulans autem apud mare Galilææ, vidit Simonem & Andream fratrem ejus, jacientes rete in mare, (erant enim piscatores.)

17 Et dixit eis Jesus, Sequimini me, & faciam ut sitis piscatores hominum.

18 Et *ipsi* statim omissis retibus suis, secuti sunt eum.

19 Tunc progressus illinc paululum, vidit Jacobum *filium* Zebedæi, & Johannem fratrem ejus, qui & ipsi in navigio sarciebant retia:

20 Statimque vocavit eos: & *ipsi* omisso patre suo Zebedæo in navigio cum mercenariis, secuti sunt eum:

21 Et ingrediuntur Capernaumum: statimque sabbato ingressus Jesus in synagogam, docebat,

22 Et perculebantur super doctrina ejus: docebat enim eos ut autoritatem habens, & non ut Scribæ.

23 Fuit autem in synagoga eorum quidam in quo erat spiritus impurus: qui exclamavit,

24 Dicens,

24 Dicens, Ah, quid nobis tecum, Jesu Nazarene? venisti ut perderes nos? novi te quis sis, nimirum Sanctus ille Dei.

25 Et objurgavit eum Jesus, dicens, Obmutesce, & exi ex eo.

26 Tunc, cum decerpsisset eum spiritus impurus, & clamasset voce magna, exiit ex eo.

27 Et expaverunt omnes, ita ut mutuo quærerent inter se, dicentes, Quid est hoc? quæ doctrina nova hæc, quod per potestatem imperat etiam spiritibus impuris, & auscultant ei?

28 Emanavit autem fama ipsius statim in totam regionem circumjacentem Galilææ.

29 Et statim e synagoga egressi, venerunt domum Simonis & Andreæ cum Jacobo & Johanne.

30 Socrus autem Simonis decumbebat febricitans: & statim dicunt ei de illa.

31 Tunc accedens erexit eam prehensa manu ejus: & dimisit eam febris statim, & ministravit eis.

32 Cum autem serum diei esset, occidente sole, adducebant ad eum omnes male affectos & dæmoniacos.

33 Et civitas tota congesta erat ad ostium.

34 Et sanavit multos male affectos variis morbis: & dæmonia multa ejecit, & non sinebat dicere dæmonia quod ipsum nossent.

35 Et mane, valde multa nocte cum surrexisset, exiit, & abiit in desertum locum, & illic precabatur.

36 Et prosecuti sunt eum Simon & qui cum ipso erant.

37 Et cum invenissent eum, dicunt ei, Omnes te quærunt.

38 Tunc dicit eis. Eamus in contigua oppidula, ut & illic prædicem; ad hoc enim sum egressus.

39 Et prædicabat in synagogis eorum in tota Galilæa: & dæmonia ejiciebat.

40 Venitque ad eum leprosus precans eum, eique ad genua procidens, ac dicens ei, Si velis, potes me purgare.

41 Jesus autem commiseratione intima commotus, extensa manu, tetigit eum, & dixit ei, Volo: purgator.

42 Et cum hæc dixisset, statim abiit ab eo lepra, & purgatus fuit.

43 Et graviter interminatus ei Jesus, statim ablegavit eum:

44 Dixitque ei, Vide ut nemini quicquam dicas: sed abi, ostende teipsum Sacerdoti, & offer pro purgatione tui quæ imperavit Moses, ut hoc sit eis testimonio.

45 Ille vero egressus cœpit prædicare multa & rem divulgare, ita ut jam non posset Jesus manifeste intrui-

re in civitatem: sed foris in desertis locis erat, & veniebant ad eum undique.

CAP. II.

Christus simul paralytsin & peccata solvit. Matthæum vocat, discipulosque excusat nesciti jejunii & sabbati.

ET rursus intravit Capernaumum interjectis *aliquot* diebus, & auditum est eum domi esse.

2 Statimque coacti sunt multi, *adeo* ut jam non caperent *eos* nec ea quidem *loca* quæ erant ad ostium, & loquebatur eis sermonem *Evangelii*.

3 Tunc venerunt ad eum ferentes paralyticum, qui à quatuor portabatur.

4 Et cum non possent ei appropinquare propter turbam, detexerunt tabulatum *loci* in quo erat, eoque perfosso, *funibus* demiserunt grabbatum in quo paralyticus jacebat.

5 Cum autem vidisset Jesus fidem eorum, dixit paralytico, Fili, remissa sunt tibi peccata tua.

6 Erant autem illic quidem ex Scribis sedentes, & ratiocinantes in cordibus suis,

7 Quid iste ita loquitur blasphemias? quis potest remittere peccata, nisi solus Deus?

8 Et cum statim cognovisset Jesus spiritu suo, eos ita ratiocinari apud se, dixit eis, Quid ista ratiocinamini in cordibus vestris?

9 Utrum est facilius, dicere paralytico, Remissa sunt tibi peccata: an dicere, Surge, & attolle grabbatum tuum, & ambula?

10 Ut autem sciatis filium hominis habere potestatem remittendi peccata in terra (ait paralytico)

11 Tibi dico, Surge, & attolle grabbatum tuum & abi domum tuam.

12 Tunc *ille* statim surrexit, sublatoque in humeros grabbato, egressus est coram omnibus: adeo ut obstupescerent omnes, & glorificarent Deum, dicentes, Nunquam tale quicquam vidimus.

13 Et egressus est rursus ad mare: totaq; turba veniebat ad eum, ac docebat eos.

14 Et cum prætergrederetur, vidit Levin Alphæi *filium* sedentem ad telonium: dixitque ei, Sequere me. Et is surgens secutus est eum.

15 Et factum est ut cum Jesus accumberet in domo illius, multi etiam publicani & peccatores simul discubuerunt cum Jesu & discipulis ejus: erant enim multi, & secuti fuerant eum.

16 Cumq; Scribæ ac Pharisæi vidissent eum edentem cum publicanis & peccatoribus, dixerunt discipulis ejus, Quid *est* quod cum publicanis & peccatoribus edit ac bibit?

17 Et cum *hoc* audisset Jesus, dixit eis, Iis qui valent non opus est medico, sed iis qui male se habent:

non

non veni ut vocarem justos, sed peccatores ad resipiscentiam.

18 Discipuli autem Johannis ac Pharisæorum jejunabant: veniunt igitur & dicunt ei, Quare discipuli Johannis & Pharisæorum jejunant, tui autem discipuli non jejunant.

19 Tunc ait eis Jesus, Num possunt filii thalami, quo *tempore* cum ipsis est sponsus, jejunare? quamdiu habent secum sponsum, non possunt jejunare.

20 Venient autem dies cum sublatus erit ab eis sponsus, & tunc jejunabunt illis diebus,

21 Sed nemo panniculum impexum insuit vestimento veteri: alioquin illud ipsius supplementum novum tollit *aliquid* ex veteri *vestimento*, & fit pejor fissura.

22 Et nemo injicit vinum novum in utres veteres: alioqui vinum effunditur, & utres pereunt: sed vinum novum in utres recentes injiciendum est.

23 Factum est autem ut ipse præteriret sabbato per sata, & cœperunt discipuli ejus iter faciendo vellere spicas.

24 Tunc Pharisæi dixerunt ei, ecce, cur faciunt sabbato quod non licet?

25 Et ipse dixit eis, Nunquam legistis quid fecerit David cum egeret, & esuriret ipse, & qui cum eo *erant?*

26 Quomodo ingressus sit domum Dei sub Abiathar Pontifice maximo, & panes propositionis ederit, quos non licet edere nisi sacerdotibus, & dederit etiam iis qui secum erant?

27 Dixit etiam eis, Sabbatum propter hominem factum est, non homo propter sabbatum:

28 Itaq; Filius hominis est etiam sabbati dominus.

CAP. III.

Jus sabbati. Investitura Apostolorum. Per quam vim ejiciantur dæmonia; & quis mater aut frater Christi.

ET introivit rursus in synagogam: eratq; illic quidam arefactam manum habens:

2 Et observabant an sabbato sanaturus esset eum: ut ipsum accusarent.

3 Tunc ait homini habenti manum arefactam, Surge in medium.

4 Eis autem dixit, Licet sabbato benefacere, an malefacere *cuipiam*? hominem servare, aut trucidare? ipsi vero silebant.

5 Et cum circumspexisset eos cum ira, simul dolens quod occalluisset cor eorum, dicit homini, Extende manum tuam. Et is extendit: restitutaque est manus ejus sana ut altera.

6 Tunc egressi Pharisæi, statim cum Herodianis consilium inierunt adversus eum, ut eum perderent.

7 Sed Jesus cum discipulis suis fecessit ad mare:

& magna multitudo secuta est eum a Galilæa, & a Judæa.

8 Et Hierosolymis, & ab Idumæa, & *regione quæ est* trans Jordanem: & qui circa Tyrum & Sidonem *habitabant* magna multitudine, cum audissent quanta faceret, venerunt ad eum.

9 Ipse autem dixit discipulis suis ut navigiolum sibi semper adesset propter turbam, ne ipsum opprimerent.

10 Multos enim sanaverat, adeo ut inciderent in eum ut ipsum tangerent quotquot tenebantur flagellis.

11 Et Spiritus impuri cum eum conspexerant, accidebant ei *ad pedes*, & clamabant, dicentes, Tu es Filius ille Dei.

12 Et ipse vero multum interminabatur eis, ne ipsum manifestum facerent.

13 Tunc ascendit in montem, & advocavit ad se quos ipse voluit: & venerunt ad eum.

14 Et constituit duodecim ut secum essent, & ut mitteret eos ad prædicandum *Evangelium*;

15 Et ut haberent potestatem sanandi morbos, & ejiciendi dæmonia:

16 Primum Simonem: (cui imposuit nomen Petrum.)

17 Et Jacobum *filium* Zebedæi, & Johannem fratrem Jacobi (& imposuit eis nomen Boanerges, quod est filii tonitrui)

18 Et Andream, & Philippum, & Bartholomæum, & Matthæum, & Thomam, & Jacobum Alphæi *filium*, & Thaddæum, & Simonem Cananæum,

19 Et Judam Iscariotem, qui & prodidit eum, venerunt*que* domum.

20 Convenit autem rursum turba, adeo ut nec capere quidem cibum possent.

21 Et cum *hæc* audissent ipsius propinqui, venerunt ut prehenderent eum: dicebant enim eum apud se non esse.

22 Scribæ vero qui Hierosolymis descenderant, dicebant, Certe habet Beelzebulem; & certe per principem dæmoniorum ejicit dæmonia.

23 Cum autem eos advocasset, dixit eis per parabolas, Quomodo potest Satana Satanan ejicere?

24 Neque si regnum adversus sese dissideat, potest stare regnum illud.

25 Neque si domus contra semetipsam dissideat, potest stare domus illa:

26 *Sic* quoque si Satanas insurrexit & dissidet adversus semetipsum stare non potest, sed finem habet.

27 Non potest quisquam potentis *alicujus* vasa, ingressus domum ejus, diripere, nisi primo validum illum vinxerit: & tunc domum ejus diripiet.

28 Amen

28 Amen dico vobis, quævis peccata remittentur filiis hominum, & blasphemiæ quibuscunque blasphemarint:

29 Sed quicunque blasphemarit in Spiritum sanctum, non habet remissionem in æternum, sed tenetur æterno judicio.

30 Dicebant enim, Spiritum impurum habet.

31 Veniunt igitur fratres & mater ejus: & foris stantes miserunt ad eum, & eum vocarunt.

32 Sedebat autem circa eum turba: *illi* vero dixerunt ei, Ecce, mater tua & fratres tui foris quærunt te.

33 Tunc respondit eis, dicens, Quæ est mater mea, aut fratres mei?

34 Et cum circumspexisset in circuitu eos qui circumsedebant, ait, Ecce, mater mea, & fratres mei.

35 Quicunque enim fecerit quod Deus vult, is est frater meus, & soror mea, & mater.

CAP. IV.

Parabola seminantis, ejusdemque expositio, & navigatio periculosa.

ET rursus cœpit docere apud mare: & coacta est ad eum turba multa, adeo ut ipse navigium ingressus sederet in mari, tota autem turba apud mare in terra erat.

2 Et docebat eos per parabolas multa, dicebatque eis in doctrina sua,

3 Audite, Ecce, *quidam* sator exiit satum.

4 Et factum est inter serendum, aliud quidem cecidit secundam viam: veneruntque volucres cœli, & devoraverunt illud.

5 Aliud vero cecidit in petrosa, ubi non habebat terram multam: & statim exortum est, propterea quod non habebat profundam terram;

6 Sole autem exorto, ardore tactum est, & propterea quod non habebat radicem, exaruit.

7 Et aliud cecidit in spinis: & ascenderunt spinæ, ac suffocarunt illud, & fructum non edidit.

8 Et aliud cecidit in terram bonam, ediditque fructum assurgentem & crescentem, & tulit aliud tricenum, & aliud sexagenum, & aliud centenum.

9 Tunc dixit eis, Qui habet aures ad audiendum, audiat.

10 Cum autem esset solus, interrogarunt eum qui circum eum erant cum duodecim, de parabola.

11 Et dixit eis, Vobis datum est nosse mysterium regni Dei; iis autem qui foris sunt, per parabolas omnia *ista* fiunt:

12 Ut videntes videant, & non cernant: & audientes audiant, & non intelligant: nequando *se* convertant, & remittantur eis peccata.

13 Præterea dixit eis, Nescitis parabolam istam?

& quomodo omnes parabolas cognoscetis?

14 Sator ille sermonem serit.

15 Isti autem sunt qui juxta viam *semen excipiunt*, in quibus *videliset* seminatur sermo: sed postquam audierunt, statim venit Satanas, & tollit sermonem qui seminatus fuerat in cordibus eorum.

16 Et isti sunt similiter qui in petrosa semen excipiunt: qui *videliset* cum audirent sermonem, statim cum gaudio excipiunt eum:

17 Et non habent radicem in sese, sed temporarii sunt: deinde orta afflictione aut persecutione propter sermonem, statim offenduntur.

18 Hi sunt autem qui in spinas semen excipiunt, hi sunt, *inquam*, qui sermonem audiunt:

19 Sed solicitudines seculi hujus, & fallacia divitiarum, & cupiditates quæ in cæteris rebus *versantur*, introeuntes suffocant sermonem, itque redditur fructus expers.

20 Hi sunt vero qui in terram bonam semen exceperunt, qui *videliset* audiunt sermonem, & excipiunt: & fructum ferunt, aliud tricena, aliud sexagena, aliud centena *grana*.

21 Dixit etiam eis, Num lucerna venit ut subter modium ponatur, aut subter lectum? nonne ut candelabro imponatur?

22 Non est enim quicquam occultum quod non sit manifestum futurum, neque *quod* abscondatur, sed *portet* ut in apertum veniat.

23 Si quis habet aures ad audiendum, audiat.

24 Præterea dixit eis, Videte quid audiatis: qua mensura metimini, vobis metietur, & adjicietur vobis qui auditis.

25 Qui enim habet dabitur ei: & qui non habet, etiam quod habet, tolletur ab eo.

26 Item dicebat, Ita est regnum Dei ut si quispiam jaciat semen in terram,

27 Et dormiat, & exurgat nocte ac die: & semen germinet, & assurgat quomodo ipse nescit.

28 Sponte enim terra fructum fert primum herbam, deinde spicam, deinde plenum frumentum in spica:

29 Cum autem prodierit *fetus* fructus, statim mittit messores, quoniam adest messis.

30 Dicebat etiam, Cui *rei* assimilaverimus regnum Dei? aut qua collatione conferimus illud?

31 Velut granum sinapis: quod cum seritur in terra, minimum est omnium seminum quæ in terra sunt:

32 Sed cum satum fuerit, assurgit, & fit maximum omnium olerum: editq; ramos magnos, ita ut possint sub ejus umbra volucres cœli nidulari.

33 Et talibus multis parabolis loquebatur eis sermonem *Evangelii*, prout poterant audire.

34 Absque

34 Absque parabola vero non loquebatur eis: privatim autem discipulis suis explicabat omnia.

35 Dixit autem eis die illo, cum serum *diei* esset, Transeamus in ulteriorem *ripam*.

36 Dimissa igitur turba acceperunt eum ut erat in navigio: sed & alia navigiola erant cum eo.

37 Tunc oritur turbo venti magnus: & fluctus ruebant in navigium, ita ut jam impleretur.

38 Erat autem ipse in puppi, cervicali indormiens: tunc expergefaciunt eum, dicuntque ei, Magister, non est tibi curæ quod perimus?

39 Expergrectus igitur objurgavit ventum, dixitque mari, Sile, obmutesce. Tum quievit ventus, factaque est tranquillitas magna.

40 Dixit autem eis, Quid ita timidi estis? quomodo fidem non habetis?

41 Et timuerunt timore magno, dicebantque alius ad alium, Quisnam iste est, quod etiam ventus & mare auscultent ei.

CAP. V.

Mirasula orga Dæmoniacum. orga filiam Jairi, & orga mulierem sanguinis fluxu laborantem.

ET venerunt in ulteriorem *ripam* maris, in regionem Gadarenorum.

2 Egresso autem ipsi è navigio statim occurrit è monumentis quidam in quo erat spiritus impurus

3 Qui domicilium habebat in monumentis, & nè catenis quidem quisquam poterat eum vincire:

4 Propterea quod sæpe pedicis & catenis vinctus fuerat, sed discerptæ fuerant ab eo catenæ, & pedicæ contritæ: neque quisquam potuerat eum domare.

5 Et per omne *tempus* erat die ac nocte in montibus & in monumentis clamans, & concidens seipsum lapidibus.

6 Cum vidisset autem Jesum procul, cucurrit & adoravit eum.

7 Et clamans voce magna dixit, Quid mihi tecum, Jesu Fili Dei altissimi? adjuro te *per* Deum ne me torqueas.

8 (Dicebat enim ei *Jesus*, Exi spiritus impure ex isto homine)

9 Tunc interrogavit eum, Quod tibi nomen *est*? Et respondit dicens, Legio mihi nomen *est*: quia multi sumus.

10 Et multum precabatur eum nè ipsos mitteret extra illam regionem.

11 Erat autem illic apud montes grex porcorum magnus pascens.

12 Et precati sunt eum omnes *illi* dæmones, dicentes, Mitte nos ad porcos, ut in eos introeamus.

13 Et permisit eis statim Jesus. Egressi vero spiritus

tus filii impuri introierunt in porcos: & ruit ille grex præcipitio in mare, (erant autem quasi bis mille) & suffocati sunt in mari.

14 Qui vero pascebant porcos fugerunt, & renunciarunt in urbem & in agros. Et *illi* exierunt ut viderent quid illud esset quod factum fuerat.

15 Veniunt igitur ad Jesum, & conspiciunt eum qui fuerat dæmoniacus sedentem ac vestitum & sanæ mentis, cum *hoc ipso* qui habuerat Legionem: & timuerunt.

16 Et qui *id* viderant narraverunt eis quomodo factum esset cum dæmoniaco, & de porcis.

17 Tunc *illi* cœperunt eum rogare ut abiret ex finibus ipsorum.

18 Ipso vero ingresso in navigium, rogabat eum ille qui fuerat dæmoniacus ut esset cum ipso.

19 Jesus autem non permisit ei, sed ei dixit, Abi domum tuam ad tuos, & eis renuncia quanta tibi Dominus præstiterit, & quod misertus *sit* tui.

20 Abiit igitur *ille*, & cœpit prædicare in Decapoli quanta ipsi fecisset Jesus; & omnes mirabantur.

21 Et cum Jesus rursum trajecisset navigio in ulteriorem *ripam*, coacta est turba multa ad eum: eratq; apud mare.

22 Et ecce, venit unus ex præfectis synagogæ, nomine Jairus: & cum vidisset eum, accidit ad pedes ejus;

23 Et multum precabatur eum, dicens, Filiola mea in extremum adducta est: *rogo* ut venias, ut imponas ei manus, ut servetur & vivat.

24 Abiit igitur *Jesus* cum eo: & sequebatur eum turba multa, & comprimebant eum.

25 Tunc mulier quædam quæ erat in fluxione sanguinis *ab* annis duodecim.

26 Fueratque multa perpessa à multis medicis, & impenderet omnia sua, & nihil adjuta fuerat, sed potius in deterius venerat,

27 Cum audisset de Jesu, venit in turba à tergo, & tetigit vestimentum ejus.

28 Dicebat enim, Si vel vestimenta ejus tetigero, servabor.

29 Et statim exaruit fons sanguinis ejus; & sensit corpore se sanatam esse ex eo flagello.

30 Statim autem Jesus cum apud se cognovisset vim illam quæ ex ipso prodierat, conversus in turba, dixit, quis tetigit vestimenta mea?

31 Et dixerunt ei discipuli ipsius, Vides turbam te comprimentem, & dicis, Quis me tetigit?

32 *Ipse* vero circumspiciebat ut videret eam quæ hoc fecerat.

33 Mulier autem timens & tremens, cum sciret quod in se factum fuerat, venit, & accidit ei *ad pedes*, dixitq; ei omnem veritatem.

34 Ille

34 Ille autem dixit ei: Filia, fides tua te servavit: abi cum pace, & esto sana ex flagello tuo.

35 Adhuc eo loquente veniunt *quidam* a præfecto synagogæ, dicentes, Filia tua mortua est: quid amplius vexas Magistrum?

36 Jesus autem, statim ut audit hunc sermonem qui dicebatur, dicit præfecto synagogæ, Ne metue, solummodo crede.

37 Neque permisit ut se quisquam una sequeretur nisi Petrus ac Jacobus & Johannes frater Jacobi.

38 Venit igitur domum præfecti synagogæ, & vidit tumultum conspicit, flentes & ejulantes multum.

39 Et egressus dicit eis, Quid tumultuamini & fletis? puella non est mortua, sed dormit.

40 Et deridebant eum. Ipse vero, ejectis omnibus, assumit patrem & matrem puellæ, & eos qui secum erant, & ingreditur eo ubi erat puella jacens.

41 Prehensaque manu puellæ, dicit *ei*, Talitha cumi: quod est, si interpreteris, Puella (tibi dico) surge.

42 Et statim surrexit puella, & ambulabat: erat enim annorum duodecim, & obstupuerunt stupore magno.

43 *Ipse* vero multum imperavit eis ne quis id resciret: dixitque ut daretur puellæ quo vesceretur.

CAP. VI.

Prædicans Christus in patria contemnitur. Mittuntur Apostoli. Johannes ab Herode decollatur. Quinque panibus saturatur ingens populus.

ET egressus est inde, venitque in patriam suam: & secuti sunt eum discipuli ejus.

2 Cumque advenisset sabbatum, cœpit in synagoga docere: multique audientes percellebantur, dicentes, Unde huic ista? & quæ est hæc sapientia quæ data est ei, quod etiam virtutes tales per manus ejus edantur?

3 Nonne iste est faber ille, filius Mariæ, frater Jacobi & Joseæ & Judæ & Simonis? nonne & sorores ejus hic sunt apud nos? & offendebantur in ipso.

4 Dicebat autem eis Jesus, Non est propheta inhonoratus nisi in patria sua, & inter cognatos, & domi suæ.

5 Neque potuit illic virtutem ullam edere, nisi *quod* cum paucis ægrotis impositis manus, sanavit *eos*:

6 Mirabaturque propter incredulitatem eorum: & circuibat vicos in orbem, docens.

7 Tunc advocabat duodecim illos, cœpitque eos mittere binos: deditque eis potestatem *adversus* spiritus impuros.

8 Et præcepit eis ut nihil sumerent ad iter, nisi virgam tantum, non peram, non panem, non æs in zona:

9 Sed

9 Sed ut calcearentur sandaliis: & ne induerentur binis tunicis.

10 Et dicebat eis. Ubicunque introieritis domum, illic manete, usquedum exeatis illinc.

11 Et quicunq; non exceperint vos, neque audierint vos, egressi illinc, excutite pulverem qui luherit pedibus vestris, ut hoc sit testimonium adversus eos. Amen dico vobis, tolerabilior erit Sodomorũ conditio aut Gomorrhorum in die jud cii quam urbis illius.

12 Egressi igitur *illi* proclamabant ut resipiscerent *homines*.

13 Et dæmonia multa ejiciebant, ungebantque oleo multos ægrotos. & sanabant *eos*

14 Audivit autem *hæc* rex Herodes, (clarum enim factum erat nomen ejus) dixitque, Johannes ille qui baptizabat, suscitatus est ex mortuis, & propterea virtutes agunt in eo.

15 Alii dicebant, Elias est. Alii vero dicebant, Propheta est, vel unus ex prophetis illis.

16 Cum igitur *hæc* audisset Herodes, ait, Iste est Johannes quem ego decollavi: ipse suscitatus est ex mortuis.

17 Ipse enim Herodes missis *satellitibus* prehenderat Johannem, & vinxerat eum in carcere, propter Herodiadem uxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam uxorem.

18 Dicebat enim Johannes Herodi, Non licet tibi habere uxorem fratris tui.

19 Herodias autem imminebat ei, & cupiebat eum trucidare: nec poterat.

20 Herodes enim metuebat Johannem, sciens eum *esse* virum justum ac sanctum, & observabat eum, auditoque eo multa faciebat, & libenter eum audiebat.

21 Cum igitur dies opportunus adesset, quo tempore Herodes natalitiis suis cœnam faciebat proceribus suis ac chiliarchis & primariis Galilææ:

22 Et introisset filia ipsius Herodiadis, ac saltasset, placuisset que Herodi & simul accumbentibus, rex ait puellæ, Pete a me quodcunque volueris, & dabo tibi.

23 Juravitque ei, Quodcunque à me petieris dabo tibi, usque ad dimidium regni mei.

24 At illa egressa dixit matri suæ, Quid petam? Illa vero dixit, Caput Johannis Baptistæ.

25 *Puella* igitur cum festinatione statim ad regem ingressa, *id* petiit, dicens, Velim ut jam nunc des mihi in patina caput Johannis Baptistæ.

26 Rex autem valde tristis factus, noluit *tamen*, propter jusjurandum & eos qui simul accumbebant, eam spernari.

27 Et statim rex misso speculatore imperavit ut afferretur caput ejus.

28 Ille

28 Ille vero abiit, ac decollavit eum in carcere: attulitque caput ejus in patina, & dedit illud puellæ, & puella dedit illud matri suæ.

29 Cumq; hoc audissent discipuli ejus, venerunt, & sustulerunt cadaver ejus, & posuerunt in monumento.

30 Coacti sunt autem Apostoli ad Jesum, & annunciaverunt ei omnia, & quæ egerant, & quæ docuerant.

31 Et dixit eis, Venite vos seorsum in desertum locum, & requiescite paululum. Erant enim multi venientes & abeuntes: & nè cibum quidem capere ipsis vacabat.

32 Abierunt igitur in desertum locum navigio seorsum.

33 Vidit autem eos abeuntes turba, & agnoverunt eum multi: & pedibus ex omnibus civitatibus concurrerunt illuc, præveneruntque eos & convenerunt ad eum.

34 Tunc egressus vidit turbam multam Jesus, & commiseratione intima commotus est super eis, quoniam erant ut oves non habentes pastorem: cœpitque eos docere multa.

35 Cum autem jam multus dies esset, adierunt eum discipuli ejus dicentes, Desertus est locus iste, & jam multus dies est:

36 Dimitte eos, ut abeuntes in circumjacentes agros ac vicos emant sibi panes: nam quo vescantur non habent.

37 At ille respondens dixit eis, Date vos ipsi quo vescantur. Tunc dicunt ei, *Num* profecti emerimus ducentis denariis panes, & dederimus eis quo vescantur?

38 Ipse vero dixit eis, Quot panes habetis? abite & videte. Et *illi* re cognita, dixerunt, Quinque, & duos pisces.

39 Tunc imperavit eis ut facerent discumbere omnes per convivia super viridi gramine.

40 Discubuerunt igitur figillatim per areolas *partim* centeni & *partim* quinquageni.

41 Et acceptis quinque illis panibus, ac duobus illis piscibus, cum suspexisset in cœlum, benedixit, ac fregit panes, deditq; discipulis suis ut illis apponerent: & duos pisces partitus est omnibus.

42 Comederuntque omnes, & saturati sunt.

43 Et sustulerunt fragmentorum duodecim cophinos plenos, & ex piscibus.

44 Erant autem qui comederant quasi quinquies mille viri.

45 Et statim coegit discipulos suos inscendere navigium, & præire in ulteriorem *ripam* Bethsaidæ oppositam, dum ipse dimitteret turbam.

46 Et cum amandasset eos, abiit in montem ad precandum.

47 Cum

47 Cum autem ferum *diei* adesset, erat navigium in medio mari, & ipse solus in terra.

48 Viditque eos vexatus in *navigio* provehendo: (erat enim ventus eis contrarius) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos, ambulans super mare: volebatque eos praeterire.

49 Illi vero viso eo ambulante super mare, putarunt spectrum esse: & exclamaverunt:

50 (Omnes enim videbant eum, & turbati sunt) sed statim locutus est cum eis, & dixit, Confidite, ego sum, ne timete.

51 Tunc ascendit ad eos in navigium, quievitque ventus: & *ipsi* multo magis apud se obstupescebant, & mirabantur.

52 Non enim intellexerant *quod factum fuerat* illis panibus: quoniam cor eorum stupidum erat.

53 Et cum trajecissent venerunt in terram Genesaret, & appulerunt.

54 Tunc ipsis egressis navigio, statim agnito eo.

55 Percursa tota illa circumjacente regione, *homines loci illius* coeperunt in grabatis male affectos, circumferre ubi audiebant eum esse.

56 Et quocunque introisset in vicos aut urbes, aut agros, in foris ponebant aegrotos: & precabantur eum ut vel fimbriam pallii ipsius tangerent: & quotquot tangebant eum, servabantur.

CAP. VII.

Praepostera Pharisaeorum religio. Chananaea fides. Surdus mutus sanatur.

TUnc coguntur ad eum Pharisaei, & quidam ex Scribis, qui venerant Hierosolymis:

2 Et cum vidissent quosdam ex discipulis ejus pollutis manibus (id est, illotis) edere panem, conquesti sunt.

3 Nam Pharisaei & omnes Judaei, nisi pugno laverint manus, non edunt, tenentes traditionem Seniorum.

4 Et a foro *venientes* nisi loti fuerint non edunt. Et alia multa sunt quae acceperunt tenenda, *nempe* lotiones poculorum, & sextariorum, & aeramentorum, & lectorum.

5 Deinde interrogarunt eum Pharisaei & Scribae, Quare discipuli tui non ambulant secundum traditionem Seniorum, sed illotis manibus edunt panem?

6 Ille vero respondens dixit eis, Bene certe prophetavit Elaias de vobis hypocritis: ut scriptum est, Populus iste labiis me honorat, cor autem eorum procul abest a me.

7 Frustra vero me colunt, docentes doctrinas *quae sunt* mandata hominum.

8 Nam omisso mandato Dei, tenetis traditionem hominum

minum, lotiones sextariorum & poculorum; aliaq; similia hujusmodi multa facitis.

9 Præterea dixit eis. *Sane* belle aboletis mandatum Dei, ut traditionem vestram servetis.

10 Moses enim dixit, Honora patrem tuum & matrē tuam, &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur:

11 Vos autem dicitis, Si dixerit quispiam patri vel matri, Corban (id est, donum) *est* quocunq; à me juvari posses, *insons erit*;

12 Nec permittitis amplius eum quicquam præstare patri suo aut matri suæ;

13 Irritum facientes sermonem Dei traditione vestra quam tradidistis: & similia hujusmodi multa facitis.

14 Advocata etiam tota turba, dixit eis, Audite me omnes, & attendite,

15 Nihil est extra hominem quod ingrediens in eum possit eum polluere; sed quæ egrediuntur ex eo, illa sunt quæ polluunt hominem.

16 Si quis habet aures ad audiendum audiat.

17 Et cum introisset domum *digressus* a turba, interrogarunt eum discipuli ejus de parabola.

18 Tunc dicit eis, Itane & vos intelligentia caretis? non intelligitis quicquid extrinsecus ingreditur in hominem, non posse eum polluere?

19 Non enim ingreditur in cor ejus, sed in ventrem: & in latrinam abit, purgans omnes escas.

20 Dicebat autem, quod ex homine egreditur, illud polluere hominem.

21 Intus enim, ex corde hominum malæ cogitationes egrediuntur: adulteria, fornicationes, cædes,

22 Furta, augendæ rei artes, scelera, dolus, protervia, oculus malus, obtrectatio, superbia, amentia.

23 Omnia hæc scelera intus exeunt, & polluunt hominem.

24 Et illinc surgens abiit in confinia Tyri ac Sidonis: & ingressus domum neminem volebat *hoc* scire: sed non potuit latere.

25 Cum enim de eo audisset mulier, cujus filiola habebat spiritum impurum, venit, & accidit ad pedes ejus:

26 (Erat autem mulier Græca, Syrophœnissa gente) & rogavit eum ut dæmonium ejiceret ex filia sua.

27 Jesus autem dixit ei, Sine prius saturari liberos: non est enim bonum accipere panem liberorum, & objicere catellis.

28 Ipsa vero respondit, & dixit ei, Etiam, Domine: sed enim catelli edunt sub mensa ex micis puerorum.

29 Tunc dixit ei, Propter istum sermonem abi, exiit dæmonium ex filia tua.

30 Cum

30 Cum autem *illa* abiisset domum suam, invenit dæmonium exisse, & filiam projectam super lectum.

31 Tunc regressus è finibus Tyri ac Sidonis venit ad mare Galilææ, per medios fines Decapolis.

32 Et offerunt ei surdum difficulter loquentem: & precantur eum ut imponat ei manum.

33 *Ipse* vero cum abduxisset eum è turba privatim, misit digitos suos in auriculas ejus: & cum spuisset, tetigit linguam ejus.

34 Et cum suspexisset in cœlum, ingemuit, dixitq; ei, Ephphatha, quod est, adaperitor.

35 Et statim adapertæ sunt ejus aures: & solutum est vinculum linguæ ipsius, & loquebatur recte.

36 Et interdixit eis ne cui dicerent, sed quantumcumque ipse eis interdixisset, multo magis *eos* prædicabant:

37 Et supra modum præcellebantur, dicentes, Bene omnia fecit: facit ut & surdi audiant, & muti loquantur.

CAP. VIII.

Miraculum septem panum, Cæci sanatio. Apostolorum de Christo confessio. Satanam esse qui animam servare suadet.

In diebus illis, cum multa omnino turba esset, nec haberent quo vescerentur, advocatis Jesus discipulis suis, dixit eis,

2 Intima misericordia commoveor erga turbam: quia jam triduum manent apud me, nec habent quo vescantur.

3 Quod si dimisero eos jejunos domum suam, deficient in via: quidam enim ex eis procul venerunt.

4 Responderunt autem ei discipuli ejus, Unde istos quispiam possit hic satiare panibus in deserto?

5 Interrogavit autem eos, Quot panes habetis? Ipsi vero dixerunt, Septem.

6 Tunc denunciavit turbæ ut discumberet humi: & acceptis septem illis panibus, cum gratias egisset fregit, deditque discipulis suis ut *eos* apponerent: & apposuerunt turbæ.

7 Habebant autem pisciculos paucos: & cum benedixisset, dixit ut hos etiam apponerent.

8 Comederunt autem & saturati sunt: & sustulerunt fragmentorum quæ superfuerant, septem sportas.

9 Erant autem qui comederant, quasi quater mille: dimisitque eos.

10 Et statim ingressus in navigium cum discipulis suis, venit in partes Dalmanutha.

11 Prodierunt autem Pharisæi, cœperuntq; altercari cum eo, quærentes ab eo signum è cœlo, ipsum tentando.

12 Ipse vero cum alte ingemuisset spiritu suo dixit.

Cur

Cur genera ista signum requirit? Amen dico vobis, si dabitur isti genti signum.

13 Et eis relictis, ingressus rursus navigium, abiit in ulteriorem *ripam*.

14 Fuerant autem obliti discipuli sumere panes, & panem non nisi unum habebant secum in navigio.

15 Tunc edixit eis, dicens, Videte, cavete, a fermento Pharisæorum, & fermento Herodis.

16 Discertabant igitur alii adversus alios, dicentes, Panes non habemus.

17 *Id* autem cum noscet Jesus, dixit eis, Quid discertatis quod panes non habetis? nondum animum advertitis, nec intelligentia præditi estis? adhuc stupidum habetis cor vestrum?

18 Cum oculos habeatis non cernitis? & cum aures habeatis, non auditis? neque memores estis?

19 Cum quinque illos panes fregi illis quinquies mille, quot cophinos fragmentis plenos sustulistis? Dicunt ei, Duodecim.

20 Cum autem septem illos *panes* illis quater mille, quot sportas fragmentis plenas sustulistis: Illi vero dixerunt, Septem.

21 Tunc dixit eis, Quomodo *hæc* non intelligitis?

22 Venit autem Bethsaidam: & obtulerunt ei cæcum, & precati sunt eum ut ipsum tangeret.

23 Tunc prehensa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & cum inspuisset in oculos ejus, impositisque ei manus, interrogavit eum ecquid videret.

24 Qui cum suspexisset, dixit, Video homines instar arborum ambulantes.

25 Deinde rursum imposuit manus oculis ejus, fecitque ut *denuo* oculos attolleret: & restitutus fuit, viditque procul & dilucide omnes.

26 Tunc *Jesus* misit eum domum suam, dicens, Neque in vicum illum ingreditor, neque *hæc* dicito cuiquam in vico.

27 Egressus est autem Jesus ac discipuli ejus in vicos Cæsareæ *quæ cognominatur* Philippi: & in via interrogavit discipulos suos, dicens eis, Quemnam esse me dicunt homines?

28 Illi vero responderunt, Johannem Baptistam: & alii, Eliam: alii vero, unum ex prophetis.

29 Tunc ipse dixit eis, Vos autem quem me dicitis esse? Respondens vero Petrus dicit ei, Tu es Christus.

30 Tunc interminatus est ut nulli id dicerent de se.

31 Et cœpit eos docere quod oporteret Filium hominis multa pati, & reprobrari a Senioribus & primatibus Sacerdotibus ac Scribis, & trucidari, & tribus post diebus resurgere.

32 Et aperte eum sermonem loquebatur. Tunc prehensum eum Petrus cœpit objurgare.

33 Ipse

33 Ipse vero conversus, & intuitus discipulos suos, objurgavit Petrum, dicens, Abscede à me, Satana: nam non sapis quæ Dei *sunt*, sed quæ *sunt* hominum.

34 Et cum advocasset turbam cum discipulis suis, dixit eis, Quicunque vult pone me venire abdicet semetipsum, & tollat crucem suam, ac sequatur me.

35 Quisquis enim voluerit animam suam servare, perdet eam: quisquis autem perdiderit animam suam causa mea & Evangelii, is servabit eam.

36 Quid enim profuerit cuipiam si lucratus fuerit mundum totum, & anima sua mulctetur?

37 Aut quam dabit quispiam compensationem animæ suæ?

38 Nam quemcunque puduerit mei ac meorum sermonum in gente ista adultera & peccatrice, Filium etiam hominis pudebit ejus, quando venerit in gloria patris sui cum Angelis illis sanctis.

CAP. IX.

Transfiguratio Christi. Quo Elias sit. Spiritus mutus ejicitur. Discipuli exemplo puerili de prioritate instruuntur.

PRæterea dixit eis, Amen dico vobis, sunt quidam ex iis qui hic adsunt, qui nequaquam gustabunt mortem usquedum viderint regnum Dei venisse cum potentia.

2 Et exto vero post die assumit Jesus Petrum & Jacobum & Johannem, & subducit eos in montem sublimem seorsum solos: & transformatus fuit coram eis.

3 Et vestimenta ejus facta sunt coruscantia, candida valde ut nix, qualia non potest fullo in terra dealbare.

4 Et visus est eis Elias cum Mose, qui colloquebantur cum Jesu.

5 Tunc respondens Petrus dicit Jesu, Rabbi, bonum est nos hic esse: faciamus igitur tabernacula tria, tibi unum, & Mosi unum, & Eliæ unum.

6 Nec enim sciebat quid loqueretur: erant enim exterriti.

7 Et exstitit nubes quæ inumbravit eos: venitque vox è nube, dicens, Hic est filius ille meus, dilectus ille, ipsum audite.

8 Et repente cum circumspexissent, non amplius viderent quenquam, nisi solum Jesum secum.

9 Cum vero descenderent è monte, interdixit eis ut nemini narrarent quæ viderant, nisi postquam Filius hominis à mortuis resurrexisset.

10 *Ipsi* igitur hanc rem continuerunt apud se, mutuo quærentes, quid illud esset, A mortuis resurgere.

11 Et interrogarunt eum dicentes, Cur Scribæ dicunt oportere ut Elias prius veniat?

12 Ipse vero respondens dixit eis, Elias quidem postquam prius venerit, restituet omnia: sed ut scripti

est de Filio hominis, *oportet* ut multa patiatur, & pro nihilo habeatur.

13 Sed dico vobis, & Eliam venisse, & *ipsos* ei fecisse quæcunque voluerunt, sicut scriptum est de eo.

14 Et cum venisset ad discipulos *suos*, vidit turbam multam circa eos, & Scribas cum eis altercantes.

15 Et statim tota turba visa eo expavit: & accurrentes salutaverunt eum.

16 Tunc interrogavit Scribas, Quid altercamini inter vos?

17 Et respondens quidam è turba dixit, Magister, adduxi filium meum ad te, habentem spiritum mutum;

18 Qui ubicunque eum corripuerit, lacerat eum: *ipse* vero spumat, & stridet dentibus suis, & exarescit. Et dixi discipulis tuis, ut eum ejicerent, sed non potuerunt.

19 Ipse vero respondens ei dixit, O natio incredula, quousque apud vos ero? quousque tolerabo vos? adducite eum ad me.

20 Illum igitur adduxerunt ad eum & eo conspecto, statim spiritus discerpit illum: & *ille* cum cecidisset in terram, volutabat se spumans.

21 Tunc interrogavit *Jesus* patrem ejus, Quantum temporis est quod hoc accidit ei? Ipse vero ait, Ab infantia.

22 Et sæpe eum tum in ignem abjecit, tum in aquas, ut perderet eum. Sed si quid potes, succurre nobis, intima misericordia commotus ergo nos.

23 Jesus autem dixit ei, Si potes hoc credere, omnia fieri possunt credenti.

24 Pater vero pueri statim clamans cum lacrymis dixit, Credo, Domine: succurre incredulitati meæ.

25 Cum vidisset autem Jesus turbam simul accurrere, objurgavit spiritum illum impurum, dicens ei, Tu spiritus mute & surde, ego tibi impero, Exi ab eo, & ne amplius ingrediaris in eum.

26 Et cum clamasset *spiritus*, multumq; discerpisset eum, exivit: & *ille* factus est quasi mortuus, adeo ut multi dicerent, Certe mortuus est.

27 Jesus vero prehensa manu ejus erexit eum: & ille surrexit.

28 Cum autem esset ingressus domum, discipuli ejus interrogarunt eum privatim, Cur nos non potuimus *spiritum* illum ejicere?

29 *Ipse* vero dixit eis, Hoc genus *demoniorum* nullatenus potest exire nisi precatione & jejunio.

30 Et illinc egressi, una iter faciebant per Galilæam: nec volebat ut quisquam *id* sciret.

31 Docebat enim discipulos suos & dicebat eis, Filius hominis tradetur in manus hominum, qui trucidabunt eum: sed trucidatus tertio die resurget.

32 Ipsi vero ignorabant hoc dictum, & timebant eum interrogare.

33 Venit Igitur Capernaumum: & cum venisset domum, interrogavit eos, Quid in via inter vos disceptabatis?

34 Ipsi vero silverunt: nam alii adversus alios disserebant in via, quis *esset futurus ipsorum* maximus.

35 Et cum consedisset, vocavit duodecim illos, & dixit eis, Si quis vult primus esse, erit omnium ultimus, & omnium minister.

36 Et acceptum puerulum statuit in medio eorum: eoque in ulnas recepto, dixit eis,

37 Quisquis unum ex talibus puerulis exceperit meo nomine, me excipit; & quicunque me exceperit, non me excipit, sed eum qui misit me.

38 Respondit autem ei Johannes, dicens, Praeceptor, vidimus quendam per nomen tuum ejicientem daemonia, qui non sequitur nos: & prohibuimus eum, quia non sequitur nos.

39 Jesus autem ait, Ne illum prohibete: nullus enim est qui edat virtutem per nomen meum, & possit cito male loqui de me,

40 Nam qui non est contra nos, pro nobis est.

41 Quisquis enim potum dederit vobis poculum aquae in nomine meo, *id est*, quod sitis Christi, Amen dico vobis, nequaquam perdiderit mercedem suam.

42 Et quisquis offendiculo fuerit uni ex parvis istis qui credunt in me, bonum esset ei potius si circumponeretur saxum molare circa collum ejus, & projiceretur in mare.

43 Quod si manus tua facit ut tu offendas, abscinde eam: bonum est tibi ad vitam ingredi mancum, *potius* quam duas manus habentem abire in gehennam, *id est* in ignem illum inextinctum:

44 Ubi vermis eorum non interit. & ignis non extinguitur.

45 Et si pes tuus facit ut tu offendas, abscinde eum: bonum est tibi ingredi in vitam claudum, *potius* quam duos pedes habentem projici in gehennam, *id est*, in ignem inextinctum:

46 Ubi vermis eorum non interit, & ignis non extinguitur.

47 Et si oculus tuus facit ut tu offendas, erue eum: bonum est tibi introire in regnum Dei luscum, *potius* quam duos oculos habentem projici in gehennam ignis:

48 Ubi vermis eorum non interit, & ignis non extinguitur.

49 Nam omnis *homo* igne salietur: & omnis oblatio sale salietur.

50 Bonus est sal: si vero sal insulsus fuerit, quonam ipsum condietis? habete in vobis ipsis salem, & pacem habete alii cum aliis.

CA

CAP. X.

Jus repudii, parvulorum prærogativa, difficultas divitum salvandorum, petitio filiorum Zebedæi.

ET illinc digressus venit in fines Judææ per oram Jordanis: & convenit rursum turba ad eum: & ut consueverat, rursum docebat eos.

2 Tunc accedentes Pharisæi interrogarunt eum, an liceret viro uxorem dimittere, tentantes eum.

3 Ipse vero respondens dixit eis, Quid vobis mandavit Moses?

4 Ipsi autem dixerunt, Moses permisit libellum abscessionis scribere, & dimittere *uxorem*.

5 Tunc respondens Jesus dixit eis, Pro duritia cordis vestri scripsit vobis mandatum istud.

6 A principio vero creationis masculum & femi-nam fecit Deus.

7 Propterea relinquet homo patrem suum & matrem, & agglutinabitur uxori suæ.

8 Et qui duo *fuerant*, erunt caro una, Itaque non sunt amplius duo, sed una caro.

9 Quod ergo Deus conjunxit, homo nè sejungat.

10 Et domi rursum discipuli ejus eadem de re interrogarunt eum.

11 *Ipse* vero dixit eis, Quicunque dimiserit uxorem suam, & duxerit aliam, mœchatur adversus eam.

12 Et si mulier dimiserit virum suum, & nupserit alteri, mœchatur.

13 Tunc obtulerunt ei pueruios ut tangeret eos: discipuli vero objurgabant eos qui offerebant.

14 Quod cum vidisset Jesus, indignatus est, & dixit eis, Sinite pueruios venire ad me, & ne prohibete eos: talium enim est regnum Dei.

15 Amen dico vobis, Quicunque non exceperit regnum Dei ut puerulus, nequaquam in id ingredietur.

16 Et cum accepisset eos in ulnas, imponis in eos manibus, benedixit eis.

17 Egrediente autem ipso *ut iter daret* in viam, quidam, cum accurrisset, & accidisset ei ad genua, interrogavit eum, Præceptor bone, quid faciam ut vitam æternam possideam?

18 Jesus autem dixit ei, Cur me dicis bonum? nullus est bonus, nisi unus, *nempe* Deus.

19 Mandata nosti; Nè mœchator, Nè occidito, Nè furator, Nè falsum testimonium dicito, Nè damno afficito *quenquam*, Honora patrem tuum & matrem.

20 Ille vero respondens dixit ei, Magister, hæc omnia observavi à juventute mea.

21 Jesus autem eum intuitus, dilexit eum, & dixit ei, Unum te deficit: abi, quæcunque habes vende, & da pauperibus: & habebis thesaurum in cœlo: & veni, sequere me, sublata *in humeros* cruce.

22 Ille vero mœstus factus propter hunc sermonem,

abiit contristatus: habebat enim possessiones multas.
23 Et cum circumspexisset Jesus, dicit discipulis suis, Quam difficulter qui opes habent in regnum Dei introibunt?
24 Discipuli vero expaverunt ad hos sermones ipsius. Jesus autem rursum respondens dixit eis, Filii, quam difficile est eos qui confidunt opibus in regnum Dei introire?
25 Facilius est camelum per foramen acus transire, quam divitem in regnum Dei introire.
26 Illi vero amplius percellebantur, dicentes inter se, Et quis potest servari?
27 Intuitus autem eos Jesus dicit, Apud homines hoc fieri non potest, sed non apud Deum: nam omnia fieri possunt apud Deum.
28 Tunc Petrus cœpit dicere, Ecce nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.
29 Respondens autem Jesus ait, Amen dico vobis, nullus est qui reliquerit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut liberos, aut agros, mea causa & Evangelii,
30 Quin accipiat centuplicia nunc isto tempore, domos, & fratres, & sorores, & matres, & liberos, & agros, cum persecutionibus, & in seculo venturo vitam æternam.
31 Multi autem primi, erunt ultimi: & ultimi, primi.
32 Erant autem in via ascendentes Hierosolyma: & præibat eis Jesus, & expavescebant & eum sequentes terrebantur. Ipse vero assumptis rursum duodecim, illis cœpit dicere quæ sibi erant eventura.
33 Dicens, Ecce, ascendimus Hierosolyma, & Filius hominis tradetur principibus Sacerdotum & Scribis: & condemnabunt eum morte, tradentque eum Gentibus:
34 Et ipse illudent ei, & flagellabunt eum, & inspuent in eum, & trucidabunt eum: sed tertia die resurget.
35 Tunc accedunt ad eum Jacobus & Johannes filii Zebedæi, dicentes, Magister, velimus ut quicquid petierimus præstes nobis.
36 Ipse vero dixit eis, Quid me vultis vobis præstare?
37 Illi autem dixerunt ei, Da nobis ut unus ad dexteram tuam & alter ad sinistram tuam sedeamus in gloria tua:
38 Jesus autem dixit eis, Nescitis quid petatis, potestis bibere poculum quod ego bibo, & baptismo quo ego baptizor, baptizari?
39 Ipsi vero dixerunt ei, Possumus. Jesus autem dixit eis. Poculum quidem quod ego bibo, bibetis & baptismate quo ego baptizor, baptizabimini:

40 Sed sedere ad dexteram meam & ad sinistrā meam, non est meum dare, sed *dabitur* quibus paratū est.

41 Et cum *hæc* audissent *alii* decem, cœperunt indignari de Jacobo & Johanne.

42 Jesus autem cum eos advocasset, dixit eis, Scitis eos qui censentur imperare Gentibus, dominari in eas: & earum magnates potestatem habere in eas.

43 Verum non ita erit inter vos: sed quicunq; voluerit fieri magnus inter vos, sit minister vester.

44 Et quicunq; voluerit ex vobis fieri primus, sit omnium servus.

45 Nam & Filius hominis non venit ut sibi ministraretur, sed ut ministraret, & daret animam suam redemptionis pretium pro multis.

46 Tunc veniunt Hiericho: eoque egrediente ab Hiericho, ac discipulis ejus, & turba multa, filius Timæi Bartimæus cœcus sedebat apud viam mendicans.

47 Et cum audisset ipsum esse Jesum illum Nazarenum, cœpit clamare, & dicere, Fili Davidis, Jesu miserere mei.

48 Objurgabant autem eum multi ut sileret: ille vero multo magis clamabat, fili Davidis, miserere mei.

49 Tunc Jesus cum substitisset, jussit eum vocari. Vocant igitur cœcum, dicentes ei, Confide, surge: vocat te.

50 Ipse vero abjecto pallio suo cum surrexisset, venit ad Jesum,

51 Et respondens dixit ei Jesus, Quid vis tibi faciam? cœcus autem ait ei, Rabboni, ut visum recipiam.

52 Jesus autem dixit ei, Abi, fides tua te servavit. Statim igitur recepit visum, & sequebatur Jesum in illo itinere.

CAP. XI.

Christus ingreditur Hierosolymam, ejicit templo vendentes & ementes, vim fidei prædicat, & quæstionem de Baptismo Johannis Sacerdotum os obturat.

CUm autem appropinquarent Hierosolymis ad Bethphagē & Bethaniam apud montem Olearum, misit duos è discipulis suis,

2 Et dicit ei, Abite in vicum qui vobis est ex adverso & statim ut ingrediemini in eum invenietis pullum ligatum, in quo nullus hominum sedit: solvite eum & adducite,

3 Quod si quis vobis dixerit, Cur hoc facitis? dicite, Quoniam eo opus est Domino: & cum statim huc mittet.

4 Abierunt igitur & invenerunt pullum ligatum ad ostium foris in bivio: & solverunt eum.

5 Tunc quidam eorum qui illic adstabant, dixerunt eis, Quid facitis qui solvitis pullum?

6 Ipsi vero dixerunt eis prout mandarat Jesus: & illi dimiserunt eos.

7 Adduxerunt igitur pullum ad Jesum, & injecerunt ei pallia sua, & insedit ei.

8 Multi vero pallia sua straverunt per viam: alii autem frondes cædebant ex arboribus & sternebant in viam.

9 Et qui præibant, quique sequebantur, clamabant, dicentes, Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini.

10 Benedictum regnum patris nostri David, quod venit in nomine Domini: hosanna *O qui es* in cœlis altissimis.

11 Et ingressus est Hierosolymam Dominus, & in templum: cumque circumspexisset omnia, & vespera jam hora esset, abiit ad Bethaniam cum illis duodecim.

12 Et postero die cum exissent Bethania, esuriit.

13 Cumque procul vidissent ficum habentem folia, venit *visurus* videlicet num inveniret aliquid in ea: & cum venisset ad eam, nihil invenit nisi folia, non enim erat tempus ficuum.

14 Tunc respondens Jesus dixit ficui, Nè amplius ex te in seculum quisquam fructum comedat. Et *hoc* audierunt discipuli ejus.

15 Veniunt igitur Hierosolymam. Et ingressus Jesus in templum, cœpit ejicere eos qui vendebant & emebant in templo, & mensas nummulariorum, & cathedras vendentium columbas subvertit.

16 Nec sinebat ut quisquam deportaret vas per templum.

17 Et docebat, dicens eis, Nonne scriptum est, Domum meam domum precationis vocatum iri ab omnibus Gentibus? vos autem eam fecistis speluncam latronum.

18 Et *hoc* audierunt Scribæ & primarii Sacerdotes, & quærebant quomodo eum perderent; timebant enim eum, quia tota turba percellebatur super doctrina ipsius.

19 Cum vero vespera advenisset, egressus est Jesus extra urbem.

20 Et mane iter facientes prope ficum, viderunt eam exaruisse radicitus.

21 Tunc recordatus Petrus dixit ei, Rabbi, ecce, ficus illa cui imprecatus es, exaruit.

22 Et respondens Jesus dixit eis, Habete fidem Dei.

23 Amen enim dico vobis, Quicunq; dixerit monti huic, Tolle te & projice te in mare, nec addubitaverit in corde suo, sed crediderit futura quæ dicit, fiet ei quicquid dixerit.

24 Propterea dico vobis, Quæcunque precantes petitis, credite vos accepturos: & erunt vobis.

25 Et cum adstiteritis precantes, remittite si quid habetis adversus aliquem: ut & Pater ille vester qui in cœlis *est*, remittat vobis offensas vestras.

26 Nam

26 Nam si vos non remiseritis, nec Pater ille vester qui in cælis est remittet offensas vestras.

27 Tunc veniunt rursus Hierosolymam: & cum ipse ambularet in templo, veniunt ad eum primarii Sacerdotes & Scribæ & Seniores:

28 Et dicunt ei, Qua autoritate ista facis? & quis tibi dedit autoritatem istam, ut hæc facias?

29 Iesus autem respondens dixit eis, Interrogabo vos & ego rem quandam. Respondete igitur mihi, & dicam vobis, qua autoritate hæc faciam.

30 Baptisma Johannis e cœlo erat, an ex hominibus? respondete mihi.

31 Ratiocinabantur autem apud se, dicentes, Si dixerimus, E cœlo, dicet, Quare ergo non credidistis ei?

32 Sed si dicamus, Ex hominibus: timemus populum: omnes enim sentiebant de Johanne, eum vere Prophetam fuisse.

33 Tunc respondentes dicunt Iesu, Nescimus. Et Iesus respondens dicit eis, Nec ego dicam vobis qua autoritate hæc faciam.

CAP. XII.

De lapide ab ædificatoribus reprobato, similitudine vineæ, de tributo, de resurrectione mortuorum, de legis summa, filio Davidis & vidua paupercula.

ET cœpit eis per parabolas dicere, Vineam plantavit quidam, & circumposuit sepem, & fodit lacum, & ædificavit turrim, & elocavit eam agricolis: ac peregre profectus est:

2 Misitque servum ad agricolas *suo* tempore, ut ab agricolis acciperet ex fructu vineæ.

3 Illi vero captum eum ceciderunt, ac remiserunt inanem.

4 Et rursum misit ad eos alium servum, *& illi* huic quoque lapidato caput comminuerunt, & remiserunt dedecoratum.

5 Et rursum alium misit: & illum trucidarunt, multosque alios, hos quidem cædentes, illos vero trucidantes.

6 Cum ergo unum adhuc haberet filium suum dilectum, misit etiam illum ultimum ad eos, dicens, Reverebuntur filium meum.

7 Illi vero agricolæ dixerunt inter se, Iste est hæres, venite, trucidemus eum, & nostra erit hæreditas.

8 Et captum eum trucidarunt, & ejecerunt extra vineam.

9 Quid ergo faciet Dominus vineæ? Veniet & perdet agricolas, & dabit vineam aliis.

10 Ne hanc quidem Scripturam legistis, Quem lapidem reprobaverunt ædificantes, is factus caput est anguli:

11 A Domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris.

22 Studebant igitur eum prehendere, sed timuerunt turbam: norunt enim eum adversus ipsos illam parabolam dixisse, itaque omisso eo abierunt.

23 Et miserunt ad eum quosdam e Pharisæis & Herodianis ut eum irretirent captum sermone.

24 Illi vero cum venissent, dicunt ei, Præceptor, scimus te veracem esse, neq; curare quenquam: non enim respicis ad personam hominum, sed in veritate viam Dei doces: Licet censum Cæsari dare, an non? demus, an non demus?

25 Ipse vero, cum sciret eorum hypocrisin, dixit eis, Quid me tentatis? proferte mihi denarium, ut videam.

26 Illi vero protulerunt. Tunc dicit eis, Cujus est imago ista & inscriptio? Illi vero dixerunt ei, Cæsaris.

27 Et respondens Jesus dixit eos, Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ Dei *sunt*, Deo. Et admirati sunt super eo.

28 Tunc veniunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem: & interrogarunt eum dicentes,

29 Præceptor, Moses scripsit nobis, ut si cujus frater mortuus sit, ac reliquerit uxorem, & filios non reliquerit, accipiat ipsius frater uxorem ejus, & excitet semen fratri suo.

30 Septem ergo fratres fuerunt; ac primus accepit uxorem, & moriens non reliquit semen.

31 Et secundus accepit eam, & mortuus est, & nec ipse quidem reliquit semen: & tertius itidem.

32 Et acceperunt eam septem illi, neque reliquerunt semen: ultima omnium mortua est & mulier.

33 In resurrectione ergo, postquam resurrexerint, cujus eorum erit uxor? nam septem habuerunt eam uxorem.

34 Tunc respondens Jesus dixit eis, Nonne propterea erratis quod non sciatis Scripturas, neque potentiam Dei?

35 Postquam enim à mortuis resurrexerint, neque uxores ducunt, neq; nuptum dantur: sed sunt ut Angeli qui in cœlis *sunt*.

36 De mortuis vero, quod suscitandi sint, non legistis in libro Mosis quomodo in rubo locutus sit ei Deus, dicens, *Ego sum* Deus Abrahami, & Deus Isaaci, & Deus Jacobi?

37 Non est Deus *Deus* mortuorum, sed Deus viventium: vos ergo multum erratis.

38 Et cum accessisset quidam e Scribis qui audierat eos disceptantes, & sciebat eum bene illis respondisse, interrogavit eum *dicens*, Quod est primum omnium mandatum?

39 Jesus autem respondit ei, Primum omnium mandatorum *est*, Audi, Israel, Dominus Deus noster Dominus unus est.

30 Diliges igitur Dominum Deum tuum ex toto corde tuo,& ex tota anima tua, & ex tota cogitatione tua,& ex totis viribus tuis, hoc est primum mãdatum.
31 Et secundum *illi* simile, hoc *est*, Diliges proximum tuum ut teipsum, majus istis aliud mandatum non est.
32 Tunc dixit ei Scriba ille, Bene, Præceptor,in veritate dixisti : nam unus est Deus,nec alius est præter eum ;
33 Et diligere eum ex toto corde,& ex tota intelligentia, & ex tota anima, & ex totis viribus ; ac diligere proximum ut teipsum,plus est quam omnia holocautomata & sacrificia.
34 Tunc Jesus cum vidisset eum cordate respondisse, dixit ei, Non longe es a regno Dei. Et nemo amplius audebat eum interrogare.
35 Et respondens Jesus dicebat, docens in templo, Quomodo dicunt Scribæ Christũ esse filium Davidis ?
36 Nam ipse David dixit per Spiritum sanctum, Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dexteram meam, usquedum ponuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum.
37 Ipse ergo David dicit eum Dominum : unde igitur filius ejus est? Et multa turba audierat eũ libenter.
38 *Ipse* autem dicebat eis in doctrina sua, Cavete à Scribis,qui amant stolati ambulare, & salutationes in foris,
39 Primosque consessus in conventibus, & primos accubitus in cœnis ;
40 Qui devorant domos viduarum, & in speciem utuntur longis precibus : isti auferent gravius judicium.
41 Et cum sedisset Jesus ex adverso gazophylacii, spectabat quomodo turba immitteret æs in gazophylacium : multi igitur divites injiciebant multa.
42 Et cum venisset quædam vidua pauper, injecit minuta *æreola* duo, quod est quadrans.
43 Tunc *ille*, cum advocasset discipulos suos,dixit eis, Amen dico vobis,vidua hæc pauper plus immisit quã omnes *alii* qui miserunt *pecuniam* in gazophylacium.
44 Nam omnes ex eo quod ipsis redundat immiserunt : hæc vero e penuria sua immisit omnia quæ habebat, totum *nempe* victum suum.

CAP. XIII.

Consummatio hujus seculi figuratur per excidium Hierosolymorum.

CUm autem egrederetur è templo, dixit ei quidam e discipulis ejus, Præceptor, vide quales lapides, & qualia *ista sint* ædificia.
2 Tunc Jesus respondens dixit ei, Vides ista magna ædificia? non relinquetur lapis super lapidem qui non dissolvatur.

3 Et cum sederet in monte Olearum ex adverso templi, interrogarunt eum privatim Petrus & Jacobus & Johannes & Andreas.

4 Dic nobis quando hæc erunt, & quod signum erit quando futurum est ut hæc omnia finem habeant.

5 Jesus autem eis respondens cœpit dicere, Videte ne quis vos seducat.

6 Multi enim venient sub nomine meo, dicentes, Ego sum *Christus*: multosque seducent.

7 Cum autem audieritis bella & rumores bellorum, ne turbemini: oportet enim *ista* fieri, at nondum erit finis.

8 Surget enim gens in gentem, & regnum in regnum; eruntq; terræ motus singulis locis, & erunt fames ac turbæ.

9 Principia *erunt* dolorum *partus* ista: sed cavete vos vobis ipsis: tradent enim vos in concessus & conventus: cædemini, & coram præsidibus ac regibus istemini propter me, *ut hoc sit* testimonio adversus eos.

10 Et apud omnes gentes oportet primum prædicari Evangelium.

11 Cum autem vos tradendo duxerint, nè ante solliciti estote quid dicturi sitis, neq; meditamini: sed quicquid datum fuerit vobis illo momento, id loquimini: non enim estis vos qui loquimini, sed Spiritus sanctus.

12 Tradet autem frater fratrem ad mortem, & pater filium: & insurgent liberi adversus parentes, & eos curabunt morte mulctandos.

13 Et eritis odio omnibus propter nomen meum: sed qui sustinuerit ad finem usque, is servabitur.

14 Cum autem videritis abominationem illam vastatricem, quæ dicta est à Daniele Prophetâ, positam ubi non oportet (qui legit animadvertat) tunc qui *fuerint* in Judæa, fugiant in montes.

15 Qui vero *fuerit* in solario, ne descendat domum, nec ingrediatur ut quicquam sumat e domo sua.

16 Et qui fuerit in agro, nè revertatur retro ut sumat pallium suum.

17 Væ autem prægnantibus & lactantibus per illos dies.

18 Orate vero ne fiat fuga vestra hyeme.

19 Erunt enim dies illi *tales* afflictio, qualis ea non fuit principio rerum conditarum quas condidit Deus, usque ad hoc tempus, neque fiet.

20 Et nisi Dominus decurtasset dies illos, omnis caro periret: sed propter electos quos elegit decurtavit dies illos.

21 Tunc autem si quis dixerit, Ecce hic Christus, vel, ecce illic, ne credite.

22 Surgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ: & edent signa ac miracula ad seducendum, si fieri possit, etiam electos.

23 Vos

23 Vos autem cavete. Ecce, prædixi vobis omnia.
24 Cæterum per illos dies, post afflictionem illam, sol obscurabitur, nec dabit luna splendorem suum.
25 Et stellæ cœli excident, & potestates quæ in cœlis *sunt* concutientur.
26 Et tunc videbunt Filium hominis venientem in nubibus cum potentia multa & gloria.
27 *Ipse* vero tunc mittet Angelos suos, & suos electos congregabit a quatuor ventis, ab extremo terræ usque ad extremum cœli.
28 A ficu vero discite parabolam. Cum ramus ejus jam tener fit, & germinet folia, nostis prope esse æstatem:
29 Ita & vos, cum hæc videritis fieri, scitote, *illum* prope esse ad fores.
30 Amen dico vobis, nequaquam præterierit hæc ætas usquedum facta sint hæc omnia.
31 Cœlum & terra præteribunt, sermones autem mei nequaquam præteribunt.
32 Sed de die illo ac hora nemo scit, nè Angeli quidem qui in cœlo sunt, neque ipse Filius, sed Pater.
33 Cavete, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus illud sit futurum,
34 *Non filius hominis ita est* ut quispiam qui peregre abiens relicta domo sua, dataque servis suis potestate, ac suo cuique opere, janitori mandavit ut vigilaret.
35 Vigilate igitur: (nescitis enim quando dominus domus veniet, vespere, an media nocte, an in gallicinio, an mane)
36 Ne cum repente venerit, inveniet vos dormientes.
37 Quæ autem dico vobis, omnibus dico, Vigilate.

CAP. XIV.

Christi proditio.

ERat autem Pascha, & Azyma duobus post diebus, & quærebant primarii Sacerdotes & Scribæ quomodo eum dolo prehensum trucidarent.
2 Dicebant autem, Non in festo, nè tumultus sit populi.
3 Cum autem *Jesus* esset apud Bethaniam in domo Simonis Leprosi, accumbente eo, venerat mulier habens alabastrum unguenti nardi liquidæ multi pretij; & confracto alabastro effunderat ei in caput.
4 Quidam autem indignabantur apud sese, & dicebant, Quorsum perditio ista unguenti facta est?
5 Nam poterat hoc venire amplius quam trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam.
6 Jesus autem ait, Omittite eam: quid ei molestiam exhibetis? bonum opus operata est erga me.
7 Semper enim pauperes habetis vobiscum, & quandocunque volueritis, poteritis eis benefacere: me vero non semper habebitis.

8 Hæc

8 Hæc quod potuit fecit: occupavit enim ungere meum corpus ad funerationem.

9 Amen dico vobis, ubicunque prædicatum fuerit Evangelium hoc in toto mundo, etiam id quod ista fecit dicetur in memoriam ipsius.

10 Tunc Judas Iscariotes, unus ex illis duodecim, abiit ad primarios Sacerdotes, ut eum ipsis proderet.

11 Illi vero eo audito gavisi sunt: & polliciti sunt se pecuniam ei daturos. Quærebat igitur quomodo opportune eum proderet.

12 Primo autem die Azymorum, quando Pascha mactabatur, dicunt ei discipuli ipsius, Ubi vis ut profecti paremus ut edas pascha?

13 Tunc mittit duos e discipulis suis, & dicit eis, Abite in urbem, & occurret quidam bajulans amphoram aquæ, sequimini eum:

14 Et quocunque introierit, dicite patrifamilias, Præceptor dicit, Ubi est diversorium ubi pascha cum discipulis meis edam?

15 Tunc ipse vobis monstrabit cœnaculum magnum stratum, paratum: illic parate nobis *pascha*.

16 Abierunt igitur discipuli ejus, venerunteque in civitatem, & invenerunt *omnia* prout dixerat eis: & paraverunt pascha.

17 Et cum serum *diei* esset venit cum duodecim.

18 Cumque discubuissent, & ederent, ait Jesus, Amen dico vobis, unus ex vobis prodet me qui edit mecum.

19 Ipsi vero cœperunt contristari & ei dicere singillatim. Num ego? & alius, num ego?

20 Ipse autem respondens dixit eis, Unus ex duodecim qui *manum* intingit mecum in catinum, *me prodet*.

21 Filius quidem hominis abit prout scriptum est de eo: sed væ homini illi per quem filius hominis proditur: bonum erat homini illi si natus non fuisset.

22 Et edentibus ipsis, cum accepisset Jesus panem, & benedixisset, fregit, deditque eis, & ait, Accipite, edite: Hoc est corpus meum.

23 Et accepto poculo, cum gratias egisset, dedit eis: & biberunt ex eo omnes.

24 Et dixit eis, Hoc est sanguis meus novi illius fœderis, qui pro multis effunditur.

25 Amen dico vobis, non bibam amplius ex fructu vitis usque ad diem illum cum ipsum bibam novum in regno Dei.

26 Et cum hymnum cecinissent, exierunt in montem Olearum.

27 Tunc dixit eis Jesus, Omnes offendemini in me nocte ista. Nam scriptum est, Percutiam pastorem, & dispergentur oves.

28 Sed postquam suscitatus fuero, præibo vobis in Galilæam.

29 Pe-

29 Petrus autem dixit ei, Etiamsi omnes offendantur, at non ego.

30 Tunc dicit ei Jesus, Amen dico vobis, hodie nocte ista, priusquam bis gallus vocem miserit, ter abnegabis me.

31 At ille multo magis dicebat, Si me oporuerit commori tibi, haud quaquam te abnegabo. Itidem autem etiam omnes dicebant.

32 Veniunt igitur in locum cujus nomen est Gethsemane. Tunc dicit discipulis suis, Sedete hic usquedum precatus fuero.

33 Et assumit Petrum & Jacobum & Johannem secum, cœpitque expavescere, & gravissime angi.

34 Et dixit eis, Undequaque tristis est anima mea usque ad mortem: manete hic, & vigilate.

35 Progressusque paululum, procidit in terram: & oravit ut, si fieri posset, abiret ab ipso hora illa.

36 Dixitque, Abba, Pater, omnia fieri abs te possunt: transfer a me istud poculum: verum non quid ego velim, sed quid tu.

37 Tunc venit, & invenit eos dormientes: dixitq; Petro, Simon, dormis? non potuisti unam horam vigilare?

38 Vigilate & precamini, ne introeatis in tentationem: spiritus quidem promptus est, sed caro infirma.

39 Et cum rursum abiisset, precatus est eundem sermonem locutus.

40 Reversus autem invenit eos rursum dormientes (erant enim oculi eorum gravati) neque sciebant quid ei responderent.

41 Et venit tertio, dicitq; eis, Dormite quod superest, & requiescite: sufficit, venit hora: ecce traditur Filius hominis in manus peccatorum.

42 Surgite, eamus: ecce, qui prodit me, appropinquavit.

43 Et statim, adhuc eo loquente, adest Judas, qui erat unus è duodecim, & cum eo turba multa cum gladiis & fustibus a primariis Sacerdotibus & Scribis & Senioribus.

44 Dederat autem eis iste qui eum tradebat commune inter ipsos signum, dicens, Quemcunque osculatus fuero, is est; prehendite eum, & abducite tuto.

45 Cum igitur venisset, statim accedens ad eum dixit ei, Rabbi, Rabbi: ac deosculatus est eum.

46 Illi vero injectis in eum manibus prehenderunt eum.

47 Quidam autem ex iis qui adstabant stricto gladio percussit servum Pontificis maximi, & abstulit ejus auriculam.

48 Respondens autem Jesus dixit eis, Ut adversus latronem exiistis cum gladiis & fustibus ad comprehendendum me?

49 Quo-

49 Quotidie eram apud vos in templo docens, nec prehendistis me. Sed *oportet* ut impleantur Scripturæ.

50 Tunc relicto eo, omnes fugerunt.

51 Quidam autem juvenis sequebatur eum, amictus sindone super nudum *corpus*, & prehenderunt eum juvenes.

52 Ipse vero derelicta sindone, nudus effugit ab illis.

53 Tunc abduxerunt Jesum ad Pontificem maximum: cum quo convenerunt omnes primarii Sacerdotes, & Seniores, & Scribæ.

54 Petrus autem è longinquo secutus est eum intro usque in aulam Pontificis maximi: & considebat cum ministris, & calefaciebat *se* ad ignem.

55 Primarii vero Sacerdotes & totus consessus quærebant testimonium adversus Jesum, ut eum morte multarent, nec inveniebant.

56 Nam multi falsum testimonium dicebant adversus eum: sed non erant paria iporum testimonia.

57 Tunc quidam surrexerunt, & falsa testati sunt adversus eum, dicentes,

58 Nos audivimus eum dicentem, Ego destruam templum hoc quod est manibus factum, & intra triduum absque manibus factum aliud ædificabo.

59 Sed ne sic quidem par erat testimonium eorum.

60 Tunc Pontifex maximus, cum assurrexisset in medium, interrogavit Jesum, dicens, Non respondes quicquam? quid *illud est quod* isti adversum te testificantur?

61 Ipse vero silebat, & nihil respondit. Rursum Pontifex maximus eum interrogavit, & dixit ei, Tunes ille Christus filius illius Benedicti?

62 Jesus autem dixit, Ego sum: & videbitis Filium hominis sedentem ad dexteram potentiæ *Dei*, & venientem cum nubibus cæli.

63 Pontifex maximus vero disruptis vestibus suis, dixit, Quid adhuc nobis opus est testibus?

64 Audistis blasphemiam: quid vobis videtur? Illi vero omnes contra eum judicarunt, plum teneri mortis pœna.

65 Et cœperunt quidam inspuere in eum, & obtegere faciem ejus, & colaphos ei infligere, & dicere ei, Vaticinare, ministri vero baculorum ictibus eum cædebant.

66 Cum vero Petrus esset in aula inferius, venit quædam ex ancillis Pontificis maximi:

67 Et cum vidisset Petrum se calfacientem, intuita in eum, dixit, Et tu cum Nazareno Jesu eras.

68 Ipse vero negavit, dicens, Non novi *illum*, neque scio quid tu dicas. Et exivit extra in vestibulum, & gallus vocem emisit.

69 Tunc ancilla cum rursus vidisset eum, cœpit dicere

dicere iis qui astabant, Hic est *unus* ex ipsis.

70 Ipse vero rursum negavit, & rursus paulo post qui astabant dixerunt Petro, Vere ex ipsis es: etenim Galilæus es, & locutio tua similis est.

71 Ipse autem cœpit execrari & jurare, *dicens*, Non novi hominem istum quem dicitis.

72 Tunc secundo gallus vocem emisit, & recordatus est Petrus verborum quæ dixerat ei Jesus, Priusquam gallus vocem bis mitterit, ter me abnegabis. Et cum *se* protripuisset, flevit.

CAP. XV.

Christi passio, mors & sepultura.

CTatim autem, mane consilio inito, summi Sacerdotes cum Senioribus & Scribis, totoque concessu, vinctum Jesum abduxerunt, tradideruntque Pilato.

2 Et interrogavit eum Pilatus. Tunc es ille rex Judæorum? Ipse vero respondens dixit ei, Tu dicis.

3 Et accusabant eum primarii Sacerdotes de multis,

4 Pilatus autem rursus interrogavit eum, dicens, Non respondes quicquam? ecce quam multa adversus te testificantur.

5 Jesus autem nihil amplius respondit, adeo ut miraretur Pilatus.

6 Cæterum singulis festis dimittebat eis unum ex vinctis, quemcunque postulassent.

7 Erat vero quidam qui dicebatur Barabbas, vinctus cum seditionis sociis, qui cædem per seditionem fecerant.

8 Et vociferans turba cœpit petere *ut faceret* prout semper ipsis fecerat.

9 Pilatus autem respondit eis, dicens, Vultis dimittam vobis regem istum Judæorum?

10 (Noverat enim eum per invidiam traditum fuisse a primariis Sacerdotibus)

11 Primarii vero Sacerdotes concitarunt turbam ut potius Barabbam ipsis dimitteret.

12 Tum Pilatus respondens, rursum dixit eis, Quid ergo vultis faciam isti quem dicitis regem Judæorum?

13 Ipsi vero rursum clamaverunt, Crucifige eum.

14 Pilatus autem dicebat eis, Enimvero quid malí fecit? illi autem amplius clamaverunt, Crucifige eum.

15 Pilatus igitur volens turbæ satisfacere, dimisit eis Barabbam, & Jesum flagellatum tradidit ut crucifigeretur.

16 Milites vero adduxerunt eum intra aulam, id est prætorium, & convocaverunt totam cohortem.

17 Et induerunt eum purpura, & circumposuerunt ei plexam coronam spineam:

18 Et cœperunt eum salutare, *dicentes*, Ave, Rex Judæorum.

19 Et verberabant ejus caput calamo, & inspuebant in

in eum, ac summissis genibus adorabant eum.

30 Cum autem illusissent ei, exuerunt eum purpura, & induerunt eum suis ipsius vestimentis: eduxeruntque ut crucifigerent eum.

31 Præterea angariarunt prætereuntem quendam Simonem Cyrenæum (venientem rure, patrem Alexandri & Rufi) ut attolleret crucem ejus.

32 Duxeruntq; eum in locum Golgotha: quod est, si interpreteris, Calvariæ locus.

33 Et dederunt ei bibendum myrrhatum vinum: ipse vero non sumpsit.

34 Cumque crucifixissent eum, partiti sunt vestimenta ejus, jacta sorte super ea, quis quid tolleret.

35 Erat autem tertia hora quando crucifixerunt eum.

36 Eratque inscriptio criminis ipsius inscripta *in verbis*, REX ILLE JUDÆORUM.

37 Crucifixerunt etiam cum eo duos latrones, unum ad dexteram, & alterum ad sinistram ejus.

38 Et impleta est Scriptura quæ dicit, Et cum sceleratis numeratus est.

39 Qui vero prætereibant convitiabantur ei, moventes capita sua, & dicentes, Vah, *Tu* qui destruis templum, & triduo ædificas:

40 Serva teipsum, & descende de cruce.

41 Similiter autem & primarii Sacerdotes illudentes, dicebant alii ad alios cum Scribis, Alios servavit, seipsum servare non potest.

42 Christus ille Rex Israelis descendat nunc è cruce, ut videamus & credamus. Et qui crucifixi erant cum eo probris afficiebant eum.

43 Cum vero advenisset hora sexta, tenebræ factæ sunt super totam regionem usque ad horam nonam.

44 Et hora nona clamavit Jesus voce magna, dicens, Eloi, Eloi, lama sabachthani? quod est, si quis interpretetur, Deus mi, Deus mi, cur me deseruisti?

45 Et quidam adstantium cum audissent, dicebant, Ecce, Eliam vocat.

46 Cucurrit autem quidam, & impleta spongia aceto, & arundini circumposita dedit ei potum, dicens, Sinite: videamus an veniat Elias ad eum detrahendo.

47 Jesus vero emissa voce magna, expiravit.

48 Et aulæum templi fissum est in duas partes, à summo usque ad imum.

49 Cum vidisset autem Centurio, qui adstabat ipsi ex adverso, eum ita emisso clamore expirasse, dixit, Vere homo ille Filius erat Dei.

50 Erant autem etiam & mulieres è longinquo spectantes, inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Jacobi parvi & Josæ mater, & Salome:

51 Quæ etiam cum esset in Galilæa, secutæ fuerant eum, & ministraverunt ei: aliæque multæ quæ simul cum eo ascenderant Hierusolyma.

52 Cum

42 Cum autem serum *diei* jam esset, (quoniam erat Parasceue, hoc est ante sabbatum.)

43 Veniens Ioseph us Arimathæensis, honoratus Senator, qui & ipse expectabat regnum Dei, fidenti animo introiit ad Pilatum, & petiit corpus Jesu.

44 Pilatus autem miratus est si jam mortuus esset: & advocato Centurione, interrogavit eum an jamdudum mortuus fuisset.

45 Et *re* cognita ex Centurione, donavit corpus Joseph o.

46 Is autem emit sindonem, & detra ctum eum involvit sindone: depoluitque in monumento quod erat excisum e petra: & advulvit saxum ad ostium monumenti.

47 Maria Magdalene vero & Maria *matris* Joseph spectabant ubi poneretur.

CAP. XVI.

Christi resurrectio, apparitio, baptismi institutio, & ascensio in cœlum.

ET exacto intercedente Sabbato Maria Magdalene & Maria Jacobi *mater* & Salome emerant aromata, ut venientes ungerent eum.

2 Et valde mane, primo die hebdomadis, veniunt ad monumentum, exorto sole.

3 Dicebantque inter sese, Quis avolvet nobis saxum ab ostio monumenti?

4 Intuitæ vero conspiciunt saxum esse avolutum: nam erat magnum valde.

5 Ingressæ igitur in monumentum, viderunt juvenem sedentem ad dexteram amictum stola candida: & expaverunt.

6 Ipse vero dixit eis, Nè expavescite: Jesum quæritis Nazarenum illum qui fuit crucifixus: surrexitatus est, non est hic: ecce locus ubi posuerant eum.

7 Sed abite, dicite discipulis ejus & Petro, *ipsum* præire vobis in Galilæam: illic eum videbitis, prout dixit vobis.

8 Tunc digressæ cito fugerunt à monumento, tenebat enim eas tremor & stupor, neque cuiquam quicquam dicebant: timebant enim.

9 Cum autem resurrexisset Jesus, mane, primo die hebdomadis, apparuit primum Mariæ Magdalenæ, ex qua ejecerat septem dæmonia.

10 Illa profecta annunciavit iis qui cum ipso fuerant, lugentibus ac flentibus.

11 Illi vero cum audissent eum vivere, & conspectum fuisse ab ea, non crediderunt.

12 Postea autem duobus ex ipsis ambulantibus apparuit alia forma, cum rus proficiscerentur.

13 Et illi abierunt, & annunciaverunt reliquis; *qui* neque illis quidem crediderunt.

14 Postremo vero una sedentibus ipsis undecim cum-

conspicuum sese præbuit, & exprobravit incredulitatem eorum & cordis duritiem; eo quod iis qui ipsum conspexerant suscitatum non credidissent.

15 Et dixit eis, Profecti in mundum universum prædicate Evangelium omni creaturæ.

16 Qui crediderit, & baptizatus fuerit, servabitur: qui vero non crediderit, condemnabitur.

17 Signa autem eos qui crediderint hæc consequentur: per nomen meum dæmonia ejicient: linguis loquentur novis:

18 Serpentes tollent: & si quid lethale biberint, nequaquam nocebit eis: ægrotis manus imponent, & bene habebunt.

19 Dominus igitur, postquam locutus fuisset eis, sursum receptus est in cœlum, & sedit ad dexteram Dei.

20 Illi vero profecti prædicarunt ubique, Domino cooperante, & sermonem *eorum* confirmante per signa subsequentia.

EVANGELIUM SECUNDUM LUCAM.

CAP. I.

Historia parentum Johannis, ejusq; nativitatis & functionis. Annunciatur conceptio Christi. Magnificat Deum Maria, & Zacharias prophetat de Johanne.

QUoniam multi aggressi sunt componere narrationem earum rerum quarum plena fides nobis facta est,

2 Prout tradiderunt nobis qui à principio spectatores ipsi & ministri fuerunt sermonis;

3 Visum est etiam mihi, omnia alte *repetita* penitus assecuto, ordine *illa* ad te scribere, præstantissime Theophile;

4 Ut agnoscas earum rerum veritatem quas auditione accepisti.

5 FUit diebus Herodis illius Regis Judææ, Sacerdos quidam nomine Zacharias, ex classe Abiæ: uxor vero ipsius *erat* ex filiabus Aaron, & nomen ejus Elisabeta.

6 Erant autem justi ambo in conspectu Dei, incedentes in omnibus mandatis & constitutionibus Domini inculpate.

7 Nec erat eis proles, eo quod esset Elisabeta sterilis, & ambo provecti jam essent ætate.

8 Factum

8 Factum est autem ut cum is sacerdotio fungere-
tur in ordine suæ classis ante Deum.
9 Secundum ritum sanctionis sacerdotalis, sortitus
est *munus* suffitus faciendi, ingrediendo in templum
Domini.
10 Tota vero multitudo populi foris precabatur
tempore suffitus,
11 Visus autem est ei Angelus Domini, stans ad dex-
teram altaris suffitus.
12 Et Zacharias *eo* viso turbatus est, & timor inci-
dit in eum.
13 Dixit autem ei Angelus, Ne time, Zacharia;
nam exaudita est deprecatio tua, uxorque tua Elisabe-
ta gignet tibi filium, & vocabis nomen ejus Johannē.
14 Et is erit tibi gaudio & exultationi, multique
super ejus nativitate gaudebunt.
15 Erit enim magnus in conspectu Domini: & vi-
num siceram; non bibet: & Spiritu sancto implebi-
tur etiam à ventre matris suæ:
16 Multosque filiorum Israel convertet ad Domi-
num Deum ipsorum.
17 Nam ipse præcedet in conspectu ejus cum spiri-
tu & virtute Eliæ, ut convertat corda patrum in filios,
& rebelles ad prudentiam justorum: ut paret Domino
populum instructum.
18 Tunc dixit Zacharias Angelo, quo *argumento*
illud noscam? ego enim sum senex, & uxor mea pro-
vecta est ætate.
19 Et respondens Angelus dixit ei, Ego sum Ga-
briel qui adito in conspectu Dei; missusque sum ut te
alloquar, & hæc tibi læta nunciem.
20 Et ecce, silebis, nec loqui poteris *ad eum* usque
diem quo hæc fiant: eo quod non credideris sermoni-
bus meis, qui implebuntur tempore suo.
21 Erat autem populus expectans Zachariam: &
mirabantur quod is tardaret in templo.
22 *Ille* vero egressus non poterat eis loqui: & agno-
verunt eum visionem vidisse in templo. Nam ipse in-
nuebat eis: permansitque mutus.
23 Et factum est, ut impleti sunt dies ministerii
ipsius, abiit domum suam.
24 Post illos autem dies concepit Elisabeta uxor ej-
jus: & occultavit se menses quinque, dicens,
25 Nempe ita mihi fecit Dominus diebus quibus
me intuitus est, *ut* auferret probrum illud meum inter
homines.
26 Mense autem sexto missus est Angelus Gabriel
à Deo in urbem Galilææ cui nomen Nazaretha,
27 Ad virginem desponsam viro cui nomen erat
Josephus, ex domo Davidis: nomen autem virginis
erat Maria.
28 Ingressus igitur Angelus ad eam, dixit, Ave gra-
tia

cta dilecta; Dominus tecum *est*: benedicta tu inter mulieres.

29 Illa vero cum *eum* vidisset, perturbata est super ejus sermone, & cogitabat qualis esset salutatio ista.

30 Tunc dixit ei Angelus, Ne time Maria: ea enim in gratia apud Deum.

31 Et ecce, concipies in utero, & paries filium: & vocabis nomen ejus Jesum.

32 Hic erit magnus, & Filius Altissimi vocabitur, dabitq; ei Dominus Deus sedem Davidis patris ipsius.

33 Regnabitque in domo Jacobi in æternum, & regni ejus non erit finis.

34 Dixit autem Maria ad Angelum, Quomodo erit istud, quandoquidem virum non novi?

35 Et respondens Angelus dixit ei, Spiritus sanctus superveniet in te, & virtus Altissimi inumbrabit te: propterea *id* etiam quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Filius Dei.

36 Et ecce, Elisabeta cognata tua, & ipsa concepit filium in senectute sua, & hic mensis est sextus ipsi quæ vocabatur sterilis.

37 Quia apud Deum non erit ullum verbum quod fieri non possit.

38 Dixit autem Maria, Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundum verbum tuum. Et abiit ab ea Angelus.

39 Surgens vero Maria per eos dies, profecta est in montanam *regionem* cum festinatione in urbem Juda.

40 Et ingressa est domum Zachariæ, & salutavit Elisabetam.

41 Et factum est, ut audivit Elisabeta salutationem Mariæ, subsiliit fœtus in utero ejus, & repleta est Spiritu sancto Elisabeta.

42 Exclamavitque voce magna, & dixit, Benedicta tu inter mulieres, quia benedictus fructus uteri tui.

43 Et unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?

44 Ecce enim, ut exstitit vox salutationis tuæ in auribus meis, subsiliit fœtus exultans in utero meo.

45 Et beata *es* quæ credidit: nam perficientur ea quæ dicta sunt ei a Domino.

46 Tunc ait Maria, Magnificat anima mea Dominum,

47 Et exultat spiritus meus super Deo Servatore meo,

48 Quia respexit humilem ancillam suam: ecce enim ex hoc *tempore* beatam me prædicabunt omnes ætates:

49 Quia magnifice mecum egit potens ille, cujus sanctum *est* nomen:

50 Et cujus misericordia in omnes ætates *parata est* timentibus ipsum.

51 Fortè facinus fecit brachio suo: dissipavit superbos cogitatione cordis ipsorum.

52 Detraxit potentes e thronis, & extulit humiles.

53 Famelicos implevit bonis, & divites abiegavit inanes.

54 Susce-

54 Suscepit Israelem puerum suum, ut memor esset misericordiæ.

55 (Prout locutus est patribus nostris *nimirum* Abrahamo, & semini ejus) in æternum.

56 Mansit autem Maria cum illa quasi menses tres: & *postea* revertit domum suam.

57 Elisabetæ vero completum est tempus ad pariendum; & peperit filium.

58 Et audierunt accolæ & cognati ejus, Dominum magnifica misericordia sua usum esse erga eam: & ei gratulabantur.

59 Et factum est, ut die octavo venerint ad circumcidendum puerulum. Vocabant autem eum ex nomine patris ipsius, Zachariam.

60 Sed respondens mater ejus ait, Nequaquam: sed vocabitur Johannes.

61 Et dixerunt ad eam, Nemo est in cognatione tua qui vocetur isto nomine.

62 Innuebant autem patri ejus qui vellet eum vocari,

63 Itque postulata tabella scripsit, dicens, Johannes est nomen ejus. Et mirati sunt omnes.

64 Apertum est autem os ejus illico, & lingua ejus: & loquebatur benedicens Deo.

65 Ortus est igitur timor omnibus accolis eorum: & in tota montana regione Judææ divulgata sunt omnia verba ista,

66 Et omnes qui audierant, repo'uerunt ea in corde suo, dicentes, Quisnam puerulus hic erit? Manus autem Domini erat cum eo.

67 Et Zacharias pater ejus repletus est Spiritu sancto: prophetavitque, dicens,

68 Benedictus Dominus Deus Israelis quod invisetit & redemerit populum suum,

69 Et erexerit cornu salutis nobis in domo Davidis pueri sui:

70 Prout locutus est per os sanctorum, qui à seculo fuerunt, Prophetarum suorum.

71 *Fore ut nos* servaret ex inimicis nostris, & e manu omnium qui oderunt nos.

72 Ut ueretur misericordia erga patres nostros, ac memor esset fœderis sui sancti,

73 Et jurisjurandi quod juravit Abrahamo patri nostro, *nimirum se* daturum nobis,

74 Ut sine metu, e manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus ipsi

75 Cum sanctitate & justitia, in ipsius conspectu, cunctis vitæ nostræ diebus.

76 Tu vero puerule, Propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini, ut parea vias ejus,

77 Et des cognitionem salutis populo ejus, per remissionem peccatorum ipsorum,

78 Ex intima misericordia Dei nostri, qua invisit nos is qui prodit ex alto:

79 Ut

79 Ut appareat iis qui in tenebris & umbra mortis positi sunt, ac dirigentur pedes nostros in viam pacis.

80 Puer autem puerulus crescebat & corroborabatur Spiritu: fuitque in desertis ad eum usque diem quo suis ostenderet apud Israelem.

CAP: II.

Nativitas Christi quomodo facta & patefacta. ejusque circumcisio: Purificatio Mariæ: Canticum Simeonis: consilio Annæ, & Christi pueri cum doctoribus colloquium.

1 FActum est autem diebus illis, ut prodiret edictum à Cæsare Augusto, ut describeretur totus terrarum orbis.

2 (Hæc descriptio prima facta est præsidente Syriæ Cyrenio)

3 Ibant igitur omnes ut describerentur, in suam quisque urbem.

4 Ascendit autem etiam Joseph à Galilæa, ex urbe Nazareth, in Judæam, in urbem Davidis quæ vocatur Bethlehem, propterea quod erat ex domo & familia Davidis:

5 Ut describeretur cum Maria desponsa sibi uxore, quæ erat prægnans.

6 Factum est autem cum essent illic, ut explerentur dies ad pariendum.

7 Peperit igitur filium suum primogenitum, & fasciis eum involvit, reclinavitque eum in præsepi: eo quod non erat eis locus in diversorio.

8 Erant autem pastores in eadem regione excubantes, & agentes vigilias nocte super gregem suum.

9 Et ecce, Angelus Domini supervenit ipsis, & gloria Domini circumfulsit eos: & timuerunt timore magno.

10 Tunc dixit eis Angelus, Nolite timere: ecce enim evangelizo vobis gaudium magnum quod erit toti populo:

11 *Nempe* natum esse vobis hodie Servatorem, qui est Christus Dominus, in urbe Davidis.

12 Hoc autem vobis signum *erit*, Invenietis infantem fasciis involutum, jacentem in præsepi.

13 Et repente adfuit cum Angelo multitudo exercituum cœlestium, laudantium Deum, & dicentium,

14 Gloria in *excelsis* altissimis Deo, & in terra pax, in homines benevolentia.

15 Et factum est, ut discesserunt ab eis Angeli in cœlum, tunc pastores illi dicerent alii ad alios, Eamus sane Bethlehemam usque, & videamus factum illud quod Dominus notum fecit nobis.

16 Venerunt igitur festinantes, & invenerunt Mariam & Josephum, & infantem jacentem in præsepi.

17 *Eo* autem viso, divulgaverunt *id* quod dictum erat ipsis de puerulo illo

18 Et omnes qui audierunt, mirati sunt ea quæ ipsis dicta fuerant à pastoribus illis.

19 Maria vero ista omnia conservabat, conferens ea in corde suo.

20 Reversi sunt autem pastores, glorificantes & laudantes Deum super omnibus quæ audierant & viderant, prout ipsis dictum fuerat.

21 Et cum advenisset dies octavus ad circumcidendum puerulum, vocatum est nomen ejus Jesus, quod vocatum fuerat ab Angelo priusquam ipse in utero concipieretur.

22 Et cum impleti fuissent dies purgationis Mariæ, secundum legem Mosis, abduxerunt eum Hierosolymam, ut sisterent eum Domino,

23 (Prout scriptum est in lege Domini. Omnis masculus primogenitus sanctus Domino erit)

24 Et ut darent oblationem, secundum *id* quod dictum est in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.

25 Et ecce, quidam erat Hierosolymis cui nomen Simeon : *atque* homo iste justus ac religiosus, expectans consolationem Israel ; & Spiritus sanctus erat super eum.

26 Fueratque ipsi divinitus nunciatum à Spiritu sancto, *ipsum* non visurum mortem priusquam vidisset Christum illum Domini.

27 Is igitur venit impulsore Spiritu in templum. Et cum introducerent puerulum Jesum parentes, ut ejus more facerent quod ex Lege consuetum erat,

28 Tunc ipse recepit eum in ulnas suas, & benedixit Deo, & dixit :

29 Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum, cum pace :

30 Quia viderunt oculi mei salutem tuam,

31 Quam parasti in oculis omnium populorum :

32 Lumen detegendum gentibus, & gloriam populi tui Israelis.

33 Joseph us autem & mater ejus mirabantur super iis quæ dicebantur de eo.

34 Et benedixit eis Simeon, dixitque Mariæ matri ejus, Ecce positus est iste casui & resurrectioni multorum in Israel, & in signum cui contradicatur :

35 (Quin & tuam ipsius animam trajiciet gladius) ut detegantur ex multis cordibus cogitationes.

36 Erat etiam *quædam* Anna Prophetissa, filia Phanuelis ex tribu Aserris, provecta in multam ætatem, postquæ vixisset cũ viro annos septẽ à virginitate sua:

37 Et *cum esset* vidua quasi annorum octoginta quatuor, non abscedebat à templo, jejuniis ac deprecationibus colens *Deum*, noctem ac diem.

38 Hæc igitur eo ipso momento cum supervenisset, vicissim palam ignoscebat Dominum, & loquebatur de eo omnibus qui redemptionem expectabant Hierosolymis.

39 *At illi* ut perfecerunt omnia secundum Legem Domini, reverti sunt in Galilæam, in urbem suam Nazaretam.

40 Puerulus autem crescebat, & corroborabatur Spiritu, implebaturque sapientia: & Dei gratia erat super eum.

41 Ibant vero parentes ejus quotannis Hierosolymam in festo Paschæ.

42 Cum igitur factus esset annorum duodecim, ipsoque ascendissent Hierosolymam secundum morem diei festi,

43 Et peregissent illius dies, revertentibus ipsis, subsistiterat puer Jesus Hierosolymis: & hoc nescivit Josephus nec mater ejus.

44 Existimantes autem eum esse in comitatu ierunt viam *unius* diei, & requirebant eum inter cognatos & inter notos.

45 Et cum eum non invenissent, reversi sunt Hierosolymam quærentes eum.

46 Et *factum* est triduo post, ut invenirent eum in templo, sedentem in medio Magistrorum, & audientem eos, & eos interrogantem.

47 Percellebantur autem omnes qui eum audiebant, super intelligentia & responsis ejus.

48 Et eo viso facti fuerunt *parentes ejus* attoniti: & dixit ad eum mater ipsius, Fili, cur ita fecisti nobis? ecce pater tuus & ego anxii quærebamus te.

49 Tunc dixit ad eos, Quid est quod quærebatis me? an nesciebatis oportere me in iis esse quæ Patris mei sunt?

50 Sed ipsi non intellexerunt verba quæ ipsis fuerat locutus.

51 Descendit autem cum eis venitque Nazaretam, & erat eis subjectus. Et mater ejus conservabat verba hæc omnia in corde suo.

52 Jesus vero proficiebat sapientia, & statura, ac gratia apud Deum & homines.

CAP. III.

Ministerium Johannis, ejusq; de Christo testimonium, ejus incarceratio & mortuus non baptismus & genealogia Christi.

ANno autem decimo quinto imperii Tiberii Cæsaris, l'untio Pilato procurante Judæam, tetrarcha Galilææ Herode, Philippo autem ipius fratre tetrarcha Iturææ & Trachonitidis regionis, & Lysania Abilenes tetrarcha,

2 Sub Pontificibus maximis Anna & Caiapha, factum est verbum Domini ad Johannem Zachariæ filium in deserto.

3 Venit

3 Venit igitur in omnem regionem circumjacentem Jordani, prædicans Baptismum resipiscentiæ ad remissionem peccatorum:

4 Ut scriptum est in libro sermonum Esaiæ Prophetæ, dicentis, Vox vociferantis in deserto, Parate viam Domini, complanate semitas ejus.

5 Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis deprimetur: & quæ curva sunt, fient *viæ* rectæ, & asperæ *viæ fient* planæ.

6 Videbitque omnis caro salutem Dei.

7 Dicebat igitur turbæ venienti ut baptizaretur ab ipso, Progenies viperarum, quis præmonstravit vobis ut fugeretis à futura ira?

8 Ferte ig tur fructus convenientes resipiscentiæ, & ne cœperitis dicere apud vos ipsos, Patrem habemus Abrahamum: dico enim vobis, Posse Deum etiam ex lapidibus istis excitare liberos Abrahamo.

9 Jam vero etiam securis ad radicem arborum posita est: omnis ergo arbor non ferens fructum bonum, excinditur, & in ignem abjicitur.

10 Et interrogavit eum turba, dicens, Quid igitur faciemus?

11 Respondens autem dixit eis, Qui habet duas tunicas, impertiat non habenti: & qui habet escas, similiter faciat.

12 Venerunt autem & publicani ut baptizarentur: & dixerunt ei, Magister, quid faciemus?

13 Ipse vero dixit eis, Nihil amplius quam quod constitutum est vobis, exigite.

14 Interrogarunt autem eum etiam milites, dicentes, Et nos quid faciemus? Et ait eis, Neminem concutite, neque dolo opprimite: & contenti estote stipendiis vestris.

15 Expectante autem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus suis de Johanne, numnam ipse esset Christus ille;

16 Respondit Johannes, dicens omnibus, Ego quidem baptizo vos aqua: sed venit qui validior me est, cujus non sum dignus qui solvam corrigiam soleārum: ipse vos baptizabit Spiritu sancto & igni

17 Cujus ventilabrum in manu ipsius: & qui perpurgabit aream suam, & congregabit triticum in horreum suū, paleam autem exuret igni inextinguibili.

18 Multa igitur etiam alia exhortans evangelizabat populo.

19 Herodes autem tetrarcha, cum argueretur ab eo de Herodiade uxore Philippi fratris ejus, deq; omnibus sceleribus quæ ipse patrarat.

20 Adjecit & hoc supra omnia, quod inclusit Johannem in carcere.

21 Factū est autē cum baptizaretur omnis populus, & Jesus baptizatus esset & oraret, ut aperiretur cœlum:

22 Et descenderet Spiritus sanctus corporea specie, tanquam columba, supra eum: & vox de cœlo existeret, dicens, Tu es Filius ille meus dilectus ille, in te acquiesco.

23 Ipse autem Jesus incipiebat esse quasi annorum triginta, filius (ut existimabatur) Joseph *filii* Heli,

24 *Filii* Matthat, *filii* Levi, *filii* Melchi, *filii* Janne, *filii* Joseph,

25 *Filii* Mattathiæ, *filii* Amos, *filii* Naumi, *filii* Esli, *filii* Naggæ,

26 *Filii* Maath *filii* Mattathiæ *filii* Semei, *filii* Joseph, *filii* Judæ,

27 *Filii* Joannæ, *filii* Rhesæ, *filii* Zorobabelis, *filii* Salathielis, *filii* Neri,

28 *Filii* Melchi, *filii* Addi, *filii* Cosam. *filii* Elmodam, *filii* Eris,

29 *Filii* Josæ, *filii* Eliezeris. *filii* Jorimi, *filii* Matthat, *filii* Levi,

30 *Filii* Simeonis, *filii* Judæ, *filii* Josephi, *filii* Jonani, *filii* Eliacimi.

31 *Filii* Meleæ, *filii* Mainani, *filii* Mattathæ, *filii* Nathanis, *filii* Davidis,

32 *Filii* Jesse, *filii* Obedis, *filii* Booß, *filii* Salmonis, *filii* Naassonis,

33 *Filii* Aminadabi, *filii* Arami, *filii* Esromi, *filii* Phares, *filii* Judæ,

34 *Filii* Jacobi, *filii* Isaac. *filii* Abrahami, *filii* Tharæ, *filii* Nachoris,

35 *Filii* Saruchi, *filii* Ragavi, *filii* Phaleci, *filii* Heberis, *filii* Salæ,

36 *Filii* Arphaxadi, *filii* Semi, *filii* Noæ, *filii* Lamechi,

37 *Filii* Mathusalæ. *filii* Henochi, *filii* Jaredis. *filii* Malalaelehi, *filii* Cainani,

38 *Filii* Henoß, *filii* Sethi, *filii* Adami, *qui fuit* Dei.

CAP. IV.

Jejunium Christi quadragesimale, monomachia felix eum diabolo, & consilio inter populares, & miracula.

JEsus autem plenus Spiritu sancto revertit a Jordane, & actus est ab eodem spiritu in desertum.

2 Dies quadraginta tentante *eum* diabolo. Nec edit quicquam per illos dies, sed iis finitis postea esurijt.

3 Tum dixit ei diabolus, Si filius es Dei, dic illi lapidi ut fiat panis.

4 Et respondit ei Jesus, dicens, Scriptum est, Non pane solo vivet homo, sed quovis verbo Dei.

5 Tunc cum subduxisset eum diabolus in montem sublimem, ostendit ei omnia regna terræ puncto temporis.

6 Et ait ei diabolus, Tibi dabo potestatem hanc universam, & gloriam illorum *regnorum*: nam mihi tradita est, & cui cunque voluero do eam.

7 Itaque

7 Itaque si tu adoraveris me, erunt tua omnia.
8 Respondens autem Jesus dixit ei, Abscede à me Satana. scriptum est enim, Adorabis Dominum Deum tuum, & eum solum coles.
9 Tum duxit eum Hierosolymam, & eum statuit supra pinnas templi: & dixit ei, Si tu filius Dei es, dejice teip um hinc deorsum.
10 Scriptum est enim, Angelis suis præcipiet de te, ut custodiant te:
11 Et in manus attollent te, nequando impingas ad lapidem pedem tuum.
12 Respondens autem Jesus dixit ei, Dictum est, Non tentabis Dominum Deum tuum.
13 Et finita omni tentatione, diabolus abscessit ab eo ad tempus.
14 Reversus est autem Jesus cum virtute Spiritus in Galilæam: & fama de eo exiit in totam circumjacentem regionem.
15 Et ipse docebat in synagogis eorum, omnibus ipsum glorificantibus.
16 Venit igitur Nazaretam, ubi fuerat nutritus: & introivit, ut consueverat, die Sabbati in synagogam: & surrexit ut legeret.
17 Tunc datus est ei liber Esaiæ Prophetæ: cumq; explicuisset librum invenit locú *in* quo scriptú erat,
18 Spiritus Domini super me, propterea quod unxit me, ut evangelizem pauperibus misit me, ut medear contritis corde, ut prædicem captivis dimissionem, & cæcis visus recuperationem, ut confractos emittam in libertatem:
19 Ut prædicem annum Domini acceptum.
20 Et complicatum librum cum reddidisset ministro, sedit: & omnium in synagoga oculi erant intenti in eum.
21 Cœpit autem eis dicere, Certe hodie impleta est hæc Scriptura audientibus vobis.
22 Et omnes testimonium ei dabant, ac mirabantur super sermonibus *plenis* gratia, procedentibus ex ore ipsius, dicebantque, Nonne iste est filius ille Joseph?
23 Et dixit ad eos, Omnino dicetis mihi hoc proverbium, Medice, cura teipsum: quæcunque audivimus facta fuisse in urbe Capernaumo, fac etiam hic in patria tua.
24 Dixit autem, Amen dico vobis, nemo Propheta acceptus est in patria sua.
25 Sed in veritate dico vobis, Multæ viduæ erant diebus Eliæ in Israele, quando clausum fuit cœlum ad tres annos & sex menses, *adeo* ut fuerit fames magna per totam regionem:
26 Et ad nullam illarum missus est Elias, sed Sareptam *urbem* Sidoniæ, ad mulierem viduam.

27 Et multi leprosi erant in Israele sub Eliseo Propheta: & nullus eorum purificatus est, Sed Naaman Syrus.

28 Tum repleti sunt omnes excandescentia in synagoga, hæc audientes.

29 Et cum surrexissent, ejecerunt eum extra urbem: & duxerunt eum usque ad supercilium montis super quem urbs ipsorum erat ædificata, ut præcipitarent eum.

30 Ipse vero cum transisset per medios ipsos, profectus est.

31 Et descendit Capernaumum urbem Galilææ, ibique docebat eos sabbatis.

32 Et percellebantur super doctrina ejus: erat enim sermo ipsius cum autoritate.

33 Erat autem in synagoga quidam habens spiritum dæmoniacum impurum, qui exclamavit voce magna,

34 Dicens, Ah, quid nobis tecum, Jesu Nazarene? venisti ut perderes nos? novi te quis sis, *nimirum* Sanctus ille Dei.

35 Et objurgavit eum Jesus, dicens, Obmutesce, & exi ab eo. Tum dæmonium, projecto illo in medium, exiit ab eo, nihilque ei nocuit.

36 Et obortus est pavor in omnibus: & colloquebantur alii cum aliis, dicentes, Quid hoc rei est, quod cum autoritate ac potestate imperat impuris spiritibus, & exeunt?

37 Et dimanavit rumor de eo in omnem locum circumjacentis regionis.

38 Egressus autem Jesus è synagoga introivit domum Simonis: socrus vero Simonis detinebatur febri magna: & rogaverunt eum pro illa.

39 Tunc *ipse* astans supra eam, objurgavit febrem: & *febris* eum dimisit; *illa* vero cum illico surrexisset, ministravit eis.

40 Occidente autem sole, omnes qui habebant infirmos morbis variis, ducebant ipsos ad eum; ille vero unicuique ipsorum impositis manibus, sanavit eos.

41 Exibant autem etiam dæmonia ex multis, clamantia ac dicentia, Certe tu es Christus ille Filius ille Dei. Sed *ipse* objurgans non sinebat ea loqui, quod scirent ipsum esse Christum illum.

42 Orto autem die egressus profectus est in desertum locum, & turba quærebat eum, venerunt; usque ad ipsum, & retinebant eum ne ab ipsis discederet.

43 Ille vero dixit eis, Certe etiam aliis urbibus oportet me evangelizare regnum Dei: nam ad hoc missus sum.

44 Et prædicabat in synagogis Galilææ.

CAP.

CAP. V.

Christum docet è navicula, & per capturam piscium attrahit Petrum, Jacobum & Johannem: simul paralysin & peccata solvit: vocat Levi publicanum: excusat suos discipulos à jejunio.

FActum est autem, cum turba incumberet ei audiendi verbi Dei causa, ipse stabat apud lacum Genezaret:

2 Viditque duo navigia quæ ad lacum erant: piscatores vero cum ex iis descendissent, abluebant retia.

3 Ingressus autem in unum istorum navigiorum, quod erat Simonis, rogavit eum ut à terra provehere tur paululum; cumque consedisset, docebat turbam ex navigio.

4 Ut cessavit autem loqui, dixit ad Simonem, Provehito in altum & dimittite retia vestra ad capturam.

5 Tum respondens Simon ait ei, Magister, cum per totam noctem nos fatigaverimus, nihil cepimus; tamen ex tuo jussu demittam rete.

6 Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium multitudinem magnam: dirumpebatur autem rete eorum.

7 Et innuerunt consortibus qui *erant* in altero navigio ut venirent, & sibi opitularentur. Venerunt igitur, & impleverunt ambas naves, ita ut pene mergerentur.

8 Cum autem *hoc* vidisset Simon Petrus, accidit ad genua Jesu, dicens, Discede à me, nam homo peccator sum, Domine.

9 Pavor enim occuparat eum & omnes qui cum eo *erant* super captura piscium quam comprehenderant:

10 Similiter autem & Jacobum & Johannem filios Zebedæi, qui erant socii Simoni. Tunc ait ad Simonem Jesus, Nè metue: ab hoc *tempore* vivos capies homines.

11 *Illi* autem cum subduxissent in terram navigia, relictis omnibus, secuti sunt eum.

12 Et ecce factum est, ut cum esset in quadam urbe, tum *adveniret* quidam plenus lepra; ac viso Jesu procidens in faciem, deprecaretur eum, dicens, Domine, si velis, potes me purificare.

13 *Jesus* autem extensa manu tetigit eum, dicens, Volo, purificator. Et statim lepra abiit ab eo.

14 Ipse vero mandavit ei ut nulli *hoc* diceret: sed profectus, *inquit*, ostende teipsum sacerdoti, & offer pro purificatione tui, prout imperavit Moses, *ut hoc sit* eis testimonio.

15 Dimanabant autem eo magis sermones de eo: & conveniebat turba multa ut audirent, & per eum sanarentur ab infirmitatibus suis.

16 Ipse autem secedens, erat in desertis, & orabat.

17 Et factum est quodam die, cum ipse doceret,

sederentque Pharisæi ac Legis doctores, qui venerant ex omnibus vicis Galilææ, & Judææ, & Hierusalem: & virtus Domini adesset *ei* ad sanandos illos:

18 Tunc ecce *advenerunt* quidam ferentes in lecto hominem qui erat paralyticus: & studebant eum inferre, & ponere in ipsius conspectu.

19 Et cum non invenissent qua ipsum inferrent propter turbam, ascenderunt in solarium, & per tectum testaceo pavimento, demiserunt eum cum lecto in medium ante Jesum.

20 Qui fide eorum visa, dixit, Heus tu, remissa sunt tibi peccata tua.

21 Tunc cœperunt ratiocinari Scribæ & Pharisæi, dicentes, Quis est iste qui loquitur blasphemias? Quis potest remittere peccata nisi solus Deus?

22 Jesus autem agnitis eorum cogitationibus, respondens dixit eis, Quid ratiocinamini in cordibus vestris?

23 Utrum est facilius? dicere, Remissa sunt tibi peccata; aut dicere, Surge & ambula?

24 Ut autem sciatis Filium hominis autoritatem habere in terra remittendi peccata, (ait paralytico) Tibi dico, Surge, & sublato *in humeros* lectulo tuo, abi domum tuam.

25 *Is* autem illico surgens in eorum conspectu, sublato *in humeros eo* in quo jacuerat, abiit domum suam glorificans Deum.

26 Et stupor cœpit omnes, & glorificabant Deum, & repleti sunt metu, dicentes, Certe vidimus inopinata hodie.

27 Postheæ vero exiit, & conspexit publicanum nomine Levi, sedentem ad telonium, & dixit ei, Sequere me.

28 Et *ille* derelictis omnibus surrexit, & secutus est eum.

29 Et fecit ei Levi epulum magnum domi suæ: eratque turba multa publicanorum, & aliorum qui cum ipsis accumbebant.

30 Obmurmurabant autem eis Scribæ ac Pharisæi, dicentes ad discipulos ejus, Quare cum publicanis & peccatoribus editis & bibitis?

31 Et respondens Jesus dixit eis, Non opus est iis qui sani sunt, medico, sed iis qui male *se* habent.

32 Non veni vocatum justos, sed peccatores ad resipiscentiam.

33 Ipsi vero dixerunt ei, Quare discipuli Johannis jejunant crebro, & deprecationes faciunt, similiter & *discipuli* Pharisæorum; tui vera edunt & bibunt?

34 Ipse autem dixit eis, Num potestis facere filios thalami, quo *tempore* cum ipsis est sponsus, jejunent?

35 Venient

35 Venient autem dies cum tolletur ab eis sponsus: tunc jejunabunt illis diebus.

36 Dicebant autem eis etiam parabolam, nemo panniculum novi vestimenti indit in vestimentum vetus: alioqui & illud novum findit *vetus*, & veteri non convenit panniculus *sumptus* ex novo.

37 Et nemo injicit vinum novum in utres veteres: alioqui disrumpet vinum novum utres, & ipsum effundetur, & utres peribunt.

38 Sed vinum novum in utres recentes injiciendum est: & utraque conservantur.

39 Et nemo qui biberit vetus, statim vult novum; dicit enim, Vetus utilius est.

CAP. VI.

Σ Christus de sabbato. Electio & recensio Apostolorum. Consio de beatitudine & contra, de inimicorum dilectione, & de fugiendo judicio temerario & hypocrisi.

FActum est vero ut sabbato altero primo pertransiret per sata. Vellebant autem discipuli spicas, edebantque, confricantes manibus.

2 Quidam autem Pharisæorum dixerunt eis, Cur facitis quod non licet facere sabbatis?

3 Tunc respondens Jesus dixit eis, Nec hoc quidem legistis quod fecit David cum esuriret ipse & qui cum eo erant?

4 Quomodo introierit domum Dei, & panes propositionis sumpserit, ederitque ac dederit etiam iis qui secum *erant*: quibus *panibus* non licet vesci nisi solis Sacerdotibus?

5 Et dicebat eis, Filius hominis dominus est etiam sabbati.

6 Factum est vero etiam alio sabbato ut ipse ingrederetur in synagogam, ac doceret. Erat autem ibi quidam cujus manus dextera erat arida.

7 Observabant autem eum Scribæ ac Pharisæi an sabbato sanaturus esset *illum*, ut invenirent accusationem *adversus* eum.

8 At ipse norat cogitationes eorum: & dixit homini illi qui habebat manum aridam, Surge, & asta in medio. Ille vero surgens astitit.

9 Dixit eis igitur Jesus, Interrogabo vos quiddam. Licet sabbatis benefacere, an malefacere *cuipiam*? hominem servare, an perdere?

10 Et cum eos omnes circumspexisset, ait homini, Extende manum tuam. Ille autem ita fecit: & restituta est manus ejus sana sicut altera.

11 Ipsi autem repleti sunt amentia: & colloquebantur alii cum aliis, quidnam facerent Jesu.

12 Factum est autem illis diebus, abiit in montem adorandum, & pernoctavit *illic* in precatione Dei,

13 Et cum dies ortus esset, advocavit discipulos suos, & cum ex ipsis elegisset duodecim, quos & Apostolos nominavit:

14 (*Nempe* Simonem, quem etiam nominavit Petrum, & Andream fratrem ejus, Jacobum & Johannem, Philippum & Bartholomæum,

15 Matthæum & Thomam, Jacobum Alphæi *filium*, & Simonem qui vocatur Zelotes,

16 Judam Jacobi *fratrem*, & Judam Iscariotem, qui etiam fuit proditor:)

17 Et descendens cum eis, substitit in loco campestri: turbaque discipulorum ejus, & multitudo magna plebis ex tota Judæa & Hierusalem, & a maritima *regione* Tyri & Sidonis, qui venerant ut audirent eum & sanarentur ab infirmitatibus suis.

18 Et qui vexabantur à spiritibus impuris: & sanabantur.

19 Et tota turba studebat eum tangere: quia virtus ab eo prodibat, & sanabat omnes.

20 Ipse vero sublatis oculis suis in discipulos, dicebat, Beati *estis* pauperes: quia vestrum est regnum Dei.

21 Beati qui nunc esuritis: quia saturabimini. Beati qui nunc fletis: quia ridebitis.

22 Beati eritis cum vos oderint homines, & separaverint vos, & conviciis affecerint *vos*, & nomen vestrum ut improbum abjecerint, propter Filium hominis.

23 Gaudete illo die, & salite. Ecce enim merces vestra multa *est* in cœlis: nam itidem faciebant Prophetis patres eorum.

24 Sed væ vobis divitibus: nam perceptum habetis solatium vestrum.

25 Væ vobis qui impleti estis: nam esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc: nam lugebitis & flebitis.

26 Væ vobis cum bene vobis dixerunt omnes homines: nam itidem faciebant pseudoprophetis patres eorum.

27 Sed vobis dico qui auditis, Diligite inimicos vestros: benefacite iis qui vos oderunt.

28 Benedicite iis qui execrantur vos, & orate pro infestantibus vos.

29 Et qui tibi ceciderit maxillam, præbe & alteram: & ab eo qui tollit tibi pallium, etiam tunicam ne prohibeto.

30 Cuivis autem petenti abs te da: & ab eo qui tollit *res* tuas ne repetito.

31 Et prout vultis ut faciant vobis homines, vos etiam facite eis similiter.

32 Quod si diligitis eos qui vos diligunt, quæ vobis erit gratia? nam & peccatores diligunt eos a quibus diliguntur.

33 Et

33 Etsi beneféceritis iis qui vobis benefaciunt, quæ vobis erit gratia? nam & peccatores idem faciunt.

34 Et si mutuum dederitis iis à quibus speratis vos recepturos, quæ gratia erit vobis? nam & peccatores peccatoribus dant mutuum, ut recipiant parta.

35 Imo diligite inimicos vestros, & *eis* benefacite, & mutuum date, nihil inde sperantes: & erit merces vestra multa, ac filii eritis illius Altissimi: nam ipse benignus est erga ingratos ac malos.

36 Estote ergo misericordes, prout ut Pater vester misericors est.

37 Nè judicate, & non judicabimini: nè condemnate, & non condemnabimini: absolvite, & absolvemini:

38 Date, & dabitur vobis; mensuram *inquam* bonam, pressam, agitatam, & superfluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem enim mensura qua metimini, contra metietur vobis.

39 Dicebat autem eis parabolam, Num potest cæcus cæco viæ dux esse? nonne ambo in foveam cadent?

40 Non est discipulus supra magistrum suum: sed quisquis *erit* perfectus *discipulus*, erit ut magister.

41 Quid autem aspicis festucam quæ est in oculo fratris tui, trabem autem quæ est in oculo tuo non consideras?

42 Aut quomodo potes dicere fratri tuo, Frater, sine, ejiciam festucam quæ in oculo tuo est: cum ipse trabem quæ est in oculo tuo non respicias? Hypocrita, ejice primum trabem illam ex oculo tuo; & tunc despicies ut ejicias festucam quæ est in oculo fratris tui.

43 Non est arbor bona quæ ferat fructum malum; neque arbor mala quæ ferat fructum bonum.

44 Unaquæque enim arbor ex fructu suo cognoscitur. Neque enim e spinis colligunt ficus, neque e rubo vendemiant uvam.

45 Bonus homo ex bono thesauro cordis sui profert bonum: & malus homo ex malo thesauro cordis sui profert malum: ex exundantia enim cordis loquitur os ejus.

46 Quid autem vocatis me, Domine, Domine: & non facitis quæ dico?

47 Quisquis venit ad me, & audit sermones meos, & eos præstat, præmonstrabo vobis cui similis sit.

48 Similis est cuipiam ædificanti domum, qui fodit, & excavavit, fecitque fundamenta super petram. Ubi autem venit inundatio, illisum est flumen domui illi, sed nequivit eam quatere: fundata enim erat super petram.

49 Qui autem *meos sermones* audivit, nec præstitit,

similis est cuipiam qui ædificavit domum suam supe solum absque fundamento, cui illisum est flumen: itaque statim cecidit, fuitque ruina domus illius magna.

CAP. VII.

Christus servum Centurionis sanat & filium viduæ resuscitat, legatos Johannis excipit, edit miracula & peccata remittit.

CUm autem finivisset omnia verba sua audiente populo, ingressus est Capernaumum.

2 Centurionis vero cujusdam servus male affectus moribundus erat, qui erat ipsi pretiosus.

3 *Is* vero cum audivisset de Jesu, misit ad eum Seniores Judæorum, rogans eum ut veniret & servaret servum suum.

4 Isti autem cum venissent ad Jesum, precati sunt eum studiose, dicentes, Certe dignus est cui hoc præbeas.

5 Diligit enim gentem nostram: & synagogam ædificavit nobis.

6 Jesus ergo ibat cum eis. & cum jam non longe abesset ab illa domo, misit ad eum Centurio ille amicos, dicens ei, Domine, ne vexator: nec enim sum dignus ut tectum meum subeas.

7 Ideo nec meipsum quidem sum dignum arbitratus qui venirem ad te: sed loquere, & sanabitur puer meus.

8 Et enim, ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites; & dico huic, Vade, & vadit: & alteri, Veni, & venit: & servo meo, Fac hoc, & facit.

9 Auditis autem his, Jesus admiratus est eum: & conversus dixit turbæ quæ ipsum sequebatur, Dico vobis, non in Israele quidem tantam fidem inveni.

10 Et domum reversi qui missi fuerant, sanum invenerunt servum qui infirmus fuerat.

11 Et factum est *die* sequenti ut proficisceretur in civitatem quæ vocatur Nain: proficiscebantur autem cum eo discipuli ejus multi, turbaque multa.

12 Ut autem appropinquavit portæ civitatis, tum ecce, defunctus efferebatur, *qui* unigenitus *fuerat* matri suæ, & ipsi *quidem* viduæ: turbaque civitatis multa erat cum ea.

13 Dominus vero ipsam intuitus, intima misericordia commotus est super ea, & dixit, Ne fleto.

14 Cumque accessisset tetigit loculum: (qui vero portabant, substiterunt) & dixit, Adolescens, tibi dico, Surge.

15 Tunc resedit qui fuerat mortuus, & cœpit loqui: & *ille* dedit eum matri suæ.

16 Cœpit autem omnes timor: & glorificabant Deum,

Deum, dicentes, Certe Propheta magnus suscitatus est inter nos; &, Certe Deus respexit populum suum.

17 Perveniuntque iste de eo sermo in totam Judæam, & in totam regionem circumjacentem.

18 Et annunciarunt Johanni discipuli ipsius de his omnibus: qui advocatos duos quosdam è discipulis suis,

19 Misit ad Jesum, dicens, Tune is es qui venturus erat, an alium expectabimus?

20 Cum igitur venissent ad eum viri illi, dixerunt, Johannes Baptista misit nos ad te, dicens, Tune is es qui venturus erat, an alium expectabimus?

21 Eadem autem hora multos sanavit à morbis & flagellis & spiritibus improbis: & cæcis multis visum gratificatus est.

22 Et respondens Jesus dixit eis, Profecti annunciate Johanni quæ vidistis & audistis: cæcos visum recipere, claudos ambulare, leprosos purificari, surdos audire, mortuos suscitari, pauperibus evangelizari.

23 Beatus est autem quicunque non fuerit offensus in me.

24 Et cum abiissent nuncii Johannis, cæpit de Johanne dicere ad turbam, Quid existis in desertum spectaturi? arundinem à vento agitatam?

25 Sed quid existis visuri? hominem mollibus vestibus amictum? ecce, qui vestitu magnifico utuntur & in luxu versantur, sunt in palatiis regiis.

26 Sed quid existis visuri? Prophetam? certe dico vobis, etiam amplius quam Prophetam.

27 Hic est de quo scriptum est, Ecce, mitto nuncium meum ante faciem tuam, qui apparabit viam tuam coram te.

28 Nam dico vobis, Inter genitos ex mulieribus, nullus est major propheta Johanne Baptista: sed qui minimus est in regno Dei, major est eo.

29 Et eo audito, totus populus & publicani justificarunt Deum, baptizati baptismo Johannis.

30 Pharisæi vero & Legis interpretes consilium Dei aspernati sunt adversus semetipsos non baptizati ab eo.

31 Dixit præterea Dominus, Cui ergo assimilabo homines gentis istius? & cui rei similes sunt?

32 Similes sunt pueruli sedentibus in foro; & qui acclamant alii aliis, & dicunt, Cecinimus vobis tibia, & non saltastis: lamentati sumus vobis, & non flevistis.

33 Venit enim Johannes Baptista, neque edens panem, neque bibens vinum: & dicitis, Dæmonium habet.

34 Venit Filius hominis edens ac bibens, & dicitis

lis. Ecce homo edax & vini potor, amicus publicanorum ac peccatorum.

35 Sed justificata est sapientia à filiis suis omnibus.

36 Rogavit autem eum quidam ex Pharisæis ut illecum ederet: itaque ingressus domum Pharisæi discubuit.

37 Et ecce, mulier, quæ fuerat in urbe peccatrix, cum cognovisset eum accumbere in domo Pharisæi, allato alabastro unguenti:

38 Et stans apud pedes ejus retro, flens cœpit lacrymis rigare pedes ejus, & capillis capitis sui extergebat, & deosculabatur pedes ejus, & illo unguento ungebat.

39 Cum autem id vidisset Pharisæus qui vocaverat eum, dixit apud se, Hic, si esset Propheta, noisset utique quæ & qualis sit ea mulier quæ tangit ipsum: quod *videlicet* sit peccatrix.

40 Tunc respondens Jesus dixit ei, Simon, habeo quiddam quod tibi dicam. At ille ait, Magister, dic.

41 Duo debitores, *inquit Jesus*, erant cuidam creditori: unus debebat denarios quingentos, alter vero quinquaginta:

42 Cum autem illi non essent solvendo, gratificatus est *debitum* utrique. Horum igitur dic uter eum plus diliget?

43 Respondens vero Simon dixit, *Iste*, præsumo, cui plus gratificatus est. At ille dixit ei, Recte judicasti.

44 Et conversus ad mulierem dixit Simoni, Cernis hanc mulierem? ingressus sum domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti: hæc autem lacrymis rigavit pedes meos, & capillis capitis sui extersit.

45 Osculum mihi non dedisti: hæc autem ex quo ingressa est, non intermisit deosculari pedes meos.

46 Oleo caput meum non unxisti: hæc autem unguento unxit pedes meos.

47 Cujus rei gratia, dico tibi, remissa esse multa illa ipsius peccata: nam dilexit multum: cui autem paululum remittitur, paululum diligit.

48 Dixit autem ei, Remissa sunt tibi peccata.

49 Et cœperunt qui simul accumbebant dicere apud se, Quis est hic qui etiam peccata remittit?

50 Dixit autem ad mulierem illam, Fides tua te servavit: vade cum pace.

CAP. VIII.

Mulieres Christo ministrant. Parabola de semine & de lucerna: item quatuor miracula.

ET factum est deinceps, ut ipse iter faceret oppidatim & vicatim prædicans & Evangelizans regnum Dei, & duodecim illi *erant* cum eo:

2 Et quædam mulieres quas sanaverat à spiritibus impu-

improbis & morbis; *nempe* Maria, quæ vocabatur Magdalene, ex qua septem dæmonia exierant.

3 Et Johanna uxor Chuzæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabant ei ex ipsis quæ sibi suppetebant.

4 Cum autem multa turba conveniret, & qui in singulis urbibus erant proficiscerentur ad eum, dixit per parabolam,

5 Quidem sator exiit ut sereret semen suum: & interserendum aliud cecidit secundum viam, & conculcatum est, & volucres cæli exederunt illud:

6 Et aliud cecidit in petram, & enatum exaruit, quia non habebat humorem:

7 Et aliud cecidit inter spinas; & simul enatæ spinæ suffocarunt illud:

8 Et aliud cecidit in terram bonam; & cum enatum esset, edidit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat, Qui habet aures ad audiendum audiat.

9 Interrogabant autem eum discipuli ejus, dicentes, quæ esset ista parabola.

10 Ipse vero dixit *eis*, Vobis datum est nosse mysteria regni Dei: reliquis autem per parabolas *loquor*, ut videntes non videant, & audientes non intelligant.

11 Est autem hæc parabola: Semen illud est sermo Dei:

12 Qui autem secundum viam *semen excipiunt*, ii sunt qui audiunt: deinde venit diabolus, & tollit sermonem è corde eorum, ne, postquam crediderint, salventur,

13 Qui vero in petram, *ii sunt* qui cum audierunt, cum gaudio excipiunt sermonem: sed isti radices non habent, qui ad tempus credunt, & tempore tentationis abscedunt.

14 Quod autem in spinis cecidit, ii sunt qui audierunt: sed profecti, a sollicitudinibus & divitiis ac voluptatibus vitæ suffocantur, nec fructus proferunt,

15 Quod autem in bonam terram *cecidit*, ii sunt qui in corde honesto ac bono auditum sermonem retinent, & fructum adferunt per tolerantiam.

16 Nemo porro, qui lucernam accenderit operit eam vase, aut subter lectum ponit, sed candelabro imponit, ut qui ingrediuntur cernant lumen.

17 Non est enim *quicquam* occultum quod non sit futurum manifestum: nec celatum, quod non sit futurum ut innotescat, & veniat in apertum.

18 Videte ergo quomodo audistis: quisquis enim habet, dabitur ei, & quicunque non habet, etiam quod videtur habere tolletur ab eo.

19 Venerunt autem ad eum mater & fratres ejus, & non poterant eum convenire propter turbam.

20 Et annunciatum est ei, dicentibus *nonnullis*,

Matt

Mater tua & fratres tui adstant foris, cupientes te videre.

21 Ipse vero respondens dixit, Mater mea, & fratres mei, ii sunt qui sermonem Dei audiunt, & eum præstant.

22 Factum est autem quodam die, ut ipse ingrederetur in navigium, ac discipuli ejus, & diceret eis, Transeamus in ulteriorem ripam lacus. Profecti sunt igitur.

23 Navigantibus autem eis sopitus est: & descendit turbo venti in lacum: & complebantur & periclitabantur.

24 Accedentes autem expergefecerunt eum, dicentes, Præceptor, præceptor, perimus. Ipse vero experrectus objurgavit ventum ac fluctuationem aquæ: & cessaverunt, factaque est tranquillitas.

25 Dixit autem eis, Ubi est fides vestra? Metuentes autem mirati sunt, dicentes alii ad alios, Quisnam iste est, ut ventis quoque & aquæ imperet, & auscultent ei?

26 Et navigarunt in regionem Gadarenorum, quæ est in opposita ripa Galilææ.

27 Ipsi autem egresso in terram, occurrit ex urbe vir quidam qui habebat dæmonia a temporibus multis, & vestimento non induebatur, neque in ulla domo manebat, sed in monumentis.

28 *Is* ergo cum vidisset Jesum, & exclamasset, accidit ei *ad pedes*, & voce magna dixit, Quid mihi tecum, Jesu Fili Dei altissimi? rogo te ne me torqueas.

29 Mandabat enim illi spiritui impuro ut exiret ab eo homine, nam a multo tempore corripuerat eum: itaque *vinctus ille* catenis & pedicis, custodiebatur: sed diruptis vinculis agitabatur a dæmone in deserta.

30 Interrogavit autem eum Jesus, dicens, Quod tibi nomen est? Ipse vero dixit, Legio, Nam dæmonia multa ingressa erant in eum.

31 Et rogabant eum ne imperaret sibi ut abirent in abyssum.

32 Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte: & rogabant eum *dæmonia* ut sibi permitteret in illos ingredi. Et permisit eis.

33 Egressa autem dæmonia ex eo homine, ingressa sunt in porcos: & grex ille ruit è præcipitio in lacum, & suffocatus est.

34 Cum autem pastores vidissent quod factum fuerat, fugerunt: & profecti annunciarunt in urbem & in agros.

35 Exierunt igitur ut viderent quod factum erat: veneruntque ad Jesum, & invenerunt hominem illum a quo dæmonia exierant vestitum, ac sanæ mentis, ad pedes Jesu: & metuerunt.

36 Annun-

36 Annunciaverunt autem ipsis etiam illi qui viderant, quomodo liberatus fuisset qui fuerat dæmoniacus.

37 Et rogavit eum tota multitudo circumjacentis regionis Gadarenorum ut discederet ab ipsis, quia magno metu tenebantur: ipse autem ingressus navigium reversus est.

38 Deprecatus est autem eum vir ille à quo dæmonia exierant, ut esset cum eo: sed dimisit eum Jesus, dicens,

39 Revertere domum tuam, & narra quanta tibi fecerit Deus. Abiit igitur prædicans per totam urbem quanta sibi præstitisset Jesus.

40 Factum est autem ut cum revertisset Jesus, exceperit eum turba: nam omnes expectabant eum.

41 Et ecce, venit quidam cui nomen Jairus, qui erat præfectus synagogæ: & accidens ad pedes Jesu, rogabat eum ut ingredereturr domum suam,

42 Quoniam erat ei unigenita filia quasi annorum duodecim, eaque moriebatur. Inter eundum vero turba coarctabat eum

43 Mulier autem quæ erat in fluxione sanguinis ab annis duodecim, & in medicos impenderat totum victum, nec ab ullo potuerat curari;

44 Cum accessisset à tergo, tetigit fimbriam pallii ipsius: & illico substitit fluxio sanguinis ejus.

45 Tunc ait Jesus, Quis *est* qui me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus & qui cum eo erant, Magister, turba te constringit & opprimit, & dicis, Quis *est* qui me tetigit?

46 Jesus autem ait, Tetigit me aliquis, nam ego cognovi virtutem à me prodisse.

47 Videns autem mulier illa se non latuisse, tremens venit, & accidens ei *ad pedes*, declaravit ei in conspectu totius populi quam ob causam tetigisset eum, & quomodo sanata fuerat illico.

48 Ipse vero dixit ei, Confide, filia; fides tua te servavit: vade cum pace.

49 Adhuc eo loquente, venit quidam à præfecto synagogæ, dicens ei, Mortua est filia tua: ne vexa Magistrum.

50 Jesus autem *hoc* audito, respondit ei, Ne metue, crede solummodo, & servabitur:

51 Ingressus vero domum, non permisit ingredi quenquam, nisi Petrum & Jacobum & Johannem, & patrem ac matrem puellæ.

52 Flebant autem omnes, & plangebant eam: ipse vero dixit, Ne flete: non est mortua, sed dormit.

53 Et deridebant eum, quod scirent esse mortuam,

54 Ipse vero ejectis foras omnibus, & prehensa manu ejus, clamavit dicens, Puella surge.

55 Et

55 Et reversus est spiritus ejus, ac surrexit illico: & *ipse* imperavit ut ei daretur quod ederet.

56 Et perculsi fuerunt parentes ejus: ipse vero mandavit eis ut nulli dicerent quod factum fuerat.

CAP. IX.

Commissio & missio duodecim Apostolorum. Miraculum quinq; panum & duorum piscium. Quid vulgus & quid Apostoli de Christo senserint. Præmonet Christus de morte & resurrectione sua, transfiguratur, dæmoniacum sanat, contentionem de primatu reprimit, zelum inconsideratum redarguit, sequi se volentes instruit.

CONvocatis autem *Jesus* duodecim discipulis suis, dedit eis vim & potestatem in omnia dæmonia & morbos sanandi.

g Misitque eos ut prædicarent regnum Dei, & sanarent infirmos.

3 Et dixit eis, Nihil sumite ad iter, neque virgas, neque peram, neque panem, neque pecuniam, neque binas tunicas habete.

4 Et in quamcunque domum intraveritis, illic manete, & illinc exite.

5 Et quicunque non receperint vos, exeuntes ex urbe illa, etiam pulverem à pedibus vestris excutite, *ut hoc sit* testimonium adversus eos.

6 Exeuntes igitur obibant singulos vicos, evangelizantes & sanantes morbos ubique.

7 Audivit autem Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo: & hæsitabat, propterea quod dicebatur à quibusdam Johannem suscitatum esse è mortuis:

8 A quibusdam vero, Eliam apparuisse: ab aliis autem, Prophetam quempiam ex antiquis surrexisse.

9 Tunc ait Herodes, Johannem ego decollavi: quis est autem iste de quo ego talia audio? & studebat eum videre.

10 Reversi autem Apostoli narraverunt ei quæcunque fecerant: & *ipse* assumptis illis, secessit privatim in locum desertum urbis quæ vocatur Bethsaida.

11 Quod cum cognovisset turba, secuta est eum: *ipse* autem excepit eos, & loquebatur eis de regno Dei: & eos quibus sanatione opus erat sanabat.

12 Dies autem cœperat inclinare: & accedentes duodecim illi dixerunt ei, Dimitte turbam, ut abeuntes in circumjacentes vicos & agros, *illuc* divertant & inveniant cibaria: nam hic in loco deserto sumus.

13 Ipse vero dixit eis, Date ipsis vos quod edant. Ipsi vero dixerunt, Non sunt nobis plus quam quinq; panes & duo pisces, nisi nos profecti emamus tibi huic populo escas.

14 Aderant enim quasi viri quinquies mille. Ait autem

tem discipulis suis, Facite ut discumbant per singulos quosque discubitus quinquageni.

15 *Ipsi* igitur ita fecerunt, & discubuerunt omnes.

16 *Ipse* vero acceptis quinque illis panibus & duobus piscibus, suspiciens in cœlum, benedixit eis: & fregit deditque discipulis ut apponerent turbæ.

17 Ederunt igitur omnes illi, & saturati sunt: & sublatum est quod superfuit ipsis fragmentorum, cophini duodecim.

18 Et factum est ut cum ipse seorsum oraret, erant una cum eo discipuli: quos interrogavit, dicens, Quemnam esse me dicit turba?

19 Ipsi autem respondentes dixerunt, Johannem Baptistam: alii autem, Eliam: alii vero, Prophetam quempiam ex antiquis resurrexisse.

20 Dixit autem eis, Vos vero quem me esse dicitis? Respondens autem Petrus dixit, Christum ejus Dei.

21 Ipse vero interminatus eis, mandavit nulli hoc dicerent:

22 Dicens, Oportet Filium hominis multa pati, & reprobari à Senioribus & Principibus Sacerdotum, & Scribis; & interimi, & tertia die suscitari.

23 Dicebat autem omnibus, Si quis vult me sequi, abdicet seipsum, & attollat crucem suam quotidie, & sequatur me.

24 Quisquis enim voluerit animam suam servare, perdet eam: quisquis vero perdiderit animam suam mea causa, is servabit eam.

25 Quid enim prodest cuipiam si lucretur universum mundum, seipsum autem perdat, sive sui ipsius exitio mulctetur?

26 Quem enim puduerit mei ac meorum sermonum, ejus pudebit Filium hominis quando venerit cum gloria sua & Patris, sanctorumq; Angelorum.

27 Dico autem vobis vere, Sunt quidam ex iis qui hic astant qui nequaquam gustabunt mortem usquedum viderint regnum Dei.

28 Factum est autem, cum post hæc verba quasi dies octo *interceſſiſſent*, ut assumpsit Petro & Johanne & Jacobo, ascenderet in montem ad orandum,

29 Facta est autem inter orandum species faciei ipsius alia, & vestitus ejus albus ac refulgens.

30 Et ecce, duo viri colloquebantur cum eo, qui erant Moses & Elias;

31 Qui visi cum gloria, dicebant ipsius exitum, quo futurum erat ut defungeretur in Hierusalem.

32 Petrus vero & qui cum ipso erant, gravati erant somno: cum autem evigilassent, viderunt gloriam ejus, & duos illius viros stantes cum eo.

33 Et factum est cum illi discederent ab eo, ut diceret Petrus ad Jesum, Magister, bonum est, nos

hic

hic esse: atque adeo faciamus tria tabernacula, tibi, & unum Moſi, & unum Eliæ, neſciens quid diceret.

34 Hæc autem ipſo dicente, exſtitit nubes quæ obumbravit illos: metuerunt autem dum illi ingrederentur in nubem.

35 Et vox exſtitit è nube, dicens, Hic eſt filius meus, dilectus ille, ipſum audite.

36 Et poſtquam vox illa exſtitiſſet, inventus eſt Jeſus ſolus: ipſi autem ſiluerunt, & nulli annunciarunt per id tempus quicquam eorum quæ viderant.

37 Factum eſt autem ſequente die, ut cum ipſi deſcendiſſent e monte, occurreret ei turba multa.

38 Et ecce quidam è turba vociferatus eſt, dicens, Magiſter, deprecor te, reſpice ad filium meum: nam unigenitus eſt mihi.

39 Et ecce, ſpiritus apprehendit eum, & *ipſe* repente clamat, & *ſpiritus* diſcerpit eum ſpumantem, & vix abſcedit ab eo, conterens eum.

40 Et deprecatus ſum diſcipulos tuos ut ipſum ejicerent: ſed non potuerunt.

41 Reſpondens autem Jeſus ait, O gens incredula & perverſa, quouſque tandem ero apud vos, & ſufferam vos? Adduc filium tuum huc.

42 Cum autem adhuc accederet, allîſit eum dæmonium, & diſcerpſit: Objurgavit autem Jeſus ſpiritum impurum, & ſanavit puerum: & reddidit eum patri ſuo.

43 Percellebantur igitur omnes ſuper magnificentia Dei virtute: omnibus vero mirantibus ſuper omnibus quæ faciebat, dixit diſcipulis ſuis,

44 Reponite vos in auras veſtras ſermones iſtos: futurum eſt enim ut filius hominis tradatur in manus hominum.

45 Ipſi vero ignorabant dictum iſtud, eratque ipſis occultum, adeo ut illud non ſentirent; & metuebant eum interrogare de hoc dicto.

46 Incidit autem cogitatio inter eos, quis eſſet eorum maximus.

47 Jeſus vero, viſa cogitatione cordis ipſorum, acceptum puerulum ſtatuit apud ſe:

48 Et dixit eis, Quicunque exceperit puerulum hunc nomine meo, me excipit: & quicunque me exceperit, excipit eum qui me miſit: nam qui minimus eſt inter vos, is erit magnus.

49 Reſpondens autem Johannes ait, Magiſter, vidimus quendam ſub nomine tuo ejicientem dæmonia, & prohibuimus eum, quia *te* non ſequitur nobiſcum.

50 Et dixit ei Jeſus, Nè prohibete *illum*: qui enim non eſt adverſum nos, pro nobis eſt.

51 Factum eſt autem, interim dum compleretur tempus

tempus quo sursum reciperetur, tum ipse faciem suam direxit ad eundum Hierosolymam.

52 Misitque nuncios ante faciem suam: qui profecti ingressi sunt in vicum Samaritanorum, ut pararent ei *hospitium*.

53 Sed *illi* non receperunt eum, quod facies ejus esset proficiscentis Hierosolymam:

54 Cum autem hoc vidissent ejus discipuli Jacobus & Johannes, dixerunt, Domine, vis dicamus ut ignis descendat è cœlo, & consumat eos, ut etiam Elias fecit?

55 Sed conversus Jesus objurgavit eos, dicens, Nescitis qualis spiritus vos sitis.

56 Filius enim hominis non venit ut perderet animas hominum, sed ut servaret. Abierunt igitur in alium vicum.

57 Factum est autem ut proficiscentibus ipsis, quidam in via dixerit ei, Sequar te quocunque ieris, Domine.

58 Dixit autem ei Jesus, Vulpes habent lustra, & volucres cœli nidos; Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet.

59 Dixit vero ad alium *quendam*, Sequere me. At ille dixit, Domine, permitte mihi ut prius abeam, ac sepeliam patrem meum.

60 Dixit autem ei Jesus, Sine ut mortui sepeliant mortuos suos: Tu vero profectus annuncia regnum Dei.

61 Dixit autem etiam alius, Sequar te, Domine: sed permitte mihi prius ut valedicam iis qui sunt domi meæ.

62 Ait autem ei Jesus, Nemo qui manu sua admota aratro, respexerit ad ea quæ retro *sunt*, appositus est ad regnum Dei.

CAP. X.

Septuaginta discipuli adjunguntur duodecim Apostolis, & Væ urbibus infidelibus denunciatur. Quis proximus, & quæ diversa studia Martha & Maria.

POst hæc autem designavit Dominus etiam alios *discipulos* septuaginta, misitq; eos binos ante faciem suam in omnem urbem & locum quo futurum erat ut ipse veniret.

2 Dicebat igitur eis, Messis quidem multa, sed operarii pauci: deprecamini ergo dominum messis ut emittat operarios in messem suam.

3 Abite, ecce, ego mitto vos ut agnos in medium luporum.

4 Nè portate crumenam, neque peram, neque soleas: & neminem in via salutaveritis.

5 In quamcunque domum ingrediemini, primum dicite, Pax *esto* huic domui.

6 Quod si fuerit illic quispiam filius pacis, requiescet

licet super eum pax vestra: sin minus, ad vos revertetur.

7 Manete autem in ea ipsa domo, edentes & bibentes quæ ab ipsis *apposita fuerint*: dignus enim est operarius mercede sua. Ne egredimini è domo in domum.

8 Sed & in quamcunque urbem ingressi fueritis, & exceperint vos, edite quæ apponuntur vobis.

9 Et sanate infirmos qui in ea fuerint, & dicite eis, Appropiquavit ad vos regnum Dei.

10 In quamcunque autem urbem ingressi fueritis, & non exceperint vos, egressi in plateas ejus dicite,

11 Etiam pulverem qui adhæsit nobis ex urbe vestra, vobis abtergimus: tamen hoc scitote, appropinquasse ad vos regnum Dei.

12 Dico autem vobis, Sodomorum conditionem die illo tolerabiliorem fore quam urbis illius.

13 Væ tibi Chorazin, væ tibi Bethsaida: nam si in Tyro & Sidone editæ fuissent virtutes quæ editæ sunt apud vos, olim cum sacco & cinere sedentes resipuissent.

14 Ideo Tyri & Sidonis tolerabilior erit conditio in judicio quam vestra.

15 Et tu Capernaum quæ usque ad cœlum elata es, usque ad inferos deprimeris.

16 Qui vos audit, me audit: & qui vos aspernatur, me aspernatur: qui vero me aspernatur, aspernatur eum qui misit me.

17 Reversi sunt autem septuaginta cum gaudio, dicentes, Domine, etiam dæmonia subjiciuntur nobis per nomen tuum.

18 *Ipse* autem dixit eis, Spectabam Satanam, ut fulgur, è cœlo cadentem.

19 Ecce, do vobis potestatem calcandi serpentes & scorpiones & supra omnem vim inimici: & nihil vos lædet.

20 Sed de eo nè gaudete quod spiritus vobis subjiciantur: gaudete vero potius quod nomina vestra scripta sunt in cœlis.

21 Eo ipso momento exultavit Jesus in spiritu, & dixit, Gloriam tibi tribuo, Pater, Domine cœli & terræ, quod hæc occulta veris sapientibus & intelligentibus; & detexeris ea infantibus: etiam Pater, quia ita libuit tibi.

22 Omnia mihi tradita sunt à Patre meo: & nemo novit quis sit Filius, nisi Pater, & quis sit Pater, nisi Filius, & cuicunque voluerit Filius *eum* revelare.

23 Et conversus ad discipulos, privatim dixit eis, Beati oculi qui vident quæ vos videtis.

24 Dico enim vobis, multos prophetas & reges cupivisse videre quæ vos videtis, nec vidisse; & audire quæ auditis, nec audisse.

25 Tum

25 Tum ecce, quidam Legis interpres surrexit, tentans eum, & dicens, Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo?

26 At ille dixit ei, In Lege quid scriptum est? quomodo legis?

27 Ille vero respondens dixit, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota cogitatione tua: & proximum tuum ut teipsum.

28 Tum *ipse* dixit ei, Recte respondisti: hoc fac, & vives.

29 Ille autem volens justificare seipsum, dixit Jesu, Et quis est meus proximus?

30 Excipiens autem *ejus sermonem* Jesus dixit, Quidam descendebat ab Hierusalem in Jericho, & incidit in latrones, qui exspoliato eo & plagis impositis abierunt, *eo* seminece relicto.

31 Casu autem sacerdos quidam descendit per eandem viam: qui viso eo, ex adverso præteriit.

32 Similiter & Levita, cum venisset eo & illum vidisset, præteriit ex reverso.

33 Samaritanus autem quidam iter faciens, venit eo, & ipso conspecto, misericordia intima commotus est.

34 Et accedens obligavit ejus vulnera, infundens oleum ac vinum: & ipsum impositum suo jumento; duxit in diversorium, & ejus curam egit.

35 Postero autem die abiens, prolatos duos denarios dedit hospiti, & dixit ei, Curam ipsius age: & quodcunque præterea insumpseris, ego cum redibo, reddam tibi.

36 Quis igitur horum trium tibi videtur proximus fuisse illi qui incidit in latrones?

37 Ille autem dixit, Is qui usus est misericordia erga eum. Ait igitur ei Jesus, Abi, & tu fac similiter.

38 Factum est vero inter eundum, ut ipse ingrederetur in quendam vicum: mulier autem quædam Martha nomine excepit eum domum suam.

39 Et huic erat soror quæ vocabatur Maria, quæ etiam assidens ad pedes Jesu, audiebat ipsius sermonem.

40 Martha vero distrahebatur circa frequens ministerium: superveniens igitur ait, Domine, non est tibi curæ quod soror mea dereliquit me ut sola ministrem? dic ergo ei ut me vicissim adjuvet.

41 Respondens autem dixit ei Jesus, Martha, Martha, solicita es & satagis de multis:

42 Atqui uno opus est. Maria vero bonam partem elegit, quæ non auferetur ab ea.

CAP. XI.

Christus docet orare, Dæmonium mutum ejicit, docet qui sint beati, quæ signa improbis data, & quomodo lucidum

lucidum fiat corpus; à Pharisæo invitatus, externam sanctimoniæ larvam increpat.

ET factum est, ut cum ipse oraret, quodam in loco, postquam cessasset, diceret ei quidam ex ejus discipulis, Domine, doce nos orare, prout & Johannes docuit discipulos suos.

2 Dixit autem eis, Cum oratis, dicite, PATER noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum: veniat regnum tuum: fiat voluntas tua, sicut in cœlo, ita etiam in terra.

3 Panem nostrum quotidianum da nobis in diem.

4 Et remitte nobis peccata nostra: nam & ipsi remittimus cuivis nobis aliquid debenti. Et nè nos inducas in tentationem, sed libera nos ab illo improbo.

5 Dixit etiam eis, Quis vestrum habebit amicum, & proficiscetur ad eum media nocte, & dicet ei, Amice, da mihi mutuo tres panes;

6 Quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod apponam ei:

7 Et ille intus respondens dicat, Nè mihi molestias præbe: jam ostium clausum est, & pueruli mei mecum sunt in cubili: non possum surgere & dare tibi.

8 Dico vobis, etiamsi non dederit ei experrectus, eo quod amicus ejus sit: at certe propter importunitatem ejus experrectus dabit ei quotquot sunt ei opus.

9 Et ego dico vobis, Petite, & dabitur vobis: quærite, & invenietis: pulsate, & aperietur vobis.

10 Quisquis enim petit, accipit; & qui quærit, invenit; & pulsanti aperietur.

11 Ecquis autem ex vobis pater, *si* filius *ab eo* petierit panem, lapidem ei dabit? aut si piscem, num pro pisce dabit ei serpentem?

12 Aut si petierit ovum, num dabit ei scorpium?

13 Si vos igitur qui mali estis, nostis bona dona dare liberis vestris, quanto magis Pater vester cœlestis dabit Spiritum sanctum petentibus ab ipso?

14 Ejecit etiam dæmonium quod erat mutum: factum est autem, egresso dæmonio, locutus est ille mutus, & mirata est turba.

15 Quidam vero ex eis dixerunt, Per Beelzebulem principem dæmoniorum ejicit dæmonia.

16 Et alii *eum* tentantes, signum è cælo petebant ab eo.

17 Ipse vero cum nosset cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnum dissidens adversus sese, vastatur: & domus adversus sese *dissidens* cadit.

18 Quod si etiam Satanas adversus seipsum dissidet quomodo stabit regnum ejus? Nam dicitis, per Beelzebulem ejicere me dæmonia.

19 Quod si ego per Beelzebulem ejicio dæmonia, filii vestri per quem ejiciunt? propterea ipsi erunt vestri judices.

20 Sin

20 Sin autem digito Dei ejicio dæmonia, nempe
revertens pervenit ad vos regnum Dei.
21 Cum validus quispiam armatus custodit aulam
am, in pace sunt quæ ipsi suppetunt:
22 Postquam vero quispiam eo validior superveni-
s vicerit eum, & totam armaturam ejus tollit, qua
nfidebat, & spolia ejus distribuit.
23 Qui non est mecum, adversum me est: & qui
n congregat mecum, spargit.
24 Cum impurus spiritus exierit à quopiam, transit
r arida loca, quærens requiem: & non inveniens,
cit, Revertar domum meam unde exivi.
25 Veniens igitur invenit eam versam & ornatam.
26 Tunc proficiscitur & assumit septem alios spi-
tus improbiores quam sit ipse, & ingressi habitant
ic: fitque ultima conditio hominis illius deterior
iore.
27 Factum est autem cum hæc diceret, attollens
ocem quædam mulier è turba, dixit ei, Beatus venter
ui te portavit, & ubera quæ suxisti.
28 Ipse autem dixit, Imo vero beati qui audiunt
rmonem Dei, & eum observant.
29 Cum autem turba aggregaretur apud eum, cœ-
it dicere, Gens ista improba est: signum requirit;
d signum non dabitur ei, nisi signum illud Jonæ
Prophetæ.
30 Nam prout fuit Jonas signum Ninevitis, ita
tiam erit Filius hominis isti genti.
31 Regina Austri surget in judicio cum viris gen-
is hujus, & condemnabit eos: quod venerit ab ulti-
mis terris ut audiret sapientiam Solomonis: & ecce,
lus quam Solomon *est* hoc in loco.
32 Viri Ninevitæ exurgent in judicio cum gente
sta, & condemnabunt eam: quod ad præconium Jonæ
esipuerint: & ecce plus quam Jonas *est* hoc in loco.
33 Nullus vero si lucernam accenderit in occulto
oco ponit *eam*, neque subter modium, sed in cande-
abrum, ut qui ingrediuntur, splendorem cernant.
34 Lucerna corporis est oculus: cum igitur ocu-
lus tuus fuerit simplex, totum quoque corpus tuum
lucidum erit: cum vero malus fuerit, etiam corpus
tuum tenebrosum erit.
35 Considera ergo num lumen quod in te est, te-
nebræ sint.
36 Itaque si corpus tuum totum lucidum *fuerit*, non
habens aliquam partem tenebrosam, erit lucidum
totum, ut cum lucerna fulgore te illustrat.
37 Cum autem *hæc* locutus esset, rogavit eum qui-
dem Pharisæus ut pranderet apud se. Ingressus igi-
tur recubuit:
38 Pharisæus vero cum *hoc* vidisset, admiratus est
eum non prius ablutum fuisse ante prandium.

39 Dixit

39 Dixit autem ei Dominus, Vos quidem Pharisæi exteriorem poculi patinæque partem purificatis: sed quod intra vos est, plenum est rapina & improbitate.

40 Desipientes, nonne qui fecit quod foris est, etiam id quod intus est fecit?

41 Imo, ea quæ penes vos sunt date *in* eleemosynam: & ecce, omnia erunt vobis munda.

42 Sed væ vobis Pharisæis, qui decimatis mentham & rutam, & quodvis olus, sed præteritis judicium & charitatem Dei, hæc autem oportuit facere & illa non omittere.

43 Væ vobis Pharisæis, qui diligitis primum consessum in conventibus, & salutationes in foris.

44 Væ vobis, Scribæ & Pharisæi hypocritæ, qui estis ut monumenta quæ non apparent, & *quæ* nesciunt ii qui super *ea* ambulant.

45 Respondens autem quidam ex Legis interpretibus, ait ei, Magister, cum hæc dicis, etiam nos afficis injuria.

46 Ipse autem ait, Væ vobis quoque Legis interpretibus, quoniam oneratis homines oneribus difficilibus portatu, sed ipsi uno ex digitis vestris non attingitis onera.

47 Væ vobis, quoniam ædificatis monumenta Prophetarum, patres autem vestri interemerunt eos.

48 Nempe testimonio vestro ultro consentitis factis patrum vestrorum: quoniam illi quidem eos interemerunt, vos autem ædificatis eorum monumenta.

49 Propterea etiam Sapientia Dei dixit, Mittam ad eos Prophetas & Apostolos, & ex ipsis *quosdam* interiment, & *quosdam* expellent:

50 Ut à gente ista requiratur sanguis omnium Prophetarum effusus à jacto mundi fundamento,

51 A sanguine Abel usque ad sanguinem Zachariæ, qui periit inter altare & ædem: profecto, dico vobis, requiretur ab hac gente.

52 Væ vobis Legis interpretibus, quoniam sustulistis clavem cognitionis: ipsi non introistis, & eos qui introibant prohibuistis.

53 Cum autem hæc eis diceret, cœperunt Scribæ & Pharisæi vehementer *ipsi* imminere, & eum allicere ad loquendum de multis.

54 Insidiantes ei, & cupide venantes aliquid ex ipsius ore, ut eum accusarent.

CAP. XII.

Christus à fermento Pharisæorum, à timore hominum, ab avaritia & solicitudine terrenorum dehortatur, jubetque ad regnisui præcursoria attendere.

INterea cum aggregata esset permulta turba adeo ut alii alios conculcarent, cœpit dicere discipulis suis, imprimis cavete vobis à fermento Pharisæorum, quod est hypocrisis,

2 Nihil

2 Nihil enim opertum est, quod non detegatur: & occultum, quod non innotescat.

3 Propterea quæ in tenebris dixistis, in luce audientur: & quod in aurem locuti estis in cubiculis, prædicabitur in solariis.

4 Dico autem vobis amicis meis, Nè metuite vobis ab iis qui interimunt corpus, & postea non habent quod amplius faciant:

5 Prænonstrabo autem vobis quem metuatis: metuite eum qui postquam interemit, autoritatem habet conjiciendi in gehennam: utique, dico vobis, hunc metuite.

6 Nonne quinque passerculi veneunt assariis duobus? & *tamen* unus ex iis non est in oblivione in conspectu Dei?

7 Quinetiam capilli capitis vestri omnes numerati sunt, nè igitur metuite: multis passerculis præstatis.

8 Dico autem vobis, Quisquis me agnoverit coram hominibus, Filius quoque hominis agnoscet eum coram Angelis Dei.

9 Qui vero me abnegaverit in conspectu hominum, abnegabitur in conspectu Angelorum Dei.

10 Et quisquis locutus fuerit adversus Filium hominis, ei remittetur; ei vero qui adversus Spiritum sanctum blasphemaverit, non remittetur ei.

11 Cum autem adduxerint vos ad synagogas & ad magistratus ac potestates, nè soliciti estote quomodo aut quid pro defensione allaturi, aut quid dicturi sitis:

12 Spiritus enim sanctus docebit vos eo ipso momento, quæ oporteat dicere.

13 Dixit autem ei quidam è turba, Magister, dic fratri meo ut partiatur mecum hæreditatem.

14 Ipse vero dixit ei, Heus tu, quis me vobis judicem aut partitorem præfecit?

15 Dixit igitur eis, Videte & cavete ab avaritia: nec enim cujusquam vita ex iis quæ ipsi suppetunt, in tuta est ut redundet.

16 Dixit autem eis parabolam in hæc verba, Hominis cujusdam divitis exuberarat regio:

17 Itaque ratiocinabatur apud se, dicens, Quid faciam? nec enim habeo ubi congregem fructus meos.

18 Et dixit, hoc faciam: destruam horrea mea, & majora ædificabo: & illic cogam omnes proventus meos, & bona mea:

19 Et dicam animæ meæ, Anima, habes multa bona reposita in annos multos: requiesce, ede, bibe, oblectare.

20 Dixit autem ei Deus, Desipiens, hac nocte animam tuam repetunt abs te: quæ vero paraſti cujus erunt?

21 Ita *est* qui thesaurum recondit sibi, nec est in Deo dives,

22 Dixit autem discipulis suis, Propterea dico vobis, ne solliciti estote de anima vestra, quid edatis: neque de corpore, quid induamini.

23 Anima plus est quam alimentum, & corpus quam indumentum.

24 Considerate corvos quoniam non seminant neque metunt, quibus non est cella neque horreum, & tamen Deus pascit eos: quanto vos praestatis volucribus?

25 Quis autem ex vobis solicite cogitando potest apponere ad staturam suam cubitum unum?

26 Itaque si ne rem quidem minimam possitis, quae reliqua de reliquis illis estis soliciti?

27 Considerate lilia, quomodo crescant: non laborant neque nent, dico autem vobis, nec Salomon in omni gloria sua amictus fuisse sicut unum horum.

28 Quod si herbam quae hodie est in agro, & cras in clibanum immittitur, Deus ita circumvestit, quanto magis vos, exigui fide praediti?

29 Vos igitur ne quaerite quid edamini sitis, & quid bibituri: & ne suspenso animo estote.

30 Haec enim omnia gentes mundi requirunt: Pater autem vester novit vos istis indigere.

31 Quin potius quaerite regnum Dei, & haec omnia adjicientur vobis.

32 Ne metue, parve grex iste: nam libuit Patri vestro dare vobis regnum illud.

33 Vendite quae habetis, & date eleemosynam: parate vobis crumenas quae non veterascunt, thesaurum in coelis qui nunquam deficiat, quo fur non appropinquat, & ubi tinea non corrumpit.

34 Ubi enim thesaurus vester est, illic & cor vestrum erit.

35 Sint lumbi vestri succincti, & vestrae lucernae ardentes:

36 Et similes estote vos iis qui expectant quando dominus suus regressurus sit a nuptiis, ut cum venerit ac pulsaverit, statim aperiant ei.

37 Beati servi illi, quos cum venerit dominus invenerit vigilantes. Amen dico vobis, praecinget se & faciet ut discumbant, & accedens ministrabit eis.

38 Et si venerit in secunda vigilia & si in tertia vigilia venerit, atque ita invenerit, beati sunt servi illi.

39 Hoc autem scitote, si sciret paterfamilias qua hora fur venturus sit, vigilaret, nec sineret perfodi domum suam.

40 Et vos igitur estote parati: quia qua hora non putatis Filius hominis veniet.

41 Dixit autem ei Petrus, Domine, nobis dicis istam parabolam, an etiam omnibus?

42 Dixit autem Dominus, Quisnam est fidus dispensator ac prudens, quem dominus constituet

s famulitium suum, ut tempore præstituto det de-
ensum ?
43 Beatus servus ille, quem, cum venerit dominus,
venerit ita facientem.
44 Vere dico vobis, Supra omnia quæ sibi suppe-
nt præficiet eum.
45 Quod si dixerit servus ille in corde suo, Tardat
ominus meus adventum: cœperitque cædere servos
ancillas, & edere & bibere & inebriari:
46 Veniet dominus servi illius eo die quo *ipsum*
on expectat, & ea hora quam non novit: & separa-
it eum, partemque cum incredulis ei statuet.
47 Ille autem servus qui novit voluntatem domini
i, & neque *se* comparavit, neque fecit ex ejus volun-
te, cædetur multis *plagis*:
48 Qui vero non novit & fecit digna plagis, cæ-
etur *plagis* paucis. Porro cuicunque multum datum
uerit, multum repetetur ab eo, & apud quem deposi-
um fuerit multum, amplius reposcetur ab eo.
49 Ignem veni missurus in terram, & quid volo si
m accensus est ?
50 Sed baptismo oportet me baptizari, & quomodo
onstringor usquequo *hoc* perficiatur ?
51 Putatis me advenisse pacem daturum in terra ?
on, dico vobis, imo dissidium.
52 Erunt enim ex hoc *tempore* quinque in una do-
o dissidentes, tres adversus duos, & duo adver-
us tres.
53 Dissidebit pater adversus filium & filius adver-
us patrem: mater adversus filiam, & filia adversus
atrem: socrus adversus nurum suam, & nurus ad-
ersus socrum suam.
54 Dicebat autem etiam turbæ, Cum videritis nu-
em exorientem ab Occasu, statim dicitis, Imber ve-
nit: & ita fit.
55 Et cum Austrum flantem, dicitis, Æstus erit:
& fit *æstus*.
56 Hypocritæ, faciem terræ & cœli nostis explo-
are: hoc autem *præstitutum* tempus qui fit ut non
xploretis ?
57 Cur autem & per vos ipsos non discernitis quod
ustum est ?
58 Enimvero dum abis cum adversario tuo ad ma-
istratum, da operam in via ut libereris ab eo: nè
ertrahat te ad judicem, & judex tradat te exactori,
& exactor conjiciat te in carcerem.
59 Dico tibi, non exibis illinc usquequo ultimum
etiam minutum reddideris.

CAP. XIII.

Exemplis & similitudine ad resipiscentiam exhortatio. Mulier sabbato sanatur. Parabola grani sinapis, &

Sermonis Salvandi difficultas, & luctus Christi super Hierusalem.

ADfuerunt autem eo ipso tempore quidam annunciantes ei de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuerat cum ipsorum sacrificiis.

2 Et respondens Jesus dixit eis, Putatis hos Galilæos præ omnibus Galilæis peccatores fuisse, quia talia passi sint?

3 Nequaquam, dico vobis: imo nisi resipiscatis omnes itidem peribitis.

4 Aut illi decem & octo, supra quos cecidit turris in Siloam, & quos interemit, putatis debitores fuisse præ omnibus hominibus qui habitabant Hierosolymis?

5 Nequaquam, dico vobis; imo nisi resipiscatis omnes similiter peribitis.

6 Dixit autem hanc parabolam, Ficum habebat quidam plantatam in vinea sua: & venit quærens fructum in ea, neque invenit.

7 Dixit autem Vinitori, Ecce, anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficu ista, & non invenio: excinde eam: quorsum etiam terram inutilem reddit?

8 Ille vero respondens dixit ei, Domine, sine eam etiam hoc anno, usquequo fodero circum eam, & mittero stercus:

9 Et si quidem tulerit fructum, *bene*: sin minus, posthea excindes eam.

10 Docebat autem in quadam synagoga Sabbato.

11 Et ecce, mulier adfuit, habens spiritum infirmitatis *ab* annis decem & octo: eratque incurva, nec prorsus *se* poterat surrigere.

12 Ipsam autem Jesus visam advocavit, & dixit ei, Mulier soluta es ab infirmitate tua.

13 Et imposuit ei manus: & illico surrecta est, & glorificabat Deum.

14 Respondens autem præfectus synagogæ, indignans quod sabbato sanasset Jesus, dixit turbæ, Sex dies sunt quibus oportet operari: his ergo *diebus* venite & curamini, & non die Sabbati.

15 Respondit ergo ei Dominus, & dixit, Hypocrita, unusquisque vestrum Sabbato nonne solvit bovem suum aut asinum a præsepi, & abducit aquatum?

16 Hanc autem filiam Abrahami, quam vinxerat Satanas, ecce decem & octo annos, non oportuit a vinculo isto solvi die sabbati?

17 Et cum hæc diceret, pudefiebant omnes qui ei opponebant ei: tota vero turba gaudebat super omnibus illis præclaris rebus quæ fiebant ab eo.

18 Dixit autem *Jesus*, Cui rei simile est regnum Dei, & cui illud assimilabo?

19 Simile est grano sinapis, quod acceptum qui[illegible] pu[illegible]

sam missa in hortum suum: & crevit, & evasit in arborem magnam, & volucres cæli nidulatæ sunt in ramis ejus.

20 Et rursum dixit, Cui *vel* assimilabo regnum Dei?
21 Simile est fermento quod acceptum mulier indidit in farinæ sata tria, usquequo fermentaretur tota.
22 Peragrabat igitur singulas urbes & vicos, docens, & iter faciens Hierosolymam.
23 Dixit autem ei quidam, Domine, num pauci sunt qui serventur, Ipse vero dixit eis,
24 Contendite intrare per angustam portam; quia multi dico vobis, dicebunt intrare, & non poterunt:
25 Ex quo *videlicet* surrexerit paterfamilias, & occluserit ostium, & cœperitis foris stare, & pulsare ostium, dicentes, Domine, Domine, aperi nobis: qui respondens dicet vobis, Nescio vos unde sitis.
26 Tunc incipietis dicere, Edimus in tui conspectu & bibimus, & in plateis nostris docuisti.
27 Et dicet, Dico vobis, Nescio unde vos sitis: abscedite à me omnes qui datis operam injustitiæ.
28 Illic erit fletus & stridor dentium, cum videritis Abrahamum & Isaacum & Jacobum & omnes Prophetas in regno Dei, vos autem ejici foras.
29 Tunc venient *homines* ab Oriente, & Occidente, & Borea, & Austro: & discumbent in regno Dei.
30 Et ecce, sunt ultimi qui erunt primi, & sunt primi qui erunt ultimi.
31 Eo ipso die accesserunt quidam Pharisæi, dicentes, Exi & abi hinc: nam Herodes vult te interimere.
32 Tunc ait eis, Profecti dicite vulpi isti, Ecce, ejiciam dæmonia, & sanationes peragam hodie & cras: tertia autem die consummabor.
33 Veruntamen oportet me hodie & cras, & perendie iter facere: quia non contingit ut Propheta pereat extra Hierusalem.
34 Hierusalem, Hierusalem, quæ interimis Prophetas, & lapidas eos qui ad te missi sunt, quoties voluí congregare liberos tuos, quemadmodum gallina pullitiem suam sub alas, & noluisti?
35 Ecce, relinquitur vobis domus vestra deserta. Amen autem dico vobis, Non videbitis me usquedum venerit *tempus* cum dicatis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAP. XIV.

Sanatio Hydropici sabbato: Sermones convivales Christi, ejusque prænonitio ad sui imitatores.

ET factum est, ut cum veniset domum cujusdam ex primoribus Pharisæis sabbato ad edendum panem, ipsi observarent eum.
2 Et ecce, quidam hydropicus aderat coram eo.
3 Tum respondens Jesus dixit Legis interpretibus

bus & Pharisæis in hæc verba, Licetne curare sa
bato?

4 Ipsi vero tacuerunt. Tum ipse prehensum e
sanavit & dimisit,

5 Et respondens eis, dixit, Quis vestrum, *si ipse*
asinus aut bos in puteum incidat, non statim extra
eum die sabbati?

6 Et non poterant ei ex adverso ad ista respond

7 Dixit autem parabolam iis qui vocati fuera
attendens quomodo primos recubitus eligerent, d
cens eis,

8 Cum vocatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne di
cumbito primo loco: ne forte honoratior te sit v
catus ab eo:

9 Et is qui te & illum vocavit veniens dicat ti
Da huic locum: & tunc incipias cum ignominia u
timum locum tenere.

10 Sed cum vocatus fueris, vade discubitum i
ultimum locum, ut cum venerit, qui te vocavit, dic
tibi, Amice, ascende altius: tunc erit tibi gloria
conspectu eorum qui tecum discumbunt.

11 Nam quisquis se extollit, deprimetur: & qui
depresserit, extolletur.

12 Dicebat autem etiam ei à quo fuerat ipse voc
tus, Cum feceris prandium aut cœnam, ne voca
cos tuos, neq; fratres tuos, neque cognatos tuos, nec
vicinos divites: nequando & ipsi te vicissim voce
ac retribuatur tibi gratia.

13 Sed cum facis epulum, voca mendicos, ma
cos, claudos, cæcos:

14 Et beatus eris, quia non possunt *gratiam* r
tribuere tibi: retribuetur enim tibi in resurrectio
justorum.

15 Hæc autem cum audisset quidam ex iis qui
mul discumbebant, dixit ei, Beatus qui edit panem
regno Dei.

16 Ipse autem dixit ei, Homo quidam fecit cœn
magnam, & vocavit multos:

17 Misitque servum suum hora cœnæ, ut dicer
vocatis, Venite, quia jam parata sunt omnia.

18 Et omnes cœperunt uno *ore se* excusare. Pr
mus dixit ei, Agrum emi, & necesse habeo exire,
eum inspicere: rogo te, habe me excusatum.

19 Et alter dixit, Juga boum emi quinque, & pr
ficiscor ad probandum ea: rogo te, habe me exc
satum.

20 Et alius dixit, Uxorem duxi, & propterea n
possum venire.

21 Cum igitur servus ille advenisset, annuncia
ista Domino suo. Tum iratus paterfamilias dixit ser
suo, Exi cito in plateas, & vicos urbis, mendicos
mancos claudosque & cæcos huc introducito.

22 Et ait servus, Domine, factum est ut imperasti, & adhuc locus est.

23 Tunc ait Dominus servo, Abi ad vias & sepes, & coge ingredi, ut impleatur domus mea.

24 Dico enim vobis, neminem virorum illorum qui vocati fuerant gustaturum cœnam meam.

25 Ibat autem turba multa cum eo: & conversus dixit eis,

26 Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & uxorem & liberos, & fratres & sorores, atque adeo etiam animam suam, non potest meus esse discipulus.

27 Et quisquis non portat crucem suam, & sequitur me, non potest meus esse discipulus.

28 Quis enim ex vobis, si velit turrim ædificare, non prius considens computat sumptum, an habeat quæ *ad ejus* perfectionem *requiruntur*?

29 Ut ne postquam statuerit fundamentum, & nequiverit eam perficere, omnes qui spectarint incipiant illi illudere,

30 Dicentes, Homo iste cœpit ædificare, & nequivit *ædificium* perficere.

31 Aut quis rex proficiscens ut committat prælium adversus alterum regem, non prius consultat considens, an possit cum decem millibus occurrere illi qui cum viginti millibus venit adversus ipsum?

32 Alioquin, cum adhuc ille procul est, legatione missa, rogat ea quæ ad pacem spectant.

33 Sic ergo quisquis vestrum non valedicit omnibus bonis suis, non potest meus esse discipulus.

34 Bonus est sal: si vero sal infatuatus fuerit, quo condietur?

35 Neque ad terram, neque ad sterquilinium appositus est, foras eum abjiciunt. Qui habet aures ad audiendum, audiat.

CAP. XV.

Tres parabolæ de ove & drachma perditis, filioque prodigo.

ACcedebant autem ad eum omnes publicani & peccatores ut eum audirent.

2 Et murmurabant Pharisæi & Scribæ, dicentes, Iste peccatores recipit, & edit cum eis.

3 Ipse vero locutus est ad eos hanc parabolam, dicens,

4 Quis ex vobis, si habeat centum oves, & perdiderit unam ex illis, non derelinquit illas nonaginta novem in deserto, & abit ad eam quæ periit, usquedum eam inveniat?

5 Et *eam* inventam imponit in humeros suos gaudens:

6 Venientique domum convocat amicos & vicinos, dicens eis, Gratulamini mihi: nam inveni ovem meam quæ perierat?

7 Dico vobis, ita fore gaudium in cœlo super uno peccatore resipiscente, *magis* quam super nonaginta novem justis, quibus non opus est resipiscentia.

8 Aut quæ mulier, si habeat drachmas decem, si perdiderit drachmam unam, non accendit lucernam, & verrit domum, quæritque accurate, usquequo eam invenerit?

9 Et *cum* nacta, convocat amicas ac vicinas, dicens, Gratulamini mihi: nam inveni drachmam quam perdideram.

10 Ita dico vobis, gaudium est in conspectu Angelorum Dei super uno peccatore resipiscente.

11 Ait autem, Quidam habebat duos filios:

12 Quorum junior dixit patri, Pater, da mihi partem substantiæ *ad me* attinentem. *Ille* igitur divisit eis facultates.

13 Post dies autem non multos, congregatis omnibus, junior ille filius peregre profectus est in regionem longinquam: & illic dissipavit substantiam suam, prolusevivendo.

14 Cum autem omnia ipse consumpsisset, orta est fames valida in regione illa: & ipse cœpit *victu* defici.

15 Abiit igitur & adhæsit uni ex civibus regionis illius: qui misit eum in agros suos ut pasceret porcos.

16 Et desiderabat implere ventrem suum iliquis quas edebant porci: & nemo ei dabat.

17 Cum autem ad se rediisset dixit, Quot mercenarii patris mei redundant panibus, ego vero fame pereo!

18 Surgens proficiscar ad patrem meum, & dicam ei, Pater, peccavi in cœlum & in tuo conspectu:

19 Neque amplius sum dignus vocari filius tuus; fac me ut unum ex mercenariis tuis.

20 Surgens igitur contendit ad patrem suum. Cum autem adhuc longe abesset, vidit eum pater ipsius, & intima misericordia motus est: & accurrens incidit in collum ejus, & deosculatus est eum.

21 Dixit autem ei filius, Pater, peccavi in cœlum & in tuo conspectu, neque dignus sum amplius vocari filius tuus.

22 Dixit vero pater servos suos, Proferte stolam illam præcipuam, & induite eum, & indite annulum in manum ejus, & soleas in pedes:

23 Et adductum vitulam illum saginatum mactate, & edentes oblectemur;

24 Quia filius iste meus mortuus erat, & revixit; perieratque, & inventus est. Cœperunt igitur sese oblectare.

25 Erat autem filius ille ipsius senior rure: qui ut veniens appropinquavit domui, audivit concentum & choros,

26 Et vocatum unum ex pueris percontatus est quid istud esset,

27 Is

27 Is vero dixit ei, Frater tuus venit: & mactavit pater tuus vitulum illum saginatum: quod valentem illum receperit.

28 Indignatus est autem *ille*, nec voluit introire. Pater ergo ipsius egressus, advocabat eum.

29 Ipse vero respondens dixit patri, Ecce, tot annos servio tibi, nec unquam præceptum tuum (um transgressus, nec unquam dedisti mihi hœdum, ut cum amicis meis oblectarer:

30 Sed cum filius iste tuus, qui abligurivit victum tuum cum meretricibus, venit, mactasti ei vitulum illum saginatum.

31 Ipse vero dixit ei, Fili, tu semper mecum es, & omnia mea tua sunt.

32 Exhilarari vero & gaudere oportebat, quod frater tuus hic mortuus erat, & revixit; perierat, nec, & inventus est.

CAP. XVI.

Parabola dispensatoris iniqui; divortium; divitis epulo & Lazari.

1 Dixit autem etiam discipulis suis, Fuit homo quidam dives, qui habebat dispensatorem: & is delatus est apud eum, ut qui dissiparet quæ ipsi suppetebant.

2 Vocavit eum igitur, & dixit ei, Quid istud audio de te? redde rationem dispensationis tuæ: non enim poteris amplius esse dispensator.

3 Dixit autem apud se dispensator, Quid faciam, cum Dominus meus auferat à me dispensationem? fodere nequeo, mendicare pudet.

4 Novi quid sim facturus, ut cum amotus fuero à dispensatione, recipiant me *aliqui* domum suam.

5 Convocatis itaque singulis debitoribus domini sui, dixit primo, Quantum debes domino meo?

6 Is autem ait, Centum batos olei. Tum ille dixit ei, Accipe tabulas tuas, & sede cito, & scribe quinquaginta.

7 Deinde alii dixit, Tu vero quantum debes? Is autem ait, Centum coros tritici. Tum ipse dixit ei, Accipe tabulas tuas, & scribe octoginta.

8 Et laudavit Dominus ille dispensatorem injustum, quod prudenter fecisset. Certe filii hujus seculi prudentiores sunt filiis lucis in suo genere.

9 *Sic* etiam ego vobis dico, Facite vobis amicos ex mamona injusto: ut cum defeceritis, recipiant vos in æterna illa tabernacula.

10 Qui fidelis est in pauco, etiam in multo fidelis est: & qui in pauco injustus est, etiam in multo injustus est.

11 Itaque si in fallaci mamona fideles non fuistis, verum *mammonam* quis credet vobis,

12 Et si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis?

13 Nullus servus potest duobus dominis servire: aut enim unum odio habebit, & alterum diliget; aut unum sustinebit, & alterum contemnet: non potestis Deo servire & mamonæ.

14 Audiebant autem hæc omnia etiam Pharisæi, qui erant avari: & irridebant eum.

15 Et dixit eis, Vos estis qui justificatis vosmetipsos in hominum conspectu: Deus autem novit corda vestra: quia quod apud homines sublime est, abominatio est in conspectu Dei.

16 Lex & Prophetæ usque ad Joannem: ab eo tempore regnum Dei evangelizatur, & quivis in illud violenter irrumpit.

17 Facilius est autem cœlum & terram præterire, quam Legis unum apicem excidere.

18 Quisquis dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & quisquis a viro dimissam ducit, mœchatur.

19 Casterum quidam erat dives, qui induebatur purpura & bysso, & sese oblectabat quotidie splendide.

20 Erat vero quidam mendicus nomine Lazarus, qui projectus erat ad vestibulum ejus, ulcerosus,

21 Et desiderans saturari micis quæ cadebant de mensa divitis: sed & canes veniebant ac lingebant ejus ulcera.

22 Factum est autem ut moreretur mendicus, & asportaretur ab Angelis in sinum Abrahami, mortuus est vero etiam dives, ac sepultus est.

23 Et apud inferos sublatis oculis suis, cum esset in tormentis, vidit Abrahamum a longinquo, & Lazarum in sinu ejus.

24 Tum ipse clamans dixit, Pater Abrahame, miserere mei, & mitte Lazarum ut intingat extremum digitum sui in aquam, & refrigeret linguam meam: quoniam crucior in ista flamma.

25 Dixit autem Abrahamus, Fili, memento te bona tua recepisse in vita tua, & Lazarum similiter mala: nunc autem hic solamen recipit, tu vero cruciaris.

26 Et ad hæc omnia, inter nos & vos hiatus ingens constitutus est, ut ii qui volunt hinc transire ad vos, non possint, neque istinc huc transire.

27 Dixit autem ille. Rogo te igitur, pater, ut eum mittas domum patris mei.

28 Habeo enim quinque fratres, ut hæc attestetur eis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormenti.

29 Dicit ei Abrahamus, Habent Mosen & Prophetas: audiant eos.

30 Ille vero dixit, Non, pater Abrahame: sed si quis e mortuis abierit ad eos resipiscent.

31 Abrahamus autem dixit ei, Si Mosen & Prophe-

tas non audiunt, nè siquidem quispiam ex mortuis resurgat persuadebuntur.

CAP. XVII.

Scandalum vitandum: ignoscentia commendata: decem leprosi sanati: Regnum Dei quomodo veniet, & quo mundi statu apparebit filius hominis.

1 Dixit autem discipulis, Contingere non potest ut non veniant offendicula: sed væ illi per quem veniunt.

2 Expedit ei si mola asinaria circumponatur collo ejus, & abjectus fuerit in mare, *potius* quam ut scandalizet unum ex parvis istis.

3 Cavete vobis. Si peccaverit in te frater tuus, objurga eum: & si resipuerit, remitte ei.

4 Et, si septies *in* die peccaverit in te, & septies *in* die revertatur ad te, dicens, Resipui: remittes ei.

5 Tunc dixerunt Apostoli Domino, Adde nobis fidem.

6 Dixit autem Dominus, Si haberetis fidem quantulum *est* granum sinapis, diceretis huic sycamino, Eradicatur, & plantator in mari: & obediret vobis.

7 Quis autem vestrum habet servum arantem, aut pascentem, qui regresso ab agro, dicat statim, Accede, & recumbe?

8 Imo nonne dicit ei, Para quod cœnem, & præcinctus ministra mihi ut quedum edero ac bibero: & postea edito tu & bibito?

9 Num gratiam habet servo illi quia fecit quæ ipsi edicta fuerant? non puto.

10 Ita & vos cum feceritis omnia quæ edicta sunt vobis, dicite, Servi inutiles sumus: nam quod debuimus facere, fecimus.

11 Et factum est, inter eundum Hierosolymam, ut ipse transiret per mediam Samariam & Galilæam.

12 Cum autem ingrederetur in quendam vicum, occurrerunt ei decem viri leprosi, qui steterunt procul;

13 Et sustulerunt vocem, dicentes, Jesu magister, miserere nostri.

14 Qui cum *eos* vidisset, dixit eis, Profecti ostendite vos sacerdotibus. Et factum est ut inter eundum purificati sint.

15 Unus autem ex ipsis ut vidit se sanatum esse, revertit, glorificans Deum voce magna.

16 Et procidit in faciem ad pedes ejus, gratias ei agens: eratque iste Samaritanus.

17 Respondens autem Jesus dixit, Nonne decem *illi* purificati sunt? novem autem illi ubi *sunt*?

18 Non sunt reperti qui redierunt, ut retribuerent gloriam Deo nisi alienigena iste.

19 Et dixit ei, Surge, & abi: fides tua te servavit.

20 Interrogatus autem à Pharisæis quando venturum esset regnum Dei, respondit eis, & dixit, Non veniet regnum Dei ita ut observari possit;

21 Ne-

21 Neque dicent, Ecce hic, aut, Ecce illic: ecce enim, regnum Dei intus habetis.

22 Dixit autem discipulis, Veniet tempus cum desiderabitis videre unum ex diebus Filii hominis: nec videbitis.

23 Et dicent vobis, Ecce hic, aut, Ecce illic: nolite abire, neque prosequimini.

24 Nam sicut fulgur coruscans ex *una* regione quæ sub cœlo est, in *alteram* quæ sub cœlo est, splendet: ita erit & Filius hominis die suo.

25 Sed prius oportet eum multa pati, & reprobari a gente ista.

26 Et prout factum est in diebus Noe, ita erit etiam diebus Filii hominis:

27 Edebant, bibebant, uxores ducebant, & dabantur nuptum, ad eum usque diem quo introiit Noe in arcam: venitque diluvium, & perdidit omnes.

28 Similiter etiam ut accidit in diebus Lot: edebant, bibebant, emebant, vendebant, plantabant, ædificabant.

29 Quo autem die Lot exiit Sodoma, pluit igni & sulphure e cœlo, & omnes perdidit.

30 Secundum hæc erit dies quo Filius hominis detegetur.

31 In illo die qui fuerit in solario, & vasa ejus in ipsa domo, ne descendat ad ea tollenda: & qui in agro, similiter non revertatur retrorsum:

32 Memineritis uxoris Lot.

33 Quicunque studuerit animam suam servare, perdet eam: & quicunque eam perdiderit, vivificabit eam.

34 Dico vobis, illa nocte erunt duo in lecto uno: unus accipietur, & alter relinquetur.

35 Duæ erunt molentes simul: una accipietur, & altera relinquetur.

36 Duo erunt in agro: unus accipietur, & alter relinquetur.

37 Tunc respondentes dicunt ei, Ubi, Domine? Ipse vero dixit eis, Ubi corpus, illuc congregabuntur aquilæ.

CAP. XVIII.

Exemplo viduæ & publicani commendantur assiduitas & humilitas orationis. Pueruli à Christo amplectuntur. Terruntur qui pecuniæ possident, & consolatur qui omnia reliquerunt.

DIxit autem eis etiam parabolam *hoc spectantem*, quod oporteret ipsos semper orare, nec segnes esse,

2 Dicens, Judex quidem erat in quadam urbe qui Deum non timebat, nec quenquam reverebatur:

3 Erat autem in illa urbe quædam vidua, quæ venit ad eum, dicens, Vindica me ab adversario meo.

4 Ille autem noluit per *multum* tempus: postea vero dixit

dixit apud se, Etsi Deum non timeo, nec quenquam reverear:

5 Tamen quia molestiam mihi præbet vidua ista, vindicabo eam, nè tandem veniens obtundat me.

6 Ait autem Dominus, Audite quid judex ille injustus dicat:

7 Deus autem non vindicabit electos suos vociferantes ad ipsum die ac nocte, etiamsi iram cohibeat super ipsis?

8 Dico vobis, Vindicabit eos cito. Veruntamen Filius hominis cum venerit, num reperturus est fidem in terra?

9 Dixit autem etiam quibusdam qui sibi persuaserant se justos esse, & pro nihilo habebant reliquos, parabolam istam:

10 Homines duo ascenderunt in templum ad orandum; unus Pharisæus, & alter Publicanus.

11 Pharisæus confitens seorsum hæc oravit, Deus, gratias ago tibi quod non sim ut reliqui homines, rapaces, injusti, mœchi; vel etiam ut iste Publicanus.

12 Jejuno bis hebdomade, decimo quæcunque possideo.

13 Publicanus autem procul stans nolebat vel oculos in cœlum attollere: sed cædebat pectus suum, dicens, Deus, placatus mihi peccatori.

14 Dico vobis descendit iste justificatus domum suam *potius* quam ille: quia quicunque se extollit, deprimetur, & qui se deprimit, extolletur.

15 Adferebant autem ad eum etiam infantes, ut eos tangeret: cum autem hoc vidissent discipuli, objurgarunt eos.

16 Jesus vero cum puerulos advocasset, dixit, Sinite puerulos venire ad me, & eos non prohibete: talium est enim regnum Dei.

17 Amen dico vobis, quicunque non exceperit regnū Dei tanquā puerulus, nequaquā introibit in illud.

18 Tunc interrogavit eum quidam ex primoribus, dicens, Magister bone, quid faciendo vitam æternam possidebo?

19 Dixit autem ei Jesus, Cur me dicis bonum? nemo bonus nisi unus, *nempe* Deus.

20 Præcepta nosti, Nè mœchare, Nè occidito, Nè furare, Nè falsum testimonium dicito, Honora patrem tuum & matrem tuam.

21 Ille autem dixit, Hæc omnia observavi à juventute mea.

22 Jesus vero his auditis dixit ei, Adhuc unum tibi deest: omnia quæ habes vende, & distribue pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo: & adesdum sequere me.

23 At ille, his auditis, valde tristis factus est: nam dives erat valde.

24 Cum autem vidisset Jesus eum valde tristem factum, dixit, Quam difficile qui pecunias habent introibunt in regnum Dei?

25 Facilius est enim camelum per foramen acus intrare, quam divitem in regnum Dei intrare.

26 Qui vero istud audierant, dixerunt, & quis potest servari?

27 Ipse autem dixit, Quæ fieri non possunt apud homines, fieri possunt apud Deum.

28 Dixit autem Petrus, Ecce, nos reliquimus omnia, & secuti sumus te.

29 Ipse vero dixit eis, Amen dico vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut liberos, regni Dei causa.

30 Qui non recepturus sit multiplicia in hoc tempore, & in seculo venturo vitam æternam.

31 Jesus autem assumptis illis duodecim, dixit eis, Ecce, ascendimus Hierosolymã & perficientur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de Filio hominis.

32 Tradetur enim Gentibus, & illudetur, & contumeliis afficietur, & conspuetur.

33 Et postquam eum flagellaverint, interiment: sed die tertia resurget.

34 Ipsi vero nihil horum intellexerunt: erantque ista verba ipsis occulta, nec cognoverũt quæ dicebãtur.

35 Factum est autem ut dum ipse appropinquaret Jericho, cœcus quidem sederet apud viam, mendicans.

36 Cum igitur si audisset turbam prætereuntem, percontabatur quid hoc esset.

37 Annunciaverunt autem ei, Jesum Nazarenum transire.

38 Tunc vociferatus est, dicens, Jesu, fili Davidis, miserere mei.

39 Et qui præibant, objurgabant eum ut sileret: Ipse vero multo magis clamabat, Fili Davidis, miserere mei.

40 Jesus autem cum substitisset, jussit eum adduci ad se: & cum is appropinquasset, interrogavit eum,

41 Dicens, Quid tibi vis faciam? Ille vero dixit, Domine, ut visum recipiam.

42 Et Jesus dixit ei, Recipito visum: fides tua te servavit.

43 Illico igitur visum recepit, ac sequebatur eum glorificans Deum: & totus populus, cum hoc vidisset, tribuit laudem Deo.

CAP. XIX.

Zacchæus vocatur. Parabola de decem minis. Christi ingressus in urbem, ejusque lacryma, & zelus erga domum Dei.

JEsus autem ingressus Jericho, transibat:

2 Et ecce, quidam, nomine vocatus Zacchæus, & qui Magister erat publicanorum, & is dives erat.

3 Studebatque videre quis esset Jesus: nec poterat præ turba, quod statura parvus esset:
4 Præcurrens igitur ascendit in sycomorum, ut eum videret: quoniam inde futurum erat ut illac transiret.
5 Ut autem venit ad eum locum, suspiciens Jesus vidit eum, & dixit ei, Zacchæe, festinans descende: hodie enim domi tuæ oportet me manere.
6 Ille festinans descendit, & excepit eum gaudens.
7 Et omnes cum hoc viderent murmurabant, dicentes eum ingressum esse ad hominem peccatorem ut ibi diversaretur.
8 Adstans autem Zacchæus dixit Domino, Ecce, dimidium bonorum meorum, Domine, do pauperibus: & si quid cuipiam per calumniam eripui, reddo quadruplum.
9 Dixit autem ei Jesus, Hodie salus huic domui contigit, eo quod ipse quoque est filius Abrahami.
10 Venit enim Filius hominis ut quærat & servet quod perierat.
11 Hæc autem ipsis audientibus, pergens, dixit parabolam, eo quod esset prope Hierusolymam, & quod putarent fore ut illico regnum Dei appareret.
12 Dixit ergo, Homo quidam nobilis profectus est in regionem longinquam, ut acciperet sibi regnum, ac reverteretur.
13 Vocatis autem decem servis suis dedit eis decem minas, & dixit eis, Negotiamini, donec veniam.
14 Cives autem ejus oderant eum, miseruntque legationem post eum, dicentes, Nolumus hunc regnare super nos.
15 Et factum est cum is rediisset, accepto regno, jussit vocari servos illos ad se, quibus dederat pecuniam: ut cognosceret quis quid negotiando confecisset.
16 Adfuit autem primus, dicens, Domine, mina tua decem lucrifecit.
17 *Ille* autem ait ei, Bene *esto*, serve bone: quia in minimo fuisti fidelis, habeto potestatem in decem urbes.
18 Et alter venit, dicens, Domine, mina tua confecit quinque minas.
19 *Ille* vero & isti dixit, Tu quoq; præesto quinque urbibus.
20 Et alius venit, dicens, Domine, ecce, mina tua quam habui sepositam in sudario:
21 Metui enim te, quod homo sis austerus: aufers quod non deposuisti, & tollis quod non seminasti.
22 Tum *ille* dixit ei, Ex ore tuo te judicabo, serve male: sciebas me hominem austerum esse, qui tollam quod non deposui, & metam quod non seminavi:
23 Quare igitur non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniens cum fœnore ipsam exegissem?
24 Et adstantibus dixit, Tollite ab eo minam, & date ei qui decem minas habet.

25 *Illi*

25 *Illi* vero dixerunt ei, Domine, habet decẽ min
26 *At ille*, Nam *inquit*, dico vobis, Omni habe
dabitur: ei vero qui non habet, etiam quod habet, a
feretur ab eo.
27 Quinetiam meos illos inimicos, qui noluer
me regnare supra se, adducite huc, & jugulate coꝝ
28 Et his dictis, antegrediebatur ascendens Hiero
solymam.
29 Et factum est cum appropinquasset Bethphag
Bethaniæ, ad montem qui vocatur Olearum, misit d
os è discipulis suis,
30 Dicens, Abite in vicum qui est ex adverso: i
quo introeuntes invenietis pullum alligatum, cui nu
lius unquam hominum insedit: solutum eum adducite
31 Et si quis vos interrogaverit, Quare solvitis? sic
dicetis ei, Quoniam eo opus est Domino.
32 Profecti autem qui missi erant, invenerunt prout
eis dixerat.
33 Solventibus autem ipsis pullum, dixerunt ei
domini ejus, Quare solvitis pullum?
34 Ipsi vero dixerunt, Quoniam eo opus est Domino.
35 Duxerunt igitur eum ad Jesum. Et pallis suis
pullo injectis, imposuerunt Jesum.
36 Eunte autem ipso subternebant pallia sua in via.
37 Et cum jam appropinquaret ad descensum mon
tis Olearum, cœpit omnis multitudo discipulorum
gaudentium laudare Deum voce magna de omnibus
quas viderant virtutibus,
38 Dicentes, Benedictus rex ille qui venit in nomi
ne Domini: pax in cœlo, & gloria in *loco* altissimis.
39 Et aliqui Pharisæorum e turba dixerunt ei, Ma
gister, objurga discipulos tuos.
40 Ipse vero respondens dixit eis, Dico vobis, si si
luerint isti, nox lapides clamaturos.
41 Et ut appropinquavit, visa urbe, flevit super eã,
42 Dicens, Si vel tu nosses hoc saltem tuo die quæ
ad pacem tuam *pertinent*. Sed *ea* nunc occulta sunt
oculis tuis.
43 Nam veniet tempus adversum te, quo circumji
cient tibi inimici tui vallum, & circumcingent te, &
constringent undique:
44 Teque solo æquabunt, & filios tuos intus, neq;
relinquent in te lapidem super lapidem: eo quod non
noveris præfinitum hoc tempus visitationis tuæ.
45 Et ingressus in templum, cœpit ejicere eos qui
vendebant in eo & emebant,
46 Dicens eis, Scriptum est, Domus mea domus
precationis est: vos autem fecistis eam speluncam
latronum.
47 Et docebat quotidie in templo. Primarii vero
Sacerdotes & Scribæ & primores plebis studebant
eum perdere;

48 Nec inveniebant quid facerent: totus enim populus pendebat ab ipso cum eum audiebat.

CAP. XX.

De Baptismo Johannis: de operariis in vineam missis: de tributo: de resurrectione, & filio Davidis.

ET factum est quodam dierum illorum, ut cum ipse doceret populum in templo, & evangelizaret, supervenerunt principes Sacerdotes & Scribæ cum Senioribus,

2 Et allocuti sunt eum, dicentes, Dic nobis qua auctoritate ista facis, aut quis ille sit qui dedit tibi istam auctoritatem.

3 Respondens autem dixit eis, Interrogabo vos & ego quidquam. Dicite igitur mihi,

4 Baptismus Johannis è cœlo erat, an ex hominibus?

5 At illi ratiocinati sunt apud se, dicentes, Si dixerimus, E cœlo: dicet, Quare ergo non credidistis ei?

6 Sin autem dixerimus, Ex hominibus: tota plebs lapidabit nos, persuasa enim est, Johannem Prophetam fuisse.

7 Responderunt igitur se nescire unde *esset*.

8 Tunc Jesus dixit eis, Nec ego dicam vobis qua auctoritate hæc faciam.

9 Cœpit autem dicere ad plebem parabolam hanc, Quidam plantavit vineam, & elocavit eam agricolis: & peregre abfuit multum temporis.

10 Sed præstituto tempore misit servum ad agricolas illos, ut sibi darent ex fructu vineæ. Agricolæ autem illi cæsum illum ablegaverunt inanem.

11 *Ille* vero perrexit, & alterum servum misit: at ipsi hunc quoque cæsum & contumeliis affectum ablegaverunt inanem.

12 Et perrexit mittere tertium: at illi & istum vulneratum ejecerunt.

13 Dixit igitur Dominus vineæ, Quid faciam? mittam filium illum meum dilectum: utique cum hunc viderint, reverebuntur.

14 Viso autem eo agricolæ ratiocinabantur inter se, dicentes, Iste est hæres: venite, interimamus eum, ut nostra fiat hæreditas.

15 Et ejectum eum extra vineam interimerunt. Quid ergo faciet eis dominus vineæ?

16 Veniet & perdet agricolas istos, & dabit vineam aliis. *Hos* autem cum audissent, dixerunt, Absit.

17 Ille vero intuitus eos ait, Quid illud est ergo quod scriptum est, Quem lapidem reprobaverunt ædificantes, is factus est caput anguli?

18 Quisquis ceciderit super illum lapidem, confringetur: super quem autem ceciderit, dissipabit eum.

19 Et studuerunt primarii Sacerdotes & Scribæ injicere

licere in eum manus ea ipsa hora, sed metuerunt plebem: cognoverant enim *eum* adversus ipsos dixisse similitudinem istam.

20 Itaque observantes *eum*, miserunt insidiatores, qui se justos esse simularent: ut caperent ejus sermonem, tradituri eum imperio & potestati Præsidis,

21 Qui interrogaverunt eum, dicentes, *Præceptor*, scimus te recte dicere & docere, nec accipere personam, sed viam Dei in veritate docere:

22 Licet nobis tributum dare Cæsari, an non?

23 Animadversa autem eorum calliditate, dixit eis,

24 Quid me tentatis? Ostendite mihi denarium: cujus habet imaginem & inscriptionem? Respondentes autem dixerunt, Cæsaris.

25 Tum dixit eis, Reddite igitur quæ *sunt* Cæsaris, Cæsari: & quæ *sunt* Dei, Deo.

26 Itaque nequiverunt ejus verba capere coram plebe: & mirati super ejus responso siluerunt.

27 Accedentes autem quidam Sadducæorum, (qui contendunt non esse resurrectionem) interrogarunt eum,

28 Dicentes, Magister, Moses scripsit nobis, si cujus frater mortuus fuerit habens uxorem, & sine liberis mortuus fuerit, ut ejus frater accipiat uxorem illam, & excitet semen fratri suo.

29 Septem ergo fratres fuerunt, quorum primus accepta uxore mortuus est sine liberis.

30 Accepit igitur eam secundus, *qui* & ipse mortuus est sine liberis.

31 Deinde tertius accepit eam: itidem autem & illi septem: nec reliquerunt liberos, & mortui sunt.

32 Post omnes autem mortua est mulier.

33 In resurrectione ergo, cujus eorum erit uxor? nam illi septem habuerunt eam uxorem.

34 Tunc respondens dixit eis Jesus, Filii hujus ævi ducunt uxores, & nuptum dantur:

35 Qui vero digni habiti fuerint qui ævum illud consequantur & resurrectionem ex mortuis, neque ducunt uxores, neque nuptum dantur:

36 Nec enim mori possunt amplius: pares enim Angelis sunt: & filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis.

37 Mortuos autem suscitatum iri, etiam Moses indicavit in rubo, cum dicit Dominum Deum Abrahami, & Deum Isaaci, & Deum Jacobi.

38 Deus autem non est mortuorum, sed vivorum *Deus*: omnes enim vivunt ei.

39 Respondentes autem ei quidam ex Scribis dixerunt, Magister, bene dixisti.

40 Nec amplius audebant eũ quicquam interrogare.

41 Dixit autem eis, Quomodo dicunt Christum filium esse Davidis?

42 Et

42 Et ipse David dicit in libro Psalmorum, Dixit Dominus Domino meo, Sede ad dextram meam,
43 Usquedum statuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum.
44 David ergo Dominum eum vocat, & quomodo filius ejus est?
45 Audiente vero toto populo dixit discipulis suis,
46 Cavete à Scribis, qui volunt ambulare stolati, & amant salutationes in foris, ac primos consessus in conventibus; & primos accubitus in cœnis.
47 Qui exedunt domos viduarum, & in speciem precibus longis utuntur: isti recipient gravius judicium.

CAP. XXI.

Vidua super omnes liberalitas. Excidium Jerusalem & finis seculi.

RElpiciens vero vidit divites immittentes dona sua in gazophylacium.
2 Vidit autem etiam quandam viduam pauperculam immittentem illuc minuta æreola duo.
3 Et dixit, Vere dico vobis, vidua hæc pauper immisit amplius quam omnes.
4 Nam omnes hi ex eo quod sibi redundat immiserunt quæ donarent Deo: hæc autem immisit ex penuria sua totum victum quem habebat.
5 Et quibusdam dicentibus de templo, quod pulcris lapidibus ac donariis ornatum esset, dixit,
6 Hæccine spectatis? venient dies quibus non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur.
7 Interrogaverunt autem eum, dicentes, Magister, quando hæc erunt? & quod erit signum quando futura sint ista?
8 Ipse vero dixit, Videte nè seducamini: multi enim venient sub nomine meo, dicentes, Ego sum *Christus*: & tempus illud præstitutum appropinquat. Nè igitur sequimini eos.
9 Cum vero audieritis bella & exagitationes, nè consternamini: oportet enim ista primum fieri, sed non statim erit finis.
10 Tunc dixit eis, Insurget gens in gentem, & regnum in regnum:
11 Et magni terræ motus erunt singulis locis, & fames & pestilentiæ, & terriculamenta, & signa e cœlo magna erunt.
12 Sed ante hæc omnia injicient vobis manus & vos persequentur, tradentes in conventus & carceres, adductos ad reges ac præsides, propter nomen meum.
13 *Hæc* autem cedent vobis testimonio.
14 Habete igitur *hoc* repositum in cordibus vestris, non præmeditari defensionem.
15 Ego enim dabo vobis os & sapientiam cui non pote-

poterunt contradicere neque obsistere omnes qui ad-
vobis opponent.

16 Prodemini autem etiam à parentibus & fratri-
bus & cognatis & amicis : & morte multandos cu-
rabunt *aliquos* ex vobis :

17 Et eritis exuli omnibus propter nomen meum.

18 Sed pilus capitis vestri non peribit.

19 Per tolerantiam vestram possidete animas ve-
stras.

20 Cum autem videritis Hierosolymam cingi ab ex-
ercitibus, tunc agnoscite appropinquare vastationem
ejus.

21 Tunc qui in Judæa sunt fugiant in montes : &
qui intra eam, excedant : & qui in agris, non ingre-
diantur in eam.

22 Nam hi sunt dies ultionis, ut impleantur omnia
quæ scripta sunt.

23 Væ autem gravidis & lactantibus in illis diebus,
erit enim necessitas magna in hac regione, & ira in
populo isto.

24 Et cadent acie gladii, & captivi ducentur in om-
nes gentes : & Hierosolyma calcabitur à Gentibus, us-
quequo impleantur præfinita illa tempora Gentium.

25 Tunc erunt signa in sole & luna & stellis : &
in terra anxietas Gentium in confilii inopia, resonan-
te mari & fluctibus :

26 Exanimatis hominibus præ metu & expecta-
tione *malorum* eorum supervenientium in orbem
terrarum : nam potestates cœlorum concutientur.

27 Et tunc videbunt Filium hominis venientem in
nube cum potentia & gloria multa.

28 Cum autem hæc fieri incipient, surfum aspicite
& attollite capita vestra, quoniam appropinquat re-
demptio vestri.

29 Dixit etiam eis parabolam, *inquiens*, Videte fi-
cum & omnes arbores :

30 Cum jam emiserint *folia*, *vos ex* cernentes, per
vos ipsos agnoscitis jam prope esse æstatem :

31 Ita & vos, cum videritis hæc fieri, agnoscite
prope esse regnum Dei.

32 Amen dico vobis, Nequaquam præterierit hæc
ætas quousque *hæc* omnia facta fuerint.

33 Cœlum & terra præteribunt ; verba autem mea
nequaquam præteribunt.

34 Cavete autem vobis ne quando graventur corda
vestra crapula & ebrietate, & sollicitudinibus hujus
vitæ : & repente vobis superveniat dies ille.

35 Nam & laqueus, invadet in omnes qui habitant
in superficie totius terræ.

36 Excubate igitur, omni tempore deprecantes ut
digni habeamini qui effugiatis ista omnia quæ futura
sunt, & consistatis ante Filium hominis.

37 Doce-

37 Docebat autem interdiu in templo: noctu vero exiens pernoctabat in monte qui vocatur Olearum.
38 Et totus populus diluculo veniebat ad eum, ut eum audiret in templo.

CAP. XXII.

Proditio Jude. Institutio cœnæ. Professio Christi. Petri lapsus & resipiscentia. Christi de se confessio.

APropinquabat autem festum azymorum, quod dicitur Pascha.
2 Et quærebant primarii Sacerdotes & Scribæ quomodo eum interimerent: metuebant enim plebem.
3 Introiit autem Satanas in Judam cognominatum Iscariotem, qui erat è numero *illorum* duodecim.
4 Abiens igitur colloquutus est cum primariis Sacerdotibus ac præfectis *templo*, quomodo ipsis eum proderet.
5 Qui gavisi sunt: & pacti sunt *se* daturos ei pecuniam.
6 *Ipse* vero spospondit: quærebatque opportunitatem eum ipsis tradendi absque turba.
7 Venit autem dies azymorum, quo oportebat mactari pascha.
8 Misit igitur Petrum & Johannem, dicens, Profecti parate nobis pascha, ut edamus.
9 Ipsi vero dixerunt ei, Ubi vis paremus *illud*?
10 At ille dixit eis, Ecce, postquam introieritis in urbem, occurret vobis quidam aquæ amphoram bajulans: sequimini eum domum illam in quam ingreditur.
11 Et dicite patrifamilias illius domus, Dicit tibi Magister, Ubi est diversorium, ubi pascha cum discipulis meis edam?
12 Tunc ipse ostendit vobis cœnaculum magnum stratum: illic parate *pascha*.
13 Profecti vero invenerunt omnia prout dixerat eis: & paraverunt pascha.
14 Cum autem adesset *constitutum* illud tempus, recubuit, & duodecim Apostoli cum eo.
15 Et dixit eis, Desiderio desideravi hoc pascha edere vobiscum, antequam ego patiar.
16 Dico enim vobis me non amplius esurum ex eo, usquequo completum fuerit in regno Dei.
17 Et accepto poculo, cum gratias egisset, dixit, Accipite hoc, & partimini vobis ipsis.
18 Dico enim vobis me non bibiturum ex fructu vitis, usquequo regnum Dei venerit.
19 Et acceptum panem, cum gratias egisset, fregit: & dedit eis, dicens, Hoc est corpus meum quod pro vobis datur: hoc facite ad mei commemorationem.
20 Itidem etiam *dedit* eis poculum, postquam cœnasset

nasset, dicens, Hoc poculum *est* Novum illud pactum per sanguinem meum, qui pro vobis effunditur.

21 Cæterum ecce manus ejus qui me prodit, mecum *est* in mensa.

22 Et Filius quidem hominis, prout definitum est, abiit: verumtamen væ homini illi per quem proditur.

23 Tunc ipsi cœperunt mutuo quærere inter se de hac re; ecquis nimirum ex ipsis esset hoc facturus.

24 Orta est autem etiam de hoc contentio inter eos, quis eorum videtur esse maximus.

25 Ipse vero dixit eis, Reges gentium dominantur eis, & qui autoritatem habent in eas, benefici vocantur.

26 Vos autem non ita *estote*: sed qui maximus est inter vos, esto sicut qui minimus est: & qui ductor est, sicut qui ministrat.

27 Nam uter major est, qui accumbit, an qui ministrat? nonne qui discumbit? At ego sum inter vos ut qui ministrat.

28 Vos autem ii estis qui permansistis mecum in tentationibus meis.

29 Ego vero paciscor vobis, prout pactus est mihi Pater meus, regnum,

30 Ut edatis & bibatis in mensa mea in regno meo, & sedeatis super thronos, judicantes duodecim tribus Israel.

31 Dixit etiam Dominus, Simon, Simon ecce, Satanas appetit vos quos ventilaret sicut triticum:

32 Sed ego deprecatus sum pro te, ne deficiat fides tua: tu igitur aliquando cum te converteris stabili fratres tuos.

33 Ipse vero dixit ei, Domine, tecum paratus sum & in carcerem & ad mortem proficisci.

34 At ille dixit ei, Dico tibi, Petre, Nequaquam emittet vocem hodie gallus priusquam ter neges quod te me noveris.

35 Dixit etiam eis, Quando misi vos absque crumena & pera & soleis, num quid defuit vobis? ipsi vero dixerunt, Nihil.

36 Dixit ergo eis, At nunc, qui crumenam habet, tollat *eam*, similiter & peram: & qui non habet, vendat pallium suum, & emat gladium.

37 Dico enim vobis, adhuc oportere scriptum istud in me perfici; illud, *inquam*, Et cum sceleratis numeratus est. Nam ea quæ *scripta sunt* de me, finem habent.

38 At illi dixerunt, Domine, ecce duo gladii hic. Ipse vero dixit eis, Satis est.

39 Et egressus, profectus est ex more in montem Olearum: secuti sunt autem eum etiam discipuli ejus.

40 Cum vero pervenisset ad eum locum, dixit eis, Orate ne intretis in tentationem.

41 Tum

41 Tum ipse abscessit ab eis quasi ad jactum lapidis, positisque genibus oravit,

42 Dicens, Pater, si velles transferre poculum hoc à me! veruntamen non mea voluntas sed tua fiat.

43 Conspectus est autem ei Angelus è cœlo corroborans eum.

44 Et *ipse* constitutus in angore, intentius orabat. Erat autem sudor ejus quasi grumi sanguinis descendentes in terram.

45 Et cum surrexisset à precatione, venisset que ad discipulos suos, invenit eos dormientes præ tristitia.

46 Et dixit eis, Quid dormitis? surgite, & orate, ne introeatis in tentationem.

47 Adhuc autem eo loquente, ecce turba, & is qui dicebatur Judas, unus ex illis duodecim, præibat eis, & appropinquavit Jesu ut osculare tur eum.

48 Jesus autem dixit ei, Juda, osculo Filium illum hominis prodis?

49 Videntes autem ii qui circa ipsum *erant* quod futurum erat, dixerunt ei, Domine, percutiemusne gladio?

50 Et quidam ex ipsis percussit servum Pontificis maximi, & abstulit aurem ejus dexteram.

51 Respondens autem Jesus dixit, Sinite huc usque. Et tacta illius auricula, sanavit eum.

52 Dixit autem Jesus iis qui adversus ipsum venerant, *nempe* primariis Sacerdotibus, & præfectis templo, & senioribus, *Sistine* ut adversus latronem existis cum gladiis ac fustibus?

53 Cum quotidie vobiscum essem in templo, non extendistis manus in me: sed hæc est hora illa vestra, & potestas tenebrarum.

54 Prehensum autem eum duxerunt, & introduxerunt domum Pontificis maximi. Petrus vero sequebatur e longinquo.

55 Cumque accendissent ignem in medio aulæ, atque una consedissent, sedit & Petrus inter eos.

56 Cum autem eum vidisset ancilla quædam sedentem ad ignem, intentis in eum oculis dixit, Et iste cum eo erat.

57 Ipse vero abnegavit eum, dicens, Mulier, non novi eum.

58 Et paulo post alius videns eum, dixit, Et tu ex ipsis es. Petrus vero ait, Heus tu, non sum.

59 Et interposita quasi hora una, alius quidam *id* asseverabat, dicens, Vere & iste cum illo erat: etenim Galilæus est.

60 Ait autem Petrus, Heus tu, nescio quid dicas. Et illico, adhuc ipso loquente, vocem emisit gallus.

61 Tum conversus Dominus intuitus est Petrum; & recordatus est Petrus sermonis Domini, quomodo *nimirum* dixerat ipsi, Priusquam gallus vocem emiserit, ter me abnegabis.

62 Et

62 Et egressus foras Petrus flevit amare.

63 Ii vero qui una tenebant Jesum, illudebant ei, cædentes eum:

64 Et eo obvelato, cædebant faciem ejus, & interrogabant eum, dicentes, Vaticinare quis sit qui te percussit.

65 Et alia multa convitiantes dicebant in eum.

66 Et ut ortus est dies congregatum fuit presbyterium populi, & primarii Sacerdotes & Scribæ, & adduxerunt eum in suum consessum,

67 Dicentes, Num tu es ille Christus? dic nobis. Dixit autem eis, Si vobis dixero, nequaquam credetis:

68 Quod si vos etiam interrogavero, nequaquam respondebitis mihi, neque me absolvetis.

69 Ab hoc tempore erit Filius hominis sedens ad dexteram potentiæ Dei.

70 Dixerunt autem omnes, Tu ergo es Filius ille Dei? Ipse vero dixit eis, Vos dicitis: nam ego sum.

71 At illi dixerunt, Quid amplius egemus testimonio? ipsi enim audivimus ex ore ipsius.

CAP. XXIII.

Christus ab Herode illusus & à Pilato damnatus crucifigitur, crucifixus deridetur & moritur, mortuus sepelitur.

TUnc surgens universa multitudo eorum, duxit eum ad Pilatum.

2 Cœperunt autem eum accusare, dicentes, Comperimus istum pervertere gentem, & vetare tributa dare Cæsari, dicendo se Christum, *id est*, regem esse.

3 Pilatus autem interrogavit eum, dicens, Tunes es Rex ille Judæorum? Ipse vero respondens ei dixit, Tu dicis.

4 Ait vero Pilatus ad primarios Sacerdotes & turbam, Nullam invenio noxam in hoc homine.

5 At illi invalescebant, dicentes, Concitat populum, docens per universam Judæam, exortus à Galilæa huc usque.

6 Pilatus vero, audita Galilæa, interrogavit num homo iste Galilæus esset.

7 Et cum cognovisset eum ad Herodis potestatem pertinere, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Hierosolymis erat per eos dies.

8 Herodes autem viso Jesu gavisus est valde: nam à multo *tempore* cupiebat eum videre, eo quod audivisset multa de eo: & sperabat se signum aliquod visurum ab eo fieri.

9 Interrogavit autem eum multo sermone: sed ipse nihil ei respondit.

10 Aderant autem primarii Sacerdotes & Scribæ magna contentione eum accusantes.

11 Herodes autem cum militibus suis, eum eum pro

10 nihilo habuisset, & illusisset ei, amictum veste
splendida remisit ad Pilatum.
12 Et facti sunt amici inter sese Pilatus & Herodes
10 ipso die: nam antea inimici erant inter sese.
13 Pilatus vero, convocatis principibus Sacerdotibus
& principibus ac populo,
14 Dixit eis, Obtulistis mihi hunc hominem, tan-
quam avertentem populum: & ecce, ego in vestri con-
spectu quæstione habita, nullam noxam inveni in
homine isto, ex iis de quibus accusatis eum.
15 Sed ne Herodes quidem: nam remisi vos ad
illum, & ecce, nihil dignum morte factum est ab eo,
16 Castigatum ergo eum dimittam.
17 Necesse autem habebat dimittere eis singulis
festis unum *quempiam*:
18 Exclamavit autem simul universa turba, dicens,
Tolle istum, dimitte vero nobis Barabbam:
19 Qui erat propter seditionem quandam & cæ-
dem factam in urbe, conjectus in carcerem,
20 Rursus ergo Pilatus allocutus est *eos*, volens
dimittere Jesum.
21 Ipsi vero reclamabant, dicentes, Crucifige, cru-
cifige eum.
22 Ille autem tertio dixit eis, Quid enim iste male-
fecit? nullam noxam capitalem inveni in eo: castiga-
tum ergo eum dimittam.
23 At illi instabant vocibus magnis, petentes ut
ipse crucifigeretur: & invalescebant voces eorum ac
principum Sacerdotum.
24 Tum Pilatus secundum eos judicavit ut fieret
quod ipsi petebant.
25 Dimisit autem eis illum qui propter seditionem
& cædem conjectus fuerat in carcerem, quem petie-
bant: Jesum vero tradidit ille eorum voluntati:
26 Cum igitur abducerent eum, prehenso Simone
quodam Cyrenæo, qui veniebat rure, imposuerunt ei
crucem ferendum post Jesum.
27 Sequebatur autem eum magna multitudo popu-
li & mulierum: quæ & plangebant & lamentabantur
eum.
28 Conversus autem ad eas Jesus dixit, Filiæ Hie-
rusalem, ne flete de me, verum de vobis ipsis flete, &
de liberis vestris:
29 Nam ecce venient dies quibus dicent, Beata
steriles, & uteri qui non genuerunt, & ubera quæ non
lactaverunt.
30 Tum incipient dicere montibus, Cadite in nos,
& collibus, Operite nos.
31 Nam si in virente ligno ista faciunt, in arido
quid fiet?
32 Ducebantur autem etiam alii duo, *itque* facino-
rosi, cum eo interimendi.

33 Cum igitur venissent in locum qui vocatur Calvaria, illic crucifixerunt eum, & facinorosos illos: unum ad dexteram, alterum ad sinistram.

34 Jesus autem dicebat, Pater, remitte hoc ipsis, nesciunt enim quid faciant. Partientes vero vestimenta ejus, jecerunt sortem.

35 Et stabat populus spectans: sannis autem eximebatur cum etiam primores cum eis, dicentes, Alios servavit, servet seipsum, si hic est ille Christus electus ille Dei.

36 Illudebant autem etiam ei milites, accedentes, & acetum ei offerentes,

37 Dicentesque, Si tu es Rex ille Judæorum, serva temetipsum.

38 Erat autem etiam inscriptio scripta supra eum literis Græcis & Romanis & Hebraicis, HIC EST REX ILLE JUDÆORUM.

39 Unus autem ex facinorosis illis suspensis, convitiabatur ei, dicens, Si tu es Christus ille, & seipsum & nos serva.

40 Respondens autem alter objurgavit eum, dicens, Ne Deum quidem tu times, cum in eadem sis damnatione?

41 Et nos quidem juste: (nam digna factis recipimus) iste vero nihil indecens fecit.

42 Dixitque Jesu, Domine, memento mei cum veneris in regnum tuum.

43 Tum dixit ei Jesus, Amen, dico tibi, Hodie mecum eris in paradiso.

44 Erat autem quasi hora sexta, & tenebræ factæ sunt in tota regione usque ad horam nonam.

45 Et obtenebratus est sol, & aulæum templi fissum est medium.

46 Cumque clamasset voce magna Jesus ait, Pater, in manus tuas depono spiritum meum. Et cum hæc dixisset, exspiravit.

47 Cum vidisset autem Centurio quod factum fuerat, glorificavit Deum, dicens, Vere hic homo justus erat.

48 Et omnis turba quæ simul ad hoc spectaculum accesserat, spectans quæ facta fuerant, cædens pectora sua revertebatur.

49 Stabant autem omnes noti ejus procul, & mulieres quæ erant cum una secutæ a Galilæa, videntes ista.

50 Tum ecce quidam nomine Joleph us, senator, vir bonus ac justus:

51 Qui non assensus fuerat consilio ac facto eorum, civis Arimathæa civitate Judæorum: qui & ipse expectabat regnum Dei:

52 Hic, inquam adiens Pilatum, petiit corpus Jesu.

53 Et detractum illud involvit linteo, posuitque illud

illud in monumento quod erat in saxo excisum, in quo nondum quisquam positus fuerat.

54 Porro dies erat Parasceues, & sabbatum succedebat.

55 Subsecutæ etiam mulieres quæ cum eo venerant ex Galilæa, spectarunt monumentum, & quomodo positum esset corpus ejus.

56 Reversæ vero paraverunt aromata & unguenta: & sabbatu quidem quieverunt, secundum præceptum.

CAP. XXIV.

Angeli evangelizant mulieribus: colloquium Emmauntium: Christi assumptio in cœlum.

PRimo autem die hebdomadis, profundo diluculo iverunt ad monumentum, ferentes quæ paraverant aromata: & nonnullæ cum ipsis.

2 Invenerunt autem saxum revolutum à monumento.

3 Et ingressæ non invenerunt corpus Domini Jesu.

4 Et factum est ut dum in ea re hæsitarent, tum ecce, duo viri supervenerint eis, induti vestibus fulgurantibus:

5 Cum autem expavefactæ inclinarent faciem in terram, dixerunt eis, Quid inter mortuos quæritis eum qui vivit?

6 Non est hic, sed suscitatus est: mementote, ut locutus sit vobis cum adhuc in Galilæa esset.

7 Dicens, Oportet Filium hominis tradi in manus hominum peccatorum, & crucifigi, & die tertio resurgere.

8 Recordatæ sunt igitur verborum illius.

9 Et reversæ à monumento annunciaverunt hæc omnia illis undecim, & reliquis omnibus.

10 Erant autem Maria Magdalene, & Johanna, & Maria Jacobi *mater*, & reliquæ cum ipsis, quæ hæc dicebant Apostolis.

11 Sed visa sunt apud eos quasi deliramentum verba ipsarum, neque crediderunt eis.

12 Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum: & cum se inclinasset, cernit lintea sola *illic* jacentia: ablitque apud semetipsum mirans factum.

13 Et ecce, duo ex iis ibant eo ipso die in vicum distantem stadiis sexaginta ab Hierusalem, cui *viso* nomen *est* Emmaus:

14 Et colloquebantur inter se de istis omnibus quæ evenerant.

15 Et factum est ut dum colloquerentur, & *se* mutuo rogitarent, ipse Jesus accederet, & una iter faceret cum ipsis.

16 Oculi autem eorum retinebantur nè ipsum agnoscerent.

17 Dixit autem eis, Qui sunt hi sermones quos confertis inter vos ambulantes? & *quid* estis tetrico vultu?

18 Respondens autem alter, cui nomen Cleophas, dixit ei, Tu solus commoraris Hierusalem, & non nosti quæ in eo facta sunt his diebus?

19 Ipse vero dixit eis, Quæ? At illi dixerunt ei, Quæ *facta sunt* Jesu Nazareno, qui fuit Propheta, potens reipsa & verbis, coram Deo & toto populo.

20 Quomodo eum tradiderunt principes Sacerdotum & primores nostri ut morte damnaretur, & crucifixerunt eum.

21 Nos autem sperabamus illum esse qui redempturus esset Israelem: atqui praeter hæc omnia, tertium hunc diem agit hodie ex quo hæc facta sunt.

22 Sed & mulieres quædam ex nobis perculerunt nos, quæ diluculo venerunt ad monumentum:

23 Et non invento ejus corpore venerunt dicentes se etiam apparitionem Angelorum vidisse, qui dicunt eum vivere.

24 Et abierunt quidam eorum qui erant nobiscum, ad monumentum, & ita invenerunt prout mulieres dixerant, ipsum vero non viderunt.

25 Tum ipse dixit eis, O amentes, & tardi corde ad credendum omnibus quæ locuti sunt Prophetæ.

26 Nonne hæc oportuit pati, Christum, & introire in gloriam suam?

27 Et exorsus a Mose & omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de se *scripta erant*.

28 Appropinquarunt igitur vico in quem proficiscebantur, & ipse simulabat se longius ire.

29 Sed *ipsi* adegerunt eum dicentes, Mane nobiscum: quoniam advesperascit, & inclinavit dies. Ingressus est igitur ut maneret cum eis.

30 Et factum est cum decubuisset cum eis, sumpto pane benedixit, & fractum dedit eis.

31 Aperti sunt autem oculi eorum, & agnoverunt eum: sed ipse ablatus est ex eorum conspectu.

32 Tum alter ad alterum dixerunt, Nonne cor nostrum ardebat in nobis dum loqueretur nobis in via, & dum aperiret nobis scripturas?

33 Et surgentes eo ipso momento, reversi sunt Hierosolymam, & invenerunt congregatos illos undecim, & eos qui cum ipsis erant,

34 *Et* qui dicebant, Suscitatus est Dominus vere, & conspectus est Simoni.

35 Tum ipsi exposuerunt *ea* quæ *gesta erant* in via, & ut fuerat a se agnitus in fractione panis.

36 Hæc autem ipsis loquentibus, stetit ipse Jesus in medio eorum, & dixit eis, Pax vobis.

37 Consternati vero & expavefacti putabant se spiritum conspicere.

38 Tunc dixit eis, Quid turbati estis, & quare disceptationes subeunt corda vestra?

39 Vi-

39 Videte manus meas & pedes meos: nam ego ipse sum: contrectate me, & videte nam spiritus carnem & ossa non habet, sicut me conspicitis habere.
40 Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus ac pedes.
41 Adhuc autem ipsis non credentibus præ gaudio, & mirantibus, dixit eis, Habetis hic esculentum aliquid?
42 Tum ipsi dederunt ei partem piscis assi, & aliquid ex favo apiario.
43 Quæ *ille* accipit, & edit in eorum conspectu.
44 Dixitque eis, Hi sunt sermones quos locutus sum vobis cum adhuc essem vobiscum, oportere impleri omnia quæ scripta sunt in lege Mosis, & Prophetis, & Psalmis de me.
45 Tunc aperuit eorum mentem, ut intelligerent scripturas.
46 Et dixit eis, Ita scriptum est, & ita oportuit Christum pati, & resurgere ex mortuis tertio die:
47 Et prædicari ejus nomine resipiscentiam ac remissionem peccatorum apud omnes Gentes, incipiendo ab urbe Hierosolymorum.
48 Vos autem estis horum testes.
49 Et ecce, ego emittam promissum Patris mei in vos: vos autem residete Hierosolymis usquequo induamini virtute ex alto.
50 Eduxit autem eos foras ad Bethaniam usque: & sublatis manibus suis, benedixit eis.
51 Et factum est, ut dum ipse benediceret eis, disjunctus ab eis sursum ferretur in cœlum.
52 Ipsi autem adorato eo reversi sunt Hierosolymam cum gaudio magno.
53 Erantque omni *tempore* in templo, laudantes & benedicentes Deo. Amen.

EVANGELIUM SECUNDUM JOHANNEM.

CAP. I.

Verbum caro factum: testimonium Johannis de Christo: vocatio quatuor discipulorum: scala visa.

IN principio erat Sermo ille, & Sermo ille erat apud Deum, eratque ille Sermo Deus.
2 Hic *Sermo* erat in principio apud Deum,
3 Omnia per hunc *Sermonem* facta sunt, & absque eo factum est nihil quod factum sit.

4 In ipso vita erat, & vita erat Lux illa hominum:
5 Et Lux illa in tenebris lucet, sed tenebræ eam non comprehenderunt.
6 Exstitit homo missus à Deo, cui nomen Johannes:
7 Is venit ad *dandum* testimonium, *id est*, ut testaretur de illa Luce, ut omnes per eum crederent.
8 Non erat ille Lux illa, sed *missus fuit* ut testaretur de illa Luce.
9 *Hic* erat Lux illa vera quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum.
10 In mundo erat, & mundus per eum factus est, sed mundus eum non agnovit.
11 Ad sua venit, & sui eum non exceperunt.
12 Quotquot autem eum exceperunt, dedit eis hoc jus ut Filii Dei sint facti, *nempe* iis qui credunt in nomen ejus:
13 Qui non ex sanguine, neque ex libidine carnis, neque ex libidine viri, sed ex Deo geniti sunt.
14 Et sermo ille factus est Caro, & commoratus est inter nos, (& spectavimus gloriam ejus, gloriam, *inquam*, ut unigeniti *egressi* a Patre) plenus gratia ac veritatis.
15 Johannes testatus est de eo, & clamavit dicens, Hic est de quo dicebam, *Is* qui pone me venit, antepositus est mihi: quia prior me erat.
16 Et ex plenitudine ipsius omnes accepimus, & gratiam pro gratia.
17 Nam Lex illa per Mosen data est: gratia & veritas per Jesum Christum prætita est.
18 Deum nemo vidit unquam: unigenitus ille Filius qui est in sinu Patris, ille *nobis* expulit.
19 Hoc etiam est testimonium Johannis, quando miserunt Judæi Hierosolymis Sacerdotes & Levitas, ut interrogarent eum, quisnam ipse esset.
20 Et professus est, neque negavit: professus est, *inquam*, se non esse Christum illum.
21 Tunc interrogaverunt eum, Quid ergo es? Tu *ne* es Elias? *Ipse vero* dixit, Non sum. *Et illi*, Es tu Propheta ille? Qui respondit, Non.
22 Dixerunt ergo ei, Quis es? ut responsum demus iis qui miserunt nos, quid dicis de teipso?
23 At, Ego *sum* vox vociferantis in deserto, Complanate viam Domini, prout dixit Esaias Propheta.
24 Qui vero missi fuerant, erant ex Pharisæis.
25 Et interrogaverunt eum, ac dixerunt ei, Cur ergo baptizas, si tu non es Christus ille, neque Elias neque Propheta ille?
26 Respondit eis Johannes dicens, Ego baptizo aqua: sed in medio vestrum stat quem vos non nostis,
27 Hic ille est qui pone me venit, qui mihi antepositus

solitus est: cujus solearum ego non sum dignus qui solvam corrigiam.

28 Hæc Bethabaræ facta sunt secus Jordanem ubi Joannes baptizabat.

29 Postero die cernit Johannes Jesum venientem ad se, & ait, Ecce Agnus ille Dei qui tollit peccatum mundi.

30 Hic est de quo dicebam, Pone me venit vir qui antepositus est mihi, quia prior me erat.

31 At ego non noveram eum: sed ut manifestus fiat Israeli, propterea veni ego baptizans aqua.

32 Tum, *inquam*, testatus est Johannes, dicens, Conspexi Spiritum descendentem quasi columbam è cælo, *qui* etiam manlit super eum.

33 Et ego non noveram eum, sed qui misit me ut baptizarem aqua, ille mihi dixerat, Super quem videris Spiritum descendentem, ac manentem super eum, hic est qui baptizat Spiritu sancto.

34 Ego igitur vidi, & testor hunc esse Filium illum Dei.

35 Postero die iterum stabat Johannes, & ex discipulis ejus duo;

36 Et intuitus Jesum ambulantem, dixit, Ecce Agnus ille Dei.

37 Audierunt autem eum duo illi discipuli loquentem, & secuti sunt Jesum.

38 Conversus vero Jesus, & conspicatus eos sequentes *se*, dicit eis,

Quid quæritis? Illi vero dixerunt ei, Rabbi (quod dicitur, si interpreteris, Magister) ubi moraris?

40 Dicit eis, Venite & videte. Venerunt viderunteque ubi moraretur: & apud eum manserunt diem illum, hora enim erat quasi decima.

41 Erat Andreas frater Simonis Petri unus ex duobus qui audierant *illo* ex Johanne, & secuti fuerant eum.

42 Invenit hic prior fratrem suum Simonem, & dixit ei, Invenimus Messiam illum, quod est, si interpreteris, Christus itle.

43 Et adduxit eum ad Jesum. Intuitus autem eum Jesus dixit, Tu es Simon filius Jona: tu vocaberis Cephas, quod *est*, si interpreteris, Petra.

44 Postero die voluit Jesus abire in Galilæam: invenit autem Philippum, & dixit ei, Sequere me.

45 Erat vero Philippus ex Bethsaida, civitate Andreæ & Petri.

45 Invenit Philippus Nathanaelem, & dicit ei, Invenimus *illum* de quo scripsit Moses in Lege, & Prophetæ, *nempe* Jesum filium illum Josephi, illum ex *urbe* Nazaretha.

47 Tum dixit ei Nathanael, Ex *urbe* Nazaretha

potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus, Veni & vide.

48 Vidit Jesus Nathanaelem venientem ad se, & dixit de eo, Ecce vere Israelita in quo dolus non est.

49 Dixit ei Nathanael, Unde me nosti? Respondit Jesus & dixit ei, Priusquam te Philippus vocaret, cum esses subter ficum, videbam te.

50 Respondit Nathanael, & dixit ei, Rabbi, tu es ille Filius Dei, tu es ille Rex Israel.

51 Respondit Jesus & dixit ei, Quia dixi tibi, Vidi te sub ficu, credis? majora istis videbis.

52 Praeterea dixit ei, Amen amen dico vobis, Ab hoc tempore videbitis coelum apertum, & Angelos Dei ascendentes ac descendentes super Filium hominis.

CAP. II.

Nuptiæ in Cana Galilææ: reformatio templi: corpus Christi, templum mystium.

1 Die autem tertio nuptiæ factæ sunt in Cana oppidi Galilææ: eratque mater Jesu illic.

2 Vocatus est autem etiam Jesus ac discipuli ejus ad nuptias illas.

3 Et cum defecisset vinum, mater Jesus dixit ei, Vinum non habent.

4 Dicit ei Jesus. Quid mihi tecum rei est, mulier? nondum venit hora ilta mea.

5 Dicit ejus mater ministris, Quodcunque dixerit vobis facite.

6 Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Judæorum, capientes singulæ amphoras binas aut ternas.

7 Dicit eis Jesus, Implete has hydrias aqua: Impleverunt eas igitur usque ad summum.

8 Tunc dicit eis, Haurite nunc, & offerte architriclino. Obtulerunt igitur.

9 Ut autem gustavit architriclinus aquam illam quæ facta fuerat vinum, (nesciebat autem unde esset: sed ministri sciebant qui hauserant aquam) vocat sponsum architriclinus,

10 Et dicit ei, Omnes primo loco bonum vinum apponunt, & postquam *compotæ* affatim biberint tunc id quod minus bonum est: tu vero servasti bonum vinum usque adhuc.

11 Hoc initium signorum fecit Jesus in Cana oppido Galilææ, & manifestam fecit gloriam suam: & credidernnt in eum discipuli ejus.

12 Postea descendit Capernaumum ipse & mater, & fratres & discipuli ejus: manseruntque illic non multos dies:

13 Nam prope erat Pascha Judæorum, ascendit igitur Jesus Hierosolymam,

14 Et

14 Et invenit in templo venditores boum & ovium & columbarum, & nummularios sedentes.

15 Factoque flagello è funiculis, omnes ejecit à templo, & oves & boves, & argentariorum nummulos effudit, mensasque subvertit:

16 Et columbarum venditoribus dixit. Tollite hinc ista: ne facite domum Patris mei, domum mercatus.

17 Recordati sunt autem ejus discipuli, Scriptum esse, Zelus domus tuæ exedit me.

18 Responderunt ergo Judæi, & dixerunt ei, Quod signum ostendis nobis quod ista facis?

19 Respondit Jesus & dixit eis, Destruite templum hoc, & intra triduum excitabo illud.

20 Dixerunt ergo Judæi, Quadraginta & sex annis ædificatum est templum istud, & tu intra triduum illud excitabis?

21 At ille loquebatur de templo corporis sui.

22 Postquam ergo suscitatus fuit ex mortuis, recordati sunt ejus discipuli quod hoc sibi dixisset, & crediderunt Scripturæ, & sermoni quem Jesus dixerat.

23 Cum autem esset Hierosolymis in Pascha, in festo, multi crediderunt in nomen ejus, spectantes signa quæ edebat.

24 Ipse autem Jesus non credebat eis semetipsum, eo quod nosset omnes:

25 Nec opus esset ut quisquam ei testaretur de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.

CAP. III.

Dialogus inter Nicodemum & Christum: compendium Evangelii propositum, expositum & obsignatum.

ERat autem quidam ex Pharisæis, cui nomen erat Nicodemus, ex primoribus Judæorum:

2 Hic venit ad Jesum nocte, & dixit ei, Rabbi, scimus te à Deo venisse magistrum: nemo enim potest hæc signa edere quæ tu edis, nisi Deus sit cum eo.

3 Respondit Jesus & dixit ei, Amen amen dico tibi, nisi quis genitus sit iterum, non potest videre regnum Dei.

4 Dicit ei Nicodemus, Quomodo potest quispiam nasci qui sit senex? num potest in uterum matris suæ secundo intrare, & nasci?

5 Respondit Jesus, Amen amen dico tibi, nisi quis fuerit genitus ex aqua & Spiritu, non potest introire in regnum Dei.

6 Quod genitum est ex carne, caro est: & quod genitum est ex Spiritu, spiritus est.

7 Ne mireris me dixisse tibi, Oportet vos iterum gigni.

8 Ventus quo vult spirat, & sonum ejus audis, sed

scis unde veniat & quo vadat : ita est quisquis genitus est è Spiritu.

9 Respondit Nicodemus, & dixit ei, Quomodo possunt hæc fieri ?

10 Respondit Jesus & dixit ei, Tu es magister Israelis, & hæc non nosti ?

11 Amen amen dico tibi, quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur : sed testimonium nostrum non recipitis,

12 Si terrena dixi vobis, & non creditis : quomodo si dixero vobis cœlestia credetis ?

13 Nullus enim ascendit in cœlum, nisi qui descendit è cœlo, *nempe* Filius hominis qui est in cœlo.

14 Prout autem Moses extulit serpentem in deserto ita extolli oportet Filium hominis:

15 Et quisquis credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

16 Ita enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum illum unigenitum dederit, ut quisquis credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam.

17 Non enim misit Deus Filium suum in mundum ut damnet mundum, sed ut servetur mundus per eum.

18 Qui credit in eum, non condemnatur : qui vero non credit, jam condemnatus est : quia non credidit in nomen unigeniti Filii Dei.

19 Hæc est autem condemnatio, quod Lux venit in mundum, sed dilexerunt homines potius tenebras quam Lucem : quia sunt eorum mala opera.

20 Quisquis enim quæ mala sunt agit, odit lucem : nec venit ad lucem, ne arguantur opera ipsius :

21 Qui vero dat operam veritati, venit ad lucem : ut manifesta fiant opera ipsius, quod secundum Deum facta fuerint.

22 Postea venit Jesus & discipuli ejus in Judæa territorium : & illic educabatur cum eis, & baptizabat.

23 Baptizabat autem etiam Johannes in Ænon prope Salim, quoniam aquæ multæ erant illic, & veniebant ac baptizabantur.

24 Nondum enim conjectus fuerat Johannes in carcerem.

25 Orta est igitur quæstio *quibusdam* ex discipulis Johannis cum Judæis de purificatione.

26 Veneruntque ad Johannem & dixerunt ei, Rabbi, is qui tecum erat apud trajectum Jordanis, cui tu testimonium dedisti, ecce baptizat, & omnes veniunt ad eum.

27 Respondit Johannes & dixit, Homo non potest recipere quicquam nisi fuerit ei datum è cœlo.

28 Vos ipsi mihi testes estis me dixisse, Non sum ego Christus, sed missus sum *qui apparerem* coram eo.

29 Qui habet sponsam, is unus est : amicus autem sponsi

sponsi quid stat & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi, hoc ergo gaudium meum impletum est.

30 Illum oportet crescere, me vero minui.

31 Qui superne venit, supra omnes est: qui à terra est, & terrenus est, & terrena loquitur: qui è cœlo venit, supra omnes est.

32 Et quod vidit & audivit, hoc testatur: sed testimonium ejus nemo recipit.

33 Qui recipit ejus testimonium, is obsignavit Deum veracem esse.

34 Nam *is* demum quem misit Deus, verba Dei loquitur, non enim *huic* admetitur Deus spiritum.

35 Pater diligit Filium, & omnia dedit ei in manum.

36 Qui credit in Filium, habet vitam æternam: qui vero non assentitur Filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.

CAP. IV.

Colloquium Christi cum Samaritana, ejusque fructus. Regii filius sanatur.

UT ergo cognovit Dominus Pharisæos audisse ipsum plures discipulos facere & baptizare quam Johannem.

2 (Quanquam Jesus ipse non baptizabat, sed discipuli ejus)

3 Reliquit Judæam & abiit rursum in Galilæam.

4 Oportebat autem eum transire per Samariam.

5 Venit ergo in urbem Samariæ quæ dicitur Sichar, juxta prædium quod dedit Jacobus Josepho filio suo.

6 Erat autem ibi fons Jacobi. Jesus ergo fatigatus ex itinere, ita sedit ad fontem: hora *enim* erat quasi sexta.

7 Venit mulier Samaritana ut hauriret aquam: dicit ei Jesus, Da mihi potum.

8 Nam discipuli ejus abierant in urbem ut cibos emerent.

9 Dicit igitur ei mulier illa Samaritana, Quomodo tu Judæus cum sis, potum à me poscis quæ sum mulier Samaritana? (non enim utuntur Judæi Samaritanis.)

10 Respondit Jesus & dixit ei, Si nosses donum illud Dei, & quis sit ille qui dicit tibi, Da mihi potum, tu petiisses ab eo; & dedisset tibi aquam vivam.

11 Dicit ei mulier, Domine, neque quo hauries habes, & puteus profundus est: unde ergo habes aquam illam vivam?

12 Num tu major es patre nostro Jacobo, qui dedit nobis hunc puteum, ex quo ipse bibit, & filii ejus & ejus pecora?

13 Respondit Jesus & dixit ei, Quisquis bibit ex aqua ista sitiet rursus:

14 Quis-

14 Quisquis autem biberit ex aqua illa quam ego dabo ei, non sitiet in æternum: sed aqua illa quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.

15 Dicit ei mulier, Domine, da mihi aquam istam, ut non sitiam, neque veniam huc ad hauriendum.

16 Dicit ei Jesus, Vade, voca virum tuum, & veni huc.

17 Respondit mulier & dixit ei. Non habeo virum. Dicit ei Jesus, Bene dixisti, Non habeo virum.

18 Quinque enim viros habuisti: & nunc quem habes, non est tuus vir: hoc vere dixisti.

19 Dicit ei mulier, Domine, video te Prophetam esse.

20 Patres nostri in hoc monte adoraverunt: & vos dicitis Hierololymis esse locum illum ubi oportet adorare.

21 Dicit ei Jesus, Mulier, crede mihi, venit tempus quando neque in monte hoc neq; Hierololymis adorabitis Patrem.

22 Vos adoratis quod nescitis; nos adoramus quod scimus: quia salus ex Judæis est.

23 Sed venit tempus, & nunc est, cum veri adoratores adorabunt Patrem Spiritu ac veritate: etenim Pater tales quærit qui ipsum adorent.

24 Deus est Spiritus: & qui adorant eum, oportet ut Spiritu ac veritate adorent.

25 Dicit ei mulier, Scio Messiam venturum (qui dicitur Christus,) cum venerit ille, nobis annunciabit omnia.

26 Dicit ei Jesus, Ego sum qui loquor tibi.

27 Interea vero venerunt ejus discipuli, & mirati sunt quod cum muliere loqueretur: nemo tamen dixit, Quid quæris? aut, Quid loqueris cum ea?

28 Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abiit in urbem, dixitque ejus loci hominibus.

29 Venite, videte hominem qui dixit mihi quæcunque feci: num ille est Christus ille?

30 Exierunt ergo ex urbe, & venerunt ad eum.

31 Interim autem rogabant eum discipuli, dicentes, Rabbi, ede.

32 Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo quendam, quem vos non nostis.

33 Dicebant ergo discipuli alii ad alios, Num quis attulit ei quod ederet?

34 Dicit eis Jesus, Esca mea est exequi voluntatem ejus qui misit me, & consummare ipsius opus.

35 Nonne vos dicitis, Adhuc quadrimestre *spatium* superest, & messis erit? Ecce dico vobis, attollite oculos vestros, & spectate regiones: nam albæ jam sunt ad messem.

36 Qui autem metit, mercedem accipit, & con-

gregat fructum in vitam æternam: ut & qui seminat, simul gaudeat, & qui metit.

37 Nam in hoc dictum illud verum est, Alius est qui seminat, & alius qui metit.

38 Ego misi vos ad *id* metendum in quo vos non laborastis: alii laboraverunt, & vos in labores eorum introistis.

39 Ex urbe autem illa multi Samaritanorum crediderunt in eum propter sermonem mulieris illius, testantis, *ac dicentis*, Certe dixit mihi omnia quæ feci.

40 Cum ergo venissent ad eum Samaritani, rogarunt eum ut apud eos maneret: & mansit ibi duos dies.

41 Ac multo plures crediderunt propter sermonem ipsius.

42 Et illi mulieri dicebant, Non amplius propter tuos sermones credimus: ipsi enim audivimus, & scimus hunc esse vere Servatorem illum mundi, Christum.

43 Duobus autem post diebus exiit inde, & abiit in Galilæam.

44 Ipse enim Jesus testatus fuerat, Prophetam in sua patria honorem non habere.

45 Cum ergo venisset in Galilæam, excepérunt eum Galilæi, cum omnia vidissent quæ fecerat Hierosolymis in festo: nam & ipsi venerant ad festum.

46 Venit igitur Jesus rursum Cana *oppidum* Galilææ, ubi fecerat ex aqua vinum. Erat autem in *urbe* Capernaumo regius quidã, cujus filius infirmus erat.

47 Is cum audisset Jesum venisse ex Judæa in Galilæam, abiit ad eum, & eum rogavit ut descenderet ac sanaret filium suum: erat enim moribundus.

48 Dixit ergo Jesus ei, Nisi signa & prodigia videritis, non credetis.

49 Dicit ei regius ille, Domine, descende priusquam moriatur puerulus meus.

50 Dicit ei Jesus, Vade, filius tuus vivit. Credidit homo sermoni quem dixerat ei Jesus: & profectus est.

51 Jam autem eo descendente servi occurrerunt ei, & annunciaverunt dicentes, Filius tuus vivit.

52 Percontatus est ergo ab eis horam qua melius habuerat: & dixerunt ei, Heri *circiter* horam septimam dimisit eum febris.

53 Agnovit ergo pater *id fuisse* illa ipsa hora qua dixerat ei Jesus, Filius tuus vivit, & credidit ipse, ac domus ejus tota.

54 Hoc rursus *iterum* secundum signum edidit Jesus, cum venisset ex Judæa in Galilæam.

CAP. V.

Paralyticus ad piscinam: auctoritas & officium Christi: resurrectio mortuorum. Scrutinium Scripturarum.

POst hæc erat festum Judæorum, & ascendit Jesus Hierosolymam.

2 Est autem Hierosolymis ad *portam* pecuariam piscina quæ nominatur Hebraice Bethsaida, quinque porticus habens.

3 In his jacebat multitudo magna infirmorum, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum.

4 Angelus enim descendebat prætitutotempore in piscinam, & turbabat aquam: itaque qui primus ingressus erat post aquæ turbationem, sanus fiebat à quocunque detineretur morbo.

5 Erat autem quidam illic triceſimum octavum annum agens in infirmitate.

6 Hunc cum vidisset Jesus jacentem, & cognovisset eum jam multum temporis egisse *in morbo*, dicit ei, Cupis sanus fieri?

7 Respondit ei infirmus ille, Domine, non habeo qui cum turbata fuerit aqua, immittat me in piscinam: sed interim dum ego venio, alius ante me descendit.

8 Dicit ei Jesus, Surge, attolle grabbatum tuum, & ambula.

9 Et statim sanus factus est homo ille: & sustulit grabatum suum, & ambulabat, erat autem Sabbatum die illo.

10 Judæi ergo dicebant ei qui curatus fuerat, Sabbatum est; non licet tibi tollere grabatum.

11 Respondit eis, Qui me sanum fecit, is mihi dixit, Attolle grabatum tuum, & ambula.

12 Interrogaverunt eum ergo, Quis ille est qui dixit tibi, Attolle grabatum tuum & ambula?

13 Is autem qui sanatus fuerat, nesciebat quis esset: Jesus enim evaserat è turba quæ erat in illo loco.

14 Postea invenit eum Jesus in templo, & dixit ei, Ecce, sanus factus es: ne pecca amplius, ut nequid deterius tibi fiat.

15 Abiit homo ille, & nunciavit Judæis Jesum esse à quo sanatus fuerat.

16 Ac propterea persequebantur Judæi Jesum, & studebant eum interimere, quod ista fecisset Sabbato.

17 Jesus autem respondit eis, Pater meus usque adhuc operatur, & ego operor.

18 Propterea ergo magis studebant eum Judæi interimere, quia non solum solviſſet Sabbatum, sed & Deum dixisset patrem suum, parem se faciens Deo.

19 Respondit ergo Jesus, & dixit eis, Amen amen dico vobis, non potest Filius a semetipso operari, *id est*, nisi viderit Patrem operantem: quæcunque enim ille facit, hæc etiam Filius pariter facit.

20 Pater enim amat Filium, & omnia ostendit ei quæ facit: & opera istis majora ostendet ei, ut vos miremini.

21 Sicut enim Pater suscitat mortuos & vivificat, ita & Filius quos vult vivificat.

22 Nec enim pater judicat quenquam, sed omne judicium dedit Filio:

23 Ut omnes honorent Filium prout honorant Patrem: qui non honorat Filium, non honorat Patrem, qui misit eum.

24 Amen amen dico vobis, qui sermonem meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternam, & in condemnationem non veniet: sed transivit a morte in vitam.

25 Amen amen dico vobis, adventat tempus, & nunc est, cum mortui audient vocem Filii Dei: & qui audierint, vivent.

26 Sicut enim Pater habet vitam in seipso, sic dedit & Filio habere vitam in seipso.

27 Et autoritatem ei dedit etiam judicium exercendi, quatenus Filius hominis est.

28 Ne hoc miramini: nam veniet hora qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem ejus.

29 Et prodibunt qui bona fecerint in resurrectionem vitæ: qui vero mala egerint, in resurrectionem condemnationis.

30 Non possum ego à meipso facere quicquam: prout audio judico: & judicium meum justum est: quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me, *id est*, Patris.

31 Si ego testor de meipso, testimonium meum non est firmum.

32 Alius est qui testatur de me, & scio firmum esse testimonium quod testatur de me.

33 Vos misistis ad Johannem, & is testimonium dedit veritati.

34 Ego autem ab homine testimonium non capto: sed hæc dico ut vos servemini.

35 Ille erat lucerna ardens & lucens: vos autem voluistis ad momentum exultare ejus luce.

36 At ego testimonium habeo majus *testimonio* Johannis: opera enim quæ dedit mihi Pater ut ea consummem, ipsa, *inquam*, opera quæ ego facio, testantur de me quod Pater miserit me.

37 Et qui misit me Pater, ipse testatus est de me. Neque vocem ejus unquam audistis, neque speciem ejus vidistis.

38 Et sermonem ejus non habetis in vobis manentem: quia quem misit ille, huic vos non creditis.

39 Scrutamini Scripturas, quia non videmini vobis in ipsis vitam æternam habere: & illæ sunt quæ testantur de me.

40 Sed non vultis venire ad me, ut vitam habeatis.

41 Gloriam ab hominibus non capto.

42 Sed vos novi charitatem Dei non habere in vobis.

43 Ego veni nomine Patris mei, nec recipitis me: a

si venerit alius nomine suo, illum recipietis.

44 Quomodo vos potestis credere, cum gloriam ab ab aliis capetis, & gloriam illam quæ à solo Deo proficiscitur non quæratis?

45 Ne putate me accusaturum vos apud Patrem: qui accusat vos, Moses, in quo vos speratis.

46 Si enim crederetis Mosi, crederetis mihi: nam ille de me scripsit.

47 Quod si scriptis illius non creditis, quomodo verbis meis credetis?

CAP. VI.

Duo Christi miracula, & consilio de pane & aqua vitæ, & quomodo exempta.

POst hæc abiit Jesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis.

2 Et sequebatur eum turba multa, quia videbant ejus signa quæ edebat in infirmis.

3 Subiit vero in montem Jesus, & ibi sedit cum discipulis suis.

4 Prope autem erat Pascha, festum Judæorum.

5 Cum ergo sustulisset oculos Jesus, & conspexisset multam turbam ad se venire, dicit Philippo, Unde ememus panes ut edant isti?

6 (Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset faciturus.)

7 Respondit ei Philippus. Ducentorum denariorum panes non sufficerint eis, ut singuli eorum paululum quiddam accipiant.

8 Dicit ei unus ex discipulis ejus, nempe Andreas frater Simonis Petri.

9 Est hic puerulus quidam, qui habet quinque panes hordeaceos & duos piscículos; sed hæc quid sunt inter tam multos?

10 Dixit autem Jesus, Facite ut homines recumbant. Erat autem gramen multum in eo loco. Discubuerunt ergo viri illi numero quasi quinquies mille.

11 Accepit autem panes illos Jesus, & actis gratiis distribuit discipulis, discipuli vero accumbentibus: similiter etiam ex piscículis illis quantum volebant.

12 Ut autem expleti sunt, dixit Jesus discipulis suis, Congregate quæ superfuerunt fragmenta, ne quid pereat.

13 Congregarunt ergo, & impleverunt duodecim cophinos fragmentis ex quinque illis panibus hordeaceis, quæ superfuerant iis qui comederant.

14 Illi ergo cum vidissent signum quod Jesus ediderat, dicebant, Hic est vere Propheta ille qui venturus erat in mundum.

15 Jesus ergo cum nosset venturos & se abrepturos ut facerent se regem, secessit rursus in montem solus ipse.

16 Ut

16 Ut autem serum *diei* factum est, descenderunt discipuli ejus ad mare.

17 Et ascensi navigium, ibant trans mare Capernaum versus: jam autem erant tenebræ, nec venerat ad eos Jesus.

18 Et mare, vento magno flante, intumescebat.

19 Protecti vero quasi stadia viginti quinque aut triginta, conspiciunt Jesum ambulantem super mare, & appropinquantem navi, & timuerunt.

20 Ille vero dixit eis, Ego sum, nolite timere.

21 Cupide ergo receperunt eum in navigium: & statim navigium pervenit ad regionem in quam ibant.

22 Postero die turba quæ subsisterat ejs mare, cum vidisset illic non fuisse aliud navigium nisi unum illud in quod ingressi fuerant discipuli ejus, & Jesum non introisse cum discipulis suis in navigium, sed solos ejus discipulos abiisse:

23 (Alia vero navigiola Tiberiade venerunt prope locum illum ubi ederant panem, postquam gratias egisset Dominus:)

24 Cum igitur *turba* vidisset turba Jesum illic non esse, neque discipulos ejus, ingressi sunt & ipsi in navigia, & venerunt Capernaumum, quærentes Jesum.

25 Et eo invento trans mare, dixerunt ei, Rabbi, quando huc pervenisti?

26 Respondit eis Jesus, & dixit; Amen amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia edistis panes illos & saturati estis.

27 Operemini non cibo qui perit, sed cibo illi qui permanet in vitam æternam, quem Filius hominis dabit vobis: hunc enim Pater obsignavit, *id est*. Deus.

28 Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus ut operemur operibus Dei.

29 Respondit Jesus & dixit eis. Hoc illud est opus Dei, ut credatis in *eum* quem ille misit.

30 Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu signum edis, ut videamus & credamus tibi? quid operaris?

31 Patres nostri ederunt illud manna in deserto illo: sicut scriptum est, Panem e cœlo dedit eis quem ederent.

32 Dixit ergo eis Jesus, Amen dico vobis, nequaquam Moses dedit vobis panem illum cœlestem: sed Pater meus dat vobis panem illum cœlestem verum.

33 Panis enim ille Dei is est qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo.

34 Dixerunt ergo ei, Domine, da nobis semper panem istum.

35 Dixit autem eis Jesus, Ego sum panis ille vitæ: qui venit ad me, nequaquam esuriet: & qui credit in me, non sitiet unquam.

36 Sed dixi vobis, certe & vidistis me, & non creditis.

37 Quic-

37 Quicquid dat mihi Pater, ad me veniet: & eum qui venit ad me nequaquam ejecerim foras:

38 Quia descendi è cœlo ut exequar non voluntatem meam, sed voluntatem ejus qui misit me.

39 Hæc est autem voluntas ejus qui misit me, *id est* Patris, ut quicquid mihi dederit, non perdam ex eo, sed suscitem illum in ultimo illo die.

40 Hæc est autem voluntas ejus qui misit me, ut quisquis conspicit Filium, & credit in eum, habeat vitam æternam: & suscitem ipsum ego ultimo illo die.

41 Murmurabant ergo Judæi de eo quia dixerat, Ego sum panis ille qui è cœlo descendit.

42 Et dicebant, Nonne iste est ille Jesus, filius ille Joseph, cujus nos novimus patrem & matrem? quomodo ergo dicit iste, E cœlo descendi.

43 Respondit ergo Jesus, & dixit eis, Nè murmurate inter vos.

44 Nemo potest venire ad me, nisi Pater, qui misit me, traxerit eum: & ego suscitem ipsum ultimo illo die.

45 Scriptum est in Prophetis, Et erunt omnes docti a Deo. Quisquis ergo audivit à Patre & didicit venit ad me.

46 Non quod Patrem viderit quisquam nisi is qui est à Deo: hic vidit Patrem.

47 Amen, amen dico vobis, qui credit in me, habet vitam æternam.

48 Ego sum panis ille vitæ.

49 Patres vestri ederunt manna in deserto, & mortui sunt.

50 Hic est panis ille qui è cœlo descendit, ut quis edit ex eo non moriatur.

51 Ego sum panis ille vivus qui è cœlo descendi. Si quis ederit ex hoc pane vivet in æternum: panis autem quem ego dabo, caro mea est, quem ego dabo pro mundi vita.

52 Pugnabant ergo Judæi alii adversus alios, dicentes, Quomodo potest hic nobis carnem *suam* dare quam edamus?

53 Dixit ergo eis Jesus, Amen amen dico vobis, nisi ederitis carnem Filii, & biberitis ejus sanguinem, non habebitis vitam in vobis.

54 Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, habet vitam æternam: & ego suscitabo ipsum ultimo illo die.

55 Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus.

56 Qui edit meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo.

57 Sicut misit me vivens ille Pater, & ego vivo per Patrem; *ita* etiam qui ederit me, vivet ipse quoque per me.

58 Hic

58 Hic est panis ille qui de cœlo descendit: non
sicut ederunt Patres vestri manna, & mortui sunt, qui
ederit hunc panem, vivet in æternum.
59 Hæc dixit in synagoga, cum doceret in urbe Ca-
pernaumo.
60 Multi ergo ex discipulis ejus hæc auditis dixe-
runt, Durus est hic sermo: quis potest eum audire?
61 Sciens autem Jesus apud se discipulos suos de
hoc murmurare, dixit eis, Hoccine vos offendit?
62 Quid si igitur spectaveritis Filium hominis a-
scendentem eo ubi erat prius?
63 Spiritus est id quod vivificat, caro non prodest
quicquam: verba quæ ego loquor vobis, spiritus sunt
et vita sunt.
64 Sed sunt quidam ex vobis qui non credunt: scie-
bat enim à principio Jesus quinam essent qui non cre-
derent, & quis eum proditurus esset.
65 Et dicebat, Propterea dixi vobis, neminem pos-
se venire ad me nisi fuerit ei datum à Patre meo.
66 Ex eo tempore multi discipulorum ejus pedem
retulerunt: nec amplius cum eo versabantur.
67 Dixit ergo Jesus duodecim illis, Num & vos vul-
tis abire?
68 Respondit ergo ei Simon Petrus, Domine, ad
quem abibimus? verba vitæ æternæ habes:
69 Et nos credidimus & scimus te esse Christum il-
lum Filium Dei viventis.
70 Respondit ei Jesus, Nonne ego vos duodecim
elegi? & tamen unus ex vobis est diabolus.
71 Loquebatur autem de Juda Simonis filio Iscario-
te; futurum enim erat ut hic proderet eum, cum es-
set unus ex illis duodecim.

CAP. VII.

Christus non cum affinibus sed alium profectus ad Festum, docet in templo. Varia feruntur de eo judicia, & dissident qui eum comprehendere volebant.

VErsabatur autem Jesus post hæc in Galilæa: nole-
bat enim in Judæa versari, quia studebant eum
Judæi interimere.
2 Prope autem erat festum Judæorum Scenopegia.
3 Dixerunt igitur ad eum fratres ejus, Digredere
hinc, & vade in Judæam, ut tui quoque discipuli spe-
sient opera tua quæ facis.
4 Nemo enim occulto facit aliquid, & quærit ipse
celebris esse: si hæc facis, manifesta teipsum mundo.
5 Nam nè fratres quidem ejus credebant in eum.
6 Dicit ergo eis Jesus, Præstitutum illud tempus
meum nondum adest: præstitutum autem illud tem-
pus vestrum semper est paratum.
7 Non potest mundus vos odisse: me autem odit,
quoniam ego testor de eo, opera ejus mala esse.
8 Vos ascendite ad hos dies festos: ego nondum
ascendo

ascendo ad festum quia præfinitum illud meum tempus nondum expletum est.

9 Hæc autem cum eis dixisset, mansit in Galilæa.

10 Ut ascenderunt autem fratres ejus, tunc & ipse ascendit ad festum, non manifeste, sed velut occulte.

11 Judæi ergo quærebant eum in festo, & dicebant: Ubi est ille.

12 Et murmuratio multa erat in turba de eo, alii quidem dicebant, Vir bonus est: alii vero dicebant, Non: sed turbam seducit.

13 Nullus tamen libere loquebatur de eo, propter metum Judæorum.

14 Festo autem illo jam medio, ascendit Jesus in templum, ac docebat.

15 Et mirabantur Judæi, dicentes, Quomodo ille literas novit, cum *eas* non didicerit?

16 Respondit eis Jesus, & dixit, Mea doctrina non est mea: sed ejus qui misit me.

17 Si quis voluerit quod ille vult, facere, cognoscet de doctrina, utrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar.

18 Qui à semetipso loquitur, gloriam propriam quærit: qui autem quærit gloriam ejus qui misit ipsum, hic verax est, & injustitia in eo non est.

19 Nonne Moses dedit vobis Legem, & *tamen* nemo ex vobis præstat Legem? quid me studetis interimere?

20 Respondit turba & dixit, Dæmonium habes: quis te studet interimere?

21 Respondit Jesus & dixit eis, Unum opus feci, & omnes miramini.

22 Attamen Moses dedit vobis circumcisionem (non quod ex Mose sit, sed *quia* ex Patribus) & Sabbato circumciditis hominem.

23 Si circumcisionem accipit homo Sabbato, ut non solvatur Lex Mosis, mihi indignamini quod totum hominem sanum fecerim Sabbato?

24 Nè judicate secundum vultum, sed justum illud judicium ferte.

25 Dicebat ergo quidam ex Hierosolymitanis, Nonne hic est quem student interimere?

26 At ecce, libere loquitur, & nihil ei dicunt: numnam vero cognoverunt primores hunc vere esse Christum illum?

27 Sed novimus unde hic sit: cum autem venerit ille Christus, nemo cognoturus est unde sit.

28 Clamabat ergo Jesusin templo, docens & dicens, Et me nostis, & unde sim nostis: & à meipso non veni, sed est verus qui misit me, quem vos non nostis.

29 Ego vero novi eum, quia ab ipso sum, & ille me misit.

30 Studebant ergo eum prehendere: sed nemo injecit in eum manū, quia nondū venerat hora illa ipsius.

31 Multi

31 Multi vero ex turba crediderunt in eum, & dicebant, Christus cum venerit, num signa plura edet iis quæ ille edidit?

32 Audierunt Pharisæi turbam ista murmurantem de eo, & miserunt Pharisæi ac primarii Sacerdotes ministros ut eum prehenderent.

33 Dixit ergo eis Jesus, Adhuc paulisper ero vobiscum: deinde abibo ad eum qui me misit.

34 Quæretis me nec invenietis: & ubi ego ero, eo vos non poteritis venire.

35 Dixerunt ergo Judæi inter sese, Quonam est iste profecturus, ut nos non inveniamus eum? num ad eos qui dispersi sunt inter Græcos profecturus est, & Græcos docturus?

36 Quis est hic sermo quem dixit, Quæretis me, & non invenietis me: & ubi ego ero, vos non poteritis venire?

37 Ultimo autem die illo magno festi stetit Jesus, & clamavit, dicens, Si quis sitit, veniat ad me, & bibat.

38 Qui credit in me, sicut dixit Scriptura, flumina de ventre ejus vivæ ex ventre ipsius fluent.

39 (Hoc autem dixit de Spiritu illo quem acceperant credentes in eum. Nondum enim erat Spiritus sanctus, quia Jesus nondum erat glorificatus.)

40 Multi ergo e turba cum audissent hunc sermonem, dicebant, Vere hic est Propheta ille.

41 Alii dicebat, Hic est Christus ille. Quidam autem dicebant, Num enim e Galilæa veniet ille Christus?

42 Nonne Scriptura dicit, ex semine Davidis, & ex vico Bethlehema ubi erat David, venturum illum Christum?

43 Dissidium ergo ortum est in turba propter eum.

44 Quidam autem ex ipsis volebant eum prehendere, sed nemo injecit in eum manus.

45 Venerunt ergo ministri ad primarios sacerdotes & Pharisæos: qui dixerunt eis, Quare non adduxistis eum?

46 Responderunt ministri, Nunquam ita locutus est homo ut homo iste.

47 Responderunt ergo eis Pharisæi, Num & vos seducti estis?

48 Num quis ex primoribus credidit in eum, aut ex Pharisæis?

49 Sed turba hæc quæ non novit Legem, execrabilis est.

50 Dicit eis Nicodemus, is qui venerat ad eum nocte, cum unus esset ex illis.

51 Num Lex nostra condemnat quempiam, nisi prius ex ipso audierit, & cognoverit quid faciat?

52 Responderunt & dixerunt ei, Num & tu Galilæus

us es? scrutare & scito ex Galilæa Prophetam non fuisse suscitatum.

53 Et profectus est unusquisque domum suam.

CAP. VIII.

Christus adultera peccata remittit, testatur de seipso & de Patre, & quis semen Abrahæ, & quis liber dicendus.

JEsus autem profectus est in montem Oliarum.

2 Et diluculo rursus adfuit in templo, & totus populus venit ad eum, & sedens docebat eos.

3 Adducunt autem ad eum Scribæ & Pharisæi mulierem in adulterio deprehensam: & cum staruissent eam in medio,

4 Dicunt ei, Magister, hæc mulier deprehensa est in ipso facto, cum mœcharetur:

5 In lege vero Moses præcepit nobis ut tales lapidentur: tu ergo quid dicis?

6 Hoc autem dicebant tentantes eum, ut possent eum accusare. Jesus autem incurvatus deorsum, digito scribebat in terra.

7 Cum autem perseverarent eum interrogare, sese surrigens dixit ad eos, Qui vestrum immunis est a peccato, primus in eam jaciat lapidem.

8 Et rursum incurvatus deorsum, scribebat in terra.

9 Ipsi vero cum hæc audiissent, & a conscientia redarguerentur, singulatim alius post alium exierant, incipiendo a senioribus usque ad ultimos: & derelictus est solus Jesus & mulier in medio stans.

10 Jesus autem sese surrigens, & nemine conspecto præter mulierem, dixit ei, Mulier, ubi sunt illi tui accusatores? nemo te condemnavit?

11 Ipsa vero dixit. Nemo, Domine. Dixit autem ei Jesus. Nec ego te condemno: vade, & ne deinceps pecca.

12 Rursum ergo Jesus eis locutus est, dicens, Ego sum lux illa mundi: qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ.

13 Pharisæi autem dixerunt ei, Tu de teipso testaris, testimonium tuum non est firmum.

14 Respondit Jesus & dixit eis, Etiamsi ego testor de meipso, firmum est testimonium meum: quia scio unde venerim, & quo vadam: vos autem nescitis unde venerim, & quo vadam.

15 Vos secundum carnem judicatis, ego non judico quenquam.

16 Quod si etiam judicarem ego, judicium meum firmum esset: quia solus non sum, sed ego & qui misit me Pater.

17 Sed & in Lege vestra scriptum est, duorum hominum testimonium firmum esse.

18 Ego sum qui testor de meipso, & testatur de me qui misit me Pater.

19 Dicebant ergo ei, Ubi est tuus ille Pater? Respondit

fondit Jesus, Neque me nostis, neq; Patrem meum: si me nosletis, Patrem quoque meum nosletis.

20 Hæc verba locutus est Jesus in gazophylacio, docens in templo: & nemo prehendit eum, quia nondum venerat illa ipsius hora.

21 Dixit ergo iterum eis Jesus, Ego vado, & quæretis me, & in hoc peccato vestro moriemini: quo ego vado, vos non potestis venire.

22 Dicebant ergo Judæi, Num interimet seipsum, qui dicat, Quo ego vado, vos non potestis venire?

23 Tunc dixit eis, Vos inferne estis, ego sum supernè: vos ex hoc mundo estis, ego non sum ex hoc mundo:

24 Ideo vobis dixi, vos morituros in peccatis vestris. Nam nisi crediderilis me *eum* esse, moriemini in peccatis vestris.

25 Dixerunt ergo ei, Tu quis es? Tum dixit eis Jesus, *Et* quod à principio dico vobis.

26 Multa habeo quæ de vobis loquar ac judicem: sed qui me misit, verax est: & ego quæ audivi ab eo, hæc loquor mundo.

27 Non cognoverunt se de Patre *hos* ipsis dicere.

28 Dixit ergo eis Jesus, Cum sustuleritis Filium hominis, tunc agnoscetis me eum esse, & à meipso nihil facere, sed prout docuit me Pater hæc loqui.

29 Nam qui me misit, mecum est: non reliquit me solum Pater, quia ego quæ placent ipsi facio semper.

30 Hæc illo loquente multi crediderunt in eum.

31 Dicebat ergo Jesus eis Judæis qui crediderant ipsi, Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis.

32 Et cognoscetis Veritatem, & Veritas vos in libertatem vindicabit.

33 Respondérunt ei, Semen Abrahami sumus, neq; cuiquam servivimus unquam: quomodo tu dicis, vos in libertatem vindicabimini?

34 Respondit eis Jesus, Amen amen dico vobis, Quisquis operam dat peccato, servus est peccati.

35 Servus autem non manet in domo perpetuo: filius manet perpetuo.

36 Itaque si vos Filius in libertatem vindicarit, vere liberi eritis.

37 Scio vos semen Abrahami esse; sed studetis me interimere, quia sermo ille meus non habet locum apud vos.

38 Ego loquor quod vidi apud Patrem meum, & vos facitis quod vidistis apud patrem vestrum.

39 Respondérunt & dixerunt ei, Pater noster Abrahamus est. Dicit eis Jesus, Si filii Abrahami essetis, opera Abrahami faceretis.

40 Nunc autem studetis me interimere, hominem qui veritatem vobis locutus sum, quam audivi à Deo: hoc Abrahamus non fecit.

41 Vos

41 Vos facitis opera patris vestri. Itaque dixerunt ei, Nos ex fornicatione non sumus nati: unum patrem habemus, *nempe* Deum.

42 Dixit ergo eis Jesus, Si Deus pater vester esset, diligeretis me: ego enim à Deo prodii & adsum; nec enim a meipso veni, sed ille me misit.

43 Quare loquelam istam meam non agnoscitis? *nempe* quoniam non potestis audire sermonem meum.

44 Vos ex patre diabolo estis, & cupiditates patris vestri vultis exequi. Ille fuit homicida a principio, & in veritate non perstitit: non est enim veritas in eo. Quotiescunque loquitur mendacium, de suo loquitur, quia mendax est, & pater ille mendacii.

45 *Vos* autem, quia ego veritatem dico, non creditis mihi.

46 Quis ex vobis arguit me de peccato? si veritatem dico, quare vos non creditis mihi?

47 Qui ex Deo est, verba Dei audit: propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis.

48 Responderunt ergo Judæi & dixerunt ei, Nonne bene dicimus te Samaritanum esse, & dæmonium habere?

49 Respondit Jesus, Ego dæmonium non habeo, sed honoro Patrem meum, & vos contumelia afficitis me.

50 Ego vero non quæro gloriam meam: est qui quærat & judicet.

51 Amen amen dico vobis: si quis sermonem meum observaverit, mortem non conspiciet in æternum.

52 Dixerunt ergo ei Judæi, Nunc agnovimus te dæmonium habere. Abrahamus mortuus est, & Prophetæ: & tu dicis, Si quis sermonem meum servaverit, non gustabit mortem in æternum.

53 Num tu major es patre illo nostro Abrahamo, qui mortuus est? etiam Prophetæ mortui sunt: quem te ipsum facis?

54 Respondit Jesus, Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est: Pater ille meus, is est qui glorificat me, quem vos dicitis Deum vestrum esse.

55 Sed non nostis eum: ego vero ipsum novi: & si illi vero ipsum mihi non esse notum, ero similis vestri, *id est*, mendax: sed eum novi, & sermonem ejus observo.

56 Abrahamus pater ille vester gestivit videre diem istum meum, & vidit, ac gavisus est.

57 Dixerunt igitur ei Judæi, Quinquaginta annos nondum habes, & Abrahamum vidisti?

58 Dixit eis Jesus, Amen amen dico vobis, priusquam Abrahamus existeret, ego sum.

59 Sustulerunt ergo lapides ut jacerent in eum: Jesus autem occultavit se, & exivit è templo, cum transiisset per medios ipsos: & ita præterit.

CAP.

CAP. IX.

Cæci à Christo sanati historia.

PRætergredientes autem vidit quendam cœcum à nativitate:

2 Et interrogaverunt eum discipuli ejus, dicentes, Rabbi, quis peccavit, iste, an parentes ejus, ut cœcus nasceretur?

3 Respondit Jesus, Neque iste peccavit, neque parentes ejus, *ut cœcus nasceretur*; sed *cæcus natus est* ut opera Dei manifesta fierent in eo.

4 Oportet me vacare operibus ejus qui misit me donec dies est: veniet nox cum nemo potest operari.

5 Quamdiu fuero in mundo, Lux sum mundi.

6 Hæc cum dixisset, spuit humi, & fecit lutum ex sputo, & illevit lutum oculis cæci illius:

7 Dixitque ei, Vade, ablue *oculos* in piscina Siloam, quod est, si interpreteris, Missus. Abiit ergo, & abluit *oculos*, rediitque videns.

8 Vicini ergo, & qui prius conspexerant eum cæcum esse, dicebant, Nonne hic est qui sedebat & mendicabat?

9 Alii dicebant, Certe hic est: alii vero, Certe similis est ei. Ille *vero* dicebat, Certe ego *is* sum.

10 Dixerunt ergo ei, Quomodo aperti sunt tibi oculi?

11 Respondit ille, & dixit, Quidam qui dicitur Jesus, lutum fecit, & inunxit oculos meos, & dixit mihi, Vade ad piscinam Siloam & ablue *oculos*. Ut autem abii, & ablui *oculos*, vidi.

12 Dixerunt ergo ei, Ubi est ille? Ait, Nescio.

13 Adducunt eum ad Pharisæos, eum, *inquam*, qui olim cæcus fuerat.

14 Erat autem Sabbatum cum lutum faceret Jesus, & aperiret oculos ejus.

15 Rursus ergo interrogarunt eum etiam Pharisæi quomodo videndi facultatem esset adeptus. Ille vero dixit eis, Lutum imposuit oculis meis, & ablui *oculos*, & video.

16 Dicebant ergo ex Pharisæis quidam, Homo iste non est à Deo: nam Sabbatum non observat. Alii dicebant, Quomodo potest quispiam peccator talia signa edere? Et dissidium erat inter eos.

17 Rursus dicunt cæco, Tu quid dicis de ipso, quod aperuit oculos tuos? Ille autem dixit, Certe Prophetа est.

18 Non crediderunt ergo Judæi de eo quod cæcus fuisset, & videndi facultatem esset adeptus, usquequo vocarunt ejus parentes ejus, *inquam*, qui videndi facultatem fuerat adeptus.

19 Et interrogaverunt eos, dicentes, Hiccine est filius ille vester, quem vos dicitis cæcum natum esse? quomodo ergo nunc videt?

20 Responderunt eis parentes ejus & dixerunt, Scimus hunc esse filium illum nostrum, & cœcum natum esse:

21 Quomodo vero nunc videat, nescimus: aut quis ejus aperuerit oculos, nos nescimus: ipse ætatem habet, ipsum interrogate, ipse de se loquetur.

22 Hæc dixerunt parentes ejus, quod metuerent Judæos: jam enim constituerant Judæi ut si quis eum confiteretur esse Christum, synagoga moveretur.

23 Propterea parentes ejus dixerunt, Ætatem habet, ipsum interrogate.

24 Secundo ergo vocarunt hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei, Tribue gloriam Deo; nos scimus hominem istum peccatorem esse.

25 Respondit igitur ille & dixit, An peccator sit, nescio: unum scio, me cum cæcus fuerim, nunc videre.

26 Dixerunt autem ei rursus, Quid fecit tibi? quomodo aperuit oculos tuos?

27 Respondit eis, Jam vobis dixi, & non audistis: cur iterum vultis audire? num & vos fieri vultis ipsius discipuli?

28 Itaque conviciati sunt ei, & dixerunt, Tu discipulus illius es, nos autem Mosis discipuli sumus.

29 Nos scimus Deum esse locutum Mosi: hic autem unde sit nescimus.

30 Respondit ille & dixit eis, At enim illud mirum est, quod vos nesciatis unde sit, & *tamen* aperuit meos oculos.

31 Scimus autem quod Deus peccatores non audiat: sed si quis Dei cultor est, & facit quod ille vult, hunc audit.

32 Ab sæculo non est auditum aliquem aperuisse oculos ejus qui cæcus natus fuerit.

33 Nisi esset hic a Deo, non posset *tale* quicquam facere.

34 Responderunt & dixerunt ei, Tu in peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et ejecerunt eum foras.

35 Audivit Jesus eum ejectum foras: & cum nactus, dixit ei, Tune credis in Filium Dei?

36 Respondit ille & dixit, Quis est, Domine, ut credam in eum?

37 Dixit autem ei Jesus, Et vidisti eum, & is est qui loquitur tecum.

38 At ille ait, Credo, Domine. Et adoravit eum.

39 Et dixit Jesus, Ad judicium *exercendum* ego in hunc mundum veni: ut qui non vident, videant, & qui vident, cæci fiant.

40 Audierant autem hæc quidam ex Pharisæis qui cum ipso erant, & dixerunt ei, Num & nos cæci sumus?

41 Dixit

41 Dixit eis Jesus, Si cæci essetis, non haberetis
peccatum; nunc vero dicitis, Videmus: Itaque pec-
catum vestrum manet.

CAP. X.

Christus distinguens verum Pastorem à mercenario, & ovium naturam describens, conciliat sibi à Judæis odium & calumnias.

1 Amen amen dico vobis, qui non ingreditur per ostium in cauſam ovium, ſed aſcendit aliunde, ille fur eſt & latro.

2 Qui vero ingreditur per oſtium, paſtor eſt ovium.

3 Huic aperit janitor, & oves vocem ejus audiunt: & ſuas oves vocat nominatim, & educit eas.

4 Cumque ſuas oves emiſerit, antegreditur eas: & oves eum ſequuntur, quia norunt vocem ejus.

5 Alienum autem non ſequuntur, ſed fugient ab eo: quia non norunt vocem alienorum.

6 Hanc ſimilitudinem dixit eis Jeſus: Illi vero non cognoverunt quænam illa eſſent quæ loquebatur eis.

7 Jeſus ergo rurſum dixit eis, Amen amen dico vobis, ego ſum oſtium illud ovium.

8 Quotquot ante me venerunt, fures ſunt & latrones, ſed oves non auſcultarunt eos.

9 Ego ſum illud oſtium: per me ſiquis introierit, ſalvabitur, & ingredietur & egredietur, & paſcua inveniet.

10 Fur non venit niſi ut furetur, & mactet & perdat oves: ego veni ut vitam habeant, & abundent.

11 Ego ſum paſtor ille bonus: bonus paſtor animam ſuam depunit pro ovibus.

12 Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cujus non ſunt oves propriæ, ſpectans lupum venientem, reliquit oves, & fugit: lupus autem eas rapit, & dispergit ovile.

13 Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non eſt illi cura ovium.

14 Ego ſum paſtor ille bonus, & agnoſco meas, & noſcor à meis.

15 Prout novit me Pater, *ita* & ego novi Patrem, & animam meam depono pro ovibus.

16 Alias etiam oves habeo quæ non ſunt ex hac cauſa: illas quoque oportet me adducere: nam vocem meam audient: Fietque unus grex, & unus paſtor.

17 Propterea Pater me diligit, quia ego depono animam meam ut eam rurſus aſſumam.

18 Nemo tollit eam à me, ſed ego depono eam per meipſum: autoritatem habeo deponendi eam, & autoritatem habeo rurſus eam aſſumendi. Hoc præceptum accepi à Patre meo.

19 Diſſidium igitur rurſum ortum eſt inter Judæos propter illos ſermones.

20 Dicebant autem multi eorum, Dæmonium habet & insanit; quid eum auditis?
21 Alii dicebant. Hæc verba non sunt dæmoniadi num dæmonium potest cæcorum oculos aperire?
22 Facta sunt autem Encænia Hierosolymis, & hyems erat.
23 Et ambulabat Jesus in templo in porticu Salomonis.
24 Circumdederunt igitur eum Judæi, & dixerunt ei: Quousque animam nostram suspendis? si tu es Christus ille, dic nobis aperte.
25 Respondit eis Jesus, Dixi vobis, nec creditis: opera quæ ego facio in nomine Patris mei, hæc testantur de me.
26 Sed vos non creditis: non enim estis ex ovibus meis, sicut dixi vobis.
27 Oves illæ meæ vocem meam audiunt, & ego eas agnosco, & sequuntur me:
28 Et ego vitam æternam do eis, nec peribunt in æternum, neque rapiet eas quisquam e manu mea.
29 Pater ille meus, qui mihi dedit eas, major omnibus est: neque quisquam potest eas eripere e manu Patris mei.
30 Ego & Pater unum sumus.
31 Su tulerunt ergo rursum lapides Judæi ut eum lapidarent.
32 Respondit eis Jesus, Multa bona opera ostendi vobis ex Patre meo: propter quod illorum operum me lapidatis?
33 Responderunt ei Judæi, dicentes, Ob bonum opus non lapidamus te, sed ob blasphemiam, id est, quia tu, homo cum sis, facis teipsum Deum.
34 Respondit eis Jesus, Nonne scriptum est in Lege vestra, Ego dixi, Dii estis?
35 Si illos dixit deos ad quos sermo Dei factus est, & non potest solvi Scriptura;
36 *Me*, quem Pater sanctificavit & misit in mundum, vos dicitis blasphemare, quia dixi Filius Dei sum?
37 Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi.
38 Sin vero *illa* facio, etiamsi mihi non credatis operibus *tamen* credite: ut cognoscatis & credatis Patrem in me esse, & me in eo.
39 Rursus ergo studebant eum prehendere: sed exivit ex eorum manu.
40 Abiitque rursus ad trajectum Jordanis in eum locum ubi primum fuerat Johannes cum baptizaret, manitque illic.
41 Multi autem veniebant ad eum, & dicebant, Johannes quidem signum nullum edidit: quæcunque autem de isto dixit vera erant.
42 Et multi illic crediderunt in eum.

CAP.

CAP. XI.

Lazarus mortuus resuscitatur. Christus conscionatur. Caiaphas insciùs vaticinatur.

1 ERat autem infirmus quidam *nomine* Lazarus, à Bethania ex vico Mariæ & Marthæ sororis ipsius.

2 (Maria autem ea erat quæ unxit Dominum unguento, & extersit pedes ejus capillis suis: cujus frater Lazarus infirmus erat.)

3 Miserunt ergo sorores ejus ad ipsum, dicentes, Domine, ecce, *is* quem amas, est infirmus.

4 Iesus autem hoc audito, dixit, Hæc infirmitas non est *immissa* ad mortem, sed pro Dei gloria, ut per eum *sursum* glorificetur Filius Dei.

5 Diligebat autem Iesus Martham, & sororem ejus, & Lazarum.

6 Ut ergo audivit *illum* ægrotare, tum quidem mansit duos dies in eo loco ubi erat:

7 Deinde postea dixit discipulis, Eamus in Iudæam rursus.

8 Dicunt ei discipuli, Rabbi, modo studebant te Iudæi lapidare, & rursum illuc abis?

9 Respondit Iesus, Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulet interdiu non impingit: quia lucem hujus mundi cernit:

10 Si quis autem ambulat nocte, impingit: quia lux ei non adest.

11 Hæc ait: & postea dixit eis, Lazarus, amicus ille noster, dormit: sed proficiscor ut à somno excitem eum.

12 Dixerunt ergo discipuli ejus, Domine, si dormit, servabitur.

13 Hoc autem dixerat Iesus de ipsius morte: at illi putarunt eum de dormitione somni dicere.

14 Tunc ergo Iesus dixit eis aperte, Lazarus mortuus est,

15 Et gaudio propter vos (ut credatis) me illic non fuisse: sed eamus ad eum.

16 Dixit autem Thomas, qui dicitur Didymus, condiscipulis, Eamus & nos, ut moriamur cum eo.

17 Venit ergo Iesus, & invenit eum quatuor jam dies in monumento agere.

18 Erat autem Bethania prope Hierosolymam fere stadiis quindecim:

19 Multique ex Iudæis venerant ad Martham & Mariam, & eis qui cum ipsis erant, ut consolarentur eas de fratre suo.

20 Martha ergo ut audivit Iesum venire, occurrit ei: Maria vero domi sedebat.

21 Dixit autem Martha Iesu, Domine, si fuisses hic frater meus non fuisset mortuus:

22 Sed & nunc scio fore ut quæcunque petieris à Deo, det tibi.

23 Dicit ei Jesus, Resurget frater tuus.
24 Dicit ei Martha, Scio resurrecturum in resurrectione ultimo illo die.
25 Dixit ei Jesus, Ego sum resurrectio & vita: qui credit in me, etiamsi mortuus fuerit, vivet:
26 Et quisquis vivit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc?
27 Ait illi, Etiam, Domine, ego credo te esse Christum illum Filium illum Dei, qui in mundum venturus erat.
28 Et cum hæc dixisset, ablit, & clam vocavit Mariam sororem suam, dicens, Magister adest, & te vocat.
29 Illa ut audivit, surgit cito, & venit ad eum.
30 (Nondum autem venerat Jesus in vicum: sed erat in eo loco ubi occurrerat ei Martha.)
31 Judæi ergo qui domi erant cum ea, & consolabantur eam, cum vidissent Mariam cito surrexisse, & exiisse, secuti sunt eam, dicentes, Certe abit ad monumentum, ut illic fleat.
32 Maria vero cum venisset eo ubi erat Jesus, visa eo, accidit ad ejus pedes, dicens ei, Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus.
33 Jesus autem ut vidit eam flentem, & Judæos qui una venerant cum ea, flentes, intremuit spiritu, & turbavit seipsum;
34 Et dixit, Ubi posuistis eum? Dicunt ei, Domine, veni & vide.
35 Lacrymatus est Jesus.
36 Dixerunt ergo Judæi, Ecce quomodo amabat eum.
37 Quidam autem ex ipsis dixerunt, non poterat hic qui aperuit oculos cæci, facere ut & iste non moreretur?
38 Jesus ergo rursum fremens apud seipsum, venit ad monumentum: erat autem spelunca, & lapis erat impositus.
39 Ait Jesus, Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror ejus qui mortuus fuerat, Domine, jam olet: quatriduum enim dierum est.
40 Dicit ei Jesus, Nonne dixi tibi fore, si credideris, ut videas gloriam Dei?
41 Sustulerunt ergo lapidem *è loco* ubi mortuus ille fuerat positus. Jesus autem sustulit sursum oculos, & dixit, Pater, gratias ago tibi quod me audieris.
42 Ego vero sciebam me semper à te audiri: sed propter turbam circumstantem *hoc* dixi, ut credant me à te missum esse.
43 Et cum hæc dixisset, clamavit voce magna, Lazare, adeidum foras.
44 Tum qui fuerat mortuus, prodiit pedes & manus vinctus fasciis, vultus autem ejus sudario erat obvinctus

ent. Dicit eis Jesus, Solvite eum, & sinite abire.
45 Multi ergo ex Judæis qui venerant ad Mariam, & viderant quæ fecerat Jesus, crediderunt in eum.
46 Quidam autem ex eis adierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis quæ fecerat Jesus.
47 Congregerunt ergo primarii Sacerdotes & Pharisæi, concilium, & dicebant, Quid agemus? nam hic homo multa signa edit.
48 Si omittamus eum ita, omnes ei credent: venientque Romani, & delebunt tum locum nostrum, tum gentem.
49 Unus autem ex ipsis, Caiaphas, Pontifex maximus anni illius, dixit eis, Vos nihil scitis:
50 Nec cogitatis conducere nobis ut unus homo moriatur pro populo, & tota gens non pereat.
51 Hoc autem ex semetipso non dixit: sed cum esset Pontifex maximus anni illius, prophetavit fore ut Jesus pro gente moreretur:
52 Nec tantum pro ea gente, sed ut etiam filios Dei dispersos congregaret in unum.
53 Ab illo ergo die consultabant una ut interimerent eum.
54 Jesus ergo palam amplius non ambulabant inter Judæos: sed abiit illinc in regionem quæ est prope desertum, in urbem quæ dicitur Ephraim: & illuc commorabatur cum discipulis suis.
55 Prope autem erat Pascha Judæorum: & ascenderunt multi Hierosolymam ex illa regione ante Pascha, ut purificarent se.
56 Quærebant ergo Jesum, & loquebantur alii cum aliis in templo stantes, Quid videtur vobis? an venturus non est ad festum?
57 Dederant autem primarii Sacerdotes & Pharisæi præceptum, ut si quis nosset ubi esset, indicaret, ut prehenderent eum.

CAP. XII.

Christus à Maria ungitur. Hierosolymam ingreditur, & tristatur.

Jesus ergo sex ante Pascha diebus venit in Bethaniam, ubi erat Lazarus ille qui fuerat mortuus, quem suscitaverat ex mortuis.
2 Fecerunt igitur ei cœnam illic, & Martha ministrabat: Lazarus autem unus erat ex iis qui simul discumbebant cum eo,
3 Maria vero accepta libra unguenti nardi liquidi e multi pretii unxit pedes Jesu, & exterit pedes ejus capillis suis: domus autem impleta est odore unguenti.
4 Dixit ergo quidam ex discipulis ejus, *nempe* Judas Simonis *filius*, Icariotes, qui erat eum proditurus,
5 Quare hoc unguentum non venit trecentis denariis & datum est paupéribus?

6 Dixit autem hoc, non quod pauperum ipsi curæ esset, sed quia fur erat, & marsupium habebat, & ea quæ mittebantur portabat.

7 Dixit ergo Jesus, Omitte eam, in diem funerationis meæ servavit istud.

8 Pauperes enim semper habebitis vobiscum, me vero non semper habetis.

9 Cognovit ergo turba multa ex Judæis eum illic esse: & venerunt non propter Jesum tantum, sed etiam ut Lazarum viderent, quem excitarat à mortuis.

10 Consultarunt autem primarii Sacerdotes, ut Lazarum etiam interimerent:

11 Quia multi ex Iudæis propter eum abibant, & credebant in Jesum.

12 Postero die turba multa quæ venerat ad diem festum, cum audissent Jesum venire Hierosolymam.

13 Acceperunt ramos palmarum, & prodierunt ei obviam, & clamabant, Hosanna, Benedictus qui venit in nomine Domini, Rex ille Israelis.

14 Nactus autem Jesus asellum, insedit ei, sicut scriptum est:

15 Nè metue, filia Sionis: ecce, Rex ille tuus venit insidens pullo asinæ.

16 Hæc autem non cognoverunt discipuli ejus primo: sed cum glorificatus esset Jesus, tunc recordati sunt hæc scripta de eo, & sese hæc illi præstitisse.

17 Testabatur vero turba quæ erat cum eo, quod Lazarum vocasset è monumento, & suscitasset eum ex mortuis.

18 Propterea etiam occurrit ei turba, quia audierat eum edidisse hoc signum.

19 Pharisæi ergo dixerunt inter se, Videtisne nos nihil proficere? ecce, mundus eum secutus est.

20 Erant autem quidam Græci ex iis, qui ascenderunt ut adorent in festo.

21 Isti vero venerunt ad Philippum qui *erat* Bethsaida *urbe* Galilææ, & rogarunt eum, dicentes, Domine, vellemus Jesum videre.

22 Venit Philippus & dicit Andreæ: Andreas rursum & Philippus dicunt Jesu.

23 Jesus autem respondit eis, dicens, Venit hora illa glorificandi Filii hominis.

24 Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti ceciderit in terram, & mortuum fuerit, ipsum solum manet: si vero mortuum fuerit, multum fructum adfert.

25 Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodiet eam.

26 Siquis mihi ministrat, me sequatur: & ubi ego fuero, illic & minister meus erit, & siquis mihi ministraverit, honorabit eum Pater.

27 Nunc

27 Nunc anima mea turbata est: & quid dicam? Pater, libera me ab hac hora: sed propterea veni in horam hanc.

28 Pater, glorifica nomen tuum. Venit ergo vox è cœlo, *dicens*, Et glorificavi, & rursus glorificabo.

29 Turba ergo quæ adstabat & audierat, dicebat, tonitru esse factum. Alii dicebant, Angelus ei locutus est.

30 Respondit Iesus & dixit, Non propter me hæc vox exitit, sed propter vos.

31 Nunc judicium adest mundi hujus: nunc princeps ille mundi hujus ejicietur foras.

32 Et ego si sublatus fuero è terra, omnes traham ad meipsum.

33 (Hoc autem dicebat, significans qua morte futurum erat ut moreretur.)

34 Respondit ei turba, Nos audivimus ex Lege, Christum manere in æternum: quomodo igitur tu dicis oportere tolli Filium hominis? quis est iste Filius hominis?

35 Dixit igitur eis Iesus, Adhuc parvo tempore lux vobiscum est: ambulate dum lucem habetis, ne vos tenebræ deprehendant, nam qui ambulat in tenebris nescit quo vadat.

36 Dum lucem habetis, credite in lucem, ut filii lucis fiatis. Hæc locutus est Iesus: & cum abiisset, occultavit se ab eis.

37 Cum autem tot signa coram eis edidisset, non credebant in eum:

38 Ut sermo Esaiæ prophetæ impleretur, quem dixit, Domine, quis credidit sermoni nostro? & brachium Domini cui detectum est?

39 Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias.

40 Excæcavit oculos eorum, & obduravit corda eorum: ne videant oculis, & sint intelligentes corde, & sese convertant, & sanem eos.

41 Hæc dixit Esaias, quando vidit gloriam ejus, & locutus est de eo.

42 Veruntamen etiam ex primoribus multi crediderunt in eum: sed propter Pharisæos *hos* non profitebantur, ne synagoga moverentur.

43 Dilexerunt enim gloriam hominum potius quam gloriam Dei.

44 Iesus autem clamavit & dixit, Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me.

45 Et qui conspicit me, conspicit eum qui misit me.

46 Ego lux in mundum veni, ut quisquis credit in me in tenebris non maneat.

47 Si quis autem audierit verba mea & non crediderit, ego non damno ipsum. Non enim veni ut damnem mundum, sed ut servem mundum.

48 Qui aſpernatur me, nec recipit verba mea, habet qui condemnet ipſum: ſermo quem locutus ſum, ille iudicabit eum in novissimo die.

49 Quia ego ex meipſo non ſum locutus: ſed qui miſit me Pater, ipſe mihi præcepit quid dicam & quid loquar.

50 Et ſcio præceptum ejus vitam æternam eſſe. Quæ igitur ego loquor, prout dixit mihi Pater, ita loquor.

CAP. XIII.

Chriſtus lavat pedes Apoſtolorum, notat proditorem, prædicit lapſum Petri.

ANte feſtum autem diem Paſchæ, ſciens Jeſus venisse horam illam degrediendi ex hoc mundo ad Patrem, cum dilexiſſet ſuos illos qui erant in mundo, usque ad finem dilexit eos.

2 Et cœna peracta (cum diabolus jam immiſiſſet in cor Judæ *filii* Simonis Iſcariotæ, ut proderet eum)

3 Sciens Jeſus Patrem omnia dediſſe ſibi in manus, & ſe a Deo prodiiſſe, & ad Deum abire:

4 Surgit a cœna, & deponit pallium: acceptoque linteo, præcinxit ſe.

5 Deinde inmiſit aquam in pelvim, & cœpit lavare pedes diſcipulorum, & extergere linteo quo erat præcinctus.

6 Venit ergo ad Simonem Petrum: qui dixit ei, Domine, tu mihi lavas pedes?

7 Reſpondit Jeſus & dixit ei, Quod ego facio, tu neſcis nunc, cognoſces autem poſtea.

8 Dicit ei Petrus, Non lavabis meos pedes in æternum. Reſpondit ei Jeſus, Niſi lavero te, nihil mecum habebis commune.

9 Dicit ei Simon Petrus, Domine, non ſolum pedes meos, ſed etiam manus & caput.

10 Dicit ei Jeſus, Et qui lotus eſt, non opus eſt niſi ut pedes laver, ſed eſt mundus totus: & vos mundi eſtis, ſed non omnes.

11 Notat enim eum a quo prodebatur: propterea dixit, Non omnes eſtis mundi.

12 Poſtquam ergo laviſſet pedes eorum, & pallium ſuum recepiſſet, rurſum recubuit, & dixit eis. Notiſne quid fecerim vobis?

13 Vos me vocatis, *Magiſter*, Magiſter ac Domine; & bene dicitis: ſum enim.

14 Itaq; ſi ego lavi pedes veſtros Dominus & Præceptor, vos quoque debetis alii aliorum pedes lavare.

15 Exemplum enim præbui vobis, ut prout ego feci vobis, *ita* & vos faciatis.

16 Amen amen dico vobis, Servus non eſt major Domino ſuo, neque legatus major eo a quo miſſus eſt.

17 Si hæc noveritis, beati eritis, ſi ea feceritis.

18 Non de omnibus vobis loquor: ego ſcio quos elegi:

elegerim: sed *oportet* impleatur Scriptura, Qui edit mecum panem, sustulit adversum me calcem suum.

19 Jam nunc dico vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis me *eum* esse.

20 Amen amen dico vobis, quando aliquem misero, quisquis *eum* recipit, me recipit: qui vero me recipit, recipit eum qui me misit.

21 Cum hæc dixisset Jesus, turbatus est spiritu, & testatus est, dixitque, Amen amen dico vobis, unus ex vobis prodet me.

22 Discipuli ergo aspiciebant alii ad alios, incerti de quo diceret.

23 Erat autem quidam ex discipulis Jesu recumbens in sinu ipsius, *nimirum* is quem diligebat Jesus.

24 Innuit ergo huic Simon Petrus *ut* percontatetur quisnam esset de quo diceret.

25 Ille vero cum ieie inclinasset in pectus Jesu, dicit ei, Domine, quis est?

26 Respondet Jesus, Ille est cui ego intinctam offulam dedero. Et cum intinxisset offulam, dedit Judæ, *filio* Simonis Icariotæ.

27 Et post *sumptam* offulam, tunc ingressus est in illum Satanas. Dicit igitur ei Jesus, Quod facis, mox facito.

28 Hoc autem nemo accumbentium intelligebat quorsum ei dixisset.

29 Quidam enim putabant, quoniam marsupium habebat Judas, Jesum ei dixisse, Eme quibus opus est nobis ad festum: aut egenis ut aliquid daret.

30 Ille igitur accepta offula, statim exivit: erat autem nox.

31 Cum ergo exivisset, dicit Jesus, Nunc glorificatus est Filius hominis, & Deus glorificatus in eo.

32 *Quod* si Deus glorificatus est in eo, Deus quoque glorificabit eum in se, & statim glorificabit eum.

33 Filioli adhuc pauli per vobiscum sum. Quæretis me: sed sicut dixi Judæis, quo ego vado, vos non potestis venire: *ita* & vobis nunc dico.

34 Præceptum novum do vobis, Ut alii alios diligatis: sicut, *inquam*, dilexi vos, ut vos etiam diligatis alii alios.

35 Ex hoc omnes cognoscent vos esse discipulos meos, si charitatem habueritis alii in alios.

36 Dicit ei Simon Petrus, Domine, quo abis? Respondit ei Jesus, Quo abeo, non potes me nunc sequi: postea vero sequeris me.

37 Dicit ei Petrus, Domine, quare non possum te qui nunc? animam meam pro te deponam.

38 Respondit ei Jesus, Animam tuam pro te depones? Amen amen dico tibi, non emittet vocem gallus donec ter me abnegaveris.

CAP.

CAP. XIV.

Christus via, vita, veritas promittit Spiritum Sanctum, ejusque officium describit.

NE turbator cor vestrum: creditis in Deum? etiam in me credite.

2 In domo Patris mei habitationes multæ sunt: alioqui dixissem vobis.

3 Proficiscor paraturus vobis locum: & cum profectus fuero, & paravero vobis locum, rursum veniam, & assumam vos ad meipsum: ut ubi ero ego, & vos sitis.

4 Et quo ego abeam scitis, & viam scitis.

5 Dicit ei Thomas, Domine, nescimus quo abeas: quomodo igitur possumus viam scire?

6 Dicit ei Iesus, Ego sum via illa, & illa veritas, & vita illa: nemo venit ad Patrem nisi per me.

7 Si noscetis me, Patrem etiam meum noscetis & jam nunc noscitis eum, & viditis eum.

8 Dicit ei Philippus, Domine, ostende nobis Patrem, & sufficit nobis.

9 Dicit ei Iesus, Tantum temporis vobiscum sum, & non noscis me? Philippe, qui vidit me, vidit Patrem: quomodo igitur tu dicis, Ostende nobis Patrem?

10 Non credis me in Patre, & Patrem in me esse? Verba quæ ego loquor vobis, a meipso non loquor: sed Pater, qui in me manet, ipse facit opera.

11 Credite mihi, me in Patre, & Patrem in me *esse*: sin minus, propter ipsa opera credite mihi.

12 Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & majora illis faciet. Nam ego ad Patrem meum proficiscor.

13 Et quicquid petieritis in nomine meo, hoc faciam: ut glorificetur Pater in Filio.

14 Si quid petieritis in nomine meo, ego faciam.

15 Si diligitis me, præcepta mea servate.

16 Ego vero rogabo Patrem, & alium Advocatum dabit vobis ut maneat vobiscum in æternum:

17 *Nempe* Spiritum illum veritatis, quem mundus non potest recipere, quia non conspicit eum, nec novit eum: vos autem nostis eum, quia apud vos manet, & in vobis erit.

18 Non relinquam vos orbos: redeo ad vos:

19 Adhuc paululum, & mundus me non amplius conspiciet, vos autem conspicietis me: quia ego vivo, vos etiam vivetis.

20 In illo die vos cognoscetis me esse in Patre meo, & vos in me, & me in vobis.

21 Qui tenet præcepta mea, & observat illa, is est qui diligit me: qui autem diligit me, diligitur a Patre meo: & ego diligam eum, & ei conspiciendum exhibeo meipsum.

22 Dicit

22 Dicit ei Judas, non *ille* Iscariotes, Domine, quid est cur te sis nobis conspiciendum exhibiturus, & non mundo?

23 Respondit Iesus & dixit ei, Si quis diligit me, sermonem meum observabit, & Pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & apud eum habitabimus.

24 Qui non diligit me sermones meos non observat: & sermo quem auditis, non est meus, sed ejus qui misit me, *nempe* Patris.

25 Hæc locutus sum vobis, apud vos manens.

26 Advocatus autem ille, *id est*, Spiritus sanctus, quem mittit Pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæ dixi vobis.

27 Pacem relinquo vobis, pacem illam meam do vobis: non prout mundus dat, ego do vobis. Ne turbator cor vestrum, neque formidato.

28 Audivistis me dixisse vobis, Abeo & redeo ad vos, Si diligeretis me, gauderetis utiq; quod dixerim, Proficiscor ad Patrem: nam Pater major me est,

29 Et nunc dixi vobis priusquam fiat, ut cum factum fuerit, credatis.

30 Non loquar amplius multa vobiscum: venit enim princeps mundi hujus, sed in me non habet quicquam.

31 Sed ut norit mundus Patrem à me diligi: & prout præcepit mihi Pater, ita faciam, surgite, abeamus hinc.

CAP. XV.

Christus vitis & palmitum similitudine ostendit quomodo discipuli fructum ferre possint, & ad dilectionem & patientiam suo exemplo eos hortatur.

EGo sum vitis illa vera, & Pater meus est agricola ille.

2 Omnem palmitem in me non ferentem fructum tollit: & omnem qui fert fructum purgat, ut plus fructus adferat.

3 Iam vos puri estis propter sermonem quem locutus sum vobis.

4 Manete in me, & ego in vobis *manebo*: sicut palmes non potest ferre fructum à semetipso, *id est*, nisi manserit in vite; ita in vos, nisi in me manseritis.

5 Ego sum vitis, vos palmites: is qui manet in me, & in quo ego *maneo*, hic fert fructum multum: nam seorsum à me nihil potestis facere.

6 Nisi quis in me manserit, abjectus extra *vineam*, statim ut palmes arescit: deinde congregantur illi *palmites*, & in ignem abjiciuntur, & ardent.

7 Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quicquid volueritis, petite, & fiet vobis.

8 In hac re glorificatus fuerit pater meus, ut fructum multum adferatis: & eritis mei discipuli.

9 Prout

9 Prout dilexit me Pater, *ita* & ego dilexi vos: manete in illa mea charitate.

10 Si præcepta mea observaveritis, manebitis in charitate mea, sicut ego Patris mei præcepta servavi, & maneo in ejus charitate.

11 Hæc locutus sum vobis, ut gaudium illud meum in vobis maneat, & gaudium vestrum impleatur.

12 Hoc est mandatum illud meum, ut diligatis alii alios, prout dilexi vos.

13 Majorem charitatem nullus habet quam istam ut quispiam animam suam deponat pro amicis suis.

14 Vos amici mei eritis, si feceritis quæcunque ego præcipio vobis.

15 Non amplius dicam vos servos, quia servus nescit quid faciat dominus ipsius: vos autem dixi amicos, quia omnia quæ audivi à patre meo nota feci vobis.

16 Non vos me elegistis, sed ego elegi vos, & constitui vos ut abeuntes fructum feratis, & fructus vester maneat: ut quicquid petieritis à Patre in nomine meo det vobis.

17 Hæc præcipio vobis, ut diligatis alii alios.

18 Si mundus vos odit, scitis me prius quam vos illis odio habitum.

19 Si ex mundo essetis, mundus quod suum est amaret: quia vero ex mundo non estis, sed ego elegi vos ex mundo, propterea odit vos mundus.

20 Mementote sermonis illius quem ego dixi vobis, Non est servus major domino suo: si me persecuti sunt, & vos persequentur: si sermonem meum observaverunt, & vestrum observabunt.

21 Sed hæc omnia faciunt vobis propter nomen meum, quia non noverunt eum qui misit me.

22 Si non venissem & locutus essem eis, peccatum non haberent: nunc autem non habent quod prætexant peccato suo.

23 Qui me odit, & etiam Patrem meum odit.

24 Si opera non fecissem inter eos quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent: nunc autem & viderunt, & oderunt tum me tum Patrem meum.

25 Sed *oportet* ut impleatur sermo qui in Lege ipsorum scriptus est, Oderunt me immerito.

26 Cum autem venerit Advocatus ille quem ego mittam vobis à Patre, Spiritus, *inquam*, ille veritatis, qui à Patre emanat, ille testabitur de me.

27 Sed & vos testabimini, quoniam à principio mecum estis.

CAP.

CAP. XVI.

Christus discipulis crucem prædicit, Consolatorem promittens, ejusque officium describens: angustias suorum mulieri parturienti comparat.

HÆc locutus sum vobis ut non offendamini.
2 Movebunt vos synagogis: imo veniet tempus cum quisquis vos interimeret putet *se* cultum præstare Deo.
3 Et hæc facient vobis, quia non noverunt Patrem, neque me.
4 Sed hæc locutus sum vobis, ut ubi venerit hora illa, memineritis eorum *nempe* quod ego *hæc* dixerim vobis, hæc autem vobis à principio non dixi, quia vobiscum eram.
5 Nunc autem abeo ad eum qui misit me, & nemo ex vobis interrogat me, *dicens*, Quo abis?
6 Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia implevit cor vestrum.
7 Sed ego veritatem dico vobis, confert vobis ut ego abeam. Nisi enim abiero, Advocatus ille non veniet ad vos: sin autem profectus fuero, mittam eum ad vos.
8 Et cum venerit ille, arguet mundum de peccato & de justitia & de judicio:
9 De peccato quidem, eo quod non credunt in me:
10 De justitia vero, eo quod ad Patrem abeam, & amplius non conspicietis me:
11 De judicio autem, eo quod princeps hujus mundi condemnatus sit.
12 Adhuc multa habeo quæ vobis dicam, sed nunc non potestis portare.
13 Cum autem venerit ille, *ille*, Spiritus ille veritatis, dux viæ vobis erit in omnem veritatem, non enim loquetur a semetipso, sed quæcunque audierit loquetur: & quæ ventura sunt renunciabit vobis.
14 Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & renunciabit vobis.
15 Omnia quæ habet Pater mea sunt: propterea dixi illum de meo accepturum & renunciaturum vobis.
16 Paulisper, & non conspicietis me: & rursum paulisper, & videbitis me, quia ego vado ad Patrem.
17 Dixerunt ergo *quidam* ex discipulis ejus alii ad alios, Quid est hoc quod dicit nobis, Paulisper, & non conspicietis me; & rursus paulisper, & videbitis me: & Quia ego vado ad Patrem?
18 Dicebant ergo, Quid illud est quod dicit, Paulisper? nescimus quid loquatur.
19 Cognovit autem Jesus eos velle ipsum interrogare, & dixit eis, De hoc quæritis inter vos, quod dixi, Paulisper, & non conspicietis me: & iterum paulisper, & videbitis me?
20 Amen amen dico vobis, flebitis vos, & lamentabi-

tabimini, mundus autem gaudebit: vos vero tristes eritis, sed tristitia vestra evadet in gaudium.

21 Mulier, cum parit, dolorem habet quoniam advenit hora ejus: postquam autem peperit puerulum, jam non meminit afflictionis, propter gaudium quod homo sit natus in mundum.

22 Et vos igitur nunc quidem tristitia tenemini: sed rursum videbo vos, & gaudebit cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis.

23 Et illo die me non interrogabitis quicquam. Amen amen dico vobis, quæcunque petieritis à Patre in nomine meo, dabit vobis.

24 Usque adhuc non petiistis quicquam in nomine meo: petite, & accipietis, ut gaudium vestrum sit plenum.

25 Hæc locutus sum vobis per similitudines: venit tempus cum non amplius per similitudines loquar vobis, sed aperte de Patre meo nunciam afferam vobis.

26 Illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis me rogaturum Patrem pro vobis.

27 Ipse enim Pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis me à Deo prodisse.

28 Prodii à Patre, & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & proficiscor ad Patrem.

29 Dicunt ei discipuli ejus, Ecce, nunc aperte loqueris, nec similitudinem ullam dicis.

30 Nunc scimus te scire omnia, nec opus esse tibi ut quis te interroget: per hoc credimus te à Deo prodisse.

31 Respondit eis Iesus, Nunc creditis?

32 Ecce veniet tempus, & jam venit, cum dispergemini unusquisque ad sua, meque solum relinquetis: sed non sum solus: nam Pater mecum est.

33 Hæc locutus sum vobis ut in me pacem habeatis. In mundo afflictionem habebitis: sed confidite, ego vici mundum.

CAP. XVII.

Christi ad Patrem precatio.

HÆc locutus est Iesus, & sustulit oculos suos in cœlum, dixitque, Pater, venit hora ista: glorifica Filium tuum, ut & te Filius tuus glorificet:

2 Sicut dedisti ei autoritatem in omnem carnem, ut quotquot dedisti ei, det eis vitam æternam.

3 Hæc est autem vita æterna, ut te cognoscant esse illum solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

4 Ego te glorificavi in terra: opus consummavi quod dedisti mihi ut facerem:

5 Nunc igitur glorifica me tu, Pater, apud temetipsum ea gloria quam habui apud te prius quam mundus esset.

6 Manifestum feci nomen tuum hominibus quos dedisti mihi *de* mundo: tui erant, & mihi eos dedisti: & sermonem tuum servarunt.

7 Nunc noverunt omnia quæ dedisti mihi à te esse.

8 Quia verba quæ tradidisti mihi, tradidi eis: & ipsi receperunt, & vere norunt me à te prodisse, & crediderunt me à te missum esse.

9 Ego pro eis rogo: non pro mundo rogo, sed pro iis quos dedisti mihi, quia tui sunt.

10 Et mea omnia tua sunt, & tua mea sunt: & glorificatus sum in eis.

11 Et non sum amplius in mundo, sed isti sunt in mundo, & ego ad te venio. Pater sancte, serva eos per nomen tuum quos dedisti mihi, ut sint unum, prout & nos.

12 Cum essem cum eis in mundo ego custodiebam eos per nomen tuum: quos dedisti mihi ego custodivi, & nemo ex eis periit, nisi filius ille perditionis: ut Scriptura impleretur.

13 Nunc autem ad te venio, & hæc loquor in mundo, ut habeant gaudium meum plenum apud se.

14 Ego tradidi eis sermonem tuum, & mundus eos odio habuit, quia non sunt ex mundo, prout & ego non sum ex mundo.

15 Non rogo ut tollas eos è mundo, sed ut eos ab impio illo conserves.

16 Ex mundo non sunt, prout ego non sum ex mundo.

17 Sanctifica eos tua veritate: sermo ille tuus veritas est.

18 Sicut me misisti in mundum, *ita* & ego misi eos in mundum.

19 Et eorum causa ego sanctifico meipsum, ut sint & ipsi sanctificati in veritate.

20 Non tantum autem pro illis rogo, sed & pro iis qui per sermonem eorum crediturí sunt in me:

21 Ut omnes unum sint sicut tu, Pater, in me, & ego in te: ut & ipsi in nobis unum sint: ut credat mundus me à te missum esse.

22 Et ego gloriam, quam dedisti mihi, dedi eis, ut sint unum, sicut & nos unum sumus:

23 Ego in eis, & tu in me, ut sint consummati in unum, & ut cognoscat mundus quod tu me miseris, & eos diligas, prout me dilexisti.

24 Pater, quos dedisti mihi, velim ut ubi sum ego, & illi sint mecum: ut spectent gloriam illam meam quam dedisti mihi: quia dilexisti me ante jactum mundi fundamentum.

25 Pater juste, mundus te non novit: ego autem te novi, & hi noverunt me à te missum esse.

26 Et notum ipsis feci nomen tuum, & notum faciam: ut charitas, qua dilexisti me, sit in eis, & ego in eis.

CAP.

CAP. XVIII.

Christus in horto capitur, à Petro abnegatur, & Pilato traditur.

HÆc cum dixisset Jesus, *egressus* abiit cum discipulis suis trans torrentem Cedron, ubi erat hortus, in quem introivit ipse & discipuli ejus.

2 Noverat autem eum locum etiam Judas qui prodebat eum, quia Jesus frequenter cum discipulis suis illuc convenerat.

3 Judas ergo cum accepisset cohortem, & a primariis Sacerdotibus ac Pharisæis ministros, venit illuc cum lanternis & taleibus & armis.

4 Jesus itaque sciens omnia quæ ventura erant in se, prodiens dixit eis, Quem quæritis?

5 Responderunt ei, Jesum Nazarenum: Dicit eis Jesus, ego *is* sum. Stabat autem cum eis etiam Judas qui prodebat eum.

6 Ut ergo dixit eis, Ego *is* sum, abierunt retrorsum, & ceciderunt humi.

7 Iterum igitur rogavit eos, Quem quæritis? Illi autem dixerunt, Jesum Nazarenum.

8 Respondit Jesus, Dixi vobis me eum esse: ergo si me quæritis, sinite hos abire.

9 Ut implerctur sermo quem dixerat, Ex iis quos dedisti mihi, non perdidi quenquam.

10 Simon autem Petrus cum gladium haberet, eduxit eum, & ferit servum Pontificis maximi, & abscidit auriculam ejus dextram. Erat autem nomen servo Malchus.

11 Dixit ergo Jesus Petro, Reconde gladium tuum in vaginam. Annon bibam poculum quod dedit mihi Pater?

12 Cohors igitur & tribunus & ministri Judæorum comprehenderunt Jesum, & vinxerunt eum:

13 Et abduxerunt primum ad Annam, erat enim socer Caiaphæ, qui erat Pontifex maximus anni illius, is vero misit eum vinctum ad Caiapham Pontificem maximum.

14 Erat autem Caiaphas is qui consilium dederat Judæis expedire ut unus homo moreretur pro populo.

15 Sequebatur autem Jesum Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus vero ille notus erat Pontifici maximo, & simul introiit cum Jesu in aulam Pontificis maximi.

16 Petrus autem stabat extra ad ostium, exivit ergo discipulus ille alter qui erat notus Pontifici maximo, & locutus est ostiariæ, & introduxit Petrum.

17 Dixit ergo Petro ancilla ostiaria, Nonne & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille, Non sum.

18 Aditabant autem servi & ministri qu prunas congesserant, quia frigus erat, & se e calefaciebant: erat vero cum eis etiam Petrus aditans, & sese calefaciens.

19 Pontifex

19 Pontifex maximus ergo interrogavit Jesum de discipulis ejus, & de doctrina ipsius.

20 Respondit ei Jesus, Ego palam locutus sum mundo: ego semper docui in synagoga & in templo, quo undique Judæi conveniunt, & in occulto locutus sum nihil:

21 Quod me interrogas? interroga eos qui audierunt quid sim ipsis locutus: ecce, hi sciunt quæ dixerim ego.

22 Hæc autem cum ipsis dixisset, unus ex ministris qui aderat, bacillo cecidit Jesum, dicens, *Itane* respondes Pontifici maximo?

23 Respondit ei Jesus, Si male locutus sum testificare de malo: sin bene, cur me cædis?

24 Miserat igitur eum Annas vinctum ad Caiapham Pontificem maximum.

25 Stabat autem Simon Petrus, & *se* calefaciebat: dixerunt igitur ei, Num & tu ex discipulis ejus es? Negavit ille, & dixit, Non sum.

26 Dicit ei quidam ex servis Pontificis maximi, cognatus ejus cujus absciderat Petrus auriculam, Nonne ego te vidi in horto cum eo?

27 Rursus ergo negavit Petrus, & statim gallus vocem emisit.

28 Ducunt ergo Jesum à Caiapha in Prætorium, erat autem mane: & ipsi non introierunt in Prætorium, ne polluerentur, sed ut ederent Pascha.

29 Prodiit ergo Pilatus ad eos, & dixit, Quam accusationem adfertis adversus hominem istum?

30 Responderunt & dixerunt ei, Nisi iste esset facinorosus, non tradidissemus eum tibi.

31 Dicit ergo eis Pilatus, Accipite eum vos, & secundum legem vestram condemnate eum. Itaque Judæi dixerunt ei, Nobis non licet interimere quenquam.

32 Ut sermo Jesu impleretur, quem dixerat, significans qua morte futurum erat ut moreretur.

33 Regressus est ergo in Prætorium Pilatus, & vocavit Jesum, dixitque ei, Tune es rex ille Judæorum?

34 Respondit ei Jesus, A teipsone tu hoc dicis, an alii dixerunt tibi de me?

35 Respondit Pilatus, Nunquid ego Judæus sum? gens tua & primarii Sacerdotes tradiderunt te mihi: quid fecisti?

36 Respondit Jesus, Regnum meum non ex ex hoc mundo: si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei certassent ne traderer Judæis: nunc autem regnum meum non est hinc.

37 Dixit ergo ei Pilatus, Ergo rex es tu? Respondit Jesus, Tu dicis me regem esse: ego ad hoc genitus sum, & ad hoc veni in mundum ut dem testimonium veritati, Quisquis est ex veritate audit vocem meam.

38 Dicit

38 Dicit ei Pilatus, Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, rursum prodiit ad Judæos, & dixit eis, Ego nullum invenio crimen in eo.

39 Est autem vobis consuetudo ut unum dimittam vobis in Pascha: vultis ne ergo dimittam vobis regem illum Judæorum?

40 Clamitarunt autem rursum omnes, dicentes, Nequaquam illum, sed Barabbam. Erat autem ille Barabbas latro.

CAP. XIX.

Historia passionis, mortis & sepulturæ Christi.

TUnc ergo assumpsit Iesum Pilatus & flagellavit.

2 Et milites contexuerunt coronam e spinis, & imposuerunt ipsius capiti, & pallio purpureo induerunt eum.

3 Et dicebant, Ave, rex Judæorum, Et bacillis eum cædebant.

4 Prodiit ergo rursum Pilatus foras, & dixit eis, Ecce, adduco vobis eum foras, ut noveritis me nullum in eo crimen invenire.

5 Prodiit ergo Jesus foras, gerens spineam illam coronam, & purpureum illud pallium. Et dixit eis *Pilatus*, Ecce homo.

6 Cum autem intuiti sunt eum primarii Sacerdotes & *eorum* ministri, clamitarunt, dicentes, Crucifige, crucifige. Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos, & crucifigite; ego enim non invenio in eo crimen.

7 Respondérunt ei Judæi, Nos legem habemus, & secundum nostram legem debet mori, quia Filium Dei se fecit.

8 Cum ergo audivisset Pilatus hunc sermonem, magis metuit.

9 Et rursus ingressus est in Prætorium, & dixit Jesu, Unde es tu? Jesus autem responsum ei non dedit.

10 Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? nescis me potestatem habere crucifigendi te, & potestatem habere te dimittendi?

11 Respondit Jesus, Non haberes potestatem adversum me ullam, nisi *hoc* tibi datum esset superne: propterea qui me tradidit tibi majus peccatum habet.

12 Ex eo *tempore* studebat Pilatus eum dimittere: Judæi vero clamabant, dicentes, Si hunc dimiseris, non es amicus Cæsaris: quicunque se regem facit, contradicit Cæsari.

13 Pilatus ergo cum audisset hunc sermonem, eduxit foras Jesum, consedítque in tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabbatha.

14 Erat autem parasceue Paschæ, hora vero quasi sexta: tum dicit Judæis, Ecce rex vester.

15 Illi vero clamitarunt, Tolle, tolle, crucifige eum. Dicit ei Pilatus, Regem vestrum crucifigam?

Respon-

Responderunt primarii Sacerdotes, Non habemus regem nisi Cæsarem.

16 Tunc ergo tradidit eum ipsis ut crucifigeretur. Assumpserunt autem Jesum, & abduxerunt.

17 Et *ipse* portans crucem suam prodiens venit in eum locum qui dicitur Calvariæ, Hebraice autem Golgotha.

18 Ubi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos, hinc & hinc, medium autem Jesum.

19 Scripsit autem etiam titulum Pilatus, & imposuit cruci. Erat vero scriptum, JESUS NAZARENUS REX ILLE JUDÆORUM.

20 Hunc ergo titulum multi Judæorum legerunt: quia prope civitatem erat locus ubi crucifixus erat: & erat scriptum Hebraice, Græce & Romane.

21 Dixerunt igitur Pilato primarii Sacerdotes Judæorum, Nè scribito, Rex ille Judæorum: sed illum dixisse, Rex sum Judæorum.

22 Respondit Pilatus, Quod scripsi, scripsi.

23 Milites ergo cum crucifixissent Jesum, acceperunt ejus vestimenta, (& fecerunt quatuor partes, unicuique militi partem) & tunicam: erat autem tunica insutilis, à summo contexta tota.

24 Dixerunt ergo inter se, Ne findamus eam, sed sortiamur de illa cujus futura sit: ut Scriptura impleretur, dicens, Partiti sunt vestimenta mea sibi, & super veste mea jecerunt sortem. Milites igitur hæc fecerunt.

25 Stabant autem juxta crucem Jesu mater ejus & soror matris ejus, Maria Cleophæ *uxor*, & Maria Magdalene.

26 Cum vidisset ergo Jesus matrem ac discipulum adstantem quem diligebat, dicit matri suæ, Mulier, ecce filius tuus.

27 Deinde dicit discipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora recepit eam discipulus ille domum suam.

28 Postea, cum sciret Jesus, *reliqua* omnia jam esse perasta, ut consummaretur Scriptura, dixit, Sitio.

29 Vas, igitur *illic* erat positum aceto plenum. Illi vero impleverunt spongiam aceto, & hyssopo circundatam admoverunt ori ejus.

30 Cum autem accepisset Jesus acetum, dixit, Consummatum est. Et inclinato capite tradidit spiritum.

31 Judæi ergo, ut non manerent in cruce corpora Sabbato, quoniam erat Parasceue, (erat enim magnus dies illius Sabbati) rogaverunt Pilatum ut confringerentur eorum crura, ac tollerentur.

32 Venerunt ergo milites, & prioris quidem *latronis* confregerunt crura, & alterius qui crucifixus fuerat cum eo.

33 Ad Jesum autem cum venissent, ut viderunt eum jam mortuum, non confregerunt ejus crura:

34 Sed

34 Sed quidam ex militibus lancea latus ejus fodit, & itatim exivit sanguis & aqua.

35 Et qui vidit testatur, & firmum est testimonium ejus: ille, *inquam*, scit se vera dicere, ut & vos credatis.

36 Facta sunt enim hæc ut Scriptura impleretur, *dicens*, Non conteretur *ullum* os ipsius.

37 Et rursus alia Scriptura dicit, Intuebuntur quem transfixerunt.

38 Post hæc autem rogavit Pilatum Josephus Arimathæensis (ut qui esset discipulus Jesu, sed occultus propter metum Judæorum) ut tolleret corpus Jesu: quod permisit Pilatus. Venit ergo, & sustulit corpus Jesu.

39 Venit autem & Nicodemus (is qui venerat ad Jesum nocte primum) ferens myrram myrrhæ & aloes libras quasi centum.

40 Acceperunt ergo corpus Jesu, & obvinxerunt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Judæis funerare.

41 In eo autem loco ubi fuerat crucifixus, erat hortus, & in horto monumentum novum in quo nondum quisquam positus fuerat.

42 Ibi ergo, propter Parasceven Judæorum, quod monumentum illud prope esset, posuerunt Jesum.

CAP. XX.

Resurrectio Christi quomodo facta & patefacta.

PRimo vero die hebdomadis Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum: cernitque lapidem illum sublatum a monumento.

2 Currit ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad alterum illum discipulum quem amabat Jesus. & dicit eis, Sustulerunt Dominum e monumento, & nescimus ubi posuerint eum.

3 Exivit ergo Petrus, & alter ille discipulus, & venerunt ad monumentum.

4 Currebant autem duo simul: sed alter ille discipulus præcurrit citius Petro, venitque prior ad monumentum,

5 Et cum se incurvasset, cernit posita lintea: non tamen introivit.

6 Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introivit in monumentum & conspexit lintea *ibi* posita:

7 Et sudarium quod fuerat super caput ejus non cum linteis positum, sed seorsum involutum in unum locum.

8 Tunc ergo introivit etiam alter ille discipulus, qui venerat prior ad monumentum, viditque & credidit.

9 Nondum enim noverant Scripturam, videlicet quod oporteret eum ex mortuis resurgere.

10 Redierunt ergo illi discipuli ad suos.

11 Maria vero stans flebat ad monumentum foris.

Dum

Dum ergo fieret, incurvavit se in monumentum.
12 Et conspexit duos Angelos albatos, sedentes, unum ad caput, & alterum ad pedes, *illis* ubi jacuerat corpus Jesu:
13 *Qui* etiam dixerunt ei, Mulier, quid fles? Dicit eis, Sustulerunt Dominum meum, nec scio ubi posuerint eum.
14 Et cum hæc dixisset, convertit se retrorsum, conspexitque Jesum stantem, nec sciebat Jesum esse.
15 Dicit ei Jesus, Mulier, quid fles? quem quæris? Illa putans ortorem esse, dixit ei, Domine, si tu ipsum asportasti, dicito mihi ubi posueris eum, & ego eum tollam.
16 Dicit ei Jesus, Maria. Illa se convertens dicit ei, Rabboni, quod dicitur Magister.
17 Dicit ei Jesus, Noli me tangere: nondum enim ascendi ad Patrem meum; sed proficiscere ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, & Deum meum, & Deum vestrum.
18 Venit Maria Magdalene annuncians discipulis quod vidisset Dominum, & *quod* ea sibi dixisset.
19 Cum ergo vespera esset, die illo primo hebdomadis, & fores essent clausæ *illis* ubi erant discipuli congregati propter metum Judæorum, venit Jesus: stetitque in medio *ipsorum*, & dixit eis, Pax vobis.
20 Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus ac latus. Gavisi sunt ergo discipuli viso Domino.
21 Dicit autem eis iterum, Pax vobis: sicut misit me Pater, ita & ego mitto vos.
22 Et cum hæc dixisset, afflavit *eos*: & dixit eis, Accipite Spiritum sanctum.
23 Si quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: si quorum retinueritis, retenta sunt.
24 Thomas autem, unus ex duodecim, qui dicitur Didymus, non erat cum eis, quando venerat Jesus.
25 Dixerunt igitur ei alii discipuli, Vidimus Dominum. Ille vero dixit eis, Nisi videro in manibus ejus vestigium clavorum, & immisero digitum meum in vestigium clavorum, & immisero manum meam in latus ejus, nequaquam credam.
26 Octo vero post diebus rursus erant discipuli ejus intus & Thomas cum eis: venit Jesus foribus clausis, & stetit in medio *ipsorum*, & dixit, Pax vobis.
27 Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & profer manum tuam, & immitte in latus meum, & ne esto incredulus, sed credens.
28 Respondit autem Thomas, & dixit, Domine mi, & Deus mi.
29 Dicit ei Jesus, Quia vidisti me, Thoma, credidisti: beati qui non viderunt, & crediderunt.
30 Multa vero etiam alia signa edidit Jesus in discipulorum suorum conspectu, quæ non sunt *scripta* in hoc libro,
31 Hæc

31 Hæc autem scripta sunt, ut credatis Jesum esse Christum illum Filium Dei, & ut credentes vitam habeatis per nomen ejus.

CAP. XXI.

Apparitio Christi & sermo ad Petrum.

POstea sese conspiciendum præbuit rursus Jesus discipulis apud mare Tiberiadis: sic autem sese conspiciendum præbuit.

2 Erant simul Simon Petrus & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat ex Cana urbe Galilææ, & filii Zebedæi, aliique ex discipulis ejus duo.

3 Dicit eis Simon Petrus, Abeo piscatum. Dicunt ei, Imus & nos tecum. Exierunt, & ascenderunt in navigium statim: & illa nocte nihil ceperunt.

4 Mane vero jam exorto, stetit Jesus ad littus: nesciebant tamen discipuli Jesum esse.

5 Dicit igitur eis Jesus, Pueri, num quid obsonii habetis? Responderunt ei, Non.

6 At ille dixit eis, Conjicite rete in dextram navigii partem, & invenietis. Conjecerunt ergo, & nequibant amplius illud trahere præ multitudine piscium.

7 Dicit ergo discipulus ille, quem deligebat Jesus, Petro. Dominus est. Simon ergo Petrus, cum audisset Dominum esse, amiculum præcinxit, (erat enim nudus) & abjecit se in mare.

8 Alii vero discipuli navigio venerunt, (non enim longe aberant à terra, sed circiter cubitis ducentis) trahentes rete *plenum* piscium.

9 Ut autem descenderunt in terram cernunt prunas positas, & piscem impositum, & panem.

10 Dicit eis Jesus, Adferte ex piscibus quos modo cepistis.

11 Ascendit Simon Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus centum quinquaginta tribus: & cum tot essent, non est fissum rete.

12 Dicit eis Jesus, Venite, prandete. Nullus autem discipulorum audebat eum interrogare, Tu quis es? cum scirent Dominum esse.

13 Venit ergo Jesus, & accipit panem, & dat eis, & piscem similiter.

14 Ista jam tertia vice conspicuum sese præbuit Jesus discipulis suis, postquam suscitatus fuerat ex mortuis.

15 Cum ergo prandissent, dicit Simoni Petro Jesus, Simon *fili* Jonæ, diligis me plus quam hi? Dicit ei, Certe, Domine, tu nosti quod amem te. Dicit ei, Pasce agnos meos.

16 Dicit ei rursum secundo, Simon *fili* Jonæ, diligis me? Ait illi, Certe, Domine, tu nosti quod amem te. Dicit ei, Pasce oves meas.

17 Dicit ei tertio, Simon *fili* Jonæ, amas me? Tri-

dicit

dicis fuit affectus Petrus, quod tertio dixisset ipsi, Amas me? dixitque ei, Domine, tu omnia nosti? tu nosti quod amem te. Dicit ei Jesus. Pasce oves meas.

19 Amen amen dico tibi, cum esses junior, cingebas te, & ambulabas quo volebas: cum autem senueris, extendis manus tuas, & alius te cinget, & transferet quo nolles.

20 Hoc autem dixit, significans qua morte glorificaturus esset Deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei, Sequere me.

21 Conversus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat Jesus sequentem, qui & recubuerat in cœna illa super pectus ejus, & dixerat, Domine, quis est ille qui te prodit?

22 Hunc ergo cum vidisset Petrus, dicit Jesu, Domine, hic autem quid?

23 Dicit ei Jesus, Si velim eum manere donec veniam, quid ad te? tu me sequere.

24 Exiit ergo sermo iste inter fratres, discipulum illum non moriturum. Sed non dixerat ei Jesus, Non moritur: sed, Si eum velim manere donec veniam, quid ad te?

24 Hic est discipulus ille qui de his testatur, & hæc scripsit: & scimus firmum est testimonium ejus.

25 Sunt autem & alia multa quæ fecit Jesus, quæ si scribantur sigillatim, nec mundum quidem ipsum opinor capturum eos qui scriberentur libros. Amen.

ACTA APOSTOLORUM.

CAP. I.

Ascensio Christi in cœlum: devotio Apostolorum: & lectio Matthiæ in locum Judæ.

1 PRimum quidem librum confeci, Theophile, de omnibus quæ cœpit Jesus & facere & docere,

2 Ad eum usque diem quo cum præcepta dedisset Apostolis, quos per Spiritum sanctum elegerat, sursum receptus est.

3 Quibus etiam esse, postquam passus fuit, exhibuit vivum cum multis certissimis signis, per dies quadraginta conspectus ab eis, & dicens quæ ad regnum Dei spectant.

4 Et cum illis conveniens mandavit eis, ne abscederent Hierosolymis, sed ut expectarent promissionem Patris, Quam, *inquit*, audistis ex me.

5 Nam Joannes quidem baptizavit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu Sancto illis non multis post hisce

6 Cum igitur illi convenissent, interrogarunt eum dicentes, Domine, num hoc tempore restitues regnum Israeli?

7 Dixit autem ad illos, Non est vestrum nosse tempora sive opportunitates quas Pater in sua ipsius auctoritate statuit.

8 Sed recipietis virtutem Spiritus sancti, postquam supervenerit in vos, eritisque mihi testes, & Hierosolymis, & in tota Judæa, & Samaria & usque ad ultimas terras.

9 Et cum hæc dixisset, aspicientibus ipsis elevatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum.

10 Et cum essent intentis in cœlum oculis, cum proficisceretur, ecce, viri duo adstiterunt illis albis vestitu:

11 Qui & dixerunt, Viri Galilæi, quid statis intuentes in cœlum? hic Jesus qui sursum receptus est a vobis in cœlum, ita veniet quemadmodum spectastis eum proficiscentem in cœlum.

12 Tunc reversi sunt Hierosolymam à monte qui vocatur Oliveti, qui est prope Hierosolymam distans itinere Sabbati.

13 Et cum introissent ascenderunt in cœnaculum ubi commorabantur & Petrus, & Jacobus, & Johannes, & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomæus & Matthæus, & Jacobus *filius* Alphæi & Simon Zelotes, & Judas Jacobi *frater*.

14 Hi omnes perdurabant concorditer *in* precibus & supplicationibus cum uxoribus & Maria matre Jesu, & cum ipsius fratribus.

15 Et per eos dies cum assurrexisset Petrus in medio discipulorum, dixit (erat autem turba capitum simul *fere* quasi centum viginti.)

16 Viri fratres, oportuit impleri Scripturam hanc quam prædixit Spiritus sanctus per os Davidis, de Juda, qui fuit viæ dux iis qui comprehenderunt Jesum:

17 Annumerabatur enim nobiscum, & sortitus est sortem ministerii hujus.

18 Is igitur acquisivit agrum ex mercede injustitiæ & præcipitatus crepuit medius, & effusa sunt omnia viscera ejus:

19 Innotuitque omnibus habitantibus Hierusalem: adeo ut vocaretur ager ille propria ipsorum lingua Acceidema, hoc est, ager sanguinis.

20 Scriptum est enim in libro Psalmorum, Fiat commoratio ejus deserta, & non sit qui habitet in ea: Et, Episcopatum ejus accipiat alius.

21 Oportet igitur ex iis viris qui nobiscum convenerunt toto tempore quo Dominus Jesus versatus est inter nos,

22 Exorsus à Baptismo Iohannis, ad eum usq; diem

so sursum receptus est à nobis, unum fieri nobiscum testem resurrectionis ejus.

23 Statuerunt igitur duos, Iosephum vocatum Barsabam, qui cognominabatur Iustus, & Matthiam.

24 Et orantes dixerunt, Tu Domine, qui corda omnium nosti, ostende utrum elegeris ex his duobus:

25 Ut accipiat sortem ministerii hujus & Apostolatus, à quo aberravit Iudas, ut abiret in locum suum.

26 Iecerunt igitur sortes eorum, & cecidit sors super Matthiam, qui communibus calculis allectus est cum undecim Apostolis.

CAP. II.

Solemnitas primæ Pentecostes N. T. in effusione Spiritus sancti, in sonitione Apostolorum, nonnullorum Petri, conversione auditorum, & communione sanctorum.

CUm autem advenisset dies Pentecostes, erant omnes concorditer eadem *loci*.

2 Tum extitit repente sonitus è cœlo tanquam rapti flatus violenti, qui replevit totam domum ubi erant considentes.

3 Et visæ sunt eis dispertitæ linguæ instar ignis, qui etiam sedit super unumquemque eorum.

4 Repleti sunt autem omnes Spiritu sancto, cœperuntque loqui aliis linguis, prout Spiritus ille dabat eis effari.

5 Erant vero Hierosolymis habitantes Iudæi viri religiosi ex omni natione *eorum* qui sub cœlo *sunt*.

6 Orto autem hoc rumore, convenit multitudo, & conturbata fuit quod audiret unusquisque *suæ* propriæ linguæ ipsos loquentes.

7 Obstupescebant autem omnes ac mirabantur, dicentes alii ad alios, Nonne ecce omnes isti qui loquuntur, Galilææ sunt?

8 Quomodo igitur nos audimus eos sua quisque lingua, in qua nati sumus?

9 Parthi & Medi & Elamitæ, & qui incolimus Mesopotamiam, Iudæamque & Cappadociam, Pontum, & Asiam,

10 Phrygiam & Pamphiliam, Ægyptum & partes Libyæ quæ est secundum Cyrenem, & advenæ Romani, tum Iudæi tum Proselyti.

11 Cretes & Arabes, audimus eos loquentes nostris linguis magnifica Dei *facta*.

12 Obstupescebant igitur omnes, & hæsitabant dicentes alius ad alium, Quid hoc sibi vellet?

13 Alii vero sannis *eos* exsequentes dicebant, Vino dulci pleni sunt.

14 Constitens autem Petrus cum undecim, extulit vocem suam, & affatus est eos, dicens, Viri Iudæi, *ejus* omnes qui habitatis Hierosolymis, hoc vobis notum esto, & auribus percipite verba mea.

15 Non enim, ut vos præsumitis, isti ebrii sunt, cum sit hora diei tertia:

16 Sed hoc illud est quod dictum est per prophetam Joelem.

17 Et erit ultimis temporibus, (dicit Deus) effundam ex Spiritu meo in omnem carnem: & prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ, & juvenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt.

18 Et quidem in servos meos & in ancillas meas in diebus illis effundam ex Spiritu meo, & prophetabunt.

19 Et dabo prodigia in cœlo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem & ignem & vaporem fumi.

20 Sol convertetur in tenebras, & luna in sanguinem, priusquam veniet dies ille Domini magnus & illustris.

21 Et futurum est ut quicunque invocaverit nomen Domini salvetur.

22 Viri Israelitæ, audite sermones istos: Jesum illum Nazarænum, virum a Deo approbatum apud vos præstantibus factis & prodigiis & signis quæ edidit per eum Deus in medio vestri, sicut & ipse nostis,

23 Hunc, *impium*, definito illo consilio & præcognitione Dei deditum cum accepissetis, manibus sceleratis *cruci* affixum interemistis.

24 Quem Deus suscitavit, solutis doloribus mortis, eo quod fieri non poterat ut ipse ab ea retineretur.

25 David enim dicit de eo, Prospiciebam Dominum in conspectu meo semper: quoniam est mihi ad dexteram ne concutiar.

26 Propterea obletatum est cor meum, & exultavit lingua mea: atque adeo caro mea commorabitur cum spe.

27 Quoniam non deseres animam meam apud inferos, nec dabis Sanctum tuum sentire corruptionem.

28 Notas mihi fecisti vias vitæ: replebis me jucunditate in tuo conspectu.

29 Viri fratres, licet libere dicere apud vos de patriarcha Davide, eum & obiisse & sepultum esse, & monumentum ejus esse apud nos ad hunc usque diem.

30 Propheta igitur cum esset, & sciret Deum jure jurando sibi juraisse, fore ut ex fructu lumbi ipsius, quod ad carnem attinet, Christum illum suscitaret, *eum* collocaret super ejus throno:

31 Præscius locutus est de resurrectione Christi, non derelictam esse apud inferos animam ejus, neque carnem ejus sensisse corruptionem.

32 Hunc Jesum suscitavit Deus: cujus *rei* omnes nos sumus testes.

33 Itaque dextera Dei sursum sublatus & promis-

sem Spiritum sanctum adeptus à Patre, effudit hoc quod vos nunc cernitis & auditis.

34 Nec enim David ascendit in cœlos: sed dicit ipse, Dixit dominus Domino meo, Sede ad dexteram meam,

35 Usquedum statuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum.

36 Certo sciat ergo tota domus Israelis quod Deus hunc fecerit Dominum & Christum, hunc ipsum, *inquam*, Jesum quem vos crucifixistis.

37 Qui vero hæc audierunt compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum & reliquos Apostolos, Quid faciemus, viri fratres?

38 Petrus autem ait ad eos, Resipiscite, & baptizetur unusquisque vestrum in nomen Jesu Christi in remissionem peccatorum: & accipietis donum Spiritus sancti.

39 Vobis enim *facta est* promissio, & liberis vestris, & omnibus longe pòst *futuris*, quoscunque videlicet advocaverit Dominus Deus noster.

40 Aliisque sermonibus plurimis obtestabatur, & exhortabatur *eos*, dicens, Servamini ex gente ista prava.

41 Qui ergo libenter receperunt sermonem ejus, baptizati sunt: & additæ sunt *Ecclesiæ* die illo animæ quasi ter mille.

42 Perdurabant autem in doctrina Apostolorum, & communicatione, & fractione panis, & precibus.

43 Obortus est autem omnibus metus: multaque prodigia & signa per Apostolos fiebant.

44 Omnes autem qui credebant, erant eodem *loci*, & habebant omnia communia.

45 Et possessiones ac facultates vendebant, & dispertiebant ea omnibus, prout cuique opus erat.

46 Et quotidie perdurantes concorditer in templo, ac frangentes domatim panem, capiebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis:

47 Laudantes Deum, & habentes gratiam apud totum populum. Dominus autem addebat quotidie Ecclesiæ qui salvificerent.

CAP. III.

Petri miraculum, & sonsio pœnitentiali & evangelica.

Cæterum Petrus & Johannes simul ascendebant in templum, sub horam precationis, *nempe* nonam.

2 Quidam autem vir claudus ab utero matris suæ portabatur: quem ponebant quotidie ad portam templi qui dicitur Speciosa, ut peteret eleemosynam ab ingredientibus in templum.

3 Is cum vidisset Petrum ac Johannem ingressuros in templum, rogavit ut eleemosynam acciperet.

4 Intentis autem in eum oculis Petrus cum Johanne dixit, Aſpice ad nos.

5 Ille igitur attendebat eos, ſperans ſe aliquid ab eis accepturum.

6 Petrus autem dixit, Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do, in nomine Jeſu Chriſti Nazaræi ſurge & ambula.

7 Et prehenſa manu ejus dextera, erexit *illum*: illico vero ſolidatæ ſunt plantæ ipſius ac malleoli,

8 Et exiliens ſtetit, & ambulavit: & ingreſſus eſt cum eis in templum, ambulans & ſaliens, & laudans Deum.

9 Viditque eum totus populus ambulantem & laudantem Deum.

10 Et cum agnoverunt illum eſſe qui ad *petendam* eleemoſynam ſedebat ad Specioſam portam templi & implerti ſunt pavore & ſtupore ſuper eo quod ei contigerat.

11 Cum autem claudus ille qui ſanatus fuerat teneret Petrum & Johannem, cucurrit totus populus ad eos in porticum, quæ appellatur Solomonis, et pavefactus.

12 Quo viſo Petrus reſpondit populo, Viri Iſraelitæ, quid miramini de hac re? aut quid intenditis oculos in nos habetis, quaſi propria poteſtate aut pietate effecerimus ut hic ambulet?

13 Deus ille Abrahami & Iſaaci & Jacobi, Deus *inquam*, Patrum noſtrorum glorificavit Filium ſuum Jeſum, quem vos tradidiſtis & abnegaſtis in conſpectu Pilati, cum ille judicaſſet eſſe dimittendum.

14 Vos autem ſanctum illum & juſtum abnegaſtis & poſtulaſtis homicidam condonari vobis:

15 Principem autem vitæ interemiſtis, quem Deus ſuſcitavit a mortuis: cujus *rei* nos teſtes ſumus.

16 Et per fidem in nomine ipſius, hunc quem conſpicitis ac noſtis, confirmavit nomen ipſius: fides *inquam*, quæ per ipſum *eſt*, dedit iſti integritatem hanc coram omnibus vobis.

17 Sed nunc, fratres, ſcio vos per ignorantiam *iſtud* feciſſe, ſicut & primores veſtros.

18 Deus autem quæ prænunciaverat per os omnium Prophetarum ſuorum, Chriſtum ſuum perpeſſurum, ita implevit.

19 Reſipiſcite igitur, & convertite vos, ut deleantur peccata veſtra: poſtquam venerint tempora refrigerationis à conſpectu Domini.

20 Et miſerit prius prædicatum vobis Jeſum Chriſtum:

21 Quem oportet quidem cœli capiant, uſq; ad tempora reſtitutionis omnium, de quibus locutus eſt Deus à ſeculo per os omnium ſanctorum ſuorum Prophetarum.

22 Moses etenim ad Patres dixit, prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester ex fratribus vestris sicut me: audietis eum in omnibus quæ locutus fuerit vobis.

23 Futurum est autem ut quisquis non auscultarit prophetam illum disperdatur è populo.

24 Sed & omnes prophetæ a Samuele & iis qui deinceps fuerunt, quotquot locuti sunt, etiam prænunciarunt dies istos.

25 Vos estis filii prophetarum & pacti quod pepigit Deus ergo patres nostros, dicens ad Abrahamum, Et in semine tuo benedictionem consequentur omnes familiæ terræ.

26 Vobis primum, Deus suscitatum Filium suum Jesum misit, qui benediceret vobis, unoquoque *ut se* avertente a pravitatibus vestris.

CAP. IV.

Petrus & Johannes intrepide coram Senioribus populi Jesum Christi asserunt: interea discipuli precibus invitant, & communione bonorum sanctificant.

1 Loquentibus autem ipsis ad populum, supervenerunt Sacerdotes & præfectus templo & Sadducæi,

2 Molestè ferentes quod docerent populum, & annunciarent in nomine Jesu resurrectionem ex mortuis.

3 Et injecerunt eis manus, posueruntque eos in custodia in posterum diem. Nam erat jam vespera.

4 Multi vero eorum qui audierant hunc sermonem, crediderunt: & factus est numerus virorum quasi quinquies mille.

5 Factum est autem postero die ut congregentur primores eorum & Seniores & Scribæ Hierosolymis:

6 Et Annas Pontifex maximus, & Caiaphas & Johannes & Alexander, & quotquot erant ex genere Pontificio.

7 Cum igitur statuissent eos in medio, percontati sunt, Qua potestate aut quo nomine vos hoc fecistis?

8 Tunc Petrus repletus Spiritu sancto dixit eis, primores populi, & Seniores Israelis,

9 Quandoquidem de nobis hodie quæstio habetur super beneficio in hominem infirmum *collato*, quomodo *videlicet* iste servatus sit;

10 Notum sit omnibus vobis, & toti populo Israelitico, per nomen Jesu Christi Nazaræi, quem vos crucifixistis, quem Deus suscitavit ex mortuis, per hoc, *inquam*, istum adstare sanum in vestro conspectu.

11 Hic est lapis ille pro nihilo habitus à vobis ædificantibus, qui factus est caput Anguli.

12 Nec est in alio quoquam salus: nec enim aliud nomen est sub cœlo quod datum sit inter homines per quod oporteat nos servari.

13 Conspecta vero Petri in dicendo libertate &

Johannis, compertoque homines esse illiteratos & idiotas, admirabantur, & agnoscebant eos cum Jesu fuisse.

14 Et hominem illum, qui sanatus fuerat, cernentes itantem cum eis, nihil poterant contradicere.

15 Jussis autem ipsis extra concilium abire, conferebant inter se.

16 Dicentes. Quid faciemus hominibus istis? conspicuum enim signum editum esse per eos, manifestum est omnibus habitantibus Hierosolymis, nec id possumus negare.

17 Sed ne *id* amplius serpat in populo, minaciter interminemur eis ne posthac ulli hominum loquantur in nomine isto.

18 Itaque vocatis ipsis denunciarunt ne omnino loquerentur neve docerent in nomine Jesu.

19 Petrus autem & Johannes respondentes dixerunt eis, An justum sit in conspectu Dei vobis potius auscultare quam Deo, judicate.

20 Non enim possumus nos quæ vidimus & audivimus, non loqui.

21 Illi vero non invenientes quomodo punirent eos, additis minis eos dimiserunt, propter populum, quia omnes glorificabant Deum super eo quod factum fuerat.

22 Annorum enim erat amplius quadraginta homo ille in quem editum fuerat signum istud sanationis.

23 Dimissi autem *illi* venerunt ad suos, & annunciaverunt quæ primarii Sacerdotes & seniores ipsi dixerant.

24 Qui cum *hæc* audissent, concorditer sustulerunt vocem ad Deum, dixeruntque, Domine, tu es Deus ille qui fecisti cœlum ac terram, mare & omnia quæ in eis sunt:

25 Qui Spiritu sancto per os Davidis pueri tui dixisti, Cur tremuerunt Gentes, & populi meditati sunt inania?

26 Adstiterunt reges terræ, & principes congregati sunt simul adversus Dominum & Christum ejus.

27 Congregati sunt enim in hac civitate vere adversus sanctum Filium tuum Jesum quem unxisti Herodes & Pontius Pilatus cum Gentibus & populis Israelis,

28 Ut facerent quæcunque manus tua & consilium tuum prius præfinivit ut fierent.

29 Nunc igitur, Domine, despice in minas eorum, & da servis tuis ut cum omni libertate loquantur sermonem tuum:

30 Manus tua à te extensa ad sanandum, signisque & prodigiis editis per nomen sancti Filii tui Jesu.

31 Cum autem precati essent, succussus est locus in quo erant congregati, & repleti sunt omnes Spiritu

ritu sancto, & locuti sunt sermonem Dei cum libertate.

32 Multitudinis autem eorum qui crediderant erat cor & animus unus: nec quisquam aliquid eorum quæ habebat, suum esse dicebat, sed erant eis omnia communia.

33 Et Apostoli magna vi reddebant testimonium resurrectionis Domini Jesu: & gratia magna erat super eos omnes.

34 Nullus enim erat egenus inter eos: quotquot erant enim possessores agrorum aut domorum, vendentes vendebant pretia eorum quæ vendita fuerant.

35 Et deponebant ad pedes Apostolorum: distribuebatur autem *bos* singulis prout cuique opus erat.

36 Joseph ergo qui cognominatus est Barnabas ab Apostolis (quod est, si interpreteris, Filius consolationis) Levites, Cyprius genere.

37 Cum haberet agrum, vendidit *eum*, & attulit pecuniam, deposuitque ad pedes Apostolorum.

CAP. V.

Ananiæ cum uxore historia. Apostoli capti denuo sistuntur Concilio, & Gamalielis consilio morti eximuntur; cæduntur tamen & gaudent.

VIr autem quidam, nomine Ananias, cum Sapphira uxore sua vendidit possessionem:

2 Et intervertit *aliquid* ex pretio, conscia etiam uxore sua: allatamque partem aliquam ad pedes Apostolorum deposuit.

3 Dixit autem Petrus, Anania, cur implevit Satanas cor tuum ut mentireris *in* Spiritum sanctum, & interverteres ex pretio istius prædii?

4 Nonne si servasses manebit tibi, & venundatum in tua erat potestate? quid *erat* cur induceres in animum rem istam? non es mentitus hominibus, sed Deo.

5 Audiens autem Ananias hos sermones, cecidit, & exanimatus est. Et exstitit metus magnus super omnes audientes ista.

6 Surgentes vero juvenes subtraxerunt eum, elatumque sepelierunt.

7 Intercessit autem ferme horarum trium intervallum, cum uxor quoque ipsius, nesciens quod factum fuerat, ingressa est.

8 Dixit autem ei Petrus, Dic mihi num tanti prædium vendidistis? Ipsa vero dixit, Etiam, tanti.

9 Petrus autem dixit ei, Quid *est* cur convenerit inter vos ut tentaretis Spiritum Domini? ecce, pedes eorum, qui sepelierunt virum tuum, ad ostium *adsunt*, & efferent te.

10 Illico vero cecidit ad pedes ejus, & exanimata est, ingressi autem juvenes invenerunt eam mortuam, & elatum sepelierunt juxta virum suum.

11 Et obortus est metus magnus toti Ecclesiæ, & omnibus qui hæc audiebant.

12 Per manus autem Apostolorum edebantur signa & prodigia multa in populo: & erant concordes omnes in porticu Solomonis.

13 Reliquorum autem nemo audebat ipsis adhærere: sed magnificabat eos populus.

14 Imo vero adjiciebantur qui crederent Domino multitudo *virilitas* virorum simul ac mulierum.

15 Adeo ut in plateas efferrent infirmos, & ponerent in lectis & grabbatis; ut venientis Petri vel umbra inumbraret aliquem eorum.

16 Conveniebant autem etiam vulgus vicinarum urbium Hierusolymam, adferentes infirmos ac vexatos à spiritibus impuris: qui sanabantur omnes.

17 Consurgens autem pontifex maximus, & omnes qui cum eo erant, quæ est hæresis Sadducæorum, repleti sunt invidia:

18 Et injecerunt manus in Apostolos, posuerunt eos in custodia publica.

19 Sed Angelus Domini per noctem aperuit fores carceris, eductisque illis, dixit,

20 Ite, & *vos* stiftentes loquimini populo in templo omnia verba *vitæ* hujus.

21 *Illi* vero cum *hæc* audissent, introierunt sub diluculum in templum, & docebant. Adveniens autem Pontifex maximus, & qui cum eo erant, convocaverunt consilium & universum senatum filiorum Israël: miseruntque in carcerem ut illi adducerentur.

22 Cum autem venissent ministri, non invenerunt eos in carcere: *quod* reversi annunciaverunt,

23 Dicentes, Carcerem quidem invenimus clausum quam tutissime, & custodes extra stantes antefores: cum aperuissemus autem, neminem intus invenimus.

24 Ut vero audierunt hos sermones, & Pontifex & præfectus templo, & primarii Sacerdotes, hæsitabant super eis, quonam hoc evasurum esset.

25 Adveniens autem quidam nunciabat eis, Ecce viri quos posueratis in carcere stant in templo, & docent populum.

26 Tunc præfectus abiens cum ministris, adduxit eos, non *tamen* per vim (metuebant enim populum ne lapidarentur.)

27 Adductus igitur eos statuerunt in concilio: & interrogavit eos Pontifex maximus,

28 Dicens, Nonne etiam atque etiam demandavimus vobis nè doceretis homine isto? & ecce, replevistis Hierosolymam doctrina vestra, & vultis inducere sanguinem hominis istius.

29 Respondens autem Petrus & Apostoli dixerunt, Obedire oportet Deo potius quam hominibus.

30 Deus ille Patrum nostrorum suscitavit Jesum, quem vos interfecistis suspensum in ligno.

31 Hunc, *inquam*, Deus dextera sua sursum sublatum *constituit* principem ac servatorem, ut det resipiscentiam Israeli, & remissionem peccatorum.

32 Et nos sumus ei testes horum quæ dicimus: atque etiam Spiritus ille sanctus, quem dedit Deus iis qui dicto sunt audientes ipsi.

33 At illi *hæ* auditis irridebant, & consultabant de iis interficiendis.

34 Surgens autem in concilio quidam Pharisæus, nomine Gamaliel, Legis doctor, quem totus populus in pretio habebat, jussit ut paulisper abducerent foras Apostolos.

35 Et dixit illis, Viri Israelitæ, attendite animum vobis ipsis quod ad istos homines *attinet*, quid facturi sitis.

36 Nam ante hæc tempora exortus est Theudas, dicens se aliquem esse: cui agglutinatus est numerus virorum circiter quadringentorum: qui interemptus est, & omnes qui assensi sunt ei, dissoluti sunt, & ad nihilum redacti:

37 Post hunc exortus est Judas ille Galilæus temporibus descriptionis, & avertit populum multum post se: periit & ille, & omnes, qui assensi fuerant ei, dispersi sunt.

38 Nunc itaque dico vobis, abscedite ab hominibus istis, & mittite ipsos facite: quoniam si est ex hominibus consilium hoc sive opus istud, dissolvetur:

39 Sin ex Deo est, non potestis istud dissolvere, & *videte* ne etiam cum Deo pugnare comperiamini.

40 Assensi sunt autem ei: & cum advocassent Apostolos, cæsis mandarunt ne loquerentur in nomine Jesu: & dimiserunt eos.

41 Ipsi ergo gaudentes profecti sunt à conspectu concilii, quod digni habiti essent qui pro nomine Jesu contumelia afficerentur.

42 Et quotidie in templo & domatim non cessabant docere & evangelizare Jesum Christum.

CAP. VI.

Septem Diaconi eliguntur, ex quibus Stephanus capitur & accusatur.

CÆterum per eos dies cum multiplicarentur discipuli, ortum est murmur Græcorum adversus Hebræos, quod ipsorum viduæ despicerentur in ministerio quotidiano.

2 Itaque duodecim illi, advocata multitudine discipulorum, dixerunt, Non est æquum nos derelicto sermone Dei, ministrare mensis.

3 Diligite ergo, O fratres, ex vobis viros septem, testimonio ornatos, plenos Spiritu sancto & sapientia, quos huic usui præficiamus.

4 Nos

4 Nos vero in precibus & administratione Sermonis perdurabimus.

5 Placuit autē hic sermo toti præsenti multitudini: & elegerunt Stephanum, virum plenum fide ac Spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorem, & Timonem, & Parmenan, & Nicolaum proselytum Antiochenem:

6 Quos statuerunt in conspectu Apostolorum: qui precati imposuerunt eis manus.

7 Itaque sermo Dei crescebat, & valde multiplicabatur numerus discipulorum Hierosolymis: multaque turba Sacerdotum auscultabat fidei.

8 Stephanus vero plenus fide ac potentia, edebat prodigia & signa magna in populo.

9 Exorti sunt autem e synagoga quæ dicitur Libertinorum, quidam, & Cyrenæorum, & Alexandrinorum, & eorum quæ sunt ex Cilicia & Asia, altercantes cum Stephano.

10 Sed non poterant obsistere sapientiæ & spiritui per quem loquebatur.

11 Tum subjecerunt quosdam qui dicerent se audivisse eum loquentem verba blasphema in Mosen & Deum.

12 Commoveruntque plebem & Seniores & Scribas: & cum adorti, correptum adduxerunt in concilium.

13 Steteruntque falsos testes qui dicerent, Homo iste non cessat loqui verba blasphema adversus locum hunc sanctum & Legem.

14 Audivimus enim eum dicentem, Jesum illum Nazarænum destructurum hunc locum, & mutaturum ritus quos tradidit nobis Moses.

15 Tunc intentis in eum oculis omnes qui sedebant in concilio, viderunt faciem ejus quasi faciem Angeli.

CAP. VII.

Concio Stephani apologetica explicans mysterium Pentateuchi: ejusque lapidatio.

DIxit autem Pontifex maximus, Num igitur hæc ita habent?

2 Ipse vero dixit, Viri fratres & patres, audite, Deus illæ gloriæ visus est patri nostro Abrahamo cum esset in Mesopotamia, priusquam habitaret Charris:

3 Et dixit ei, Exi e terra tua, & ex cognatione tua, & veni in terram quamcunque ostendam tibi.

4 Tunc exiit e terra Chaldæorum, & habitavit Charris. Et illinc postquam pater ejus mortuus est, transtulit eum *Deus* in terram hanc in qua nunc vos habitatis.

5 Nec dedit ei hæreditatem in ea, nē vestigium quidem pedis, quamvis pollicitus esset se illam daturum ei obtinendam, & semini ejus post eum, cum non haberet prolem.

6 Locutus

6 Locutus autem est ita Deus, Erit, *inquit*, semen tuum inquilinum in terra aliena, ubi servituti subjicietur, & male accipietur annis quadringentis.

7 Sed gentem cui servierint puniam ego, dicit Deus: & post hæc exibunt, & *ipsi* colent me in loco isto.

8 Dedit que ei pactum Circumcisionis: & ita *Abrahamus* genuit Isaacum & circumcidit eum die octavo: Isaacus autem *genuit* Jacobum, & Jacobus duodecim illos patriarchas.

9 Patriarchæ vero invidia moti, Josephum vendiderunt *abducendum* in Ægyptum: sed erat Deus cum eo.

10 Et eruit eum ex omnibus ipsius afflictionibus, deditque ei gratiam & sapientiam coram Pharaone Rege Ægypti, qui constituit eum ductorem Ægypto, & toti domui suæ.

11 Venit autem fames in universam terram Ægypti & Chanaan, & afflictio magna: & non inveniebant cibos patres nostri.

12 Cum audivisset autem Jacobus esse triticum in Ægypto, misit patres nostros primum.

13 Et in secunda *professione* agnitus est Josephus à fratribus suis, & innotuit Pharaoni genus Josephi.

14 Missus autem *nuncius*, Josephus accersivit patrem suum Jacobum, omnemque cognationem suam, capitum septuaginta quinque.

15 Descendit ergo Jacobus in Ægyptum, obiitque ipse & patres nostri.

16 Et translati sunt Sichemam, & positi in monumento quod emerat Abrahamus pretio argenti e filiis Emmoris *patris* Sichemi.

17 Cum autem appropinquaret tempus promissionis quam Deus jurarat Abrahamo, crevit populus & multiplicatus est in Ægypto;

18 Usque quo exortus est alius rex, qui non noverat Josephum.

19 Hic adversus genus nostrum ingeniosus, male accepit patres nostros, *ita* ut exponerent infantes suos ne subsisterent.

20 Quo tempore natus est Moses, qui fuit divinitus venustus, & nutritus fuit tres menses in domo patris sui,

21 Expositum autem illum sustulit filia Pharaonis, & nutrivit eum sibi pro filio.

22 Et eruditus fuit Moses omni sapientia Ægyptiorum: eratque potens dictis & factis.

23 Ut vero expletum est ei quadraginta annorum tempus, venit ei in mentem invisere fratres suos filios Israelis.

24 Et cum vidisset quendam *ex iis* affici injuria, tutatus est *eum* percusso Ægyptio, & ioborantem illum vindicavit.

25 Exi-

25 Existimabat autem fratres suos intelligere Deum per manum ipsius dare ipsis salutem: at illi non intellexerunt.

26 Subsequente vero die visus est ipsis pugnantibus, & compulit eos in pacem, dicens, Viri, fratres estis vos: cur alii alios injuria afficitis?

27 Is autem qui injuria afficiebat proximum repulit eum, dicens, Quis te nobis constituit principem & judicem?

28 Num tum me vis interimere, quemadmodum interemisti heri Ægyptium illum?

29 Ad hunc autem sermonem Moses fugit, & factus est advena in regione Madian, ubi genuit duos filios.

30 Expletis vero annis quadraginta visus est ei in deserto montis Sina Angelus Domini in flammeo igne rubi.

31 Moses autem ut *hoc* conspexit, admiratus est visum: & cum accederet ad *hoc* considerandum, exstitit ad eum vox Domini, *dicens*,

32 Ego *sum* Deus ille patrum tuorum, Deus Abrahami, & Deus Isaci, & Deus Jacobi. Tremefactus autem Moses non audebat *illud* considerare,

33 Dixit autem ei Dominus, Solve ligulas pedum tuorum: locus enim in quo stas terra sancta est.

34 Vidi: vidi vexationem populi mei qui *est* in Ægypto, & suspiria ipsorum audivi, & descendi ut eruam eos: nunc ergo adeidum, mittam te in Ægyptum

35 Hunc *ergo* Mosen quem abnegaverant, dicentes, Quis te constituit principem & judicem? hunc, *inquam*, Deus misit principem & liberatorem *futurum*, ductu Angeli qui visus fuerat ei in rubo.

36 Hic eduxit illos editis prodigiis & signis in regione Ægypti, & in rubro mari, & in deserto annis quadraginta.

37 Hic est Moses ille qui dixit filius Israel, prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester e fratribus vestris sicut me: ipsum audietis.

38 Hic ille est qui conveniente *populo* in deserto, fuit cum Angelo ipsum alloquente in monte Sina, & cum patribus nostris, qui que excepit viva eloquia quæ nobis traderet.

39 Cui noluerunt auscultare patres nostri, sed repulerunt *eum*, & aversi sunt cordibus suis in Ægyptum,

40 Dicentes Aaroni, Fac nobis deos qui præeant nobis: Mosi enim isti qui eduxit nos ex regione Ægypti, nescimus quid contigerit.

41 Et vitulum fecerunt per illos dies, obtulerunt que sacrificium idolo, & oblectati sunt fele operibus manuum suarum.

42 Vertit autem *se* Deus, & tradidit eos ad colendum exercitum cœli: sicut scriptum est in libro Prophetarum, Num victimas & oblationes obtulistis mi-

hi annis quadraginta in deserto, domus Israel?
43 Imo bajulastis tabernaculum Molochi, & sidus Dei vestri Remphanis, quas figuras fecistis ut eas adoraretis: itaque transferam vos ad Babylonis fines.
44 Tabernaculum testimonii fuit patribus nostris in deserto, prout edixerat is qui dixerat Mosi ut faceret illud secundum exemplar quod viderat.
45 Quod etiam acceptum introduxerunt patres nostri cum Jesu in ipsa occupatione Gentium, quas expulit Deus à conspectu patrum nostrorum usque ad dies Davidis.
46 Qui invenit gratiam in conspectu Dei, petiitque ut nancisceretur tabernaculum Dei Jacobi.
47 Sulomon autem ædificavit ei ædem,
48 Sed excelsissimus ille in manufactis templis non habitat, sicut Propheta dicit,
49 Cœlum mihi thronus est, terra autem scabellum pedum meorum. Quam ædem ædificabitis mihi, dicit Dominus, aut quis est locus requietis meæ?
50 Nonne manus mea fecit hæc omnia?
51 Duri cervice & incircumciti corde & auribus, vos semper Spiritui illi sancto obnitimini: quales fuerunt patres vestri, tales & vos estis.
52 Quem prophetarum non sunt persecuti patres vestri? trucidarunt, inquam, eos qui prænuntiarunt adventum Justi illius, cujus nunc vos proditores & interfectores facti estis,
53 Qui accepistis legem per dispositionem Angelorum, & non observastis.
54 Audientes autem hæc findebantur cordibus suis, & stridebant dentibus in eum.
55 Cum autem esset plenus Spiritu sancto, intentis in cœlum oculis vidit gloriam Dei, & Jesum adstantem ad dexteram Dei;
56 Et ait, Ecce, conspicio cœlos apertos, & Filium illum hominis adstantem ad dexteram Dei.
57 Exclamantes autem *illi* voce magna, continuerunt aures suas, & irruerunt concorditer in eum;
58 Et ejectum eum extra urbem, lapidarunt: testes autem deposuerunt pallia sua ad pedes adolescentis qui vocabatur Saulus.
59 Lapidarunt igitur Stephanum, invocantem & dicentem, Domine Jesu, recipe spiritum meum.
60 Positis autem genibus, clamavit voce magna, Domine, ne statuas eis hoc peccatum. Et cum hoc dixisset, obdormivit.

CAP. VIII.

Saulus Ecclesiam persequitur: Samaria Dei verbum recipit: Philippus Simonem Magum & Æthiopem Eunuchum baptizat.

SAulus autem ultro consenserat ipsius cædi. Orta est verò illo die persecutio magna adversus Ecclesiam quæ

quæ erat Hierosolymis: & omnes dispersi sunt per regiones Judææ & Samariæ, præter Apostolos.

2 Extulerunt autem una Stephanum viri religiosi, & plangorem magnum ediderunt super eo.

3 Saulus vero vastabat Ecclesiam, iens domatim: & tractos viros ac mulieres tradebat in custodiam *conjiciendos*.

4 At qui dispersi fuerant peragrabant *regionem* evangelizantes sermonem *Dei*.

5 Philippus vero cum devenisset in urbem Samariæ prædicabat eis Christum.

6 Attendebat autem turba concorditer iis quæ a Philippo dicebantur, audiendo & cernendo signa quæ edebat.

7 Spiritus enim impuri ex multis qui eis tenebantur exibant, vociferantes voce magna: multique paralytici & claudi sanati sunt.

8 Et gaudium magnum exstitit in illa urbe.

9 Vir autem quidam nomine Simon, antea in urbe illa exercuerat artem magicam, & gentem Samariæ obstupefecerat, dicens se esse quempiam magnum.

10 Cui attendebant omnes a minimo usque ad maximum, dicentes, Iste est potentia illa Dei magna.

11 Attendebant autem ei propterea quod a multo tempore magicis artibus eos dementarat.

12 Cum vero credidissent Philippo evangelizanti quæ ad regnum Dei & nomen Jesu Christi *pertinent*, baptizabantur tum viri tum mulieres.

13 Simon vero & ipse credidit: & baptizatus perdurabat apud Philippum: & conspiciens signa & virtutes magnas edi, obstupefiebat.

14 Cum autem audissent Apostoli qui erant Hierosolymis Samariam recepisse sermonem Dei, miserunt ad eos Petrum ac Johannem.

15 Qui cum descendissent orarunt pro eis ut acciperent Spiritum sanctum.

16 (Nondum enim in quenquam illorum illapsus fuerat, sed baptizati tantum fuerant in nomen Jesu.)

17 Deinde imposuerunt eis manus, & receperunt *illi* Spiritum sanctum.

18 Cum autem conspexisset Simon per impositionem manuum Apostolorum dari Spiritum sanctum, obtulit eis pecunias,

19 Dicens, Date etiam mihi potestatem istam, ut cuicunque imposuero manus, recipiat Spiritum sanctum.

20 Petrus autem dixit ei, Pecunia tua tecum pereat, qui donum Dei existimaris pecuniis acquiri.

21 Non est tibi pars neq; sors in hoc negotio: cor enim tuum non est rectum in Dei conspectu.

22 Resipisce igitur ab ista malitia tua, & deprecare Deum, si forte remittetur tibi machinatio cordis tui.

23 Video

23 Video enim te in felle amaritudinis & connexu iniquitatis positum.

24 Respondens autem Simon dixit, Deprecamini vos pro me apud Dominum, nequid superveniat mihi istorum quæ dixistis.

25 Illi igitur attestati sermonem Dei, reversi sunt Hierosolymam, & multis vicis Samaritanorum evangelizarunt.

26 Angelus autem Domini locutus est Philippo, dicens, Surge, & vade meridiem versus, ad viam quæ Hierosolymis descendit Gazam: & quæ est deserta.

27 Is igitur surgens profectus est: & ecce quidam Æthiops eunuchus, dynastes Candaces reginæ Æthiopum, qui præerat universæ illius gazæ, venerat Hierosolymam adoraturus:

28 Et revertebatur sedens in curru suo, legebatque Esaiam Prophetam.

29 Dixit autem Spiritus Philippo, Accede, & proxime adhæreto currui isti.

30 Accurrens igitur Philippus audivit eum legentem Esaiam Prophetam, & dixit, Nempe intelligis quæ legis?

31 Et ille ait, Quinam enim possim, nisi mihi quispiam dux viæ fuerit? Et precatus est Philippum ut ascenderet, sederetque secum.

32 Locus autem scripturæ quem legebat, hic erat, Ut ovis ad mactationem ductus est: & ut agnus coram se tondente mutus, ita non aperuit os suum.

33 In iustitia depressione judicium ejus sublatum est: seculum autem ejus quis enarrabit? quoniam tollitur e terra vita ejus.

34 Respondens autem eunuchus Philippo, dixit, Oro te, de quo dicit istud propheta? de se ipso, an de alio quopiam?

35 Tum Philippus aperuit os suum, & exorsus ab hac scriptura, evangelizavit ei Jesum.

36 Cum vero pergerent in viam, veneruntad quandam aquam: tum ait ei eunuchus, En aquam: quid prohibet me baptizari?

37 Dixit vero Philippus, Si credis ex toto corde, licet. Respondens autem ille dixit, Credo Jesum Christum esse Filium illum Dei:

38 Justitque stari currum: ac descenderunt ambo in illam aquam, Philippus simul & eunuchus: & ille baptizavit eum.

39 Cum autem ascendissent ex aqua, Spiritus Domini rapuit Philippum: nec amplius vidit eum eunuchus. Perrexit igitur in via sua, gaudens.

40 Philippus autem inventus est Azoti: & peragrans regionem evangelizavit omnibus urbibus, usquedum veniret Cæsaream.

CAP.

CAP. XI.

Sauli conversio, baptismatio & evasio è Damasco. Sanatio Æneæ paralytici, & Tabithæ defunctæ per Petrum resuscitatio.

SAulus autem adhuc spirans minas ac cædem adversus discipulos Domini, adiit Pontificem maximum,

2 Et petiit ab eo epistolas *perferendas* Damascum ad synagogas: & si quos invenisset hujus sectæ, tum viros, tum mulieres, vinctos abduceret Hierosolymam.

3 Cum autem iter faceret, factum est ut appropinquaret Damasco: Et repente circumfudit eum ut fulgur lux è cœlo.

4 Et cum cecidisset in terram, audivit vocem dicentem sibi, Saul, Saul, quid me persequeris?

5 Dixit autem, Quis es, Domine? Dominus autem dixit, Ego sum Jesus quem tu persequeris, durum *fuit* tibi contra stimulos calcitrare.

6 *Saul vero* tremens & pavens dixit, Domine, quid me vis facere? Tum Dominus ad eum, Surge, & ingredere urbem, & dicetur tibi quid oportet facere.

7 Viri autem illi qui cum Saulo iter faciebant, constiterunt muti, audientes quidem *ejus* vocem, neminem autem conspicientes.

8 Surrexit autem Saulus è terra, apertisque oculis suis neminem videbat: manu vero ductum eum introduxerunt Damascum.

9 Fuitque tribus diebus non videns, & non edit neque bibit.

10 Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias, ad quem dixit per visionem Dominus, Anania. Et ille ait, Ecce, ego *adsum*, Domine.

11 Tum Dominus ad eum, Surge, & proficiscere in vicum qui vocatur Rectus, & quære in domu Judæ Saulum *quendam* nomine, Tarsensem: ecce enim orat.

12 Et vidit per visionem virum Ananiam nomine introeuntem, & imponentem sibi manum ut visum reciperet.

13 Respondit autem Ananias, Domine, Audivi ex multis de viro isto, quod malis afficerit sanctos tuos Hierosolymis.

14 Quinetiam hoc loco habet potestatem à principibus Sacerdotum, vinciendi omnes qui invocant nomen tuum.

15 Dixit autem ad eum Dominus, Proficiscere: nam instrumentum electum est mihi iste, ut portet nomen meum in conspectum Gentium, & regum, & filiorum Israel.

16 Ego enim ei præmonstrabo quam multa oporteat ipsum pro nomine meo pati.

17 Abiit igitur Ananias, & introivit domum illam, & impositis ipsis manibus dixit, Saul frater, Dominus misit

misit me (Jesus, *inquam*, qui visus est tibi in via qua veniebas) ut visū recipias, & implearis Spiritu sancto.
18 Statim autem ceciderunt ab oculis ejus quasi squamæ, & visum recepit illico: ac surgens baptizatus est.
19 Cumque cepisset cibum, corroboratus est. Fuit autem Saulus cum discipulis qui erant Damasci, per dies aliquot.
20 Et statim in synagogis prædicavit Christum, *nempe* eum esse Filium illum Dei.
21 Obstupescebant autem omnes qui eum audiebant, & dicebant, Nonne hic est qui perdidit Hierosolymis eos qui invocabant nomen istud, & huc idcirco venit ut vinctos eos adduceret ad primarios Sacerdotes?
22 Saulus autem magis sese corroborabat, & confundebat Judæos qui habitabant Damasci, collatis testimoniis demonstrans eum esse Christum illum.
23 Expletis autem multis diebus ceperunt simul Judæi consilium illum interimendi.
24 Sed intellectæ sunt Saulo insidiæ eorum: adservabant autem portas die ac nocte, ut eum interimerent.
25 Acceptum igitur eum discipuli nocte per murum demiserunt fune submissum in sporta.
26 Cum vero Saulus advenisset Hierosolymam, tentabat se propius adjungere discipulis: sed omnes metuebant eum, non credentes eum esse discipulum.
27 Barnabas autem acceptum eum duxit ad Apostolos, & narravit eis quomodo in via vidisset Dominum, & quod locutus esset ei, & quomodo Damasci libere locutus esset in nomine Jesu.
28 Versabatur ergo cum eis Hierosolymis.
29 Et libere in nomine Domini Jesu loquebatur, & disceptabat adversus Græcos: illi vero conabantur eum interimere.
30 Quod cum cognovissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & emiserunt Tarsum.
31 Ecclesiæ igitur per totam Judæam & Galilæam & Samariam habentes pacem ædificabantur: & pergentes *in* timore Domini, & consolatione sancti Spiritus, multiplicabantur.
32 Factum est autem ut Petrus, per omnes pertransiens, deveniret etiam ad Sanctos qui habitabant Lyddæ.
33 Reperit autem illic quendam nomine Æneam, ab annis jam octo decumbentem in grabato, qui erat paralyticus.
34 Et dixit ei Petrus, Ænea, sanat te Jesus Christus: surge, & sterne tibi ipsi. *Is* autem statim surrexit.
35 Et viderunt eum omnes qui incolebant Lyddam & Saronam, qui converterunt *se* ad Dominum.
36 Joppæ

36 Joppæ vero fuit quædam discipula nomine Tabitha, quæ, si interpreteris, dicitur Caprea. Hæc erat dives operum bonorum & eleemosynarum quas præstabat.

37 Factum est autem per illos dies ut infirmata mortua esset: quam cum lavissent, posuerunt in cœnaculo.

38 Cum autem Lydda esset prope Joppen, discipuli, audito Petrum illic esse, duos viros miserunt ad eum, rogantes ne cunctaretur usque ad ipsos transire.

39 Exurgens igitur Petrus venit cum eis, quem cum advenisset, adduxerunt in cœnaculum? & aditerunt ei omnes viduæ, flentes, & ostendentes tunicas & vestimenta quæ Dorcas faciebat cum una cum ipsis esset.

40 Ejectis autem omnibus foras, Petrus positus genibus, oravit: & conversus ad corpus, dixit, Tabitha, surge. Illa vero aperuit oculos suos, & viso Petro resedit.

41 Data autem ei manu *Petrus* erexit eam: & vocatis sanctis ac viduis eam vivam repræsentavit.

42 Id autem innotuit per totam Joppen, & multi crediderunt in Dominum.

43 Factumque est ut dies multos maneret *Petrus* Joppæ, apud Simonem quendam coriarium.

CAP. X.

Cornelius angeli monitu Petrum accersit, & Petrus Dei jussu adit Cornelium, illoque et sodalitate, venit Spiritus Dei super eum & suos.

1 Porro quidam erat Cæsareæ, nomine Cornelius, centurio ex legione quæ vocatur Italica,

2 Pius ac timens Deum, cum tota domo sua, & præstans eleemosynas multas populo.

3 Qui cum assidue precaretur Deum, vidit per visionem manifeste, quasi hora diei nona, Angelum Dei introeuntem & dicentem ipsi, Corneli.

4 At ille intentis oculis in eum, & expavefactus dixit, Quid est, Domine? Dixit autem ei, Preces tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in Dei conspectu.

5 Nunc igitur mitte aliquos Joppen, & accerse Simonem qui cognominatur Petrus.

6 Is diverstatur apud Simonem quendam, coriarium, cui est domus apud mare: is dicet tibi quid te oporteat facere.

7 Ut autem discessit Angelus qui loquebatur Cornelio, vocavit duos ex famulis suis & militem pium ex iis qui cum ipso erant assidui:

8 Et cum eis expositis omnia, misit eos Joppen.

9 Postridie vero illis iter facientibus, & appropinquantibus urbi, ascendit Petrus in solarium ut oraret, circa horam sextam.

10 Factum

10 Factum est autem ut valde eluriret, voluitque ca-
pere cibum. Parantibus igitur illis *cibum*, incidit in
eum mentis excessus.
11 Conspexitque cœlum apertum, ac descendens ad
se vas quoddam ut linteum magnum, quatuor extremis
devinctum, quod demittebatur in terram:
12 In quo erant quævis quadrupedia terræ, & feræ,
& reptilia, & volucres cœli.
13 Et exstitit vox ad eum, Surge, Petre, macta &
cede.
14 Ait autem Petrus, Nequaquam, Domine: nun-
quam enim edi quicquam pollutum vel impurum.
15 Tum vox rursus ad eum secundo, Quæ Deus
purificavit, tu ne polluito.
16 Hoc autem factum est ter: & rursum receptum
est vas in cœlum.
17 Cum autem apud se Petrus hæsitaret, *cogitans*
quidnam esset visum illud quod viderat, tum ecce, viri
qui missi fuerant a Cornelio, percontati de domo Si-
monis, supervenerunt ad vestibulum.
18 Et evocato *quopiam*, percontati sunt an Simon
qui cognominaretur Petrus, illic diverteretur.
19 Petro vero cogitante de visione, dixit ei spiritus,
Ecce, tres viri quærunt te.
20 Surgens itaque descende, & nihil addubitans
profiscere cum eis: nam ego eos misi.
21 Descendens ergo Petrus ad viros illos qui ad
ipsum missi fuerant a Cornelio, dixit, Ecce, ego is
sum quem quæritis, quæ causa est propter quam adestis?
22 Ipsi vero dixerunt, Cornelius centurio, vir justus
& timens Deum, & ornatus testimonio totius gentis
Judæorum, divinitus admonitus est ab Angelo sancto
ut accerseret te domum suam, & abs te quædam audiret.
23 Intro vocatos igitur eos accepit hospitio. Postri-
die vero Petrus abiit cum eis, & quidam ex fratribus
Joppensibus comitati sunt eum.
24 Et altero post die introierunt Cæsaream. Corne-
lius autem expectabat eos, convocatis cognatis suis &
necessariis amicis.
25 Ut autem factum est ut introiret Petrus, occur-
rens ei Cornelius, & accidens ad ejus pedes, adoravit.
26 Petrus vero erexit eum, dicens, Surge: & ego
ipse homo sum.
27 Et colloquens cum eo, ingressus est, invenitque
multos qui convenerant:
28 Dixitque eis, Vos scitis Judæo nefas esse propius
adjungere se aut accedere ad alienigenam: Sed mihi
ostendit Deus ne quem pollutum vel impurum homi-
nem dicerem.
29 Quapropter etiam nihil oblocutus veni accersi-
tus. Percontor igitur qua ratione me accerseveritis.
30 Tum Cornelius ait, Nudius quartus usque ad-

hanc

hanc horam eram jejunus, & hora nona oraham domi meæ: & ecce, quidam stetit ob oculos meos veste splendida.

31 Dixitque, Corneli, exauditæ sunt preces tuæ, & eleemosynæ tuæ in memoriâ venerūt in conspectu Dei.

32 Mitte ergo Ioppen, & accersi Simonem qui cognominatur Petrus: hic diversatur in ædibus Simonis coriarii apud mare: cum advenerit, loquetur tibi.

33 Eodem igitur *momento* misi ad te: & tu bene fecisti qui adveneris. Nunc ergo omnes nos in conspectu Dei adsumus, ut audiamus omnia quæ tibi imperata sunt à Deo.

34 Petrus autem ore aperto dixit, Vere deprehendo Deum non respicere ad personam:

35 Sed in quavis gente acceptum el esse quemvis qui eum timeat, & operam dat justitiæ.

36 Quem sermonem significavit filiis Israelis evangelizans pacem per Iesum Christum, qui est omnium Dominus.

37 Vos nostis quod gestum est in tota Iudæa, initio facto à Galilæa, post baptisma quod prædicavit Iohannes:

38 Ut Iesum illum à Nazareta unxerit Deus Spiritu sancto & potentia, qui obambulavit beneficiis afficiens & sanans omnes sub diaboli potestatem redactos, quoniam Deus erat cum eo.

39 Et nos sumus testes omnium quæ & in regione Iudæorum, & Hierosolymis fecit, quem interemerunt suspensum in ligno.

40 Hunc *autem* Deus suscitavit tertio die, fecitque ut is conspicuus fieret:

41 Non toti populo, sed testibus quos ipse prius designaverat, *nimirum* nobis qui comedimus ac bibimus una cum eo, postquam resurrexit à mortuis.

42 Mandavitautem nobis ut prædicemus populo, & cum testificatione denunciemus eum esse qui definitus sit à Deo judex vivorum ac mortuorum.

43 Huic etiam omnes prophetæ testimonium dant, remissionem peccatorum accepturum per nomen ejus quemvis qui crediderit in eum.

44 Adhuc loquente Petro verba ista, illapsus est Spiritus sanctus in omnes qui audiebant hunc sermonem.

45 Et fideles qui *erant* ex circumcisione, & venerant cum Petro, obstupuerunt, quod etiam in Gentes effusum esset donum Spiritus sancti.

46 Audiebant enim eos loquentes linguis, ac magnificantes Deum. Tunc respondit Petrus,

47 Num quis aquam prohibere potest, quo minus *vidsliset* baptizentur isti qui Spiritum sanctum acceperunt sicut & nos?

48 Et præcepit eos baptizari in nomē Domini. Tunc rogaverunt eum ut *ibi* permaneret ad dies aliquot.

CAP.

CAP. XI.

Apologia Petri: nomenclatura Christianorum: Agabi prophetia.

A Udierunt autem Apostoli & fratres qui erant in Iudæa, Gentes etiam recepisse sermonem Dei.
2 Cum igitur ascendisset Petrus Hierosolymam disceptarunt adversus eum qui *erant* ex circumcisione,
3 Dicentes, Ad viros præputium habentes, introisti, & manducasti cum eis.
4 Exordius autem Petrus, *omnia* exposuit eis ordine, dicens,
5 Ego eram in civitate Ioppe orans: & vidi in mentis excessu visionem, *nempe* descendens vas quoddam, ceu linteum magnum, quod quatuor extremis demittebatur e cœlo, & ad me usque venit.
6 In quod cum intendissem oculos, contemplatus sum, & vidi quadrupedia terræ, & feras, & reptilia, & volucres cœli.
7 Audivi autem vocem dicentem mihi, Surge, Petre, macta & ede.
8 Dixi vero, Nequaquam, Domine, nam nihil commune aut impurum unquam introivit in os meum,
9 Respondit autem mihi vox secundo e cœlo, Quæ Deus purificavit, tu ne pollue.
10 Idque ter factum est, & rursus omnia sursum retracta sunt in cœlum.
11 Tunc ecce, eodem momento tres viri supervenerunt in ædes in quibus eram, Cæsarea missi ad me.
12 Dixit vero mihi Spiritus ut irem cum eis, nihil addubitans. Venerunt autem mecum etiam sex isti fratres, & egressi sumus domum viri illius.
13 Qui annunciavit nobis quomodo vidisset Angelum domi suæ, qui adstitisset ac dixisset ipsi, Mitte aliquos Joppen, & accerse Simonem qui cognominatur Petrus:
14 Qui tibi ea dicturus est per quæ tu serveris & tota domus tua.
15 Cum autem cœpissem loqui, illapsus est Spiritus sanctus in eos, quemadmodum & in nos in principio.
16 Recordatus sum vero illius dicti Domini, cum diceret, Iohannes quidem baptizavit aqua, vos vero baptizabimini Spiritu sancto.
17 Postquam igitur par illud donum dedit eis Deus ut & nobis, cum credidissent in Dominum Iesum Christum, quis eram ego qui Deum possim inhibere?
18 His autem auditis quieverunt, & glorificaverunt Deum, dicentes, Nempe etiam Gentibus Deus resipiscentiam dedit ad vitam.
19 Cæterum qui dispersi fuerant ex afflictione orta ob Stephanum, transierunt usque in Phœniciam, & Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes sermonem Dei nisi solis Iudæis,

20 Erant

20 Erant autem quidam Cyprii & Cyrenenſes, qui ingreſſi Antiochiam, locuti ſunt Græcis, evangelizantes Dominum Jeſum.

21 Fuit autem manus Domini cum eis: multuſque numerus fide ipſis habita converſus eſt ad Dominum.

22 Pervenit autem hic rumor ad aures Eccleſiæ quæ erat Hieroſolymis. Emiſerunt igitur Barnabam, ut pergeret Antiochiam uſque.

23 Qui cum advenisſet, & vidiſſet gratiam Dei, gavisus eſt, & hortatus eſt omnes ut proposito cordis permanerent cum Domino.

24 Nam erat vir bonus & plenus Spiritu ſancto & fide: & adjuncta eſt multa turba Domino.

25 Abiit autem Barnabas Tarſum, ut requireret Saulum: & cum inventum duxit Antiochiam.

26 Factumque eſt ut annum totum congregarentur in Eccleſia, docerentque turbam multam, & diſcipuli nominarentur primum Antiochiæ Chriſtiani.

27 Per id tempus autem deſcenderunt Hieroſolymis Prophetæ Antiochiam.

28 Et unus eorum ſurgens, nomine Agabus, ſignificavit per Spiritum, famem magnam futuram in toto terrarum orbe: quæ etiam fuit ſub Claudio Cæſare.

29 Singuli vero diſcipulorum, prout cuique ſuppetebat, decreverunt ſubminiſtrationis cauſa mittere *aliquid* fratribus habitantibus in Judæa.

30 Quod & fecerunt, mittentes ad ſeniores per manum Barnabæ & Sauli.

CAP. XII.

Herodes Agrippa perſecutor Jacobi & Petri perit ptiriaſi.

CÆterum per id tempus injecit rex Herodes manibus male accepit nonnullos ex Eccleſia.

2 Interemit autem Jacobum fratrem Johannis gladio.

3 Et cum vidiſſet *hoc* placere Judæis, pergit etiam comprehendere etiam Petrum: (erant autem dies Azymorum.)

4 Quem etiam prehenſum, conjecit in carcerem, traditum quatuor quaternionibus militum, ut eum cuſtodirent: volens eum poſt paſcha producere populo.

5 Petrus igitur aſſervabatur in carcere: preces autem aſſiduæ fiebant ad Deum ab Eccleſia pro ipſo.

6 Cum vero producturus eſſet eum Herodes, nocte illa dormiebat Petrus inter duos milites, vinctus catenis duabus, & cuſtodes ante oſtium obſervabant carcerem.

7 Et ecce Angelus Domini ſupervenit, & lux ſplendiuit in carcere: & pulſato latere Petri excitavit eum, dicens, Surge cito. Et exciderunt ei catenæ ex manibus.

8 Dixitque ei Angelus, Præcingere, & obliga tandalia tua. Fecit autem ita. Tum *ille* dixit ei, Amictor pallio tuo & ſequere me.

9 Itaque egreſſus *Petrus* ſequebatur eum, nec ſciebat

verum

verum esse quod fiebat per Angelum, sed putabat *se* vi-
sum *aliquod* cernere.

10 Cum autem pertransivissent primam ac secundam
custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit in
civitatem; quæ ipsa sponte aperta est eis: & egressi
progressi sunt per vicum unum: & statim abscessit
Angelus ab eo.

11 Tum Petrus ad se reversus dixit, Nunc vere scio
Dominum emisisse Angelum suum, & eruisse me è ma-
nu Herodis & ex omni expectatione populi Judæo-
rum.

12 Et *ubi* apud se animadvertit, venit domum Mariæ
matris Johannis, qui cognominabatur Marcus, ubi e-
rant multi congregati & orantes.

13 Cum pulsasset autem Petrus ostium vestibuli,
prodiit puella ut subauscultaret, nomine Rhode.

14 Quæ agnita voce Petri præ gaudio non aperuit
vestibulum, sed intro currens, annunciavit adstare Pe-
trum ante vestibulum.

15 Illi vero dixerunt ei, Insanis. Illa autem asseve-
rabat ita se *rem* habere. At illi dicebant, Angelus e-
jus est.

16 Petrus vero *ibi* perseverabat pulsare: cum autem
aperuissent, viderunt eum, & perculsi fuerunt.

17 *Ipse* vero manu postulato ab ipsis silentio, narra-
vit eis quomodo Dominus se eduxisset e carcere: dixit-
que Annunciate istis Jacobo & fratribus. Et egressus,
profectus est in alium locum.

18 Orto autem die fuit tumultus non parvus inter
milites quidnam factum esset Petro.

19 Herodes vero, cum eum requisivisset, & non in-
venisset, quæstione de custodibus habita, *jussit eos* ad
supplicium rapi, & cum descendisset a Judæa Cæsa-
ream, *ibi* commoratus est.

20 Herodes autem insenso animo erat in Tyrios &
Sidonios: at illi concorditer venerunt ad eum, & per-
suaso Blasto qui præerat cubiculo regis, petebant pa-
cem: eo quod alerentur regio ipsorum ex regis *agro*.

21 Statuto autem die, Herodes indutus veste regia,
& considens pro tribunali concionabatur ad eos.

22 Populus vero acclamabat, Vox Dei, & non ho-
minis.

23 Illico vero percussit eum Angelus Domini, eo
quod non tribuisset gloriam Deo, & erulus à vermi-
bus, exanimatus est.

24 Sermo vero Domini crescebat ac multiplica-
batur.

25 Barnabas autem & Saulus reversi sunt Hierosoly-
mis, expleto ministerio, simul assumpto etiam Jo-
hanne qui cognominabatur Marcus.

CAP. XIII.

Paulus & Barnabas segregati Christum prædicant Judæis & Gentibus. Elymas Paulo resistens excæcatione punitur.

1 ERant autem Antiochiæ in Ecclesia quæ illis erat, quidam Prophetæ & doctores, Barnabas & Simeon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenæus, & Manahen qui fuerat una cum Herode tetrarcha educatus, & Saulus.

2 Illis autem suum ministerium obeuntibus Domino & jejunantibus, dixit Spiritus sanctus, Separate mihi Barnabam & Saulum ad opus ad quod eos advocavi.

3 Cum ergo jejunassent, & precati impositissent eis manus, dimiserunt eos.

4 Ipsi ig tur emissi à Spiritu sancto, descenderunt Seleuciam : & illinc abnavigaverunt Cyprum.

5 Cumque pervenissent Salamina, annunciabant sermonem Dei in Synagogis Judæorum : habebant autem etiam Johannem *sibi* ministrantem.

6 Peragrata vero insula Paphum usque, invenerunt quendam magum pseudoprophetam Judæum, cui nomen *erat* Barjesu.

7 Qui erat cum Proprætore Sergio Paulo, viro intelligente. Hic advocatis Barnaba & Saulo, expetiit audire sermonem Dei.

8 Obsistebat autem eis Elymas, *id est*, magus (ita enim explicatur nomen ejus) studens avertere proprætorem a fide.

9 Saulus autem (qui & Paulus) repletus Spiritu sancto, intentis in eum oculis,

10 Dixit, O plene omni dolo & ad quodvis scelus facilitate, fili diaboli, hostis omnis justitiæ, non cessabis pervertere vias Domini rectas ?

11 Nunc igitur ecce, manus Domini adversum te, cæcus non cernens solem ad certum tempus. Illico vero incidit in eum caligo ac tenebræ : & circumiens, quærebat qui sese manu prehensum duceret.

12 Tunc Proprætor cum vidisset quod factum fuerat, credidit, perculsus super doctrina Domini.

13 Provecti vero Paphu Paulus, & qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliæ *urbem*. Johannes vero abscedens ab eis, reversus est Hierosolymam.

14 At ipsi progressi Perga, venerunt Antiochiam *urbem* Pisidiæ, & ingressi synagogam die sabbati consederunt.

15 Post lectionem autem Legis & Prophetarum miserunt principes synagogæ ad eos, dicentes, Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad populum, dicite.

16 Assurgens igitur Paulus, manu silentio postulato, dixit, Viri Israelitæ, & qui timetis Deum, audite.

17 Deus

17 Deus ille populi hujus Israelis, elegit Patres nostros, & populum ursum evexit cum commoraretur in terra Ægypti, & ex ea eduxit eos elato brachio,
18 Et circiter quadraginta annorum tempus mores eorum pertulit in deserto.
19 Et cum deleviſſet septem gentes in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram earum.
20 Et postea annis circiter quadringentis quinquaginta, dedit judices usque ad Samuelem Prophetam.
21 Et exinde petierunt regem, dedítque eis Deus Saulem filium Cis, virum ex tribu Benjamin, annis quadraginta.
22 Et amoto illo, excitavit eis Davidem in regem, cui etiam testimonio dato dixit: Inveni Davidem filium Jeſſe, virum secundum cor meum, qui exsequetur omnes voluntates meas.
23 Hujus è semine Deus secundum promiſſionem excitavit Israeli Servatorem Jesum.
24 Cum ante praedicaſſet Johannes coram eo jam adventante, Baptiſmũ resipiſcentiæ toti populo Israelis.
25 Cum autẽ expleret Johannes cursum, dixit, Quem me ſuſpicamini esse? non sum ego, sed ecce, venit post me, cujus pedum soleam non sum dignus qui solvam.
26 Viri fratres, filii generis Abrahami, & qui inter vos timetis Deum, vobis sermo salutis hujus missus est.
27 Qui enim habitabant Hierosolymis, & primores eorum, cum hunc ignorarent, tum voces Prophetarum quæ per omne Sabbatum leguntur, eo damnato, impleverunt:
28 Tum multa causa mortis inventa, petierunt à Pilato ut interimeretur.
29 Cum vero perfeciſſent omnia quæ de eo scripta sunt, detractum è ligno, posuerunt in monumento.
30 Deus autem suſcitavit eum ex mortuis.
31 Qui conſpectus est per dies multos iis qui simul ascenderant cum eo à Galilæa Hierosolymam, suntque testes eius apud populum.
32 Et nos vobis evangelizamus eam promiſſionem quæ patribus facta est, Deum videlicet eam impleviſſe filiis illorum, *id est*, nobis, suſcitato Jesu.
33 Ut etiam in Pſalmo secundo scriptum est, Filius meus es tu, ego hodie genui te.
34 Quod autem suſcitaverit eum ex mortuis, non amplius reversurum in sepulchrum, ita dixit, Dabo vobis firmas illas Davidis beneficentias.
35 Ideo & alias dicit, Non sines Sanctum illum tuum sentire corruptionem.
36 Nam David quidem postquam ætate sua inſerviit Dei consilio, obdormivit, & appositus est patribus suis, sentitque corruptionem:
37 At is quem Deus excitavit, non sensit corruptionem.

38 Notum igitur sit vobis, fratres, annunciari vobis remissionem peccatorum per istum.

39 Et ab omnibus à quibus non potuistis per Legem Mosis justificari, per hunc credentem quemvis justificari.

40 Videte ergo nè vobis superveniat quod dictum est in Prophetis.

41 Videte, O contemptores, & admiramini, & disperite: quia opus operor ego diebus vestris, opus quod non credetis, si quis inarraverit vobis.

42 Egressis autem eis è synagoga Judæorum, rogarunt Gentes ut intra proxime sequens Sabbatum exponerentur sibi hæc verba.

43 Solutoque conventu, secuti sunt multi ex Judæis & religiosis proselytis Paulum ac Barnabam: qui alloquentes eos, persuaserunt eis ut permanerent in gratia Dei.

44 Sequente vero Sabbato urbs prope tota congregata fuit ad audiendum sermonem Dei.

45 Visa autem turba, Judæi repleti sunt invidia, & contradicebant iis quæ à Paulo dicebantur, contradicentes ac blasphemantes.

46 Tunc loquendi libertate usi Paulus ac Barnabas dixerunt, Vobis necesse fuit primum exponi sermonem Dei: postquam autem illum repellitis, & indignos vos ipsos decernitis æterna vita, ecce, convertimus nos ad Gentes.

47 Ita enim nobis præcepit Dominus, *dicens*, Constitui te ut sis lux Gentium, ut sis saluti usque ad ultimas terras.

48 Gentes autem hæc audientes, gavisæ sunt, & laudibus extulerunt sermonem Domini: & crediderunt quotquot erant ordinati ad vitam æternam.

49 Perferebatur autem sermo Domini per totam illam regionem.

50 Judæi vero exstimularunt mulieres religiosas & honoratas, & primos urbis, & excitarunt persecutionem in Paulum ac Barnabam, ejeceruntque eos è finibus suis.

51 At illi excusso pulvere pedum suorum in eos, venerunt Iconium.

52 Discipuli vero replebantur gaudio & Spiritu sancto.

CAP. XIV.

Paulus & Barnabas Iconio ejecti. Paulus Lystræ claudum sanat, & sibi sacrificaturos prohibet, ibidem lapidatus se recolligit & Ecclesias multas colligit.

FActum est autem Iconii ut simul introirent synagogam Judæorum, & ita loquerentur ut crederent Judæorum simul & Græcorum magna multitudo.

2 Judæi vero, qui assensi non fuerunt *sermoni*, incitarunt

tarunt & male affectos reddiderunt animos Gentium adversus fratres.

3 Multum igitur tempus *ibi* commorati sunt libere loquentes, freti Domino, qui testimonium dabat sermoni gratiæ suæ, dabatque ut signa & prodigia ederentur per manus eorum.

4 Fissa est autem multitudo urbis: & alii quidem erant à Judæis, alii vero ab Apostolis.

5 Cum autem factus esset impetus Gentium ac Judæorum una cum suis primoribus ad eos contumeliis afficiendos & lapidandos,

6 Re inter se animadversa perfugerunt in civitates Lycaoniæ Lystram & Derben, & circumjacentem regionem:

7 Et illic evangelizaverunt.

8 Quidam autem vir Lystris captus pedibus sedebat, claudus ab utero matris suæ, qui nunquam ambulaverat.

9 Hic audivit Paulum loquentem: qui cum intendisset in eum oculos, & vidisset quod fidem haberet se liberatum iri,

10 Dixit voce magna, Surge in pedes tuos rectus, At *ille* exiliit & ambulavit.

11 Turba vero cum vidisset quod fecerat Paulus, sustulerunt vocem suam, Lycaonice dicentes, Dii assimilati hominibus descenderunt ad nos.

12 Vocabantque Barnabam, Jovem: Paulum vero Mercurium: quoniam is præibat in loquendo.

13 Sacerdos autem Jovis collocatus ante eorum urbem, cum tauros vittatos ad vestibula adduxisset, volebat cum turba sacrificare.

14 Quod cum audissent Apostoli Barnabas & Paulus, diruptis palliis suis insilierunt in turbam clamantes,

15 Ac dicentes, Viri, cur ista facitis? nos quoque sumus homines iisdem quibus vos affectionibus obnoxii, annunciantes, ut à vanis istis rebus convertatis vos ad Deum illum vivum, qui fecit cœlum, & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt:

16 Quique præteritis ætatibus sivit omnes gentes suis ipsarum viis incedere.

17 Quanquam non passus est se *esse* expertem testimonii, bona tribuendo, dans nobis cœlitus pluvias ac præstituta tempora fructibus perferendis, implens cibo & delectatione corda nostra.

18 Et hæc dicentes, vix compescuerunt turbam nè ipsis sacrificaret.

19 Supervenerunt autem quidam Judæi Antiochia & Iconio, qui persuasa turba, Paulum lapidatum traxerunt extra urbem, existimantes eum mortuum esse.

20 Cum autem circumstetissent eum discipuli, surrexit,

rexit, & ingressus est urbem, & postridie egressus venit Derben cum Barnaba.

21 Cumque evangelizassent urbi illi, & discipulos multos adjunxissent, reversi sunt Lystram & Iconium & Antiochiam:

22 Confirmantes animos discipulorum, hortantes ut permanerent in fide, & *dicentes* oportere per multas afflictiones nos ingredi in regnum Dei.

23 Cumque ipsis per suffragia creassent per singulas Ecclesias Presbyteros, precatique essent cum jejuniis, commendarunt eos Domino in quē crediderant.

24 Peragrataque Pisidia, venerunt in Pamphyliam.

25 Ac Pergæ locuti *Domini* sermonem, descenderunt Attaliam.

26 Et illinc enavigarunt Antiochiam, unde fuerant commendati gratiæ Dei ad opus quod impleverant.

27 Cum autem venissent & congregassent Ecclesiam, retulerunt quanta Deus per ipsos effecisset, eumq; aperuisse Gentibus ostium fidei.

28 Et commorati sunt illic non parvum tempus cum discipulis.

CAP. XV.

Synodus Hierosolymitana, & Pauli à Barnaba separatio & in Asiam ablegatio.

POrroquidam qui descenderant è Judæa, docebant fratres, & *dicebant*; Nisi circumcidamini ritu Mosis, non potestis servari.

2 Orta igitur repugnantia & disceptatione non parva Paulo ac Barnabæ adversus illos, constitutum fuit ut ascenderent Paulus & Barnabas & quidam alii ex illis ad Apostolos ac Presbyteros Hierosolymam, super hac quæstione.

3 Illi ergo deducti ab Ecclesia, peragrarunt Phœnicem & Samariam, narrantes conversionem Gentium: & gaudio magno affecerunt omnes fratres.

4 Cum autem pervenissent Herosolymam, excepti sunt ab Ecclesia & ab Apostolis ac Presbyteris, & retulerunt quanta Deus per ipsos effecerat.

5 Sed (*aiebant*) quidam surrexerunt ex hæresi Pharisæorum qui crediderunt, dicentes, oportere ipsos circumcidere & eis mandare ut observent Legem Mosis.

6 Congregati sunt igitur Apostoli & Presbyteri ut dispicerent de hac re.

7 Cum autem multa disceptatio fuisset, surgens Petrus dixit eis, Viri fratres, vos scitis Deum jampridem inter eos elegisse *me*, ut per os meum audirent Gentes sermonem evangelii, & crederent.

8 Et ille cordium cognitor Deus præbuit eis testimonium, dato ipsis Spiritu sancto, sicut & nobis:

9 Nihilque discrevit inter nos & illos, fide ab ipso purificatis cordibus eorum.

10 Nunc

10 Nunc ergo quid tentatis Deum, ad imponendum jugum cervici discipulorum, quod neque patres nostri, neque nos portare valuimus?
11 Imo per gratiam Domini Jesu Christi credimus nos servatum iri, quemadmodum & illos.
12 Tacuit autem tota illa multitudo, & audiebant Barnabam & Paulum, exponentes quanta Deus edidisset signa & prodigia per ipsos inter Gentes.
13 Postquam autem ipsi conticuissent, respondit Jacobus dicens, Viri fratres, audite me.
14 Simeon expofuit quomodo primum Deus respexerit *Gentes*, ut sumeret ex ipsis populum nomini suo,
15 Et huic *rei* consonant verba Prophetarum: sicut scriptum est,
16 Post hæc revertar, & restaurabo tabernaculum Davidis collapsum, & ruinas ejus restaurabo, & rursus erigam illud:
17 Ut requirant reliqui homines Dominum, & omnes Gentes super quas invocatum fuerit nomen meum: dicit Dominus qui facit hæc omnia:
18 Nota sunt Deo ab *omni* ævo omnia opera sua.
19 Quamobrem ego censeo non esse obturbandos eos qui ex Gentibus ad Deum se convertunt,
20 Sed ad eos scribendum ut abstineant à pollutis per simulacra, & cortatione, & suffocatis rebus, & sanguine.
21 Moses enim ab ætatibus antiqui oppidatim habet qui ipsum prædicent, cum in synagogis per singula Sabbata legatur.
22 Tunc visum est Apostolis & Presbyteris cum tota Ecclesia, dilectos ex lese viros mittere Antiochiam cum Paulo & Barnaba: *nempe* Judam qui cognominabatur, Barsabas, & Silam, viros primarios inter fratres:
23 Istis per eorum manum scriptis: Apostoli & Presbyteri & fratres, iis qui sunt Antiochiæ & in Syria & in Cilicia fratribus, qui *sunt* ex Gentibus, salutem.
24 Quoniam quosdam è nobis egressos audivimus vos turbasse verbis, labefactantes animas vestras, dicentes *oportere* vos circumcidi, & observare Legem, quibus non edixeramus:
25 Visum est nobis concorditer coactis delectos viros mittere ad vos cum dilectis nostris Barnaba & Paulo,
26 Hominibus qui exposuerunt animas suas pro nomine Domini nostri Jesu Christi.
27 Misimus ergo Judam & Silam, qui & ipsi *vobis* eadem verbis referent.
28 Visum est enim Spiritui sancto ac nobis, nè quod amplius imponeremus vobis onus præter necessaria ista,

29 *Videlicet* ut abstineatis ab iis quæ sunt immolata simulacris, & sanguine, & suffocato, & scortatione: à quibus si vobis caveritis, bene agetis. Valete.

30 Illi igitur dimissi venerunt Antiochiam, & congregata multitudine reddiderunt epistolam.

31 Quam cum legissent, gavisi sunt super ea exhortatione.

32 Judas quoque & Silas, cum essent & ipsi Prophetæ, multo sermone adhortati sunt, & confirmarunt fratres.

33 Cum autem egissent *illic* aliquandiu, dimissi sunt cum pace à fratribus ad Apostolos.

34 Silæ tamen visum est ibi manere.

35 Paulus autem & Barnabas commorati sunt Antiochiæ, docentes & evangelizantes, cum aliis etiam multis, sermonem Domini.

36 Post aliquot autem dies dixit Barnabæ Paulus, Revertii invisamus fratres nostros oppidatim in quibus annunciavimus sermonem Domini, *sogniturí* quomodo *se* habeant.

37 Barnabæ vero consilium erat assumere secum Johannem qui vocabatur Marcus.

38 Paulus autem rquum censebat, eum non simul assumere qui abscessisset ab ipsis, ex Pamphylia, nec eorum comes in illo opere fuisset.

39 Orta igitur fuit exacerbatio, ut alter ab altero abscesserit: & Barnabas assumto Marco navigarit in Cyprum:

40 Paulus vero allecto Sila abiit commendatus gratiæ Dei à fratribus:

41 Peragravitque Syriam ac Ciliciam confirmans Ecclesias.

CAP. XVI.

Profectio & persecutio Pauli multiplex.

DEvenit autem Derben & Lystram: & ecce, discipulus quidam erat illic nomine Timotheus, filius mulieris cujusdam Judææ fidelis, patris autem Græci,

2 Huic dabant testimonium fratres qui Lystris erant & Iconii.

3 Eum *itaque* voluit Paulus secum proficisci: & assumtum eum circumcidit, propter Judæos qui in illis locis erant: sciebant enim omnes patrem ejus Græcum esse.

4 Prout autem pertransibant urbes, tradebant eis observanda placita illa quæ decreta fuerant ab Apostolis & Presbyteris qui Hierosolymis erant.

5 Itaque Ecclesiæ confirmabantur fide, & exuberabant numero quotidie.

6 Phrygia autem peragrata & Galatica regione, prohibiti à Spiritu sancto loqui sermonem Dei in Asia,

7 Cum

7 Cum venissent in Mysiam, tentabant versus Bithyniam: sed non sivit eos *ire* Spiritus Jesu.

8 Præterita igitur Mysia, descenderunt Troadem.

9 Et visum per noctem ostensum est Paulo: Vir Macedo quidam adstabat precans eum, & dicens transiens in Macedoniam succurre nobis.

10 Ut autem hoc visum vidit, statim studuimus abire in Macedoniam, collatis argumentis colligentes quod advocasset nos Dominus ut eis evangelizaremus.

11 Provecti igitur Troade, rectum cursum tenuimus Samothracem, & sequente die Neapolim:

12 Et illinc Philippos, quæ est prima hujus partis Macedoniæ urbs, colonia. Commorati sumus autem in ea urbe aliquot dies.

13 Et die sabbati egressi sumus ex urbe ad flumen, ubi solebat esse precatio: & cum consedissemus, alloquti sumus mulieres quæ convenerant.

14 Quædam autem mulier nomine Lydia quæ purpuram vendebat in urbe Thyatirorum, Deum colens, *nos* audivit: cujus Dominus aperuit cor ut attenderet iis quæ dicebantur a Paulo.

15 Cum igitur baptizata esset, & domus ejus, rogavit nos, dicens, Si judicastis me fidelem esse Domino, ingressi domum meam, manete. Et adegit nos.

16 Factum est autem proficiscentibus nobis ad precationem, ut ancillula quædam, habens spiritum Pythonis, occurreret nobis, quæ quæstum magnum præbebat dominis suis vaticinando.

17 Hæc subsecuta Paulum ac nos, clamabat, dicens, Isti homines servi sunt Dei illius altissimi, qui annunciant vobis viam salutis.

18 Hoc autem fecit ad multos dies: sed molestè ferens Paulus, & ipse conversens, spiritui illi dixit, Mando tibi per nomen Jesu Christi ut exeas ab ea. Exiit igitur eodem illo momento.

19 Videntes illius *ancillulæ* domini abiisse spem quæstus sui, prehensum Paulum & Silam traxerunt in forum ad magistratus.

20 Et cum pertraxissent eos ad prætores, dixerunt, Homines isti conturbant civitatem nostram, cum sint Judæi.

21 Et annunciant ritus quos non licet nobis excipere, neque usurpare, cum simus Romani.

22 Una vero insurrexit turba adversus eos: & prætores diruptis eorum vestibus jusserunt *eos* virgis cædi.

23 Et cum multas plagas eis imposuissent, conjecerunt eos in carcerem, additis mandatis commentatiensi ut tuto eos asservaret.

24 Qui tali accepto mandato, conjecit eos in intimum carcerem, & pedes eorum adstrinxit nervilla.

25 Media autem nocte orantes Paulus & Silas hymnos canebant Deo; & qui vincti erant exaudiebant eos.

26 Repente vero terræ motus magnus exstitit, ita ut quaterentur fundamenta carceris: & illico aperta sunt omnes fores, & omnium vincula laxata.

27 Expergefactus autem commentariensis, cum videret fores carceris apertas, stricto gladio erat se ipsum interempturus, existimans vinctos effugisse.

28 Clamavit vero Paulus voce magna, dicens, Ne quid feceris tibi ipsi mali: omnes enim hic sumus.

29 Is autem petito lumine irrupit, & tremefactus accidit Paulo & Silæ *ad pedes*.

30 Et produ&is ipsis foras, ait, Domini, quid me oportet facere ut salver?

31 At illi dixerunt, Crede in Dominum Jesum Christum, & servaberis tu ac domus tua.

32 Et locuti sunt ei sermonem Domini, & omnibus qui erant domi ipsius.

33 *Ipse* vero illis assumptis ea ipsa hora noctis, lavit eorum plagas: & baptizatus est ipse & omnes *domestici* illius illico.

34 Et ipsis dedu&is domum suam, apposuit mensam: & exultavit quod cum universa domo sua credidisset Deo.

35 Die autem exorto, prætores miserunt viatores qui dicerent, Dimitte homines illos.

36 Annunciavit autem commentariensis hos sermones Paulo, Miserunt, *inquit*, prætores ut dimittantur: nunc igitur egressi, ite in pace.

37 Paulus autem dixit eis, Cæsus nos publice, indicta causa, cum simus Romani, conjecerunt in carcerem, & nunc clam nos ejiciunt? non profecto: sed veniant ipsi, & nos educant.

38 Renunciarunt autem prætoribus viatores verba ista: metuerunt que audito eos Romanos esse.

39 Et venientes precati sunt eos, & eductos rogarunt ut egrederentur ex urbe.

40 Egressi autem e carcere introierunt ad Lydiam: & visis fratribus, con olati sunt eos, & egressi sunt *ex urbe*,

CAP. XVII.

Paulus prædicat Thessalonicæ & Athenis.

1 TIncere autem fa to per Amphipolin & Apolloniam, venerunt Thessalonicam, ubi erat *synagoga* quædam Judæorum.

2 Paulus vero sicut consueverat introivit ad eos, & per Sabbata tria disseruit *eum* eis ex Scripturis,

3 Explicans & ob oculos ponens oportuisse Christum pati, & resurgere ex mortuis: & hunc Jesum, Quem ego, *inquit*, annuncio vobis, esse Christum illum.

4 Nonnulli igitur eorum assensi sunt, & consociati sunt Paulo & Silæ, & religiosorum Græcorum multitudo magna, & ex mulieribus primariis non paucæ.

5 Sed

5 Sed invidia commoti Judæi qui *sermonem* non assentiebantur, assumptis quibusdam circumforaneis viris improbis, ac turba coacta, fecerunt ut civitas tumultuaretur, & adorti domum Jasonis, studebant eos adducere ad populum.

6 Et cum non invenissent eos, traxerunt Jasonem & quosdam fratres ad civitatis magistratus, vociferantes, Iti qui orbis terrarum itatum subverterunt, etiam hic adsunt:

7 Quos excepit Jason: qui omnes contra edicta Cæsaris faciunt, Regem alium dicentes esse, *nempe* Jesum.

8 Commoverunt autem turbam & civitatis magistratus hæc audientes.

9 *Qui* tamen cum satis accepissent ab Jasone & reliquis, dimiserunt eos.

10 Fratres vero statim per noctem Paulum simul & Silam emiserunt Beræam: qui cum advenissent ierunt in synagogam Judæorum.

11 Hi autem *Judæi* qui erant Thessalonicæ, fuerunt isti generosiores, ut qui receperint sermonem cum omni alacritate, quotidie examinantes Scripturas an hæc ita se haberent.

12 Multi igitur crediderunt ex eis, & Græcarum mulierum honoratarum & virorum non pauci.

13 Ut autem cognoverunt Thessalonicenses Judæi, Berææ quoque annunciatum esse a Paulo sermonem Dei, venerunt etiam illuc, concitantes turbam.

14 Sed tunc statim Paulum emiserunt fratres, ut iret velut ad mare: Silas autem & Timotheus remanserunt illic.

15 Qui vero Paulum susceperant tuto loco constituendum, deduxerunt eum Athenas usque, & accepto præcepto ad Silam ac Timotheum, ut quam citissime ad ipsum venirent, abierunt.

16 Paulo vero Athenis illos expectante, irritabatur spiritus ejus in ipso, cum conspiceret urbem idolis refertam.

17 Disserebat igitur in synagoga cum Judæis & religiosis: & in foro quotidie cum quibusvis obvijs.

18 Quidam autem ex Epicureis & Stoicis Philosophis conferebant cum eo: & quidam dicebant, Quid vult garrulus iste dicere? Alii vero, Peregrinorum deorum videtur annunciator esse, quoniam Jesum & resurrectionem ipsis annunciabat.

19 Et prehensum eum duxerunt in Areopagum, dicentes, Possumusne scire quæ sit ista nova, de qua tu loqueris, doctrina:

20 Peregrina enim quædam infers auribus nostris, volumus ergo scire quidnam ista sibi velint.

21 (Cæterum Athenienses omnes & inquilini peregrini nulli alii rei vacabant nisi ad dicendum aut audiendum aliquid novi.)

22 Cum

22 Cum autem constitisset Paulus in medio Areopago, dixit, Viri Athenienses, omnino conspicio vos quasi religiosio es.

23 Pertransiens enim & contemplans sacra vestra inveni etiam aram cui inscriptum erat, Ignoto Deo. Quem ergo ignorantes colitis, hunc ego vobis annuncio:

24 Deus ille qui fecit mundum & omnia quæ in eo sunt, cum sit cœli & terræ Dominus, in manufactis templis non habitat:

25 Nec manibus hominum colitur, ullo cujus rei egens, cum ipse det omnibus vitam & halitum & omnia.

26 Fecitque ex uno sanguine totam gentem hominum, ut habitaret super universa superficie terræ, definitis præstitutis temporibus, & positis terminis habitationis eorum.

27 Ut quærerent Dominum, si forte palpando eum invenirent: quanquam profecto non longe absit ab unoquoque nostrum.

28 In ipso enim vivimus, & movemur, & sumus: sicut & quidam vestratium Poetarum dixerunt: Nam hujus progenies etiam sumus.

29 Progenies ergo Dei cum simus, non debemus existimare auro & argento, aut lapidi, sculpturæ artificii & excogitationis hominum, numen esse simile.

30 Deus igitur temporibus istius ignorantiæ contivendo dissimulatis, nunc mandat omnibus ubique hominibus ut resipiscant.

31 Eo quod statuit diem quo juste judicaturus est orbem terrarum, per eum virum quem definit, fide *ejus* palam facta omnibus, illo ex mortuis suscitato.

32 Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, alii quidem sannis *eum* excipiebant, alii vero dicebant, Audiemus te rursus de hac re.

33 Et ita Paulus exivit e medio eorum.

34 Quidam vero ei sese adjunxerunt & crediderunt: in quibus *fuit* & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.

CAP. XVIII.

Paulus visitat multas Ecclesias: Apollos penitus informatur in fide Christi.

POstea Paulus cum discessisset Athenis, venit Corinthum:

2 Et reperto quodam Judæo nomine Aquila, Pontico natione, qui nuper venerat ex Italia, & Priscilla uxore ejus, (eo quod dixisset Claudius ut omnes Judæi Roma excederent) venit ad eos:

3 Et quia ejusdem erat artificii, mansit apud eos, & operabatur: erat enim ars illorum conficere tabernacula.

4 Disputabat autem in synagoga omnibus Sabbatis, &

& in suam sententiam adducebat tum Judæos tum Græcos.

5 Ut autem advenerunt è Macedonia Silas & Timotheus, constringebatur spiritu Paulus, astruens Judæis Jesum *esse* Christum illum.

6 Ipsis autem obsistentibus ac blasphemantibus, excussis vestibus dixit eis, Sanguis vester *esto* super caput vestrum: mundus ego ab hoc tempore ad Gentes proficiscar.

7 Et digressus illinc introiit domum cujusdam nomine Justi, colentis Deum, cujus domus erat conjuncta synagogæ.

8 Crispus autem præfectus synagogæ credidit Domino cum tota domo sua: multique Corinthiorum audientes credebant & baptizabantur.

9 Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo, Ne metue, sed loquere, & ne tacueris.

10 Nam ego tum tecum, & nemo te invadet ut male te accipiat: quoniam populus est mihi multus in hac urbe.

11 Commoratus est itaque *illis* annum & sex menses, docens apud eos sermonem Dei.

12 Cum autem Gallio esset Proconsul Achaiæ, insurrexerunt concorditer Judæi in Paulum, & adduxerunt eum ad tribunal,

13 Dicentes, Iste persuadet hominibus colere Deum contra Legem.

14 Paulo vero os aperturo, dixit Gallio Judæis, Si quid injusti factum esset, aut facinus malum, O Judæi, quatenus ferret ratio vos sustinerem.

15 Sin vero quæstio est de sermone & nominibus & lege vestrate, ipsi videbitis: judex enim ego istarum rerum esse nolo.

16 Et abegit eos a tribunali.

17 Prehensum autem omnes Græci Sosthenem præfectum synagogæ cædebant ante tribunal: neque quicquam eorum Gallioni curæ erat.

18 Paulus vero cum adhuc illic permansisset dies multos, vale dicto fratribus, enavigavit in Syriam, & cum eo Priscilla & Aquila, cum totondisset caput Cenchreis: habebat enim votum.

19 Devenit autem Ephesum, & eos ibi dereliquit: ipse vero ingressus synagogam disseruit cum Judæis.

20 Rogantibus autem ipsis ut diutius apud ipsos maneret, non annuit:

21 Sed valedixit eis, dicens, Oportet omnino me diem festum qui instat agere Hierosolymis: sed iterum revertar ad vos, Deo volente. Et provectus est Epheso.

22 Cumque descendisset Cæsaream, ascendissetque *Hierosolymam*, & salutasset Ecclesiam, descendit Antiochiam.

23 Et

23 Et cum egisset *illic* aliquandiu, abiit, pertransiens ordine Galaticam regionem & Phrygiam, confirmans omnes discipulos.

24 Judæus autem quidam Apollos nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, pervenit Ephesum, potens in Scripturis.

25 Hic erat initiatus via Domini, & fervens spiritu loquebatur & docebat diligenter ea quæ sunt Domini, sciens tantum Baptisma Johannis.

26 Cœpitque libere loqui in synagoga: quem audiens Aquila & Priscilla assumpserunt, & penitus ei exposuerunt viam Dei.

27 Cum autem vellet transire in Achaiam, fratres cum adhortati, scripserunt discipulis ut exciperent eum: qui cum advenisset, multum contulit iis qui crediderunt per gratiam.

28 Magna enim contentione Judæus magis ac magis redarguebat publice, ostendens per Scripturas Jesum esse Christum illum.

CAP. XIX.

Libris magicis Ephesi combustis, & idolatria reprehensa excitantur turbæ, quæ tamen sedantur.

FActum est autem interim dum Apollos esset Corinthi, ut Paulus, peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum: ubi cum discipulos quosdam invenisset,

2 Dixit eis, Num Spiritum sanctum accepistis postquam credidistis? Illi vero dixerunt ei, Imo ne Spiritus sanctus ne audivimus quidem.

3 Tunc dixit eis, In quid ergo baptizati estis? Ipsi vero dixerunt, In Johannis baptisma.

4 Dixit autem Paulus, Johannes quidem baptizavit Baptismo resipiscentiæ, dicens populo ut in eum qui venturus erant post ipsum, crederent, hoc est in Christum Jesum.

5 Qui vero *illum* audierunt, baptizati sunt in nomen Domini Jesu.

6 Et cum imposuisset eis manus Paulus, venit Spiritus sanctus in eos, & loquebantur linguis & prophetabant.

7 Erant autem omnes isti viri circiter duodecim.

8 *Ipse* porro ingressus synagogam, libere loquebatur, ad tres menses disserens & suadens quæ ad regnum Dei *pertinent*.

9 Cum autem quidam indurarentur, & non assentirentur *sermoni*, male loquentes de via illa *Dei* in conspectu multitudinis, abiecedens ab illis, separavit discipulos, quotidie disserens in schola Tyranni cujusdam.

10 Hoc autem factum est per biennium: *ita* ut omnes qui habitabant in Asia, tum Judæi tum Græci audierint sermonem Domini Jesu.

11 Virtutesque non vulgares edebat Deus per manus Pauli:

12 *Ita*

12 *Ita* ut etiam ad infirmos deferrentur à corpore ejus sudaria seu semicinctia, & discederent ab eis morbi & spiritus improbi ab eis exirent.

13 Aggressi sunt vero quidam ex circulatoribus Judæis exorcistis nominare super eos qui habebant spiritus malos, nomen Domini Jesu, dicentes, Adjuramus vos per Jesum quem Paulus prædicat.

14 Erant autem quidam filii Sceuæ Judæi primatii Sacerdotis septem, qui hoc faciebant.

15 Respondens vero spiritus improbus, dixit, Jesum novi, & Paulum scio: vos autem qui estis?

16 Et infilit in eos homo in quo erat spiritus ille improbus, & superatis illis, invaluit contra eos, ita ut nudi & vulnerati effugerent ex domo illa.

17 Id vero innotuit omnibus tum Judæis tum Græcis qui habitabant Ephesi: & incidit metus in eos omnes, & magnificabatur nomen Domini Jesu.

18 Et multi eorum qui ereditderant, veniebant confitentes & indicantes facta sua.

19 Multi vero ex iis qui curiosa exercuerant, comportatis libris exusserunt in omnium conspectu: quorum supputatis pretiis, repererunt denariorum quinquaginta millia.

20 Ita fortiter crescebat sermo Domini, & invalescebat.

21 His autem impletis, induxit in animum Paulus peragrata Macedonia & Achaia proficisci Hierosolymam, dicens, Postquam illinc fuero, oportet me Romam etiam videre.

22 Mittis vero in Macedoniam duobus ex iis qui ministrabant ei, *videlicet* Timotheo & Erasto, ipse subsistit ad tempus in Asia.

23 Ortus est autem illo tempore tumultus non parvus super via Dei.

24 Nam quidam nomine Demetrius, signator argenti, qui faciebat templa Dianæ argentea, præbebat artificibus non parvum quæstum.

25 Quibus ille congregatis, & ejusmodi rerum opificibus, dixit, Viri, scitis ex hoc quæstu nostras esse opes:

26 Et spectatis & auditis Paulum istum non solum Ephesinam, sed prope totius Asiæ multam turbam perswadendo avertisse, dicentem deos illos non esse qui manibus fiant.

27 Non solum autem periculum est nobis istud quod nobis est peculiare, nobis probrosum evadat, sed etiam ne magnæ deæ Dianæ templum pro nihilo reputetur, futurumque sit ut etiam destruatur majestas ejus, quam Asia tota & orbis terrarum colit.

28 *His* autem auditis, pleni excandescentia, clamaverunt, dicentes, Magna *est* Diana Ephesiorum.

29 Et impleta est civitas tota confusione, & irruerunt

erunt concorditer in theatrum, correpto Gaio & Aristarcho Macedonibus, sociis peregrinationis Pauli.

30 Paulo vero volente prodire ad populum, non siverunt eum *prodire* discipuli.

31 Sed & quidam ex Asiarchis cum essent ei amici, *nuntio* ad eum misso, rogarunt ne se daret in theatrum.

32 Alii igitur aliud clamabant: erat enim concio conturbata, & plerique nesciebant cujus *rei* causa convenissent.

33 Ex turba vero *quidam* produxerunt Alexandrum propellentibus eum Judæis. Alexander autem manu silentio postulato, volebat defensione uti apud populum.

34 Quem ut agnoverunt Judæum esse, vox exstitit una ab omnibus *profecta* quasi ad horas duas clamantibus, Magna est Diana Ephesiorum.

35 Tum scriba cum sedasset turbam, dixit, Viri Ephesii, quinam est hominum qui nesciat Ephesiorum urbem ædituam esse magnæ deæ Dianæ, & Jovelapsi *simulacri*?

36 Cum igitur istis non possit contradici, oportet vos sedatos esse, nec quicquam præceps facere.

37 Adduxistis enim homines istos, neq; sacrilegos neque contumeliosos in deam vestram.

38 Quod si Demetrius & qui cum eo sunt artifices negotium habent cum aliquo, agitur forum, & Proconsules adsunt, alii alios postulanto.

39 Siquid autem de rebus aliis requiritis in legitima concione explicabitur.

40 Nam periculum est nè postulemur seditionis propter *diem* hodiernum, cum nulla subsit causa ob quam possimus reddere rationem concursus istius. Et cum hæc dixisset, dimisit concionem.

CAP. XX.

Paulus excitat Eutichum. Presbyteros Ephesinos vocat Miletum, ibique habet concionem valedictoriam.

POstquam vero cessavit tumultus, cum advocasset Paulus discipulos, & complexus esset, abiit profecturus in Macedoniam.

2 Cum autem illas partes peragrasset, & hortatus illos fuisset multo sermone, venit in Græciam.

3 Et *ibi* peractis mensibus tribus, cum ei in Syriam navigaturo factæ fuissent à Judæis insidiæ, constituit per Macedoniam reverti.

4 Comitabatur autem eum usque in Asiam, Sopater Berœensis: ex Thessalonicensibus vero, Aristarchus, & Secundus, & Gaius Derbæus, & Timothæus:

5 Asiani vero, Tychicus, & Trophimus, cum prævissent, exspectarunt nos Troade.

6 Nos vero enavigavimus Philippis post dies Azymorum, & venimus ad eos Troadem intra dies quinque, ubi commorati sumus dies septem.

7 Primo autem die hebdomadis, congregatis discipuli

cipulis ad frangendum panem, Paulus disserebat eum eis abiturus postridie, produxitque sermonem usque in mediam noctem.

8 Erant vero lucernæ multæ in cœnaculo ubi erant congregati.

9 Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus in fenestra, obrutus somno profundo, cum diutius disseret Paulus, præ somno deturbatus, decidit ex tertia contignatione deorsum: & sublatus est mortuus.

10 Cum descendisset autem Paulus, prolapsus est in eum: & simul *eum* complexus dixit, Ne tumultuamini: anima enim ejus in ipso est.

11 Cum igitur ascendisset, fregisseque panem, & cibum sumpsisset diu colloquutus usque ad diluculum, ita *domum* profectus est.

12 Adduxerunt autem puerum viventem, & solamen acceperunt non mediocre.

13 Nos vero progressi ad navem, provecti sumus Assum, illinc recepturi Paulum: sic enim edixerat, pedibus ipse iter facturus.

14 Ut autem conjunxit *se* nobiscum apud Assum, recepto eo devenimus Mitylenen.

15 Et cum illinc enavigassemus, sequente die pervenimus è regione Chii, postridie vero appulimus Samum: & cum diversati essemus apud Trogyllium, sequenti die venimus Miletum.

16 Decreverat enim Paulus præternavigare Ephesum, ne ipsi contingeret tempus terere in Asia. Festinabat enim, ut, si fieri posset, die Pentecostes esset Hierosolymis.

17 Missis autem Mileto *nuntiis* Ephesum, accersivit Presbyteros Ecclesiæ.

18 Qui cum ad ipsum venissent, dixit eis, Vos scitis quomodo a primo die quo ingressus sum Asiam, vobiscum per id omne tempus fuerim,

19 Serviens Domino cum omni animi submissione, & multis lacrymis ac tentationibus, quæ mihi evenerunt in Judæorum insidiis:

20 Ut nihil subterfugerim eorum quæ vobis conducerent, quo minus ea vobis annunciarem, & docerem vos publice & domatim:

21 Attestans Judæis simul & Græcis conversionem ad Deum, & fidem, quæ est in Dominum nostrum Jesum Christum.

22 Et nunc ecce, ego vinctus Spiritu, proficiscor Hierosolymam, ignorans quæ in ea mihi occurrent:

23 Nisi quod Spiritus sanctus oppidatim etiam atque etiam attestatur, dicens vincula & afflictiones me manere.

24 Sed nullius rei habeo rationem, neque vita mea mihi ipsi cara est, ut consummem cursum meum cum

cum gaudio, & ministerium quod accepi à Domino Jesu, ad attestandum Evangelium gratiæ Dei.

25 Et nunc ecce, ego scio non amplius visuros faciem meam vos omnes ex vobis omnibus, per quos transivi prædicans regnum Dei.

26 Ideo testor vobis hodierno die me purum esse à sanguine omnium:

27 Non enim subterfugi quo minus annunciarem vobis omne Dei consilium.

28 Attendite igitur *animum* ad vosmetipsos & totum gregem in quo vos Spiritus ille sanctus constituit episcopos, ad pascendam Ecclesiam Dei, quam suo illo proprio sanguine acquisivit.

29 Ego enim illud scio, lupos graves, non parcentes gregi, ingressuros esse in vos post discessum meum:

30 Et ex vobismetipsis exorituros qui loquantur perversa, ut discipulos post se abstrahant.

31 Ideo vigilate, memores me per triennium nocte & die non cessasse cum lacrymis admonere unumquemque.

32 Et nunc quoque, fratres, commendo vos Deo & sermoni gratiæ ipsius, qui *quidem Deus* potest vos superstruere, & dare vobis quod hæreditatem jure possideatis cum sanctificatis omnibus.

33 Argentum vel aurum aut vestem nullius concupivi.

34 Imo ipsi nostis, usibus meis, & iis qui mecum sunt, manus istas ministrasse.

35 In omnibus ostendi vobis oportere sic laborando suscipere infirmos, & meminisse verborum Domini Jesu, ipsum *videliset* dixisse, Beatum est dare potius quam accipere.

36 Et cum hæc dixisset, positis genibus suis, oravit cum illis omnibus.

37 Magnus autem fletus omnium ortus est: & ruentes in collum Pauli, deosculabantur eum.

38 Cruciati maxime, ob sermonem quem dixerat, ipsius non esse amplius faciem ejus conspecturos: & deduxerunt eum ad navim.

CAP. XXI.

Agabus prophetat, & Paulus Hierosolymis capitur.

UT autem provecti fumus, avulsi ab eis, recto cursu venimus Coum, & sequente die Rhodum, & illinc Patara.

2 Et nacti navem trajicientem in Phœniciam, ascendentes, provecti fumus.

3 Cum autem cæpisset nobis apparere Cyprus, & eam ad sinistram relinquissemus, navigavimus in Syriam, & devecti fumus Tyrum: illic enim navis erat suum onus expositura.

4 Permansimus autem ibidem dies septem, inventis

pentis discipulis: qui Paulo dicebant per Spiritum, ne ascenderet Hierosolymam.

5 Sed peractis illis diebus, abiimus, omnibus deducentibus nos cum uxoribus & liberis, extra urbem usque: & positis genibus in littore, oravimus.

6 Et alii alios complexi, conscendimus navim: illi autem reversi sunt domum suam:

7 Nos vero navigatione perfecta, devenimus Tyrum Ptolemaida: & salutatis fratribus, mansimus diem unum apud eos.

8 Postridie vero egressi Paulus & nos qui cum eo eramus, venimus Cæsaream: & ingressi domum Philippi Evangelistæ (qui erat unus ex illis septem) mansimus apud eum.

9 Huic autem erant quatuor filiæ virgines prophetantes.

10 Et cum *illis* permansissemus dies complures, descendit ex Judæa quidam propheta nomine Agabus:

11 Qui cum venisset ad nos, & sumpsisset zonam Pauli, vinctis sibi manibus ac pedibus, dixit, Hæc dicit Spiritus sanctus, Virum cujus est hæc zona, ita vincient Hierosolymis Judæi, tradentque in manus Gentium.

12 Ut vero ista audivimus, rogabamus & nos & ejus loci incolæ, ne ascenderet Hierosolymam.

13 Sed respondit Paulus, Quid facitis, flentes & emollientes cor meum? Nam ego non solum vinciri, sed & mori paratus sum Hierosolymis pro nomine Domini Jesu.

14 Cum igitur non assentiretur, acquievimus, dicentes, Fiat Domini voluntas.

15 Porro post dies istos collectis sarcinis ascendimus Hierosolymam.

16 Venerunt autem simul etiam *aliqui* ex discipulis Cæsarea nobiscum, adducentes apud quem diverteremur, Mnasonem quendam Cyprium, antiquum discipulum.

17 Cum igitur pervenissemus Hierosolymam, libenter excepérunt nos fratres.

18 Sequenti vero die introiit Paulus nobiscum ad Jacobum, & omnes Presbyteri adfuerunt.

19 Quos complexus, exposuit ordine singula quæ Deus fecerat inter Gentes per ipsius ministerium.

20 At illi *his* auditis, glorificaverunt Dominum: & dixerunt ei, Vides, frater, quot sint millia Judæorum qui crediderunt: suntque omnes æmuli zelo Legis.

21 Audierunt autem de te ex aliorum sermone, te defectionem à Mose docere omnes qui inter Gentes sunt Judæos, & dicere eos non debere circumcidere filios, neque *secundum* ritus ambulare.

22 Quid

22 Quid est ergo? omnino oportet convenire multitudinem: audient enim te venisse.

23 Hoc igitur fac quod tibi dicimus: sunt nobis viri quatuor qui voto sese obstrinxerunt.

24 His assumptis, sanctificatus cum eis, & adle ad eorum sumptus, ut radant capita, & norint omnes nihil esse eorum quæ de te auditione acceperunt, sed te quoque ita incedere ut legem observes.

25 De iis autem qui crediderunt ex Gentibus, nos scripsimus & decrevimus ne quid hujusmodi observent nisi ut caveant ab iis quæ sunt immolata simulacris, & à sanguine, & rebus suffocatis, & scortatione.

26 Tum Paulus assumptis viris illis, sequente die cum eis sanctificatus ingressus est in templum, denuncians expletionem dierum sanctificationis, usquedum oblata fuit pro unoquoque eorum oblatio.

27 Cum autem septeni illi dies jam essent finiendi, qui ex Asia *advenerant* Judæi ipsum conspicati in templo, concitarunt totam turbam, & injecerunt manus in eum,

28 Clamantes, Viri Israelitæ, succurrite: hic ille homo est qui adversus populum & Legem & locum hunc omnes ubique docet: atq; adeo Græcos introduxit in templum, & polluit sanctum locum istum.

29 (Viderant enim antea Trophimum Ephesium in urbe cum eo, quem existimabant fuisse à Paulo introductum in templum.)

30 Commota est igitur urbs tota, & factus est concursus populi: & prehensum Paulum trahebant è templo: statimque clausæ sunt fores.

31 Studentibus autem ipsis eum interficere, pervenit rumor ad Tribunum cohortis, totam Hierosolymam conturbatam esse.

32 Qui eo ipso *momento* acceptis militibus ac Centurionibus, decurrit ad illos. At illi cum vidissent Tribunum & milites, cessarunt cædere Paulum.

33 Tunc appropinquans Tribunus prehendit eum, & jussit vinciri catenis duabus: & percontatus est quisnam esset, & quid fecisset.

34 Alii autem aliud vociferabantur in turba: & cum non posset certum reicire propter tumultum, jussit eum duci in castra.

35 Cum igitur pervenisset ad gradus, evenit ut portaretur à militibus propter violentiam turbæ.

36 Sequebatur enim multitudo populi, clamans, Tolle ipsum.

37 Et cum futurum esset ut introduceretur in castra Paulus, dicit Tribuno, Licetne mihi aliquid tibi dicere? Qui dicit, Græce nosti?

38 Nonne tu es Ægyptius ille qui ante hos dies commovisti & eduxisti in desertum quatuor millia sicariorum?

39 Dixit

39 Dixit autem Paulus, Ego quidem sum Judæus Tarsensis, urbis in Cilicia non obscuræ civis: oro autem te, permitte mihi ut alloquar populum.

40 Cum igitur ille permisisset, Paulus stans in gradibus, manu silentium postulavit a plebe: & magno silentio facto, locutus est lingua Hebraea, dicens,

CAP. XXII.

Apologia Pauli, ejusque fructus.

VIri fratres & patres, audite meam, qua nunc apud vos utor, defensionem.

2 Cum audissent autem eum Hebraea lingua ipsos alloqui, magis præbuerunt se quietos, *ipse* vero dixit eis.

3 Ego quidem sum Judæus, natus Tarsi *quæ urbs* est Ciliciæ, nutritus vero in hac ipsa urbe apud pedes Gamalielis, eruditus ad exquisitam formam patriæ legis, zelo Dei accensus, sicut & vos omnes estis hodie.

4 Qui hanc sectam sum persecutus usque ad mortem, vinciens ac tradens in carceres tum viros tum mulieres:

5 Ut & Pontifex maximus mihi testis est, & totus seniorum ordo: a quibus etiam acceptis ad fratres epistolis, Damascum proficiscebar, adducturus etiam eos qui illic essent vinctos Hierosolymam, ut punirentur.

6 Evenit autem mihi iter facienti, & appropinquanti Damasco circiter meridiem, ut repente e cœlo circumfuderit me lux multa tanquam fulgur.

7 Cecidique in solum, & audivi vocem dicentem mihi, Saul, Saul, quid me persequeris?

8 Ego vero respondi, Quis es, Domine? dixitque mihi, Ego sum Jesus Nazaræus, quem tu persequeris.

9 Porro qui mecum erant, lucem quidem conspexerunt, & expaverunt: sed vocem autem non audierunt ejus qui loquebatur mecum.

10 Dixi vero, Quid faciam, Domine? Dominus autem dixit mihi, Surge ac proficiscere Damascum: ac illic tibi dicetur de omnibus quæ constitutum est tibi ut facias.

11 Cum vero non viderim præ gloria lucis illius, manu deductus ab iis qui mecum erant, veni Damascum.

12 Ananias autem quidam, vir pius secundum Legem, testimonio ornatus omnium *illis* habitantium Judæorum,

13 Veniens ad me, & adstans dixit mihi, Saul frater, recipe visum. Et ego eodem illo momento visu recepto illum vidi.

14 Ipse autem dixit, Deus patrum nostrorum designavit te qui cognosceres ipsius voluntatem, & videres Justum illum, & audires vocem ex ore ipsius.

15 Nam eris ei testis apud omnes homines, eorum quæ vidisti & audisti.

16 Et

16 Et nunc quid cunctaris? surgens baptizatur, & ablue peccata tua, invocato nomine Domini.
17 Evenit autem mihi reverso Hierosolymam, cum orarem in templo, ut raperer extra me;
18 Et viderem eum dicentem mihi, Festina, & exi cito Hierosolymis, quoniam non excipient testimonium tuum de me.
19 Et ego dixi, Domine, ipsi sciunt me pertraxisse in carcerem, & verberibus affecisse per singulas Synagogas eos qui credebant in te.
20 Et cum effunderetur sanguis Stephani martyris tui, ego quoque adstabam, & una assentiebar cædi ipsius, & custodiebam pallia eorum qui interimebant eum.
21 Tum ille dixit mihi, Proficiscere: nam ego te longe ad gentes emittam.
22 Audiebant autem eum ad hunc usque sermonem; tum *vero* sustulerunt vocem suam, dicentes, Tolle è terra *hominem* istiusmodi: non enim convenit eum vivere.
23 Clamantibus autem eis, & projicientibus pallia, & pulverem jactantibus in aerem,
24 Jussit Tribunus eum duci in castra, dixitque ut in eum flagris inquireretur: ut resciret propter quod crimen sic clamarent adversus eum.
25 Cum autem eum distendissent loris *ad tensum*, dixit adstanti Centurioni Paulus, Num hominem Romanum & *quidem* indicta causa licet vobis flagellare?
26 *Hoc* autem cum audisset Centurio, adiit Tribunum, & *hoc* annunciavit ei, dicens, Vide quid facturus sis: homo enim iste Romanus est.
27 Accedens autem Tribunus, dixit ei, Dic mihi, num tu Romanus es? At ille dixit, Etiam.
28 Et respondit Tribunus, Ego multa summa civitatem istam acquisivi. Paulus autem ait, Ego vero etiam natus sum *civis*.
29 Statim igitur abscesserunt ab eo qui erant in eum inquisituri: sed & Tribunus quoque metuit cognito eum Romanum esse, quoniam eum vinxerat.
30 Postridie vero volens certum rescire, nempe cur, us rei accusaretur à Judæis, solvit eum e vinculis, & jussit primarios Sacerdotes ven re, totumq; ipsorum consessum: ac deducsum Paulum statuit coram eis.

CAP. XXIII.

Paulus jussu Ananiæ percutitur, consolatur à Deo, & è conjuratorum manu Cæsaream mittitur.

INtentis autem in consessum oculis Paulus, ait, Viri fratres, ego omni conscientia bona servivi Deo ad hunc usque diem.
2 Ananias autem Pontifex maximus imperavit iis qui ipsi adstabant, ut os ejus ca derent,

3 Tum Paulus dixit ei, Futurum est ut percutiat te Deus,paries dealbate: & tu sedes judicans me secundum Legem,& Legem transgrediens jubes me cædi?
4 Tum qui aderant, dixerunt, Pontifici illi Dei maximo conviciaris?
5 Dixit autem Paulus, Nesciebam, fratres, Pontificem esse maximum: Scriptum est enim, Principi populi tui non maledices.
6 Cum vero nosset Paulus unam quidem partem esse Sadducæorum, alteram vero Pharisæorum, clamavit in consessu, Viri fratres, ego Pharisæus sum, filius Pharisæi: de spe & resurrectione mortuorum ego in judicium vocor.
7 Cum autem hoc esset locutus,orta est seditio inter Pharisæos ac Sadducæos: & scissa est multitudo;
8 Nam Sadducæi quidem dicunt non esse resurrectionem, neque angelum, neque spiritum: Pharisæi autem utrumque profitentur.
9 Ortus est igitur clamor magnus; & cum surrexissent Scribæ ex partibus Pharisæorum, depugnabant, dicentes, Nihil mali invenimus in homine isto, quod si spiritus locutus est ei, seu Angelus, ne repugnemus Deo.
10 Magna autem orta seditione veritus Tribunus ne Paulus ab ipsis discerperetur, jussit militum manum descendere, & eum raptum e medio ipsorum ducere in castra.
11 Sequente vero nocte superveniens ei Dominus, dixit.Confide,Paule: ut enim constanter attestatus es de me Hierosolymis, sic te oportet etiam Romæ testari.
12 Orto autem die quidam ex Judæis talia coitione devoverunt sese, dicentes, neq; eturos se neque bibituros usquequo interimissent Paulum.
13 Erant vero plures quam quadraginta *viri* qui hanc conjurationem fecerant.
14 Qui adierunt primarios Sacerdotes & Seniores, & dixerunt,devotione devovimus nosipsos, nihil gustaturos usquequo interemerimus Paulum.
15 Nunc ergo vos comparete apud Tribunum, ex tonessu voluntate ut eum cras ad vos deducat,veluti exquisitius per cognituros de iis quæ ad eum *spectant*: nos vero, priusquam appropinquet, parati sumus ipsum interimere.
16 Cum autem filius sororis Pauli audisset insidias, venit, & ingressus in castra annunciavit *eas* Paulo.
17 Paulus autem advocato quodam ex Centurionibus, ait, Adolescentem hunc abduc ad Tribunum: habet enim quod annunciet ei.
18 Ille igitur assumptum eum duxit ad Tribunum, & dixit,Vinctus ille Paulus advocatum me rogavit ut hunc adolescentem ducerem ad te, qui aliquid habeat quod tibi loquatur.
19 Tribunus

19 Tribunus vero, prehensa ejus manu, cum secessisset seorsum, percontatus est, Quid est quod habes mihi annunciandum?

20 *Ille* autem dixit, Judæi constituerunt te rogare ut cras Paulum deducas in concessum, quasi aliquid exquisitius percontaturi sint de eo.

21 Tu vero ne ipsis assentiaris: Insidiantur enim ei ex illis viri plures quadraginta, qui seipsos devoverunt, neque eluros neque bibituros usquequo interemerint eum: & nunc parati sunt, expectantes quid a te renuncietur.

22 Tribunus igitur dimisit adolescentem, cum ei mandasset ut nulli effutiret quod hæc ipsi indicasset.

23 Et advocatis duobus quibusdam ex Centurionibus, dixit *eis*, Parate milites ducentos, qui proficiscantur Cæsaream usque, & equites septuaginta, & sagittatores ducentos, à tertia hora noctis:

24 Et ut jumenta præberent, ut impositum Paulum salvum perducerent ad Felicem Præsidem:

25 Scripta epistola quæ hanc summam contineret,

26 Claudius Lysias præstantissimo Præsidi Felici salutem.

27 Virum hunc comprehensum à Judæis, cum jam futurum esset ut ab eis interimeretur, superveniens cum militum manu, erui, edoctus Romanum esse.

28 Et volens rescire crimen cujus eum pultularent, deduxi eum in ipsorum consessum.

29 Quem comperi accusari de quæstionibus Legis ipsorum, nullius vero criminis reum quod sit dignum morte aut vinculis.

30 Indicatis autem mihi insidiis adversus hunc virum eventuris à Judæis, eo ipso momento misi eum ad te, & mandavi quoque accusatoribus ut quæ habent adversus eum dicant apud te. Vale.

31 Milites igitur, sicut ipsis edixerat, receptum Paulum duxerunt nocte Antipatrida.

32 Postero autem die, reversi sunt in castra, relictis equitibus qui cum eo proficiscerentur.

33 Qui cum venissent Cæsaream, & reddidissent epistolam Præsidi, ititerunt coram eo etiam Paulum.

34 Cum legisset autè *literas* Præses, & interrogasset ex qua provincia esset, ac cognovisset esse ex Cilicia,

35 Audiam te, inquit, cum accusatores quoque tui adfuerint. Jussitque in prætorio Herodis ipsum custodiri.

CAP. XXIV.

Paulus agit causam suam, & sontionatur coram Felice.

QUinque autem post diebus descendit Pontifex maximus Ananias cum Senioribus, & Tertullo quodam oratore: qui comparuerunt coram Præside contra Paulum.

2 Citato igitur eo, cœpit accusare Tertullus dicens,

3 Multa

3 Multa nos pace potiri per te, & eo quæ recte ac feliciter in hac gente providentia tua gesta sunt, prorsus & ubique agnoscimus, prætantissime Felix, cum omni gratiarum actione.

4 Ne vero te diutius impellem, precor te ut audias nos paucis pro tua æquitate.

5 Comperimus enim virum hunc esse pestem, & qui moveat seditionem omnibus Judæis per orbem terrarum, & principem hæresis Nazaræorum:

6 Qui templum quoque tentavit profanare: in quem etiam prehensum voluimus secundum Legem nostram judicium ferre.

7 Sed interveniens Tribunus Lysias, cum magna vi abduxit eum e manibus nostris:

8 Jussis ipsius accusatoribus ad te venire: ex quo poteris ipse, inquisitione habita de omnibus istis cognoscere de quibus nos eum accusamus.

9 Consenserunt autem etiam Judæi, asserentes hæc ita se habere.

10 Respondit autem Paulus, cum innuisset ei præses ut loqueretur: Quia te a multis annis huic genti præfuisse scio, eo alacriore animo quæ ad me attinent pro mei defensione dicam.

11 Cum tu possis certior fieri non plures *exactos* esse dies quam duodecim, ex quo ascendi Hierosolymam adoraturus,

12 Neque vero me in templo invenerunt cum aliquo disserentem, aut coitionem turbæ facientem, neque in synagogis, neque in urbe,

13 Neque probare possunt ea de quibus nunc me accusant.

14 Hoc vero tibi fateor, me secundum viam illam, quam hæresin dicunt, ita colere patrium Deum, ut qui credam omnibus quæ in Lege & in Prophetis scripta sunt:

15 *Et* spem habeam in Deo, fore, quam etiam ipsi expectant, resurrectionem mortuorum, tum justorum, tum injustorum.

16 Interea vero ipse *me* exerceo ad conscientiam habendam sine offensa apud Deum & apud homines semper.

17 Pluribus autem annis interjectis, veni eleemosynas præstiturus genti meæ, & oblationes.

18 Inter quæ invenerunt me sanctificatum in templo, non *tamen* cum turba, neque cum tumultu, quidam ex Asia Judæi.

19 Quos oportuit apud te adesse, & accusare si quid haberent adversum me.

20 Aut hi ipsi dicant si quod compererunt in me injuste factum, cum ego starem in consessu;

21 Nisi de hac una voce qua clamavi cum inter eos starem, De resurrectione mortuorum ego in judicium vocor hodie a vobis.

22 Auditis autem his, Felix ampliavit eos, Postquam exquisitius pernovero quæ ad viam istam pertinent, inquiens, cum Tribunus Lysias descenderit, pernoscam vestrum negotium:

23 Edicens etiam Centurioni ut servaretur Paulus, ac laxaretur, & nè quis prohiberetur ex ipsius familiaribus ei ministrare, aut eum adire.

24 Aliquot autem post diebus cum advenisset Felix cum Drusilla uxore sua, quæ erat Judæa, accersivit Paulum: & audivit eum de fide quæ est in Christum.

25 Disserente autem ipso de justitia, & continentia, & judicio futuro, expavefactus Felix respondit, Ut nunc se res habent, abi: opportunitatem autem post matus accersam te:

26 Simul & illud sperans, fore, ut pecunia ipsi daretur à Paulo, ut eum *vinculis* exsolveret: quamobrem etiam crebrius eum accersiens, colloquebatur cum eo.

27 Biennio autem completo accepit successorem Felix Porcium Festum: & volens gratiam inire Judæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

CAP. XXV.

Paulus agit causam suam coram Festo.

FEstus ergo ingressus provinciam, triduo post ascendit Cæsaream Hierosolymam.

2 Comparuerunt autem coram eo Pontifex maximus & primarii ex Judæis contra Paulum, & eum precati sunt,

3 Petentes gratiam adversus eum, ut accerseret eum Hierosolymam: & factis insidiis ut *eum* in via interimerent.

4 Festus autem respondit ut asservaretur Paulus Cæsareæ, se vero cito *illuc* profecturum.

5 Qui ergo inter vos, inquit, *illud* poterunt una descendant, & siquid est in hoc viro imprudum, accusent eum.

6 Commoratus autem apud eos dies non plures quam decem, cum descendisset Cæsaream, postero die sedit in tribunali, justitque Paulum adduci.

7 Qui cum adfuisset, circumsteterunt *eum* qui Hierosolymis descenderant Judæi, multas & graves criminationes adferentes adversus Paulum, quas nequibant demonstrare:

8 Cum ipse pro sui defensione diceret, Neque in Legem Judæorum, neque in Templum, neque in Cæsarem quicquam peccavi.

9 Sed Festus volens gratiam inire à Judæis, respondens Paulo, dixit, Vis Hierosolymam ascendere, & illic de his judicari apud me?

10 Dixit autem Paulus, Ad tribunal Cæsaris sisto, ubi me oportet judicari, Judæos nulla in re injuria affeci, sicut & tu pulchre agnoscis.

11 Nam si injuria quemquam affeci, & aliquid dignum

gnum morte feci, non recuso mori: sin vero nihil est eorum de quibus isti me accusant, nullus me potest eis donare: Cæsarem appello.

12 Tunc Festus cum concilio collocutus, respondit, Cæsarem appellasti? ad Cæsarem proficiscēris.

13 Diebus autem aliquot exactis, Agrippa rex & Bernice venerant Cæsaream, salutaturi Festum.

14 Et cum dies complures illic essent commorati, Festus regi exposuit quæ ad Paulum *spectabant*, dicens, Vir quidam est relictus a Felice in vinculis.

15 De quo cum essem Hierosolymis, comparuerunt principes Sacerdotum & Seniores Judæorum, petentes damnationem adversus eum.

16 Quibus respondi, non esse Romanis morem, quempiam ad exitium concedere, priusquam is qui accusatur in conspectu habeat accusatores, & locum defensionis accipiat super criminatione.

17 Cum ergo huc convenissent, absque ulla dilatione, consequente die sedens in tribunali, jussi adduci hominem.

18 Cujus accusatores cum adstarent, nullum crimen objiciebant eorum quæ ego suspicabar.

19 Sed quæstiones quasdam de sua superstitione habebant adversus eum, & de quodam Jesu defuncto, quem aiebat Paulus vivere.

20 Incertus autem ego super ejusmodi inquisitione dixi, num vellet proficisci Hierosolymam, & illic judicari super istis.

21 Cum vero Paulus appellasset ut asservaretur Augusti cognitioni, jussi eum asservari quousque mitterem eum ad Cæsarem.

22 Agrippa vero dixit Festo, Velim & ipse hominem audire. At ille, Cras, inquit, eum audies.

23 Postero igitur die cum venisset Agrippa & Bernice cum multa ostentatione, & introissent in auditorium cum Tribunis & eminentibus ejus urbis civibus jubente Festo, adductus est Paulus.

24 Tum Festus, Agrippa rex, inquit, & omnes qui simul adestis nobiscum, videtis istum, de quo omnis multitudo Judæorum interpellavit me & Hierosolymis & hic, vociferando non oportere ipsum vivere amplius.

25 Ego vero cum comperissem eum nihil dignum morte fecisse, & ipse appellasset Augustum, decrevi eum mittere.

26 De quo quid certi scribam domino, non habeo, quapropter eum ad vos produxi, & maxime ad te, rex Agrippa, ut habita quæstione, habeam quod scribam.

27 Nam præter rationem mihi videtur, cum mittam vinctum, non etiam crimina in eum *collata* significare.

CAP. XXVI.

Paulus disserit pathetice coram Agrippa & innocens judicatur.

AGrippa vero Paulo dixit. Permittitur tibi pro te ipso dicere. Tunc Paulus extenta manu hac defensione usus est,

2 Super omnibus de quibus postulor à Judæis, rex Agrippa, beatum me duco, quod fim hodie defensor apud te ufurus :

3 Maxime quod te gnarum esse sciam omnium qui apud Judæos sunt rituum & quæstionum. Ideo rogo te ut me patiente animo audias.

4 Vitam itaque meam ætatem à iuventute, quæque à principio fuit in gente mea Hierosolymis, sciunt omnes Judæi :

5 Ut qui antea noverint me jam inde è majoribus (si velint testari) secundum exquisitissimam illam hæresin nostri religioni cultus vixisse Pharisæum :

6 Nunc vero ob spem promissionis factæ patribus nostris a Deo, sto in judicium vocatus :

7 Ad quam *promissionem* duodecim tribus nostræ *Deum* nocte & die assidue colentes, sperant se deventuras, de qua ipse postulor, rex Agrippa, a Judæis.

8 Quid ? incredibile judicatur apud vos quod Deus mortuos suscitet ?

9 Equidem statueram apud me adversus nomen illius Jesu Nazaræi multa oportere *me* contraria facere;

10 Quod etiam feci Hierosolymis : & multos sanctorum ego carceribus inclusi, a principibus Sacerdotum potestate accepta : & cum ad *ea* interimerentur, tuli suffragium.

11 Ac per omnes synagogas sæpe ipsos puniens coegi ad blasphemandum : & supra modum furens adversus eos, persecutus sum *ipsos* etiam in exteras usque civitates.

12 Inter quæ etiam proficiscens Damascum cum potestate & procuratione a principibus Sacerdotum,

13 Die medio, rex in via vidi cœlitus lucem, quæ splendorem solis superans circumfudit me suo fulgore & eos qui mecum iter faciebant.

14 Cum autem omnes nos decidissemus in terram, audivi vocem alloquentem me, ac dicentem Hebraica lingua, Saul, Saul, quid me persequeris ? durum est tibi contra stimulos calcitrare.

15 Ego autem dixi, Quis es, Domine? At ille dixit, Ego sum Jesus ille quem tu persequeris.

16 Sed exurge, & sta in pedes tuos : ideireo enim apparui tibi ut designarem te ministrum & testem tum eorum quæ vidisti, tum eorum *in* quibus apparebo tibi :

17 Eruens te ex hoc populo, & gentibus, ad quos nunc te mitto,

18 Ut

18 Ut aperias oculos eorum, & convertas *eos* à tenebris ad lucem, & à potestate Satanæ ad Deum, ut remissionem peccatorum & sortem inter sanctificatos accipiant per fidem quæ est in me.

19 Unde, rex Agrippa, non fui rebellis cœlesti illi apparitioni.

20 Sed iis qui sunt Damasci primum, & Hierosolymis, & in omni regione Judææ, *deinde* & Gentibus annunciavi ut resipiscerent, & converterent se ad Deum, opera facientes conventientes resipiscentiæ.

21 Horum causa Judæi me in templo comprehensum tentarunt manibus *suis* interficere.

22 Sed auxilium quod *est* à Deo nactus, perstiti in hunc usque diem, testificans *ista* tum parvis tum magnis, nec quicquam dicens extra ea quæ Prophetæ ac Moses futura prædixerunt:

23 *Nempe* Christum fuisse passurum, ac primum ex resurrectione mortuorum lucem annunciaturum huic populo & Gentibus.

24 Hæc autem ipso profui defensione excipiente: Festus magna voce ait, insanis, Paule; multæ literæ te ad insaniam adigunt.

25 Tum ille, non insanio, inquit, præstantissime Feste, sed vera ac sanæ mentis verba loquor.

26 Scit enim ista rex, apud quem etiam libere loquor; nam cum latere quicquam horum mihi non persuadeo; neque enim id angulo gestum est.

27 Credis, rex Agrippa, Prophetis? scio te credere.

28 Agrippa vero dixit Paulo, Propemodum persuades mihi ut fiam Christianus.

29 Paulus autem dixit, Optarim à Deo, ut & propemodum & admodum non tu modo, sed omnes etiam qui me audiunt hodie, facti essetis tales qualis ego sum, exceptis istis vinculis.

30 Et cum hæc dixisset, surrexit rex ac præses, & Bernice, & qui considerant cum eis.

31 Et cum secessissent, loquebantur alii ad alios, dicentes, Certe nihil morte aut vinculis dignum facit homo iste.

32 Agrippa vero Festo dixit, Dimitti poterat homo iste, nisi appellasset Cæsarem.

CAP. XXVII.

Pauli navigatio, naufragium & insolumitas.

UT autem decretum fuit ut nos enavigaremus in Italiam, tradiderant tum Paulum tum quosdam alios vinctos Centurioni, nomine Julio, cohortis Augustæ.

2 Conscensu igitur navigio Adramytteno, navigaturi secundum Asiæ regiones, proversi sumus, & nobiscum erat Aristarchus Macedo Thessalonicensis.

3 Altera autem die devecti sumus Sidonem: & Julius

humaniter tractatu Paulo, permisit ut ad amicos proficiscitur, ab illis curaretur.

4 Illinc vero provecti subleginus Cyprum, quod venti essent adversi.

5 Et pelagus quod est secundum Ciliciam & Pamphyliam ensimi, devenimus Myra *urbem* Lyciæ.

6 Et illic nactus Centurio navem Alexandrinam navigantem in Italiam, imposuit nos in eam.

7 Cumque multis diebus tarde navigaremus, vixque pervenissemus secundum Gnidum, non permittente nobis vento, subleginus Cretam secundum Salmonem:

8 Et illam vix præterlegentes, pervenimus in locum quendam quem vocant Pulchros portus, cui propinqua erat Civitas Lasæa.

9 Multo autem tempore peracto, & cum jam esset periculosa navigatio, quod jam etiam jejunium præteriisset, admonebat eos Paulus,

10 Dicens eis, Viri, video cum injuria multoque damno non solum oneris & navis, sed etiam capitum nostrorum, futuram navigationem.

11 Centurio autem gubernatori & nauclero potius assentiebatur quam iis quæ a Paulo dicebantur.

12 Et cum appositus portus non esset ad hybernandum, plerique ceperunt consilium solvendi etiam illinc, *si quomodo posset* Phœnica devenire & illic hybernare: qui portus est Cretæ, spectans ad Africum & Corum.

13 Cum autem aspirasset Notus, visi quod sibi proposuerant obtinuisse, cum solvissent, proprius prælegerunt Cretam.

14 Verum haud multo post impegit in eam ventus turbulentus qui vocatur Euroclydon.

15 Cumque abreptum esset navigium, nec posset obniti vento, dato *ventis navigio*, ferebamur.

16 Et cum infra parvam quandam insulam quæ Clauda vocatur, cursu delati essemus, vix valuimus scaphæ compotes fieri.

17 Qua subducta, adjumentis utebantur, succingunt navi: metuentesque ne in Syrtin exciderent, demissis velis ita ferebantur.

18 Cum autem vehementi tempestate jactaremur, sequente *die* jacturam fecerunt:

19 Ac tertio die ipsi nostris manibus armamenta navis abjecimus.

20 Cum autem neque sol neque sidera apparerent ad complures dies, & tempestas non parva incumberet, ablata in posterum spes omnis erat salutis nostræ.

21 Et cum multa jam fuisset inedia, tunc stans Paulus in medio ipsorum, dixit, Oportebat quidem, O viri, mihi obediendo non provehi a Creta, & vitare injuriam hanc & damnum.

22 Sed nunc adhortor vos ut bono animo sitis: amittio enim nulla erit cujusquam ex vobis sed tantum navis.

23 Adstitit enim mihi hac nocte Angelus Dei, cujus sum ego, & cui etiam servio,

24 Dicens, Ne metue, Paule, oportet te Cæsari stisti: & ecce, gratificatus est tibi Deus omnes qui tecum navigant.

25 Propterea bono animo estote viri: credo enim Deo, ita fore quemadmodum locutus est mihi.

26 In insulam autem quandã excidere nos oportet.

27 Cæterum cum quartadecima nox adveniisset, & jactaremur in Adria, nautæ circa medium noctis suspicati sunt appropinquare sibi aliquam regionem.

28 Et demissa bolide invenerunt passus viginti: & paululum inde progressi, rursum demissa bolide, invenerunt passus quindecim.

29 Et metuentes nè quo modo in aspera loca excíderent, jactis è puppi anchoris quatuor, optabant diem oriri.

30 Cum vero nautæ studerent fugere è navi, & demisissent scapham in mare, sub prætextu velut è prora anchoras extenturi,

31 Dixit Paulus Centurioni & militibus, Nisi isti in navi manserint, vos servari non potestis.

32 Tunc abscíderunt milites funes scaphæ, & siverunt eam excidere.

33 Interim autem dum oriretur dies, hortabatur Paulus omnes ut caperent cibum, dicens, Dies hic est decimus quartus, ex quo expectantes jejuni permanetis nullo *cibo* sumpto.

34 Ideo vos hortor ut sumatis cibum: hoc enim ad salutem vestram spectat, nullius enim vestrum capillus ex capite cadet.

35 Et cum hæc dixisset, & accepisset panem, gratias egit Deo in conspectu omnium: & cum fregisset, cæpit edere.

36 Omnes vero cum jam animum recepissent, sumserunt & ipsi cibum.

37 Eramus autem universi capita in navigio ducenta septuaginta sex.

38 Cæterum satiati cibo, allevabant navim, projicientes frumentum in mare.

39 Cum autem dies ortus esset, terram illam non agnoscebant: sinum vero quendam animaliverterunt habentem littus, in quem decreverant, si possent, extrudere navim.

40 Anchoris igitur undique præcisis permi'erunt eam mari, simul relaxatis vinculis gubernaculorum: & sublato artemone ad venti flatum, tendebant ad littus.

41 Sed cum incidissent in locum bimarem, impe-

gerunt navem: ac prora quidem infixa manebat immota, puppis vero solvebatur præ undarum violentia.

42 Militum autem consilium erat ut vinctos interficerent, nequis cum enatasset, effugeret.

43 Sed Centurio volens conservare Paulum, prohibuit eos ab hac voluntate: jussitque ut qui possent natare, abjicerent *se* primos & in terram evaderent:

44 Reliqui vero partim in tabulis, partim quibusdam navis *fragmentis*: & ita factum est ut omnes salvi evaderent in terram.

CAP. XXVIII.

Paulus multis in itinere miraculis editis, tandem venit Romam, & per biennium ibidem Evangelium docet.

ET cum salvi evasissent, tunc cognoverunt insulam illam vocari Melitam.

2 Barbari vero præbebant nobis non vulgarem humanitatem: accensa enim pyra acceperunt nos omnes propter imbrem urgentem, & propter frigus.

3 Cum autem convertisset Paulus non nihil sarmentorum, & imposuisset in pyram, vipera è calore prodiens arripuit ejus manum.

4 Ut vero barbari viderunt pendentem bestiam è manu ejus, alii aliis dicebant, Omnino homicida est homo iste, quem postquam salvus evasit e mari ultio non sivit vivere.

5 At ille excussa bestia in ignē, nihil mali passus est.

6 Illi vero expectabant eum intumesceret, aut concideret repente mortuus: sed cum multum *tempus* expectassent, & viderent nihil incommodi illi accidere, mutati, dicebant eum esse Deum.

7 Cæterum circa locum illum erant prædia primarii insulæ illius, nomine Publio, qui nos excepit, triduo peramice hospitio excepit.

8 Factum est autem ut pater Publii febribus ac dysenteria detentus, decumberet: ad quem Paulus ingressus, & precatus, impositis ei manibus, sanavit eum.

9 Hoc igitur facto, reliqui etiam qui infirmitatibus tenebantur in illa insula, accedebant, & sanabantur.

10 Qui etiam multis honoribus nos honorarunt. & cum proficiscremur impulerunt quæ usui *nobis* erant.

11 Tribus itaque post mensibus profecti fumus navi Alexandrina, quæ in ea insula hyemaverat, cui erat insigne Castor & Pollux.

12 Et devecti Syracusas *illic* mansimus triduum.

13 Unde circumlegentes devenimus Rhegium: & altero post die cum supervenisset Auster, secundo die venimus Puteolos.

14 Ubi repertis fratribus, rogati fumus ut permaneremus apud eos diebus septem: & ita contendimus Romam,

15 Unde

15 Unde cum audissent fratres de rebus nostris, prodierunt nobis in occursum usq; ad Appii forum & Tres tabernas: quos cum vidisset Paulus, gratias actis Deo, sumpsit fiduciam,

16 Cum vero venissemus Romam, Centurio tradidit vinctus præfecto exercituum: sed permissum est Paulo ut habitaret seorsum, cum milite qui ipsum custodiret.

17 Factum est autem ut tertio post die convocaret Paulus Iudæorum primos: qui ubi convenissent, dixit eis, Ego, viri fratres, cum nihil fecerim adversus populum aut ritus patrios, vinctus traditus sum Hierosolymis in manus Romanorum.

18 Qui quæstione de me habita, volebant me dimittere, quod nulla sit in me causa mortis.

19 Sed contradicentibus Judæis, coactus sum appellare Cæsarem: non tamen quasi habeam de quo gentem meam accusem.

20 Ob hanc igitur causam vos advocavi: quos videndos & alloquerer, nam propter spem Israelis circundatus sum hac catena.

21 Illi vero dixerunt ei, Nos neque literas accepimus de te ex Judæa: neque adveniens quispiam fratrum annunciavit aut locutus est aliquid de te malii.

22 Æquum autem censemus ex te audire quæ sentias: nam de ista hæresi notum est nobis ubiq; ei contradici.

23 Cum igitur constituissent ei diem, venerunt ad eum in hospitium complures, quibus cum attestatione exponebat regnum Dei, suadens eis quæ de Jesu Christo sunt, ex Lege Mosis, & Prophetis, a mane usque ad vesperam.

24 Et alii quidem assentiebantur iis quæ dicebantur, quidam vero non credebant.

25 Cum autem inter se discordes essent, digressi sunt, postquam Paulus hoc verbum dixisset, Benesane Spiritus sanctus locutus est per Esaiam Prophetam patribus nostris,

26 Dicens, Vade ad populum istum, & dic, Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non cernetis.

27 Crassum enim factum est cor populi hujus, & auribus graviter audierunt, & oculis suis conniverunt: ne cernant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & convertant se, & sanem eos.

28 Notum ergo sit vobis, missam esse Gentibus hanc Dei salutem, & ipsos audituros.

29 Cum ergo hæc dixisset, exierunt Judæi, multam habentes inter se altercationem.

30 Mansit autem Paulus biennium totum in proprio conducto: & excipiebat omnes qui ad ipsum ingrediebantur,

31 Prædicans regnum Dei, ac docens quæ sunt de Domino Jesu Christo cum omni dicendi libertate, nemine prohibente.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD ROMANOS.

CAP. I.

Apostolatus sui munus profitetur, eamque describit oppresse & inhibite veritatis.

1 PAulus servus Jesu Christi, ex *Dei* vocatione Apostolus, separatus ad *prædicandum* Evangelium Dei,

2 (Quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis)

3 De filio suo, (facto ex semine Davidis, secundum carnem:

4 Declarato Filio Dei potenter secundum Spiritum sanctificationis, per resurrectionem ex mortuis) *nempe* Jesu Christo Domino nostro:

5 (Per quem accepimus gratiam & Apostolatum ad obedientiam fidei, inter omnes Gentes, pro ipsius nomine:

6 Inter quas estis etiam vos, vocati à Jesu Christo)

7 Omnibus qui Romæ estis, dilectis Dei, vocatis sanctis: gratia *sit* vobis & pax à Deo Patre nostro & Domino Jesu Christo.

8 Primum quidem gratias ago Deo meo per Jesum Christum, super omnibus vobis, quod fides vestra annunciatur in toto mundo.

9 Testis enim mihi est Deus: quem colo spiritu meo in Evangelio Filii ipsius, me perpetuo mentionem facere vestri:

10 Semper in precibus meis rogans, ut, si quo modo tandem aliquando prosperum iter mihi detur ex voluntate Dei, veniam ad vos.

11 Expeto enim videre vos, ut aliquod impertiar vobis donum spirituale ut vos stabiliamini.

12 Hoc est, ad communem exhortationem percipiendam apud vos, per mutuam fidem, vestram simul & meam.

13 Nolim autem vos ignorare, fratres, me sæpe propositum esse venire ad vos, (sed prohibitus fui usq; adhuc) ut fructum aliquem haberem inter vos quoque sicut & inter reliquas Gentes.

14 Et Græcis & barbaris, tum sapientibus tum insipientibus, debitor sum.

15 Ita

15 Itaque quicquid in me situm est, promptum est ad vobis quoque qui Romæ estis evangelizandum.

16 Non enim me pudet Evangelii Christi, potentia siquidem est Dei ad salutem cuivis credenti, Judæo primum, tum etiam Græco.

17 Justitia enim Dei per illud revelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est, Justus autem ex fide vivet.

18 Patet enim ira Dei è cœlo adversus omnem impietatem & injustitiam hominum, ut qui veritatem injuste detineant:

19 Quoniam id quod de Deo cognosci potest, manifestum est in ipsis. Deus enim eis manifestum fecit.

20 Ipsius enim invisibilia jam inde à condito mundo ex iis quæ facta sunt mente perpensa pervidentur, æterna *videlicet* ejus tum potentia tum Divinitas: ad hoc ut sint inexcusabiles:

21 Propterea quod cum Deum norint, *tamen* ut Deum non glorificaverunt, neque gratias ei egerunt: sed vani facti sunt in ratiocinationibus suis, & obtenebratum est cor eorum intelligentia carens.

22 Cum se dicitent sapientes, stulti facti sunt.

23 Mutarunt enim gloriam incorruptibilis Dei in effigiem imaginem, corruptibilis hominis, & volucrium, & quadrupedum, & reptilium.

24 Quamobrem etiam tradidit eos Deus cupiditatibus cordium ipsorum ad impuritatem, ut fœdarent corpora sua inter se.

25 Ut qui Dei veritatem transmutarint in falsitatem, & coluerint res conditas, ac servierint *eis*, præterito Conditore, qui est benedictus in sæcula, Amen.

26 Propterea, *inquam*, tradidit eos Deus fœdis affectibus: nam & fœminæ illorum transmutarunt naturalem usum in eum qui est præter naturam.

27 Similiterque etiam masculi relicto naturali usu fœminæ, exarserunt sua libidine alius in alium, masculi in masculis fœda perpetrantes, & compensationem (quam oportuit) erroris sui in sese recipientes.

28 Et sicut non visum est eis Deum in notitia retinere: *ita* tradidit eos Deus in mentem omnis judicii expertem, ut facerent quæ minime conveniunt:

29 Oppleti omni injustitia, malitia, scortatione, improbitate, avaritia: pleni invidia, cæde, contentione, dolo, malignitate:

30 Susurrones, oblocutores, Dei osores, injuriosi, superbi, gloriosi, inventores malorum, parentibus non obedientes.

31 Destituentes, fœdifragi, charitatis expertes, implacabiles, immisericordes:

32 Qui Dei jure agnito, (*nempe* eos qui talia faciunt, dignos esse morte) *tamen* non solum ea faciunt, sed etiam facientibus consentiunt ultro.

CAP.

CAP. II.

Judæos & gentes ex æquo sub condemnationem peccati concludit.

QUapropter inexcusabilis es, O homo, quisquis *alium* damnas: nam hoc ipso quod damnas alterum, teipsum condemnas: eadem enim facis *tu* qui *alium* damnas.

2 Scimus vero judicium Dei esse secundum veritatem adversus eos qui talia faciunt.

3 Cogitas autem hoc, O homo qui damnas eos qui talia faciunt, & facis ea, fore ut effugias judicium Dei?

4 An divitias benignitatis ejus & tolerantiæ ac inexhibitæ contemnis, ignorans benignitatem Dei ad resipiscentiam te deducere?

5 Sed pro duritia tua & corde quod resipiscere nescit, ipse tibi thesaurizas iram in diem iræ & revelationis justi judicii Dei:

6 Qui reddet unicuique secundum opera ipsius:

7 Iis quidem qui per tolerantiam quærunt boni operis gloriam & honorem & incorruptibilitatem, vitam æternam:

8 Rixosis vero & veritati quidem non assentientibus obsequentibus autem injustitiæ, *erit* excandescentia & ira.

9 Afflictio, *inquam, erit* & angustia in omnem animam hominis perpetrantis malum, tum Judæi imprimis, tum etiam Græci.

10 Gloria vero & honor & pax *erit* cuivis recte facienti bonum, tum Judæo imprimis, tum & Græco.

11 Non enim est personarum acceptio apud Deum.

12 Quicunque enim sine lege peccaverunt, sine lege quoque peribunt: & quicunque in Lege peccaverunt, per Legem damnabuntur.

13 (Non enim qui audiunt Legem, justi sunt apud Deum; sed qui Legem præstant, justificabuntur.

14 Nam cum gentes quæ Legem non habent naturæ quæ Legis sunt faciant, isti Legem non habentes ipsi ipsis sunt Lex:

15 Ut qui ostendant opus Legis scriptum in cordibus suis, una testimonium reddente ipsorum conscientia, & cogitationibus sese mutuo accusantibus aut etiam defendentibus.)

16 In die quo judicabit Dominus de rebus occultis hominum, ex Evangelio meo, per Jesum Christum.

17 Ecce, tu cognominaris Judæus, & acquiescis in Lege, & gloriaris in Deo,

18 Et nosti ejus voluntatem, & exploras quæ discrepant, institutus ex Legis auditu,

19 Confidisque te viæ ducem esse cæcis, lucem eorum qui *sunt* in tenebris,

20 Eruditorem desipientium, magistrum infantium,

quod habeas informationem cognitionis ac veritatis in Lege.

21 Qui igitur doces alium, teipsum non doces? qui prædicas non furandum, furaris?

22 Qui dicis non mœchandum, mœcharis? qui abominaris idola, sacrilegium admittis?

23 Qui de Lege gloriaris, per Legis transgressionem Deum afficis contumelia?

24 Nam Dei nomen propter vos blasphematur inter Gentes, sicut scriptum est.

25 Nam circumcisio quidem prodest si Legem exsequaris: quod si transgressor Legis fueris, circumcisio tua facta est præputium.

26 Itaq; si præputium jus Legis observaverit, nonne præputium illius pro circumcisione reputabitur?

27 Et quod est ex natura præputium, Legem præstans, damnabit te qui per literam & circumcisionem transgressor es Legis?

28 Non enim qui *est* in propatulo *Judæus*, Judæus *est*: nec ea quæ *est* in propatulo *circumcisio*, *ideſt*, in carne, circumcisio *est*:

29 Sed qui in occulto Judæus *est*: & circumcisio cordis *ideſt*, in spiritu, non litera: cujus *Judæi* laus non *est* ex hominibus, sed ex Deo.

CAP. III.

Prærogativam Judæorum concedens, probat tamen eos inde non justificari, sed tantum ex fide, quemadmodum & gentes.

QUæ est igitur præstantia Judæi? aut quæ utilitas circumcisionis?

2 Multa per omnem modum. Primarium enim *illud est*, quod eis credita sunt eloquia Dei.

3 Quid tum enim si infidi fuerunt quidam? num infidelitas fidem Dei inanem reddet?

4 Absit: imo esto Deus verax, omnis autem homo mendax: sicut scriptum est, Ut justificeris in sermonibus tuis, & vincas quando tu judicas.

5 Quod si justitia nostra Dei justitiam commendat, quid dicemus? num injustus Deus qui inferat pœnam? (humano more loquor)

6 Absit: alioquin quomodo judex erit Deus mundi?

7 Etenim si veritas Dei per meum mendacium exundavit in gloriam ipsius, cur amplius ego ut peccator condemnor?

8 Ac non (sicut de nobis male loquuntur, & sicut quidam aiunt nos dicere) faciamus mala ut veniant bona? quorum damnatio justa est.

9 Quid igitur? præcellimus? Nullo modo: nam ante criminati sumus & Judæus & Græcus omnes esse sub peccato.

10 Sicut scriptum est, Non est justus, nè unus quidem.

11 Non

11 Non est qui intelligat, non est qui exquirat Deum,
12 Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat quod bonum est, non est usque ad unum.
13 Sepulcrum apertum guttur eorum; linguis suis ad dolum usi sunt, venenum aspidum sub labiis eorum.
14 Quorum os dirâ & amarulentiâ plenum est.
15 Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.
16 Contritio & miseria in viis eorum.
17 Et viam pacis non cognoverunt.
18 Non est timor Dei coram oculis eorum.
19 Scimus autem, quæcunque Lex dicit, iis qui in Lege sunt dicere, ut omne os obstruatur, & obnoxius fiat totus mundus condemnationi Dei,
20 Propterea ex operibus Legis nulla caro justificabitur in conspectu ejus, per Legem enim *est* cognitio peccati.
21 Nunc vero absque lege justitia Dei manifesta facta est, comprobata testimonio Legis ac Prophetarum:
22 Justitia, inquam, Dei per fidem Jesu Christi in omnes & super omnes qui credunt: Non enim est distinctio.
23 Omnes enim peccaverunt, ac deficiuntur gloria Dei.
24 Ut qui justificentur gratis, *id est*, ejus gratia per redemptionem factam in Jesu Christo.
25 Quem præstituit Deus *ut esset* placamentum per fidem in sanguine ipsius ad demonstrationem justitiæ suæ, propter dissimulationem peccatorum quæ antecesserunt, Deo *ille* tolerante:
26 Ad demonstrationem justitiæ suæ præsenti tempore: ut sit ipse justus, & justificans eum qui est ex fide Jesu.
27 Ubi igitur gloriatio? exclusa est. Per quam legem? operum? non: sed per legem fidei.
28 Colligimus igitur, fide justificari hominem absque operibus Legis,
29 An Judæorum Deus solum? annon & Gentium? certe & Gentium.
30 Siquidem Deus unus *est* qui justificabit circumcisionem ex fide, & præputium per fidem.
31 Legem igitur inutilem reddimus per fidem? Absit: imo Legem stabilimus.

CAP. IV.

Justificatio per fidem exemplo & dicto Scripturæ confirmatur.

QUid igitur dicemus Abrahamum patrem illum nostrum nactum esse secundum carnem?
2 Nam si Abrahamus ex operibus justificatus fuit, habet quod glorietur, at non apud Deum.

3 Quid

3 Quid enim Scriptura dicit? Credidit autem Abrahamus Deo, & imputatum est ei ad justitiam.
4 Atqui ei qui operatur, merces non imputatur ex gratia, sed *est* ex debito:
5 Ei vero qui non operatur, sed credit in eum qui justificat impium, imputatur fides sua ad justitiam.
6 Sicut etiam David declarat beatum eum hominem cui Deus imputat justitiam absque operibus: dicens,
7 Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum obtecta sunt peccata.
8 Beatus vir cui non imputarit Dominus peccatum.
9 Ista igitur beatitatis declaratio in circumcisionem *solum* an & in præputium *cadit*? Dicimus enim imputatam fuisse Abrahamo fidem ad justitiam.
10 Quomodo ergo imputata est? cum esset in circumcisione, an *cum esset* in præputio? non in circumcisione, sed in præputio.
11 Et signum accepit circumcisionis, sigillum justitiæ fidei receptæ in præputio, ut esset pater omnium credentium in præputio, imputata etiam ipsis justitia:
12 Et pater circumcisionis iis *videlicet* qui non solum sunt ex circumcisione, sed qui etiam incedunt per vestigia fidei patris nostri Abrahami, quæ fuit in præputio.
13 Non enim per legem promissio *facta* Abrahamo, aut semini ejus: ut hæres esset mundi, sed per justitiam fidei.
14 Etenim si ii qui ex lege *sunt*, hæredes sunt, vana facta est fides, & inanis reddita est illa promissio.
15 Nam lex iram efficit: ubi enim non est lex, ibi nec transgressio *est*.
16 Propterea ex fide *est hæreditas*, ut *sit* per gratiam, ut firma sit promissio toti semini: *id est*, non solum ei quod *est* ex Lege, verum etiam ei quod *est* ex fide Abrahami, qui est pater omnium nostrum,
17 (Sicut scriptum est, Patrem multarum gentium constitui te) coram eo cui credidit, Deo *videlicet*, vivificante mortuos, & vocante quæ non sunt tanquam sint.
18 Qui *Abrahamus* contra spem sub spe credidit, fore ut ipse fieret Pater multarum gentium, secundum id quod *ei* dictum fuerat, Ita erit semen tuum.
19 Ac minime infirmus fide non consideravit suum ipsius corpus jam emortuum, cum centum circiter natus esset annos, nec emortuum uterum Saræ.
20 Ad hanc promissionem autem Dei non addubitavit incredulitate: sed corroboratus fuit fide, tributa gloria Deo:
21 Ac plene persuasum habens, *eum* quod promisit, posse etiam efficere
22 Qua-

22 Quapropter etiam *hoc* imputatum est ei ad justitiam.

23 Non scriptum est autem propter eum solum, quod *hoc* imputatum fuerat ei:

24 Sed etiam propter nos, quibus futurum est ut imputetur, iis *nimirum* qui credunt in eum qui suscitavit Jesum Dominum nostrum à mortuis,

25 Traditum *morti* propter offensas nostras, & suscitatum ad nostri justificationem.

CAP. V.

Fructus justificationis: & collatio Adami primi & secundi.

JUstificati igitur ex fide, pacem habemus erga Deum apud Dominum nostrum Jesum Christum:

2 Per quem etiam fide adducti sumus in hanc gratiam per quam stamus, & gloriamur sub spe gloriæ Dei.

3 Neq; *id* solum, sed etiam gloriamur de afflictionibus, scientes quod afflictio tolerantiam efficiat:

4 Tolerantia vero experientiam, experientia autem spem.

5 Porro spes non pudefacit, eo quod charitas Dei effusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis.

6 Christus enim, cum nullis adhuc viribus essemus, præstituto tempore pro impiis mortuus est.

7 Enim vero vix pro justo quisquam moriatur: (nam pro bono *viro* fortitan aliquis etiam mori audeat.)

8 Commendat autem suam erga nos charitatem Deus, eo quod cum adhuc essemus peccatores, Christus pro nobis mortuus sit.

9 Justificati igitur nunc ejus sanguine, servabimur multo magis per eum ab ira illa.

10 Nam si cum inimici essemus reconciliati fuimus Deo per mortem Filii ejus, multo magis reconciliati servabimur per vitam ipsius.

11 Neque id solum, verum etiam gloriamur de Deo per Dominum nostrum Jesum Christum, per quem nunc reconciliationem recepimus.

12 Propterea sicut per unum hominem peccatum in mundum introiit ac per peccatum mors: & ita in omnes homines mors pervasit, in quo omnes peccarunt.

13 Nam usque ad Legem peccatum erat in mundo: peccatum vero *esse* non putatur non exsistente Lege.

14 Regnavit autem mors ab Adamo usque ad Mosen in eos etiam qui non peccaverunt ad similitudinem transgressionis Adami, qui est typus illius qui erat futurus.

15 At non ut offensa, ita etiam *est* quod *Deus* gratificatur:

tificatur: nam si illius unius offensa multi mortui sunt, multo magis gratia Dei & donatio per gratiam, quæ *est* unius illius hominis Jesu Christi in multos exundavit.

16 Neque ut *illud quod introiit* per unum qui peccavit, *ita est* beneficium: nam reatus quidem *est* ex una *offensa* ad condemnationem: quod autem gratificatur *Deus*, *est* ex multis *offensis* ad justificationem.

17 Etenim si per unam offensam mors regnavit per unum, multo magis *ii* qui exundantiam illiam gratiæ & doni justitiæ recipiunt, in vita regnabunt per unum Jesum Christum.

18 Nempe igitur sicut per unam offensam *reatus venit* in omnes homines ad condemnationem, ita per unam justificationem *beneficium redundavit* in omnes homines, ad justificationem vitæ.

19 Sicut enim per contumaciam unius hominis peccatores constituti sunt multi, ita per unius obedientiam justi constituentur multi.

20 Lex vero præterea introiit ut amplificaretur offensa illa: sed ubi amplificatum est peccatum, *ibi* superabundavit gratia.

21 Ut quemadmodum regnaverat peccatum ad mortem, ita etiam gratia regnaret per justitiam ad vitam æternam, per Jesum Christum Dominum nostrum.

CAP. VI.

Qualis redditur qui soluit cum secundo Adamo, & in ejus mortem implantatus est.

QUid igitur dicemus? permanebimus in peccato ut gratia auctior fiat?

2 Absit: qui mortui sumus peccato, quomodo adhuc vivemus in eo?

3 An ignoratis nos, quotquot baptizati sumus in Christum Jesum, in mortem ejus esse baptizatos?

4 Consepulti igitur sumus igitur ei per Baptismum in mortem: ut sicut suscitatus est Christus ex mortuis in gloriam Patris, ita & nos nova vita ambulemus.

5 Nam si cum eo plantati coaluimus assimulatione mortis ejus, nimirum etiam resurrectionis *assimulatione cum eo* coalescemus:

6 Illud scientes, veterem illum nostrum hominem cum eo crucifixum esse, ut abolearur corpus peccati, ne nos amplius serviamus peccato.

7 Etenim qui mortuus est, liberatus est à peccato.

8 Quod si commortui sumus Christo, credimus fore ut etiam ipsi convivamus.

9 Ut qui scimus Christum suscitatum ex mortuis, non amplius mori: mortem *inquam* ei non amplius dominari.

10 Nam quod mortuus est, peccato mortuus est semel: quod autem vivit, vivit Deo.

11 Ita

11 Ita etiam vos colligite, vos tum mortuos esse peccato, tum vero vivere Deo per Christum Jesum Dominum nostrum.

12 Ne igitur regnato peccatum in mortali vestro corpore, ut auscultetis ei in cupiditatibus nostris,

13 Neque sistite membra vestra arma injustitiæ peccato: sed sistite vos Deo, ut ex mortuis vivos, & membra vestra arma justitiæ Deo.

14 Peccatum enim vobis non dominabitur; non enim estis sub Lege, sed sub Gratia.

15 Quid igitur? peccabimus, quod non simus sub Lege, sed sub Gratia? Absit.

16 An nescitis quod cui sistitis vos servos ad obediendum, ejus servi estis cui auscultatis, sive peccati ad mortem, sive obedientiæ ad justitiam?

17 Gratia autem *habetur* Deo, quod fuistis *quidem* servi peccati, sed ex corde au cuitastis ei formæ doctrinæ in quam estis traditi.

18 Et liberati à peccato, servi facti estis justitiæ.

19 Hominum more loquor, propter infirmitatem carnis vestræ. Nempe sicut sistitis membra vestra serva impuritati & iniquitati, ad *patrandum* iniquitatem: ita nunc sistite membra vestra serva justitiæ ad sanctimoniam.

20 Cum enim servi eratis peccati, liberi eratis justitiæ.

21 Quem igitur fructum habebatis tunc *ex iis* de quibus nunc erubescitis? nam finis illorum, mors *est*.

22 Nunc vero liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctimoniam: finem autem, vitam æternam.

23 Nam stipendia peccati, mors: donum autem Dei *est* vita æterna in Christo Jesu Domino nostro.

CAP. VII.

Exemplo monstratur quomodo à lege liberemur, ejusque nos usus, & mentis repugnantia cum lege membrorum declaratur.

AN ignoratis fratres, (peritos enim Legis alloquor) legem *tantisper* dominari homini quoad *ipse* vixerit?

2 Nam viro subjecta mulier, viventi viro devincta est per legem: quod si mortuus fuerit vir, liberata est à lege viri,

3 Proinde vivente viro mœcha vocabitur, si fiat alterius viri: sin autem mortuus fuerit vir ejus, libera est à lege illa, ut non sit mœcha, si fiat alterius viri.

4 Itaque fratres mei, vos quoque mortificati estis legi in corpore Christi: ut esletis alterius, ejus videlicet qui ex mortuis suscitatus est, ut fructum feramus Deo.

5 Cum enim essemus in carne, affectus peccatorum

rum per legem *exsistentes* vigebant in membris nostris, ad fructum ferendum morti:

6 Nunc autem liberati sumus a lege, mortuo *eo* in quo detinebamur, ut serviamus in novitate spiritus, ac non *in* vetustate literæ.

7 Quid ergo dicemus? Lex peccatum *est*? Absit. Imo peccatum non cognovi nisi per Legem: nam ipsam quoque cupiditatem non noſſem *esse peccatum*, nisi Lex dixiſſet, Non concupiſces.

8 Sed peccatum occaſione per illud præceptum ſumpta effecit in me totam cupiditatem.

9 Nam abſque Lege peccatum *quidem erat* mortuum: ego vero vivus eram abſque Lege quondam: præcepti autem illius adventu peccatum *quidem* revixit,

10 ego vero mortuus ſum. Et inventum eſt illud præceptum quod *erat* ad vitam, mihi *eſſere* ad mortem.

11 Nam peccatum occaſione per illud præceptum ſumpta ſeduxit me & per illud occidit.

12 Itaque lex ipſa quidem ſancta: & præceptum illud ſanctum, ac juſtum ac bonum.

13 Ergo quod bonum *eſt*, mihi factum eſt mors? Abſit: imo peccatum *mihi factum eſt mors*, ut manifeſtum fiat quod peccatum mihi per id quod bonum eſt efficiat mortem: *id eſt*, ut peccatum fieret admodum peccans per illud præceptum.

14 Scimus enim Legem eſſe ſpiritualem: at ego carnalis ſum, venditus ut ſubjicerer peccato.

15 Quod enim perpetro non agnoſco, non enim quod volo, hoc ago, ſed quod odi, hoc facio.

16 Quod ſi id facio quod nolo, conſentio Legi quod bona *ſit*.

17 Nunc itaque non amplius ego id perpetro, ſed peccatum quod in me habitat, *id perpetrat*.

18 Novi enim non habitare in me (id eſt in carne mea) bonum: nam velle adeſt mihi, ſed ut quod bonum eſt efficiam, non aſſequor.

19 Non enim facio bonum quod volo: ſed malum quod nolo, hoc ago.

20 Quod ſi id facio ego quod ego nolo, non amplius ego id perpetro, ſed peccatum quod in me habitat, *id perpetrat*.

21 Invenio igitur volenti mihi facere bonum hanc legem *impoſitam eſſe*, quod mihi malum adjacear.

22 Delector enim lege Dei quod ad interiorem hominem:

23 Sed cerno aliam legem in membris meis belligerantem adverſus legem mentis meæ, & captivum reddentem me legi peccati, quæ eſt in membris meis.

24 Ærumnoſus ego homo! quis me eripiet ex iſto corpore mortis?

25 Gratia

23 Gratias ago Deo per Jesum Christum Dominum nostrum. Nempe igitur ipse ego mente quidem servio Legi Dei, carne vero legi peccati.

CAP. VIII.

Immunitas spes & confidentia eorum qui à lege membrorum liberati, secundum legem mentis & spiritum vivunt.

NUlla igitur nunc *est* condemnatio iis qui *sunt* in Christo Jesu, *qui* non secundum carnem ambulant, sed secundum Spiritum.

2 Nam Lex Spiritus vitæ *qui est* in Christo Jesu, liberavit me à Lege peccati & mortis.

3 Nam quæ Legis *erat* impotentia, cum viribus esset destituta in carne, Deus suo ipsius Filio misso in forma consimili carni peccato obnoxiæ, idque pro peccato, condemnavit peccatum in carne:

4 Ut jus illud Legis compleatur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum Spiritū.

5 Nam qui secundum carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt: qui vero *sunt* secundum Spiritum, quæ Spiritus sunt.

6 Nam quod sapit caro, mors est: quod autem sapit Spiritus, vita & pax:

7 Quoniam quod sapit caro, inimicitia *est* adversus Deum. Legi enim Dei non subjicitur: nam ne potest quidem.

8 Ergo qui in carne sunt, Deo placere non possunt.

9 Vos autem non estis in carne, sed in Spiritu: siquidem Spiritus Dei habitat in vobis: quod si quis Spiritum Christi non habet, is non est ejus.

10 Porro si Christus in vobis *est*, corpus quidem mortuum *est* propter peccatum: Spiritus autem vita *est* propter justitiam.

11 Sed si Spiritus ejus qui suscitavit Jesum ex mortuis habitat in vobis: is qui excitavit Christum ex mortuis, vivificabit etiam mortalia corpora vestra per inhabitantem ipius Spiritum in vobis.

12 Nempe igitur, fratres, debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus, *sed Spiritui*.

13 Nam si secundum carnem vixeritis, futurum est ut moriamini: sed si Spiritu actiones corporis mortificetis, vivetis.

14 Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, ii sunt filii Dei.

15 Non enim accepistis Spiritum servitutis rursum ad metum, sed accepistis Spiritum adoptionis, per quem clamamus Abba, *id est*, Pater.

16 *Et* ipse Spiritus testatur una cum spiritu nostro, nos esse filios Dei.

17 Quod si filii, etiam hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi: si modo cum eo patiamur, ut & cum eo glorificemur.

18 Reor

18 Reor enim minime pares *esse* præsentis temporis perpessiones gloriæ in nobis revelandæ.

19 Etenim mundus hic conditus *quasi* exserto capite observans exspectat revelationem filiorum Dei.

20 Nam vanitati mundus hic conditus subjectus est, non sua sponte, sed propter eum qui subjecit *eum ipsi vanitati*.

21 Subspe quod & ipse conditus mundus liberabitur ex servitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei.

22 Scimus enim totum mundum conditum una suspirare, & una parturire ad hoc usque tempus.

23 Neque vero *ille* solum, sed & ipsi qui primitias Spiritus habemus, nosipsi, inquam, apud nosipsos suspiramus, adoptionem exspectantes, *id est*, redemtionem corporis nostri:

24 Cum ipse servati sumus. Spes autem si cernatur, non est spes: quod enim quis cernit, cur speret?

25 Si vero quod non cernimus speramus, *nempe* per tolerantiam exspectamus.

26 Itidem autem & Spiritus una sublevat infirmitates nostras: quid enim oremus ut oportet, non novimus: sed ipse Spiritus intercedit pro nobis suspiriis inenarrabilibus.

27 Qui vero scrutatur corda, novit quid sapiat Spiritus: quia secundum Deum intercedit pro sanctis.

28 Novimus autem, iis qui diligunt Deum, omnia simul adjumento esse ad bonum: iis *videlicet* qui ex præstituto *ipsius* vocati sunt.

29 Nam quos præscivit, etiam prædestinavit conformandos imagini Filii sui: ut is sit primogenitus inter multos fratres.

30 Quos vero prædestinavit, eos etiam vocavit: & quos vocavit, eos etiam justificavit: quos autem justificavit, eos etiam glorificavit.

31 Quid igitur dicemus ad hæc? si Deus pro nobis, quis contra nos?

32 Is quidem qui proprio Filio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non etiam cum eo nobis omnia gratificabitur?

33 Quis intentabit crimina adversus electos Dei? Deus *is est* qui justificat.

34 Quis est qui condemnet? Christus *is est* qui mortuus est, imo vero qui etiam suscitatus est: qui etiam est ad dexteram Dei: qui etiam interpellat pro nobis.

35 Quis nos separabit à charitate Christi? num afflictio, num angustia, num persecutio, num fames, num nuditas, num periculum, num gladius?

36 (Sicut scriptum est, Tui causa occidimur totum diem: reputati sumus velut oves destinatæ ad mactationi.)

37 Imo

37 Imo in his omnibus amplius quam victores sumus per eum qui dilexit nos.

38 Nam mihi persuasum est, neque mortem, neque vitam, neque Angelos, neque principatus, neque potestates, neque præsentia, neque futura,

39 Neque sublimitatem, neque profunditatem, neque ullam rem aliam conditam posse nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Jesu Domino nostro.

CAP. IX.

Filii carnis à filiis promissionis distinguuntur; & promissionis fundamentum unde petendum, docetur.

VEritatem dico per Christum; non mentior, attestante mihi simul conscientia mea per Spiritum sanctum.

2 Magnam mihi tristitiam esse, & sine intermissione cruciatum cordi meo.

3 Optarim enim ego ipse anathema esse *separatum* à Christo, pro fratribus meis, cognatis, *inquam*, meis secundum carnem:

4 Qui sunt Israelitæ: quorum *est* adoptio, & gloria, & pacta, & Legis constitutio, & cultus, & promissiones:

5 Quorum *sunt* Patres, & ex quibus *est* Christus quod ad carnem attinet, qui est supra omnes Deus benedictus in secula. Amen.

6 Fieri vero non potest ut exciderit sermo Dei: non enim omnes qui *sunt* ex *patre* Israele *sunt* Israel.

7 Neque quia *sunt* semen Abrahami, *ideo* omnes *sunt* filii: sed in Isaaco vocabitur tibi semen.

8 Hoc est, non qui filii carnis, ii filii Dei: sed qui *sunt* filii promissionis, reputantur in semine.

9 Promissionis enim sermo hic est, Hoc ipso tempore veniam, & erit Saræ filius.

10 Neque *hic* solum, sed & Rebecca, cum ex uno concepisset, *nempe* ex Isaaco patre nostro, *hæc experta est*.

11 Nondum enim natis *pueris*, cum nihil feciſſent boni vel mali, ut præstitutum Dei quod *est* secundum *ipsius* electionem, *id est*, non ex operibus, sed ex vocante, *firmum* maneret,

12 Dictum est ei, Major serviet minori,

13 Sicut scriptum est Jacobum dilexi, Esavum autem odio habui.

14 Quid igitur dicemus? Num injustitia *est* apud Deum? absit.

15 Nam Mosi dicit, Misereor cujus misertus fuero, & commiserabor quem commiseratus fuero.

16 Nempe igitur *electio* non est ejus qui velit, neq; ejus qui currat, sed ejus qui miseretur, *nempe* Dei.

17 Dicit enim Scriptura Pharaoni. Ad hoc ipsum excitavi te, ut ostendam in te potentiam meam, & ut annuncietur nomen meum in tota terra.

18 Itaque

18 Itaque cujus vult miseretur, quem autem vult indurat.

19 Dices ergo mihi, Quid adhuc succenset? nam cujus voluntati quis obstitit?

20 Imo vero, O homo, tu quis es qui ex adverso respondeas Deo? num dicet figmentum fictori, Cur me tale fecisti?

21 Annon habet potestatem figulus in lutum, ut ex eadem massa faciat aliud quidem vas ad decus, aliud vero ad dedecus?

22 *Quid* si vero volens ostendere iram, & notam facere potentiam suam, pertulit multa cum iræ cohibitione vasa iræ, compacta ad interitum:

23 Et ut notas faceret divitias gloriæ suæ erga vasa misericordiæ, quæ præparavit ad gloriam:

24 Quos etiam vocavit, *nimirum* nos, non solum ex Judæis, verum etiam ex Gentibus.

25 Ut etiam apud Oseen dicit, Vocabo populum qui meus non *erat*, populum meum: & eam quæ dilecta non *erat* dilectam.

26 Et erit, in loco ubi dictum fuerat eis, Non populus meus vos, illic vocabuntur filii viventis Dei.

27 Esaias autem clamat super Israel, *Etiam* si fuerit numerus filiorum Israelis, ut arena maris, reliquiæ servabuntur.

28 Rem enim conficiet, & concidet cum justitia: quoniam rem concisam peraget Dominus in terra.

29 Et sicut prius dixit Esaias, Nisi Dominus Sabaoth, reliquisset nobis semen, facti fuissemus ut Sodoma, & Gomorrhæ similes facti fuissemus.

30 Quid igitur dicemus? nempe Gentes quæ non sectabantur justitiam, apprehendisse justitiam, justitiam autem eam quæ *est* ex fide.

31 Israelem vero conflictando Legem justitiæ, ad Legem justitiæ non pervenisse.

32 Quare? Quia non ex fide, sed velut ex operibus Legis: impegerunt enim ad lapidem ad quem impingitur.

33 Quemadmodum scriptum est, Ecce, statuo in Sion lapidem ad quem impingetur, & Petram offendiculi: & quisquis credit in eum, non pudefiet.

CAP. X.

Justitia fidei cum justitia legis confertur, cujus dicitur ad omnes promulgatio facta.

1 FRatres, propensa quidem est voluntas cordis mei & deprecatio ad Deum super Israel ad salutem.

2 Testor enim de ipsis, eos zelum Dei habere, sed non ex notitia.

3 Nam ignorantes Dei justitiam, & propriam justitiam studentes constituere, justitiæ Dei non fuerunt subjecti.

4 Nam finis Legis *est* Christus, ad justitiam cuivis credenti

§ Mulcr

5 Moses enim describit justitiam quæ est ex Lege, *Ita verbis*, Quod qui præstiterit ea, vivet per illa.
6 At quæ ex fide est justitia, ita dicit, Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendet in cœlum? hoc est, Christum ex alto reducere.
7 Aut, Quis descendet in abyssum? hoc est, Christum ex mortuis reducere.
8 Sed quid dicit? Prope te verbum est in ore tuo & in corde tuo, Hoc est verbum illud fidei quod prædicamus:
9 *Nempe*, Si professus fueris ore tuo Dominum Jesum, & credideris in corde tuo quod Deus eum suscitavit ex mortuis, servaberis.
10 Nam corde creditur ad justitiam, fit autem ore professio ad salutem.
11 Dicit enim Scriptura, Quisquis credit in eum, non pudefiet.
12 Non enim est distinctio vel Judæi vel Græci; nam idem *est* Dominus omnium, dives in quotvis a quibus invocatur.
13 Quisquis enim invocaverit nomen Domini, servabitur.
14 Quomodo igitur invocabunt eum in quem non crediderint? quomodo autem credent *ei* de quo non audierint? quomodo autem audient absque prædicante.
15 Quomodo autem prædicabunt nisi missi fuerint? sicut scriptum est, Quam speciosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona?
16 Sed non omnes auscultarunt Evangelio. Esaias enim dicit, Domine, quis credidit fermoni nostro?
17 Ergo fides ex auditu est, auditus autem per verbum Dei.
18 Sed, inquam *ego*, an non audierunt? imo vero in omnem terram exivit sonus eorum, & ad ultima orbis terrarum verba eorum.
19 Sed, inquam ego, num Israel non cognovit *Deum*? Primus Moses dicit, Ego ad æmulationem provocabo vos, per gentem quæ non est gens: per gentem intelligentiæ expertem ad iram vos provocabo.
20 Esaias autem audax dicit, dicitque, Inventus sum ab iis qui me non quærebant: manifestus factus sum iis qui de me non interrogabant.
21 Adversus Israelem autem dicit, Totu die expandi manus meas ad populum contumacem & contradicentem.

CAP. XI.

Judæorum rejectio quomodo intelligenda, & quem usum erga nos habere debeat.

NUm igitur, inquam *ego*, abjecit Deus populum illum suum? Absit. Nam & ego Israelita sum, ex semine Abrahami, tribus Benjaminis.

2 Non

2 Non abjecit Deus populum illum suum quem præcognovit. An nescitis de Elia quid dicit Scriptura? quomodo interpellet Deum adversus Israelem, dicens,

3 Domine Prophetas tuos occiderunt: & altaria tua suffoderunt & ego relictus sum solus, & petunt animam meam.

4 Sed quid dicit ei divinum responsum? Feci ut remanserint mihi septem millia virorum qui non flexerunt genu *imagini* Baalis.

5 *Ita* igitur & hoc tempore reservatio secundum electionem gratuitam facta est.

6 Quod si per gratiam, non jam ex operibus: alioquin gratia jam non est gratia. Sin ex operibus, jam non est gratia: alioquin opus jam non est opus.

7 Quid igitur? Quod requirit Israel, hoc non est adeptus: sed electi assecuti sunt, reliqui vero occæcati sunt.

8 Sicut scriptum est, Dedit eis Deus spiritum soporis: oculos, ut non cernant, & aures, ut non audiant usque ad hodiernum diem.

9 Et David dicit, Fiat mensa eorum in laqueum, & tendiculam, & offendiculum, & tationem ipsis.

10 Obtenebrentur oculi eorum, ut non cernant: & tergum eorum semper incurva.

11 *Num* igitur (inquam *ego*) impegerunt ut caderent? Absit. Sed per eorum offensam salus *obtigit* Gentibus, ut eos ad æmulationem provocaret.

12 Quod si eorum offensa est opulentia mundi, & diminutio eorum opulentia Gentium: quanto magis plenitudo ipsorum?

13 Nam (quod vobis dico Gentibus, quatenus ego quidem sum Apostolus gentium) ministerium meum illustro.

14 Ut *experiar* si quo modo ad æmulationem provocem consanguineos meos, & servem aliquos ex ipsis.

15 Nam si abjectio eorum est reconciliatio mundi, quæ *erit* assumtio, nisi vita ex mortuis?

16 Quod si primitiæ sanctæ, *sancta* etiam massa: & si radix sancta *est*, etiam rami.

17 Quod si nonnulli rami defracti sunt, tu vero cum esses oleaster, insitus es pro ipsis, & particeps radicis ac pinguedinis olivæ factus es,

18 Noli gloriare adversus ramos: quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te.

19 Dices igitur, Defracti sunt rami ut ego inserar.

20 Bene: per incredulitatem defracti sunt. Tu vero per fidem stas: ne efferto animo, sed metue.

21 Nam si Deus naturalibus ramis non pepercit,

vide nè tibi quoque non parcat.

22 Vide igitur benignitatem ac præcisam severitatem Dei: in eos quidem qui conciderunt, præcisam severitatem: in te vero benignitatem, si permanseris in benignitate: alioquin & tu excideris.

23 Sed & illi, si non permanserint in infidelitate, inserentur: potens enim est Deus rursum eos inserere.

24 Etenim si tu ex naturali exsectus es oleastro, & præter naturam insitus es in veram oleam: quanto magis ii qui naturales sunt, inserentur propriæ oleæ?

25 Nolim enim vos ignorare, fratres, mysterium hoc, (ut ne sitis apud vosmetipsos sapientes) obdurationem ex parte Israeli evenisse, tantisper dum plenitudo Gentium introierit.

26 Et ita totus Israel servabitur: sicut scriptum est, Veniet ex Sion ille liberator, & avertet impietates à Jacob.

27 Et hoc *est* illis à me pactum, Cum abstulero peccata ipsorum.

28 Itaque quod ad Evangelium *attinet*, *sunt* inimici propter vos: quod ad electionem autem, dilecti propter Patres.

29 Nam dona illa & illa vocatio Dei ejusmodi sunt, ut eorum ipsum pœnitere non possit.

30 Sicut enim & vos quondam inobedientes fuistis Deo, nunc autem estis misericordiam consecuti per illorum contumaciam:

31 Sic & illi nunc inobedientes fuerunt, ut per vestram misericordiam & ipsi misericordiam consequantur.

32 Concluſit enim Deus omnes illos in inobedientiam, ut omnium illorum misereretur.

33 O profundas divitias tum sapientiæ tum cognitionis Dei: quam inscrutabilia sunt ejus judicia, & ejus viæ impervestigabiles!

34 Quis enim cognovit mentem Domini? aut quis est ejus consiliator?

35 Aut quis prior dedit ei, & reddetur ei?

36 Nam ex eo, & per eum, & in ipsum *sunt* omnia. ipsi *sit* gloria in sæcula, Amen.

CAP. XII.

Pars ista ad cultum Dei gratum, ad dilectionem mutuam, & inimicorum.

ADhortor igitur vos, fratres, per miserationes Dei, ut sistatis corpora vestra hostiam vivam, sanctam, placentem Deo, rationalem illum cultum vestrum:

2 Et nè vos configurate sæculo isti, sed transformate vos per renovationem mentis vestræ, ad hoc ut probetis quæ sit voluntas Dei, bona illa, placens, ac perfecta.

3 Dico enim per gratiam quæ mihi data est, edico cuivis vestrûm inter vos, nè supra modum sapiat ultra

ra quam oportet sapere: sed sapiat ad sobrietatem, prout cuique Deus partitus est mensuram fidei.

4 Quemadmodum enim in uno corpore membra multa habemus, membra vero omnia eandem non habent actionem:

5 Ita multi unum corpus sumus in Christo, singulatim autem alii aliorum membra.

6 Habentes autem diversa dona pro gratia quæ nobis data est, sive prophetiam, *prophetemus* pro proportione fidei:

7 Sive ministerium *versemur* in ministrando: tum is qui docet, in docendo:

8 Tum qui exhortatur, in exhortatione: qui distribuit, cum simplicitate: qui præest, cum diligentia: qui misereatur, cum hilaritate.

9 Charitas *sit* minime simulata. *Estote* abhorrentes a malo, agglutinati bono.

10 Fraterna charitate alii ad alios amandos propensi. Honore alii aliis præeuntes.

11 Studio minime ignavi. Spiritu ferventes. Domino servientes.

12 Spe gaudentes. In afflictione subsistentes. In oratione perdurantes.

13 Usibus sanctorum communicantes. Hospitalitatem sectantes.

14 Benedicite iis qui vos infectantur; benedicite, *inquam*, & ne imprecamini.

15 Gaudete cum gaudentibus, & flete cū flentibus.

16 Itidem alii in alios affecti; Non elate *de vobipsis* sentientes, sed humilibus obsecundantes. Nè estote prudentes apud vosmetipsos.

17 Nemini malū pro malo vicissim reddentes. Procurantes honesta in omnium hominum conspectu.

18 Si fieri potest, quantum in vobis est, cum omnibus hominibus in pace viventes.

19 Non ipsi vosmet ulciscentes dilecti: sed date locum iræ; scriptum est enim, *Meum* est ulcisci, ego rependam, dicit Dominus.

20 Itaque si esurit inimicus tuus, ciba eum: si sitit, da ei potum. hoc enim si feceris, carbones ignis coacervabis in caput ejus.

21 Nè vincitur a malo, sed vince bono malum.

CAP. XIII.

Magistratui obedientiam & omni homini officia dilectionis exhibenda.

OMnis anima potestatibus supereminentibus subjecta esto; non enim est potestas nisi à Deo: & quæ sunt potestates, sunt à Deo ordinatæ.

2 Itaque quisquis obsistit potestati, Dei ordinationi obsistit: qui autem obsistunt, ipsi sibi condemnationem auferent.

3 Nam magistratus non sunt metui bonis operi-

bus, sed malis. Vis autem non metuere potestatem? quod bonum est facito, & laudem ab ipsa obtinebis.
4 Dei enim minister est tuo bono. Quod si feceris quod malum est, metue: non enim frustra gladium gerit; nam Dei minister est, vindex ad iram ei qui quod malum est fecerit.
5 Quapropter necesse est subjici, non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.
6 Propter hoc enim etiam tributa solvitis: siquidem ministri Dei sunt in hoc ipsum incumbentes.
7 Reddite igitur omnibus quod debetis: cui tributum *debetur*, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timor, timorem: cui honor, honorem.
8 Nemini quicquam debete, nisi *hoc*, ut alii alios diligatis; nam qui diligit alterum, Legem implevit.
9 Siquidem illud, Non mœchaberis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod aliud *est* præceptum, in hoc sermone summatim comprehenditur, nempe, Diliges proximum tuum sicut teipsum.
10 Charitas proximum non afficit malo. Itaque charitas est completio Legis.
11 Idque perspecta opportunitate, quod *videlicet* tempus jam *sit* nostri e somno expergefiendi. Nunc enim propius nos est salus quam cum credidimus.
12 Nox processit, dies autem propinquat. Abjiciamus igitur opera tenebrarum, & induamur habitu qui luci convenit.
13 Ut interdiu compositè ambulemus: non *in* comessationibus & ebrietatibus, non cubilibus ac lasciviis, non lite & invidia.
14 Sed induimini Domini Jesu Christo, & carnis curam ne habete ad *explendas* cupiditates.

CAP. XIV.

Infirmos non offendendos sed libertatem nostram ad ædificationem esse dirigendam.

Eum vero qui infirmus est infirmus, assumite, non *tamen* ad altercationes disceptationum.
2 Alius quidem credit edi licere quidvis: alius autem *fide* infirmus edit olera.
3 Qui edit, non edentem ne pro nihilo habeto; & qui non edit, edentem ne condemnato: Deus enim eum assumsit.
4 Tu quis es qui condemnas alienum famulum? proprio Domino persistat aut cadit; stabilietur autem: potest enim Deus eum stabilire.
5 Alius quidem æstimat diem præ die, alius autem *pereque* æstimat quemvis diem. Unusquisque, in animo suo plene certus esto.
6 Qui curat diem, Domino curat: & qui non curat diem, Domino non curat. Qui edit, Domino edit; gratias enim agit Deus: & qui non edit, Domino non edit; & gratias agit Deo.
7 Nullus

7 Nullus enim nostrum sibiipsi *vivit*, & nullus sibiipsi moritur:

8 Nam sive vivimus, Domino vivimus: sive morimur, Domino morimur. Sive igitur vivamus, sive moriamur, Domini sumus.

9 Ad hoc enim Christus & mortuus est, & resurrexit, & revixit, ut & mortuis & viventibus dominetur.

10 Tu vero cur condemnas fratrem tuum? aut etiam tu cur pro nihilo habes fratrem tuum? Omnes enim sistemur apud tribunal Christi.

11 Scriptum est enim, Vivo ego, dicit Dominus, Certe mihi *ipsi* flectet omne genu, & omnis lingua palam agnoscet Deum.

12 Nempe ergo unusquisq; nostrum de seipso rationem reddet Deo;

13 Nè amplius igitur alii alios judicemus: sed hic potius adhibete judicium, ut nè fratri proponatis quidpiam ad quod impingat vel offendat.

14 Novi & persuasum habeo per Dominum Jesum, nihil esse impurum per se, sed ei qui reputat aliquid esse impurum, *id* ei impurum *est*.

15 Verum si propter escam frater tuus tristitia afficitur, non jam secundum charitatem ambulas. Nè esca tua illum perdito pro quo Christus mortuus est.

16 Ne ventrum igitur bonum blasphematur.

17 Non enim est regnum Dei esca & potus, sed justitia, & pax, & gaudium per Spiritum sanctum.

18 Nam qui per *hæc* servit Christo, placet Deo, & probatus est hominibus.

19 Nempe igitur quæ ad pacem faciunt sectemur, & quæ ad mutuam ædificationem.

20 Nè cibi causa destrue opus Dei; omnia quidem munda; sed malum *est* homini qui edens impingit.

21 Bonum *est* non edere carnes, neq; bibere vinum, neque *quicquam facere* in quo frater tuus impingit, vel offenditur, vel infirmus est.

22 Tu fidem habes: apud temetipsum habe in conspectu Dei. Beatus qui non condemnat seipsum in eo quod approbat.

23 Qui vero dubitat, si ederit condemnatus est, quoniam non *edit* ex fide: quicquid vero ex fide non est, peccatum est.

CAP. XV.

Exemplo Christi jubentur fortiores robur suum conferre ad confirmandos infirmos.

DEbemus autem nos qui firmi *sumus* infirmitates imbecillorum portare, ac non indulgere nobisipsis.

2 *Itaque* unusquisque nostrum proximo placeat in bonum, *id est*, ad *ejus* ædificationem.

3 Etenim Christus non placuit sibiipsi sed sicut scriptum est, Convicia eorum qui conviciantur tibi, inciderunt in me.

4 Nam quæ ante scripta sunt, ad nostram doctrinam ante scripta sunt: ut per tolerantiam & consolationem Scripturarum ipsam habeamus.

5 Deus autem *autor* tolerantiæ & consolationis det vobis ut itidem alii in alios affecti sitis, secundum Christum Jesum,

6 Ut concorditer uno ore glorificetis Deum ac Patrem Domini nostri Jesu Christi.

7 Propterea assumite alii alios, sicut & Christus assumsit nos in gloriam Dei.

8 *Illud* autem dico, Jesum Christum ministrum fuisse circumcisionis, pro Dei veritate, ut confirmaret promissiones patrum:

9 Et ut Gentes pro misericordia glorificent Deum: sicut scriptum est, Propterea celebrabo te inter Gentes, & nomini tuo psallam,

10 Et rursum dicit, Hilares estote Gentes cum populo ejus,

11 Et rursum, Laudate Dominum omnes Gentes, & collaudate eum omnes populi.

12 Et rursu Esaias dicit, Erit radix Jesse, & qui exurget ad imperandu Gentibus, in ipsu Gentes sperabit.

13 Utinam vero Deus spei impleat vos omni gaudio & pace in credendo, ut ipse exundetis per virtutem Spiritus sancti.

14 Persuasum autem habeo & ipse ego de vobis, fratres mei, quod ipsi per vos pleni sitis bonitate, impleti omni cognitione, & qui possitis etiam vos mutuo admonere.

15 Audacule vero scripsi vobis, fratres aliquatenus, veluti commonefaciens vos, propter gratiam quæ data est mihi a Deo,

16 Ad hoc ut sim minister Jesu Christi apud Gentes: operans Evangelio Dei, ut oblatio Gentium fiat accepta, sanctificata per Spiritum sanctum.

17 Habeo igitur quod gloriet per Christum Jesum, in iis quæ ad Deum *pertinent*.

18 Non enim sustinuerim quicquam loqui quod non effecerit Christus per me, *addutendu* ad obedientiam Gentibus, verbis & factis,

19 Virtute signorum ac prodigiorum, virtute Spiritus Dei: adeo ut ab Hierosolyma & circumjacentibus *regionibus*, usque ad Illyricum, impleverim prædicandi Evangelii Christi munus.

20 Ita porro contendens evangelizare, non ubi nominatus esset Christus, ut ne super alienum fundamentum ædificarem:

21 Sed sicut scriptum est, Quibus non est annunciatu de eo, videbut: & qui non audierunt, intelligent:

22 Quapropter etiam sæpe inhibitus sum venire ad vos.

23 Nunc vero cum non amplius habeam locum in his

his regionibus, summum autem desiderium habeam veniendi ad vos à multis annis,

24 Quando proficiscar in Hispaniam, veniam ad vos. Spero enim fore ut *istas* præteriens conspiciam vos, & à vobis deducar illuc: si tamen vestra consuetudine prius ex parte expletus fuero.

25 Nunc autem proficiscor Hierosolymam, ministraus sanctis,

26 Libuit enim Macedoniæ & Achaiæ conferre aliquid in pauperes sanctos qui sunt Hierosolymis.

27 Libuit enim *eis*, *inquam*, & debitores eorum sunt; nam si spiritualia ipsorum *bona* Gentibus communicata sunt, debent etiam *ipsa* in carnalibus eis ministerio suo adesse.

28 Hoc igitur ubi perfecero, & eis consignavero hunc fructum, abibo *istac* in Hispaniam.

29 Scio vero me, cum veniam ad vos, cum plena benedictione Evangelii Christi venturum.

30 Precor autem vos, fratres, per Dominum nostrum Jesum Christum, & per charitatem Spiritus: ut mecum certetis *vestris* pro me apud Deum precibus.

31 Ut liberer a contumacibus in Judæa, atque ministerium hoc meum erga Hierusalem acceptum sit sanctis.

32 Ut cum gaudio veniam ad vos per voluntatem Dei, unaque vobiscum refocillet.

33 Deus autem pacis *sit* cum omnibus vobis. Amen.

CAP. XVI.

Salutat complures, & monet ut caveant sibi à dissidiorum autoribus.

COmmendo autem vobis Phœben sororem nostrã, quæ est ministra Ecclesiæ Cenchreensis:

2 Ut eam excipiatis in Domino convenienter sanctis, & adstitis ei quacunque in re *ipsa* vestri fuerit vobis; nam hæc tum multis hospitium præbuit, tum mihi etiam ipsi.

3 Salutate Priscillam & Aquilam, adjutores meos in Christo Jesu;

4 (Qui pro anima mea suam ipsorum cervicem supposuerunt: quibus non ego solus gratias ago, sed etiam omnes Ecclesiæ Gentium.)

5 Item Ecclesiam quæ in domo eorum est. Salutate Epænetum mihi dilectum, primitias Achaiæ in Christo.

6 Salutate Mariam, quæ multum laboravit erga nos.

7 Salutate Andronicum & Juniam, cognatos meos, & concaptivos meos, qui sunt insignes inter Apostolos, qui etiam ante me fuerunt in Christo.

8 Salutate Ampliam dilectum mihi in Domino.

9 Salutate Urbanum, adjutorem nostrum in Chris-

sto, & Stachyn mihi dilectum.

10 Salutate Apellem, probatum in Christo. Salutate eos qui sunt ex Aristobuli *familiaribus*.

11 Salutate Herodionem cognatum meum. Salutate eos qui *sunt* ex Narcisi *familiaribus*, eos *inquam*, qui *sunt* in Domino.

12 Salutate Tryphænam & Tryphosam quæ laborant in Domino. Salutate Persida *mihi* dilectam, quæ multum laboravit in Domino.

13 Salutate Rufum electum in Domino, & matrem ejus ac meam.

14 Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam, Hermen, & qui cum iis sunt fratres.

15 Salutate Philologum & Juliam, Nereum & sororem ejus, & Olympam, & qui cum iis sunt omnes sanctos.

16 Salutate alii alios osculo sancto. Salutant vos Ecclesiæ Christi.

17 Precor autem vos, fratres, ut observetis dissidiorum & offendiculorum autores contra doctrinam quam vos didicistis: & declinetis ab eis.

18 Nam qui ejusmodi *sunt*, Domino nostro Jesu Christo non serviunt, sed suo ventri: & per blandiloquentiam & assentationem corda *hominum* minime malorum seducunt.

19 Vestra enim obedientia ad omnes pervenit. Gaudeo igitur quod ad vos *attinet*: sed volo vos sapientes quidem esse in rebus bonis, simplices vero in malis.

20 Porro Deus pacis conteret Satanam sub pedes vestros cito. Gratia Domini nostri Jesu Christi *sit* vobiscum. Amen.

21 Salutant vos Timotheus adjutor meus, & Lucius & Jason, & Sosipater, cognati mei.

22 Saluto vos in Domino ego Tertius, qui descripsi epistolam.

23 Salutat vos Gaius hospes meus & Ecclesiæ totius. Salutat vos Erastus procurator urbis, & Quartus frater.

24 Gratia Domini nostri Jesu Christi *sit* cum omnibus vobis. Amen.

25 Ei vero qui potest vos stabilire, secundum Evangelium meum & prædicationem Jesu Christi, ex revelatione mysterii quod a temporibus sæculoribus tacitum fuit:

26 Nunc vero factum est manifestum, & per Scripturas Prophæticas ex imperio æterni Dei ad obedientiam fidei, omnibus Gentibus notificatum.

27 Soli *inquam* sapienti Deo gloria per Jesum Christum in sæcula. Amen.

Ad Romanos scripta fuit Corintho, per Phœben ministram Cenchreensis Ecclesiæ.

PAULI

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD CORINTHIOS PRIMA.

CAP. I.

Ad sisti lis reprimendæ, animos à mundi sapientia ad crucem Christi revocat.

PAulus vocatione Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, & Sosthenes frater.

2 Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, sanctificatis in Christo Jesu, vocatis sanctis, cũ omnibus qui invocant nomen Domini nostri Jesu Christi, quovis loco, *Domini, inquam*, tum ipsorum, tum nostri.

3 Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

4 Gratias ago Deo meo semper de vobis, ob gratiam Dei quæ data est vobis in Christo Jesu:

5 Quod in omnibus ditati estis in ipso omni loquendi facultate, omnique cognitione:

6 Prout testimonium Christi confirmatum fuit in vobis.

7 Adeo ut nullo dono desideretis, expectantes dum reveletur Dominus noster Jesus Christus.

8 Qui *Deus* etiam confirmabit vos usque ad finem inculpatos, in diem Domini nostri Jesu Christi.

9 Fidelis *est* Deus per quem vocati estis in communionem filii ipsius Jesu Christi Domini nostri.

10 Precor autem vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut idem loquamini omnes, & non sint inter vos dissidia, sed sitis instructi eadem mente & eadem sententia.

11 Declaratum est enim mihi de vobis, fratres, mei, à domesticis Chloes, quod lites sint inter vos.

12 Hoc autem dico, singulos vestrum dicere, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego vero Cephæ, at ego Christi.

13 *Num* dispertitus est Christus? num Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomen Pauli baptizati fuistis?

14 Gratias ago Deo meo, quod neminem vestrum baptizaverim, nisi Crispum & Gaium:

15 Ut nequis dicat me in meum nomen baptizasse.

16 Baptizavi autem etiam Stephanæ familiam: cæterum haud scio num quem alium baptizaverim.

17 Non enim misit me Christus ut baptizarem, sed ut evangelizarem: non *tamen* cum dicendi peritia, ne forte evanescat crux Christi.

18 Nam sermo ille de cruce, iis quidem qui pereunt, stultitia est: iis autem qui servantur, *id est*, nobis, potentia Dei est.

19 Scriptum est enim, Abolebo sapientiam sapientum, & intelligentiam intelligentium tollam e medio.

20 Ubi sapiens? ubi scriba? ubi disquisitor seculi istius? nonne infatuavit Deus sapientiam mundi hujus?

21 Nam postquam in Dei sapientia, mundus non cognovit Deum per *istam* sapientiam, libuit Deo per stultitiam prædicationis servare credentes.

22 Quandoquidem & Judæi signum petunt, & Græci sapientiam quærunt.

23 Nos autem prædicamus Christum crucifixum, Judæis quidem offendiculum, Græcis vero stultitiam:

24 Ipsis autem vocatis, tum Judæis, tum Græcis, Christum Dei potentiam, ac Dei sapientiam.

25 Nam stultitia Dei sapientior est quam homines: & infirmitas Dei validior est quam homines.

26 Cernitis enim vocationem vestram, fratres: vos *videlicet* non esse multos sapientes secundum carnem, non multos potentes, non multos nobiles.

27 Verum quæ stulta *sunt* mundo, elegit Deus, ut pudefaciat sapientes: & quæ *sunt* infirma mundi, elegit Deus, ut pudefaciat valida:

28 Et quæ ignobilia sunt in mundo, & pro nihilo habitat, elegit Deus, & ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt aboleat:

29 Ut nè glorietur ulla caro in ejus conspectu.

30 Sed ex ipso vos estis in Christo Jesu, qui factus est nobis sapientia a Deo, justitiaque, & sanctificatio, & redemtio.

31 Ut *fiat* sicut scriptum est, Qui gloriatur, in Domino gloriator.

CAP. II.

Mysteria Christi crucifixi non sermonis elegantia, sed spiritus evidentia prædicari, quia non animalibus sed spiritualibus susceptibilia.

EGo igitur cum venirem ad vos, fratres, veni non cum eminentia orationis aut sapientiæ, annuncians vobis testimonium Dei.

2 Non enim statui quicquam scire inter vos, nisi Jesum Christum, eumque crucifixum.

3 Sed fui ego cum infirmitate & timore ac tremore multo apud vos.

4 Neque oratio mea & præconium meum *versatum est* in persuasoriis humanæ sapientiæ verbis, sed in demonstratione spirituali & potente.

5 Ne fides vestra consistat in sapientia hominum, sed in potentia Dei.

6 Sapientiam vero loquimur inter adultos: sapientiam autem non seculi hujus, neque principum seculi hujus qui abolentur:

7 Sed loquimur sapientiam Dei *latentem* in Mysterio,

rio, *id est*, occultam illam quam præfinierat Deus ante sæcula ad gloriam nostram.

8 Quam nemo principum sæculi hujus cognovit: nam si cognovissent, nequaquam Dominum gloriæ crucifixissent.

9 Sed *prædicamus*, sicut scriptum est, quæ oculus non vidit, nec auris audivit, nec in mentem hominis venerunt, quæ paravit Deus iis à quibus ipse diligitur.

10 Nobis autem Deus *ea* retexit per Spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunditates Dei.

11 Quis enim hominum novit ea quæ sunt hominis, nisi Spiritus hominis qui est in eo? ita etiam ea quæ sunt Dei nemo novit nisi Spiritus Dei.

12 Nos vero non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui *est* ex Deo: ut sciamus quæ Deus sit nobis gratificatus.

13 Quæ igitur loquimur, non sermonibus, quos docet humana sapientia, sed quos docet Spiritus sanctus, spiritualia cum iis quæ spiritualia sunt conferentes.

14 Animalis autem homo non est capax eorum quæ sunt Spiritus Dei: sunt enim ei stultitia, nec potest *ea* cognoscere, quia spiritualiter dijudicantur.

15 At spiritualis dijudicat quidem omnia, ipse vero à nemine dijudicatur.

16 Quis enim novit mentem Domini, qui instruat eum? nos autem mentem Christi habemus.

CAP. III.

Gloriantes in ministris remittuntur ad Christum totius ædificii fundamentum; cui superædificanda non humana & carnalia, sed quæ probam sustinere possint.

ET go porro, fratres, non potui loqui vobis ut spiritualibus, sed tanquam ut carnalibus, *id est*, ut infantibus in Christo.

2 Lacte vos potu vos alui, & non esca: nondum enim poteratis *id ferre*: imo ne nunc quidem adhuc potestis.

3 Nam adhuc carnales estis: cum enim inter vos *sint* invidia & contentio, & dissidia, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?

4 Etenim cum dicit aliquis, Ego quidem sum Pauli: alter vero, Ego *sum* Apollo: nonne carnales estis?

5 Quis igitur est Paulus, quis autem Apollus, nisi ministri per quos credidistis, & ut cuique Dominus dedit?

6 Ego plantavi, Apollos rigavit: sed Deus dedit crescendi vim.

7 Itaque neque is qui plantat, est aliquid, neque qui

qui rigat, sed Deus qui dat crescendi vim.

8 Is vero qui plantat, & is qui rigat, unum sunt: unusquisque vero suam mercedem accipiet secundum suum laborem.

9 Etenim Dei sumus adminiſtri: Dei arvum, Dei ædificium estis.

10 Secundum gratiam Dei quæ data est mihi, ut peritus architectus fundamentum posui: alius autem superædificat. Porro unusquisque videat quomodo superædificet.

11 Nam fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Jesus Christus.

12 Quod si quis superædificet super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam,

13 Cujusque opus manifestum fiet: dies enim id declarabit: nam per ignem revelabitur: & cujusque opus quale sit ignis probabit.

14 Si cujus opus manserit quod superædificaverit, mercedem accipiet:

15 Si cujus opus exustum fuerit, damnum faciet: ipse vero servabitur: ita tamen ut per ignem.

16 An nescitis vos esse templum Dei, & Spiritum Dei habitare in vobis?

17 Si quis templum Dei violat, hunc perdet Deus: nam templum Dei sanctum est, quod estis vos.

18 Nullus seipsum seducat: si quis sibi videtur esse sapiens inter vos in hoc sæculo, stultus fiat ut fiat sapiens,

19 Sapientia enim mundi hujus stultitia est apud Deum. Scriptum est enim, Carpit sapientes in versutia ipsorum:

20 Et rursum. Dominus novit disceptationes sapientum esse vanas.

21 Itaque nullus glorietur in hominibus: omnia namque vestra sunt:

22 Et Paulus, & Apollos, & Cephas, & mundus, & vita, & mors, & præsentia, & futura: omnia, inquam, vestra sunt:

23 Vos autem Christi; Christus vero Dei.

CAP. IV.

Imago fidelis dispensatoris in Paulo, cujus exemplum imitandum proponitur.

SIc de nobis reputet homo ut de ministris Christi, & dispensatoribus mysteriorum Dei.

2 Quod reliquum est autem, *illud* requiritur in dispensatoribus ut quis fidus inveniatur.

3 Mihi vero pro minimo est quod a vobis dijudicer, aut ab humano judicio: imo nec ipse me dijudico.

4 Nullius enim rei mihi conscius sum: sed non per hoc justificatus sum: Dominus autem is est qui me dijudicat.

5 Proinde

5 Proinde nè ante præstitutum tempus quicquam judicate, *id est*, utquedum venerit Dominus, qui & illustraturus est res tenebris occultatas, & manifesta faciet consilia cordium: ac tunc laus erit unicuique a Deo.

6 Hæc autem, fratres, figura quadam transtuli ad meipsum & Apollo, propter vos: ut in nobis discatis supra id quod scriptum est non sapere: ut ne alius pro alio insolescat adversus alium.

7 Quis enim te *ab alio* discernit? quid autem habes quod non receperis? quod si etiam accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?

8 Jam saturati estis, jam ditati estis, absque nobis regnum adepti estis, atque utinam sane regnum adepti fitis, ut & nos vobis conregnemus.

9 Deus enim, puto, nos, ultimos Apostolos, spectandos proposuit, ut mortis addictos. Nam spectaculum facti sumus mundo, & Angelis & hominibus.

10 Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: nos infirmi, vos autem validi: vos gloriosi, nos ignominiosi.

11 Ad hoc usque tempus & esurimus & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & incerti sedibus erramus:

12 Et laboramus, operantes propriis manibus: convicitis precamur, bene precamur: si qui nos persequuntur, sufferimus.

13 Infamati precamur: tanquam purgamenta mundi facti sumus, & *tanquam* omnium rantentum nunc usque:

14 Non ut vos pudore suffundam, hæc scribo, sed ut filios meos dilectos admoneo.

15 Nam etsi decem millia pædagogorum habeatis in Christo, at non multos patres *habetis*: in Christo enim Jesu per Evangelium ego vos genui.

16 Precor vos igitur, imitatores mei estote.

17 Propterea misi vobis Timotheum, qui est filius meus dilectus & fidelis in Domino, qui vobis in memoriam revocabit quæ sint viæ meæ in Christo sicut ubique in omnibus Ecclesiis doceo.

18 Cæterum perinde quasi ego non sim venturus ad vos, inflati sunt quidam.

19 Sed veniam cito ad vos, si Dominus voluerit, & cognoscam non verba illorum inflatorum, sed *spiritualem* potentiam.

20 Non enim in verbis *situm est* regnum Dei, sed in *Spiritus* potentia.

21 Quid vultis? cum virga veniam ad vos, an cum charitate, & spiritu lenitatis?

CAP.

CAP. V.

Incestuosum jubet excommunicari, & sine fermento vitiorum Pascha celebrare.

OMnino auditur *esse* inter vos scortatio, & ejusmodi scortatio quæ ne inter Gentes quidem nominatur, adeo ut quis uxorem patris habeat.

2 Et vos inflati estis, ac non potius luxistis, ut tolleretur è medio vestri qui facinus hoc patravit?

3 Enim vero ego ut absens corpore, præsens autem spiritu jam ut præsens judicavi, ut is qui hoc ita perpetravit,

4 Vobis & meo spiritu in nomine Domini nostri Jesu Christi congregatis, cum potestate Domini nostri Jesu Christi,

5 Ejusmodi, *inquam*, *homo* tradatur Satanæ ad exitium carnis, ut spiritus salvus sit die illo Domini Jesu.

6 Non *est* bona gloriatio vestra. An nescitis paululo fermenti totam massam fermentari?

7 Expurgate igitur vetus fermentum, ut sitis nova massa, sicut estis fermenti expertes. Etenim Pascha nostrum pro nobis sacrificatum est, *nempe* Christus.

8 Itaque festum agitemus, non fermento veteri, nec fermento malitiæ & nequitiæ: sed non-fermentatis *panibus* sinceritatis & veritatis.

9 Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini cum scortatoribus.

10 At non omnino cum scortatoribus mundi hujus, aut avaris, aut rapacibus, aut idololatris: alioquin debetis scilicet è mundo exire.

11 Nunc autem scripsi vobis ne commisceamini, *id est*, si quis cum fratre nominetur, sit scortator, aut alieni avidus, aut idololatra, aut conviciator, aut ebriosus, aut rapax: cum ejusmodi, *inquam*, ne edatis quidem.

12 Quid enim mea *interest* etiam de extraneis judicare? nonne de iis qui intus sunt vos judicatis?

13 De extraneis vero Deus judicat: tollite igitur istum improbum ex vobis ipsis.

CAP. VI.

Contentiones forenses & templi spiritualia profanationes redarguuntur.

SUttinet aliquis vestrum, negotium habens adversus alterum, judicio experiri sub injustis, ac non sub sanctis?

2 An ignoratis sanctos mundum judicaturos? quod si per vos judicabitur mundus, indigni estis minimis judiciis?

3 An ignoratis fore ut Angelos judicemus, nedum ut quæ ad hujus vitæ usum pertinent, *non judicemus*?

4 Itaque si judicia habeatis de iis quæ ad hujus vitæ usum pertinent, eos qui nullo loco habentur in Ecclesia, eos *inquam*, in subselliis collocate.

5 Ad

5 Ad pudorem vobis *incutiendum* loquor: Itane non est inter vos sapiens, ne unus quidam, qui possit decernere inter fratres suos?

6 Sed frater cum fratre judicio experitur, idque sub infidelibus.

7 Jam igitur omnino defectus in vobis est, quod judicia habeatis inter vosmet ipsos, quare non potius injuriam patimini? cur non potius damnum accipitis.

8 At vos injuria afficitis, & fraudatis, idque fratres.

9 An ignoratis injustos non esse Dei hæreditatem possessuros? Ne errate: neque fœrtatores, neque idolatræ, neque mœchi, neque molles, neque qui concumbunt cum masculis,

10 Neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque conviciatores, neque rapaces, regni Dei hæreditatem possidebunt.

11 Et hæc eratis quidam: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed justificati estis, in nomine Domini Jesu, & per Spiritum Dei nostri.

12 Omnia mihi licent, at non omnia conducunt: omnia mihi licent, at ego non redargar sub ullius rei potestatem.

13 Escæ ventri *destinata sunt*, & venter escis: Deus autem & hunc & eas abolebit: corpus vero non fœrtationi, sed Domino, & Dominus corpori.

14 Deus autem & Dominum suscitavit, & nos suscitabit potentia sua.

15 An ignoratis corpora vestra esse membra Christi? Num igitur sublata membra Christi faciam fœrti membra? Absit.

16 An ignoratis eum qui agglutinatur fœrto unum esse corpus *cum fœrto*? Erunt enim, inquit, qui duo *erunt*, caro una.

17 Qui vero agglutinatur Domino, unus cum eo spiritus est.

18 Fugite fœrtationem: omne peccatum quod fecerit homo extra corpus est; sed qui fœrtatur, in proprium corpus peccat.

19 An ignoratis corpus vestrum esse templum Spiritus sancti, *qui est* in vobis, quem habetis a Deo, neque vos estis vestri juris?

20 Nam empti estis pretio: glorificate igitur Deum in corpore vestro & in spiritu vestro, quæ sunt Dei.

CAP. VII.

Quæstiu Corinthiorum de conjugio, de vocatione temporali & virginitate respondetur.

CEterum de quibus mihi scripsistis: bonum *fuerit* viro mulierem non attingere.

2 Sed propter fœrtationes suam quisque uxorem habeto, & proprium quæque virum habeto.

3 Uxori vir debitam benevolentiam reddito: similiter

liter autem & uxor viro.

4 Uxor proprium corpus non habet in potestate, sed vir: similiter autem & vir proprium corpus non habet in potestate, sed uxor.

5 Nè fraudate alter alterum, nisi forsitan ex consensu ad tempus, ut vacetis jejunio & precibus: & rursum simul convenite, ne tentet vos Satanas propter incontinentiam vestram.

6 Hoc autem dico ex concessione, non ex imperio.

7 Nam velim omnes homines esse ut & ipse *sum*: sed unusquisque proprium donum habet ex Deo, alius quidem ita, alius autem ita.

8 Dico autem cœlibibus & viduis, Bonum eis est si *sic* manserint ut & *ego maneo*.

9 Quod si se non continent, matrimonium contrahant: nam melius est matrimonium contrahere quam uri.

10 Iis autem qui matrimonio juncti sunt, mando, non ego, sed Dominus, Uxor à viro nè se ipsa separato.

11 Quod si se separarit, maneat cœlebs, aut viro reconciliator: & vir uxorem ne dimittito.

12 Reliquis autem ego dico, non Dominus. Si quis uxorem habeat infidelem, quæ consentiat ad habitandum cum eo, ne eam dimittito.

13 Et uxor quæ habet virum infidelem, qui consentiat ad habitandum cum ea, nè eum dimittito.

14 Maritus enim infidelis sanctificatus est in uxore, & uxor infidelis sanctificata est in viro: alioqui certe liberi vestri immundi essent: nunc autem sancti sunt.

15 At si infidelis sese separet, separatus esto: non est servituti subjectus frater aut soror in hujusmodi *rebus*: sed ad pacem vocavit nos Deus.

16 Ecquid enim nosti, uxor, an virum sis servatura? aut ecquid nosti, vir, an uxorem sis servaturus?

17 Sed ut unicuique *donum* partitus est Deus, ut unumquemque vocavit Dominus, ita ambulet, & ita in Ecclesiis omnibus constituo.

18 Circumcisus aliquis vocatus est? nè attrahat *præputium*: in præputio aliquis vocatus est? ne circumcidatur.

19 Circumcisio nihil est, & præputium nihil est, sed observatio præceptorum Dei.

20 Unusquisque in qua vocatione vocatus fuit, in ea maneat.

21 Servus vocatus es? nè sit tibi curæ: sed si potes etiam liber fieri, potius eo utere.

22 Etenim qui in Domino vocatus est servus, libertus Domini est: similiter & qui liber vocatus est, servus est Christi.

23 Pre-

23 Pretio emti estis, nè estote servi hominum.

24 Unusquisque in quo vocatus fuit, fratres, in hoc maneat apud Deum.

25 De virginibus autem imperium Domini non habeo: sed sententiam *in hac re meam* dico, ut cui Dominus per misericordiam dederit fidum esse.

26 Existimo igitur hoc bonum esse propter instantem necessitatem, bonum, *inquam*, esse homini ita esse.

27 Alligatus es uxori? ne quære dissolutionem: solutus es ab uxore? ne quære uxorem.

28 Quod si etiam duxeris uxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, non peccavit: sed afflictionem in carne habituri sunt *qui sunt* hujusmodi. Ego vero vobis parco.

29 Hoc autem aio, fratres, quonium opportunum tempus est angustum in posterum: ut & qui habent uxores sint ut non habentes:

30 Et qui flent, ut non flentes: & qui gaudent ut non gaudentes: & qui emunt, ut non obtinentes:

31 Et qui utuntur hoc mundo, ut non abutentes, præterit enim habitus hujus mundi.

32 Velim autem vos absque solicitudine esse. Qui cœlebs est, solicitus est de iis quæ *sunt* Domini, quomodo placiturus sit Domino.

33 At qui duxit uxorem, solicitus est de iis quæ sunt mundi, quomodo placiturus sit uxori.

34 Discretæ sunt, ea quæ est uxor & ea quæ *est* virgo: quæ est cœlebs, solicita est de iis quæ sunt Domini, ut sit sancta cum corpore tum spiritu: quæ vero nupta est, solicita est de iis quæ sunt mundi, quomodo placitura sit viro.

35 Hoc autem dico vestro commodo: non ut laqueum vobis injiciam, sed ut decenter & apte adhærescatis Domino absque ulladi tractione.

36 Cæterum si quis *sese* existimat indecorum in virginem suam committere, si florem ætatis excedat, & ita debet fieri: quod vult faciat, non peccat: jungantur matrimonio

37 Qui vero stabilis perstat in corde, nec adigitur necessitate, sed in potestate habet propriam voluntatem, & hoc decrevit in corde suo, ut servet suam virginem, bene facit.

38 Itaque qui dat nuptum, bene facit: qui vero non dat nuptum, melius facit.

39 Uxor alligata est lege quam diu vivit vir ipsius: quod si obdormierit vir ipsius, libera est ad cui velit nubendum: tantum in Domino.

40 Sed beatior est si ita maneat, secundum meam sententiam: videor autem *mihi* & ego Spiritum Dei habere.

CAP.

CAP. VIII.

Cognitionem charitate frænandam docetur.

CÆterum de iis quæ idolis immolantur, scimus nos omnes cognitione esse prædituos. Cognitio inflat, charitas vero ædificat.

2 Quod si quis *se* videtur aliquid scire, nondum quicquam novit sicut oportet nosse.

3 Sed si quis diligit Deum, hic cognitus fuit ab eo.

4 De esu igitur eorum quæ idolis immolantur, scimus idolum nihil *esse* in mundo, & nullum *esse* Deum alium nisi unum.

5 Nam etiam si sint qui dicantur dii, & in cœlo & in terra: (sicut sunt dii multi & domini multi)

6 Nobis tamen unus *est* Deus, Pater ille a quo omnia, & nos in ipso: & unus Dominus Jesus Christus, per quem omnia, & nos per ipsum.

7 Sed non in omnibus *est* ea cognitio: nonnulli enim *cum* conscientia idoli usque ad hoc tempus, ut idolis immolatum edunt: & conscientia eorum, infirma cum sit, inquinatur.

8 Cæterum esca nos non commendat Deo: neque enim si edamus, amplius habemus: neque si non edamus, minus habemus.

9 Sed videte ne quo modo facultas illa vestra impingendi causa sit infirmis.

10 Etenim si quis viderit te, illa cognitione præditum, in idolcio accumbere, nonne conscientia ipsius qui infirmus est instruetur ad edendum ea quæ sunt idolis macta?

11 Et tua ista cognitione frater infirmus, propter quem Christus est mortuus, peribit.

12 Ita autem peccantes in fratres, & vulnerantes ipsorum conscientiam infirmam in Christum peccatis.

13 Quapropter si esca offendiculo est fratri meo non edam carnes in æternum, ne sim offendiculo fratri meo.

CAP. IX.

Apostoli exemplum, quomodo libertas per charitatem sit coarcenda, & corpus domandum ad sursum tutius absolvendum.

NOnne sum Apostolus: nonne sum liber? Nonne Jesum Christum Dominum nostrum vidi? nonne opus meum vos estis in Domino?

2 Si aliis non sum Apostolus, at certe vobis sum: nam sigillum Apostolatus mei vos estis in Domino.

3 Mea defensio apud eos qui in me inquirunt hæc est.

4 Annon habemus potestatem edendi ac bibendi?

5 Annon habemus facultatem sororem uxorem circumducendi, ut & reliqui Apostoli, & fratres Domini, & Cephas?

6 An solus ego & Barnabas non habemus facultatem non operandi?

7 Quis

7 Quis militat propriis stipendiis unquam? quis plantat vineam, & de fructu ejus non edit? aut quis pascit gregem, & de lacte gregis non edit?

8 Num secundum hominem hæc dico? nonne etiam Lex hæc dicit?

9 Nam in Mose lege scriptum est, Non obligabis os bovi trituranti. Num boves curæ sunt Deo?

10 An *hoc* propter nos omnino dicit? propter nos enim *hoc* scriptum est. Nam sub spe debet is qui arat, arare; & qui triturat sub spe, spei suæ particeps esse.

11 Si nos vobis spiritualia seminavimus, magnum est si nos vestra carnalia metluerimus?

12 Si alii *sui* in vos juris participes sunt, *an* non potius nos? atqui non usi sumus jure isto: sed omnia tegimus, ne interrumpamus Evangelium Christi.

13 An nescitis eos qui sacris operantur, *ea quæ* ex sacratio *sunt* edere: & qui altari assident, cum altari participari?

14 Ita etiam Dominus constituit iis qui Evangelium annunciant, ut ex Evangelio vivant.

15 Ego tamen nullo istorum sum usus. Neque vero hæc scripsi, ut ita fiat in me: nam bonum est mihi mori potius, quam ut gloriationem meam aliquis inanem reddat.

16 Etenim si evangelizem, non est quod glorier; necessitas enim mihi incumbit. Væ autem mihi est nisi evangelizem.

17 Nam si volens hoc faciam, mercedem habeo: si invitus, dispensatio credita est mihi.

18 Quæ igitur mihi est merces? ut cum evangelizem, gratuitum constituam evangelium Christi, ut ne abutar facultate mea in Evangelio.

19 Nam quamvis liber sim ab omnibus, omnibus meipsum servum feci, ut plures lucrifacerem:

20 Et factus sum Judæis ut Judæus, ut Judæos lucrifacerem: iis qui sub Lege sunt, ut si *essem* sub Lege, ut eos qui sub Lege sunt lucrifacerem:

21 Exlegibus ut exlex, (*non tamen* exlex Deo, sed sublex Christo) ut lucrifacerem exleges.

22 Factus sum infirmis ut infirmus, ut infirmos lucrifacerem: omnibus factus sum omnia, ut omnino aliquos servarem.

23 Hoc autem facio propter Evangelium, ut unà particeps ejus fiam.

24 An ignoratis, eos qui in stadio currunt, omnes quidem currere, sed unum accipere præmium? sic currite ut comprehendatis.

25 Porro qui quis certat, in omnibus est continens, illi quidem itaque ut corruptibilem coronam accipiant *sunt continentes*: nos autem, *ut* incorruptam.

26 Ego igitur ita curro, ut non in incertum: ita pugilem ago, ut non aerem cædens.

27 Sed

27 Sed contundo corpus meum, & in servitutem redigo: nè quo modo, cum aliis prædicarim, ipse reiectaneus fiam.

CAP. X.

Historia sacræ mysterium explicatur, & docetur abstinendum esse à mensa Dæmoniorum, ut participetur de mensa Domini.

NOlim autem vos ignorare, fratres, Patres nostros omnes sub illa nube fuisse, & omnes per mare transivisse,

2 Et omnes in Mosen baptizatos esse nube & mari:

3 Et omnes eandem escam spiritualem edisse:

4 Et omnes eundem potum spiritualem bibisse. Bibebant enim ex sequente spirituali Petra: Petra vero illa erat Christus.

5 Sed plerumque illorum non habuit gratos Deus, prostrati sunt enim in deserto.

6 Hæc autem Typi nostri fuerunt, ut nè concupiscamus res malas, sicut illi concupiverunt.

7 Ne igitur idololatræ estote, sicut quidam eorum: ut scriptum est, Sedit populus ad edendum ac bibendum, & surrexerunt ad ludendum.

8 Neque fornicemur, sicut quidam eorum fornicati sunt & ceciderunt uno die viginti tria millia.

9 Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentarunt, & à serpentibus perierunt.

10 Neque murmurate, sicut quidam eorum murmurarunt, & perierunt à disperore.

11 Hæc autem omnia typice evenerunt eis: scripta vero sunt ad nostri admonitionem, in quos fines seculorum devenerunt.

12 Itaque qui *sibi* videtur stare, videat nè cadat.

13 Tentatio vos non cepit, nisi humana: fidelis autem *est* Deus, qui non sinet vos tentari supra *id* quod potestis, sed una cum tentatione præstabit etiam exitum ut possitis *eum* sufferre.

14 Quapropter, dilecti mihi, fugite ab idololatria.

15 Ut intelligentibus loquor: judicate vos quod dico.

16 Poculum benedictionis cui benedicemus, nonne communio sanguinis Christi est? panis quem frangimus, nonne communio corporis Christi est?

17 Quoniã unus *est* panis, unum corpus *nos* illi multi sumus: nam omnes ex uno illo pane participamus.

18 Cernite Israelem *qui est* secundum carnem: nonne qui edunt victimas, consortes sunt altaris?

19 Quid ergo dico? idolum aliquid esse, aut quod idolis immolatum est, aliquid esse?

20 Imo *illud dico* quæ immolant Gentes, dæmoniis immolant, & non Deo: nolim autem vos consortes dæmoniorum esse.

21 Non potestis poculum Domini bibere, & poculum dæmoniorum: non potestis mensæ Domini participes

cipes esse, & mensæ dæmoniorum.

22 An provocamus ad æmulationem Dominum? num validiores eo sumus?

23 Omnia mihi licent, at non omnia conferunt: omnia mihi licent, sed non omnia ædificant.

24 Nemo quod suum est quærat, sed quisque quod alterius est.

25 Quicquid in macello venditur, edite, nihil discriminantes propter conscientiam.

26 Domini enim est terra & plenitudo ejus.

27 Quod si quis infidelium vos vocat, & vultis ire, quicquid apponitur vobis, edite, nihil interrogantes propter conscientiam.

28 At si quis vobis dixerit, Hoc idolis mactatum est, ne edite, propter illum qui indicavit, & propter conscientiam: Domini enim est terra & plenitudo ejus.

29 Conscientiam autem dico, non tuam; sed illius alterius: cur enim libertas mea damnatur ab alia conscientia?

30 Et si ego per gratiam *cibum* participo, cur *ob id* impius judicor pro quo ego gratias ago?

31 Sive igitur edulis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia ad gloriam Dei facite.

32 Estote sine offendiculo & Judæis, & Græcis, & Ecclesiæ Dei.

33 Sicut & ego *per* omnia omnibus placeo, non quærens meâ ipsius utilitate, sed multorum, ut salvetur.

CAP. XI.

Virum debere aperire, mulierem velare caput. Corrupta Cœnæ graxit ad primam institutionem reformatur.

1 Imitatores mei estote, sicut & ego Christi.

2 Laudo ergo vos, fratres, quod omnia mea meministis, & sicut tradidi vobis, traditiones retinetis.

3 Volitum autem vos nosse Christum esse omnis viri caput: caput autem mulieris, virum: caput vero Christi, Deum.

4 Omnis vir orans aut prophetans operto capite, dedecorat caput suum.

5 Omnis vero mulier orans aut prophetans non operto capite, dedecorat caput suum: nam *id* unum ac idem est ac si rasa esset.

6 Nam si non operitur mulier etiam tondeatur: quod si turpe mulieri tonderi aut radi, veletur.

7 Vir enim non debet operire caput, cum *sit* imago et gloria Dei: at mulier gloria viri est.

8 Non enim est vir ex muliere, sed mulier ex viro.

9 Neque enim conditus est vir propter mulierem, sed mulier propter virum.

10 Propter hoc debet mulier potestatem habere in capite propter Angelos.

11 Attamen neque vir absque muliere, neque mulier absque viro, in Domino.

12 Sicut

12 Sicut enim mulier ex viro *est*, ita & vir per mulierem: omnia vero ex Deo.

13 Apud vos ipsos judicate, *num* decorum est mulierem non opertam Deum orare?

14 An ne natura quidem ipsa hoc vos docet, quod viro quidem comatum esse dedecori sit:

15 Contra mulieri comatam esse decori sit? Nam coma pro velamine data est ei.

16 Quod si quis videtur contentiosus esse, nos ejusmodi consuetudinem non habemus, neq; Ecclesiæ Dei.

17 Hoc vero *ita* mando ut vos non laudem, quod *videritis* non cum emolumento sed cum detrimento convenitis.

18 Primum enim, cum convenitis in Ecclesia, audio dissidia inter vos esse, & aliquam partem credo.

19 Oportet enim etiam hæreses inter vos esse, ut qui probi sunt, manifesti fiant inter vos.

20 Cum igitur conventis eodem loci, *hoc* non est Dominicam cœnam edere.

21 Nam unusquisque propriam cœnam præoccupat in edendo: & hic quidem esurit; ille vero ebrius est.

22 Enimvero num domus non habetis ad edendum & bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis, & judetacitis inopes? Quid vobis dicam? laudabo vos? in hoc non laudo.

23 Ego enim accepi à Domino quod & tradidi vobis, Dominum Jesum *videlicet* ea nocte qua proditus est, accepisse panem:

24 Et gratias actis fregisse, ac dixisse, Accipite, edite: hoc meum est corpus quod pro vobis frangitur: hoc facite ad mei commemorationem.

25 Itidem & poculum postquam cœnasset, dicendo, Hoc poculum est Novum illud pactum, per meum sanguinem: hoc facite quotiescunque biberitis ad mei commemorationem.

26 Quotiescunque enim ederitis panem hunc, & poculum hoc biberitis, mortem Domini annunciatis usquequo venerit.

27 Itaque quisquis ederit panem hunc, vel biberit poculum Domini indigne, reus erit corporis & sanguinis Domini.

28 Exploret autem quisque seipsum, & ita de pane illo edat, & de poculo illo bibat.

29 Nam qui edit & bibit indigne, damnationem sibi ipsi edit & bibit, non discernens corpus Domini.

30 Propterea inter vos multi *sunt* infirmi & valetudinarii, & dormiunt multi.

31 Etenim si nosipsos dijudicaremus, non judicaremur.

32 Sed dum judicamur, à Domino erudimur, ne cum mundo condemnemur.

33 Itaque fratres mei, cum convenitis ad edendum,

sum, alius alium exspectate.

34 Quod si quis esurit, domi edat: nè ad condemnationem conveniatis. Reliqua vero, cum venero, ordinabo.

CAP. XII.

Dona Dei varia, & ipsorum usus.

DOrro de spiritualibus *donis*, fratres, nolim vos in *eorum* ignoratione versari.

2 Scitis vos Gentes fuisse, ad idola illa muta, prout ducebamini, futile abreptos.

3 Quapropter notum vobis facio, nullum per Spiritum Dei loquentem dicere Jesum anathema, & neminem posse dicere Jesum Dominum, nisi per Spiritum sanctum.

4 Distinctiones autem donorum sunt, sed idem Spiritus.

5 Et distinctiones ministeriorum sunt, sed idem Dominus.

6 Et distinctiones actionum sunt, sed idem est Deus agens ea omnia in omnibus.

7 Unicuique vero datur declaratio Spiritus ad utilitatem.

8 Nam huic quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ: alii vero sermo cognitionis per eundem Spiritum:

9 Alteri vero fides per eundem Spiritum: alii vero donum sanationum per eundem Spiritum: alii vero operatio virtutum, alii vero prophetia, alii vero discretio spirituum.

10 Alteri vero genera linguarum, alii vero interpretatio linguarum.

11 Sed omnia hæc agit unus ille & idem Spiritus, distribuens privatim *illa* unguis sicut vult.

12 Sicut enim corpus unum est, & membra habet multa, omnia vero illa membra corporis quod unicum est, multa sunt, *sed* unum sunt corpus: ita & Christus.

13 Etenim per unum Spiritum nos omnes in unum corpus baptizati sumus, & Judæi, & Græci, & servi, & liberi: & omnes potati sumus in unum Spiritum.

14 Etenim corpus non est unum membrum sed multa.

15 Si dicat pes, quia non sum manus non sum ex corpore, num propterea non est ex corpore?

16 Et si dicat auris, Quia non sum oculus non sum ex corpore, num propterea non est ex corpore?

17 Si totum corpus oculus, ubi auditus? si totum auditus, ubi odoratus?

18 Nunc autem Deus constituit membra, singula singillatim in corpore sicut voluit.

19 Quod si essent omnia unum membrum, ubi corpus?

20 Nunc vero multa quidem membra sunt, unum vero corpus.

21 Non

21 Non potest autem oculus dicere manui, Tei mihi non opus est : aut rursum caput pedibus, Non est mihi vobis opus.

22 Imo multo potius, quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessaria sunt :

23 Et quæ putamus *membra* corporis minime esse honesta, iis honorem ampliorem circumponimus: & quæ sunt in nobis indecora, copiosiorem decorem habent.

24 Nam quæ sunt in nobis decora, *iis decore* non est opus : sed Deus contemperavit corpus, ei cui deerat ampliore tributo honore :

25 Ut ne sit dissidium in corpore, sed membra itidem solicita sint alia pro aliis.

26 Itaque sive patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra : sive honore afficitur unum membrum, congratulantur omnia membra.

27 Vos autem estis corpus Christi, & membra particulatim.

28 Et alios quidem constituit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, deinde Prophetas, tertio Doctores ; deinde *constituit* potestates, deinde dona sanationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum.

29 Num omnes Apostoli? num omnes Prophetæ? num omnes Doctores ?

30 Num omnes edunt virtutes? num omnes donum habent sanationum ? num omnes linguis loquuntur ? num omnes interpretantur ?

31 Sed affectate dona potiora. Et porro iter ad excellentiam vobis indicabo.

CAP. XIII.

Prærogativa & fpeculum charitatis,

SI linguis hominum loquar & Angelorum charitatem autem non habeam, factus sum æs resonans, aut cymbalum tinniens.

2 Et si habeam prophetiam, & noverim mysteria omnia, omnemque cognitionem ; & si habeam totam fidem, adeo ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil sum.

3 Et si insumam alendis egenis omnia quæ mihi suppetunt, & si tradam corpus meum ut comburar, charitatem autem non habeam, *hoc* mihi *nihil* prodest.

4 Charitas iram cohibet, benigna est charitas, non invidet charitas, non agit perperam, non inflatur :

5 Non agit indecore, non quærit quæ sua sunt, non exacerbatur, non cogitat malum :

6 Non gaudet injustitia, gratulatur autem veritati ;

7 Omnia tegit, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet.

8 Charitas nunquam excidit: sed & prophetiæ evanescent, & linguæ cessabunt, & cognitio evanescet.

9 Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus.

10 Ubi

10 Postquam autem advenerit quod perfectum est, tunc quod est aliquatenus, ut inutile tolletur.

11 Cum essem infans, ut infans loquebar, ut infans sapiebam, ut infans ratiocinabar: postquam autem factus sum vir, inutilia fustuli quæ infantis erant.

12 Cernimus enim nunc per speculum & per ænigma, tunc autem coram *eâ nemus*: nunc novi aliquatenus, tunc vero amplius cognoscam prout amplius edoctus fuero.

13 Nunc vero manent fides, spes, charitas, tria hæc: maxima autem harum charitas.

CAP. XIV.

Politia Ecclesiæ.

1 Affectate charitatem, ambite spiritualia: magis tamen ut prophetetis.

2 Nam qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nullus enim audit, spiritu vero loquitur mysteria.

3 Qui autem prophetat, hominibus loquitur ædificationem, & exhortationem, & consolationem.

4 Qui loquitur lingua, seipsum ædificat: qui vero prophetat, Ecclesiam ædificat.

5 Velim autem omnes vos loqui linguis, magis tamen ut prophetetis: major enim *est* qui prophetat, quam qui loquitur linguis, excepto si interpretetur ut Ecclesia ædificationem accipiat.

6 Quod si nunc, fratres, veniam ad vos linguis loquens, quid vos juvabo, nisi vobis loquar aut ex revelatione, aut ex cognitione, vel prophetando, vel docendo?

7 Atqui animæ expertia quæ sonum edunt, & tibia, & cithara, nisi distinctionem sonis dederint, quomodo cognoscetur quod tibia canitur aut cithara?

8 Etenim si incertum sonum tuba dederit, quis apparabitur ad bellum.

9 Ita & vos nisi per linguam ediderit bene significantem sermonem, quomodo cognoscetur quod dicitur? eritis enim in aerem loquentes.

10 Tot, si casus tulerit, genera vocum sunt in mundo, & nihil *est* mutum.

11 Nisi igitur sciero vim vocis, ero ei qui loquitur, barbarus: & qui loquitur apud me barbarus *fuerit*.

12 Ita & vos, quandoquidem spiritus æmulatis, ad ædificationem Ecclesiæ quærite ut exundetis.

13 Quapropter qui loquitur lingua, oret ut interpretetur.

14 Nam si orem lingua, spiritus meus orat, sed intelligentia mea est infructuosa.

15 Quid est igitur? orabo spiritu, sed orabo etiam intelligentia: psallam spiritu, sed psallam etiam intelligentia.

16 Quandoquidem si benedixeris spiritu, is qui

implet locum idiotæ, quomodo dicturus est Amen ad tuam gratiarum actionem ? nam quid dicas nescit.
17 Nam tu quidem bene gratias agis, sed alius non ædificatur.
18 Gratias ago Deo meo quod magis quam vos omnes linguis loquar.
19 Sed in Ecclesia malim quinque verba ex intelligentia mea loqui, ut & alios voce instituam, quam decem millia verborum lingua.
20 Fratres, ne estote pueri prudentia : sed malitia infantes, prudentia vero adulti estote.
21 In lege scriptum est, *Propterea* per diversæ linguæ *homines* & alia labra loquar populo huic, & ita quoque me non audient, dicit Dominus.
22 Linguæ igitur sunt signum, non iis qui credunt, sed infidelibus : prophetia vero non infidelibus, sed credentibus.
23 Itaque si eodem loci convenerit tota Ecclesia, & omnes linguis loquantur, ingrediantur autem idiotæ vel infideles, nonne dicent vos furere ?
24 Sed si omnes prophetent, ingrediatur autem infidelis quispiam aut idiota, arguitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus.
25 Et ita quæ occulta sunt in ejus corde, manifesta fiunt : atque ita procidens in faciem, adorabit Deum, annuncians Deum vere in vobis esse.
26 Quid igitur est, fratres ? quoties convenitis quisque vestrum canticum habet, doctrinam habet, linguam habet, revelationem habet, interpretationem habet : omnia ad ædificationem fiant.
27 Et lingua quis loquitur, *fiat* per binos, aut *ad* plurimum ternos, & vicissim : unus autem interpretetur.
28 Quod si non sit interpres, taceat in Ecclesia *qui loquitur lingua*, sibi ipsi vero loquatur & Deo.
29 Prophetæ autem duo aut tres loquantur, & alii dijudicent.
30 Quod *si quid* alii revelatum fuerit assidenti, prior taceat.
31 Potestis enim omnes sigillatim prophetare, ut omnes discant, & omnes consolationem accipiant.
32 Et spiritus Prophetarum Prophetis subjiciuntur.
33 Non enim est exagitationis *autor* Deus sed pacis, ut in omnibus Ecclesiis sanctorum.
34 Mulieres vestræ in conventibus sileant : nec enim permissum est eis ut loquantur, sed *oportet* ut subditæ sint, sicut & Lex dicit.
35 Quod si quid discere volunt, domi suos viros interrogent : nam turpe est mulieribus in Ecclesia loqui.
36 An a vobis sermo Dei profectus est ? an ad vos solos devenit ?
37 Si

37 Si quis sibi videtur Propheta esse, aut spiritualis, agnoscat, quæ scribo vobis, esse Domini præcepta.
38 Qui vero ignarus est, ignarus esto.
39 Itaque fratres, æmbite prophetandi donum, & loqui linguis ne prohibete.
40 Omnia decenter & ordine fiant.

CAP. XV.

Confirmatio resurrectionis, & quonam corpora futura sit.

CÆterum notum facio vobis, fratres, Evangelium, quod Evangelizavi vobis, quod & accepistis, in quo etiam statis.
2 Per quod etiam, si retinetis quo sermone vobis evangelizaverim, servamini: nisi si frustra credidistis.
3 Tradidi enim vobis imprimis quod & accepi, Christum videlicet mortuum esse pro peccatis nostris, secundum Scripturas:
4 Et sepultum fuisse, & suscitatum tertio die, secundum Scripturas.
5 Et visum fuisse Cephæ, deinde duodecim illis.
6 Postea visus est amplius quam quingentis fratribus semel: ex quibus plerique manent usque adhuc, quidam autem obdormierunt.
7 Postea visus est Jacobo: deinde Apostolis omnibus.
8 Ultimo vero omnium, velut abortivo, visus est etiam mihi.
9 Ego enim sum minimus Apostolorum, qui non sum dignus vocari Apostolus, propterea quod persecutus sum Ecclesiam Dei.
10 Sed gratia Dei sum id quod sum: & gratia ejus, quæ in me *collata est*, non fuit inanis; sed amplius quàm illi omnes laboravi: non ego tamen, sed gratia Dei quæ mecum *est*.
11 Et ego igitur & illi ita prædicamus, & ita credidistis.
12 Quod si Christus prædicatur ex mortuis suscitatus esse, quomodo dicunt quidam inter vos, non esse resurrectionem mortuorum?
13 Nam si resurrectio mortuorum non est, Christus quoque non est suscitatus.
14 Quod si Christus non est suscitatus, vanum videlicet *est* prædicatio nostrum, vana autem *est* etiam fides vestra.
15 Invenimur autem etiam falsi testes Dei: quoniam de Deo testificati sumus, eum suscitasse Christum: quem *tamen* non suscitavit, si videlicet mortui non suscitantur:
16 Nam si mortui non suscitantur, Christus quoque non est suscitatus.
17 Quod si Christus non est suscitatus, inanis est fides vestra: adhuc estis in peccatis vestris,
18 Nempe & qui obdormierunt in Christo perierunt.

19 Si in hac solum vita speramus in Christum, miserrimi omnium hominum sumus.

20 Nunc autem Christus suscitatus est ex mortuis: & primitiæ eorum qui obdormierunt factus est.

21 Quia enim per hominem mors, per hominem quoque resurrectio mortuorum.

22 Sicut enim in Adamo omnes moriuntur, ita & in Christo omnes vivificabuntur.

23 Unusquisque autem suo ordine: primitiæ Christus, postea qui sunt Christi, in adventu ipsius:

24 Deinde *erit* finis, cum tradiderit regnum Deo ac Patri: cum ut inane sustulerit omne imperium, & omnem autoritatem & potestatem.

25 Nam oportet eum regnare usquequo omnes inimicos supposuerit pedibus ejus.

26 Ultimus *autem* hostis aboletur mors.

27 Nam omnia subjecit sub pedes ejus. Cum autem dicit omnia esse *ei* subjecta, patam est *hoc dici* excepto eo qui subjecit ei omnia.

28 Postquam vero subjecta fuerint ei omnia, tunc & ipse Filius subjicietur ei qui subjecit ipsi omnia, ut Deus sit omnia in omnibus.

29 Alioqui quid facient qui ablutione utuntur super mortuis? si omnino mortui non suscitantur, cur ablutione utuntur super mortuis?

30 Cur etiam nos periclitamur omni momento?

31 Diebus singulis morior per gloriationem vestram, quam habeo in Christo Jesu Domino nostro.

32 Si secundum hominem adversus bestias pugnavi Ephesi, quæ mihi utilitas, si mortui non suscitantur? edamus & bibamus, cras enim morimur.

33 Nè errate. Mores bonos commercia corrumpunt mala.

34 Evigilate juste, & nè peccate: quidam enim Deum non norunt: ad pudorem vobis *insuscipiendum* loquor.

35 At dicet aliquis, quomodo suscitantur mortui? quali autem corpore prodeunt?

36 Despiens, quod tu seris, non vivificit, nisi mortuum fuerit:

37 Et quod seris, non corpus oriturum seris, sed nudum granum, si casu tulerit, tritici, aut alicujus ex reliquis *seminibus*.

38 Sed Deus ei dat corpus ut voluit, & singulis seminibus suum corpus.

39 Non omnis caro, eadem caro, sed alia quidem caro hominum, alia autem caro pecorum, alia autem piscium, alia vero volucrum.

40 Et *sunt* corpora cœlestia, & *sunt* corpora terrestria, sed alius quidem cœlestium decor, alius vero terrestrium.

41 Alius decor Solis, & alius decor Lunæ, & alius

alius decor stellarum; stella enim stellæ præstat decore.

42 Ita *erit* & resurrectio mortuorum, seritur *corpus* cum corruptione, suscitatur cum incorruptione:

43 Seritur fœdum, suscitatur cum gloria: seritur omnium virium expers, suscitatur potens: seritur corpus animale, suscitatur corpus spirituale.

44 Est corpus animale, & est corpus spirituale.

45 Ita etiam scriptum est, Factus est prior homo Adamus animal vivens: posterior *autem* Adamus *factus est* spiritus vivificus.

46 At spirituale non est prius, sed animale, deinde spirituale.

47 Primus homo è terra, pulvereus: secundus homo, ipse Dominus è cœlo.

48 Qualis pulvereus ille, tales & pulverei sunt: & qualis ille cœlestis, tales & qui cœlestes erunt.

49 Et sicut gessimus imaginem terreni, geremus etiam imaginem cœlestis.

50 Hoc autem dico, fratres, quia caro & sanguis non possunt regni Dei hæreditatem consequi: neque corruptio hæreditatē incorruptibilitatis consequetur.

51 Ecce, mysterium vobis dico. Non omnes quidem obdormiemus, sed omnes mutabimur, momento, & jactu oculi, ad ultimam tubam.

52 Canet enim tuba, & mortui excitabuntur incorrupti, & nos mutabimur.

53 Oportet enim corruptibile istud induere incorruptibilitatem, & mortale istud induere immortalitatem.

54 Postquam autem hoc corruptibile induerit incorruptibilitatem, & mortale istud induerit immortalitatem, tunc fiet illud quod scriptum est, Absorpta est mors ad victoriam.

55 Ubi tua, O mors, victoria? ubi tuus, O sepulcrum, aculeus?

56 Aculeus vero mortis *est* peccatum: vis autem peccati, Lex.

57 Deo autem *habetur* gratia, qui dat nobis victoriam per Dominum nostrum Jesum Christum.

58 Itaque fratres mei dilecti, stabiles estote, immoti, eminentes in opere Domini semper, cum sciatis laborem vestrum non esse inanem in Domino.

CAP. XVI.

Facta exhortatione ad eleemosynam, epistola commendatione Timothei, & salutationibus clauditur.

POrro de collecta in sanctos, quemadmodum ordinavi Ecclesiis Galatiæ, ita & vos facite.

2 Primo quoque *die* hebdomadis unusquisque vestrum apud se seponat, recondens ut thesaurum quod pro Dei benignitate licuerit: nè, cum venero, tunc collectæ fiant.

3 Postquam autem accessero, quoscunque probaveritis, hos mittam cum epistolis ut perferant Hierosolymam beneficentiam vestram.

4 Quod si res digna fuerit ut & ipse proficiscar, mecum proficiscentur.

5 Veniam autem ad vos cum Macedoniam transiero (Macedoniam enim pertransibo.)

6 Apud vos autem forsitan permanebo, aut etiam hybernabo: ut vos me prosequamini quocunque proficiscar:

7 Nolo enim vos nunc in transcursu videre: sed in eo temporis aliquantum mansurum me apud vos, si Dominus permiserit:

8 Permanebo autem Ephesi usque ad Pentecosten.

9 Nam ostium mihi apertum est magnum & operosum. & adversarii multi.

10 Quod si venerit Timotheus, videte ut sine metu sit apud vos: opus enim Domini operatur ut & ego.

11 Nequis igitur illum pro nihilo habeat: sed prosequimini eum cum pace, ut veniat ad me: expecto enim eum cum fratribus.

12 Porro de Apollo fratre, multum precatus sum eum ut iret ad vos cum fratribus: sed omnino non fuit ei voluntas nunc eundi: venturus est autem cum tempus opportunum habuerit.

13 Vigilate, peritate in fide, viriliter agite, estote fortes:

14 Omnia vestra cum charitate fiant.

15 Precor autem vos, fratres, nostis familiam Stephanæ esse primitias Achaiæ, & sese in ministerium sanctis addixisse;

16 Ut & vos subjiciamini talibus, & omnibus operam suam conferentibus & laborantibus.

17 Gaudeo vero de adventu Stephanæ & Fortunati & Achaici, quoniam isti defectum vestri suppleverunt.

18 Refocillarunt enim spiritum meum ac vestrum Agnoscite igitur eos qui tales sunt.

19 Salutant vos Ecclesiæ Asiæ. Salutant vos in Domino multum Aquila & Priscilla, cum Ecclesia quæ est domi ipsorum.

20 Salutant vos fratres omnes. Salutate alii alios osculo sancto.

21 Salutatio manu mea Pauli.

22 Siquis non amat Dominum Jesum Christum, esto anathema, maranatha.

23 Gratia Domini Jesu Christi sit vobiscum.

24 Charitas mea cum omnibus vobis in Christo Jesu. Amen.

Ad Corinthios prior missa fuit Philippis per Stephanam & Fortunatum & Achaicum & Timotheum.

PAULI

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD CORINTHIOS SECUNDA.

CAP. I.

Paulus gaudet consolationem in afflictionibus perceptam in afflictos refundere, & excusat se quod ad Corinthios non venerit.

PAulus Apostolus Jesu Christi, per Dei voluntatem, & Timotheus frater, Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, una cum sanctis omnibus, qui sunt in tota Achaia.

2 Gratia *sit* vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

3 Benedictus *sit* Deus ac Pater Domini nostri Jesu Christi. Pater, *inquam*, misericordiarum & Deus omnis consolationis:

4 Consolans nos in omni afflictione nostra: ut possimus in quavis afflictione *positos* consolari, ea ipsâ consolatione qua nos ipsos consolatur Deus.

5 Nam sicut exundant perpessiones Christi in nobis, ita per Christum exundat etiam consolatio nostra.

6 Sive autem affligimur, pro vestra consolatione ac salute *affligimur*: sive consolationem percipimus, *consolationem percipimus* pro vestra consolatione, quæ agit *in vobis* per tolerantiam earundem perpessionum quas & nos perpetimur: & spes nostra firma est de vobis:

7 Ut qui sciamus vos, sicut consortes estis perpessionum, ita etiam consortes *fore* consolationum.

8 Non enim volumus vos ignorare, fratres, de afflictione nostra quæ nobis evenit in Asia, nos supra modum gravatos fuisse supra vires, adeo ut pertæsum nos etiam vitæ.

9 Sed ipsi apud nos decretum mortis habuimus, nè confideremus in nobismetipsis, sed in Deo suscitante mortuos;

10 Qui *que* ex tanta morte nos eripuit & eripit: in quo speramus nos adhuc etiam ereptum iri:

11 Una conferentibus subsidiariam operam etiam vobis per deprecationem pro nobis, ut donum ex multis personis in nos *collatum* per multos celebretur gratiarum actione pro nobis.

12 Nam gloriatio nostra hæc est, testimonium *perhibet* conscientiæ nostræ, quod cum simplicitate & sinceritate Dei, non cum sapientia carnali, sed cum gratia Dei, versati sumus in mundo, plurimum autem apud vos.

13 Non enim alia scribimus vobis quam quæ legis aut etiam agnoscitis: spero autem vos etiam ad extremum agnituros:

14 Sicut & aliquatenus agnovistis, nos gloriationem vestram esse, quemadmodum & vos nostra *estis* in diem Domini Jesu.

15 Itaque hac fiducia prius volui ad vos venire, ut secundam gratiam haberetis:

16 Et per vos transire in Macedoniam, & rursum a Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Judæam.

17 Hoc igitur cum deliberarem, numnam levitate usus? aut quæ delibero, secundum carnem deliberо, ut sit apud me Etiam & Non?

18 Imo fidelis Deus *novit* sermonem nostrum apud vos non fuisse Etiam & Non.

19 Nam Dei Filius Jesus Christus, qui inter vos per nos prædicatus est, *id est*, per me & Sylvanum ac Timotheum, non fuit Etiam & Non, sed Etiam fuit in ipso.

20 Quotquot enim *sunt* promissiones Dei, in ipso *sunt* Etiam, & in ipso *sunt* Amen, ad Dei gloriam per nos.

21 Porro, qui nos confirmat vobiscum in Christum, & qui unxit nos, Deus *est*.

22 Qui etiam obsignavit nos, indiditque arrhabonem Spiritus cordibus nostris.

23 Ego vero testem Deum invoco in meam animam, me *idcirco* nondum venisse Corinthum, quod vobis parcam.

24 Non quod dominemur vestræ fidei, sed quod adminístri simus gaudii vestri: nam fide statis.

CAP. II.

Priorís scripti apologia. Reprehensi jam incestus jubet veniam dari.

HOc autem apud me statui, rursus cum tristitia non venire ad vos.

2 Nam si ego contristo vos, quis est igitur qui exhilaret me, nisi is ipse qui contristatus fuerit ex me?

3 Et hoc ipsum vobis scripsi, ne cum venero tristitiam capiam ex iis de quibus oportebat me gaudere, confisus de vobis omnibus, meum gaudium omnium vestrum *gaudium* esse.

4 Nam ex multa afflictione & anxietate cordis scripsi vobis per multas lacrymas: non ut tristitia afficeremini, sed ut cognoscеretis charitatem quam habeo summam erga vos.

5 Quod si quis tristitiam attulit, non mihi tristitiam attulit, sed quadantenus, ne *illum* aggravem, vobis omnibus.

6 Sufficit iis tusmodi *homini* ista increpatio à pluribus illis *profecta*.

7 Ut e contrario potius vos *ei* condonetis, eumque consolemini, ne quo modo redundante tristitia absorbeatur *vir* hujusmodi.

8 Qua-

8 Quapropter precor vos ut ratam faciatis in illum charitatem.

9 Nam in hunc finem etiam scripsi, ut cognoscerem probationem vestri, *id est*, an ad omnia obedientes sitis.

10 Cui vero quidpiam condonatis, & ego *condono*: nam & ego si quid condonavi, cui condonavi, propter vos *id feci*, in conspectu Christi, ut ne superemur à Satana.

11 Non enim illius machinationes ignoramus.

12 Porro cum venissem Troadem ad *prædicandum* Evangelium Christi, etiamsi ostium mihi apertum erat per Dominum, non fuit remissio spiritui meo, eo quod non invenissem Titum fratrem meum:

13 Sed cum illis valedixissem, abii in Macedoniam.

14 Deo *habetor* autem gratia, qui facit ut semper triumphemus in Christo: & odorem cognitionis sui manifestum facit per nos quovis in loco.

15 Nam Christi bona fragrantia sumus Deo: in iis qui servantur, & in iis qui pereunt:

16 His quidem, odor mortis ad mortem: illis vero, odor vitæ ad vitam. Sed ad hæc quis idoneus?

17 Non enim, ut plerique, cauponamur sermonem Dei, sed ut ex sinceritate, sed ut ex Deo, in conspectu Dei, de Christo loquimur.

CAP. III.

Commendatur minister spiritus præ ministro literæ; cum illi aperte pronuntient, quod hi sub velo tradebant.

INcipimus rursus nosipsos commendare? aut num egemus, ut nonnulli, commendatitiis epistolis apud vos, aut commendatitiis à vobis?

2 Epistola nostra vos estis, inscripta in cordibus nostris, quæ intelligitur & legitur ab omnibus hominibus.

3 Dum manifestum sit vos esse epistolam Christi subministratam à nobis, inscriptam non atramento, sed Spiritu Dei vivi: non in tabulis lapideis, sed in carneis tabulis cordis.

4 Fiduciam autem hujusmodi habemus per Christum apud Deum.

5 Non quod idonei sumus per nosipsos ad cogitandum quicquam, velut ex nobis ipsis: sed quod idonei sumus *id* ex Deo est:

6 Qui etiam fecit ut idonei essemus ministri novi fœderis, non literæ, sed Spiritus: nam litera occidit, Spiritus autem vivificat.

7 Quod si mortis ministerium in literis *positum*, & informatum in lapidibus, fuit gloriosum, adeo ut non possent intentis oculis intueri filii Israel in faciem Mosis, propter gloriam illam faciei ejus, quæ *nunc* ut inutilis tollitur:

8 Qui non potius ministeriũ Spiritus erit gloriosum?
9 Nam si ministerium condemnationis *fuit* gloriosum, multo magis ministerium justitiæ exundat gloria.
10 Etenim quod glorificatum fuit, nè glorificatum quidem fuit hac in parte, *id est*, supereminentis illius gloriæ respectu.
11 Nam si quod *nunc* ut inutile tollitur, *fuit* gloriosum, multo magis est gloriosum id quod manet.
12 Itaque cum hujusmodi spem habeamus, multa in loquendo evidentia utimur.
13 Nec *sumus* sicut Moses, *qui* imponebat velamen faciei suæ nè oculos defigerent filii Israelis ad finem ejus quod *nunc* ut inutile tollitur.
14 Itaque occalluerunt mentes illorum. Nam usque ad diem hodiernum, in lectione Veteris pacti manet non retectum velamen illud, quod in Christo inutile factum tollitur.
15 Sed ad hunc usque diem cum legitur Moses, Velamen cordi eorum impositum est.
16 Quando vero sese converterit ad Dominum, tolletur velamen illud.
17 Dominus vero Spiritus ille est: ubi autem Spiritus ille Domini illic libertas.
18 Nos autem omnes retecta facie gloriam Domini quasi in speculo intuentes, in eandem imaginem transformamur ex gloria in gloriam, sicut à Domini Spiritu.

CAP. IV.

Veritatem omnibus conscientiis non induratis per Apostolos illuxisse; confessores ejus subjectos cruci; majori tamen consolatione quam cruce fruituros.

PRopterea cũ ministerium hoc habeamus, prout misericordiam consecuti sumus, segnes non sumus.
2 Sed abrenunciavimus pudendis latebris, non cum calliditate ambulantes, neque falsantes sermonem Dei, sed declaratione veritatis commendantes nosipsos apud omnem conscientiam hominum, in conspectu Dei.
3 Quod si opertum est Evangelium nostrum, iis qui pereunt opertum est.
4 In quibus Deus hujus seculi excæcavit mentes, *nempe in* infidelibus, nè irradiet eos illustratio Evangelii gloriæ Christi, qui est imago Dei.
5 Non enim nosipsos prædicamus, sed Christum Jesum *esse* Dominum: nos autem, servos vestros propter Jesum.
6 Quoniam Deus, qui dixit ut è tenebris lux splendesceret, *is est*, qui splenduit in cordibus nostris: ad *præbendum* lucè notitiæ gloriæ Dei in facie Jesu Christi.
7 Habemus autem thesaurum hunc in testaceis vasculis, ut hæc hujus potentiæ supereminentia sit Dei & non ex nobis:

8 Dum

8 Dum in omnibus afflígimur, at non coarctamur: hæsitamus, at non prorsus hæremus:

9 Persecutionem patimur, sed in ea non deseri-mur: dejicimur, at non perimus:

10 Quolibet tempore mortificationem Domini Jesu corpore circumferentes, ut etiam vita illa Je-su in corpore nostro manifesta fiat.

11 Semper enim nos qui vivimus, morti tradimur propter Jesum, ut etiam vita Jesu manifesta fiat in carne nostra mortali.

12 Itaque mors quidem in nobis agit, vita vero in vobis.

13 Et quoniam habemus eundem Spiritum fidei, secundum illud quod scriptum est, Credidi, & ideo locutus sum: nos quoque credimus, quamobrem etiam loquimur.

14 Scientes fore ut qui suscitavit Dominum Jesum, nos quoque per Jesum suscitet, & sistat vobiscum.

15 Nam hæc omnia propter vos *fiunt*, ut gratia illa amplificata, pluribus gratias agentibus, exundet in gloriam Dei.

16 Propterea non segnescimus, sed etiamsi exter-nus homo noster corrumpitur, internus tamen reno-vatur in dies.

17 Illico enim præteriens levitas afflictionis nostræ excellenter excellentis gloriæ pondus æternum con-ficit nobis:

18 Dum non spectamus ea quæ cernuntur, sed ea quæ non cernuntur: nam quæ cernuntur, temporaria sunt: at quæ non cernuntur, æterna.

CAP. V.

Peregrinantes in tabernaculo corporis abesse à Christo; per Apostolos autem vocari ad Christum, qui in spiritu & novitate vitæ est sequendus.

SCimus enim nos, si terrestris hujus domus nostræ tabernaculum dissolutum fuerit, ædificium ex Deo habituros, domicilium *ædificatum* non manu fa-ctum, æternum in cœlis.

2 In hoc etenim suspiramus, expetentes domicilio nostro, quod e cœlo est, superindui.

3 Siquidem etiam induti, non nudi reperientur.

4 Etenim qui sumus in hoc tabernaculo suspira-mus gravati: in quo *constituti* non cupimus so exui, sed superindui, ut absorbeatur mortalitas a vita.

5 Porro Deus *ipse* est qui nos ad hoc ipsum condidit, qui etiam dedit nobis arrhabonem Spiritus.

6 Confidenti igitur animo sumus semper & scimus nos dum adsumus in corpore, peregre abesse à Do-mino:

7 (Per fidem enim ambulamus, non per aspectum)

8 Confidenti autem animo sumus: sed gratum est nobis potius abesse e corpore, & adesse apud Domi-num,)

9 Qua-

9 Quapropter etiam contendimus ut hîc præsentes, & hinc absentes, ipsi placeamus.

10 Omnes enim nos manifestos fieri oportet coram tribunali Christi, ut unusquisque reportet quæ in corpore fecerit, congruenter ad id quod fecerit, sive bonum, sive malum.

11 Scientes igitur terrorem illum Domini, homines ad fidem adducimus, Deo autem manifesti sumus & spero nos etiam conscientiis vestris manifestos esse.

12 Non enim iterum nosipsos commendamus vobis, sed vobis occasionem præbemus gloriandi de nobis: ut habeatis quod dicatis adversus eos qui in facie gloriam captant, at non in corde.

13 Nam sive insanimus, Deo *insanimus*: sive mente sumus, vobis *sana mente sumus*.

14 Charitas enim illa Christi coarctat nos:

15 Ut qui hoc statuerimus, si unus pro omnibus mortuus fuit, nempe ii nos omnes fuisse mortuos: & *illum* pro omnibus mortuum esse, ut qui vivunt, posthac non sibi vivant, sed ei qui pro ipsis mortuus est & suscitatus est.

16 Itaque nos posthac neminem novimus secundum carnem: quod si etiam novimus Christum secundum carnem, nunc tamen non amplius novimus.

17 Siquis igitur *sit* in Christo, nova rei conditio *est*, vetera præterierunt: ecce nova facta sunt omnia.

18 Hæc autem omnia *sunt* ex Deo, qui reconciliavit nos sibi per Jesum Christum, dedítque nobis ministerium reconciliationis:

19 Nempe quia Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, non imputando eis offensas eorum: posuítque in nobis sermonem illum reconciliationis.

20 Itaque nomine Christi legatione fungimur, & velut Deo vos rogante per nos, oramus Christi nomine, reconciliamini Deo.

21 Fecit enim ut qui non novit peccatum, pro nobis peccatum *esset*, ut nos efficeremur justitia Dei in eo.

CAP. VI.

Ministerium suum & virtute insigne commendatur: & ab infidelium commercio dissuadetur.

SEd & ut operam nostram ei accommodantes, hortamur ne frustra gratiam Dei receperitis.

2 (Dicit enim *Deus*, Præsidium tempore accepto exaudivi te, & in die salutis succurri tibi: ecce nunc *est* præsidium illud tempus acceptum, ecce nunc dies salutis.)

3 Nullam ullo in reprehendes impingendi causam, ne vituperetur ministerium:

4 Sed in omnibus nos approbantes, ut Dei ministri, tolerantia multa in afflictionibus, in necessitatibus, in angustiis,

5 In verberibus, in carceribus, in exagitationibus, in laboribus, in vigiliis, in jejuniis.
6 Cum castitate, cum notitia, cum iræ cohibitione, cum benignitate, cum Spiritu sancto, cum charitate minime simulata;
7 Per sermonem veritatis, per virtutem Dei, per arma justitiæ à dexteris ac sinistris,
8 Per gloriam & dedecus, per convicia & laudes, ut impostores, & *tamen* veraces:
9 Ut ignoti, & *tamen* noti: ut morientes, & ecce vivimus: ut qui castigamur, nec *tamen* morte afficimur:
10 Ut tristes, semper tamen gaudentes: ut pauperes, sed multos ditantes: ut nihil habentes, sed omnia obtinentes.
11 Os nostrum apertum est ergo vos, Corinthii, cor nostrum dilatatum est.
12 Non habitatis anguste in nobis: sed angusti estis in visceribus vestris.
13 Loquor autem ut filiis de pari compensatione, Dilatamini & vos.
14 Nè impari jugo copulamini cum infidelibus, quod enim consortium justitiæ cum legis transgressione? & quæ communio lucis cum tenebris?
15 Et quæ concordia Christo cum Belial? aut quæ portio fideli cum infideli?
16 Et quæ consensio templo Dei cum simulacris? nam vos templum estis Dei viventis: sicut dixit Deus, Habitabo in eis & inambulabo: & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus.
17 Quapropter exite è medio eorum, & separamini, dicit Dominus, & impurum nè attingite, tum ego excipiam vos:
18 Et ero vobis pro patre, & vos eritis mihi pro filiis ac filiabus, dicit Dominus omnipotens.

CAP. VII.

Se ex amore fecisse quod contristarit ipsos, nec pœnitere, quoniam tristitia eorum secundum Deum fuit, & in bonum cessit.

HAs igitur promissiones cum habeamus, dilecti, purificemus nos ab omni inquinamento carnis ac spiritus, ad fidem perducentes sanctimoniam in timore Dei.
2 Recipite nos: neminem injuria affecimus, neminem corrupimus, neminem quæstui habuimus,
3 Ad condemnationem *vestri* *hoc* non dico: nam ante dixi vos in cordibus nostris esse, ad commoriendum & convivendum.
4 Multa *est* mihi loquendi libertas apud vos, multa mihi gloriatio de vobis: impletus sum consolatione: vehementer superabundo gaudio in omni afflictione nostra.
5 Etenim cum venissemus in Macedoniam, nullam habuit

habuit remissionem caro nostra, sed in omnibus fuimus afflicti : foris *fuerunt* pugnæ, intus metus.

6 Sed qui consolatur abjectos, consolatus est nos, *nempe* Deus, adventu Titi.

7 Non solum autem adventu illius, sed etiam consolatione quam ille accepit ex vobis, cum renuntiaret vobis vestrum vehemens desiderium, vestrum luctum, vestrum super me ardorem, adeo ut magis gavisus fuerim.

8 Nam etiamsi vos contristavi per epistolam, non me pœnitet, etiamsi pœnituerit; videt enim epistolam illam, tametsi ad tempus, vos contristasse,)

9 Nunc gaudeo, non quod contristati fueritis, sed quod contristati fueritis ad resipiscentiam: nam contristati fuistis secundum Deum, ut nulla in re damno afficeremini ex nobis.

10 Nam quæ secundum Deum est tristitia, ea resipiscentiam efficit ad salutem, cujus nunquam pœnitet : at mundi tristitia mortem efficit.

11 Ecce enim istud ipsum, quod secundum Deum contristati fuistis, quantum in vobis effecit studium? imo defensionem, imo indignationem, imo timorem, imo vehemens desiderium, imo zelum, imo vindicationem? per omnia testatum fecistis vos esse puros in hoc negotio.

12 Itaq; etsi scripsi vobis, non *scripsi vobis* ejus respectu qui injuriam fecerat, nec ejus respectu, qui injuria affectus fuerat ; sed ut apud vos manifestum fieret studium illud nostrum pro vobis, in conspectu Dei.

13 Propterea consolationem accepimus ex consolatione vestri : sed quamplurimum gavisi fuimus ob gaudium Titi, quod refocillatus sit spiritus ejus ab omnibus vobis :

14 Et quod si quid apud eum de vobis gloriatus sum, non sui pudefactus : sed ut omnia vere locuti fuimus vobis, ita & gloriatio nostra qua usus eram apud Titum, vera comperta sit :

15 At viscera ejus eo amplius erga vos *affecta* sint, memoria repetentis omnium vestrum obedientiam, & ut cum timore ac tremore ipsum acceperitis.

16 Gaudeo igitur quod penitus confidam de vobis.

CAP. VIII.

Macedonum & Christi exemplo ad Eleemosynas exhortatio.

POtro, notam facimus vobis, fratres, gratiam Dei præstitam Ecclesiis Macedonum :

2 *Nempe* in multa exploratione afflictionis exundans gaudium ipsorum, & profundum eorum paupertatem exundasse in copiosam benignitatem ipsorum.

3 Nam pro viribus (testor) atque supra vires voluntarii *fuerunt* :

4 Multis cum precibus nos deprecantes ut hanc bene-

beneficentiam & societatem hujus ministerii sanctorum causa *subeundi*, in nos reciperemus.

5 Ac non prout sperabamus *ita fecerunt*, sed semetipsos dederunt primum Domino, *deinde* & nobis per Dei voluntatem :

6 Ut adhortaremur Titum ut sicut ante cœpit, ita etiam absolvat apud vos hanc quoque beneficentiam.

7 Itaq; sicut omnibus abundatis, *nempe* fide & sermone, & cognitione, & omni studio, & vestra in nos charitate, *videte* ut hac quoque gratia abundetis.

8 Non ex imperio dico, sed aliorum studio, vestræ quoque dilectionis sinceritatem reddens exploratam.

9 Nostis enim beneficentiam Domini nostri Jesu Christi, eum *ditescat* propter vos pauperem factum esse, cum esset dives, ut vos illius paupertate ditesceretis.

10 Et sententiam in ea re *meam* dico, nam hoc vobis conducit, qui non solum facere, sed etiam velle ante cœpistis anno superiore.

11 At nunc etiam illud ipsum Facere absolvite : ut sicut *adfuit* promtum illud Velle ; ita etiam *adsit* ipsum Perficere ex eo quod habetis.

12 Etenim si prius adfit promtus animus, aliquis acceptus *est* pro eo quod habet, non pro eo quod non habet.

13 Non enim *ditio* ut aliis sit relaxatio, vobis autem afflictio, sed *ut* pari conditione quod vobis superest, *suppleat* hoc tempore quod illis deest.

14 Ut & quod illis superest suppleat quod vobis deest, ut fiat æqualitas.

15 Sicut scriptum est, Qui multum *collegit* plus non habuit : & qui paululum, minus non habuit.

16 Gratia vero *habetor* Deo, qui corde Titi indidit idem studium pro vobis:

17 Quod tum exhortationem illam gratam habuit, tum vero quod majore studio ultro ad vos iter fuscepit.

18 Misimus autem una cum eo fratrem illum cujus laus est in Evangelio per omnes Ecclesias.

19 (Nec *id* solum, sed etiam suffragiis delectus est ab Ecclesiis socius peregrinationis nostræ, cum hac beneficentia quæ administratur à nobis ad ipsius Domini gloriam, & *comprobandum* promtum animum vestrum.)

20 Vitantes hoc, nequis nos vituperet in hac ubertate quæ administratur à nobis.

21 Ut qui procurenus honesta non solum in conspectu Domini, sed etiam in conspectu hominum.

22 Misimus autem cum eis fratrem nostrum, quem sæpe probavimus in multis studiosum. nunc autem multo studiosiorem, ob multam *meam* fiduciam in vobis.

23 Sive de Tito *quæritur*, socius meus *est*, & apud vos

vos adjutor: sive de fratribus nostris, legati sunt Ecclesiarum, & gloria Christi.

14 Itaque demonstrationem charitatis vestræ, & nostræ de vobis gloriationis, edite in eos in conspectu Ecclesiarum.

CAP. IX.

Continuatur exhortatio ad liberalitatem eleemosynarium.

NAm de ministerio quod sanctis exhibetis, supervacaneum est mihi scribere vobis.

2 Novi enim promtum animum vestrum, quem de vobis jactio apud Macedones, Achaiam videlicet paratam esse ab anno superiore: & ex vobis ortus zelus provocavit complures.

3 Misi autē hos fratres, ne gloriatio nostra de vobis inanis fiat hac in parte: ut (sicut dicebam) parati sitis:

4 Nē quo modo, si mecum venerint Macedones, & invenerint vos imparatos, nos pudefiamus (ut ne vos dicam) in præfidente ista gloriatione.

5 Itaque necessarium duxi adhortari hos fratres, ut priores venirent ad vos, & prius absolverent antea denunciatam beneficentiam vestram, ut ea sit parata ita ut beneficentia, & non ut extortum aliquid.

6 Hoc autem *dico*, Qui serit parce, parce etiam metet: & qui serit benigne, benigne etiam metet.

7 Unusquisque sicut præoptat corde, *ita* agat: non ex tristitia aut ex necessitate: nam hilarem datorem diligit Deus.

8 Potens *est* autem Deus efficere ut omnis gratia in vos exundet: ut in omnibus omni tempore omne quod sufficiat habentes, exundetis ad omne opus bonum:

9 Sicut scriptum est: Dispersit, dedit pauperibus; justitia ejus manet in seculum.

10 Qui autē suppeditat semen serenti, & panem ad escam suppeditet, & multiplicet sementum vestrum, & augeat fructus justitiæ vestræ.

11 *Vobis* omni modo ditatis ad omnem benignitatem, quæ per nos efficit ut gratiæ agantur Deo.

12 Nam ministerium functionis istius non solum supplebit quæ sanctis desunt, sed etiam exundat per multas gratiarum actiones apud Deum *exhibitas*, per approbationem istius ministerii,

13 Deum glorificando de vestra testata submissione Evangelio Christi, deque benigna in se & in omnes communicatione,

14 Et per ipsorum deprecationem pro vobis propenso vos amore diligentium, propter excellentem gratiam Dei in vobis.

15 Gratia autem *habetur* Deo super inenarrabili suo dono,

CAP.

CAP. X.

Arma & armaturæ Christianorum.

CÆterum precor vos per lenitatem illam & æquitatem Christi, ego ipse Paulus qui coram quidem summisso animo sum inter vos, absens vero sum erga vos confidens.

2 *Hos* autem deprecor, nè præsens confidenter agam fiducia qua existimor audax fuisse in quosdam, qui de nobis existimant quasi secundum carnem ambulemus.

3 Nam in carne non *tamen* secundum carnem ambulantes militamus:

4 Arma enim militiæ nostræ non carnalia sunt, sed divinitus valida ad destructionem munitionum:

5 Ratiocinationes evertendo, omnemque sublimitatem quæ sese extollit adversus cognitionem Dei; & in captivitatem redigendo omnem cogitationem ad obediendum Christo:

6 Et paratum habendo quo vindicemus omnè contumaciam, postquam impleta fuerit vestra obedientia.

7 Quæ ob oculos sunt aspicitis? si quis apud se confidit se Christi esse, hoc vicissim reputet ex sese, quemadmodum ipse Christi *est*, ita & nos Christi *esse*.

8 Nam si amplius etiam quippiam glorier de potestate nostra, quam dedit Dominus nobis ad ædificationem, ac non ad destructionem vestri, non pudefiam.

9 Ne videar ceu perterrefacere vos per epistolas.

10 Nam epistolæ quidem (inquiunt) graves sunt & validæ, sed præsentia corporis infirma *est*, & sermo *est* nihili.

11 Hoc reputet *qui* istiusmodi *est*, quales sumus sermone per epistolas cum absimus, tales etiam *nos fore* reipsa cum aderimus.

12 Non enim audemus nos adjungere vel conjungere cum quibusdam qui seipsos commendant: sed non intelligunt quod ipsi sese metiuntur seipsis, & sibipsis sese comparant.

13 At nos non gloriabimur de iis quæ mensuræ *nostræ* non sunt, sed secundum modum nobis ad regulam admensum. *id est*, ejus quam distribuit nobis Deus mensuræ, *gloriabimur* nos pervenisse ad vos etiam usque.

14 Non enim quasi non pervenerimus usque ad vos extendimus nosipsos ultra quam deceat: nam usq; ad vos etiam pervenimus in Evangelio Christi.

15 Nequaquam de iis quæ mensuræ *nostræ* non sunt gloriantes, *id est*, de alienis laboribus: sed sperantes, *fore ut* augescente fide vestra in vobis amplificemur in attributa nobis nostra mensura ad exundantiam usque.

16 Ut in iis *regionibus* quæ ultra vos *sunt*, evangelizem: non ut alteri attributa mensura, de præparatis gloriemur.

17 Cæ-

17 Cæterum qui gloriatur, in Domino glorietur.
18 Non enim qui ipsum commendat, is probandus est, sed is quem Dominus commendat.

CAP. XI.

Instituit sui cum pseudapostolis comparationem, & excusat se illis.

UTinam sufferetis paulisper insipientiam *meam*: imo etiam sufferte me.
2 Æmulor enim vos Dei æmulatione. Aptavi enim vos, *quos* uni viro *ut* virginem puram sistam, *nempe* Christo.
3 Sed metuo nè quo modo, sicut serpens ille Evam seduxit calliditate sua, ita corruptæ cogitationes vestræ *degenerent* à simplicitate quæ est in Christo.
4 Enimvero si veniens quispiam alium Jesum prædicet quem non prædicavimus, aut *si* spiritum alterum accipiatis quem non acceperatis, aut Evangelium aliud quod non receperatis, bene *illum* toleraveritis.
5 Puto enim me nihilo inferiorem fuisse summis Apostolis.
6 Quod si rudis *sum* sermone, non tamen *sum rudis* cognitione: sed omnino manifesti facti sumus in omnibus apud vos.
7 Num peccavi cum ipse me submitterem ut vos eveheremini? *id est*, quod gratuito Evangelium Dei evangelizavi vobis?
8 Alias Ecclesias spoliavi, accepto *ab eis* stipendio, ut vobis inservirem & cum apud vos essem & egerem, non obturpui cum cujusdam incommodo.
9 Quod enim mihi deerat suppleverunt fratres cum venissent è Macedonia: & in omnibus me conservavi vobis minime onerosum, & præstabo.
10 Est veritas Christi in me: quod hæc gloriatio non obstruetur in me in regionibus Achaiæ.
11 Quapropter? *an* quod non diligam vos? Deus novit.
12 Sed quod facio, etiam faciam: ut amputem occasionem iis qui exoptant occasionem, ut in *eo de* quo gloriantur, inveniantur quales & nos.
13 Nam ejusmodi pseudapostoli operarii dolosi sunt, transfigurantes se in Apostolos Christi.
14 Neque id mirum: ipse enim Satanas se transfigurat in Angelum lucis.
15 Non magnum est igitur si etiam ejus ministri transfigurant se tanquam *sint* ministri justitiæ, quorum finis erit secundum opera ipsorum.
16 Rursum dico, nequis me putet desipientem esse: alioquin vel ut desipientem recipite me, ut paululum quiddam & ego glorier.
17 Quod dico, non dico secundum Dominum, sed ut desipiens, in fundamento hujus gloriationis.
18 Quandiquidem multi gloriantur secundum carnem, & ego gloriabor.

19 Li-

19 Libenter enim suffertis desipientes, quod sitis sapientes.

20 Suffertis enim si quis vos in servitutem adigit, siquis exedit, siquis *stipendium* accipit, siquis attollit sese, siquis vos in faciem cædit.

21 Contumeliæ respectu dico: sicuti quod nos infirmi fuimus. Imo in quocunq; audacia uti velit aliquis, (ut desipiens loquor) audacia & ego uti velim.

22 Hebræi sunt, *sum* & ego: Israelitæ sunt? *sum* & ego: semen Abrahami sunt? *sum* & ego:

23 Ministri Christi sunt? (desipiens loquor) uperior sum ego: in laboribus amplius: in plagis supra illos: in carceribus amplius: in mortibus sæpe.

24 A Judæis quinquies accepi quadragenas *plagas* una minus.

25 Ter virgis cæsus fui, semel fui lapidatus, ter naufragium feci, noctem ac diem in profundo egi.

26 *In* itineribus sæpe *fui*, *in* periculis fluminum, periculis latronum periculis a *meis* gentilibus, periculis a Gentibus, periculis in civitatibus, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis inter falsos fratres:

27 In labore & ærumna, in vigiliis sæpe, in fame & siti, & in jejuniis sæpe, in frigore & nuditate.

28 Absque iis qui extrinsecus *eveniunt*, *urget* agmen illud quotidie consurgens, *id est*, solicitudo de omnibus Ecclesiis,

29 Quis infirmus est, quin ego sim infirmus? quis offendiculo afficitur, quin ego urar?

30 Si gloriari oporteat, de iis quæ infirmitatis meæ *sunt* gloriabor.

31 Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, benedictus in secula, novit me non mentiri.

32 Damasci, Ethnarcha nomine Aretæ regis, præsidio tenebat Damascenorum urbem, cupiens me prehendere:

33 Sed per fenestram in corbe fune demissus fui per mœnia, & ejus manus effugi.

CAP. XII.

Raptus Pauli: stimulus carnis: gloriatio in infirmitatibus & passionibus.

GLoriari sane non convenit mihi: veniam enim ad apparitiones & revelationes Domini.

2 Novi hominem in Christo ante annos quatuordecim (an in corpore, nescio: an extra corpus, nescio: Deus novit) raptum in tertium usque cœlum.

3 Et novi hujusmodi hominem (an in corpore, an extra corpus, nescio: Deus novit)

4 Raptum fuisse in paradisum, & audiisse ineffabilia verba, quæ non liceat homini loqui.

5 Super ejusmodi homine gloriabor: de meipso vero non gloriabor, nisi in infirmitatibus meis.

6 Si

6 Si enim voluero gloriari, non ero desipiens: veritatem enim dicam: sed parco loquor, nequis de me reputet supra id quod cernit esse me, aut quod audit ex me.

7 Et nè supereminentia revelationum supra modum efferrer, datus est mihi furculus infixus carni, nempe angelus Satan, ut me colaphis cædat, ne supra modum efferar.

8 Super hoc ter Dominum rogavi, ut abscederet à me.

9 Sed dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam potentia mea per infirmitatem consummatur. Libentissime igitur gloriabor potius de infirmitatibus meis, ut tanquam in tabernaculo inhabitet in me potentia Christi.

10 Propterea acquiesco in infirmitatibus, in injuriis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo: cum enim infirmus sum, tunc potens sum.

11 Fui desipiens in gloriando: vos me coegistis: nam ego debueram à vobis commendari: nulla enim in re inferior fui summis Apostolis, etiamsi nihil sum.

12 Indicia quidem Apostoli edita sunt apud vos cum omni tolerantia, per signa, & prodigia, & virtutes.

13 Nam quid est in quo fueritis inferiores reliquis Ecclesiis, nisi quod ego ipse non obtorpui cum vestro incommodo? condonate mihi hanc injuriam.

14 Ecce tertio paratus sum venire ad vos, nec cum vestro incommodo obtorpescam, non enim quæro quæ vestra sunt, sed vos: non enim debent filii parentibus, sed parentes filiis thesauros recondere.

15 Ego vero libentissime sumtum impendam, & expendar pro animabus vestris: etiamsi plurimum vos diligens, minus diligar.

16 Sed esto, ego vos non gravavi: sed quod sim callidus, dolo vos cepi.

17 Num per quenquam eorum quos misi ad vos, quæstui vos habui?

18 Precatus sum Titum, & cum eo misi fratrem: num atiqua in re vos quæstui habuit Titus? nonne eodem spiritu ambulavimus? nonne iisdem vestigiis?

19 Rursum putatis quod nos vobis excusemus? in conspectu Dei, in Christo loquimur: omnia autem hæc, dilecti, pro vestri ædificatione.

20 Nam metuo ne quo modo, cum venero, non quales velim reperiam vos, & ego reperiar vobis qualem nolitis: ne quo modo sint lites, æmulationes, excandescentiæ, rixæ, obtrectationes, susurri, rumores, tumultuationes:

21 Ne me, postquam iterum venero, deprimat Deus meus apud vos, & lugeam multos eorum qui ante peccarunt, nec resipuerunt super impuritate & scortatione & lascivia quam patrarunt.

CAP.

CAP. XIII.

A sui ipsorum examine probat Apostolatus sui caῤῥαν & autoritatem, qua posset uti.

TErtio jam venio ad vos. Ex ore duorum testium aut trium firmum erit omne verbum.

2 Prædixi & secundo prædico ut præsens, & absens nunc scribo iis qui ante peccarunt, & reliquis omnibus, fore ut, si denuo venero, non parcam.

3 Quandoquidem experimentum quæritis in me loquentis Christi, qui erga vos non infirmus, sed potens est in vobis.

4 Nam etsi crucifixus fuit ex infirmitate, vivit tamen ex potentia Dei: nam & infirmi sumus in eo, sed vivi erimus cum eo, ex potentia Dei apud vos.

5 Vos ipsos tentate an sitis in fide, vosipsos explorate: annon agnoscitis vosmetipsos, *videlicet* Jesum Christum in vobis esse? nisi rejectanei estis.

6 At spero fore ut cognoscatis nos non esse rejectaneos.

7 Opto autem à Deo, nequid mali faciatis: non ut nos probi appareamus, sed ut quod bonum est faciatis, nos vero velut rejectanei simus.

8 Non enim possumus quicquam adversus veritatem, sed pro veritate.

9 Gaudemus enim cum nos infirmi sumus, vos autem validi estis: hoc autem etiam optamus, vestri *videlicet* connexum.

10 Propterea hæc absens scribo, nè præsens præcisa severitate utar ex autoritate quam dedit mihi Dominus ad ædificationem, ac non ad destructionem.

11 Quod reliquum est, fratres, gaudete compingimini, consolatione fruimini, idem sapite, in pace agite: & Deus charitatis ac pacis erit vobiscum.

12 Salutate alii alios osculo sancto. Salutant vos sancti omnes.

13 Gratia Domini Jesu Christi, & charitas Dei, & communicatio Spiritus sancti sit cum omnibus vobis. Amen.

Ad Corinthios secunda fuit scripta Philippis urbe Macedoniæ, per Titum & Lucam.

PAULI

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD GALATAS.

CAP. I.

Galatæ mutabiles: Evangelii autoritas: Chronicum Pauli.

PAulus Apostolus (non ab hominibus, neque per hominem, sed per Jesum Christum, ac Deum Patrem qui suscitavit eum ex mortuis,
2 Quique mecum sunt omnes fratres, Ecclesiis Galatiæ.
3 Gratia vobis & pax à Deo Patre, & Domino nostro Jesu Christo:
4 Qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, ut eximeret nos ex præsenti seculo malo, secundum voluntatem Dei & Patris nostri.
5 Cui *sit* gloria in secula seculorum. Amen.
6 Miror vos ita citò, deserto eo qui vocavit vos in gratiam Christi, transferri in aliud Evangelium:
7 Quod non est aliud: sed nonnulli vos turbant, & volunt invertere Evangelium Christi.
8 Sed etiamsi nos, aut Angelus è cœlo evangelizet vobis præter *id* quod vobis evangelizavimus, anathema esto:
9 Ut ante diximus, etiam nunc iterum dico, Si quis vobis evangelizaverit præter *id* quod accepistis, anathema esto:
10 Nunc enim *utrum* homines an Deum *audiendum* suadeo, aut quæro hominibus placere? Etenimvero si adhuc hominibus placerē, Christi servus non essem.
11 Notum autem vobis facio, fratres, Evangelium illud quod est à me evangelizatum, non esse secundum hominem.
12 Neque enim ego ab homine id accepi, neque edoctus fui, sed *illud* per revelationem Jesu Christi.
13 Auditis enim quomodo versatus sim olim in Judaismo, me *videlicet* supra modum persecutum esse Ecclesiam Dei, & eam vastasse:
14 Et profecisse in Judaismo supra multos convos meos in gente mea, summe affectans traditiones à patribus meis profectas.
15 Quando vero libuit Deo, qui separavit me ab utero matris meæ, & vocavit per gratiam suam,
16 Revelare Filium suum in me, ut evangelizarem ipsum inter Gentes, non statim præterea contuli cum carne & sanguine:
17 Neque redii Hierosolymam ad eos qui ante me *fuerunt* Apostoli: sed abii in Arabiam, ac denuo reversus sum Damascum.
18 Deinde

18 Deinde tribus post annis redii Hierosolymam, ut vilerem Petrum : & permansi apud eum dies quindecim.

19 Alium autem ex Apostolis non vidi quenquam, nisi Jacobum fratrem Domini.

20 In iis porro quæ scribo vobis, ecce in conspectu Dei *testor* me non mentiri.

21 Deinde veni in regiones Syriæ & Ciliciæ.

22 Eram autem ignotus facie Ecclesiis Judææ quæ *erant* in Christo.

23 Sed tolum audierant *qui dicerent*, Qui persequebatur nos aliquando, nunc evangelizat fidem quam olim vastabat :

24 Et glorificabant Deum de me.

CAP. II.

Chronicum Pauli continuatur, & justificatio Evangelica asseritur : Paulus Apostolus Gentium, ut Petrus Judæorum.

DEinde interjectis annis quatuordecim, rursum ascendi Hierosolymam una cum Barnaba, assumpto simul & Tito.

2 Ascendi autem ex revelatione, & exposui eis Evangelium quod prædico inter Gentes : sed privatim iis qui sunt in pretio, ne quo modo frustra currerem aut cucurrissem.

3 Sed neque Titus, qui mecum erat, quamvis esset Græcus, coactus fuit circumcidi :

4 Nempe propter irreptitios falsos fratres qui fuerant clam ingressi ad explorandam libertatem nostram quam habemus in Christo Jesu, ut nos in servitutem adigerent.

5 Quibus nè ad momentum quidem *nos* subjiciendo cessimus : ut veritas Evangelii permaneret apud vos.

6 Ab iis autem qui existimantur esse aliquid, quales olim fuerint, nihil mea refert : personam hominis Deus non accipit. Nam qui sunt in pretio, nihil mecum præterea contulerunt.

7 Imo è contrario, cum vidissent mihi concreditum fuisse Evangelium præputii, sicut Petro circumcisionis :

8 (Nam qui efficax fuit per Petrum ad Apostolatum circumcisionis, efficax fuerit etiam per me apud Gentes)

9 Cumque cognovissent gratiam mihi datam Jacobus & Cephas & Johannes, qui existimantur esse columnæ, dexteras societatis dederunt mihi ac Barnabæ : ut nos apud Gentes, ipsi vero apud circumcisos, *Apostolatu fungeremur.*

10 Solum *monuerunt* ut pauperum meminissemus : quod & ipsum studui facere.

11 Cum autem venisset Petrus Antiochiam, in os

ei obstiti, eo quod condemnandus esset.

12 Nam antequam venissent quidam à Jacobo, una cum Gentibus edebat: cum autem venissent, subtrahebat ac separabat sese ab eis, metuens eos qui erant ex circumcisione.

13 Ac simulabant una cum eo reliqui etiam Judæi, adeo ut Barnabas quoque simul abduceretur eorum simulatione.

14 Sed cum vidissem eos non recto pede incedere, ut veritati Evangelii congruebat, dixi Petro coram omnibus, Si tu, cum sis Judæus, gentiliter vivis ac non Judaice, cur Gentes cogis judaizare?

15 Nos natura Judæi, & non ex Gentibus peccatores,

16 Scientes non justificari hominem ex operibus Legis, sed per fidem Jesu Christi: etiam nos in Christum Jesum credidimus, ut justificaremur ex fide Christi, & non ex operibus Legis: propterea quod non justificabitur ex operibus Legis ulla caro.

17 Quod si, dum quærimus justificari per Christum, invenimur & ipsi peccatores, num Christus peccati minister est? Ablit.

18 Nam si quæ destruxi, ea rursus ædifico, transgressorem meipsum constituo.

19 Ego enim per Legem Legi mortuus sum, ut Deo viverem.

20 Una cum Christo crucifixus sum. Vivo autem, non amplius ego: sed vivit in me Christus: & vitam quam nunc vivo in carne, vivo per fidem illam Filii Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me.

21 Irritam non facio gratiam Dei: nam si per Legem est justitia, igitur Christus sine causa mortuus est.

CAP. III.

Doctrina de justificatione gratuita continuatur: & usus legis ostenditur.

O Amentes Galatæ, quis vos fascinavit ne obsequemini veritati, quibus ob oculos Jesus Christus prius fuerat depictus, inter vos crucifixus?

2 Hoc solum velim discere ex vobis, ex operibus Legis Spiritum accepistis, an ex fide per auditum percepta?

3 Adeo amentes estis? cum spiritu inceperitis, nunc carne perficimini?

4 Tam multa passi estis frustra? si modo etiam frustra.

5 Qui igitur subministrat vobis Spiritum & efficit virtutes in vobis, ex operibus Legis, an ex fide per auditum percepta *subministrat*?

6 Sicut Abrahamus credidit Deo, & imputatum est ei ad justitiam.

ij Ita nostis, nempe eos qui ex fide sunt esse filios Abrahami.

8 Cum prævidisset autem Scriptura Deum ex fide justificaturum Gentes, *id* ante evangelizavit Abrahamo, Benedicentur, *inquiens*, in te omnes Gentes.

9 Itaque qui ex fide *sunt*, benedicuntur cum fideli illo Abrahamo.

10 Nam quotquot ex operibus Legis sunt, sub exercratione sunt. Scriptum est enim, execrabilis *est* quisquis non manserit in omnibus quæ scripta sunt in libro Legis, ut faciat ea.

11 Nullum autem per Legem justificari apud Deum, manifestum *est*: quoniam justus ex fide vivet.

12 Lex autem non est ex fide. sed quisquis ea fecerit, vivet per ea.

13 *At* Christus nos redemit ab execratione Legis, dum pro nobis factus est exectatio: scriptum est enim, Execrabilis *est* quisquis pendet in ligno.

14 Ut in Gentibus benedictio Abrahami esset in Christo Jesu, & ut promissum illum Spiritum acciperemus per fidem.

15 Fratres, humana loquor: pactionem ratam factam, humanam licet, nullus irritam facit, aut *aliquid ei* superaddit.

16 Abrahamo vero dictæ sunt promissiones, & semini ejus. Non dicit, Et seminibus, ut de multis: sed ut de uno, Et semini tuo, qui est Christus.

17 Hoc autem dico, pactionem à Deo prius ratam habitam, *respicientem* in Christum, Lex quæ post annos quadringentos & triginta exortitit, non reddit irritam ad abolendam promissionem.

18 Nam si ex Lege est hæreditas, non jam *est* ex promissione: Atqui Abrahamo per promissionem gratificatus est Deus *beneficentiam*.

19 Quid igitur Lex? transgressionem gratiæ adjecta est, usquequo veniisset semen illud cui facta est promissio: *Lex, inquam*, ordinata per Angelos, per manum internuncii.

20 Internuncius autem unius non est: Deus vero unus est.

21 *Num* igitur Lex *addita est* adversus promissiones Dei? Absit: nam si data fuisset Lex quæ posset vivificare, vere ex Lege esset *justitia*.

22 Sed conclusit illa Scriptura omnia sub peccatum, ut promissio ex fide Jesu Christi daretur credentibus.

23 Antequam autem veniisset fides, sub Legis præsidio custodiebamur, concluſi in eam fidem quæ futurum erat ut revelaretur.

24 Itaque Lex pædagogus noster fuit in Christum *respiciens*, ut ex fide justificaremur.

25 At postquam venit fides, non amplius sub pædagogo sumus.

26 Omnes enim filii Dei estis per fidem in Christo Jesu.
27 Nam quicunque in Christum baptizati fuistis, Christo fuistis induti.
28 Non est Judæus neque Græcus, non est servus neque liber, non est masculus ac femina: omnes enim vos unus estis in Christo Jesu.
29 Quod si vos estis Christi, nempe Abrahami semen estis, & secundum promissionem hæredes.

CAP. IV.

Status hominis sub lege & evangelio, sive sub peccato & gratia.

HOs autem dico. Quamdiu hæres infans est, nihil differt a servo, quamvis sit Dominus omnium:
2 Sed sub tutoribus & curatoribus est usque ad tempus quod pater præstituerit.
3 Ita & nos, cum essemus infantes, sub elementis mundi eramus in servitutem redacti:
4 At postquam venit plenum tempus, emisit Deus Filium suum factum ex muliere, factum Legi subjectum:
5 Ut eos qui Legi erant subjecti redimeret, ut adoptionem acciperemus.
6 Quoniam autem estis filii, emisit Deus Spiritum Filii sui in corda vestra, clamantem, Abba, *id est*, Pater.
7 Itaque non amplius es servus, sed filius: quod si filius, etiam hæres Dei per Christum.
8 Imo tum quidem ignorantes Deum serviebatis iis qui natura non sunt dii:
9 At nunc, cum cognoscatis Deum, imo potius cogniti sitis a Deo, quomodo convertitis vos retrorsum ad infirma & egena elementa, quibus ad superiora regressi servire vultis?
10 Dies observatis, & menses, & præstituta tempora, & annos.
11 Metuo de vobis, ne frustra fatigatus sim apud vos.
12 Estote quasi ego: nam & ego *sum* quasi vos fratres. deprecor vos, nulla in re me affecistis injuria,
13 Nostis autem per me infirmitatem carnis vobis prius evangelizasse:
14 Et explorationem mei quæ *fiebat* in carne mea, non pro nihilo habuistis neque respuistis: sed me ut Angelum Dei, ut Christum Jesum, excepistis.
15 Quæ igitur erat beatitatis vestræ prædicatio? testimonium enim reddo vobis, vos, si fieri potuisset, oculos vestros effossos daturos mihi fuisse.
16 *Itaque* num inimicus factus sum vobis dum vobis vera loquor?
17 Ambiunt vos non bene: imo excludere nos volunt, ut se ambiatis.

18 Præclarum est autem æmulari in re bona semper, & non solum dum præsens sum apud vos.
19 Filioli mei, quos iterum parturio, usquequo formetur Christus in vobis.
20 Velim autem nunc adesse apud vos, & mutare vocem meam, quoniam hæsito in vobis.
21 Dicite mihi qui sub Lege vultis esse, Legem non auditis?
22 Scriptum est enim Abrahamum duos filios habuisse: unum ex ancilla, & unum ex libera.
23 Sed is qui ex ancilla *natus est*, secundum carnem natus est: qui vero ex libera, per promissionem.
24 Per quæ aliud figuratur. Nam hæc sunt duo illa pacta: unum quidem quod est Agar ex monte Sina, generans *prolem* ad servitutem.
25 Istud enim Agar est Sina mons in Arabia: eadem autem serie respondet et Hierusolymæ quæ nunc *est*, servitque cum filiis suis.
26 Illa vero quæ sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrum.
27 Scriptum est enim, Lætare sterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis: quoniam plures sunt liberi desertæ, quam ejus quæ habet virum.
28 Nos igitur, fratres, secundum Isaacum promissionis filii sumus.
29 Sed quemadmodum tunc is qui secundum carnem genitus fuerat, persequebatur eum qui natus erat secundum Spiritum: ita & nunc *est*.
30 Sed quid dicit Scriptura? Ejice ancillam & filium ejus. Neque enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ.
31 Nempe, fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ.

CAP. V.

Libertas Christiana: luctæ carnis & Spiritus, & utriusque fructus.

1 In libertate igitur qua Christus nos liberavit, perstate, & non regredientes implicamini servitutis jugo.
2 Ecce, Ego Paulus dico vobis, si circumcidamini, Christum nihil nobis proficiturum.
3 Testor enim rursum omni homini qui circumciditur, eum esse debitorem totius legis servandæ.
4 Inanes facti estis *operati* in Christo, quicunque per Legem justificamini: & a gratia excidistis.
5 Nos enim Spiritu ex fide, ipsi justitiæ expectamus.
6 Nam in Christo Jesu neque circumcisio quicquam valet neque præputium, sed fides per charitatem efficax.
7 Currebatis bene, quis vos interrupit ut non obsequeremini veritati?

8 Hæc persuasio non *est profecta* ex eo qui vocat vos
9 Paulum fermenti totam massam fermentat.
10 Ego confido de vobis in Domino, vos nihil aliud esse sensurus: sed qui turbat vos, auferet condemnationem, quisquis fuerit.
11 Ego autem, fratres, si circumcisionem etiam prædico, quid adhuc persecutionem patior? nempe inane redditum fuerit offendiculum crucis.
12 Utinam etiam abscindantur qui vos inquietant.
13 Vos enim ad libertatem vocati estis, fratres: tantum ne libertatem *arripite ut datam* carni occasionem, sed ex charitate servite alii aliis.
14 Nam tota Lex uno dicto completur, isto *videlicet*, Diliges proximum tuum ut teipsum.
15 Quid si alii alios mordetis & exeditis, videte nè vicissim alii ab aliis consumamini.
16 *Hoc* autem dico, Spiritu ambulate, & quod concupiscit caro ne perficite.
17 Nam caro concupiscit adversus spiritum, spiritus autem adversus carnem: hæc autem inter se opposita sunt, ut non quæcunque volueritis, eadem faciatis.
18 Quod si spiritu ducimini, non estis sub Lege.
19 Porro manifesta sunt opera carnis: quæ sunt adulterium, fœrtatio, impuritas, lascivia,
20 Idololatria, veneficium, inimicitiæ, lites, æmulationes, excandescentiæ, rixæ, dissidia, hæreses,
21 Invidiæ, cædes, ebrietates, comessationes, & his similia: quæ prædico vobis, prout etiam prædixi, eos *videlicet* qui talia agunt, regni Dei non fore hæredes.
22 At fructus spiritus, est charitas, gaudium, pax, iræ cohibitio, benignitas, bonitas, fides, lenitas, continentia.
23 Adversus ejusmodi non est Lex.
24 Qui enim *sunt* Christi, carnem crucifixerunt cum affectibus & cupiditatibus.
25 Si vivimus spiritu, spiritu etiam incedamus.
26 Nè simus inanis gloriæ cupidi, alii alios provocantes, alii aliis invidentes.

CAP. VI.

Dilectione mutua, erusi Christi, & nova creatura fecerni filios Dei.

FRatres, etiamsi præoccupatus fuerit homo in aliqua offensa, vos spirituales reconcinnate hujusmodi hominem cum spiritu lenitatis: considerans *unusquisque* temetipsum, & nè tu tenteris.
2 Alii aliorum onera portate: & ita complete Legem Christi.
3 Nam siquis sibi videtur aliquid cum nihil sit, hunc suus ipsius animus seducit.
4 Opus autem suum probatum reddat unusquisque

que, & tunc in semetipso solo gloriationem habebit, & non in alio.

5 Nam unusquisque suum onus portabit.

6 Communicet autem qui instituitur in sermone, cum eo qui se instituit, omnia bona.

7 Ne errate: Deus non irridetur: quicquid enim seminaverit homo, hoc & metet.

8 Nam qui seminat carni suæ, ex carne metet interitum: qui vero seminat spiritui, ex spiritu metet vitam æternam.

9 Porro ne benefaciendo segnes simus. Præstituto enim tempore suo metemus, si non frangamur animo.

10 Nempe igitur dum tempus opportunum habemus, simus benefici erga omnes, maxime vero erga domesticos fidei.

11 Videtis quam longis literis vobis scripserim mea manu.

12 Quicunque volunt speciosi apparere in carne, ii cogunt vos circumcidi: tantum ne ob crucem Christi persecutionem patiantur.

13 Nam ne ipsi quidem qui circumcidentur Legem servant: sed volunt vos circuncidi, ut de vestra carne glorientur.

14 A me vero absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Jesu Christi, per quem mundus mihi crucifixus est, & ego mundo:

15 Nam in Christo Jesu neque circumcisio quicquam valet, neque præputium, sed nova creatura.

16 Et quicunque secundum hanc regulam incedent, pax *esto* super eos & misericordia, & super Israelem Dei.

17 De cætero, nè quis mihi molestias præbeto: ego enim stigmata Domini Jesu in corpore meo porto.

18 Gratia Domini nostri Jesu Christi *sit* cum spiritu vestro, fratres. Amen.

Ad Galatas missa fuit Roma.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD EPHESIOS.

CAP. I.

De Electionis & Adoptionis mysterio differens, à Deo eorum revelationem Ephesiis comprecatur.

PAulus Apostolus Jesu Christi per voluntatem Dei, sanctis qui sunt Ephesi, & fidelibus in Christo Jesu:

2 Gratia sit vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

3 Benedictus sit Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui benedixit nobis omni benedictione spirituali, in cœlis in Christo.

4 Sicut elegit nos in ipso ante jactum mundi fundamentum, ut essemus sancti & inculpati in conspectu ejus cum charitate.

5 Qui prædestinavit nos quos adoptaret in filios per Jesum Christum in se, pro benevolo affectu voluntatis suæ,

6 Ad laudem gloriosæ suæ gratiæ, qua nos gratificavit sibi acceptos effecit in illo dilecto.

7 In qua habemus redemtionem, per sanguinem ipsius, remissionem, *inquam*, lapsuum ex divite ipsius gratia.

8 Qua exundavit in nos omni sapientia & prudentia.

9 Postquam notum fecit nobis mysterium voluntatis suæ, secundum gratuitam suam benevolentiam quam præstituerat in se.

10 *Nempe* ut in plena temporum illorum præstitutorum dispensatione summatim recolligeret omnia illa in Christo, tum quæ in cœlis sunt, tum quæ in terra:

11 In ipso, *inquam*, in quo etiam in sortem asciti sumus, cum essemus prædestinati secundum præstitutum ejus qui agit omnia ex consilio voluntatis suæ.

12 Ut non simus laudi gloriæ ipsius, qui priores speravimus in Christo.

13 In quo *speratis* & vos audito sermone illo veritatis illius, *id est*, Evangelio salutis vestræ: per quod etiam postea quam credidistis, obsignati estis Spiritu illo promissionis sancto:

14 Qui est arrhabo hæreditatis nostræ, ad obtinendam redemtionem, ad laudem gloriæ ipsius.

15 Propterea etiam ego, audita ea quæ in vobis est fide in Dominū Jesum, & charitate in omnes sanctos,

16 Non cessо gratias agere pro vobis, mentionem vestri faciens in precibus meis:

17 Ut Deus Domini nostri Jesu Christi, Pater illæ gloriæ, det vobis Spiritum sapientiæ & revelationis, per agnitionem ipsius:

18 Illuminatis oculis mentis vestræ, ad sciendum quæ sit spes illa vocationis ipsius, & quæ opes gloriæ hæreditatis ipsius in sanctis:

19 Et quæ sit supereminens illa magnitudo potentiæ ipsius in nobis qui credimus, pro efficacitate roboris virium ipsius,

20 Quod exeruit in Christo; cum suscitavit eum ex mortuis, & collocavit ad dexteram suam in cœlis,

21 Longe supra omne imperium, ac potestatem, & potentiam, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, verumetiam in futuro.

22 Et

22 Et omnia subjecit ejus pedibus, eumque constituit caput super omnia *ipsi* Ecclesiæ,

23 Quæ est corpus ipsius, & complementum ejus qui omnia implet in omnibus.

CAP. II.

Status hominis extra Christum & in Christo.

ET vos *una vivificavit*, cum essetis mortui in lapsibus & peccatis:

2 In quibus olim ambulastis ut est vita mundi hujus, secundum principem cui potestas est aeris, & spiritus nunc agentis in hominibus contumacibus.

3 Inter quos & nos omnes conversati sumus olim in cupiditatibus carnis nostræ, facientes quæ carni ac cogitationibus libebant: eramusque natura filii iræ, ut etiam reliqui.

4 Sed Deus, ut qui dives sit misericordia, propter multam charitatem suam qua dilexit nos,

5 Etiam nos, cum in offensis mortui essemus, una vivificavit cum Christo, *cujus* gratia estis servati:

6 Unaque suscitavit, unaque collocavit in cœlis in Christo Jesu.

7 Ut ostenderet in seculis supervenientibus supereminentes illas opes suæ gratiæ, pro *sua* erga nos benignitate in Christo Jesu.

8 Gratia enim estis servati per fidem: (& hoc non *est* ex vobis: *sed* Dei donum *est*)

9 Non ex operibus, ut ne quis glorietur.

10 Nam ipsius sumus opus, conditi in Christo Jesu ad opera bona, quæ præparavit Deus ut in eis ambulemus.

11 Propterea mementote vos quondam Gentes in carne, qui dicebamini præputium ab ea quæ vocatur Circumcisio manibus in carne facta;

12 Vos, *inquam*, illo tempore fuisse absque Christo, abalienatos à civili statu Israelis, & extraneos quod ad pactorum promissiones *attinet*, spem non habentes, & absque Deo in mundo:

13 At nunc in Christo Jesu, vos qui olim eratis longinqui, propinqui facti estis per sanguinem Christi.

14 Ipse enim est pax nostra, qui utraque fecit unum, & intergerini parietis septum solvit:

15 Inimicitias, *id est*, lege præceptorum *quæ* in ritibus *posita est*, per carnem suam abolitis: ut ex duobus illis conderet in semetipso unum novum hominem, faciens pacem;

16 Et utrosque in uno corpore reconciliaret Deo per crucem, peremtis inimicitiis per eam.

17 Et veniens evangelizavit pacem vobis, *tum* qui longe, tum qui prope eratis.

18 Quoniam utrique per ipsum habemus aditum per unum Spiritum ad Patrem.

19 Nempe igitur non amplius estis peregrini & inqui-

loquilini, sed concives sanctorum, ac domestici Dei.

20 Superstructi super fundamentum Apostolorum ac Prophetarum, existente imo angulari lapide ipso Jesu Christo.

21 In quo totum ædificium congruenter coagmentatum crescit, ut sit templum sanctum Domino.

22 In quo & vos una ædificamini, ut sitis domicilium Dei per Spiritum.

CAP. III.

Ex suo inter Gentes ministerio, vim potentiæ Christi in se operantem vult observari, eamque Ephesios quoque comprecatur.

HUjus rei gratia ego Paulus *sum* vinctus ille Christi Jesu pro vobis Gentibus:

2 Si modo audistis dispensationem gratiæ Dei datæ mihi erga vos:

3 *Quam videlicet* per revelationem notum mihi fecisse mysterium illud, (sicut ante scripsi paucis:

4 Ex quo perlecto potestis perpendere quæ sit mea intelligentia in mysterio Christi)

5 Quod aliis ætatibus non innotuit filiis hominum, ut nunc revelatum fuit sanctis ejus Apostolis & Prophetis per Spiritum:

6 Gentes *videlicet* esse cohæredes & concorpores, consortesque promissionis ejus in Christo per Evangelium.

7 Cujus factus sum minister ex dono gratiæ Dei, quod datum est mihi secundum efficacem illam vim potentiæ ipsius:

8 Mihi, *inquam*, longe minimo omnium sanctorum, data est hæc gratia evangelizandi inter Gentes imperscrutabiles illas opes Christi,

9 Et in lucem proferendi omnibus *quæ sit* communio mysterii quod erat absconditum a sæculis in Deo, qui omnia hæc condidit per Jesum Christum.

10 Ut nota nunc fiat per Ecclesiam, imperiis ac potestatibus *quæ* in cœlis *sunt*, multiformis illa sapientia Dei:

11 Secundum præstitutum æternum quod constituit in Christo Jesu Domino nostro:

12 In quo habemus *loquendi* libertatem & aditum cum fiducia, per fidem ipsius.

13 Quapropter peto ne segnes fiatis ob afflictiones meas pro vobis, quæ est gloria vestra.

14 Hujus rei gratia flecto genua mea ad Patrem Domini nostri Jesu Christi.

15 Ex quo tota familia in cœlis & in terra nominatur.

16 Ut det vobis, pro divite sua gloria, ut fortiter corroboremini per Spiritum ejus in interiore homine;

17 Et inhabitet Christus per fidem in cordibus vestris:

18 Ut

18 Ut in charitate radicati & fundati valeatis assequi cum omnibus sanctis, quæ *sit* illa latitudo & longitudo, & profundítas & sublimitas:

19 Et nosse charitatem illam Christi *omni* notitia supereminentiorem: ut impleamini ad omnem usque plenitudinem illam Dei.

20 Ei vero qui summa cum exuberantia potest omnia facere supra ea quæ petimus aut cogitamus, pro illa vi agente in nobis,

21 Ei *sit*, *inquam*, gloria in Ecclesia per Christum Jesum in omnes ætates seculi seculorum. Amen.

CAP. IV.

Unio, communio & hierarchia Ecclesiæ membrorumque, & præcepta ad sanctimoniam spectantia.

1 Recor itaque vos ego vinctus ille in Domino, ut ambuletis ita ut convenit vocationi qua vocati estis:

2 Cum omni animi submissione & lenitate, cum iræ cohibitione, sufferentes alii alios per charitatem:

3 Studentes conservare unitatem Spiritus per compexum pacis.

4 Unum *est* corpus, & unus Spiritus, sicut & vocati estis in unam spem vocationis vestræ:

5 Unus Dominus, una fides, unum Baptisma:

6 Unus Deus & pater omnium, qui est super omnes, & per omnes, & in omnibus vobis.

7 Sed unicuique nostrum data est gratia pro mensura doni Christi.

8 Quapropter dicit, Cum ascendisset in sublime captivam duxit captivitatem, & dedit dona hominibus.

9 Cæterum illud Ascendit, quid est nisi quod etiam descenderat prius in infimas partes terræ?

10 Qui descenderat, ipse est qui etiam ascendit longe supra omnes cœlos, ut impleret omnia.

11 Is igitur dedit alios quidem, Apostolos, alios vero, Prophetas, alios autem, Evangelistas, alios autem, Pastores & Doctores.

12 Ad compactionem sanctorum, ad opus ministerii, ad ædificationem corporis Christi.

13 Donec perveniamus nos omnes in unitatem fidei, & agnitionis Filii Dei, in virum adultum, ad mensuram plenæ staturæ Christi:

14 Ut ne simus amplius pueri, qui fluctuemus & circumferamur quovis vento doctrinæ, in hominum alea, per veteratoriam ad artificiose fallendum versutiam:

15 Sed sincere nos gerentes in charitate, prorsus adolescamus in eum qui est caput, *nempe* Christus:

16 Ex quo totum corpus congruenter coagmentatum, & compactum per omnes suppeditatas commissuras, ex vi intus agente pro mensura uniuscujusque membri, incrementum capit corpori conveniens

ad fulipsius exstructionem per charitatem.

17 Hoc itaque dico, & obtestor per Dominum, nè amplius ambuletis, sicut reliquæ Gentes ambulant, in vanitate mentis suæ,

18 Tenebris obscuratam mentem habentes, & alienati à vita Dei propter ignorantiam quæ est in ipsis, per obdurationem cordis ipsorum.

19 Qui posteaquam dedoluerunt, sese dediderunt lasciviæ ad certatim patrandam impuritatem omnem.

20 Vos autem non ita didicistis Christum:

21 Si modo de eo audivistis, & per eum edocti estis, (sicut est veritas in Jesu)

22 Deponere quod ad priorem conversationem attinet, veterem illum hominem qui de seductricibus cupiditatibus sese corrumpit;

23 Renovari vero spiritu mentis vestræ,

24 Et induere novum illum hominem, qui secundum Deum conditus est ad justitiam & sanctimoniam veram.

25 Quapropter depositio mendacio, loquimini veritatem quisque proximo suo: nam sumus alii aliorum membra.

26 Irascimini, & nè peccate: sol nè occidat super exacerbatione vestra.

27 Neque date locum diabolo.

28 Qui furabatur, non amplius furetur; sed potius laboret, operando manibus quod bonum sit, ut habeat quod impertiat cui opus fuerit.

29 Nullus sermo putris ex ore vestro egreditor: sed siquis est commodus ad ædificationis usum, ut gratiam auditoribus adferat.

30 Et ne tristate Spiritum illum sanctum Dei, per quem obsignati estis in diem redemtionis.

31 Omnis amaritudo, & excandescentia, & ira, & clamor, & maledicentia tollatur ex vobis, cum omni malitia.

32 Sed estote alii in alios benigni, misericordes, condonantes vobis mutuo *offensas*, sicut & Deus in Christo condonavit vobis.

CAP. V.

Imitandus Deus in charitate & virtutum œconomicarum praxi: conjugium Christo & Ecclesiæ appropriatum.

ESTOTE igitur imitatores Dei, ut filii dilecti.

2 Et ambulate in charitate, sicut & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro vobis oblationem ac victimam Deo, in odorem bonæ fragrantiæ.

3 Scortatio vero & omnis impuritas aut avaritia ne nominator quidem inter vos, sicut decet sanctos?

4 Et obscœnitas, & stultiloquium, & scurrilitas, quæ non conveniunt: sed potius gratiarum actio.

5 Nam hoc nostis, Nullum scortatorem, aut impu-

rum,

rum, aut avarum, qui est idololatra, habere hæreditatem in regno Christi & Dei.

6 Nemo vos seducat inanibus sermonibus: propter hæc enim venit ira Dei in homines contumaces.

7 Nè igitur estote consortes eorum.

8 Eratis enim olim tenebræ, nunc autem lux in Domino: ut filii lucis incedite,

9 (Nam fructus Spiritus *situs est* in omni bonitate & justitia & veritate)

10 Explorantes quid placeat Domino.

11 Et nè participate operi illi infrugifera tenebrarum, sed potius etiam arguite.

12 Nam quæ occulte fiunt ab illis, turpe est vel dicere.

13 Sed omnia illa, dum à luce arguuntur, manifesta fiunt: lux enim illud est quod omnia facit manifesta.

14 Quapropter dicit, Excitare qui dormis, & resurge è mortuis, & illucescet tibi Christus.

15 Videte igitur quomodo accurate ambuletis, non ut insipientes, sed ut sapientes:

16 Redimentes opportunitatem, quoniam dies mali sunt.

17 Propterea nè estote desipientes, sed intelligentes quæ sit voluntas Domini.

18 Et nè inebriamini vino, in quo luxus est: sed implemini Spiritu;

19 Loquentes inter vos mutuo psalmis & hymnis & cantionibus spiritualibus, canentes ac psallentes in corde vestro Domino;

20 Gratias agentes semper de omnibus, in nomine Domini nostri Jesu Christi, Deo & Patri.

21 Subjicientes vos alii aliis cum timore Dei.

22 Uxores propriis viris subjicite vos, ut Domino:

23 Quoniam vir est caput uxoris, ut & Christus est caput Ecclesiæ, & is est qui salutem dat corpori.

24 Itaque sicut Ecclesia sese subjicit Christo, ita & uxores suis viris sese subjiciunto in omnibus.

25 Viri, diligite uxores vestras, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & semetipsum exposuit pro ea:

26 Ut eam sanctificaret, ab eo purificatam lavacro aquæ per verbum:

27 Ut sisteret eam sibi gloriosam, *id est*, Ecclesiam non habentem maculam aut rugam, aut quicquam ejusmodi, sed ut sit sancta & inculpata.

28 Ita debent viri diligere suas uxores ut sua ipsorum corpora. Qui diligit suam uxorem, seipsum diligit.

29 Nullus enim unquam suam ipsius carnem odio habuit: imo enutrit ac fovet eam, sicut & Dominus Ecclesiam.

30 Quo-

30 Quoniam membra sumus corporis ejus, ex carne ejus, & ex ossibus ejus.

31 Propterea derelinquet homo patrem suum ac matrem, & agglutinabitur uxori suæ: & qui duo erant fient una caro

32 Mysterium hoc magnum est: loquor autem de Christo & Ecclesia.

33 Itaque & vos singuli, suam quisque uxorem ita diligito ut seipsum, uxor autem *videto* ut timeat virum.

CAP. VI.

Præcepta Oeconomica continuantur: & panoplia sacra graphice describitur.

1 Liberi, auscultate in Domino parentibus vestris, id enim est justum.

2 Honora patrem tuum & matrem: quod est præceptum primum cum promissione:

3 Ut bene tibi sit, & sis longævus super terra.

4 Et vos, patres, nè provocate ad iram liberos vestros, sed enutrite eos in disciplina & admonitione Domini.

5 Servi, auscultate dominis secundum carnem, cum timore ac tremore, cum simplicitate cordis vestri, ut Christo:

6 Non ad oculum servientes, ut qui hominibus placere studeant; sed ut servi Christi, facientes ex animo quæ vult Deus:

7 Cum benevolentia servientes, ut Domino, & non hominibus,

8 Scientes singulos quicquid fecerint boni, hoc reportaturos a Domino, sive servus fuerit, sive liber.

9 Et vos, domini, eadem facite erga illos, remittite minas: scientes vestrum etiam ipsorum Dominum esse in cœlis nec personæ acceptionem esse apud eum.

10 Quod reliquum est, fratres mei, corroboramini in Domino & robore virium ipsius.

11 Induite universam illam armaturam Dei, ut possitis stare adversus artes Diaboli.

12 Quoniam non est nobis lucta adversus sanguinem & carnem, sed adversus imperia, adversus potestates, adversus mundi principes, *id est*, tenebrarum sæculi hujus, adversus spirituales improbitates *quæ sunt* in sublimi.

13 Propterea assumite universam illam armaturam Dei, ut possitis obsistere tempore adverso, & omnibus consectis stare.

14 State igitur, lumbis circumcinctis veritate, & induti thorace justitiæ.

15 Calceati a pedibus præparatione Evangelii pacis.

16 Supra omnia assumto scuto fidei quo possitis omnia jacula Mali illius ignita exstinguere

17 Galeam etiam salutis recipite, & gladium Spiritus,

ritus, hoc est, verbum Dei:

18 Omni prece & deprecatione orantes omni tempore per Spiritum, & illi ipsi rei excubántes cum omni perseverantia, & supplicatione pro omnibus sanctis

19 Et pro me, ut mihi detur sermo ad apertionem oris mei cum libertate, ut notum faciam mysterium Evangelii.

20 Cujus causa legatione fungor catenatus, ut, *inquam*, de eo libere loquar, ut oportet me loqui.

21 Ut autem sciatis & vos res meas, & quid agam, omnia vobis nota faciet Tychicus, charus frater & fidus minister in Domino.

22 Quem misi ad vos ob id ipsum, ut cognoscatis res nostras, & consoletur corda vestra.

23 Pax *sit vobis* fratribus, & charitas cum fide à Deo Patre, & Domino Jesu Christo.

24 Gratia sit cum omnibus diligentibus Dominum nostrum Jesum Christum ad incorruptibilitatem. Amen.

Scripta fuit Roma ad Ephesios per Tychicum.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD PHILIPPENSES.

CAP. I.

Philippensibus progressum charitatis & cognitionis precatur: fructum vinculorum suorum & dissolutionis sue desiderium notat: atque unitatem & patientiam hortatur.

PAulus & Timotheus, servi Jesu Christi, omnibus sanctis in Christo Jesu qui sunt Philippis, una cum episcopis ac diaconis:

2 Gratia vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Christo.

3 Gratias ago Deo meo cum omni memoria vestri,

4 Semper in omni deprecatione mea pro omnibus vobis, cum gaudio deprecans,

5 Super vestri in Evangelio communione à primo die usque ad hoc tempus:

6 Persuasum habens hoc ipsum, fore ut qui incepit in vobis opus bonum, perficiat usque ad diem Jesu Christi:

7 Sicut justum est ut ego id sentiam de omnibus vobis propterea quod animo teneam vos, & in vinculis meis, & in defensione & confirmatione Evangelii, vos, *inquam*, omnes una mecum fuisse gratiæ participes.

8 Testis enim mihi est Deus, quantopere expe-

tam

tam vos omnes in visceribus Jesu Christi.

9 Et hoc oro, ut charitas vestra adhuc magis ac magis exundet in cognitione & omni sensu:

10 Ut exploretis quæ dilcrepant, ut sitis sinceri, & inoffensi curfu pergatis ad diem usque Christi,

11 Repleti fructibus justitiæ, qui *sunt* per Jesum Christum ad gloriam & laudem Dei.

12 Velim autem vos scire, fratres, quæ mihi *evenerunt* magis ad profectum Evangelii evenisse.

13 *Adeo* ut vincula mea in Christo celebria sint in toto prætorio, ac reliquis omnibus;

14 Et plerique ex fratribus in Domino freti vinculis meis, amplius audeant sine metu Sermonem loqui.

15 Ac nonnulli quidem per invidiam & contentionem, nonnulli vero etiam bono affectu Christum prædicant.

16 Alii quidem, *inquam*, per contentionem Christum non caste annunciant, quod existiment sese afflictionem adjicere vinculis meis:

17 Alii vero ex charitate, scientes me ad defensionem Evangelii constitutum esse.

18 Quid igitur? attamen quovis modo, sive in specie, sive sincere, Christus enunciatur: & de hoc gaudeo, atque etiam gaudebo.

19 Novi enim fore ut hoc mihi cedat in salutem per vestram deprecationem, & suppeditationem spiritus Jesu Christi.

20 Secundum intentam expectationem & spem meam, quod nulla in re pudeam, sed cum omni dicendi libertate, ut semper, *ita* nunc quoque magnificabitur Christus in corpore meo seu per vitam seu per mortem.

21 Mihi enim *est* Christus & *in* vita & in morte lucrum.

22 An vero vivere in carne mihi operæ pretium *sit*, & quid eligam, ignoro.

23 Constrictus enim utrinque teneor, desiderio tendens ad dimissionem, & ut cum Christo sim: est enim *id* valde multo melius.

24 Sed permanere in carne, magis necessarium *est* propter vos.

25 Et hoc confisus novi me mansurum esse & permansurum cum vobis omnibus ad vestrum profectum & gaudium fidei:

26 Ut exundet gloriatio vestra in Christo Jesu de me, mea rursus apud vos præsentia.

27 Tantum ut convenit Evangelio Christi vos gerite, ut sive postquam venero & videro vos, sive absens, audiam de rebus vestris, & vos perstare in uno spiritu, uno animo concertantes per fidem Evangelii,

28 Nec ulla in re territos ab iis qui se opponunt: quod

quod illis quidem est exitii indicium, vobis autem salutis, idque a Deo.

29 Quia gratia datum est vobis in Christi negotio, non solum in eum credere, sed etiam pro eo pati;

30 Idem certamen sustinendo quale vidistis in me, & nunc auditis de me.

CAP. II.

Exemplo Christi ad humilitatem hortatur: Timotheum se missurum promittit, & morum Epaphroditi exsusat.

SIqua igitur consolatio *est* in Christo, si quod solatium charitatis, si qua communio spiritus, si quæ viscera ac miserationes,

2 Explete meum gaudium, ut idem sapiatis, eandem charitatem habentes, unanimes & sententiis uni.

3 Nihil *contentes* per contentionem aut per inanem gloriam, sed ex animi submissione alii alios existimantes sibi præcellere.

4 Nè sua quisque spectate, sed unusquisque etiam quæ sunt aliorum.

5 Itaque is sit affectus in vobis qui fuit & in Christo Jesu:

6 Qui cum esset in forma Dei, non duxit *esse* rapinam, parem esse cum Deo:

7 Sed ipse se exinanivit, forma servi accepta, similis hominibus factus:

8 Et habitu inventus ut homo, ipse se submisit, factus obediens usq; ad mortem, mortem autem crucis.

9 Quapropter etiam Deus ipsum in summam exaltavit sublimitatem, ac donavit ei nomen quod est supra omne nomen:

10 Ut ad nomen Jesu omne genu *se* flectat cœlestium ac terrestrium ac subterrancorum;

11 Omnisque lingua profiteatur Jesum Christum esse Dominum, ac gloriam Dei Patris.

12 Proinde, dilecti mihi, prout semper auscultastis, non ut in præsentia mea solum, sed nunc multo magis in ablentia mea, cum timore ac tremore vestram ipsorum salutem conficite.

13 Deus enim is est qui efficit in vobis & ipsum velle, & ipsum agere, pro gratuita *sua* benevolentia.

14 Omnia facite absque murmurationibus ac disceptationibus.

15 Ut sitis inculpati & simplices, Dei *inquam*, filii inculpati in medio gentis pravæ ac perversæ: inter quas *hominas* splendetis ut faces in mundo.

16 Sermonem vitæ prætendentes: ut gloriari possim in die Christi me non frustra cucurrisse, nec frustra laborasse.

17 Quinetiam si pro libamento offerar super sacrificio & ministerio fidei vestræ, gaudeo & gratulor omnibus vobis.

18 Itidem

18 Itidem autem & vos gaudete, & gratulamini mihi.

19 Spero autem in Domino Jesu me Timotheum cito missurum vobis, ut & ego bono sim animo, cognito statu vestro.

20 Neminem enim habeo pari animo præditum, qui sincere de rebus vestris futurus sit solicitus.

21 Nam omnes quæ sua ipsorum sunt quærunt, non quæ Christi Jesu.

22 Experimentum autem ejus nostis, quod *videlicet* tanquam cum patre filius, mecum servierit *Deo* in Evangelio.

23 Hunc igitur spero me missurum, simulatque videro rerum mearum statum.

24 Confido autem in Domino, me quoque cito venturum ad vos.

25 Sed necessarium duxi Epaphroditum fratrem & adjutorem ac commilitonem meum, vestrum autem legatum, quique mihi submisit ravit quibus mihi opus erat, ad vos mittere.

26 Quoniam expetebat omnes vos, & gravissime angebatur, propterea quod audisseti s eum infirmum fuisse.

27 Et certe infirmus fuit proxime mortem: sed Deus misertus est ejus: nec ejus solum, sed & mei, ne tristitiam haberem super tristitiam.

28 *Eo* studiosius itaque ipsum misi, ut eo rursus viso gaudeatis, & ego eo minus doleam.

29 Excipite igitur eum in Domino cum omni gaudio, & tales in honore habete:

30 Nam propter opus Christi accessit ad mortem usque, non habita vitæ ratione, ut suppleret defectum vestri erga me ministerii.

CAP. III.

Præ notitia Christi omnia contemnit, ad sui imitamen hortatur, & deflet inimicos crucis.

QUod reliquum est, fratres mei, gaudete in Domino. Eadem scribere vobis, me quidem haud piget, vobis autem tutum est.

2 Cavete canes, cavete malos operarios, cavete concisionem.

3 Nos enim sumus circumcisio, qui spiritu colimus Deum, & gloriamur in Christo Jesu, nec confidimus in carne:

4 Quanquam ego habeo, etiam in carne, de quo confidam. Si quisquam alius videtur habere in carne de quo confidat, ego maxime *habeo*:

5 Circumcisus octavo die, ex gente Israelis, tribu Benjaminis, Hebræus ex Hebræis, religione Pharisæus,

6 Quod ad æmulationem *attinet*, persequens Ecclesiam: quod ad justitiam quæ est in Lege, irreprehensus.

7 Sed

7 Sed quæ mihi erant lucra, ea duxi propter Christum damnum esse.

8 Quinetiam certe duco omnia damnum esse propter eminentiam notitiæ Christi Jesu Domini mei: propter quem omnibus iſtis meipſum multavi, *eaque* duco pro ſtercoribus, ut Chriſtum lucrifaciam,

9 Et comperiar in eo, non habens meam juſtitiam, *nempe*, quæ eſt ex lege, ſed eam quæ eſt per fidem Chriſti, *id eſt*, juſtitiam *quæ eſt* ex Deo per fidem:

10 Ut cognoſcam eum, & vim reſurrectionis ejus & communionem perpeſſionum ejus, dum conformis fio morti ejus:

11 *Experiens* ecquo modo deveniam ad reſurrectionem mortuorum.

12 Non quod jam *metam* apprehenderim, aut jam ſim conſummatus: ſed perſequor *experiens* an quoque apprehendam, cujus etiam rei cauſa apprehenſus fui, à Chriſto Jeſu.

13 Fratres, ego meipſum non reor *metam* apprehendiſſe.

14 Unum autem *ago*: ea quidem quæ à tergo ſunt obliviſcens, ad ea vero quæ à fronte ſunt contendens, ſcopum verſus feror, ad præmium ſupernæ vocationis Dei, in Chriſto Jeſu.

15 Quotquot itaque adulti ſumus, hoc ſentiamus; quod ſi quid aliter ſentitis, hoc quoque vobis Deus revelabit.

16 Attamen *in eo* ad quod uſque pervenimus, eadem incedamus regula, & idem ſapiamus.

17 Eſtote ſimul mei imitatores, fratres, & eos conſiderate qui ita ambulant ſicut habetis nos pro exemplari.

18 Multi enim incedunt quos ſæpe dixi vobis, nunc autem & flens dico, hoſtes *eſſe* crucis Chriſti.

19 Quorum finis *eſt* exitium: quorum Deus *eſt* venter, & gloria ad ignominiam ipſorum; qui terrenitria curant.

20 Nos autem ut municipes cœlorum nos gerimus: unde etiam Servatorem expectamus Dominum Jeſum Chriſtum.

21 Qui transfigurabit corpus noſtrum humile, ut conforme fiat ejus corpori gloriolo, pro vi illa efficace qua poteſt etiam ſubjicere ſibi omnia.

CAP. IV.

Jubet gaudere in Domino: ſine ſolicitudine eſſe ſuam converſationem imitari: & quamvis indigentiam toluare poſſit, ſubventionu tamen gratiam agnoſcit.

ITaque, fratres mei dilecti & expetiti, gaudium & corona mea, ita perſtate in Domino dilecti.

2 Euodiam precor & Syntychen precor ut idem ſapiant in Domino.

3 Et

3 Etrogo te quoque, ſocie germane, adjuva illas, ut quæ in Evangelio concertarunt mihi, una cum Clemente quoque & reliquis adjutoribus meis, quorum nomina *ſunt* in libro vitæ.

4 Gaudete in Domino ſemper: rurſum, inquam, gaudete.

5 Æquitas veſtra innoteſcat omnibus hominibus, Dominus prope eſt.

6 De nulla re ſoliciti eſtote: ſed omni in re precibus & deprecatione cum gratiarum actione petitiones veſtræ innoteſcant apud Deum.

7 Et pax illa Dei quæ exuperat omnem mentem, præſidio cuſtodiet corda veſtra & mentes veſtras in Chriſto Jeſu.

8 Quod reliquum eſt, fratres, quæcunque ſunt vera, quæcunque veneranda, quæcunque juſta, quæcunque pura, quæcunque amantia, quæcunque boni nominis, ſi qua virtus, & ſi qua laus eſt, hæc reputate.

9 Quæ & didiciſtis, & accepiſtis, & audiiſtis, & vidiſtis in me, hæc, *inquam*, facite, & Deus pacis erit vobiſcum.

10 Gaviſus ſum autem in Domino magnopere, quod jam tandem reviruiſtis in veſtra pro me cura; qua de re tamen ſoliciti eratis, ſed deſtituebamini opportunitate.

11 Non quod penuria laborem *hos* dico: nam ego didici, in quibus ſum, iis ipſis contentus eſſe.

12 Novi autem deprimi, novi etiam abundare: ubique & in omnibus initiatus ſum, & ad ſaturitatem & ad eſuritionem, *id eſt*, tum ad exundantiam, tum ad penuriam.

13 Omnia valeo per eum qui me corroborat, *nempe* Chriſtum.

14 Attamen bene feciſtis quod una participes fuiſtis meæ afflictionis.

15 Noſtis autem & vos, Philippenſes, cum initio Evangelii proficiſceret e Macedonia, nullam mihi Eccleſiam communicaſſe in ratione dati & accepti, niſi vos ſolos.

16 Nam etiam Theſſalonicæ *ſum miſſim*, ſemel & iterum quod mihi opus erat mihi miſiſtis.

17 Non quod requiram donum: ſed requiro fructum illum exuberantem, *qui* in rationes veſtras *inducatur*.

18 Accepi autem omnia, & abundo: expletus ſum, *inquam*, acceptis ab Epaphrodito quæ à vobis *miſſa ſunt*, odorem bonæ fragrantiæ, hoſtiam Deo acceptam & placentem.

19 Deus autem meus ſupplebit quicquid opus fuerit vobis, ſecundum divitias ſuas gloriose, in Chriſto Jeſu.

20 Deo autem & Patri noſtro *ſit* gloria in ſecula ſeculorum. Amen.

21 Salutate

22 Salutate omnes sanctos in Christo Jesu. Salutant vos qui mecum sunt fratres.

22 Salutant vos omnes sancti, maxime vero qui sunt ex Cæsaris domo.

23 Gratia Domini nostri Jesu Christi sit cum omnibus vobis. Amen.

Scripta est Roma per Epaphroditum.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD COLOSSENSES.

CAP. I.

Colossenses bene precatur, iisque predicat Christum imaginem Dei, caput Ecclesiæ, & absconditum olim mysterium.

PAulus Apostolus Jesu Christi per Dei voluntatem, & Timotheus frater,

2 Iis qui sunt Colossis, sanctis ac fidelibus fratribus in Christo Jesu. Gratia sit vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.

3 Gratias agimus Deo & Patri Domini nostri Jesu Christi, semper pro vobis orantes:

4 Audita fide vestra in Christo Jesu, & charitate in omnes sanctos:

5 Propter spem sepositam vobis in cœlis: quam prius auditis per sermonem veritatis, *id est*, Evangelii,

6 Quod pervenit ad vos sicut & in totum mundum, & fructum profert, sicut apud vos quoque, ex quo die vere audivistis & cognovistis Dei gratiam.

7 Sicut & didicistis ex Epaphra dilecto conservo nostro, qui est fidus pro vobis minister Christi:

8 Qui & declaravit nobis vestram per Spiritum charitatem:

9 Propterea & nos, ex quo die *id* audivimus, non desinimus pro vobis orare, & petere ut impleamini agnitione voluntatis ejus cum omni sapientia & intelligentia spirituali:

10 Ut ambuletis sicut Domino convenit, cui per omnia placeatis, omni operis boni fructum proferentes, & crescentes in agnitione Dei:

11 Omni potentia potentes facti secundum gloriosum robur ipsius, ad omnem tolerantiam & animi lenitatem cum gaudio:

12 Gratias agentes Patri, qui idoneos nos fecit ad participandam sortem sanctorum in luce:

13 Qui, *inquam*, eripuit nos ex potestate tenebrarum, ac transtulit in regnum Filii sui dilecti.

14 In

14 In quo habemus redemtionem per sanguinem
ipsius, *id est*, remissionem peccatorum.
15 Qui est imago Dei invisibilis, & primogenitus
omnis rei conditæ:
16 Nam per eum condita sunt omnia quæ in cœlis
sunt, & quæ in terra, visibilia & invisibilia, sive throni, sive dominia, sive imperia, sive potestates, omnia, *inquam*, per eum, & ejus respectu condita sunt:
17 Estque ipse ante omnia, & omnia per eum consistunt
18 Estque caput corporis, *id est*, Ecclesiæ: estque *etiam* principium & primogenitus ex mortuis, ut inter omnes primas teneat.
19 Quoniam libuit *patri* ut omnis plenitudo in eo inhabitaret:
20 Et ut pace per sanguinem crucis ejus facta per eum reconciliaret omnia sibi, per eum *inquam*, tum quæ in terra, tum quæ in cœlis.
21 Itaque vos cum essetis quondam abalienati, & hostes, mente operibus malis *intenta*, nunc sane reconciliavit,
22 In corpore illo carnis suæ, per mortem: ut sistat vos sanctos, & inculpatos, & irreprehensos in conspectu suo:
23 Siquidem permanetis in fide fundati & stabiles, nec dimovemini a spe Evangelii quod audistis, *Evangelii inquam*. prædicati omni creaturæ quæ sub cœlo est, cujus factus sum ego Paulus minister.
24 Qui nunc gaudeo de iis quæ patior pro vobis, & reliquias afflictionum Christi vicissim expleo in carne mea, pro corpore ipsius, quod est Ecclesia:
25 Cujus *Ecclesiæ* factus sum minister ex dispensatione Dei, quæ data est mihi erga vos, ad implendum Dei sermonem:
26 *Nempe* mysterium illud quod absconditum fuit a seculis & ætatibus, nunc autem factum est manifestum sanctis ejus,
27 Quibus voluit Deus notum facere quæ sunt illæ divitiæ gloriæ hujus mysterii inter Gentes, qui est Christus inter vos, spes illa gloriæ:
28 Quem non annuncianus, admonentes quosvis, & quosvis erudientes omni sapientia, ut quosvis sistamus perfectos in Christo Jesu.
29 Ad quod etiam enitor, decertans secundum vim illam efficacem ipsius, agentem in me potenter.

CAP.

CAP. II.

Vanitatis damnat quicquid extra Christum est: nominatim de circumcisione, ciborum abstinentia & Angelorum cultu loquitur, unde constituit liberatos qui cum Christo mortui sunt.

VEl enim enim nos scire quantum certamen sustineam pro vobis & iis qui *sunt* Laodiceæ, & quotquot non viderent faciem meam in carne:

2 Ut consolationem accipiant eorum corda, ipsis charitate compactis, & omni opulentia plenæ certitudinæ intelligentiæ, ad cognitionem mysterii Dei ac Patris & Christi:

3 In quo sunt omnes thesauri sapientiæ ac notitiæ abscondit.

4 Hoc autem *ideo* dico, ut nemo quis vos fallo ratiocinando fallat, sermonis probabilitate.

5 Etsi enim corpore absum, spiritu tamen vobiscum, gaudens & cernens vestrum ordinem, & soliditatem vestræ in Christum fidei.

6 Sicut igitur accepistis Christum Jesum Dominum, *ita* in eo ambulate:

7 Radicati & superædificati in eo, ac confirmati fide, sicut edocti estis, exundantes ea cum gratiarum actione.

8 Videte ne quis sit qui vos depræ[da]tur per philosophiam & inanem seductionem secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi, & non secundum Christum.

9 Nam in eo inhabitat omnis plenitudo Deitatis corporaliter:

10 Et estis in eo completi qui est caput omnis imperii ac potestatis:

11 In quo etiam circumcisi estis circumcisione quæ sit sine manibus, corpore peccatorum carnis exuto per circumcisionem Christi:

12 Ei consepulti per Baptismum, per quem etiam cum eo suscitati estis per fidem efficacis illius virtutis Dei qui suscitavit eum ex mortuis,

13 Vosque mortuos in offensis & præputio carnis vestræ cum ea vivificavit, vobis condonatis omnibus offensis:

14 *Ac* deleto quod adversum nos *erat* rituum chirographo, quod, *inquam*, erat nobis subcontrarium, *ipse* vero cruci affixum e medio sustulit.

15 *Et* expoliata imperia ac potestates traduxit palam, triumphatis illis per eam.

16 Nequis igitur vos damnet ob cibum vel potum, aut respectu festi, aut novilunii, aut sabbatorum:

17 Quæ sunt umbra rerum futurarum, at corpus est Christi.

18 Nemo adversum vos rectoris partes sibi ultro sumat, in submissione animi, & religioso cultu Angelorum:

dorum: pedem inferens in ea quæ non vidit, & temere inflatus carnis suæ intelligentia:

19 Neque retinens caput, ex quo totum corpus per commissuras & connexus suppeditatum & compactum, augescit Dei augmento.

20 Itaque si mortui cum Christo *liberi* estis ab elementis mundi, quid ut viventes in mundo, ritibus oneramini?

21 Nè ederis, *aiunt isti*, neq; gustaris, neq; attigeris,

22 Quæ omnia ipso usu corrumpuntur, *præscripta* ex præceptis & doctrinis hominum:

23 Quæ rationem quidem habent sapientiæ in cultu voluntario, & submissione animi, & in eo quod corpori non parcant: nec *tamen* ullius sunt pretii, *sum* ad ea *spectant* quibus farcitur caro.

CAP. III.

Jubet exuere veterem hominem cum suis affectibus, & novum induere cum suis virtutibus: Instituitque œconomiam Christianam.

1 ITaque si resurrexistis cum Christo, superna quærite, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens.

2 Superna curate, non terrestria.

3 Nam mortui estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo.

4 Vbicunque autem Christus vita *illa* nostra manifestus factus fuerit, tum & vos cum eo patefietis gloriosi.

5 Mortificate igitur membra vestra terrestria, fornicationem, impuritatem, mollitiem, cupiditatem malam, & avaritiam, quæ est idololatria.

6 Ob quæ venit ira Dei super homines contumaces.

7 Quibus in vitiis & vos ambulastis quondam, cum in iis viveretis.

8 At nunc deponite etiam vos hæc omnia, iram, excandescentiam, malitiam, maledicentiam, verborum obscœnitatem ab ore vestro.

9 Nè mentimini alius adversus alium, cum exuti sitis illo vetere homine cum factis ipsius:

10 Et induti sitis novo illo, qui renovatur in agnitionem congruentem imagini ejus qui ipsum condidit.

11 Ubi non est Græcus & Judæus, Circumcisio & Præputium, Barbarus & Scytha, servus & liber: sed omnia & in omnibus *est* Christus.

12 Induimini igitur, ut electi Dei, sancti & dilecti, visceribus miserationum, benignitate, animi submissione, lenitate, iræ cohibitione:

13 Sufferentes alii alios, & condonantes vobis mutuo, si quis adversus aliquem habuerit querelam: sicut & Christus condonavit vobis, ita & vos.

14 Super hæc autem omnia *induimini* charitate, quæ est connexus perfectionis.

15 Ut pax Dei sit gubernatrix in cordibus vestris, ad

ad quam etiam vocati estis in unum corpus: & gratiæ estote.

16 Sermo Christi inhabitet in vobis copiose cum omni sapientia, docendo & admonendo vos mutuo psalmis & hymnis, & cantionibus spiritualibus, cum gratia canendo in vestro corde Domino.

17 Et quicquid feceritis sermone aut facto, in nomine Domini Jesu *id fasite*, gratias agentes Deo & Patri per eum.

18 Uxores, subjicite vos propriis viris, ut convenit in Domino.

19 Viri, diligite uxores, & nè estote adversus eas amarulenti.

20 Filii, auscultate parentibus in omnibus: hoc enim placet Domino.

21 Patres, nè irritate liberos vestros, nè desponderant animum.

22 Servi, auscultate per omnia dominis secundum carnem, non obtequiis ad oculum exhibitis, ut qui hominibus placere studentes, sed cum simplicitate cordis, timentes Deum.

23 Et quicquid feceritis, ex animo præstate, tanquam Domino, & non hominibus:

24 Scientes vos a Domino recepturos mercedem hæreditatis: Nam Domino Christo servitis.

25 Qui vero injuriam intulerit, referet injuriam quam intulerit: nec est personarum acceptio.

CAP. IV.

Ad generales exhortationes redit, commendationesque & salutationes subjungit.

1 DOmini, jus & æquum servis præstate: ut qui sciatis vos quoque habere Dominum in cœlis.

2 In precibus perdurate, invigilantes iis cum gratarum actione.

3 Orantes simul etiam pro nobis, ut Deus aperiat nobis ostium sermonis, ut loquamur mysterium Christi, propter quod etiam tum vinctus.

4 Ut, *inquam*, illud manifestum faciam, sicut oportet me loqui.

5 Sapienter ambulate erga extraneos, opportunitatem redimentes.

6 Sermo vester semper cum gratia *sit* sale conditus, ut sciatis quomodo oporteat vos unicuique respondere.

7 Res meas omnes vobis notas faciet Tychicus, dilectus frater, & fidus minister, ac conservus in Domino:

8 Quem misi ad vos ad hoc ipsum, ut cognoscat res vestras, & corda vestra consoletur:

9 Cum Onesimo fido & dilecto fratre, qui est ex vobis. Omnia *igitur* vobis nota facient quæ hic aguntur.

10 Salutat vos Aristarchus meus in captivitate so-

cius,

cius, & Marcus consobrinus Barnabæ, de quo accepistis præcepta: si venerit ad vos, excipite eum:
11 Et Jesus qui vocatur justus: qui sunt ex circumcisione: isti *sunt* mihi adjutores in regno Dei, & fuere mihi solatio.
12 Salutat vos Epaphras, qui ex vobis est, servus Christi, semper precibus certans pro vobis, ut stetis perfecti & completi in omni voluntate Dei.
13 Hoc enim de eo testor, eum multo vestri studio ardere, & eorum qui sunt Laodiceæ, & eorum qui Hierapoli.
14 Salutat vos Lucas medicus ille dilectus, & Demas.
15 Salutate fratres qui sunt Laodiceæ, & Nymphan, & Ecclesiam quæ in domo illius est.
16 Et cum perlecta fuerat apud vos epistola, facite ut etiam in Laudicensium Ecclesia recitetur: & ut Scripta Laodicea vos quoque legatis.
17 Et dicite Archippo, Vide ut ministerium quod accepisti in Domino, impleas.
18 Salutatio mea manu Pauli. Memores estote vinculorum meorum. Gratia *sit* vobiscum. Amen.
Scripta est ad Colossenses Roma, per Tychicum & Onesimum.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD THESSALONICENSES PRIOR.

CAP. I.

Thessalonicenses Pauli, imo Domini ipsius, imitatores effecti, idea sunt bonorum Christianorum.

PAulus & Sylvanus & Timotheus, Ecclesiæ Thessalonicensium, *quæ est* in Deo Patre, & Domino Jesu Christo. Gratia *sit* vobis & pax à Deo Patre nostro, & Domino Jesu Christo.
2 Gratias agimus Deo semper de omnibus vobis, mentionem vestri facientes in precibus nostris:
3 Indesinenter commemorantes efficacem vestram fidem, & laboriosam charitatem, & patientem illam expectationem in Domino nostro Jesu Christo coram Deo & Patre nostro.
4 Scientes, fratres dilecti à Deo, electionem vestram.
5 Quoniam Evangelium nostrum constitit apud vos non sermone solum, sed etiam potentia, & Spiritu sancto, & certioratione: sicut nostis quales fuerimus inter vos, vestri causa.
6 Et vos imitatores nostri facti fuistis & Domini, recepto

recepto sermone cum afflictione multa, cum gaudio Spiritus sancti:

7 Adeo ut facti sitis exemplaria omnibus credentibus in Macedonia & in Achaia.

8 A vobis enim non solum personuit sermo Domini in Macedonia & Achaia, verumetiam in omnem locum fides vestra, quæ est in Deum, diffamavit, ut necesse non habeamus quicquam loqui.

9 Si quidem ipsi de nobis annunciant qualem ingressum habuerimus ad vos, & quomodo conversi estis vos ad Deum relictis idolis, ut serviretis Deo vivo & vero;

10 Et expectaretis Filium ejus è cœlis, quem suscitavit a mortuis, *nempe* Jesum nos eruentem ab ira illa ventura.

CAP. II.

Speculum boni pastoris & auditoris.

NAm ipsi nostis, fratres, ingressum nostrum ad vos non fuisse vanum.

2 Imo etiam *multa* prius passi & contumeliis affecti Philippis, sicut nostis, libertate loquendi usi fuimus in Deo nostro, ad annunciandum apud vos Evangelium Dei cum multo certamine.

3 Exhortatio enim nostra non fuit ex impostura, neque ex impuritate, neque cum dolo:

4 Sed sicut probati fuimus à Deo *quibus* crederetur Evangelium, ita loquimur, non ut hominibus placentes, sed Deo exploranti corda nostra.

5 Nec enim unquam sermone assentatorio usi fuimus, sicut nostis, nec avaritiæ causa quicquam prætexuimus: Deus testis est.

6 Neque ex hominibus quærentes gloriam, nec à vobis, nec ab aliis, cum possemus *vobis* oneri esse, ut Apostoli Christi.

7 Sed fuimus mansueti in medio vestri, ut si nutrix foveret liberos suos.

8 Et ita cupidi vestri avebamus impertiri vobis non solum Evangelium Dei, sed etiam nostras ipsorum animas, quod chari nobis effetis.

9 Meministis enim, fratres, laboris nostri ac ærumnæ: nocte enim ac die operando, ne cui vestrum oneri essemus, prædicavimus apud vos Evangelium Dei.

10 Vos testes *estis* & Deus, quomodo sancte & juste & inculpate vobis, qui creditis, nos gesserimus.

11 Sicut nostis quomodo unumquemque vestrum, tanquam pater liberos suos, hortabamur & consolabamur:

12 Et obtestabamur ut ambularetis sicut convenit, Deo vocante vos ad suum regnum ac gloriam.

13 Propterea etiam nos gratias agimus Deo sine

intermissione, quod acceptum de Deo sermonem, quem auditis ex nobis, excepistis non ut sermonem hominum, (sed sicut est vere) ut Dei sermonem, qui etiam agit in vobis qui creditis.

14 Vos enim, fratres, imitatores facti estis Ecclesiarum Dei quæ sunt in Judæa, in Christo Jesu, quippe qui eadem passi sitis & vos a propriis tribulibus, prout & ipse a Judæis.

15 Qui etiam Dominum Jesum & proprios Prophetas occiderunt, & nos exegerunt: neque Deo placent, & omnibus hominibus adversantur.

16 Prohibentes nos Gentibus loqui ut salventur, ut semper compleant peccata sua: occupavit enim eos ira ad extremum usque.

17 Nos vero, fratres, orbati vobis ad temporis momentum, conspectu, non animo, eo amplius studuimus videre faciem vestram cum multo desiderio.

18 Ideo voluimus venire ad vos (ego quidem Paulus) semel atque iterum, sed impedivit nos Satanas.

19 Nam quæ est nostra spes, aut gaudium, aut corona de qua glorier? an non & vos in conspectu Domini nostri Jesu Christi in ejus adventu?

20 Vos enim estis gloria nostra & gaudium.

CAP. III.

Informatus à Timotheo de eorum fide & dilectione, desiderat ipsos videre, & precatur ipsis prosperum.

QUamobrem nos non amplius continentes, libuit nobis ut soli Athenis derelinquerentur.

2 Misimusque Timotheum fratrem nostrum, ac ministrum Dei & adjutorem nostrum in Evangelio Christi, ad vos stabiliendos & exhortandos super fide vestra:

3 Ut nemo commoveatur ob afflictiones istas: ipsi enim nosmet sumus ad id positi.

4 Etenim cum apud vos essemus, prædicebamus vobis fore ut afflingeremur: quod & evenit, & nostis.

5 Quamobrem & ego non amplius *me* continens misi *eum*, ut cognoscerem fidem vestram: *veritus* ne quo modo tentasset vos tentator ille, & inanis redditus esset labor noster.

6 Nuper autem cum venisset Timotheus ad nos à vobis, & lætum nuncium nobis attulisset de fide & charitate vestra, & quod bonam nostri memoriam retineatis, semper expetentes nos videre, sicut nos quoque vos:

7 Propterea consolationem accepimus, fratres, ex vobis, in omni afflictione & necessitate nostra, per vestram fidem.

8 Nunc enim vivimus, si vos stetis in Domino.

9 Quam

9 Quam enim gratiarum actionem possimus Deo rependere de vobis, super omni gaudio quo gaudemus propter vos coram Deo nostro,

10 Nocte ac die magis ac magis rogantes ut videamus vestram faciem, & quæ desunt fidei vestræ suppleamus?

11 Ipse vero Deus & Pater noster, & Dominus noster Jesus Christus dirigat viam nostram ad vos.

12 Vos autem Dominus ut auctiores sitis & exundetis mutua inter vos charitate, & in omnes, quemadmodum & nos in vos.

13 Ut corda vestra inculpata stabiliat in sanctimonia coram Deo & Patre nostro, in adventum Domini nostri Jesu Christi cum omnibus sanctis suis.

CAP. IV.

Sanctimoniam & amorem fraternum foliandum, proprijs manibus operandum, resurrectionem justorum solatio habendam.

QUod reliquum est igitur, fratres, rogamus vos & precamur per Dominum Jesum, ut sicut accepistis a nobis quomodo oporteat vos ambulare & placere Deo, magis excellatis.

2 Nostis enim quæ mandata dederimus vobis per Dominum Jesum.

3 Nam hæc est voluntas Dei, *nempe* sanctificatio vestri, *id est*, ut abstineatis à fornicatione:

4 Ut sciat vestrum unusquisque suum vas possidere in sanctificatione & honore:

5 Non in morbo cupiditatis, sicut Gentes quæ non noverunt Deum.

6 *Et* ut ne *quis* opprimat & habeat quæ sui in negotio fratrem suum: nam vindex est Dominus omnium istorum, sicut & ante diximus vobis, & asseveranter testificati sumus.

7 Non enim vocavit nos Deus ad impuritatem, sed ad sanctificationem.

8 Proinde qui *hæc* aspernatur, non aspernatur hominem, sed Deum, qui etiam dedit nobis Spiritum suum sanctum.

9 Cæterum de fraterno amore non necesse habetis ut scribam vobis; ipsi namque Divinitus docti estis ut diligatis alii alios.

10 Nam & facitis hoc erga cunctos fratres qui sunt in tota Macedonia: precamur autem vos, fratres, ut potius excellatis:

11 Et ambitiose contendatis quieti esse, & res vestras agere, ac operari propriis manibus vestris, sicut vobis mandavimus:

12 Ut vos geratis decenter erga extraneos, & nullius indigeatis.

13 Nolim autem vos in ignorantia versari, fratres, quod ad eos attinet qui obdormierunt, ut nè

contristemini, sicut & reliqui qui spem non habent:
14 Nam si credimus Jesum mortuum esse & resurrexisse, ita etiam Deus eos qui obdormierint in Jesu adducet cum eo.
15 Hoc enim vobis dicimus verbis Domini, fore ut non vivi, qui reliqui erimus in adventu Domini, non prævenia mus eos qui obdormierint.
16 Nam ipse Dominus cum hortationis clamore & cum voce Archangeli & cum Dei tuba descendet è cœlo: & qui mortui fuerint in Christo, resurgent primum:
17 Deinde nos vivi, qui reliqui erimus, rapiemur simul cum eis in nubes, in occursum Domini in aera: & ita semper cum Domino erimus.
18 Itaque consolamini alii alios istis sermonibus.

CAP. V.

Modus levitime præparationis ad novissimum diem.

DOcto de temporibus & opportunitatibus, fratres, non est necesse ut vobis scribatur.
2 Ipsi enim penitus scitis diem illum Domini, ut fur nocte *venit*, ita venturum esse.
3 Cum enim dicent, Pax *est* & securitas, tunc repentinum eis instat exitium, sicuti dolor partus mulieri gravidæ, & nequaquam effugient.
4 At vos, fratres, non estis in tenebris, ut dies ille vos, tanquam fur, deprehendat.
5 Omnes vos filii lucis estis, ac filii diei: non sumus *filii* noctis, neque tenebrarum.
6 Nempe igitur non dormiamus ut reliqui, sed vigilemus & sobrii simus.
7 Nam qui dormiunt, noctu dormiunt: & qui inebriantur, noctu sunt ebrii.
8 At nos qui sumus diei sobrii simus, induti thorace fidei & charitatis, & pro galea spe salutis:
9 Nam non constituit nos Deus ad iram, sed ad salutem obtinendam per Dominum nostrum Jesum Christum:
10 Qui mortuus est pro nobis: ut sive vigilemus, sive dormiamus, simul cum eo vivamus.
11 Quapropter adhortamini alii alios, & ædificate singuli singulos, sicut & facitis.
12 Rogamus autem vos, fratres, ut agnoscatis eos qui laborant inter vos, & præsunt vobis in Domino, & admonent vos:
13 Et eos supra modum charos ducatis, propter opus ipsorum: pacem colite inter vos mutuam.
14 Precamur autem vos, fratres, admonete inordinatos, consolamini eos qui pusillo animo sunt: sublevate infirmos, iram cohibete erga omnes.
15 Videte ne quis malum pro malo cuipiam reddat, sed beneficentiam semper sectamini, tum inter vos mutuo, tum erga omnes.

16 Semper

16 semper gaudere:
17 Sine intermissione orate.
18 In omnibus gratias agite: hæc enim est voluntas Dei per Christum Jesum erga vos.
19 Spiritum ne extinguite;
20 Prophetias ne pro nihilo habete:
21 Omnia explorate: quod bonum fuerit retinete.
22 Ab omni specie mali abstinete.
23 Ipse autem Deus pacis sanctificet vos totos: & integer veller spiritus, & anima & corpus inculpate in adventum Domini nostri Jesu Christi conservetur.
24 Fidelis *est* qui vocavit vos, qui etiam *id* efficiet.
25 Fratres, orate pro nobis.
26 Salutate fratres omnes cum osculo sancto.
27 Adjuro vos per Dominum, ut recitetur hæc epistola omnibus sanctis fratribus.
28 Gratia Domini nostri Jesu Christi *sit* vobiscum. Amen.

Ad Thessalonicenses prima scripta fuit Athenis.

PAULI APOSTOLI
EPISTOLA AD
THESSALONICENSES
POSTERIOR.

CAP. I.

Afflictiones piorum in adventu Christi compensandæ.

PAulus & Sylvanus & Timotheus Ecclesiæ Thessalonicensium, *quæ est* in Deo Patre nostro & Domino Jesu Christo.
2 Gratia *sit* vobis & pax à Deo Patre nostro & Domino Jesu Christo.
3 Gratias agere debemus Deo semper de vobis, fratres, ut par est, quod vehementer augescat fides vestra, & abundet mutua uniuscujusque omnium vestrum charitas:
4 Adeo ut nos ipsi de vobis gloriemur apud Ecclesias Dei, *id est*, super tolerantia vestra & fide in omnibus persecutionibus vestris & afflictionibus quas sustinetis:
5 *Quæ res* indicium est justi judicii Dei, ut digni habeamini regno Dei, pro quo etiam *ista* patimini:
6 Si quidem justum est apud Deum, vicissim reddere iis qui affligunt vos afflictionem:
7 Vobis vero qui affligimini, relaxationem nobiscum in revelatione Domini Jesu de cœlo, cum Angelis suis potentibus,

9 Cum igne flammante, infligens ultionem iis qui Deum nesciunt, neque auscultant Evangelio Domini nostri Jesu Christi :

9 Qui pœnam pendent æterni exitii, *expulsi* à facie Domini & gloria virtutis ipsius :

10 Cum venerit ut glorificetur in sanctis suis : & admirandus fiat in credentibus omnibus (quod fides habita fuerit testimonio nostro apud vos) in die illo.

11 Cujus etiam rei gratia oramus semper pro vobis, ut vos dignetur ista vocatione Deus noster, & compleat omnem *suæ* bonitatis gratuitam benevolentiam, & opus fidei potenter.

12 Ut glorificetur nomen Domini nostri Jesu Christi in vobis, & vos in eo, & gratia Dei nostri, & Domini Jesu Christi.

CAP. II.

Vaticinium de Antichristi natali, progressu, revelatione & abolitione.

ROganus autem vos, fratres, per adventum Domini nostri Jesu Christi, & nostri ad eum aggregationem,

2 Ne cito à mente dimoveamini, neque terreamini, neque per spiritum, neque per sermonem, neque per epistolam tanquam per nos *scriptam*, quasi instet dies ille Christi.

3 Ne quis vos seducat ullo modo. Non enim *adveniet dies Christi*, quin venerit defectio prius ; & revelatus fuerit homo ille peccati, filius, *inquam*, ille perditionis,

4 Sese opponens ille & efferens supra quicquid dicitur Deus, aut numen : adeo ut in templo Dei tanquam Deus sedeat, præ se ferens se esse Deum.

5 Annon memini stis me, cum adhuc essem apud vos, hæc dixisse vobis ?

6 Nunc vero quid *eum* retineat nostis, ut is suo præstituto tempore reveletur.

7 Jam enim peragitur mysterium impietatis hujus : tantum qui nunc obstat, *obstabit* usquedum e medio sublatus fuerit.

8 Et tunc revelabitur sceleratus ille, quem Dominus absumet spiritu oris sui, & illustri adventu suo abolebit :

9 *Illum*, *inquam*, cujus adventus est ex illa vi efficaci Satanæ, cum omni potentia, & signis, & prodigiis mendacibus,

10 Et cum omni seductione injustitiæ in iis qui pereunt, propterea quod amorem veritatis non receperunt ut salvi fierent :

11 Ideo ig tur mittet eis Deus efficaciam erroris, ut credant mendacio :

12 Ut damnentur omnes qui non crediderint veri-

veritati, sed acquieverint in injustitia.

13 Nos autem debemus gratias agere Deo semper de vobis, fratres dilecti a Domino, quod elegerit vos Deus ab initio ad salutem per sanctificationem Spiritus & fidem habitam veritati.

14 Quo vocavit vos per Evangelium nostrum, ad acquirendam gloriam Domini nostri Jesu Christi.

15 Nempe igitur, fratres, perstate, & retinete traditam doctrinam, quam edocti estis & per sermonem & per epistolam nostram.

16 Ipse vero Dominus noster Jesus Christus, & Deus ac Pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam & spem bonam per gratiam,

17 Consoletur vestra corda, & stabiliat vos in omni sermone & opere bono.

CAP. III.

Precandum esse, & à vita inordinata & otiosa cavendum.

QUod reliquum est, orate, fratres, pro nobis, ut sermo Domini currat & glorificetur sicut & apud vos:

2 Et ut arripiamur à protervis ac sceleratis hominibus: non enim omnium est fides.

3 Sed fidelis est Dominus, qui stabiliet vos & custodiet ab illo improbo.

4 Confidimus autem in Domino de vobis, vos quæ mandamus vobis & facere & facturos esse.

5 Dominus vero dirigat vestra corda ad Dei charitatem, & Christi patientem expectationem.

6 Denunciamus autem vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subducatis vos ab omni fratre qui inordinate ambulat, & non ex traditione doctrina quam accepit à nobis.

7 Nam ipsi scitis quomodo oporteat nos imitari: quoniam non inordinate nos gessimus inter vos.

8 Neque gratis panem edimus *assumptum* à quoquam: sed cum labore & ærumna nocte dieque operantes, ne cui vestrum oneri essemus.

9 Non quod non nobis id non liceat: sed ut nosmetipsos pro exemplari præbeamus vobis ad nos imitandos.

10 Etenim cum essemus apud vos, hoc denunciabamus vobis, quod si quis nolit operari, etiam non edito.

11 Audivimus enim quosdam ambulare inter vos inordinate, nihil agentes, sed inaniter satagentes.

12 Iis autem qui sunt ejusmodi, mandamus, & precamur per Dominum nostrum Jesum Christum, ut cum quiete operantes suo pane vescantur.

13 Vos autem, fratres, ne segnescite in benefaciendo.

14 Quod si quis non auscultat nostro per epistolam sermoni, hunc notate; & ne commercium habete cum eo, ut erubescat.

15 Neq; ut inimicum ducite, sed admonete ut fratrem.
16 Ipse autem Dominus pacis semper det vobis pacem omni modo, Dominus *sit* cum omnibus vobis.
17 Salutatio mea manu Pauli: quod est signum in omni epistola: ita scribo;
18 Gratia Domini nostri Jesu Christi *sit* cum omnibus vobis. Amen.

Ad Thessalonicenses secunda missa fuit Athenis.

PAULI APOSTOLI
EPISTOLA
AD TIMOTHEUM
PRIOR.

CAP. I.

Ad quid præsipue Doctori attendendum: quibus ponatur lex, ad quid Christus venerit, & quomodo militandum.

PAulus Apostolus Jesu Christi ex imperio Dei Servatoris nostri, & Domini Jesu Christi, spei nostræ,
2 Timotheo germano filio in fide: Gratia *sit tibi*, misericordia, & pax a Deo Patre nostro, & Christo Jesu Domino nostro:
3 Sicut te rogavi ut permaneres Ephesi, cum proficiscerer in Macedoniam, *vide* ut denuncies quibusdam, ne diversam doctrinam doceant:
4 Nec attendant *animum* fabulis & genealogiis nunquam finiendis, quæ potius quæstiones præbent quam ædificationem Dei quæ est per fidem.
5 Porro finis mandati est charitas ex mundo corde, & conscientia bona, & fide minime simulata:
6 A quibus nonnulli ut a scopo aberrantes, diverterunt ad vaniloquentiam:
7 Volentes esse Legis doctores, cum non intelligant quæ loquuntur, nec ea de quibus asseverant.
8 Scimus autem bonam esse Legem, si quis ea legitime utatur:
9 Hoc sciens, *nempe* Legem justo positam non esse, sed sceleratis & subjici nescia, impiis & peccatoribus, nefariis & profanis, patricidis & matricidis, homicidis,
10 Scortatoribus, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, perjuris, & si quid aliud est quod sanæ doctrinæ sit oppositum,
11 *Quæ est* secundum gloriosum Evangelium beati Dei, quod concreditum est mihi.
12 Gratiam igitur illi habeo qui corroboravit me,

id est, Christo Jesu Domino nostro: quod me fidem duxerit, ut qui *me in ministerio* constituerit:

13 Qui prius eram blasphemus & persecutor & contumeliosus: sed mici misertus est: nam ignorans *id* faciebam: *nempe* fidei expers.

14 Superabundavit autem gratia illa Domini nostri cum fide & dilectione in Christo Jesu.

15 Certus *est hic* sermo, & dignus modis omnibus qui recipiatur, Christum Jesum venisse in mundum ut peccatores servaret, quorum primus sum ego.

16 Verum ideo misertus est mei, ut in me primo ostenderet Jesus Christus omnem clementiam, ut esem exemplar credituris in eum ad vitam æternam:

17 Regi autem æterno, incorruptibili, invisibili, soli sapienti Deo honor *sit* & gloria in secula seculorum. Amen.

18 Hoc mandatum commendo tibi, fili Timothee, *nempe* ut secundum prægressas de te prophetias, milites per eas bonam illam militiam:

19 Retinens fidem & bonam conscientiam: quam expulsa nonnulli naufragium fidei fecerunt.

20 Ex quibus est Hymenæus & Alexander: quos tradidi Satanæ, ut castigati discerent non blasphemare.

CAP. II.

Cur pro omnibus & quomodo precandum. Ad mulieres instructio.

ADhortor igitur ante omnia ut fiant deprecationes, preces, interpellationes, gratiarum actiones pro quibuslibet hominibus:

2 Pro regibus & quibuslibet in eminentia constitutis: ut tranquillam ac quietam vitam degamus cum omni pietate & veneratione:

3 Nam hoc bonum est & acceptum in conspectu Servatoris nostri Dei.

4 Qui quoslibet homines vult servari, & ad agnitionem veritatis venire.

5 Unus enim *est* Deus, unus etiam mediator Dei & hominum, homo Christus Jesus:

6 Qui seipsum dedit redemptionis pretium pro quibuslibet, *Christus, inquam*, testimonium illud præstitutis suis temporibus *destinatum*.

7 Cujus constitutus sum ego præco & Apostolus, (veritatem dico per Christum, non mentior,) doctor, *inquam*, Gentium, cum fide ac veritate.

8 Volo igitur viros orare in quovis loco, puras manus attollentes absque ira & disceptatione.

9 Itidem & mulieres amictu honesto, cum verecundia & modestia ornare sese, non cincinnis, vel auro, vel margaritis, vel pretioso vestitu:

10 Sed (quod decet mulieres pietatem in Deum spondentes) operibus bonis,

11 Mulier cum silentio discito cum omni subiectione.

12 Mulieri enim docere non permitto, neque auctoritatem usurpare in virum, sed *manere* ut sit in silentio.

13 Adam enim prior formatus est, deinde Eva.

14 Et Adamus non est seductus: sed mulier seducta causa transgressionis fuit.

15 Servabitur tamen liberos gignendo, si manserint *ipsi* in fide ac charitate, & sanctificatione cum modestia.

CAP. III.

Idea Episcopi, Presbyteri & Diaconi, & qu'd Ecclesia, quæve mysteria pietatis.

CErtus *est* hic sermo. Si quis Episcopatum desiderat, præclarum opus desiderat.

2 Oportet igitur Episcopum irreprehensum esse, unius uxoris virum, vigilantem, temperantem, compositum, hospitalem, aptum ad docendum:

3 Non vinosum, non percussorem, non turpem quæstum facientem: sed æquum, alienum à pugnis, alienum ab avaritia:

4 *Qui* suæ domui bene præsit, qui liberos habeat subditos cum omni honestate:

5 (Nam si quis propriæ domui præesse nescit, quomodo Ecclesiam Dei curabit?)

6 Non novitium, né inflatus in criminationem incidat diaboli.

7 Oportet autem eum etiam bonum habere testimonium ab extrancis, ne in probrum incidat & laqueum diaboli.

8 Diaconos itidem venerandos, non bilingues, non multo vino addictos, non turpem quæstum facientes.

9 Tenentes mysterium fidei in munda conscientia.

10 Atque hi etiam explorentur prius, deinde ministrent si sint inculpati.

11 Uxores itidem *eorum oportet esse* venerandas non calumniatrices, sobrias, fidas in omnibus.

12 Diaconi sint unius uxoris mariti, qui liberis bene præsint, & propriis domibus.

13 Nam qui bene ministraverint, gradum sibi bonum acquirunt, & multam loquendi libertatem per fidem quæ *est* in Christo Jesu.

14 Hæc tibi scribo, sperans fore ut mox ad te veniam:

15 Quod si tardavero, ut noris quomodo oporteat in domo Dei versari, quæ est Ecclesia Dei vivi, columna & stabilimentum veritatis.

16 Et sine dubio magnum est pietatis mysterium: Deus conspicuus factus est in carne, justificatus est in Spiritu, conspectus est ab Angelis, prædicatus est

Gentib.

Gentibus, fides illi habita est in mundo, sursum receptus est in gloriam.

CAP. IV.

Prædicit ultimorum temporum hypocrisin & heterodoxiam, suadetque studium pietatis & S. literarum.

SPiritus autem diserte dicit fore ut posterioribus præstitutis temporibus desciscant quidam à fide, attenti spiritibus deceptoribus ac doctrinis dæmoniorum,

2 Per hypocrisin falsiloquorum, quorum conscientia cauterio resecta est,

3 Prohibentium contrahere matrimonium, *jubentium* abstinere à cibis quos Deus condidit ad participandum cum gratiarum actione, fidelibus, ac iis qui norunt veritatem.

4 Nam quicquid condidit Deus bonum *est*: nec quicquam rejiciendum *est*, si cum gratiarum actione sumatur.

5 Sanctificatur enim per verbum Dei & preces.

6 Hoc si subjeceris fratribus, bonus eris minister Jesu Christi, innutritus in sermonibus fidei, & præclaræ doctrinæ quam assectatus es.

7 Cæterum profanas & aniles fabulas aversare: sed exerce teipsum ad pietatem.

8 Nam corporalis exercitatio ad pauca utilis est: at pietas ad omnia utilis est, ut quæ promissionem habeat vitæ præsentis ac futuræ.

9 Certus *est* hic sermo, & omnibus modis dignus qui recipiatur.

10 Nam idcirco etiam fatigamur, & conviciis afficimur, quod speremus in Deo vivo, qui est conservator omnium hominum, maxime *vero* fidelium.

11 Hæc denuncia & doce.

12 Nemo tuam juventutem contemnat, sed esto exemplar fidelium in sermone, in conversatione, in charitate, in spiritu, in fide, in castitate.

13 Interim dum venio, intentus esto lectioni, exhortationi, doctrinæ,

14 Nè negligito donum quod in te est, quod datum est tibi per prophetiam, cum impositione manuum presbyterii.

15 Hæc meditare, in his esto: ut tuus profectus manifestus sit inter omnes.

16 Intentus esto tibi ipsi & doctrinæ, & permane in istis: id enim si feceris, & teipsum servabis, & eos qui te audierint.

CAP.

CAP. V.

De modo quemque decenter exhortandi: de viduis, de Presbyterum & impositione manuum.

SEniorem ne increpaveris, sed hortare ut patrem: juniores, ut fratres:

2 Mulieres natu grandiores, ut matres: juniores, ut sorores, cum omni castitate.

3 Viduas honora quæ vere viduæ sunt.

4 Quod si qua vidua liberos aut nepotes habet, discant prius *in* propriam domum pietatem exercere, & vicem rependere parentibus: hoc enim est honestum & acceptum in conspectu Dei:

5 Porro quæ vere vidua est ac sola relicta, sperat in Deo, & permanet in deprecationibus & precibus nocte ac die.

6 At quæ lasciva est, ea vivens mortua est.

7 Hæc igitur denuncia, ut sint irreprehensæ.

8 Quod si quis suis & maxime domesticis non provident, fidem abnegavit, & est infideli deterior.

9 Vidua allegatur non minor annis sexaginta, quæ fuerit unius viri uxor.

10 In operibus bonis bono testimonio ornata: si liberos educavit, si fuit hospitalis, si sanctorum pedes lavit, si afflictis subvenit, si omne bonum opus est assidue secuta.

11 Porro juniores viduas rejice: postquam enim lascivierunt adversus Christum, nubere volunt:

12 Damnandæ, quam primam fidem irritam fecerint.

13 Simul autem etiam otiosæ *esse* discunt circumeuntes domos: imo non solum otiosæ, sed etiam nugaces & curiosæ, garrientes quæ non oportet.

14 Velim igitur juniores nubere, liberos gignere, domum administrare, nullam occasionem dare adversario ad conviciandum.

15 Jam enim nonnullæ deflexerunt, secutæ Satanam.

16 Quod si quis fidelis, aut si qua fidelis habet viduas, ei suppeditato quantum sufficit, & non oneretur Ecclesia, ut iis quæ vere viduæ sunt subveniat.

17 Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habentor: maxime qui laborant in sermone & doctrina.

18 Dicit enim Scriptura, Bovi trituranti non obligabis os: &, Dignus est operarius mercede sua.

19 Adversus presbyterum accusationem ne recipito, nisi sub duobus aut tribus testibus.

20 Eos qui peccant, in conspectu omnium argue, ut & reliqui metuant.

21 Obtestor in conspectu Dei, & Domini Jesu Christi, & electorum Angelorum, ut hæc observes sine præjudicio, nihil faciens in alteram partem inclinando.

22 Manus

22 Manus cito nè cui imponito, neq; communicato peccatis alienis, temetipsum castum conserva.

23 Nè amplius esto abstemius: sed vino pauculo utere, propter stomachum tuum & crebras tuas infirmitates.

24 Quorundam hominum peccata ante manifesta sunt, præcuntia damnationi, quosdã vero subsequuntur.

25 Itidem & bona opera ante manifesta sunt: & ea quæ secus habent, occultari non possunt.

CAP. VI.

Officium servi, pietatis αὐτάρκεια & avaritiæ mala indicantur.

QUicunque sub jugo sunt servi, suos dominos omni honore dignos ducunto, nè Dei nomen & doctrina blasphemetur.

2 Qui vero fideles habent dominos, nè *eos* contemnant quod fratres sint: sed eo magis inserviant, quod fideles sint ac dilecti, qui beneficentiam illam itidem capessunt. Hæc doce & exhortare.

3 Siquis diversam docet doctrinam, neque accedit sanis sermonibus Domini nostri Jesu Christi, & ei quæ secundum pietatem est doctrinæ;

4 *Is* inflatus est, nihil sciens, sed insaniens circa quæstiones ac pugnas de verbis: ex quibus nascitur invidia, lis, maledicentiæ, suspiciones malæ,

5 Perversæ exercitationes hominum mente corruptorum, & qui privati sunt veritate, & quæstui habent pietatem: abscede ab eis qui ejusmodi sunt.

6 Est autem quæstus magnus pietas cum animo sua sorte contento.

7 Nihil enim intulimus in mundum; videlicet nec efferre quicquam possumus:

8 Sed habentes alimenta, & quibus tegamur, hæc nobis satis erunt.

9 Qui vero volunt ditescere, incidunt in tentationem & laqueum & cupiditates multas amentes & damnosas, quæ demergunt homines in exitium & perniciem.

10 Siquidem radix omnium malorum est amor pecuniæ: quam quidam dum appetunt, aberrarunt à fide, & seipsos undiquaque transfixerunt doloribus multis.

11 Tu vero, O homo Dei, ista fuge: sectare autem justitiam, pietatem, fidem, charitatem, tolerantiam, lenitatem.

12 Decerta præclarum illud certamen fidei: apprehende vitam æternam, ad quam & vocatus es, & professus præclaram illam professionem in conspectu multorum testium.

13 Mando tibi coram Deo qui vivificat omnia, & Jesu Christo qui testatam fecit coram Pontio Pilato præclaram illam professionem.

14 Ut

14 Ut observes hanc præceptionem, incontaminatus & irreprehensus, usque ad illustrem illum adventum Domini nostri Jesu Christi:

15 Quem præstitutis temporibus suis ostendet ille beatus & solus Princeps, Rex illi regum, & Dominus dominorum:

16 Qui solus habet immortalitatem, lucem habitans inaccessam, quem vidit nemo hominum, neque videre potest: cui honor & robur æternum. Amen.

17 Iis qui divites sunt in hoc seculo denuncia, nè efferantur animo, neque spem ponant in divitiis incertis, sed in illo Deo vivo, qui præbet nobis omnia copiose ad fruendum:

18 Ut sint benefici, ut divites sint operibus bonis, faciles ad impertiendum, facilis convictus:

19 Congerentes sibi pro thesauro fundamentum bonum in posterum, ut apprehendant æternam illam vitam.

20 Timothee, depositum custodi, & averlare profanos illos de rebus inanibus clamores, & appositiones falsæ nominatæ notitiæ:

21 Quam nonnulli præ se ferentes, circa fidem aberrarunt: scopo, Gratia sit tecum. Amen.

Ad Timotheum prima missa fuit Laodicea, quæ est metropolis Phrygiæ Pacatianæ.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD TIMOTHEUM POSTERIOR.

CAP. I.

Donum excitandum: hypotyposis sanorum verborum servanda, & strenuitas in officio adhibenda.

Paulus Apostolus Jesu Christi, per voluntatem Dei, secundum promissionem vitæ quæ est in Christo Jesu,

2 Timotheo dilecto filio *sit* gratia misericordia, pax à Deo Patre, & Christo Jesu Domino nostro.

3 Gratiam habeo Deo, quem colo à majoribus cum munda conscientia, prout continuam tui memoriam teneo in deprecationibus meis nocte ac die:

4 Expetens te videre, memor tuarum lachrymarum, ut gaudio replear.

5 Memoria repetens eam quæ in te est minime simulatam fidem, quæ habitavit prius in avia tua Loide, & matre tua Eunice; persuasus sum autem quod in te quoque.

6 Quam ob causam in memoriam revoco tibi ut excitet

exuscites donum Dei quod est in te per impositionem manuum mearum.

7 Non enim dedit nobis Deus spiritum formidinis, sed roboris, & charitatis, & sanitatis animi.

8 Ne igitur te pudeat testimonii Domini nostri, neque te pudeat mei, qui sum vinctus ipsius: sed esto particeps afflictionum Evangelii ex potentia Dei:

9 Qui servavit nos, & vocavit vocatione sancta: non ex operibus nostris, sed ex suo proposito, & gratia, quæ data quidem est nobis in Christo Jesu ante tempora seculorum:

10 Sed facta nunc est manifesta per illustrem illum adventum Servatoris nostri Jesu Christi, qui & mortem abolevit, & vitam ac incorruptibilitatem in lucem produxit per Evangelium.

11 Cujus causa constitutus sum ego præco & Apostolus ac Doctor Gentium.

12 Quam ob causam & hæc patior: sed non pudefio: novi enim cui crediderim, & mihi persuasum est eum posse depositum meum in illum diem custodire.

13 Expressam formam teneto sanorum sermonum, quos à me audisti, cum fide & charitate quæ est in Christo Jesu.

14 Præclarum illud depositum custodi per Spiritum sanctum qui inhabitat in nobis.

15 Nosti hoc, quod se averterint a me omnes qui sunt in Asia: ex quibus est Phygellus & Hermogenes.

16 Præstet misericordiam Dominus Onesiphori familiæ: quoniam sæpe me recreavit, & catenam meam non erubuit.

17 Imo cum esset Romæ, studiosissime quæsivit me, & invenit.

18 Det ei Dominus ut inveniat misericordiam apud Dominum in die illo: quam multa etiam Ephesi subministrarit, tu optime nosti.

CAP. II.

Sumpta à militibus & agricola similitudine ad tolerantiam exhortatur, & monet Timotheum ut posthabitu clamoribus leviter & mansuete agat.

TU igitur, fili mi, corroborator per gratiam quæ est in Christo Jesu:

2 Et quæ audisti à me inter multos testes, hæc committe fidis hominibus, qui sint idonei ad alios quoque docendos.

3 Tu igitur tolerans esto afflictionum, ut bonus miles Jesu Christi.

4 Nemo qui militat implicatur hujus vitæ negotiis, ut ei placeat à quo delectus est miles.

5 Quod si certat etiam aliquis, non coronatur nisi legitime certaverit.

6 Agricolam oportet prius laborando fructus percipere.

7 Per-

7 Perpende quæ dico: det igitur tibi Dominus intelligentiam in omnibus.

8 Memento Jesum Christum suscitatum fuisse ex mortuis, *factum* ex semine Davidis, secundum Evangelium meum:

9 In quo vexor usque ad vincula ut facinorosus: sed sermo Dei non est vinctus.

10 Ideo omnia tolero propter electos, ut & ipsi salutem consequantur quæ est in Christo Jesu, cum gloria æterna.

11 Certus *est his* sermo: nam si cum eo mortui sumus, cum eo etiam vivemus:

12 Si subtiterimus, etiam conregnabimus; si abnegamus, & ille abnegabit nos.

13 Si infidi sumus, ille *tamen* fidus manet, negare seipsum non potest.

14 Hæc suggere, obtestans in conspectu Domini nè de verbis pugnent, quod nullam adfert utilitatem, *imo* auditores subvertit.

15 Stude teipsum testatum sistere Deo, operarium qui non erubescat, & qui recte sermonem veritatis secet.

16 Profanos autem illos de rebus inanibus clamores cohibe: ad majorem enim procedunt impietatem,

17 Et sermo eorum depascet ut gangræna: ex quibus est Hymenæus & Philetus:

18 Qui circa veritatem aberrarunt à scopo, dicentes resurrectionem jam esse factam: & subvertunt quorundam fidem.

19 Solidum tamen fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, Novit Dominus eos qui sunt sui: &, Abscedat ab injustitia quisquis nominat nomen Christi.

20 Cæterum in magna domo non tantum sunt vasa aurea & argentea, sed etiam lignea ac testacea: & alia quidem ad decus, alia vero ad dedecus.

21 Siquis igitur sese ab his expurgarit, erit vas ad decus, sanctificatum, & accommodum usibus Domini, & ad omne opus bonum comparatum.

22 Juveniles autem cupiditates fuge: sed sectare justitiam, fidem, charitatem, pacem cum iis qui invocant Christum ex mundo corde.

23 Stultas autem & ineruditas illas quæstiones averte, sciens eas gignere pugnas.

24 Servum autem Domini non oportet pugnare, sed mansuetum esse erga omnes, aptum ad docendum, tolerantem malos:

25 Cum lenitate erudientem eos qui contrario animo sunt affecti: *expertur*um num aliquando daturus sit eis Deus resipiscentiam ad agnitionem veritatis,

26 Et sanitate mentis recepta *evasur*i ex diaboli laqueo, ab eo captivi facti ad ipsius libitum.

CAP.

CAP. III.

Prophetia de novissimo tempore : autor ususque S. literarum.

1 ILlud autem scio, fore ut extremis diebus instent tempora molesta.

2 Erunt enim homines sui amantes, avari, gloriosi, superbi, maledici, parentibus non obsequentes, ingrati, profani,

3 Charitatis expertes, implacabiles, calumniatores, intemperantes, immites, minime amantes bonorum,

4 Proditores, præcipites, inflati, voluptatum amantes potius quam amantes Dei,

5 Habentes formam pietatis, sed qui vim ejus abnegarint : istos igitur aversare.

6 Ex his enim sunt illi qui irrepunt in familias, & captivas ducunt mulierculas, cumulatas peccatis, actas cupiditatibus variis,

7 Semper discentes, sed quæ nunquam ad cognitionem veritatis venire possint.

8 Quemadmodum autem Jannes & Jambres obstiterunt Moïsi, ita & hi obsistunt veritati: homines mente corrupti, rejectanei circa fidem.

9 Sed non procedent amplius : nam amentia illorum evidens erit omnibus, ut & illorum fuit.

10 Tu vero assecutus es doctrinam meam, vitæ meæ rationem, propositum, fidem, iræ cohibitionem, charitatem, tolerantiam,

11 Persecutiones, perpessiones, quæ mihi acciderunt Antiochiæ, Iconii, Lystris, quas persecutiones sustinuerim : sed ex omnibus eripuit me Dominus.

12 Sed & omnes qui volunt pie vivere in Christo Jesu persecutionem patientur.

13 Impuroi autem homines & impostores proced-ent in pejus, tum seducentes, tum seducti.

14 At tu maneto in iis quæ didicisti & quæ tibi concredita sunt, sciens a quo didiceris :

15 Teque a puero sacras literas noviste, quæ te possunt sapientem reddere ad salutem, per fidem quæ est in Christo Jesu.

16 Tota Scriptura divinitus *est* inspirata, & utilis ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad disciplinam in justitia :

17 Ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum perfecte instructus.

CAP. IV.

Officium pastoris Ecclesiæ : exemplum Pauli apostoli : multa passus & derelictus ab omnibus liberatur a Domino.

OBtestor te igitur ego in conspectu Dei, & Domini Jesu Christi, qui judicaturus est vivos & mortuos in illustri illo suo adventu & regno suo :

2 Prædica sermonem illum, insta tempestive, intempestive :

tempestive : argue, objurga : exhortare cum omni lenitate & doctrina.

3 Nam erit tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt : sed auribus prurientes, ipsi sibi secundum suas illas peculiares cupiditates coacervabunt doctores :

4 Et a veritate quidem aures avertent, ad fabulas vero divertent.

5 At tu vigila in omnibus, tolerans esto afflictionum, opus perage Evangelistæ, ministerii tui plenam fidem facito.

6 Nam & ego jam liber, & præstitutum tempus meæ dimissionis instat.

7 Certamen illud præclarum decertavi, cursum peregi, fidem servavi.

8 Quod reliquum est, reposita est mihi justitiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illo die, justus ille judex : non solum autem mihi, sed & omnibus qui expetiverunt illustrem illum ipsius adventum.

9 Stude mox ad me venire.

10 Nam Demas me deseruit, amore hujus præsentis seculi ; & profectus est Thessalonicam : Crescens in Galatiam, Titus in Dalmatiam :

11 Lucas mecum est solus : Marcum assumptum adduc tecum : est enim mihi perutilis ad ministerium.

12 Porro Tychicum misi Ephesum,

13 Penulam quam reliqui Troadæ apud Carpum, adfer cum venies, & libros, maxime membranas.

14 Alexander faber ærarius multa mala mihi exhibuit : reddat ei Dominus secundum facta ipsius.

15 Quem & tu cave : vehementer enim obstitit sermonibus nostris.

16 In prima mea defensione nemo mihi adfuit, sed omnes me deseruerunt : utinam ne hoc illis imputetur.

17 Sed Dominus mihi adfuit, & corroboravit me : ut per me certiorarctur præconium quod audirent omnes Gentes : & ereptus fui ex ore leonis.

18 Et eripiet me Dominus ab omni opere malo, servabitque regno suo cœlesti : cui gloria in secula seculorum. Amen.

19 Saluta Priscam & Aquilam, & Onesiphori familiam.

20 Erastus mansit Corinthi, Trophimum autem reliqui Mileti infirmum.

21 Stude venire ante hyemem. Salutat te Eubulus & Pudens & Linus & Claudia, & fratres omnes.

22 Dominus Jesus Christus *sit* cum spiritu tuo. Gratia *sit* vobiscum. Amen.

Scripta est Roma secunda ad Timotheum, qui primus Ephesi ordinatus fuit Episcopus, cum Paulus iterum sisteretur Cæsari Neroni.

PAULI

PAULI APOSTOLI
EPISTOLA
AD TITUM.

CAP. I.

Quales Episcopos & Presbyteros ordinare debeat, & de quibus Cretenses moneat.

PAulus servus Dei, Apostolus autem Jesu Christi secundum fidem electorum Dei, & agnitionem veritatis quæ est secundum pietatem:

2 Ad spem vitæ æternæ quam promisit qui non mentitur Deus ante tempora sæculorum;

3 manifestavit autem tempore suo verbum suum per prædicationem quod creditum est mihi ex imperio Salvatoris nostri Dei:

4 Tito germano filio in communi fide. Gratia *sit tibi*, misericordia & pax a Deo Patre, & Domino Jesu Christo Salvatore nostro.

5 Hujus rei gratia dereliqui te in Creta, ut quæ desunt corrigas, & constituas oppidatim presbyteros, sicut ego tibi ordinavi.

6 Si quis est inculpatus, unius uxoris vir, liberos habens fideles, qui non sint obnoxii criminis luxus, aut subjici nescii.

7 Oportet enim episcopum inculpatum esse, tanquam Dei dispensatorem, non sibi pertinaciter placentem, non iracundum, non vinolentum, non percussorem, non turpem quæstum facientem:

8 Sed hospitalem, bonorum amantem, temperantem, justum, pium, continentem:

9 Tenacem fidelis illius sermonis qui ad doctrinam est, ut possit & exhortari doctrina sana, & contradicentes convincere.

10 Sunt enim multi subjici nescii, & vaniloqui, & mentium seductores, maxime qui sunt ex Circumcisione.

11 Quibus oportet os obturare: qui totas domos subvertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

12 Dixit quidam ex ipsis proprius ipsorum propheta, Cretenses semper mendaces, malæ feræ, ventres pigri.

13 Testimonium hoc est firmum, quam ob causam increpa illos redargue illos præcise, ut sani sint in fide:

14 Non attendentes Judaicis fabulis, & præceptis hominum avertentium veritatem.

15 Omnia quidem munda mundis: polluto autem & incredulis nihil est mundum, sed polluta est eorum & mens & conscientia.

16 Deum profitentur se scire, sed factis negant, cum sint abominandi, & contumaces, & ad omne opus bonum reprobati.

CAP.

CAP. II.

Jubetur Titus verbis & exemplo ad obedientiam gratiæ, quæ illuxit omnibus, omnes & singulos exhortari.

AT tu loquere quæ decent sanam doctrinam.

2 Ut senes sobrii sint, venerandi, temperantes, sani fide, charitate, tolerantia.

3 Anus itidem, ut *sint* habitu qui sanctimoniam decet, non calumniatrices, non vino multo addictæ, honestatis magistræ:

4 Ut sapere doceant adolescentulas, ut sint maritorum ac liberorum amantes,

5 Temperantes, castæ, domi manentes, bonæ, quæ sese subjiciant suis viris: nè sermo Dei blasphemetur.

6 Adolescentulos itidem adhortare ut sint temperantes:

7 Per omnia teipsum præbens exemplar bonorum operum, in doctrina integritatem, gravitatem,

8 Sermonem sanum qui damnari non possit: ut qui *se* ex adverso *opponit* erubescat, nihil habens quod de vobis dicat malì.

9 Servos *hortare* ut suis dominis sese subjiciant, in omnibus ut *eis* placeant: non respondatores,

10 Nihil intervertentes, sed omnem bonam fidem ostendentes, ut doctrinam Servatoris nostri Dei ornent in omnibus.

11 Illuxit etiam gratia illa Dei salutifera quibusvis hominibus,

12 Erudiens nos ut abnegata impietate & mundanis cupiditatibus temperanter & juste & pie vivamus in præsenti seculo:

13 Expectantes beatam illam spem & illustrem illum adventum gloriæ magni illius Dei ac Servatoris nostri, *nempe* Jesu Christi.

14 Qui dedit semetipsum pro nobis, ut redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sibi ipsi populum peculiarem, accensum studio bonorum operum.

15 Hæc loquere & exhortare, & argue cum omni imperio: nemo te despiciat.

CAP. III.

Benevolentiæ Dominicæ & bonis operibus, non quæstionibus aut λογομαχίαις studendum.

IPsis suggere ut sese subjiciant principatibus ac potestatibus, ut obtemperent, ut ad omne opus bonum sint parati:

2 Ne cui maledicant, ut sint à pugnis alieni, æqui, omnem exhibentes lenitatem erga quosvis homines.

3 Nam eramus quondam & nos amentes, rebelles, errantes, servientes cupiditatibus ac voluptatibus variis, in malitia & invidia degentes, odiosi, alii alios odio prosequentes:

4 Sed postquam benignitas & erga homines amor apparuit Servatoris nostri Dei,

5 non

5 Non ex operibus justis quæ fecerimus nos, sed ex
sua misericordia, servavit nos per lavacrum regenera-
tionis, renovationis Spiritus sancti:
6 Quem effudit super nos copiosè per Jesum Chri-
stum Servatorem nostrum:
7 Ut justificati illius gratia, hæredes efficeremur se-
cundum spem vitæ æternæ:
8 Certus est hic sermo, hæc volo te affeverare, ut qui
crediderunt Deo curent bene agendo præire.
9 Hæc illa sunt bona, & hominibus utilia: stultas
autem quæstiones & genealogias & contentiones ac
pugnas legales cohibe: sunt enim inutiles & vanæ.
10 Hæreticum hominem post unam & alteram ad-
monitionem repelle:
11 Ut qui noris eversum esse eum qui sit ejusmodi,
& peccare, ut qui suopte judicio sit condemnatus.
12 Cum misero Artemam ad te, aut Tychicum, stude
venire ad me Nicopolin: nam illic decrevi hyemare.
13 Zenam legis interpretem & Apollo studiosè
deducendos curato, nequid illis desit.
14 Discant autem etiam nostri bene agendo præire
ad necessarios usus, ut non sint fructus expertes.
15 Salutant te qui mecum sunt omnes. Saluta eos
qui diligunt nos in fide. Gratia *Dei sit* cum omnibus
vobis. Amen.

Ad Titum, qui primus Cretensium Ecclesiæ ordina-
natus fuit Episcopus, scripta ex Nicopoli Macedoniæ.

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD PHILEMONEM,

Ignoscentia Christiana commendatur Philemoni.

1 PAulus vinctus Christi Jesu, & Timotheus frater,
Philemoni dilecto & adjutori nostro,
2 Et Apphiæ dilectæ, & Archippo commilito-
ni nostro, & Ecclesiæ quæ domi tuæ est:
3 Gratia *sit* vobis & pax à Deo Patre nostro, & Do-
mino Jesu Christo.
4 Gratias ago Deo meo, semper mentionem tui fa-
ciens in precibus meis,
5 Quod audiam tuam charitatem, ac fidem quam
habes erga Dominum Jesum, & erga omnes sanctos:
6 Ut communicatio fidei tuæ efficax fiat, agnitione
omnis ejus boni quod est in vobis per Christum Jesum.
7 Gaudium enim habemus multum, & consolatio-
nem super charitate tua, quod viscera sanctorum re-
focillata sint per te, frater.
8 Quapropter quamvis multam in Christo liberta-

tem

tem habeam præcipiendi tibi quod convenit ;
9 *Tamen* propter charitatem potius precor, cum talis sim, nempe Paulus senex, nunc autem etiam vinctus Jesu Christi.
10 Precor autem pro filio meo quem genui in vinculis meis, Onesimo :
11 Quondam tibi inutili, nunc vero tibi & mihi perutili.
12 Quem remisi : tu autem eum, id est, viscera mea, excipe.
13 Quem ego cupiebam apud me retinere, ut pro te mihi ministrat mihi in vinculis Evangelii :
14 Sed absque tua sententia nihil volui facere, ut non velut ex necessitate sit beneficium tuum, sed sponte collatum,
15 Utique enim propterea separatus fuit *abs te* ad tempus, ut eum *à me* perpetuum recipias :
16 Non jam ut servum, sed amplius quam servum, fratrem *videlicet* dilectum, maxime mihi, quanto autem magis tibi & in carne & in Domino?
17 Itaque si me socium habes, excipe eum tanquam me.
18 Quod si qua te injuria affecit, aut debitor tibi est, hoc mihi imputato.
19 Ego Paulus scripsi mea manu, ego rependam : ut ne tibi dicam quo teipsum etiam mihi insuper debeas.
20 Etiam, frater, *sane* ego fruar abs te consequar in Domino : refocilla mea viscera in Domino.
21 Scripsi tibi, confisus sure ut tu *me* audias, ut qui norim te supra id etiam quod dico facturum esse.
22 Simul autem etiam para mihi hospitium : spero enim me per preces vestras donatum iri vobis.
23 Salutant te Epaphras, (meus in captivitate propter Christum Jesum socius)
24 Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas, adjutores mei.
25 Gratia Domini nostri Jesu Christi *sit* cum spiritu vestro. Amen.

Ad Philemonem missa fuit Roma per Onesimum servum.

PAULI

PAULI APOSTOLI EPISTOLA AD HEBRÆOS.

CAP. I.

Ut doctrinam Christi commendet, probat eum supra prophetas & supra angelos esse.

MUltis vicibus multisque modis olim Deus locutus Patribus in Prophetis, ultimis diebus hisce locutus est nobis in Filio.

2 Quem constituit hæredem omnium, per quem etiam mundum condidit.

3 Qui cum sit effulgentia gloriæ, & character persone ipsius, sustinetque omnia verbo illo suo potente, purificatione peccatorum nostrorum per seipsum facta, sedit ad dexteram Majestatis illius in locis excelsissimis:

4 Tanto præstantior factus Angelis, quanto excellentius præ illis sortitus est nomen.

5 Nam cui dixit unquam Angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te? ac rursum, Ego ero ei pater, & ipse erit mihi filius?

6 Rursum autem cum inducit primogenitum in orbem terrarum, dicit, Et adorent eum omnes Angeli Dei.

7 Et de Angelis quidem dicit, Qui Angelos suos facit ventos, & administros suos, ignis flammam.

8 Ad filium autem, Thronus tuus, Deus, in seculum seculi: virga recta virga regni tui.

9 Dilexisti justitiam, & odisti transgressionem: propterea unxit te, O Deus, Deus tuus oleo exultationis, ultra consortes tuos.

10 Et, Tu in initio, Domine, terram fundasti, & opera manuum tuarum sunt cœli:

11 Ipsi peribunt, tu autem permanes, & omnes ut vestimentum veterascent.

12 Ac velut amictum circumvolves eos, & mutabuntur: tu autem idem es, & anni tui non deficient.

13 Ad quem autem Angelorum dixit unquam, Sede ad dextram meam usquedum ponuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum?

14 Nonne omnes sunt ministerii munere fungentes Spiritus, qui ministerii causa emittuntur propter hæredes salutis futuros?

CAP. II.

Confudit Christi doctrinæ obedientiam deberi, eumque nobis fratrem factum, ut nostrum misereatur.

PRopterea oportet nos eo amplius attendere ea quæ audivimus, ne quando perfluamus.

2 Etenim si per Angelos dictus sermo fuit firmus, omnisque transgressio & contumacia justam mercedis retributionem retulit,

3 Quo-

3 Quomodo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem? quæ cum primum enarrari cœpit per ipsum Dominum, ab iis qui ipsum audierant fuit nobis confirmata:

4 Testimonium illis præbente Deo & signis & prodigiis, variisq; virtutibus, & Spiritus sancti distributionibus pro sua voluntate.

5 Non enim Angelus subjecit mundum illum futurum de quo loquimur.

6 Testatus est autem quidam alicubi, dicens, Quid est homo ut memor iis ejus, aut filius hominis, ut eum respicias?

7 Feciti eum paulisper inferiorem Angelis: gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum.

8 Omnia subjecisti sub pedibus ejus. Enimvero per hoc quod ei subjecit omnia, nihil omisit quod non ei subjectum. At nunc nondum videmus ei omnia esse subjecta.

9 Sed Jesum illum cernimus gloria & honore coronatum, qui paulisper fuit inferior Angelis factus, propter mortis perpessionem, ut beneficio Dei pro omnibus mortem gustaret.

10 Decebat enim, ut ipse, propter quem sunt hæc omnia, & per quem sunt hæc omnia, multos filios in gloriam adducendo principem salutis ipsorum per perpessiones consummaret.

11 Nam & qui sanctificat, & qui sanctificantur, ex uno sunt omnes. Quam ob causam non erubescit eos vocare fratres,

12 Dicens, Annunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ tibi hymnos canam.

13 Et rursus, Ego fretus ero ipso. Et iterum, Ecce ego & pueri quos mihi dedit Deus.

14 Quoniam igitur pueri participes sunt carnis & sanguinis, ipse quoque consimiliter particeps factus est eorundem, ut per mortem aboleret eum potestatem quem est mortis robur, hoc est, diabolum:

15 Et liberos redderet quotquot metu mortis per omnem vitam damnantes erant servitutis.

16 Non enim utique Angelos assumpsit, sed semen Abrahami assumpsit.

17 Unde debuit per omnia fratribus similis fieri, ut misericors esset & fidelis pontifex in iis quæ apud Deum *agenda forent*, ad expiandum peccata populi.

18 Nam ex eo quod perpessus fuit cum tentatus est, potest & iis qui tentantur succurrere.

CAP.

CAP. III.

Collatio Mosis & Christi. Inde exhortatio ex Davidis testimonio, & dehortatio ab exemplo induratorum in deserto.

UNde, fratres sancti, vocationis cœlestis consortes, considerate Apostolum & Pontificem professionis nostræ Christum Jesum:

2 Fidelem ei qui ipsum constituit: ut & Moses *fidelis fuit* in toto domo ipsius.

3 *Tanto* namque ampliore gloria præ Mose hic dignus est habitus, quanto majorem habet honorem is qui construxit domum, quam domus ipsa.

4 Omnis enim domus apparatur à quopiam: qui vero construxit hæc omnia *est* Deus.

5 Et Moses quidem fidus *fuit* in tota domo ipsius, ut famulus, ad testificanda quæ post erant dicenda:

6 At Christus ut filius domui suæ præest: cujus domus sumus nos, si modo loquendi libertatē & spē illi de qua gloriamur ad finem usq; firmam retinuerimus.

7 Quapropter, sicut dicit Spiritus ille sanctus, Hodie si vocem ejus audieritis,

8 Nē obdurate corda vestra, sicut in exacerbatione illa, in die tentationis illius in deserto:

9 Ubi tentaverunt me patres vestri, exploraverunt me, & viderunt opera mea per annos quadraginta.

10 Quapropter infensus fui itti genti, & dixi, Semper errant corde, neque cognoverunt vias meas.

11 Itaq; juravi in ira mea, Si introibūt in requiē meā.

12 Videte, fratres, nequando sit in ullo vestrum cor malum, incredulum, desciscendo à Deo vivo:

13 Sed exhortamini alii alios quotidie, quoad appellatur dies hodiernus: nequis ex vobis indueatur seductione peccati.

14 Christi enim consortes, facti sumus, si modo principium illud quo sustentamur, firmum retinuerimus ad finem usque:

15 *Interim* dum dicitur, Hodie si vocem ejus audieritis, ne obdurate corda vestra, ut in illa exacerbatione.

16 Nam quidam cum audissent, exacerbarunt *Dominum*: non omnes tamen ii qui exierant ex Ægypto per Mosen.

17 Quibus autem infensus fuit quadraginta annis? nonne iis qui peccaverunt, quorum artus conciderunt in deserto?

18 Quibus autem juravit non ingressuros in requiem suam, nisi iis qui non obedierunt?

19 Et videmus non potuisse ingredi propter incredulitatem.

CAP. IV

Collatio sabbati ceremonialis & spiritualis: & vis verbi Dei penetrantissima.

METuamus igitur nē quando derelicta promissione introeundi in requiem ejus, videatur ali-

quis ex vobis illa fuisse per tarditatem excluſus.

2 Etenim nobis evangelizatum eſt, ſicut & illis: ſed non profuit illis auditus ſermo, ut qui fide contemperatus non fuerit apud illos qui audierant.

3 Introimus enim in requiem nos qui credidimus, ſicut dixit, Itaque juravi in ira mea, Si ingreſſuri ſint in requiem meam: quamvis operibus a jacto mundi fundamento factis.

4 Ita enim dixit quodam in loco de ſeptimo die, Et requievit Deus die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis.

5 Et hic rurſum, Si introibunt in requiem meam:

6 Quia igitur reliquum eſt ut aliqui introeant in eam, & quibus prius evangelizatum fuit, non introierunt propter contumaciam:

7 Rurſum quendam præfinit diem. Hodie, apud Davidem dicens, tanto poſt tempore, (prout dictum eſt) Hodie ſi vocē ejus audieritis, nē obdurate corda veſtra.

8 Nam ſi Jeſus eos in requie collocaſſet, nequaquam de alio poſthac die locutus fuiſſet.

9 Itaq; reliquus eſt alīquis ſabbatiſmus populo Dei.

10 Nam qui ingreſſus eſt in requiem ipſius, requievit & ipſe ab operibus ſuis, quemadmodum à ſuis Deus.

11 Studeamus igitur ingredi in illam requiem, nē quis in idem incidat contumaciæ exemplum.

12 Vivus enim eſt ſermo Dei & efficax, & penetrantior quovis gladio ancipiti, & pertingit uſque ad diviſionem animæ ſimul ac ſpiritus, compagumque & medullarum: & dijudicat cogitationes, & conceptus cordis.

13 Nec eſt ulla *res* creata non manifeſta in conſpectu ipſius: imo omnia *ſunt* nuda & intima patentia oculis ejus quicum nobis eſt negotium.

14 Habentes igitur Pontificem magnum qui tranſivit cœlos, Jeſum Filium Dei, retineamus hanc profeſſionem.

15 Non enim habemus Pontificem qui non poſſit affici ſenſu infirmitatum noſtrarum, ſed tentatum in omnibus ſimiliter, abſque *tamen* peccato.

16 Accedamus igitur cum loquendi ubertate ad thronum gratiæ; ut conſequamur miſericordiam, & gratiam inveniamus ad opportunum auxilium.

CAP. V.

Collatio Sacerdotii Chriſti cum Levitico & Melchiſedeciano.

NAm omnis Pontifex ex hominibus aſſumptus, pro hominibus conſtituitur in iis quæ apud Deum *agenda ſunt*: ut offerat dona & victimas pro peccatis.

2 Qui quantum fatis eſt poſſit miſerari vicem ignorantium & aberrantium: quod & ipſe circundatus ſit infirmitate;

3 Et

3 Et propter hanc debeat, sicut pro populo, ita & pro seipso offerre *victimam* pro peccatis.

4 Neq; sibiipsi quisquam sumit hunc honorem, sed qui vocatur à Deo, sicut & Aaron.

5 Ita & Christus non ipse sibi hunc honorem tribuit, ut fieret Pontifex, sed is qui dixit ei, Filius meus es tu, ego hodie genui te.

6 Sicut & in alio *Psalmo* dicit, Tu es Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedeci,

7 Qui in diebus carnis suæ, deprecationibus & supplicationibus oblatis cum clamore valido & lacrymis apud eum qui poterat ipsum servare à morte, & exauditis precibus *liberatus* ex metu.

8 Quamvis filius esset, *tamen* ex iis quæ passus est didicit obedientiam:

9 Et consummatus factus est autor salutis æternæ omnibus ei auscultantibus,

10 Cognominatus à Deo Pontifex secundum ordinem Melchisedeci.

11 De quo multa nobis sunt dicenda, eaq; difficilia explicatu, quandoquidem segnes facti estis auribus.

12 Vos enim quos oportuit pro temporis ratione doctores esse, rursum opus est doceri quæ sint elementa initii eloquiorum Dei: factique estis ii quibus lacte sit opus, & non solido cibo.

13 Enimvero cui cum lacte res est, is rudis est sermonis justitiæ (infans enim est)

14 Sed adultorum est solidus cibus, eorum *videlicet* qui propter habitum, sensus habent exercitatos ad discretionem boni ac mali.

CAP. VI.

Prætergressis rudimentis fidei ad ipsam perfectionem tendandum esse: ubi desiantium miseria, & perfistentium fruendæ sui certitudo asseritur.

QUapropter omisso qui in Christo rudes inchoat sermone, ad perfectionem feramur, non jacientes rursum fundamentum resipiscentiæ ab operibus mortuis, & fide in Deum.

2 Baptismatum doctrinæ, ac manuum impositionis, & resurrectionis mortuorum, & judicii æterni.

3 Atque id faciemus, si quidem permiserit Deus.

4 Nam fieri non potest, ut qui semel fuerint illuminati, gustaverintque donum illud cœleste, & participes facti fuerint Spiritus sancti,

5 Gustaverintque bonum verbum Dei, ac virtutes futuri seculi,

6 Si prolabantur, denuo renoventur ad resipiscentiam, ut qui rursum crucifigant sibi Filium Dei, & ignominiæ exponant.

7 Nam terra quæ imbrem sæpius in se venientem combiberit, & progenuerit herbam accommodam iis per quos excolitur, participes fit benedictionis à Deo:

8 At quæ profert spinas & tribulos, reiectanea est & maledictioni proxima: cujus exitus *tendit* ad exustionem.

9 Sed nobis persuasimus de vobis, dilecti, quæ meliora sunt, & saluti adhærentia, etiamsi ita loquamur.

10 Non enim injustus est Deus ut obliviscatur operis vestri, & laboriosæ charitatis quam ostendistis erga ipsius nomen, *ut* qui ministraveritis sanctis & ministretis.

11 Cupimus autem ut unusquisque vestrum idem studium ad finem usque ostendat, ad certam spei persuasionem:

12 Ut ne sitis segnes, sed imitatores eorum qui per fidem & patientem animum hæreditario jure obtinent promissionem.

13 Deus enim pollicitus Abrahamo, cum non posset per quenquam majorem jurare, juravit per seipsum,

14 Dicens, Certe benedicens benedicam tibi, & multiplicans multiplicabo te.

15 Atque ita patiente animo fretus, nactus est promissum.

16 Nam homines quidem per eum jurant qui sit major: atque isthem omnis controversiæ terminus est jusjurandum ad confirmationem *adhibitum*.

17 Qua in re Deus volens ex abundanti hæredibus promissionis ostendere immutabilitatem consilii sui, fide fulsit jurejurando:

18 Ut per duas res immutabiles, in quibus fieri non potest ut mentitus sit Deus, validam consolationem habeamus nos qui cursum eo confugimus ut spem propositam retineamus.

19 Quam velut animæ anchoram habemus tutam ac firmam, & ingredientem usque in ea quæ sunt intra velum.

20 Quo præcursor pro nobis ingressus est Jesus, factus secundum ordinem Melchisedec Pontifex in æternum.

CAP. VII.

Melchisedech historia & allegoria typica.

NAm hic Melchisedechus rex erat Salem, Sacerdos Dei altissimi, qui occurrit Abrahamo revertenti a cæde regum, & benedixit ei:

2 (Cui & decimas ex omnibus impertitus est Abrahamus) qui primum quidem ex interpretatione dicitur rex justitiæ, deinde vero etiam Rex Salem, quod est Rex pacis:

3 Sine patre, sine matre, sine genere: nec initium dierum neque vitæ finem habens: sed assimilatus Filio Dei manet Sacerdos in perpetuum.

4 Spectate vero quantus hic *fuerit*, cui Abrahamus etiam ille patriarcha decimas spoliorum dederit.

5 Et ii quidem qui sunt ex filiis Levi Sacerdotium acci-

accipientes, præceptum habent decimarum accipiendarum a populo secundum Legem, hoc est a fratribus suis, licet egressis ex lumbis Abrahami.

6 Is vero cujus genus ad illos non refertur decimas accepit ab Abrahamo, & habenti promissiones benedixit.

7 Porro sine ulla controversia, id quod minus est ab eo quod majus est benedicitur.

8 Atque hic quidem homines qui moriuntur, decimas accipiunt: illic autem is de quo testatum est quod vivat.

9 Et (ut ita loquar) in Abrahamo decimatus est etiam ipse Levi, qui decimas solet accipere.

10 Nam is adhuc in lumbis patris erat, cum occurreret Abrahamo Melchisedecus.

11 Porro si consummatio per Leviticum Sacerdotium erat, (nam sub hoc sancita Lex est populo) quid amplius erat opus alium exoriri Sacerdotem secundum ordinem Melchisedeci, nec secundum ordinem Aaronis dici?

12 Mutato enim hoc Sacerdotio, necessario quoque Legis mutatio fit.

13 Nam *is* de quo hæc dicuntur ad alium tribum pertinet, de qua nullus attendit altari:

14 Palam est enim e Juda exortum esse Dominum nostrum, cui tribui nihil de Sacerdotio locutus est Moses.

15 *Atque* eo amplius manifestum est, quod ad similitudinem Melchisedeci exoritur Sacerdos alius.

16 Qui non ex Lege, cujus præceptum sit carnale, factus est *Sacerdos*, sed ex vi indissolubilis vitæ.

17 Testificatur enim ad hunc modum, Tu *es* Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedeci.

18 Fit enim irritum præcedens præceptum, propter ipsius infirmitatem & inutilitatem.

19 Nihil enim consummavit Lex, sed superintroducta spes potior, per quam appropinquamus Deo.

20 Etiam quatenus non absque jurejurando *superintroducta est*.

21 Nam illi quidem, absque jurejurando Sacerdotes facti sunt: hic vero, cum jurejurando, per eum qui dixit ei, juravit Dominus & non pœnitebit eum, Tu *es* Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedeci.

22 Tanto melioris pacti sponsor factus est Jesus.

23 Et illi quidem plures facti sunt Sacerdotes, quod mors prohiberet eos permanere:

24 At ille, propterea quod in æternum manet, perpetuum habet Sacerdotium.

25 Unde & servare perfecte potest eos qui per ipsum accedunt ad Deum, semper vivens ut interpellet pro eis.

26 Talis enim nos decebat Pontifex, sanctus, ab omni malo alienus, sine labe, separatus a peccatoribus, & sublimior cœlis factus:

27 Cui non sit quotidie necesse, quemadmodum illis Pontificibus, prius pro peccatis propriis victimas offerre, deinde *pro peccatis* populi: hoc enim fecit semel cum semetipsum obtulit.

28 Lex enim homines constituit Pontifices infirmitate laborantes: at sermo jurisjurandi post Legem *constitutionem* Filium *constituit* in æternum consummatum.

CAP. VIII.

Recapitulatio doctrinæ de sacerdotio Christi.

CAeterum eorum quæ dicimus *hæc* summa *est*, Talem *nos* habere Pontificem, qui consedit ad dexteram throni Majestatis illius in cœlis,

2 Sanctuarii minister, ac veri illius tabernaculi quod fixit Dominus, & non homo.

3 Omnis enim Pontifex ad offerenda dona & victimas constituitur: unde necesse fuit hunc quoque habere quod offerret:

4 Nam si esset in terra, nec Sacerdos quidem esset, manentibus illis sacerdotibus qui secundum Legem offerunt dona:

5 Ut qui exemplari & umbræ deserviant rerum cœlestium, sicut divinitus dictum est Mosi, cum esset absoluturus tabernaculum, Vide enim, inquit, ut facias omnia ad exemplar quod ostensum est tibi in monte.

6 At nunc *noster ille Pontifex* eo præstantius ministerium sortitus est, quo etiam præstantioris est pacti mediator, quod præstantioribus promissis sanctum est.

7 Nam si prius illud tale fuisset ut nihil in eo posset requiri, haudquaquam fuisset secundo quæsitus locus.

8 Nam incusans eos inquit, Ecce, dies venient, dicit Dominus, cum peragam cum domo Israelis & cum domo Juda pactum novum:

9 Non secundum pactum quod feci cum patribus ipsorum, quo die prehendi manum ipsorum ut educerem eos ex Ægypto: nam ipsi non perstiterunt in *illo* meo pacto, & ego despexi eos, dicit Dominus.

10 Quamobrem hoc est pactum quod paciscar domui Israelis post dies illos, dicit Dominus, Indam leges meas menti eorum, & cordi eorum inscribam: & ero ipsis Deus, & ipsi erunt mihi populus.

11 Nec; docebunt singuli proximum suum, & singuli fratrem suum; dicentes, Cognosce Dominum: nam omnes cognoscent me, ab eo qui pusillus fuerit inter eos, ad eum usque qui magnus fuerit inter eos.

12 Ero enim propitius iniquitatibus eorum & peccatorum ipsorum & transgressionum ipsorum non recordabor amplius.

13 Dum

13 Dum novum dicit, antiquavit priùs: Porro quod antiquatur ac senescit prope est ut evanescat.

CAP. IX.

Collatio duplicis tabernaculi, veteris, & novi.

HAbuit igitur prius *pactum* etiam ritus cultus, & sanctuarium mundanum.

2 Tabernaculum enim apparatum fuit: prius *quidem* in quo *erat* candelabrum, & mensa, & propositi panes, quod Sancta vocant.

3 Post secundum autem velum *erat* Tabernaculum quod vocant Sancta sanctorum:

4 Aureum habens thuribulum, & Arcam pacti undique circumtectum auro: in qua urna habens manna, & virga illa Aaron quæ germinavit, & Tabulæ illæ pacti.

5 Supra hanc autem Cherubim glorioſi obumbrantes propitiatorium: de quibus non est nunc dicendum singulatim.

6 His vero sic constructis, in prius quidem Tabernaculum quovis *tempore* ingrediuntur Sacerdotes cultus obeuntes:

7 In secundum autem, semel quotannis solus Pontifex, non absque sanguine, quem offert pro seipso & *pro* populi erratis.

8 Hoc declarante Spiritu sancto, nondum factam fuisse manifestam ad Sacrarium viam, priore tabernaculo adhuc consistente.

9 Quod *erat* exemplar pro tempore illo tunc præsente, quo dona sacrificiaque offeruntur, quæ non possunt in conscientia consummare cultorem,

10 In cibis duntaxat & potioribus, & diversis ablutionibus ac ritibus carnalibus, usque ad præstitutum tempus directionis imposita.

11 Adveniens autem Christus Pontifex futurorum bonorum, per majus ac perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non hujus conditionis,

12 Neque per sanguinem hircorum & vitulorum, sed per proprium sanguinem, ingressus est semel in Sacrarium, æternam redemptionem nactus,

13 Nam si sanguis taurorum & hircorum, & cinis juvenca aspergens inquinatos, sanctificat ad carnis puritatem:

14 Quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum æternum seipsum obtulit inculpatum Deo emundabit conscientiam vestram ab mortuis operibus, ad colendum Deum vivum?

15 Itaque ob id novi pacti mediator est, ut morte ad redemptionem earum transgressionum intercedente quæ fuerant sub priore pacto, qui vocati erant promissam æternam hæreditatem acciperent.

16 Nam ubi testamentum est mors intercedat necesse est testatoris.

17 Testamentum enim in mortuis ratum est: quandoquidem nondum valet cum vivit testator.
18 Unde nè prius quidem illud absque sanguine dedicatum fuit.
19 Cum enim Moses omnia mandata secundum Legem recitasset toti populo, sumpto sanguine vitulorum & hircorum, cum aqua & lana coccina & hyssopo, ipsum librum & totum populum asperſit.
20 Dicens, *Hic est* sanguis ille hujus pacti quod mandabit vobis Deus.
21 Insuper autem & tabernaculum & omnia vasa illius ministerii sanguine similiter aspersit.
22 Et omnia fere secundum Legem sanguine purificantur, & absq; sanguinis effusione non fit remissio.
23 Itaque necesse *fuit* exemplaria quidem eorum quæ sunt in cœlis hisce rebus purificari, ipsa vero cœlestia potioribus quam hæc sint victimis.
24 Non enim in manufactum sacrarium ingressus est Christus, quod sit exemplar vero *sacrario* respondens: sed in ipsum cœlum, ut compareat apud faciem Dei pro nobis.
25 Neque ut sæpe offerat semetipsum, sicut Pontifex ingreditur in sacrarium quotannis cum sanguine alieno:
26 (Alioquin oportuisset eum sæpe passum fuisse à jacto mundi fundamento) sed nunc semel in consummatione seculorum, ad peccatum per immolationem suiipsius è medio tollendum, factus est manifestus.
27 Et sicut illud statutum est hominibus ut semel moriantur, poſtea vero judicium;
28 Ita & Christus semel oblatus, ut *in ipso* attolleret multorum peccata, secundo absq; peccato conspicietur iis qui ipsum adspectant ad salutem.

CAP. X.

Collatio sacrificiorum ad hostiam Christi. indeque exhortatio ad gratiam Christi in sanctificatione, fide, & tolerantia amplectandam.

1 Lex enim umbram obtinens futurorum bonorum, non ipsam expressam formam rerum, iis hostiis quas singulis annis easdem continenter offerunt, nunquam potest accedentes confirmare:
2 Alioqui desiſſent offerri, propterea quod cultores, semel purificati, nullorum peccatorum amplius essent sibi conscii.
3 At in illis *fit* repetita mentio peccatorum quotannis:
4 Non enim potest sanguis taurorum & hircorum auferre peccata.
5 Quapropter ingrediens mundo, dicit, Sacrificium & oblationem noluisti, corpus autem adaptasti mihi.
6 Holocaustomata & *hostiam* pro peccato non approbasti.

7 Tunc

7 Tunc dixi, Ecce adsum (*in capite libri scriptum est de me*) ut faciam, Deus, voluntatem tuam.

8 Cum superius dixisset, Sacrificium & oblationem & holocautomata & *hostiam* pro peccato noluisti, neq; approbasti, (quæ juxta Legem offeruntur)

9 Tunc dixit, Ecce adsum, ut faciam, Deus, voluntatem tuam. Aufert prius, ut posterius statuat.

10 Qua voluntate sanctificati sumus per oblationem corporis Jesu Christi semel *factam*.

11 Omnis igitur Sacerdos adstat quotidie sacro ministerio desungens, & easdem sæpius offerens hostias, quæ nunquam possint auferre peccata:

12 Hic vero una pro peccatis oblata in perpetuum victima consedit ad dexteram Dei;

13 Quod reliquum est expectans, donec inimici ipsius statuantur scabellum pedum ejus.

14 Unica enim oblatione consummavit in perpetuum eos qui sanctificantur.

15 Testificatur autem *hoc* nobis & ipse Spiritus sanctus; nam postea quam prius dixit,

16 Hoc est pactum quod pangam cum eis post dies illos, dicit Dominus, Indam leges meas cordibus eorum, & eorum mentibus eas inscribam,

17 Et peccatorum atque transgressionum ipsorum non recordabor amplius.

18 Porro ubi *est* horum remissio, non *est* amplius oblatio pro peccato.

19 Cum igitur, fratres, habeamus libertatem ingrediendi Sacrarium per sanguinem Jesu,

20 Ea via quam dedicavit nobis recentem & vivam, per velum, hoc est, per carnem suam:

21 *Cumque habeamus* sacerdotem magnum, præfectum domui Dei:

22 Accedamus cum vero corde, per certioratam fidem, aspersione purgatis cordibus à conscientia mala; & abluto corpore aqua munda, retineamus professionem spei non vacillantem (fidelis enim *est* qui promisit)

24 Et observemus alii alios, ut nos acuamus ad charitatem & bona opera:

25 Non deserentes aggregationem nostri mutuam, sicuti mos *est* quibusdam, sed adhortantes *alii alios*: idque eo magis, quod videtis illum diem approximare.

26 Nam si ultro peccaverimus post acceptam cognitionem veritatis, non adhuc pro peccatis reliqua est hostia:

27 Sed horrenda quædam expectatio judicii, & ignis fervor, qui devoraturus est adversarios.

28 Qui aspernatus fuerit Mosis Legem, absque misericordia ex duorum aut trium testimonio moritur:

29 Quanto (putatis) acerbiore supplicio dignus ueniebitur qui Filium Dei conculcarit, & sanguinem fœderis, per quem fuerat sanctificatus, profanum duxerit, & Spiritum gratiæ contumelia affecerit?

30 Novimus enim eum qui dixit, Mea est vindicatio, Ego rependam, dicit Dominus. Et rursum, Dominus judicabit populum suum.

31 Horrendum est incidere in manus Dei vivi.

32 Revocate vero in memoriam superiores dies, quibus postquam illuminati fuistis, ingens certamen afflictionum sustinuistis;

33 Partim quidem dum & cum conviciis & cum afflictionibus in theatrum estis producti, partim vero dum socii fa'ti estis eorum qui sic agitantur.

34 Nam & de vinculis meis mecum doluistis, & direptionem eorum quæ vobis suppetebant cum gaudio excepistis, ut qui sciretis *vos* habere apud vos potiorem substantiam in cœlis, & quæ permaneat.

35 Ne igitur abjicite liberam illam professionem vestram, quæ magnam habet præmii retributionem.

36 Nam tolerantia vobis est opus, ut voluntati Dei obsecuti, reportetis promissionem illam.

37 Adhuc enim pusillum quantulumcunque, & qui venturus est veniet, neque tardabit.

38 Justus autem ex fide vivet: at si *quis se* subduxerit, non probat eum animus meus.

39 At nos non ii sumus qui nos subducamus ad exitium, sed qui credamus ad animæ salutem.

CAP. XI.

Fidei quid, & ejus energia variis exemplis formata.

Est autem fides, illud quo substituunt quæ sperantur & quæ demonstrat quæ non cernuntur.

2 Ob eam enim testimonio fuerunt ornati majores.

3 Per fidem intelligimus compactum fuisse mundum verbo Dei, ut quæ cernimus non sint ex apparentibus facta.

4 Abel per fidem majoris pretii sacrificium obtulit Deo quam Cain: per quam testimonio fuit ornatus quod esset justus, testimonium perhibente Deo de donis ejus: & mortuus adhuc per hanc loquitur.

5 Per fidem Enochus fuit translatus, ne videret mortem: nec fuit inventus, propterea quod transtulerat eum Deus: priusquam enim transferretur, testimonium obtinuerat quod gratus fuerit Deo.

6 Atqui fieri non potest ut absque fide quisquam Deo sit gratus: nam qui accedit ad Deum, hunc credere oportet esse *Deum*, & præmia largiri iis qui ipsum requirunt.

7 Per fidem divinitus admonitus Noe de iis quæ nondum

nondum cernebantur, veritus construxit arcam ad servandum domum suam: per quam *arcam* condemnavit mundum, & ejus quæ ex fide est justitiæ factus est hæres.

8 Per fidem vocatus Abrahamus auscultavit Deo, abeundo in loco quem accepturus erat in hæreditatem, & exivit nesciens quo esset venturus.

9 Per fidem commoratus est in terra promissa, ut aliena, commoratus in tabernaculis cum Isaac & Jacob cohæredibus ejusdem promissionis.

10 Expectabat enim civitatem illam habentem fundamenta, cujus artifex & conditor est Deus.

11 Per fidem & ipsa Sara vim ad concipiendum semen accepit, ac præter præstitutum tempus ætatis peperit, quod fidelem *esse* duxerit eum qui promiserat.

12 Quapropter, & ex uno, eoque jam emortuo, nati sunt *posteri*, quanta est astrorum cœli multitudo, & quasi arena illa innumerabilis quæ est ad oram maris.

13 Secundum fidem mortui sunt isti omnes, non adepti promissa, sed eminus ea conspicati, postquam *ipsis* fuissent persuasa, & *ea* amplexi fuissent, ac fese professi peregrinos & advenas esse in terra.

14 Nam qui hæc dicunt, palam ostendunt se patriam requirere.

15 Quod si illius memores fuissent ex qua exierant, habere poterant tempus ad revertendum:

16 Atqui potiorem expetunt, hoc est cœlestem: quapropter Deum non pudet eorum, *id est* cognominari Deus eorum: paraverat enim eis urbem.

17 Abrahamus cum tentaretur obtulit Isaacum per fidem: unigenitum, inquam, illum obtulit is qui promissiones exceperat.

18 Ad quem dictum fuerat: In Isaaco vocabitur tibi semen:

19 Ratiocinatus Deum potentia præditum esse etiam suscitandi ex mortuis: unde etiam illum similitudine quadam recepit.

20 Per fidem de futuris benedixit Isaacus Jacobo & Esavo.

21 Per fidem Jacobus moriens singulis filiis Joſephi benedixit: & adoravit super extremo baculo suo.

22 Per fidem Joſephus obiens de egressione filiorum Israelis meminit, deque ossibus suis præcepit.

23 Per fidem, Moses cum natus esset, occultatus est menses tres à parentibus suis, quod viderent venustum esse puerulum: & non metuerunt edictum regis.

24 Per fidem Moses jam grandis renuit vocari filius filiæ Pharaonis.

25 Potius eligens simul malis vexari cum populo Dei, quam temporariam retinere peccati fruitionem:

26 Majores ducens divitias probrum Christi, quam Ægyptiorum thesauros, intuebatur enim in præmii retributionem.

27 Per fidem dereliquit Ægyptum, non metuens excandescentiam regis: nam, ut qui videret eum qui est invisibilis, ita forti animo fuit.

28 Per fidem peregit pascha & effusionem illam sanguinis: ne qui perimebat primogenita, ipsos tangeret.

29 Per fidem transgressi sunt rubrum mare veluti per terram: cujus *meris* facto periculo Ægyptii absorpti sunt.

30 Per fidem mœnia Jericho conciderunt, circundata ad dies septem.

31 Per fidem Rahab meretrix illa non periit una cum iis qui non obedierunt, cum pacifice excepisset hospitio exploratores.

32 Et quid præterea loquor? deficiet enim me tempus, narrantem de Gideone, de Baruco, & Samsone, & Jephthae, & Davide, & Samuele, ac Prophetis:

33 Qui per fidem debellarunt regna, operam dederunt justitiæ, assecuti sunt promissiones, obtruxerunt ora leonum,

34 Extinxerunt vim ignis, effugerunt acies gladii, corroborati sunt ex infirmitate, effecti sunt validi in bello, exercitus exterorum in fugam verterunt.

35 Mulieres acceperunt ex resurrectione mortuos suos: alii vero distenti sunt, non acceptata liberatione, ut potiorem resurrectionem consequerentur:

36 Alii rursus ludibria & flagella sunt experti, insuper & vincula & carcerem.

37 Lapidati sunt, dissecti sunt, tentati sunt, gladio cæsi mortui sunt, oberraverunt cum ovillis & caprinis pellibus, destituti, afflicti, male habiti:

38 Quibus indignus erat mundus, in desertis errantes, & montibus, ac speluncis, ac cavernis terræ.

39 Atque omnes hi testimonio per fidem ornati, non obtinuerunt promissum illud:

40 Quoniam Deus de nobis potius quiddam providerat, ne absque nobis consummarentur.

CAP. XII.

A Sanctorum & Christi exemplo inducit ad tolerandas viriliter afflictiones revocat à peccatis, & ex N. Testamenti super Vetus excellentia deterret ab inobedientia.

PRoinde nos quoque, cum tanta nos circumstet testium nubes, abjecto omni pondere, & peccato quod nos circumcingendos proclivi, per tolerantiam propositum nobis stadium decurramus:

2 Intuentes in fidei ducem ac consummatorem Jesum; qui pro sibi proposito gaudio sustinuit crucem,

cem, ignominia contempta, & ad dextram throni Dei consedit.

3 Etenim reputate quis ille sit qui talem sustinuit à peccatoribus adversus sese contradictionem, ne vestris animabus fracti fatiscatis.

4 Nondum ad sanguinem usque restitistis, adversus peccatum decertando.

5 Et obliti estis adhortationis quæ vobis tanquam filiis loquitur, Fili mi, nè parvi facito castigationem Domini, neque animo frangitor cum ab eo argueris.

6 Quem enim diligit Dominus castigat: flagellat autem quemcunque filium agnoscit.

7 Si castigationem sustinetis, Deus sese vobis exhibet ut filiis: quis enim est filius quem non castiget pater?

8 Quod si estis absque castigatione, cujus participes sunt omnes, nempe supposititii estis, non filii:

9 Deinde patres quidem carnis nostræ castigatores habuimus, & reveriti sumus: annon multo magis subjiciemur Patri spirituum, & vivemus?

10 Nam illi ad paucos dies, prout ipsis videbatur, nos castigabant: hic autem ad commodum nostrum, ut participes simus sanctimoniæ ipsius.

11 Omnis autem castigatio in præsens quidem non videtur esse gaudii, sed tristitiæ: at postea fructum tranquillum justitiæ reddit iis qui per eam fuerint exercitati.

12 Quapropter manus remissas & genua soluta surrigite:

13 Et rectas orbitas facite pedibus vestris, nè quod claudum est deflectat de via, sed ut sanetur potius.

14 Pacem sectamini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Dominum:

15 Providentes nè quis deficiat à gratia Dei: nè qua radix amara suppullulans obturbet, & per hanc polluantur multi.

16 Ne quis sit fornicator, aut profanus, velut Esau, qui unico edulio vendidit suum jus primogeniti.

17 Scitis enim eum etiam postea, cum vellet hæreditario jure benedictionem assequi, reprobatum fuisse: non enim reperit pœnitentiæ locum, quamvis cum lacrymis *benedictionem* illam exquisisset.

18 Non enim accessistis ad contrectabilem montem & ardentem ignem, ac turbinem, & caliginem, & procellam:

19 Tubæque sonitum & vocem verborum quam qui audierant cum excusatione petierant nè amplius sibi fieret sermo:

20 (Non enim ferebant quod interdicebatur, Si vel bestia tetigerit montem, lapidabitur aut sagitta configetur.

21 Et

21 Et Moses, adeo horrendum erat visum quod apparebat, dixit, Expavefactus sum ac tremebundus.)
22 Sed accessistis ad montem Sion, & civitatem Dei vivi, Hierusalem cœlestem, & myriadas Angelorum,
23 Conventum universalem & concionem primogenitorum qui conscripti sunt in cœlis, & judicem universorum Deum, & spiritus justorum consummatorum,
24 Et ad novi pacti mediatorem Jesum, & sanguinem aspersionis, potiora loquentem quam loquatur Abel.
25 Videte nè averseamini eum qui loquitur; nam si illi non effugerunt qui recusarunt divinitus loquentem in terra, multo magis nos, qui eum de cœlis *si* aversaremur:
26 Cujus vox tunc concussit terram: nunc autem denunciavit, dicens, Adhuc semel ego concutiam non solum terram, sed etiam cœlum.
27 Porro illud, Adhuc semel, declarat instabilium rerum, ut puta fictitiarum amotionem, ut maneant quæ sunt stabilia.
28 Quapropter regnum assumentes quod concuti non potest, teneamus gratiam, per quam ita colamus Deum ut ei grati simus, cum verecundia & reverentia.
29 Etenim Deus noster consumens ignis est.

CAP. XIII.

Præcepta pietatis varia continuantur.

FRaternus amor maneto.
2 Hospitalitatis nè estote immemores: per hanc enim quidam inscii exceperunt Angelos hospitio.
3 Memores estote vinctorum, tanquam una cum illis vincti, eorum qui malis premuntur, ac si ipsi quoque corpore *affecti* essetis.
4 Honorabile *est* inter quosvis conjugium & cubile impollutum: scortatores autem & adulteros damnabit Deus.
5 Sint mores *vestri* alieni ab avaritia: *estote* contenti præsentibus: dixit enim ipse, Nequaquam te omittam, neque unquam te deseram.
6 Adeo ut confidenti animo dicamus, Dominus *est* mihi auxiliator, nec metuam quid faciat mihi homo.
7 Memores estote ductorum vestrorum, qui locuti sunt vobis sermonem Dei: quorum imitamini fidem, contemplantes quis fuerit exitus conversationis ipsorum.
8 Jesus Christus heri & hodie idem *est* & in secula.
9 Doctrinis variis & peregrinis nè circumferimini: bonum enim est gratia constabiliri cor, non cibis, unde nullam perceperunt utilitatem qui in ipsis ambularunt.

10 Habe-

10 Habemus altare, ex quo non habent jus edendi qui tabernaculo deserviunt.

11 Quorum enim animalium sanguis infertur pro peccato in Sacrarium per Pontificem, eorum corpora exuruntur extra castra.

12 Quapropter & Jesus, ut sanctificaret populum per proprium sanguinem, passus est extra portam.

13 Exeamus igitur ad eum extra castra probrum ejus portantes.

14 Non enim habemus hic stabilem civitatem, sed futuram illam inquirimus.

15 Per ipsum igitur assidue offeramus Deo sacrificium laudis, id est, fructum labiorum celebrantium nomen ejus.

16 Beneficentiæ vero & communicationis nè obliviscimini: talibus enim victimis delectatur Deus.

17 Obedite ductoribus vestris & obsecundate: excubant enim ipsi pro animabus vestris tanquam rationem reddituri: ut cum gaudio hoc faciant, & non suspirantes: id enim est vobis inutile.

18 Orate pro nobis: confidimus enim nos bonam conscientiam habere, ut qui in omnibus cupiamus bene versari.

19 Amplius autem precor vos ut id faciatis, ut eo citius restituar vobis.

20 Deus vero pacis, qui magnum illum ovium, per sanguinem pacti æterni, pastorem, Dominum nostrum Jesum ex mortuis reduxit,

21 Compingat vos ad omne opus bonum, ad præstandum ipsius voluntatem, efficiens in vobis quod gratum sit in conspectu suo per Jesum Christum: cui sit gloria in secula seculorum. Amen.

22 Precor autem vos, fratres, sufferte sermonem exhortationis hujus: nam paucis de vobis scripsi vobis.

23 Scitote fratrem *nostrum* Timotheum solutum esse, cum quo (si mox venerit) videbo vos.

24 Salutate omnes ductores vestros, & omnes sanctos. Salutant vos Itali.

25 Gratia sit cum omnibus vobis. Amen.

Ad Hebræos scripta est ex Italia per Timotheum.

JACOBI

JACOBI APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA.

CAP. I.

De exploratione & oratione fidei: de tentationis origine: de infitio verbo & vero ejus auditore.

1 JAcobus Dei ac Domini Jesu Christi servus, duodecim tribubus dispersis, salutem.

2 Summo gaudio ducite, fratres mei, quoties in tentationes varias incideritis:

3 *Illud* scientes, exploratione m fidei vestræ efficere tolerantiam.

4 Cæterum tolerantia opus integrum habeto, ut sitis integri & toti, in nullo deficientes.

5 Quod si cui vestrum deest sapientia, petito à Deo qui dat *eam* omnibus benigne, nec exprobrat, & dabitur ei.

6 Sed postulet cum fide, nihil ambigens: nam qui ambigit similis est fluctui maris qui ventis agitatur & jactatur,

7 Non enim existimet homo ille se quicquam acceptarum à Domino:

8 *Ut qui sit* vir animo duplici, & inquietus in omnibus viis suis.

9 Porro, frater qui est humilis conditionis glorietur in sublimitate sua.

10 Qui vero dives est, in submissione sui; quoniam veluti flos herbæ præteribit.

11 Nam ut exortus est sol cum æstu, arefecit herbam, & flos illius decidit, & speciabilis decor ipsius perit: ita & dives in viis gressibus marcescet.

12 Beatus *est* vir qui sustinet tentationem: quoniam probus compertus, accipiet coronam vitæ, quam promisit Dominus iis à quibus ipse diligitur.

13 Nemo cum tentatur, dicat. A Deo tentor; nam Deus tentari malis non potest, nec quenquam tentat.

14 Sed unusquisque tentatur, dum à propria cupiditate attrahitur & inescatur.

15 Deinde cupiditas, postaquam concepit, parit peccatum: peccatum vero peractum gignit mortem.

16 Nè errate, fratres mei dilecti.

17 Omnis donatio bona & omne integrum donum est superne, descendens à Patre luminum, apud quem non inest transmutatio, aut conversionis obumbratio.

18 *Is* quia voluit, progenuit nos sermone veritatis, ut essemus primitiæ quædam eorum quæ creavit.

19 Itaque, fratres mei dilecti, sit omnis homo celer ad audiendum, tardus ad loquendum, tardus ad iram,

20 Nam ira viri justitiam Dei non exequitur.

21 Qua-

11 Quapropter abjectis omnibus sordibus & exercmento malitiæ, cum lenitate excipite insitum illum sermonem, qui potest servare animas vestras.

12 Effectores vero estote sermonis, nec auditores solum, fallo ratiocinando fallentes vosmetipsos.

13 Nam si quis est auditor sermonis & non effector, is similis est viro contemplanti faciem suam nativam in speculo.

14 Nam simulatque contemplaverit seipsum, abiit, & statim oblitus est qualis esset.

15 At is qui introspexerit in perfectam illam Legem libertatis, & permanserit *in ea*, quia non fuerit auditor obliviosus, sed actor operis, is, *inquam*, beatior erit in opere suo.

16 Si quis videtur religiosus esse inter vos, non frænans linguam suam, sed suum ipsius cor seducens, hujus vanus est cultus religiosus.

17 Religiosus autem cultus, mundus & incontaminatus apud Deum & Patrem, hic est, invisere orphanos & viduas in afflictione ipsorum, & immaculatum sese conservare a mundo.

CAP. II.

Personarum acceptio damnatur: lex regia commendatur: fides historica rejicitur, & operosa commendatur.

1 FRatres mei, ne cum acceptione personarum habete fidem Domini nostri Jesu Christi gloriosi.

2 Nam si quis in cœtum vestrum ingrediatur, aureum gestans annulum, veste splendida, ingrediatur autem & pauper cum sordida veste:

3 Et respexeritis ad eum qui vestem gerit splendidam & dixeritis ei, Tu sede hic pulchre, pauperi vero dicatis, Tu sta illic, aut sede hic subter scabellum meum:

4 Nonne discrimen feceritis apud vos, & facti fueritis judices male disceptantes?

5 Audite, fratres mei dilecti, nonne Deus elegit pauperes mundi hujus *ut fierent* divites fide, & hæredes regni quod promisit iis qui ipsum diligent?

6 At vos contumelia affecistis pauperem. Nonne divites per tyrannidem opprimunt vos, & trahunt vos ad tribunalia?

7 Nonne blasphemant præclarum illud nomen à quo estis cognominati?

8 Quod si legem regiam præstatis, secundum Scripturam, Diliges proximum tuum ut teipsum, bene facitis:

9 Sin vero personam respicitis, peccatum committitis, & redarguimini a Lege veluti transgressores.

10 Quisquis enim totam Legem servaverit, impegerit autem in uno, damnas factus est omnium.

11 Nam qui dixit, Ne mœcheris, dixit etiam, Ne occidas. Quod si non fueris mœchatus, occideris autem, factus es transgressor Legis.

12 Ita

12 Ita loquimini & ita facite, ut per legem libertatis judicandi.

13 Nam damnatio absque misericordia *erit* ei qui non præstiterit misericordiam: & gloriatur misericordia adversus damnationem.

14 Quæ utilitas, fratres mei, si fidem dicat aliquis habere se, opera vero non habeat? num poterit fides illa cum servare?

15 Quod si frater aut soror nudi fuerint, & destituti quotidiano victu:

16 Dicat autem eis aliquis vestrum, Abite cum pace, calescite & saturamini, non tamen dederitis eis quæ sunt apta corpori, quæ *erit* utilitas?

17 Ita quoque fides, si opera non habeant, mortua est per se.

18 Quinimo dicet aliquis, Tu fidem habes, & ego opera habeo, ostende mihi fidem tuam absque operibus tuis, & ego ostendam tibi ex operibus meis fidem meam.

19 Tu credis Deum unum esse; bene facis: dæmonia quoque *illud* credunt, & horrescunt.

20 Vis vero nosse, homo vane, fidem *quæ est* absque operibus mortuam esse?

21 Abrahamus pater ille noster nonne ex operibus justificatus est, cum obtulisset Isaacum filium suum super altare?

22 Vides fidem administram fuisse operum ipsius, & ex operibus fidem ad finem perductam fuisse?

23 Itaque impleta est Scriptura quæ dicit, Credidit autem Abrahamus Deo, & imputatum est ei ad justitiam, & amicus Dei vocatus est.

24 Videtis igitur ex operibus justificari hominem, & non ex fide tantum?

25 Similiter autem etiam Rahab illa meretrix, annon ex operibus justificata est, cum accepisset nuncios illos, & alia via emisisset?

26 Nam sicut corpus absq; spiritu mortuum est, ita & fides illa quæ *est* absque operibus mortua est.

CAP. III

Commoda & incommoda linguæ, illiusque usus & abusus: item sapientia terrena & cælestis.

NE estote multi doctores, fratres mei, scientes fore ut gravius judicium auferamus.

2 In multis enim impingimus omnes. Si quis in sermone non impingit, hic perfectus est vir, ut qui possit fræno moderari totum etiam corpus.

3 Ecce, equis frænа in ora immittimus, ut obediant nobis, & totum corpus eorum circumagimus:

4 Ecce, naves quoque, cum tantæ sint, & à ventis sævis agitentur, circumaguntur à minimo gubernaculo quocunque impulsus gubernatoris voluerit.

5 Ita & lingua pusillum membrum est, & sese effert

fert magnifice. Ecce, exiguus ignis quantam materiam incendit?

6 Et lingua flamma *est*, & mundus iniquitatis: ita *lingua*, lingua constituta est inter membra nostra, maculans totum corpus, inflammans rotam genituræ nostræ, & inflammata à gehenna.

7 Omnis enim natura & ferarum & volucrum, serpentiumque & marinorum domatur & domita est à natura humana:

8 Linguam autem nullus hominum domare potest: malum *est* quod coercere non possis: plena *est* veneno mortifero.

9 Per ipsam benedicimus Deo & Patri & per ipsam execramur homines ad similitudinem Dei factos.

10 Ex eorum ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet, fratres mei, hæc ita fieri.

11 Num fons ex eodem foramine fundit dulcem & amaram *aquam*?

12 Num potest, fratres mei, ficus oleas edere, aut vitis ficus? ita neq; salsa dulcem aquam *potest* edere.

13 Quis sapiens & scientia præditus *est* inter vos? demonstret ex bona conversatione opera sua cum lenitate sapiente.

14 Quod si invidiam amaram habetis, & irritationem in corde vestro, ne gloriamini, & ne mendaces estote adversus veritatem.

15 Non est *enim* ista sapientia supernè descendens, sed terrena, animalis, dæmoniaca.

16 Ubi enim invidia est & rixa, ibi inquieta vita & omne opus pravum.

17 Quæ autem supernè *est* sapientia, primum quidem casta est, deinde pacifica, æqua, obsequens, plena misericordiæ & fructuum bonorum, absque discepta-tione, & minime simulata.

18 Fructus autem justitiæ seritur cum pace his qui dant operam paci.

CAP. IV.

Oritur litium & pugnarum unde. Exhortatio ad animi submissionem, & purificationem & sui ipsius cognitionem.

UNde bella & pugnæ inter vos? nonne hinc, *inimicum* ex voluptatibus vestris quæ militant in membris vestris?

2 Concupiscitis, & non habetis: invidetis & æstuatis, nec potestis nancisci: pugnatis & bellatis, nec obtinetis, propterea quod non petitis.

3 Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis, ut in voluptates vestras insumatis.

4 Adulteri & adulteræ, nescitis amicitiam mundi inimicitiam esse adversus Deum? Quicunque ergo voluerit amicus esse mundi, inimicus Dei constituitur.

5 An putatis Scripturam inaniter dicere, Ad invidiam

diam fertur spiritus qui sedem posuit in nobis?

6 Sed majorem offert gratiam, quia dicit, Deus superbis obsistit, humilibus autem dat gratiam.

7 Subjicite igitur vos Deo, resistite diabolo, & fugiet a vobis.

8 Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis: purificate manus, vos peccatores: & expiate corda, duplices animo.

9 Sensu a rumnæ tangimini, & lugete, & flete: risus vester in luctum convertatur, & gaudium in mœrorem.

10 Submittite vos in conspectu Domini, & exaltabit vos.

11 Nolite alii aliis obloquimini, fratres, qui obloquitur fratri, quique damnat fratrem suum, obloquitur Legi, & damnat Legem: quod si damnas Legem, non es observator Legis, sed judex.

12 Unus est Legislator qui potest servare & perdere: tu quis es qui damnas alium?

13 Age nunc qui dicitis, Hodie vel cras proficiscemur in illam urbem, & agemus ibi annum unum, & mercabimur, & lucrabimur:

14 Qui ignoratis quid *futurum sit* postero die, quæ est enim vita vestra? vapor enim est ad exiguum *tempus* apparens, & deinde disparens.

15 Pro eo quod dicere debuistis. Si Dominus voluerit, & vivamus, faciemus hoc aut illud.

16 Nunc autem gloriamini de jactantiis vestris. Omnis ejusmodi gloriatio mala est.

17 Igitur qui novit recte facere, nec facit, is peccato tenetur.

CAP. V.

Terret divites: hortatur ad patientiam, sermonis simplicitatem, orationis vehementiam, & peccatorum confessionem.

AGite nunc, divites, flete, ejulantes super ærumnis vestris superventuris.

2 Divitiæ vestræ putrefactæ sunt, vestimenta vestra sunt a tineis vorata:

3 Aurum & argentum vestrum ærugine vitiatum est, & ærugo eorum testabitur adversum vos, & exedet carnes vestras velut ignis: thesaurum recondistis in ultimos dies.

4 Ecce, merces operariorum qui messuerunt regiones vestras, per vos interversa, clamat: & vociferationes eorum qui messuerunt in aures Domini Sabbaoth introierunt.

5 In luxu vixistis super terram, & lasciviistis: enutristis corda vestra ut in die epuli.

6 Condemnastis, occidistis justum: non obsistit vobis.

7 Patiente igitur animo estote, fratres, usque ad Domini adventum. Ecce, agricola expectat pretiosum

fum fructum terræ, patienter animo eum expectans; donec accipiat pluviam matutinam & serotinam.

8 Patiente animo estote & vos, & stabilite corda vestra, quoniam adventus Domini appropinquat.

9 Nè suspirate alius adversus alium, fratres, ut nè condemnemini. Ecce, judex ante fores adstat.

10 Sumite fratres mei, pro exemplari vexationis ac patientiæ animi, Prophetas, qui locuti sunt in nomine Domini.

11 Ecce, beatos prædicamus eos qui *adversa* sustinent; tolerantiam Job audistis, & finem Domini vidistis: nam abundat intima misericordia Dominus, & est miserator.

12 Ante omnia vero fratres mei, nè jurate, neque per cœlum, neque per terram, neque aliud ullum jusjurandum: sit autem vestrum, Est, Est, & Non, Non: nè in condemnationem incidatis.

13 Æger est animo aliquis inter vos? oret: bono animo est aliquis? psallat.

14 Infirmatur aliquis inter vos? accersat presbyteros Ecclesiæ, & orent pro eo, ungentes eum oleo in nomine Domini.

15 Et oratio fidei servabit laborantem, erigetque eum Dominus: quod si peccata commiserit, remittentur ei.

16 Confitemini alii aliis offensas, & precamini alii pro aliis, ut sanemini: multum *enim* valet deprecatio justi efficax.

17 Elias homo erat similem quibus nos affectionibus obnoxius, & ardentissime oravit ne pluceret: & non pluit super terram annos tres & sex menses:

18 Et rursum oravit, & cœlum dedit pluviam, & terra produxit fructum suum.

19 Fratres, si quis inter vos aberrarit à veritate, & converterit eum quispiam,

20 Sciat eum qui averterit peccatorem ab errore viæ suæ servaturum animam à morte, & operturum multitudinem peccatorum.

PETRI

PETRI APOSTOLI
EPISTOLA
CATHOLICA
PRIMA.

CAP. I.

Gratias agit Deo de vocatione ad fidem, cujus probam, objectum, & mercedem indicat, de qua prophetæ vaticinati sunt, Exhortatur ut renunciantes mundo & priori vitæ se Deo conforment.

PEtrus Apostolus Jesu Christi, advenis dispersionis per Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, & Bithyniam:

2 Electis ex præcognitione Dei Patris ad sanctificationem spiritus, per obedientiam & aspersionem sanguinis Jesu Christi: Gratia vobis & pax multiplicetur.

3 Benedictus *esto* Deus & Pater Domini nostri Jesu Christi, qui ex multa sua misericordia regenuit nos in spem vivam per resurrectionem Jesu Christi ex mortuis,

4 *Id est* ad hæreditatem quæ nec corrumpi potest, nec contaminari, nec marcescere, vobis in cœlis servatam,

5 Qui virtutis Dei præsidio custodimini per fidem ad salutem paratam revelari præstituto tempore ultimo.

6 Qua in re exultatis, ad exiguum *tempus* nunc (si oportet) in variis tentationibus tristitia affecti:

7 Ut exploratio fidei vestræ multo pretiosior *exploratione* auri quod perit, & tamen per ignem exploratur, inveniatur *vobis esse* laudi & honori & gloriæ cum revelabitur Jesus Christus.

8 Quem cum non videritis, diligitis: in quem nunc *eum* non videntes, tamen credentes, exultatis gaudio ineffabili & glorioso:

9 Reportantes mercedem fidei vestræ, salutem animarum.

10 De qua salute exquisierunt, & *quam* scrutati sunt Prophetæ, qui de *ventura* in vos gratia prophetarunt;

11 Scrutantes in quem aut qualem temporis articulum prænuncius ille qui in ipsis *erat* Spiritus Christi, declararet *eventuras* Christo perpessiones, & gloriam illas consecuturam.

12 Quibus revelatum est, eos non sibi, sed nobis ea administrare quæ nunc annunciata sunt vobis per eos qui vobis evangelizarunt per emissum è cœlo Spiritum sanctum, in quæ cupiunt Angeli introspicere.

13 Qua-

13 Quapropter succincti lumbis mentis *vestræ*, sobrii ad finem usque sperate in eam quæ vobis defertur gratiam cum revelabitur Jesus Christus:

14 Ut filii obedientes, qui vos non configuretis pristinis quæ in ignorantia vestra *viguerunt* cupiditatibus:

15 Sed sicut is qui vos vocavit sanctus est, ipsi quoque sancti in omni conversatione reddamini.

16 Propterea quod scriptum est, Sancti estote, nam ego sanctus sum.

17 Et si Patrem cognominatis eum qui citra personarum respectum judicat ex cujusque opere, cum timore versamini commorationis vestræ tempore:

18 Ut qui sciatis vos non corruptibilibus *rebus*, argento vel auro, fuisse redemptos ex vana illa vestra conversatione, à patribus tradita:

19 Sed pretioso sanguine, utpote agni inculpati & incontaminati, *nempe* Christi:

20 Præcogniti quidem ante jacta mundi fundamenta, manifesti autem facti ultimis temporibus propter vos.

21 Per eum credentes in Deum, qui suscitavit eum ex mortuis, & gloriam ei dedit ut fides ac spes vestra in Deo esset.

22 Qui *igitur* animas vestras purificastis, auscultando veritati per Spiritum, ad amorem fraternum minime simulatum, ex mundo corde alii alios diligite intense:

23 Regeniti non ex semine corruptibili sed incorruptibili, *id est*, per sermonem Dei vivi, & manentis in æternum.

24 Nam omnis caro *est* ut gramen, & omnis gloria hominis ut flos graminis: exaruit gramen, & flos ejus decidit:

25 Sed verbum Domini manet in æternum: hoc autem est verbum illud quod evangelizatum est vobis.

CAP. II.

Exhortatur ad succrescentiam in Christo & superædificandum lapidi angulari: item ut à concupiscentiis mundi abstineatur, superioribus obtemperetur, & afflictiones ad imitationem Christi ferantur.

PRoinde deposita omni malitia & omni dolo & simulationibus & invidentiis, & omnibus obtrectationibus.

2 Ut modo geniti infantes, lac illud sermonis sincerum expetite, ut per illud augescatis;

3 Si quidem gustatis quod bonus sit Dominus:

4 Ad quem accedentes, qui est lapis vivus ab hominibus quidem reprobatus, apud Deum vero electus as pretiosus,

5 Ipsi quoque, veluti vivi lapides, ædificati, fiatis domus spiritualis, sacerdotium sanctum, ad asserendum

rendum spirituales hostias, acceptas Deo per Jesum Christum.

6 Quapropter etiam continetur in Scriptura, Ecce ponam in Sion lapidem in imo angulo, electum, pretiosum: in quem qui credit nequaquam pudefiet.

7 Vobis igitur est honori qui creditis; non assentientibus autem *sermoni*, lapis quem reprobavérunt ædificantes, hic factus est caput anguli, & lapis ad quem impingitur, & petra offendiculi:

8 *Nempe* iis qui impingunt ad sermonem, non assentientes; ad quod etiam constituti fuerant.

9 Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus quem *sibi Deus* ut proprium vendicat, ut virtutes prædicetis illius qui vos vocavit è tenebris in admirabilem suam lucem.

10 Qui quondam *erat is* non populus, nunc *estis* populus Dei: qui non consecuti misericordiam, nunc estis misericordiam consecuti.

11 Dilecti, precor, ut tanquam inquilini & advenæ abstineatis à carnis cupiditatibus quæ militant adversus animam, conversationem vestram habentes honestam inter Gentes:

12 Ut pro eo quod obloquuntur vobis ut facinorosis, ex bonis operibus *quæ* spectarint, glorificent Deum die visitationis.

13 Proinde subjecti estote cuivis humanæ ordinationi propter Dominum: sive regi, ut superemineti:

14 Sive præfectis, ut qui per eum mittantur: tum ad ultionem facinorosorum, tum ad laudem bene agentium.

15 Quoniam ita est voluntas Dei, ut bene agendo os obstruatis desipientium hominum ignorantiæ:

16 Ut liberi, ac non veluti malitiæ velamen habentes libertatem, sed ut servi Dei.

17 Omnes honorate. Fraternitatem diligite. Deum timete. Regem honorate.

18 Servi, subditi estote cum omni timore dominis, non solum bonis & æquis, sed etiam pravis.

19 Hoc enim est gratiæ, si quis propter conscientiam Dei suffert molestias injuste afflictus.

20 Quæ enim est gloria si peccantes & colaphis cæsi subsistatis? sed si bene agentes, & tamen afflicti subsistatis, hoc est vobis gratiæ apud Deum.

21 Nam ad hoc etiam vocati estis, quoniam & Christus passus est pro nobis, relinquens nobis exemplar, ut subsequeremini vestigia ipsius.

22 Qui non peccavit, nec inventus fuit dolus in ore ipsius.

23 Qui convitiis affectus, non vicissim convitiabatur; cum malis afficeretur, non minabatur: sed committebat *causam suam* ei qui juste judicat.

24 Qui peccata nostra ipse met sursum tulit in

corpore

corpore suo super lignum illud, ut peccatis mortui, justitiæ viveremus: cujus vulneribus sanati estis.

25 Nam eratis velut oves errantes: sed nunc conversi estis vos ad pastorem & curatorem animarum vestrarum.

CAP. III.

Instructio ad mulieres, & in genere ad omnes de colenda charitate, de patienter toleranda in carne afflictione, ut spiritus salvetur.

Similiter uxores sint subjiciantur suis viris: ut etiam si qui non assentiuntur sermoni, per uxorum conversationem absque sermone lucrifiant;

2 Ubi spectarint cum timore *conjunctam* castam conversationem vestram.

3 Quarum ornatus non sit externus ille in nodis capillorum, & circumpositio auri, vel palliorum amictu:

4 Sed occultus ille cordis homo, *situs* in incorruptione lenis & quieti spiritus, qui est in conspectu Dei pretiosus.

5 Ita enim olim & sanctæ illæ mulieres, quæ sperabant in Deum, ornabant sese, subjectæ suis viris:

6 Sicut Sara obedivit Abrahamo, dominum eum vocans: cujus factæ estis filiæ, dum bene agitis, & nequaquam ulla terremini conturbatione.

7 Viri similiter simul habitent, secundum *Dei* notitiam, vasi muliebri ut infirmiori tribuentes honorem, utpote cum una etiam hæredes *situ* gratiæ vitæ, ne interrumpantur preces vestræ.

8 Denique omnes *estote* concordes, mutuo molestiarum sensu affecti, fraterna præditi charitate, ad intimam misericordiam pronti, comes:

9 Non reddentes malum pro malo, aut convicium pro convicio, sed contra benedicentes; ut qui scitis vos ad hoc vocatos esse, ut benedictionem hæreditario jure obtineatis.

10 Qui enim vult vitam diligere, & videre dies bonos, desistere faciat linguam suam a malo, & labia sua, ne loquantur dolum:

11 Declinet a malo, & faciat quod bonum est: quærat pacem, & persequatur eam.

12 Nam oculi Domini *sunt intenti* in justos, & aures ejus ad deprecationem eorum: vultus vero Domini adversum eos qui faciunt mala.

13 Et quis est qui male accipiat vos, si bonarum rerum æmulatores fueritis?

14 Sed & si *quid* perpetiamini propter justitiam, beati *tamen estis*: caterum metu eorum ne metuite, neque turbemini,

15 Sed Dominum Deum sanctificate *in* cordibus vestris. *Estote* autem semper parati ad respondendum cuilibet petenti rationem eius spei quæ in vobis est,

cum mansuetudine & timore, conscientiam bonam habentes:

16 Ut pro eo quod obloquuntur vobis tanquam malefactoribus, pudefiant qui infestant vestram bonam in Christo conversationem.

17 Melius enim *est* ut bene agentes, si ita velit Dei voluntas, malis afficiamini, quam male agentes:

18 Nam & Christus semel pro peccatis passus fuit, justus pro injustis: ut nos adduceret Deum, mortificatus quidem carne, vivificatus autem Spiritu.

19 Per quem etiam spiritibus qui *sunt* in carcere profectus prædicavit.

20 Qui olim non obedierunt, cum semel expectabat ille Dei patiens animus in diebus Noe cum construeretur Arca, in qua paucæ (id est, octo) animæ servatæ sunt in aqua.

21 Cui rei nunc respondens exemplar Baptismi nos quoque servat (non quo carnis sordes abjiciuntur, sed stipulatio bonæ conscientiæ apud Deum) per resurrectionem Jesu Christi.

22 Qui est ad dexteram Dei profectus in cœlum, subjectis ipli angelis & potestatibus ac virtutibus.

CAP. IV.

Cum Christo mortuos hortatur, ut præterita devitent, passa: & in novitate vitæ ambulantes gaudeant se consortes afflictionum Christi factos, tanquam qui gloriæ ipsius consortes etiam sint.

CUm igitur Christus passus sit pro nobis carne, vos quoq; eadem cogitatione armamini, *nempe* quod qui passus est in carne desiitit a peccato:

2 Ut non amplius cupiditatibus hominum, sed voluntati Dei, quod in carne reliquum est temporis vivat.

3 Sufficit enim vobis præterito vitæ tempore quæ libent Gentibus perpetrasse, incedendo in lasciviis, cupiditatibus, vinolentiis, comessationibus, compotationibus, & nefariis simulacrorum cultibus.

4 Quamobrem *illi*, non concurrentibus vobis ad eandem luxus profusionem, peregrinari sibi videntur, blasphemantes:

5 Qui reddituri sunt rationem ei qui paratus est ad judicandum vivos & mortuos.

6 Nam idcirco mortuis quoque evangelizatum fuit, ut damnarentur quidem secundum homines, *id est*, carne, viverent autem secundum Deum, *id est*, Spiritu.

7 Omnium autem finis imminet. Estote igitur temperantes & sobrii ad preces.

8 Ante omnia vero charitatem alii in alios intensam habentes: nam charitas operiet multitudinem peccatorum.

9 Hospitales *estote* alii erga alios, absque murmurationibus.

10 Ut

10 Ut quilque accepit donum, *ita* alius in alium illud subministrantes, ut boni dispensatores variæ Dei gratiæ.

11 Si quis loquitur, *loquatur* ut eloquia Dei: si quis ministrat, *ministret* tanquã ex viribus quas suppeditat Deus: ut in omnibus glorificetur Deus per Jesũ Christum, cui est gloria & robur in secula seculorũ. Amen.

12 Dilecti, nè tanquam peregrini explorationi illa per ignem quæ fit in vobis ad vestri experimentum percellimini, ut si peregrinum aliquid vobis accideret.

13 Imo in eo quod consortes estis afflictionum Christi, gaudete: ut & cum revelabitur gloria ipsius gaudentis exultantes.

14 Si convicijs afficimini in nomine Christi, beati *ijs*, quoniam & ille gloriæ & ille Dei Spiritus super vos requiescit: *qui* quod ad illos quidem attinet blasphematur, quod ad vos autem glorificatur.

15 Nè enim quis quam vestrum malo afficiatur ut homicida, aut fur, aut maleficus, aut alienarum rerum inspector.

16 Sed si ut Christianus, nè pudefiat, imo glorificet Deum hoc respectu.

17 Nam tempus *est* ut incipiat judicium à domo Dei: quod si primum *incipit* à nobis, quis erit finis eorum qui non assentiuntur Evangelio Dei?

18 Et si justus vix servatur, impius & peccator ubi comparebit?

19 Itaque qui malis afficiuntur ex voluntate Dei, tanquam fideli conditori commendent animas suas bene agendo.

CAP. V.

Officia pastorum & auditorum in Ecclesia.

PResbyteros qui inter vos sunt, precor ego una presbyter, ac testis afflictionum Christi, atque idem gloriæ consors, quæ futurum est ut reveletur:

2 Pascite Dei gregem qui penes vos est, illius inspectioni vacantes non coacte, sed libenter, non turpiter affectantes lucrum, sed prompto animo;

3 Neque ut dominantes cleris, sed ut qui sitis exemplaria gregis:

4 Et cum manifestus factus fuerit ille pastorum Princeps, reportabitis amarantinam illam gloriæ coronam.

5 Similiter juniores subjecti estote senioribus, & omnes vicissim subjicimini. Submissione animi enim tute intus ornati: nam Deus superbis obsistit, submissis autem dat gratiam.

6 Submittite vos igitur robustæ manui Dei: ut vos opportuno tempore extollat;

7 Omni sollicitudine vestra in eum conjecta: nam illi cura est de vobis.

8 Sobrii estote, vigilate: nam adversarius ille vester Diabolus, ut leo rugiens, obambulat, quærens quem absorbeat.

9 Cui obsistite firmi per fidem, ut qui noveritis eadem afflictiones è vestra quæ in mundo est fraternitate peragi.

10 Cæterum Deus omnis gratiæ *autor*, qui vocavit vos ad æternam suam gloriam in Christo Jesu paulisper afflictos, is, *inquam*, perficiat vos, stabiliat, roboret, fundet.

11 Ipsi gloria & robur in sæcula sæculorum. Amen.

12 Per Sylvanum vobis fidum fratrem paucis, ut puto, scripsi, adhortans vos, & testificans hanc esse veram gratiam Dei in qua statis.

13 Salutat vos ea quæ est in Babylone vobiscum electa *Ecclesia*, & Marcus filius meus.

14 Salutate invicem osculo charitatis osculo. Pax vobis omnibus qui estis in Christo Jesu. Amen.

PETRI APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA POSTERIOR.

CAP. I.

Propositæ spei excellentia ad introitum in regnum Dei hortatur; & brevi moriturus doctrinam Christi ex voce Patris, & Prophetarum scriptis confirmat.

SYmeon Petrus servus & Apostolus Jesu Christi, æque pretiosam fidem nobiscum sortitis per justitiam Dei nostri & Servatoris Jesu Christi:

2 Gratia vobis & pax multiplicetur in agnitione Dei, & Jesu Domini nostri:

3 Prout divina vis ipsius omnia nobis donavit quæ ad vitam & pietatem *pertinent*, per agnitionem illius qui vocavit nos ad gloriam ac virtutem.

4 Ex eo quod maxima illa nobis ac pretiosa promissa donavit, ut per hæc efficeremini divinæ consortes naturæ, elapsi ex corruptione quæ est in mundo per cupiditatem.

5 Ad hoc ipsum vero vos, omni præterea collata studio, adjicite fidei vestræ virtutem, virtuti vero notitiam,

6 Notitiæ vero continentiam, continentiæ vero tolerantiam, tolerantiæ vero pietatem,

7 Pietati vero fraternum amorem, fraterno vero amori charitatem.

8 Hæc enim si vobis adsint, & abundent, non inertes vos nec infructuosos efficient in Domini nostri Jesu Christi agnitione.

9 Nam

9 Nam cui hæc non adsunt is cæcus est, nihil procul cernens, oblitus sese a veteribus peccatis suis fuisse purificatum.

10 Quapropter, fratres, potius studete vocationem & electionem vestram firmam efficere: hæc enim si feceritis, nunquam impingetis.

11 Ita enim ample subministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini nostri & Servatoris Jesu Christi.

12 Quapropter non negligam vos de istis semper commonefacere, quamvis peritos & stabilitos in præsente veritate.

13 Justum autem duco, quamdiu sum in hoc tabernaculo, expergefacere vos per submonitionem:

14 Cum sciam cito futurum ut deponam tabernaculum meum, sicut Dominus noster Jesus Christus declaravit mihi.

15 Sed & studebo ut subinde vos possitis post exitum meum horum mentionem facere.

16 Non enim arte compositas fabulas secuti, notam vobis fecimus Domini nostri Jesu Christi potentiam & adventum: sed ut qui oculis nostris aspeximus illius majestatem.

17 Acceperat enim à Deo Patre honorem & gloriam, voce ad eum delata hujusmodi à magnifica illa gloria, Hic est Filius ille meus, dilectus ille in quo acquiesco.

18 Et hanc vocem nos audivimus è cœlo delatam, cum essemus una cum eo in monte illo sancto.

19 Et habemus firmissimum illum sermonem propheticum: quem bene facitis quod attenditis, velut lucernam splendentem in obscuro loco, usquedum dies illuxerit, & lucifer exoriatur in cordibus vestris.

20 Si illud primum noveritis, nullam prophetiam Scripturæ esse propriæ explicationis.

21 Non enim libitu hominis allata est olim prophetia, sed acti a Spiritu sancto locuti sunt sancti Dei homines.

CAP. II.

Vaticinium de falsorum doctorum multitudine, indole, artibus, & pœna.

1 FUerunt autem etiam pseudoprophetæ in populo: ut etiam inter vos erunt falsi doctores, qui subintroducent hæreses exitiales, etiam Dominum qui illos mercatus est abnegantes, accersentes sibi ipsis celerem perniciem.

2 Et multi sequentur eorum exitia: per quos via veritatis blasphemabitur.

3 Et per avaritiam fictis sermonibus vos negotiabuntur, quibus damnatio jam olim non otiatur, & quorum exitium non dormitat.

4 Nam si Deus Angelis qui peccaverunt non pe-

percit, sed in tartarum detrusos catenis caliginis tradidit damnationi servatos:

5 Et prisco mundo non pepercit, sed octavum Noe justitiæ præconem custodivit, diluvio inducto mundum impiorum inducto:

6 Et civitates Sodomorum ac Gomorrhæ in cinerem redactas subversione damnavit, constituitque ut essent exemplar impie victuris:

7 Et justum Lot lasciva nefariorum conversatione fatigatum eripuit.

8 (Justus enim ille, cum habitaret inter eos, indies animam justam scelcratis *illorum* factis & videndo & audiendo exerciabat.)

9 Novit Dominus pios e tentatione eripere, injustos autem in diem judicii pœnas dantes servare.

10 Maxime vero eos qui carnem sequentes in cupiditate pollutionis incedunt, & dominatum contemnunt, qui, *inquam*, *ut sunt* audaces & sibi perti naciter placentes, non horrent dignitates probris incessere:

11 Cum ipsi Angeli, qui sunt viribus ac potentia majores, non ferant adversus eas apud Dominum maledictionis judicium.

12 At isti, veluti animantia rationis expertia, *qua* naturali impetu feruntur, facta ad eum finem ut capti interant, ea vituperantes quæ ignorant, sua ipsorum corruptela interibunt:

13 Reportaturi mercedem injustitiæ, ut qui voluptatem ducant diurnum luxum, labes ac maculæ, seductionibus suis sese oblectantes, vobiscum convivando.

14 Oculos habentes plenos adulterii, & qui a peccando cessare nesciant, inescantes animas instabiles, cor habentes ad avaritiam exercitatum, execrandi homines:

15 Qui derelicta recta via aberrarunt, secuti viam Balaam *filii* Bosor: qui mercedem iniquitatis amavit.

16 Sed redargutionem suæ transgressionis habuit: *nam* subjugis asina muta, humana voce locuta, inhibuit Prophetæ dementiam.

17 Isti sunt fontes aqua carentes, nebulæ a turbine agitatæ: quibus caligo tenebrarum in æternum asservata est.

18 Nam quæ prætumida vanitas ipsis dictavit loquendo, eos inescant per carnis cupiditates lasciva, qui vere effugerant ab iis qui in errore versantur:

19 Libertatem eis pollicendo, cum ipsi servi sint corruptelæ: siquidem a quo quis superatus est, huic etiam in servitutem est addictus.

20 Nam si postquam pollutiones mundi per agnitionem Domini & Servatoris Jesu Christi effugerint, his rursum implicati superentur, facta est ultima eorum conditio deterior priore.

21 Melius enim fuisset eis, non cognovisse viam justitiæ, quam cognita *illa* regredi à sancto præcepto sibi tradito.

22 Sed accidit eis quod vero proverbio dici solet, Canis reversus est ad suum ipsius vomitum, & Sus lota ad volutabrum cœni.

CAP. III.

Adventus Christi ad judicium: mundi παλιγγενεσία: judicium Epicureorum hac de re: præparatio ad illum diem.

HAsce jam alteras vobis literas scribo, dilecti, quibus sinceram mentem vestram per submonitionem expergefacio:

2 Ut memores sitis verborum quæ prædicta sunt à sanctis Prophetis, & præcepti illius nostri qui sumus Apostoli Domini & Servatoris.

3 Illud primum scientes, venturos extremis diebus irrisores, in suis ipsorum cupiditatibus incedentes,

4 Et dicentes, Ubi est pollicitatio adventus ejus? nam ex quo *die* patres obdormierunt, omnia ita permanent ab initio creationis.

5 Illud enim volentes ipsos fugit, cœlos jam olim extitisse per Dei sermonem, & terram ex aqua & in aqua consistentem.

6 Quamobrem is qui tum erat mundus aqua inundatus periit.

7 Qui vero nunc *sunt* cœli ac terra, eodem sermone reconditi, asservantur igni in diem damnationis & exitii impiorum hominum.

8 Unum autem hoc né vos fugiat, dilecti, unus diem apud Dominum *perinde esse* ut mille annos, & mille annos ut diem unum.

9 Non tardat Dominus promissionem, (ut nonnulli tarditatem *hanc esse* ducunt) sed patiente est animo erga nos, nolens ullos perire, sed omnes ad resipiscentiam tendere.

10 Veniet autem sicut fur in nocte dies ille Domini: quo cœli cum stridore præteribunt, elementa vero æstuantia solventur, terraque & quæ in ea sunt opera exurentur.

11 Cum igitur hæc omnia dissolvenda sint, quales oportet esse vos in sanctis conversationibus & pietatis officiis,

12 Expectantes & properantes *ad* adventum diei Dei, in quo cœli conflagrantes solventur, & elementa æstuantia liquescent.

13 Sed cœlos novos ac terram novam secundum promissum ejus expectamus, in quibus justitia inhabitat.

14 Quapropter, dilecti, cum hæc expectetis, studete ut incontaminati & inculpati ab eo inveniamini cum pace:

15 Dominiq; nostri tarditatem ad iram salutem ducite, sicut & dilectus frater noster Paulus, pro sibi data sapientia, scripsit vobis:

16 Ut in omnibus fere epistolis loquens de his, in quibus sunt nonnulla difficilia intellectu, quæ indocti parumque stabiles detorquent, ut & reliquas scripturas, suo ipsorum exitio.

17 Vos igitur, dilecti, *istorum* præscii cum sitis, cavete ne illorum nefariorum errore cum illis abducti, excidatis à propria stabilitate.

18 Sed crescite in gratia & notitia Domini nostri & Servatoris Jesu Christi: cui gloria & nunc & ad tempus sempiternum. Amen.

JOHANNIS APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA PRIMA.

CAP. I.

Verbi annunciatio apostolica: communio cum Christo & sanguis Christi λυτρον ϗ λύτρον. *confessio peccatorum.*

QUod erat à principio quod audivimus, quod vidimus oculis nostris, quod spectavimus & manus nostræ contrectarunt de Sermone illo vitæ;

2 (Nam vita illa conspicua facta est: & illam vidimus, & testamur, & annunciamus vobis vitam illam æternam quæ erat apud Patrem, & conspicua facta est nobis.)

3 Quod, *inquam*, vidimus & audivimus, id annunciamus vobis, ut & vos communionem habeatis nobiscum: & communio nostra *sit* cum Patre & cum Filio ejus Jesu Christo.

4 Et hæc scribimus vobis ut gaudium vestrum sit plenum.

5 Hic est igitur nuncius ille quem audivimus ex ipso, & renunciamus vobis, Deum lucem esse, nec tenebras in eo esse ullas.

6 Si dixerimus nos communionem habere cum eo & in tenebris ambulāmus, mentimur, nec sincere agimus.

7 Quod si in luce ambiamus, sicut ipse est in luce, communionem habemus cum eo mutuam, & sanguis Jesu Christi Filii ejus purificat nos ab omni peccato.

8 Si dixerimus nos peccatum non habere, nos ipsos fallimus, & veritas in nobis non est.

9 Si confiteamur peccata nostra, fidelis est & justus ut remittat nobis peccata, & mundet nos ab omni iniquitate.

10 Si dixerimus nos non peccasse, mendacem facimus eum, & sermo ejus non est in nobis.

CAP. II.

Christi meritum catholicum : vita Christiana : unctio Spiritus : doctrina Antichristi.

Filioli mei, hæc scribo vobis ut nè peccetis. Quod si quis peccarit, advocatum apud Patrem habemus, Jesum Christum justum.

2 Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nec pro nostris solum, sed etiam pro totius mundi peccatis.

3 Et per hoc scimus quod ipsum novimus, si præcepta ipsius observemus.

4 Qui dicit, Novi eum, & præcepta ejus non observat, mendax est, & in eo veritas non est :

5 Qui autē observat sermonem ejus, vere in hoc charitas Dei adimpleta est: per hoc scimus nos in ipso esse.

6 Qui dicit se in eo habitare, debet, prout ille ambulavit, ita & ipse ambulare.

7 Fratres, non scribo vobis novum præceptum, sed præceptum vetus, quod *videlicet* habuistis *jam inde* à principio. Vetus hoc præceptum, sermo ille est quem audivistis *jam inde* à principio.

8 E contrario præceptum novum scribo vobis, id quod verum est in ipso, & in vobis : quia tenebræ prætereunt, & vera illa lux jam lucet.

9 Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit, in tenebris est usque adhuc.

10 Qui diligit fratrem suum, in luce manet, & offendiculum in eo non est.

11 Qui autem odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat, quia tenebræ oculos ipsius obcæcarunt.

12 Scribo vobis, filioli, quoniam remissa sunt vobis peccata propter nomen ejus.

13 Scribo vobis, patres : quoniam nostis eum qui à principio est. Scribo vobis, adolescentes, quoniam Improbum illum vicistis.

14 Scribo vobis, pueruli, quoniam nostis Patrem. Scripsi vobis, patres, quoniam nostis eum qui *est* à principio. Scripsi vobis, adolescentes, quia validi estis, & verbum Dei habitat in vobis, & Improbum illum vicistis.

15 Nè diligite mundum, neque ea quæ in mundo sunt : si quis diligit mundum, non est charitas Patris in eo.

16 Quoniam quicquid est in mundo, cupiditas carnis, & libido oculorum, & fastus vitæ, non est ex Patre, sed ex mundo est.

17 Porro mundus præterit, & cupiditas ipsius: qui vero præstat voluntatem Dei manet in æternum.

18 Pueruli, ultimum tempus adest: & sicut audivistis antichristum venturum, etiam nunc antichristi multi cœperunt esse: unde scimus ultimum tempus adesse:

19 E nobis egressi sunt, sed non erant ex nobis: nam si fuissent ex nobis mansissent utique nobiscum: sed *egressi sunt ex nobis* ut manifestum fieret non omnes esse ex nobis.

20 At vos unctionem habetis à Sancto illo *profectam*, & nostis omnia.

21 Non scripsi vobis *idcirco* quod veritatem nesciatis, sed quoniam eam scitis, & nullum mendacium esse ex veritate.

22 Quis est mendax, nisi qui negat Jesum esse Christum illum? hic est antichristus, qui negat Patrem & Filium.

23 Quisquis negat Filium, nec Patrem habet: qui agnoscit Filium, etiam Patrem habet.

24 Quod igitur audivistis a principio, in vobis maneat: si in vobis manserit quod audivistis à principio, vos quoque in Filio & Patre manebitis.

25 Hæc autem illa est promissio quam ipse pollicitus est nobis, *nempe* vita illa æterna.

26 Hæc scripsi vobis de eis qui seducunt vos.

27 Sed unctio quam vos accepistis ab eo manet in vobis: nec necesse habetis, ut quisquam doceat vos: verum sicut eadem unctio docet vos de omnibus, *quæ* & verax est, & non mendax: & sicut docuit vos, manebitis in eo.

28 Nunc igitur, filioli, manete in eo: ut cum manifestus factus fuerit, habeamus loquendi libertatem, neque pudefiamus coram eo in ipsius adventu.

29 Si scitis eum justum esse, nostis, quicunque exercet justitiam, ex ipso natum esse.

CAP. III.

Gratia adoptionis: charitas filiorum Dei symbolum: Christi dilectio ergo nos: preces conscientiæ indemnis placent.

Videte qualem charitatem dedit nobis Pater, *nempe* ut filii Dei vocemur: propterea mundus non novit nos, quia non novit eum.

2 Dilecti, nunc filii Dei sumus, sed nondum manifestum factum est quod erimus: scimus autem fore ut cum *ipse* factus fuerit manifestus, similes ei simus: quoniam videbimus eum sicuti est.

3 Et quisquis habet hanc spem in eo *sitam*, castum se conservat, sicut & ille castus est.

4 Quisquis dat operam peccato, etiam Legem transgreditur: nam peccatum est Legis transgressio.

5 Et scitis illum patefactum esse ut peccata nostra

stra toleret, & peccatum in eo non esse.

6 Quisquis in eo manet, non peccat, quisquis peccat non vidit eum, neque novit eum.

7 Filioli, nemo vos seducat: qui exercet justitiam, justus est, sicut ille justus est.

8 Qui dat operam peccato, ex diabolo est: quoniam à principio diabolus peccat. Ad hoc manifestus factus est Filius Dei, ut dissolvat opera diaboli.

9 Quisquis natus est ex Deo peccato non dat operam: quoniam semen ipsius in eo manet: nec potest peccare, eo quod ex Deo natus est.

10 Per hoc manifesti sunt filii Dei & filii diaboli: quisquis non dat operam justitiæ, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum.

11 Quoniam hæc est denunciatio quam audistis à principio, ut diligamus alii alios.

12 Non sicut Cain, *qui* ex illo Improbo erat, & mactavit fratrem suum. Cujus autem rei gratia occidit eum? quia opera ejus mala erant, fratris autem ejus justa.

13 Ne miramini, fratres mei, si odit vos mundus.

14 Nos scimus nos translatos esse ex morte ad vitam, quia diligimus fratres. Qui non diligit fratrem, manet in morte.

15 Quisquis odit fratrem suum, homicida est, & nostis nullum homicidam habere vitam æternam in se manentem.

16 Per hoc novimus charitatem Dei, quod ille animam suam pro nobis deposuit: nos igitur debemus pro fratribus animam deponere.

17 Qui vero habuerit mundanum victum, & viderit fratrem suum cui aliquo sit opus, & etauserit viscera sua coram eo, quomodo charitas Dei manet in eo?

18 Filioli mei, nè diligamus verbo, neque lingua *solum*, sed facto & veritate.

19 Et per hoc cognoscimus nos ex veritate esse, & coram ipso secura reddemus corda nostra.

20 Nam si nos condemnet cor nostrum, nempe potentior est Deus corde nostro, & novit omnia.

21 Dilecti, si cor nostrum nos non condemnet, libertatem loquendi habemus apud Deum.

22 Et quicquid petierimus, accipimus ab eo, quoniam præcepta ejus observamus, & quæ in ipsius conspectu placent facimus.

23 Hoc est igitur ejus præceptum, ut credamus nomini Filii ejus Jesu Christi, & diligamus alii alios, sicut præcepit nobis.

24 Nam qui observat ejus præcepta in eo habitat, & ipse in eo: & per hoc novimus eum habitare in nobis, *nempe* ex Spiritu quem nobis dedit.

CAP.

CAP. IV.

Spiritus sunt probandi: nota vitæ & falsæ doctrinæ: charitas erga proximum & impios.

1 Dilecti, ne cuivis spiritui credite, sed probate spiritus: an ex Deo sint: nam multi pseudoprophetæ venerunt in mundum.

2 Ex hoc cognoscite Dei Spiritum: quicunque spiritus profitetur Jesum Christum in carnem venisse, ex Deo est.

3 Et quicunque spiritus non profitetur Jesum Christum in carnem venisse, ex Deo non est: sed hic est ille *spiritus* Antichristi, quem audistis venturum fuisse, & qui jam nunc in mundo est.

4 Vos ex Deo estis, filioli, & vicistis eos: quoniam potentior est qui est in vobis quam qui in mundo est.

5 Ipsi è mundo sunt, ideo mundana loquuntur, & mundus eos audit.

6 Nos ex Deo sumus: qui novit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos: ex hoc cognoscimus spiritum veritatis & spiritum erroris.

7 Dilecti, diligamus alii alios: nam charitas ex Deo est: quisquis diligit, ex Deo natus est, & novit Deum.

8 Qui non diligit non novit Deum: nam Deus est charitas.

9 In hoc manifesta facta est charitas Dei in nobis, quod Filium illum suum unigenitum misit Deus in mundum, ut vivamus per eum.

10 In hoc est charitas, non quod nos dilexerimus Deum, sed quod ipse dilexerit nos, & miserit Filium suum ut esset propitiatio pro peccatis nostris.

11 Dilecti, si Deus nos ita dilexit, debemus & nos alii alios diligere.

12 Deum nemo conspexit unquam: si diligamus alii alios, Deus in nobis habitat, & charitas ejus adimpleta est in nobis.

13 Per hoc cognoscimus nos in eo habitare, & ipsum in nobis, quod de Spiritu suo dedit nobis.

14 Nos vero spectavimus & testamur Patrem misisse Filium qui esset Servator mundi.

15 Quisquis professus fuerit Jesum esse Filium Dei, Deus in eo habitat, & ipse in Deo.

16 Et nos cognovimus & credidimus charitatem quam habet Deus erga nos. Deus charitas est: & qui manet in charitate in Deo manet, & Deus in eo.

17 Per hoc adimpletur charitas nobiscum ut fiduciam habeamus in die judicii, quia, qualis ille est, & nos sumus in hoc mundo.

18 Metus non est in charitate: integra charitas foras ejicit metum: quoniam metus cruciatum habet: qui autem metuit, non est consummatus in charitate.

19 Nos

19 Nos diligimus eum, quoniam ipse prior dilexit nos.

20 Si quis dixerit, Diligo Deum, & fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem vidit, Deum quem non vidit quomodo potest diligere?

21 Et hoc præceptum habemus ab eo, ut qui diligit Deum diligat etiam fratrem suum.

CAP. V.

Charactres Regnitorum. tres testes in cœlo, totidem in terrâ: peccatum irremissibile & remissibile.

QUisquis credit Jesum esse Christum, filium, ex Deo genitus est: & quisquis diligit eum qui genuit, diligit etiam eum qui ex eo genitus est.

2 Per hoc cognoscimus nos diligere filios Dei, cum Deum diligimus, & præcepta ejus observamus.

3 Hæc est enim charitas Dei, ut præcepta ejus observemus: & præcepta ejus gravia non sunt.

4 Quoniam quicquid natum est ex Deo vincit mundum: & hæc est victoria quæ vicit mundum, nempe fides nostra.

5 Quis est qui vincit mundum, nisi qui credit Jesum esse Filium Dei?

6 Hic ille est qui venit per aquam & sanguinem, nempe Jesus Christus: non per aquam solum, sed per aquam & sanguinem: & spiritus is est qui testificatur Spiritum veritatem esse.

7 Nam tres sunt qui testificantur in cœlo, Pater, Sermo, & Spiritus sanctus: & hi tres unum sunt.

8 Et tres sunt qui testificantur in terra, Spiritus, & aqua, & sanguis: & hi tres unum sunt.

9 Si testimonium hominum accipimus, testimonium Dei majus est: nam hoc est testimonium Dei quod testificatus est de Filio suo.

10 Qui credit in Filium Dei habet testimonium in seipso: qui non credit Deo mendacem eum fecit, quia non credidit testimonio quod testificatus est Deus de Filio suo.

11 Est autem hoc testimonium, nempe quod vitam æternam dedit nobis Deus: & hæc vita in Filio ejus est.

12 Qui habet Filium, habet vitam: qui non habet Filium Dei, vitam non habet.

13 Hæc scripsi vobis qui creditis in nomen Filii Dei, ut sciatis vos vitam æternam habere, & ut credatis in nomen Filii Dei.

14 Et hæc est fiducia quam apud Deum habemus, ipsum, si quid petierimus secundum voluntatem ejus, nos audire.

15 Quod si scimus eum audire nos, quicquid petierimus, scimus nos habere petitiones, quas ab eo petimus.

16 Si quis viderit fratrem suum peccare peccato *quod* non *est* ad mortem, petet & dabit ei vitam: peccantibus *dico* non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico ut roget.

17 Omnis injustitia peccatum est: sed est peccatum *quod* non *est* ad mortem.

18 Scimus quod quisquis natus est ex Deo non peccat: sed *quod* qui genitus est ex Deo conservat seipsum, & improbus ille non attingit eum.

19 Scimus nos ex Deo esse, & mundum totum in illo improbo jacere.

20 Sed scimus Filium Dei venisse, & dedisse nobis mentem ut cognoscamus verum illum: & sumus in vero illo, *id est*, in ejus Filio Jesu Christo. Hic *est* verus ille Deus, & vita illa æterna.

21 Filioli, cavete vobis ab idolis. Amen.

JOHANNIS APOSTOLI EPISTOLA SECUNDA.

Charitati in vita & veritati in doctrina studendum.

1 Presbyter electæ dominæ, & liberis ejus, quos ego vere diligo, nec ego solus, sed & omnes qui norunt veritatem:

2 Propter veritatem quæ manet in nobis, & nobiscum erit in æternum.

3 Sit vobiscum gratia, misericordia, pax à Deo Patre, & a Domino Jesu Christo Filio Patris, cum veritate & charitate.

4 Gavisus sum valde quod invenerim ex filiis tuis qui sincere ambulent, sicut præceptum accepimus à Patre.

5 Et nunc rogo te, domina, non ut præceptum novum scribens tibi, sed quod habuimus a principio, ut diligamus alii alios.

6 Hæc autem est charitas, ut ambulemus secundum præcepta ipsius. Hoc est præceptum illud sicut audistis à principio, ut in eo ambuletis.

7 Nam multi impostores ingressi sunt in mundum, qui non profitentur Jesum Christum venisse in carne. Hic ille est impostor & antichristus.

8 Respicite vos ipsos, ne perdamus quæ egimus, sed ut mercedem plenam recipiamus.

9 Quisquis tranigreditur, nec permanet in doctrina Christi, Deum non habet: qui manet in doctrina Christi, hic & Patrem & Filium habet.

10 Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non adfert, ne recipite eum domum, nec, Ave ei dicite.

11 Qui

11 Qui enim dicit ei Ave, communicat operibus ejus malis.

12 Cum multa haberem vobis scribenda, nolui per chartam & atramentum: sed spero *me* venturum ad vos, & præsentem præsentibus loquuturum, ut gaudium nostrum sit completum.

13 Salutant te filii sororis tuæ electæ. Amen.

JOHANNIS APOSTOLI EPISTOLA TERTIA.

Gaium hospitalitatis speculum: Diotrephes, imago falsorum Doctorum.

1 PResbyter Gaio dilecto, quem ego vere diligo.

2 Dilecte, in primis opto ut prospere agas & valeas, sicut prospere agit anima tua.

3 Gavisus sum enim valde cum venirent fratres, & testimonio tuo commendarent sinceritatem tuam, prout tu sincere ambulas.

4 Majus istis gaudium non habeo, cum *videlicet* audio filios meos sincere ambulare.

5 Dilecte, fideliter agis quicquid facis erga fratres & erga peregrinos,

6 Qui testimonio tuo commendarunt charitatem tuam in conspectu Ecclesiæ: quos recte facies si prosecutus fueris ut Deo convenit.

7 Nam pro nomine ejus excesserunt ex Gentibus, nihil accipientes.

8 Nos ergo debemus recipere hujusmodi, ut unà operam offendamus veritati.

9 Scripsi Ecclesiæ sed qui primatum inter eos ambit Diotrephes non recipit nos.

10 Propterea, si venero, memoriam renovabo ipsius facinorum quæ facit, sermonibus malis garriens in nos: quique etiam his non contentus, neque ipse recipit fratres, & qui volunt *recipere* prohibet, & ex Ecclesia ejicit.

11 Dilecte, ne imitare quod malum est, sed quod bonum est. Qui bene agit, ex Deo est: qui autem male agit, non vidit Deum.

12 Demetrio testimonium redditum est ab omnibus, & ab ipsa veritate: sed & nos testimonium perhibemus; & nostis testimonium nostrum firmum esse.

13 Multa possem scribere, sed nolo per atramentum & calamum tibi scribere.

14 Spero autem fore ut statim te videam, & tunc præsentes præsenti loquamur.

15 Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

JUDÆ

JUDÆ APOSTOLI
EPISTOLA
CATHOLICA.

Exhortatur Apostolos ad perseverantiam fidei, contraque pseudoprophetas præmunit, eorum doctrinam, conversationem & exitium indicans.

JUdas Jesu Christi servus, frater autem Jacobi, vocatis, a Deo Patre sanctificatis, & Jesu Christo asservatis:

2 Misericordia vobis & pax & charitas multiplicetur.

3 Dilecti, cum omne studium adhibeam ut scribam ad vos de communi salute, necesse habui vobis scribere, ad vos hortandos ut decertetis pro fide quæ semel tradita est sanctis.

4 Nam subrepserunt quidam homines jam olim præscripti ad hanc damnationem, impii, qui Dei nostri gratiam transferunt ad lasciviam, & solum illum Deum ac Dominum nostrum Jesum Christum negant.

5 Volo autem vobis in memoriam revocare *istos*, ut qui semel hoc sciatis, Dominum, cum populum ex Ægypto liberasset, rursus eos qui non credebant perdidisse:

6 Et angelos qui non conservarunt suam originem, sed reliquerunt suum domicilium, judicio magni illius diei vinculis æternis sub caligine reservasse.

7 Sicut Sodoma & Gomorrha & his finitimæ civitates simili modo atque illæ scortatæ, & carnem alteram sectatæ, propositæ sunt exemplo, iguis æterni pœnam sustinentes.

8 Similiter tamen & isti sopiti carnem quidem polluunt, dominatum vero aspernantur, & dignitates vituperant.

9 At Michael archangelus ille, cum adversus diabolum altercans, disceptaret de corpore Mosis, non ausus est *illi* impingere notam maledicti, sed dixit, Increpet te Dominus.

10 At isti quæcunque non noverunt vituperant: quæcunque vero naturaliter, ut animantia rationis expertia, sciunt, in iis sese corrumpunt.

11 Væ ipsis: nam viam Cain ingressi sunt & deceptione mercedis, qua deceptus fuit Balaam, effusi sunt, & contradictione Core perierunt.

12 Isti sunt in agapis vestris maculæ, dum vobiscum convivantur, secure seipsos pascentes, nubes aqua carentes, ventis circumactæ, arbores emarcidæ, infructiferæ, bis emortuæ, eradicatæ;

13 Undæ

13 Undæ maris efferatæ, despumantes sua ipsorum dedecora, stellæ erraticæ, quibus caligo tenebrarum in æternum servata est.

14 Prophetavit autem etiam de istis septimus ab Adamo Enochus, dicens, Ecce, venit Dominus cum sanctis millibus suis.

15 Ut ferat judicium adversus omnes, & redarguat quicunque ex ipsis sunt impii, de factis omnibus quæ impie patrarint, deque omnibus duris quæ locuti fuerint adversus ipsum peccatores impii.

16 Hi sunt murmuratores, queruli, in cupiditatibus suis incedentes: & quorum os loquitur prætumida, admirantes personas utilitatis gratia.

17 Vos autem, dilecti, memores estote verborum illorum quæ prædicta fuerunt ab Apostolis Domini nostri Jesu Christi,

18 Quod *videlicet* dixerunt vobis in extremo tempore futuros irrisores qui in impiis suis cupiditatibus incederent.

19 Hi sunt qui seipsos segregant, animales, Spiritum non habentes.

20 Vos autem, dilecti, sanctissimæ vestræ fidei superstruentes vos ipsos per Spiritum sanctum orantes,

21 Vos ipsos in charitate Dei conservate, expectantes misericordiam Domini nostri Jesu Christi in vitam æternam.

22 Et alios quidem habito delectu commiseramini:

23 Alios vero metu servate, ex flamma rapientes: odio habentes vel eam tunicam quæ à carnis contactu sit maculata.

24 Cæterum ei qui potest vos custodire à lapsu immunes, & statuere in conspectu gloriæ suæ inculpatos cum exultatione,

25 *Idest*, soli sapienti Deo Servatori nostro, gloria *esto* & magnificentia, robur & autoritas, & nunc & in omnia secula. Amen.

APOCALYPSIS JOHANNIS THEOLOGI.

CAP. I.

Prologus hujus libri: in quo intimatio Johannis & prima visio.

APocalypsis Jesu Christi, quam dedit ipsi Deus, ut indicaret servis suis quæ oporteat fieri cito: in vero missam per Angelum suum servo suo Johanni significavit:

2 Qui testificatus est sermonem Dei, & testimonium

nium Jesu Christi, & quæcunque vidit.

3 Beatus qui legit, & *beati* qui audiunt verba prophetiæ hujus, & observant ea quæ in ea scripta sunt: præstitutum enim tempus illud prope est.

4 Johannes septem Ecclesiis quæ sunt in Asia: Gratia *sit* vobis & pax a Qui est, & Qui erat, & Qui venturus est: & a septem spiritibus qui in conspectu throni ejus sunt:

5 Et a Jesu Christo, *qui est* fidus ille testis, primogenitus ille ex mortuis, ac princeps regum terræ: qui dilexit nos, & lavit nos a peccatis nostris per sanguinem suum:

6 Et *qui* fecit nos reges & sacerdotes Deo & Patri suo: ei *sit* gloria & robur in secula seculorum. Amen.

7 Ecce, venit cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, etiam qui eum transfixerunt: & plangent coram eo omnes tribus terræ: etiam, Amen.

8 Ego sum A & Ω, *id est*, principium & finis, dicit Dominus, *id est*, Qui est, & Qui erat, & Qui venturus est, ille, *inquam*, omnipotens.

9 Ego Johannes, *qui* & frater vester *sum*, & socius in afflictione & in regno & patiente expectatione Jesu Christi, eram in insula quæ vocatur Patmos, propter sermonem Dei & testimonium Jesu Christi:

10 Fui *autem* Spiritu correptus die Dominico, & audivi a tergo vocem magnam tanquam tubæ,

11 Dicentis, ego sum A & Ω, primus ille & ultimus, &, Quod cernis scribe in libro, & mitte septem Ecclesiis quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardibus, & Philadelphiæ, & Laodiceæ.

12 Converti me igitur ut cernerem vocem quæ loquta erat mecum Conversus autem vidi septem candelabra aurea.

13 Et in medio septem candelabrorum aureorum *quendam* similem Filio hominis, indutum talari *veste*, & præcinctum ad mammillas zona aurea.

14 Caput autem ejus & capilli *erant* candidi ut lana alba tanquam nix: & oculi ejus ut flamma ignis,

15 Pedes autem ejus similes chalculibano, veluti in fornace ardentes: & vox illius tanquam vox aquarum multarum,

16 Habebat autem in dextra sua stellas septem: & ex ore ejus anceps romphæa acuta prodibat: & facies ejus qualis sol in suo vigore lucet.

17 Cum autem vidissem eum, cecidi ad pedes ejus veluti mortuus; tum imposuit mihi dextram suam, dicens mihi, Ne metue: Ego sum primus ille & ultimus ille,

18 Et qui vivo, sed fui mortuus, & ecce vivo in secula seculorum, Amen; & habeo claves inferorum & mortis.

19 Scribe

19 Scribe quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ post hæc fiunt futura;

20 Mysterium septem stellarum quas vidisti in dextra mea, & septem candelabra aurea. Septem illæ stellæ, Angeli sunt septem Ecclesiarum: & candelabra illa septem quæ vidisti, septem Ecclesiæ sunt.

CAP. II.

Protasis hujus libri insipit: & quatuor epistolæ exarantur ad totidem Episcopos.

ANgelo Ephesinæ Ecclesiæ scribe, Hæc dicit qui tenet septem illas stellas in dextera sua, qui ambulat inter septem illa candelabra aurea,

2 Novi opera tua & laborem tuum & tolerantiam tuam & quod non possis ferre malos & exploraris eos qui se dicitant Apostolos esse, & non sunt, & comperisti eos *esse* mendaces.

3 Et onere pressus fuisti, & toleras: & propter nomen meum laborasti, & non es defatigatus.

4 Sed habeo *aliquid* adversum te, quod charitatem tuam primam omiseris.

5 Memor esto itaque unde excideris, & resipisce & priora opera facito: sin minus, veniam adversum te cito, & movebo candelabrum tuum à loco suo, nisi resipueris.

6 Sed hoc habes, quod odisti facta Nicolaitarum quæ & ego odi.

7 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis, Victori dabo edere ex arbore illa vitæ quæ est in medio paradisi Dei.

8 Angelo vero Smyrnæorum Ecclesiæ scribe, Hæc dixit primus ille & ultimus ille, qui fuit mortuus, & vivit.

9 Novi opera tua & afflictionem & paupertatem, (sed dives es) & blasphemiam eorum qui se dicunt Judæos esse, & non sunt, sed Synagoga Satanæ.

10 Nihil eorum metue quæ passurus es: ecce, futurum est ut conjiciat diabolus aliquos ex vobis in carcerem, ut exploremini: & habebitis afflictionem dierum decem: esto fidelis usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ.

11 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis, Qui vicerit, nequaquam lædetur à morte secunda.

12 Angelo vero Pergamenis Ecclesiæ scribe, Hæc dicit qui habet gladium illum ancipitem, acutum illum.

13 Novi opera tua, & ubi habites, *nempe* ubi thronus est Satanæ, & *quod* retineas nomen meum, neque negasti fidem meam, etiam iis diebus quibus Antipas martyr ille meus fidelis occisus est apud vos, ubi Satanas habitat.

14 Sed habeo adversum te pauca, quod habeas istic qui teneant doctrinam Balaam, qui docebat Balacum objicere

objicere offendiculum coram filiis Israelis, ut ederent ex iis quæ simulacris erant immolata, & ut fornicarentur.

15 Ita habes etiam tu qui teneant doctrinam Nicolaitarum, quod odi.

16 Respice: sin minus, veniam adversum te cito, & pugnabo cum illis gladio illo oris mei.

17 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis, Et qui vicerit tribuam ut edat ex Manna illo occulto, & dabo illi calculum album, & in calculo nomen novum scriptum, quod nemo novit nisi qui accipit.

18 Angelo vero Thyatirensis Ecclesiæ scribe, Hæc dicit Filius Dei, qui habet oculos tanquam flammam ignis, & cujus pedes *sunt* similes chalcolibano.

19 Novi opera tua & charitatem, & subministrationem & fidem, & tolerantiam tuam, & opera tua, & ultima plura prioribus.

20 Sed habeo adversum te pauca: quod permittis mulierem Jezabel, quæ se dicit prophetissam, docere & seducere servos meos, ut fornicentur, & edant ex iis quæ simulacris immolantur.

21 Et dedi illi tempus ut resipisceret à fornicatione sua: sed non resipuit.

22 Ecce, ego abjiciam eam in lectum, & eos qui adulterium committunt cum ea in afflictionem magnam, nisi resipuerint ab operibus suis.

23 Et filios ejus occidam morte: & cognoscent omnes Ecclesiæ me esse scrutatorem renum & cordium: & dabo unicuique vestrum secundum opera vestra.

24 Vobis autem dico & reliquis Thyatirensibus, quicunque non tenetis doctrinam hanc, & qui non approbastis profunditates Satanæ, ut aiunt: non imponam vobis aliud onus.

25 Tamen id quod habetis retinete quousque veniam.

26 Nam si quis vicerit, & observaverit ad finem usque opera mea, dabo ei potestatem in Gentes.

27 Et reget eas virga ferrea: & tanquam vasa figlina conterentur, sicut & ego accepi à Patre meo.

28 Et dabo ei stellam matutinam.

29 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAP. III.

Tres epistolæ exarantur ad totidem Episcopos.

ANgelo autem Ecclesiæ quæ est Sardibus scribe, Hæc dicit qui habet septem illos Spiritus Dei, & septem illas stellas: Novi opera tua, *nempe*, quod dicaris vivere, sed mortuus sis.

2 Esto vigilans, & stabili reliqua moribunda: non enim

enim inveni opera tua plena in conſpectu Dei.

3 Memento igitur quæ acceperis & audieris: & obſerva *illa*, & reſipiſce. Quod ſi non vigilaveris, veniam adverſum te tanquam fur, neq; intelliges qua hora veniam adverſum te.

4 Habes *tamen* aliqua capita etiam Sardibus quæ non inquinarunt veſtimenta ſua, ideoque ambulabunt mecum albati: digni enim ſunt.

5 Qui vicerit, amicietur veſtimentis albis: neque unquam delebo nomen ejus ex libro vitæ, ſed agnoſcam nomen ejus in conſpectu Patris mei, & in conſpectu Angelorum ejus.

6 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis.

7 Angelo vero Philadelphienſis Eccleſiæ ſcribe, Hæc dicit Sanctus & verax ille, qui habet clavem Davidis: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit:

8 Novi opera tua: ecce, propoſui in tuo conſpectu oſtium apertum, nec quiſquam poteſt illud claudere: qui nonnullam habes virtutem, & obſervaſti ſermonem meum, neque abnegaſti nomen meum.

9 Ecce, præbebo eos qui ſunt ex ſynagoga Satanæ, *dico*, eorum qui dicunt ſe Judæos eſſe, nec ſunt, ſed mentiuntur: ecce, *inquam*, faciam ut ipſi veniant & adorent ante pedes tuos, & ſciant quod ego dilexi te:

10 Quoniam obſervaſti ſermonem tolerantiæ meæ, ego quoque te ſervabo ex tempore tentationis, quod venturum eſt in orbem univerſum, ad explorandos incolas terræ.

11 Ecce, venio cito, retine quod habes, ut nemo accipiat coronam tuam.

12 Qui vicerit, faciam ut is ſit columna in templo Dei mei: nec foras egredietur amplius: & inſcribam ei nomen Dei mei, & nomen civitatis Dei mei, *id eſt*, novæ Hieruſalem, quæ deſcendit e cœlo à Deo meo, & nomen meum novum.

13 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Eccleſiis.

14 Angelo vero Laodicenſium Eccleſiæ ſcribe, Hæc dicit Amen, teſtis ille fidelis & verax, principium opificii Dei.

15 Novi opera tua, *nempe* te neque frigidum eſſe neque fervidum: utinam frigidus eſſes aut fervidus.

16 Itaque, quoniam tepidus es, nec frigidus nec fervidus, futurum eſt ut te evomam ex ore meo.

17 Nam dicis, Dives ſum, & ditatus ſum, & nulla re mihi eſt opus: neq; noſti te eſſe miſerum, & miſerabilem, & pauperem, & cæcum, & nudum.

18 Conſilium do tibi ut emas a me aurum igni exploratum, ut dives fias: & veſtimenta alba, ut induaris,

ris, nec manifesta fiat pudenda nuditas tua: & collyrio inungas oculos tuos, ut videas.

19 Ego, quoscunque amo, arguo & castigo: Feruе igitur & resipisce.

20 Ecce, sto ad ostium, & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit ostium, ingrediar ad eum, & cœnabo cum eo, & ipse mecum.

21 Qui vicerit, tribuam ei ut sedeat mecum in throno meo, ut & ego vici, & sedeo cum Patre meo in throno ejus.

22 Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat Ecclesiis.

CAP. IV.

Rex, caput & ἀρχαιολία Ecclesiæ describitur à palatio, throno, assistentibus, &c.

POstea vidi, & ecce, ostium *erat* apertum in cœlo: & vox prima quam audiveram tanquam tubæ loquentis mecum, dicebat, Ascende huc, & ostendam tibi quid oportet fieri posthac.

2 Statim igitur sui correptus spiritu: & ecce thronus positus erat in cœlo: & *quidam* throno insidebat.

3 Is autem qui sedebat, aspectu similis *erat* lapidi jaspidi & sardio: & in circuitu throni erat iris aspectu similis smaragdo.

4 Et in circuitu throni erant throni viginti quatuor, & super eos thronos vidi viginti quatuor Seniores sedentes amictos vestibus albis, & habentes impositas capitibus suis coronas aureas.

5 Prodibant autem ex illo throno fulgura & tonitrua, & voces, & septem lampades igneæ ardentes ante thronum, quæ sunt septem spiritus Dei.

6 Erat etiam ante thronum mare vitreum simile crystallo; & inter thronum & quæ thronum ambiebant, quatuor animalia plena oculis ante & retro:

7 Animal autem primum erat simile leoni, & secundum animal simile vitulo, & tertium animal habens faciem velut homo, & quartum animal simile aquilæ volanti.

8 Et quatuor animalia singula per se habebant alas senas in circuitu, & intus plena erant oculis, die ac nocte sine intermissione dicentia, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus ille omnipotens, Erat, & Est, & Venturus *est*.

9 Et cum tribuebant illa animalia gloriam & honorem & gratiarum actionem ei qui throno insidebat, illi, *inquam*, viventi in secula seculorum.

10 Procidebant viginti quatuor illi Seniores in conspectu illius insidentis throno, & adorabant illum viventem in secula seculorum, & abjiciebant coronas suas ante thronum, dicentes,

11 Dignus

11 Dignus es, Domine, qui accipias gloriam & honorem & virtutem: quia tu condidisti omnia, & per voluntatem tuam sunt & creata sunt.

CAP. V.

Liber regiminis & providentiæ Christi clausus.

1 Deinde vidi ad dexteram ejus qui insidebat throno librum scriptum intus & à tergo obsignatum sigillis septem:

2 Et vidi Angelum validum, prædicantem voce magna, Quis est dignus qui aperiat librum, & solvat ejus sigilla?

3 Nemo autem poterat neque in cœlo, neque in terra, neque lubter terram, aperire librum, neque eum inspicere.

4 Flebam igitur ego multum, quod nemo dignus inventus esset qui aperiret & legeret librum, nec qui eum inspiceret.

5 Tum unus ex Senioribus illis dicit mihi, Ne fleto: ecce vicit Leo ille ex tribu Juda, stirps illa Davidis, ut aperiat librum, & solvat septem ejus sigilla.

6 Aspexi igitur, & ecce inter thronum & quatuor illa animalia & inter Seniores illos Agnus stans tanquam mactatus, habens cornua septem, & oculos septem, qui sunt septem illi Spiritus Dei emissi in omnem terram.

7 Is venit & accepit librum ex dextra illius throno insidentis:

8 Cumque accepisset librum, quatuor illa animalia & viginti quatuor illi Seniores procciderunt in conspectu Agni, habentes singuli citharas & phialas aureas plenas suffituum, quæ sunt preces sanctorum.

9 Et cecinerunt canticum novum, dicentes, Dignus es qui accipias librum, & aperias ejus sigilla: quoniam mactatus es, & redemisti nos Deo per sanguinem tuum, ex omni tribu, & lingua, & populo, & natione:

10 Et fecisti nos Deo nostro reges & sacerdotes: & regnabimus in terra.

11 Tum aspexi, & audivi in circuitu throni & animalium & seniorum illorum vocem Angelorum multorum & erat eorum numerus millies centena millia, & decies centena millia:

12 Dicentes voce magna, Dignus est Agnus ille mactatus qui accipiat potestatem, & divitias, & sapientiam, & vires, & honorem, & gloriam, & benedictionem:

13 Sed & res omnes conditæ, quæ in cœlo sunt, & quæ in terra, & sub terra, & in mari, & quæ in eis sunt omnia, audivi dicentes, Ei qui insidet throno & Agno benedictio, & honor, & gloria, & robur, in secula seculorum.

14 Quatuor autem animalia illa dicebant, Amen: &

& viginti quatuor illi Seniores procidérunt in facies suas, & adorárunt eum qui vivit in sécula seculórum.

CAP. VI.

Liber clausus aperitur ab Agno Sex sigillis ordine apertis judicia Dei exsecutioni mandantur.

1 POstea vidi, cum aperuísset Agnus primum ex sigillis, & audívi unum ex quatuor illis animalibus, dicens, tanquam vocem tonítrui, Veni & aspice.

2 Aspexi igitur, & ecce, *adorat* equus albus: & qui insidébat ei habébat arcum, & data est ei corona, & prodiit vincens, & ut vinceret.

3 Cumque aperuísset sigillum secundum, audívi secúndum animal dicens, Veni & aspice.

4 Et prodiit alius equus rufus: & sedénti in eo datum est ut tolleret pacem è terra, ut alii alios macténtur: datúsque est ei gladius magnus.

5 Et cum aperuísset sigillum tertium, audívi tértium animal dicens, Veni & aspice. Aspexi igitur, & ecce equus niger *adérat*: & qui insidébat ei habébat trutinam in manu sua.

6 Et audívi vocem inter illa quatuor animália dicéntem, Chœnix tritici denário, & tres chœnices hordei denário: & vinum & oleum ne læseris.

7 Cumque aperuísset sigillum quartum, audívi vocem quarti animalis dicéntem, Veni & aspice.

8 Tum vidi, & ecce *adérat* equus pallidus, & cjus qui insidébat ei nomen erat Mors: & infernus sequebátur eam: datáque est eis in quadrántem terræ potéstas trucidándi gladio, & fame, & morte, & per terræ feras.

9 Cum vero aperuísset sigillum quintum, vidi sub altári animas eorum qui mactáti fuérant propter verbum Dei, & propter testimónium quod tuebántur.

10 Clamábant autem voce magna dicéntes, Usquequo, Domine, qui sanctus es & verax, non judicas, & sánguinem nostrum vindicas, *eum reposcendo* ab iis qui habitant in terra?

11 Tum datæ sunt singulis stolæ albæ, & dictum est eis ut requiéscerent adhuc paululum témporis, usquequo compleántur etiam conservi eórum & fratres eórum, qui occidéndi sunt sicut & ipsi.

12 Deinde a vexi cum aperuísset sigillum sextum, & ecce terræ motus magnus factus est: & sol factus est niger ut saccus cilícium, & luna tota facta est ut sánguis:

13 Et stellæ cœli cecidérunt in terram, sicut ficus abjicit grossus suos cum vento magno concutitur.

14 Et cœlum abscéssit sicut liber qui convolvitur: & omnes montes & insulæ è suis locis remotæ sunt:

15 Et reges terræ & optimátes, & divites, & tribúni, & potentes, omnésque tum servi tum, ingenui occúl-

occultarunt se in speluncis & in petris montium,

16 Et dixerunt montibus & petris, Cadite in nos, & occultate nos a conspectu ejus qui sedet super thronum, & ab ira Agni:

17 Quoniam venit dies ille magnus iræ illius: & quis potuit stare?

CAP. VII.

Quatuor Angeli, qui prohibent 4 terræ ventos mundi: Angelus custos magni signi: quo obsignantur 144000 electi homines: multitudo & hymnus sanctorum in cælo.

Post hæc vidi quatuor Angelos in stantes quatuor angulis terræ retinentes quatuor ventos terræ, ne flaret ventus super terram, neque super mare, neque in ullam arborem.

2 Et vidi alium Angelum ascendentem ab ortu solis, habentem signum Dei vivi: qui acclamavit voce magna quatuor illis Angelis quibus datum est lædere terram & mare,

3 Dicens, Ne lædite terram, neque mare, neque arbores, quousque obsignaverimus servos Dei nostri in frontibus suis.

4 Et audivi numerum obsignatorum: centum quadraginta quatuor millia erant obsignata ex omnibus tribubus filiorum Israel.

5 Ex tribu Judæ, duodecies mille obsignata: ex tribu Ruben, duodecies mille obsignata: ex tribu Gad, duodecies mille obsignata:

6 Ex tribu Aseris, duodecies mille obsignata: ex tribu Nephthali, duodecies mille obsignata: ex tribu Manassis, duodecies mille obsignata:

7 Ex tribu Simeonis, duodecies mille obsignata: ex tribu Levi, duodecies mille obsignata: ex tribu Issacharis, duodecies mille obsignata:

8 Ex tribu Zabulonis, duodecies mille obsignata: ex tribu Josephi, duodecies mille obsignata: ex tribu Benjaminis, duodecies mille obsignata.

9 Post hæc vidi, & ecce, *adest* turba multa, quam numerare nemo posset, ex omnibus gentibus & tribubus & populis & linguis: stabantque ante thronum & in conspectu Agni, amicti stolis albis: & palmæ in manibus eorum.

10 Et clamabant voce magna, dicentes, Salus a Deo nostro *sit* sedenti throno, & Agno.

11 Omnes autem Angeli stabant in circuitu throni & seniorum & quatuor animalium illorum, & procubuerunt ante thronum in facies suas, & adoraverunt Deum,

12 Dicentes, Amen: benedictio, & gloria, & sapientia & gratiarum actio, & honor, & potestas, & virtus Deo nostro in sæcula sæculorum. Amen.

13 Tum me compellavit unus ex illis Senioribus, dicens,

dicens mihi, Isti qui amicti sunt stolis albis, quinam sunt, & unde venerunt?

14 Et dixi ei, Domine, tu nosti. Et dixit mihi, Hi sunt qui venerunt ex afflictione magna: & laverunt stolas suas ac dealbarunt in sanguine Agni.

15 Ideo sunt ante thronum Dei, & colunt eum die ac nocte in templo ejus: & qui insidet throno protteget eos umbraculo.

16 Non esurient amplius, neque sitient amplius, nec in eos cadet sol, neque ullus æstus:

17 Quoniam Agnus qui in medio throni est pascet eos, & viæ dux erit ipsis ad vivos fontes aquarum & abstersurus est Deus omnem lacrymam ab oculis eorum.

CAP. VIII.

Epitasis hujus libri hic insipit: Nam aperto septimo sigillo septem Angeli cum tubis prodeunt: & primis quatuor clangentibus magna oritur confusio.

1 POstquam autem aperuisset sigillum septimum, factum est silentium in cœlo ferme per semihoram.

2 Et vidi septem illos Angelos qui adstant in conspectu Dei, quibus datæ sunt septem tubæ.

3 Tum alius Angelus venit & stetit apud aram habens thuribulum aureum: & dati sunt ei suffitus multi ut offerret cum precibus sanctorum omnium super altare aureum, quod est ante thronum.

4 Ascendit autem fumus suffituum cum precibus Sanctorum è manu Angeli ad conspectum Dei.

5 Deinde accepit Angelus thuribulum, & implevit illud ex igne altaris, abjecitque in terram: & facta sunt tonitrua & voces & fulgura & terræ motus.

6 Et septem Angeli qui habebant septem tubas præparaverunt se ut clangerent.

7 Primus igitur Angelus clanxit, & facta est grando & ignis mista sanguine, projectaque sunt in terram: & tertia pars arborum exusta est, & omne gramen viride exustum.

8 Deinde secundus Angelus clanxit, & quasi mons magnus igne ardens projectus est in mare: factaque est tertia pars maris sanguis.

9 Et mortua est tertia pars creaturarum quæ erant in mari, animantia *diso*, & tertia pars navium periit.

10 Tum Angelus tertius clanxit, & recidit è cœlo stella magna, ardens velut lampas, cecidit que in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum.

11 Nomen autem stellæ dicitur Absinthium: versa est igitur tertia pars aquarum in absinthium: & multi homines mortui sunt ex aquis, quod amaræ factæ essent,

12 Deinde

12 Deinde quartus Angelus clanxit, & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum, ita ut obscuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis similiter.

13 Et vidi, & audivi unum Angelum volantem per medium cœli, dicentem voce magna, Væ, væ, væ inculis terræ à reliquis sonis tubæ trium Angelorum qui clangent.

CAP. IX.

Quinto & sexto Angelo clangentibus alie subeunt calamitates.

1 TUm quintus Angelus clanxit, & vidi stellam è cœlo cecidisse in terram, & data est ei *angelo* clavis putei abyssi.

2 Aperuit igitur puteum abyssi: & ascendit fumus ex puteo ut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol & aer à fumo putei.

3 Ex fumo autem exierunt locustæ in terram: dataque est illis potestas qualem habent potestatem terrestres scorpii,

4 Sed ipsis est dictum nè læderent gramen terræ, neque viride quicquam, neque ullam arborem: sed tantum homines qui non haberent signum Dei in frontibus suis.

5 Datum autem est eis, non ut occidant eos, sed ut torqueantur menses quinque, *ficque* tormentum eorum ut tormentum scorpii cum percusserit hominem.

6 Itaque per eos dies homines quærent mortem, & non invenient eam: & cupient mori, & fugiet mors ab eis.

7 Figuræ vero locustarum similes *erant* equis paratis ad prælium: *erantque* impositæ capitibus earum tanquam coronæ similes auro, & facies earum ut facies hominum.

8 Et habebant capillos ut capillos mulierum: & dentes earum ut leonum erant:

9 Habebant etiam loricas ut loricas ferreas: & sonitus alarum ipsarum ut sonitus curruum, equis multis currentibus ad bellum.

10 Sed & habebant caudas similes scorpionum: erantque aculei in caudis earum: & earum potestas *erat* nocere hominibus menses quinque.

11 Habebant autem sibi impositum regem, Angelum abyssi: cui nomen Hebraice Abaddon, Græce vero Apollyon, *id est, perdens.*

12 Væ unum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ posthæc.

13 Tum sextus Angelus clanxit, & audivi vocem unam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est in conspectu Dei,

14 Dicentem sexto Angelo qui habebat tubam, Solve quatuor illos Angelos vinctos ad magnum illud flumen Euphratem.

15 Soluti sunt igitur quatuor illi Angeli, parati ad horam & diem & mensem & annum ut occidant tertiam partem hominum:

16 Eratque numerus equestris exercitus bis millies centena millia: nam audivi numerum eorum:

17 Itemque vidi equos per visionem, & qui ipsis insidebant habentes thoraces igneos & hyacinthinos & sulphureos; erant autem capita equorum ut capita leonum: & ex ore ipsorum prodibat ignis, & fumus, & sulphur.

18 Ab his tribus occisa est tertia pars hominum, *nempe* ab igne, & fumo, & sulphure, quæ prodibant ex ore ipsorum.

19 Potestas enim eorum in ore eorum est, & in caudis eorum: nam eorum caudæ similes sunt serpentibus, habentes capita per quæ lædunt.

20 Porro reliqui homines qui occisi non sunt his plagis non reliquerunt ab operibus manuum suarum, ut non adorarent dæmonia & simulacra aurea & argentea & ærea & lapidea & lignea, quæ neque cernere possunt, neque audire, neque ambulare:

21 Neque reliquerunt a cædibus suis, neq; à veneficiis suis neque à fornicatione sua, neque a furtis suis.

CAP. X.

Alius apparet Angelus nube amictus, & libellum tenens, quem Johanni devorandum tradit.

1 TUm vidi alium Angelum validum descendentem de cœlo, amictum nube supra cujus caput erat iris, facies autem ejus *erat* ut sol, & pedes ejus ut columnæ ignea,

2 Habebatque in manu sua libellum apertum: & imposuit pedem suum dextrum mari, sinistrum autem super terram.

3 Clamavitque voce magna, sicut leo rugit: & cum clamasset, locuta sunt septem tonitrua voces suas.

4 Et cum locuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram: sed audivi vocem de cœlo dicentem mihi, Obsigna quæ locuta sunt septem tonitrua, & ne ea scribas.

5 Et Angelus, quem vidi stantem super mare & super terram, sustulit manum suam ad cœlum.

6 Et juravit per eum qui vivit in secula seculorum, qui condidit cœlum & ea quæ sunt in eo, & terram & ea quæ in ea sunt, & mare & ea quæ in eo sunt, tempus non fore amplius.

7 Sed diebus vocis septimi Angeli, cum cœperit consummatum iri mysterium Dei, sicut annunciavit servis suis Prophetis.

8 Et vox quam audieram è cœlo rursum locuta est mecum, & dixit, Abi, & accipe libellum illum apertum *qui est* in manu Angeli stantis super mare & super terram.

9 Abii igitur ad Angelum, dicens ei, Da mihi libellum. Et dixit mihi, Accipe & devora eum: & amaritudinem adferet ventri tuo, sed in ore tuo erit dulcis tanquam mel.

10 Accepi igitur libellum è manu Angeli, & devoravi eum: eratq; in ore meo dulcis tanquam mel: sed cum devorassem eum amaruit venter meus.

11 Tum dixit mihi, Oportet te iterum prophetare corã populis & gentibus & linguis & regibus multis.

CAP. XI.

Duo testes cœlitus missi devorantur à bestia, quorum tamen cadavera postea vitam recipiunt. Subsequitur clangor septimi Angeli.

DAtus est autem mihi calamus similis virgæ, adstititque Angelus, dicens, Surge & metire templum Dei & altare, & eos qui adorant in eo.

2 Sed atrium quod extra templum est exclude, & nè metiaris illud: nam datum est Gentibus: & Urbẽ sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus.

3 Sed dabo illam duobus illis testibus meis, qui prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta, amicti saccis.

4 Hi sunt duæ illæ oleæ, & duo candelabra in conspectu Dei terræ posita.

5 Quod siquis velit eos lædere, ignis prodit ex ore ipsorum & devorat inimicos eorum: nam si quis velit eos lædere, ita oportet eum occidi.

6 Hi habent potestatem claudendi cœlum, nè pluat diebus prophetiæ ipsorum: & potestatem habent super aquas, convertendi eas in sanguinem, & percutiendi terram omni plaga quotiescunque voluerint.

7 Porro postquam peregerint suum testimonium, bestia illa ascendens ex abysso geret adversus eos bellum, & vincet eos, & occidet eos.

8 Et cadavera eorum jacebunt in plateis urbis illius magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma & Ægyptus, ubi & Dominus noster crucifixus est.

9 Et cernent *homines* ex tribubus & populis & linguis & gentibus cadavera eorum per tres dies & dimidium, & cadavera eorum non sinent poni in monumentis.

10 Et incolæ terræ gaudebunt super illis, & hilares erunt: & munera mittent alii aliis, quoniam hi duo Prophetæ torserint terræ incolas.

11 Sed post dies tres & dimidium spiritus vitæ à Deo *prodiens* ingredietur in illos: stabuntque *erecti* in pedes suos, & metus magnus cadet in eos qui ipsos spectarint.

11 Deinde audierunt vocem magnam de cœlo, dicentem ipſis, aſcendite huc. Aſcenderuntque in cœlum per nubem: & conſpexerunt illos inimici eorum.

12 Factuſque eſt in illa hora terræ motus magnus: & decima pars Urbis cecidit, & occiſa ſunt in terræmotu capita hominum ſeptem millia, & reliqui territi ſunt, & dederunt gloriam Deo cœli.

14 Væ ſecundum venit, & ecce væ tertium veniet cito.

15 Septimus igitur Angelus clanxit, & factæ ſunt voces magnæ in cœlo dicentes, Facta ſunt regna mundi, Domini noſtri, & Chriſti ejus, qui regnabit in ſecula ſeculorum.

16 Tum viginti quatuor illi Seniores, qui in conſpectu Dei ſedent in thronis ſuis prociderunt in facies ſuas, & adorarunt Deum,

17 Dicentes, Gratias agimus tibi, Domine Deus omnipotens, Qui es, & Qui eras, & Qui venturus es, quod adeptus ſis potentiam tuam magnam, & regnum inieris:

18 Et iratæ ſunt Gentes, & advenit ira tua, & præſtitutum tempus mortuorum ut judicentur, & detur mercedem ſervis tuis Prophetis, & ſanctis, & timentibus nomen tuum, parvis & magnis; & perdas eos qui perdunt terram.

19 Tunc apertum eſt templum Dei in cœlo, & viſa eſt Arca pacti ipſius in ejus templo: & facta ſunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræ motus, & grando magna.

CAP. XII.

Mulieris parturientis ſignum apparet, cujus partui inſidiatur Draco; qui à Michaele devictus & in terram dejectus adhuc inſequitur mulierem.

VIlum eſt autem ſignum magnum in cœlo: mulier amicta ſole, ſub cujus pedibus erat luna, & in capite corona ſtellarum duodecim.

2 Et gravida clamabat parturiens, & diſtorqueba tur ad pariendum.

3 Et viſum eſt aliud ſignum in cœlo: nam ecce *adfuit* draco magnus rufus, habens capita ſeptem & cornua decem; & in capitibus ſuis diademata ſeptem.

4 Cujus cauda trahebat tertiam partem ſtellarum cœli, quas abjecit in terram; ſtetit autem is draco ante mulierem pariturum, ut cum peperiſſet filium ejus devoraret.

5 Peperit autem filium maſculum rectorum omnes Gentes virga ferrea: & raptus eſt Filius ejus ad Deum & thronum ejus.

6 Mulier vero fugit in ſolitudinem, ubi habet

cum paratum à Deo: ut illic alerent eam diebus mille ducentis sexaginta.

7 Et factum est prælium in cœlo: Michael & Angeli ejus prælisti sunt cum dracone, & draco pugnavit & Angeli ejus:

8 Sed hi non prævaluerunt, neque locus eorum amplius inventus est in cœlo.

9 Et projectus est draco ille magnus, serpens ille antiquus, qui vocatur diabolus & Satanas, qui seducit totum terrarum orbem: projectus, *in quam*, est in terram, & Angeli ejus cum eo projecti sunt.

10 Et audivi vocem magnam dicentem in cœlo. Nunc facta est salus, & potentia, & regnum Dei nostri, & potestas Christi ejus: quia dejectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat eos in conspectu Dei nostri die ac nocte.

11 Sed ipsi vicerunt eum per sanguinem Agni, & per sermonem testimonii sui: & animæ suæ prodigi fuerunt usque ad mortem.

12 Propterea hilares estote, cœli, & qui habitatis in eis. Væ incolis terræ & maris: nam descendit diabolus ad vos, excandescentiæ magnæ plenus, ut qui sciat se exiguum tempus habere.

13 Cum igitur vidisset draco se projectum esse in terram, persecutus est mulierem quæ pepererat masculum.

14 Sed datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, ut volaret à conspectu serpentis in desertum, in locum suum, ubi aleretur per tempus & tempora & dimidium temporis.

15 Ejecit autem serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen, ut eam faceret rapi à flumine:

16 Sed succurrit terra mulieri, aperuitque terra os suum, & absorpsit flumen quod ejecerat draco ex ore suo.

17 Iratus est igitur draco adversus mulierem: & abiit ut gereret bellum cum reliquis ex ejus semine observantibus præcepta Dei, & habentibus testimonium JESU Christi.

18 Stetitque super arenam maris.

CAP. XIII.

Bestia illa multiceps, quæ maximam mundi partem in idololatriam seduxit, & ab alia confirmatur.

TUm vidi bestiam è mari ascendentem, quæ habebat capita septem & cornua decem: & impositis cornibus ejus decem diademata, & impositum capitibus ejus nomen blasphemiæ.

2 Eratque hæc bestia quam vidi similis pardo.

& pedes ejus ut pedes ursi, & os ejus ut os leonis: dedit autem ei draco virtutem suam, & thronum suum, & potestatem magnam.

3 Et vidi unum ex capitibus ejus quasi lethaliter vulnum: sed ipsius plaga lethalis curata est: & admirata universa terra secuta est bestiam.

4 Et adorarunt draconem qui dedit potestatem bestiæ: & adorarunt bestiam, dicentes. Quis similis bestiæ? quis poterit pugnare cum ea?

5 Datumque est ei os loquens magna & blasphemias: & data est ei potestas agendi menses quadraginta duos.

6 Aperuit igitur os suum ad blasphemiam adversus Deum, ut conviciis afficeret nomen ejus, & tabernaculum ejus, & eos qui in cœlo habitant.

7 Sed & datum est ei bellum gerere cum sanctis, & eos vincere: & data est ei potestas in omnem tribum, & linguam, & gentem.

8 Itaque adorabunt eam omnes incolæ terræ, quorum non sunt scripta nomina in libro vitæ Agni illius mactati *jam inde* à jacto mundi fundamento.

9 Si quis habet aurem, audiat.

10 Si quis in captivitatem agit, in captivitatem abit: si quis gladio occiderit, oportet eum gladio occidi: hic est tolerantia & fides Sanctorum.

11 Deinde vidi aliam bestiam ascendentem è terra, habentem cornua duo similia agni, sed loquebatur ut draco:

12 Et vero potestatem prioris bestiæ omnem exercet in conspectu ejus, & facit ut terra & ipsius incolæ adorent bestiam illam primam cujus curata fuerat plaga lethalis.

13 Editque signa magna, adeo ut etiam ignem faciat è cœlo descendere in terram in conspectu hominum.

14 Et seducit incolas terræ propter signa quæ datum est ei ut faciat in conspectu bestiæ, dicens incolis terræ ut faciant imaginem bestiæ quæ gladio vulnerata fuit, sed revixit.

15 Datumque est ei ut animaret imaginem bestiæ, ut etiam loquatur imago bestiæ: & faciat ut quicunque non adorarint imaginem bestiæ, occidantur.

16 Sed & facit ut omnes, parvi & magni, divites & pauperes, liberi & servi, accipiant characterem in manu sua dextera, aut in frontibus suis:

17 Et ne quis possit emere aut vendere, nisi qui habeat characterem aut nomen bestiæ, aut numerum nominis ejus.

18 Hic sapientia est. Qui intelligentia præditus

tus est, computet numerum bestiæ: numerus enim hominis est: & numerus ejus sexcenta sexaginta sex.

CAP. XIV.

Hic incipit læta catastrophe hujus libri: Nam Agnus tandem prodit in aciem, canticum novum auditur, & quinque angeli suo officio non desunt.

TUnc vidi, & ecce *aderat* Agnus stans super montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia habentia nomen Patris ejus scriptum in frontibus suis.

2 Et audivi vocem è cœlo tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam sonum tonitrui magni: & vocem audivi citharædorum pulsantium citharas suas:

3 Et qui canebant quasi canticum novum ante thronum, & in conspectu quatuor illorum animalium, & illorum seniorum: neque quisquam poterat discere canticum illud nisi illa centum quadraginta quatuor millia, ii *videlicet* qui empti sunt e terra:

4 Hi sunt qui cum mulieribus non sunt inquinati: virgines enim sunt: hi sequuntur Agnum quocunque ierit: hi empti sunt ex hominibus, primitiæ Deo & Agno sacræ:

5 Et in quorum ore non est inventus dolus: sunt enim inculpati ante thronum Dei.

6 Deinde vidi alium Angelum volantem per medium cœli habentem Evangelium æternum, ut evangelizaret incolis terræ, & omni genti, & tribui, & linguæ, & populo:

7 Dicentem magna voce, Timete Deum, & ei tribuite gloriam: nam venit hora judicii ejus: & adorate eum qui fecit cœlum & terram & mare & fontes aquarum.

8 Et alius Angelus secutus est, dicens, Cecidit Babylon, urbs illa magna, quia vinum excandescentiæ scortationis suæ potandum præbuit omnibus gentibus.

9 Et tertius Angelus secutus est illos, dicens voce magna, Si quis adoraverit bestiam & imaginem ejus, & acceperit characterem in fronte sua aut in manu sua.

10 Bibet hic quoque ex vino excandescentiæ Dei, ex mero, *inquam*, infuso in poculum excandescentiæ ipsius. & torquebitur igne & sulphure in conspectu Angelorum sanctorũ & in conspectu Agni.

11 Et fumus tormenti ipsorum ascendet in secula seculorum: nec habebunt requiem die nec nocte qui adorant bestiam & imaginem ejus, & siquis acceperit characterem nominis ejus.

12 Hic tolerantia sanctorum est: hic qui observent præcepta Dei, & fidem Jesu,

13 Tunc audivi vocem à cœlo dicentem mihi, Scribe, Beati ab hoc tempore mortui qui Domino moriuntur. Etiam, dicit Spiritus: ut requiescant à laboribus suis: & opera eorum sequuntur eos.

14 Aspexi autem, & ecce *aderat* nubes candida: & nubi insidebat *quidam* similis homini, habens impositam capiti suo coronam auream, & in manu sua falcem acutam.

15 Et alius Angelus prodiit è templo, clamans voce magna ad eum qui insidebat nubi, Mitte falcem tuam, & mete: quia venit tibi tempus metendi: nam aruit messis terræ.

16 Misit igitur is qui insidebat nubi falcem suam in terram, & demessa est terra.

17 Tum alius Angelus prodiit è templo quod est in cœlo, habens & ipse falcem acutam.

18 Et alius Angelus prodiit ab altari, habens potestatem in ignem: & clamavit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicens, Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros vineæ terræ: nam maturæ sunt ejus uvæ.

19 Misit igitur Angelus falcem suam acutam in terram, & vindemiavit vineam terræ, & misit in magnum illum lacum excandescentiæ Dei.

20 Et calcatus est lacus extra civitatem: exivitq; sanguis è lacu usque ad frænos equorum, per stadia mille sexcenta.

CAP. XV.

Calix iræ Dei excipitur septem phialis à totidem angelis.

DEinde vidi aliud signum in cœlo magnum & admirabile: Angelos illos septem habentes plagas septem ultimas, quoniam per illas erit excandescentia Dei consummata.

2 Et vidi tanquam mare vitreum mixtum igni: & Jesos qui victoriam reportabant ex bestia illa & imagine ejus, & charactere ejus, ex numero nominis ejus, stantes apud mare vitreum, & habentes citharas Dei:

3 Qui etiam cantabant canticum Mosis servi Dei, & canticum Agni, dicentes, Magna & mirabilia sunt opera tua, Domine Deus omnipotens, justæ & veræ sunt viæ tuæ, Rex sanctorum.

4 Quis non timebit te, Domine, & glorificabit nomen tuum: Nam solus sanctus es. Nam omnes gentes venient & adorabunt in conspectu tuo, nam jura tua manifesta facta sunt.

5 Et post hæc aspexi, & ecce apertum est templum Tabernaculi testimonii in cœlo.

6 Et prodierunt è templo septem illi Angeli, habentes septem plagas, induti lino mundo & splendido, & præcincti circa pectora zonis aureis.

7 Et

7 Et unum ex quatuor animalibus dedit septem Angelis phialas aureas plenas excandescentiæ Dei viventis in secula seculorum.

8 Et impletum est templum fumo *prodeunte* à majestate Dei, & à virtute ejus: nec quisquam poterat ingredi in templum, donec consummatæ essent septem plagæ septem Angelorum.

CAP. XVI.

Septem phialæ nutu Dei effunduntur.

TUnc audivi vocem magnam e templo dicentem septem illis Angelis, Ite, effundite septem phialas excandescentiæ Dei in terram.

2 Abiit igitur primus *Angelus*, & effudit phialam suam in terram: factumque est ulcus malum ac noxium adversus homines qui habebant characterem bestiæ, & eos qui adorabant imaginem ejus.

3 Deinde secundus Angelus effudit phialam suam in mare, factumque est *illud* quasi cruor cadaveris: & quodcunque animal vivebat in mari mortuum est.

4 Tum tertius Angelus effudit phialam suam in flumina, & in fontes aquarum: & factæ sunt sanguis.

5 Et audivi Angelum aquarum dicentem, Justus es, Domine, Qui es, & Qui eras, & Qui eris, quod hæc judicaris.

6 Quoniam sanguinem sanctorum, & prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dediti ad bibendum: digni enim sunt.

7 Et audivi alium è sanctuario dicentem, Etiam, Domine Deus omnipotens, vera *sunt* & justa judicia tua.

8 Postea quartus Angelus effudit phialam suam in solem, & datum est ei æstu affligere homines per ignem.

9 Et æstuaverunt homines æstu magno, & blasphemarunt nomen Dei habentis autoritatem in has plagas: neque resipuerunt ut tribuerent ei gloriam.

10 Tum quintus Angelus effudit phialam suam super thronum bestiæ illius, & factum est regnum ejus tenebrosum: & mandebant linguas suas præ dolore:

11 Et blasphemarunt Deum cœli præ doloribus suis & ulceribus suis, nec resipuerunt ab operibus suis.

12 Tum sextus Angelus effudit phialam suam in flumen illud magnum, *nempe*, Euphratem: & exiccata est aqua ejus, ut pararetur via regum ab ortu solis *adventantium*.

13 Et vidi ex ore draconis & ex ore illius bestiæ & ex ore Pseudoprophetæ illius tres *im*, uros spiritus similes ranis *prodeuntes*.

14 Sunt

14 Sunt enim spiritus dæmoniorum edentes signa, quæ exeunt ad reges terræ & totius mundi, ut congregent eos ad prælium magni illius diei Dei omnipotentis.

15 (Ecce venio ut fur. Beatus qui vigilat & servat vestimenta sua, ne nudus ambulet, & cernantur pudenda ejus.)

16 Congregavit igitur eos in locum, qui vocatur Hebraice Armagedon.

17 Tum septimus Angelus effudit phialam suam in aerem: & prodiit vox magna e templo cœli e throno, dicens, Fuit.

18 Factique sunt fonitus & fulgura, & tonitrua: & terræmotus factus est magnus, qualis nunquam fuit ex quo homines fuerunt super terram, terræmotus, *inquam*, adeo magnus,

19 Et dirupta est urbs illa magna in tres partes, & civitates Gentium ceciderunt, & Babylon illa magna venit in memoriam in Dei conspectum, ut præberet ei poculum excandescentiæ iræ suæ.

20 Et omnis insula fugit, & montes non sunt inventi.

21 Et grando magna quasi talenti pondo, descendit e cœlo in homines: & blasphemarunt Deum homines propter plagam grandinis: quoniam magna fuit ejus plaga vehementer.

CAP. XVII.

Judicium magnæ meretricis, cujus ornatus, cultus & amatores describitur.

TUm venit unus ex septem Angelis qui habebant septem phialas, & locutus est mecum, dicens mihi, Heus tu, ostendam tibi damnationem meretricis illius magnæ, sedentis super aquas multas:

2 Cum qua scortati sunt reges terræ, & cujus scortationis vino inebriati sunt incolæ terræ.

3 Cumque me per spiritum in desertum asportasset, vidi mulierem insidentem bestiæ coccineæ plenæ nominibus blasphemiæ, habenti capita septem & cornua decem.

4 Erat autem mulier illa amicta purpura & coccineo, & inaurata auro & lapidibus pretiosis & margaritis, habens poculum aureum in manu sua, plenum abominationibus & immunditia scortationis suæ;

5 Et in fronte sua nomen scriptum, Mysterium, Babylon illa magna, mater illa scortationum & abominationum terræ.

6 Et vidi mulierem illam ebriam sanguine sanctorum & sanguine martyrum Jesu: & miratus sum, cum viderem illam, admiratione magna.

7 Tunc dixit mihi Angelus, Quare miraris? ego dicam tibi mysterium mulieris, & bestiæ quæ portat eam,

eam, quæ habet capita septem & cornua decem.

8 Bestia quam vidisti, fuit & non est: & ascensura est ex abysso, & in exitium abitura: & mirabuntur inquilinæ terræ (quorum nomina scripta non sunt in libro vitæ a jactu mundi fundamento) cernentes bestiam quæ erat, & non est, & tamen est.

9 Hic est mens quæ habet sapientiam. Septem capita septem montes sunt, super quos mulier sedet.

10 Et reges septem sunt: quinque ceciderunt, unus est, & alius nondum venit: & cum venerit, oportet illum ad exiguum *tempus* manere.

11 Bestia autem quæ erat, & non est, is octavus est, & è septem illis est, & in exitium abit.

12 Decem autem cornua quæ vidisti, decem reges sunt, qui regnum nondum acceperunt, sed autoritatem tanquam reges ad unam horam accipient cum bestia.

13 Hi sunt unius sententiæ, & vires ac autoritatem suam bestiæ tradent.

14 Hi cum Agno pugnabunt, & Agnus vincet eos: quoniam Dominus dominorum est & Rex regum: & qui cum eo sunt, vocati, & electi, & fideles.

15 Deinde dixit mihi, Aquæ quas vidisti, ubi meretrix sedet, populi sunt, & turbæ, & gentes, & linguæ.

16 Et decem cornua quæ vidisti in bestia, hi odio habebunt meretricem, & desertam reddent illam & nudam, & carnes ejus edent, & ipsam igne exurent.

17 Deus enim dedit in corda eorum ut exequantur quod ipsi visum est, & ut consentiant, donec perficientur regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei.

18 Et mulier quam vidisti, est urbs illa magna quæ habet regnum super reges terræ.

CAP. XVIII.

Ruina Babylonis figuratur.

ET post hæc vidi Angelum descendentem è cœlo, habentem autoritatem magnam: & terra illuminata fuit ipsius gloria.

2 Exclamavit autem vehementer voce magna, dicens, Cecidit, cecidit Babylon illa magna, & facta est domicilium dæmoniorum, & custodia omnis spiritus impuri, & custodia omnis volucris immundæ & exosæ.

3 Quia ex vino excandescentiæ fornicationis ejus biberunt omnes gentes, & reges terræ cum ea fornicati sunt, & mercatores terræ opibus luxus ejus ditati sunt.

4 Et audivi aliam vocem è cœlo dicentem, Exite ex ea populo meo, ne participes fitis peccatorum ejus, & ex plagis ejus accipiatis.

5 Nam accumulata peccata ejus pertigerunt usque in

in cœlum, & recordatus est Deus scelerum ejus.

6 Reddite ei sicut & ipse reddidit vobis: & duplicate ei duplum secundum opera ejus: in poculo quod propinavit, propinate ei duplum.

7 Quantum sibi gloriæ attribuit & luxuriata est, tantum date ei tormentum & luctum: quia in corde suo dicit, Sedeo regina, nec sum vidua, nec luctum videbo.

8 Ideo una die venient ejus plagæ, mors, & luctus, & fames: & igne exuretur, quia validus est Dominus Deus, qui damnabit eam.

9 Tum flebunt eam & plangent super ea reges terræ, qui cum illa fornicati & luxuriati sunt, cum viderint fumum incendii ejus:

10 Procul stantes propter terrorem tormenti ipsius, & dicentes, Vah, vah, magna illa urbs Babylon, urbs illa valida, una hora venit judicium tuum.

11 Sed & mercatores terræ flebunt & lugebunt super ea: quoniam merces eorum nemo emit amplius.

12 Merces auri, & argenti, & lapidis pretiosi, & margaritarum, & byssi, & purpuræ, & serici, & cocci, & omne lignum thyinum, & omne vas eburneum, & omne vas ex ligno pretiosissimo, & ære, & ferro, & marmore,

13 Et cinnamonum, & suffitus, & unguentum, & thus, & vinum, & oleum, & similam, & triticum, & jumenta, & oves, & equos, & rhedas, & mancipia, & animas hominum.

14 Et fructus desiderati ab anima tua abierunt à te: & omnia pinguia & præclara abierunt à te: nec amplius ea invenies.

15 Harum, *inquam*, rerum mercatores ab ea divites facti, procul stabunt, propter terrorem tormenti ipsius, flentes ac lugentes:

16 Et dicentes, Vah, vah, civitas illa magna, quæ amicta erat byssо & purpura & cocco, & deaurata erat auro & lapidibus pretiosis & margaritis! quinam una hora vastatæ sunt tantæ divitiæ?

17 Sed & omnes gubernatores, & omnis in navibus versantium turba, & nautæ, & quotquot ex mari quæstum faciunt, procul stabunt,

18 Et clamabunt videntes fumum incendii ejus, & dicent, Quæ similis erat urbi huic magnæ?

19 Et injecta capitibus pulvere clamabunt flentes ac lugentes, & dicentes, Vah, vah, quod urbs illa magna in qua omnes qui habebant naves in mari divites facti sunt ex ipsius copiis, una hora desolata est.

20 Exulta super ea cœlum, & sancti Apostoli, & Prophetæ, quoniam vestras de illa pœnas Deus sumpsit.

21 Tum sustulit quidam Angelus validus lapidem instar molæ magnæ, & projecit in mare, dicens, Ita cum

cum impetu projicietur Babylon, urbs illa magna: nec amplius invenietur.

22 Et vox citharœdorum, & musicorum, & tibia ac tuba canentium non audietur in te amplius: nec ullus artifex cujuscunque artis invenietur in te amplius: & sonitus molæ non audietur in te amplius:

23 Et lux lucernæ non lucebit in te amplius: & vox sponsi & sponsæ non audietur amplius in te: nam mercatores tui erant optimates terræ, & veneficiis tuis seductæ sunt omnes gentes.

24 Sed in ea sanguis Prophetarum & sanctorum inventus est, & omnium qui mactati sunt in terra.

CAP. XIX.

Cœlites exultent ob judicium Babyloniæ meretricis, & canunt cœlesti Halleluja.

POst hæc audivi vocem magnam turbæ multæ in cœlo dicentis, Halleluja: salus, & gloria, & honor, & virtus Domino Deo nostro.

2 Quia vera & justa *sunt* judicia ejus & meretricem illam magnam, quæ corrupit terram fœditate sua, damnavit, & vindicavit sanguinem servorum suorum ex manu ejus.

3 Deinde, secundo dixerunt, Halleluja: & fumus ejus ascendit in secula seculorum.

4 Et prociderunt viginti quatuor illi Seniores, & quatuor illa animalia, & adoraverunt Deum insidentem throno, dicentes, Amen. Halleluja.

5 Tum vox e throno prodiit, dicens, Laudate Deum nostrum, omnes servi ejus, & qui timetis eum parvi & magni.

6 Et audivi tanquam sonitum turbæ multæ, & tanquam sonitum aquarum multarum, tanquam sonitum tonitruorum vehementium, dicentium, Halleluja: quoniam regnum init Dominus Deus ille noster omnipotens.

7 Gaudeamus & exultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ Agni, & uxor ejus paravit se.

8 Et datum est ei ut amiciatur byssu munda & splendida: byssus enim justificationes sunt Sanctorum.

9 Tum dixit mihi, Scribe. Beati qui ad cœnam nuptiarum Agni vocati sunt. Et dixit mihi, Hæc verba Dei vera sunt.

10 Et procidi ante pedes ejus ut adorarem eum: sed dixit mihi, Vide ne *feceris*: conservus tuus sum & fratrum tuorum qui habent testimonium Jesu. Deum adora: testimonium enim Jesu est Spiritus Prophetiæ.

11 Deinde vidi cœlum apertum, & ecce *adfuit* equus albus: & qui insidebat ei, vocabatur Fidelis & Verax, & *qui* justè judicat & pugnat.

12 Oculi autem ejus *erant* tanquam flamma ignis: & in capite ejus diademata multa: habebatque nomen scriptum quod nemo novit nisi ipse.

13 Et

13 Et amictus erat veste tincta sanguine: vocatur que nomen ejus Sermo Dei.

14 Exercitus autem qui sunt in cœlo, sequebantur eum equis albis, vestiti bysso alba & munda.

15 Et ex ore ejus prodibat gladius acutus, ut eo percuteret gentes: ipse enim reget eas virga ferrea: & is est qui calcabit lacum vini excandescentiæ & iræ Dei omnipotentis.

16 Habebatque in vestimento & in femore suo nomen scriptum, Rex regum, & Dominus dominantium.

17 Tunc vidi quendam Angelum stantem in sole, qui clamavit voce magna, dicens omnibus avibus quæ volabant per medium cœli, Adeste & congreganmini ad cœnam magni Dei.

18 Ut edatis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes potentum, & carnes equorum, & eorum qui ipsis insident, & carnes omnium liberorum ac servorum, parvorum ac magnorum.

19 Deinde vidi bestiam illam, & reges terræ & exercitus eorum congregatos ad gerendum bellum cum eo qui insidebat equo, & cum ipsius exercitu.

20 Et comprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta ille qui ediderat signa in ejus conspectu, quibus seduxit eos qui acceperant characterem bestiæ, & qui adoraverant imaginem ejus: & vivi conjecti sunt ambo in stagnum ignis ardens sulphure.

21 Et reliqui occisi sunt gladio ejus qui insidebat equo, prodeunte ex ore ipsius: & omnes aves laturatæ sunt carnibus eorum.

CAP. XX.

Felicitas Ecclesiæ in hu terra per mille annos.

DEinde vidi Angelum descendentem e cœlo, habentem clavem abyssi, & catenam magnam in manu sua.

2 Qui apprehendit draconem, serpentem, *iniquum*, illum antiquum, qui est Diabolus & Satanas, & vinxit eum *ad* annos mille:

3 Conjecitque eum in abyssum, quam occlusit & obsignavit super eum, ut non seduceret amplius gentes, donec consummarentur anni mille: nam postea oportet eum solvi *ad* exiguum tempus.

4 Deinde vidi thronos, & sedentes super eos, & judicium datum est eis: & animas eorum, qui securi percussi sunt propter testimonium Jesu, & propter sermonem Dei, quique non adoraverunt bestiam, neque imaginem ejus, nec acceperunt characterem ejus in frontibus suis, aut in manibus suis: vivent que & regnabunt cum Christo mille illos annos.

5 Reliqui vero ex mortuis non revivisceent, donec consummati fuerint illi anni mille. Hæc est resurrectio prima.

6 Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima: in hos *enim* secunda mors non habet potestatem: sed erunt sacerdotes Dei & Christi,& regnabunt cum eo mille annis.

7 Postquam vero consummati fuerint anni mille, solvetur Satanas e carcere suo.

8 Et exibit ut seducat gentes quæ sunt in quatuor angulis terræ, Gogum & Magogum, ut congreget eos ad prælium: quorum numerus est sicut arena maris.

9 Ascenderunt igitur super latitudinem terræ, & circumiverunt castra sanctorum,& urbem illam dilectam: sed descendit ignis à Deo è cœlo qui devoravit eos,

10 Et Diabolus qui seducebat eos, conjectus est in stagnum ignis & sulphuris, ubi *erat* & bestia illa & ille pseudopropheta, & torquebuntur die ac nocte in secula seculorum.

11 Tum vidi thronum magnum candidum, & quendam ei insidentem, a cujus conspectu fugit terra & cœlum, quorum locus non est inventus.

12 Et vidi mortuos parvos & magnos stantes in conspectu Dei, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est *liber* vitæ: judicatique sunt mortui ex iis quæ scripta erant in libris, secundum opera ipsorum.

13 Et reddidit mare mortuos quos habebat: Mors quoque & infernus reddiderunt mortuos quos habebant: & judicatum est de singulis secundum opera ipsorum.

14 Infernus autem ac Mors conjecti sunt in stagnum ignis: quæ est mors secunda.

15 Et qui non inventus est in libro vitæ scriptus, conjectus est in stagnum ignis.

CAP. XXI.

Cœlum novum & terra nova.

DEinde vidi cœlum novum & terram novam: primum enim cœlum & prima terra abierat: & mare non amplius extabat.

2 Et ego Johannes vidi sanctam illam civitatem Hierusalem novam, descendentem à Deo è cœlo paratam, ut ipsa sponsam ornatam viro suo.

3 Et audivi vocem magnam e cœlo dicentem, Ecce tabernaculum Dei *est* cum hominibus, & habitabit cum eis: & ipsi populi ejus erunt, & ipse Deus cum eis erit, Deus ipsorum.

4 Et abstersurus est Deus omnem lacrymam ab oculis eorum: & mors amplius non extabit: neque luctus, neque clamor, neque labor extabit amplius: quia præcedentia abierunt.

5 Et dixit is qui insidebat throno, Ecce nova facio omnia. Et dixit mihi, Scribe: nam hæc verba vera sunt & fidelia.

6 Et dixit mihi, Fuerunt: ego sum A & O, initium & finis. Ego sitienti dabo ex fonte aquæ vivæ gratis.

7 Victor hæreditario jure obtinebit omnia: & ero ei Deus, & ipse erit mihi filius.

8 Formidolosis autem & incredulis, & execrabilibus, & homicidis, & scortatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus portio *assignata* est in stagno ubi ardet ignis & sulphur, quod est mors secunda.

9 Tum venit ad me unus ex septem illis Angelis qui habuerant septem illas phialas plenas septem plagis ultimis: & locutus est mecum, dicens, Veni, ostendam tibi sponsam uxorem Agni.

10 Et asportavit me per spiritum in montem magnum & sublimem, & ostendit mihi civitatem illam magnam, sanctam, *Inquam*, illam Hierusalem e cœlo descendentem a Deo:

11 Habentem gloriam Dei: & cujus lumen *erat* simile lapidi pretiosissimo, tanquam lapidi jaspidi instar crystalli splendenti.

12 Habebat præterea murum magnum & sublimem, habentem portas duodecim, & in portis Angelos duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuum filiorum Israel.

13 Ab Oriente *erant* portæ tres: ab Aquilone, portæ tres: ab Austro, portæ tres: ab Occasu, portæ tres.

14 Et murus urbis habebat fundamenta duodecim, in quibus *erant* duodecim nomina Apostolorum Agni.

15 Porro is qui loquebatur mecum habebat calamum aureum, ut metiretur civitatem, & portas ejus & murum ejus.

16 Urbs ipsa vero quadrangularis sita est, cujus longitudo tanta est quanta & latitudo, mensusque est civitatem illo calamo, ad stadiorum duodecim millia: sunt q; longitudo & latitudo & altitudo ejus æquales.

17 Et mensus est murum ejus centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis quæ est Angeli.

18 Erat autem structura muri ejus ex jaspide, ipsa vero civitas aurum purum, & similis vitro puro.

19 Et fundamenta muri urbis omni lapide pretioso ornata: fundamentum primum *erat* jaspis: secundum, sapphirus: tertium, chalcedonius: quartum, smaragdus:

20 Quintum, sardonix: sextum, sardius: septimum, chrysolythus: octavum, beryllus: nonum, topazius: decimum, chrysoprasus: undecimum, hyacinthus: duodecimum, amethystus.

21 Duodecim autem portæ, duodecim margaritæ sunt: & singulæ portæ ex singulis margaritis sunt & platea

platea civitatis, aurum purum tanquam vitrum perlucidum.

22 Nec templum vidi in ea: Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & Agnus.

23 Neque civitas ista eget sole vel luna, ut luceant in ea: nam gloria Dei illustrat eam, & lucerna ejus est Agnus.

24 Et gentes quæ servatæ fuerint ambulabunt ad lucem ejus: & reges terræ gloriam suam & honorem ad eam adferent.

25 Nec portæ ejus claudentur interdiu: nox enim non erit illic.

26 Et adferetur gloria & honor Gentium ad eam.

27 Non intrabit in eam quicquam quod inquinat, aut abominandum quipiam patrat, vel mendacium *loquitur*: sed qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

CAP. XXII.

Paradisi cœlestis descriptio, & hujus libri epilogus.

DEinde ostendit mihi purum fluvium aquæ vivæ, splendidum tanquam crystallum, procedentem ex throno Dei & Agni.

2 In media vero platea ipsius, & ex utraque parte fluminis *erat* arbor vitæ ferens fructus duodecim, per menses singulos edens fructum suum, & folia sua ad sanationem Gentium.

3 Nec ullum adversus quenquam anathema erit amplius: sed sedes Dei & Agni in ea erit, & servi ejus colent eum.

4 Et videbunt faciem ejus: & nomen ejus in frontibus ipsorum *erit*.

5 Et nox illic non erit, neque opus est eis lumine lucernæ, neq; lumine solis: quoniam Dominus Deus illustrat eos: & regnabunt in sæcula sæculorum.

6 Tum dixit mihi, Hæc verba fida *sunt* & vera: & Dominus Deus ille sanctorum Prophetarum misit Angelum suum ut indicet servis suis quæ oportet fieri cito.

7 Ecce venio cito. Beatus qui observat verba prophetiæ libri hujus.

8 Ego vero Johannes *is sum* qui hæc audivi & vidi. Et cum audissem & vidissem, procidi ut adorarem ante pedes Angeli qui mihi hæc ostendebat.

9 *Is* vero dixit mihi, Vide ne *feceris*: conservus enim tuus sum, & fratrum tuorum Prophetarum, & eorum qui observant verba libri hujus. Deum adora.

10 Deinde dixit mihi, Ne obsignaveris verba prophetiæ libri hujus: præstitutum enim illud tempus prope est.

11 Qui injuste agit, injuste agat adhuc: & qui sordidus est, sordescat adhuc: & qui justus est, justificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc.

12 Et ecce, venio cito: & merces mea mecum *est*, ut

ut reddam uni cuique prout opus ipſius erit.

13 Ego ſum A & Ω: principium & finis, primus & ultimus.

14 Beati qui præſtant ejus præcepta: ut ſit eis jus in arborem vitæ, & per portas ingrediantur in civitatem.

15 Foris autem *erunt* canes, & venefici, & ſcurtatores, & homicidæ, & idololatræ, & quiſquis amat ac committit mendacium.

16 Ego Jeſus miſi Angelum meum, ut hæc vobis teſtificaretur in Eccleſiis. Ego ſum ſtirps & progenies illa Davidis, ſtella illa ſplendida & matutina.

17 Et Spiritus & Sponſa dicunt. Veni. Et qui audit dicat, Veni: & qui ſitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.

18 Enimvero una teſtor cuivis audienti verba prophetiæ libri hujus, Si quis adjecerit ad hæc, imponet ei Deus plagas ſcriptas in libro iſto:

19 Et ſi quis abſtuleritt *aliquid* ex verbis libri prophetiæ hujus, auferet Deus partem ejus è libro vitæ, & ex urbe illa ſancta, & ex iis quæ ſcripta ſunt in libro iſto.

20 Dicit qui teſtatur iſta: Etiam venio cito. Amen. Veni igitur, Domine Jeſu.

21 Gratia Domini noſtri Jeſu Chriſti cum omnibus vobis, Amen.

Soli Deo honor & gloria.

CANTABRIGIÆ,
Ex Officina *Joann. Hayes*, celeberrimæ
Academiæ Typographi.
M DC LXXVI.